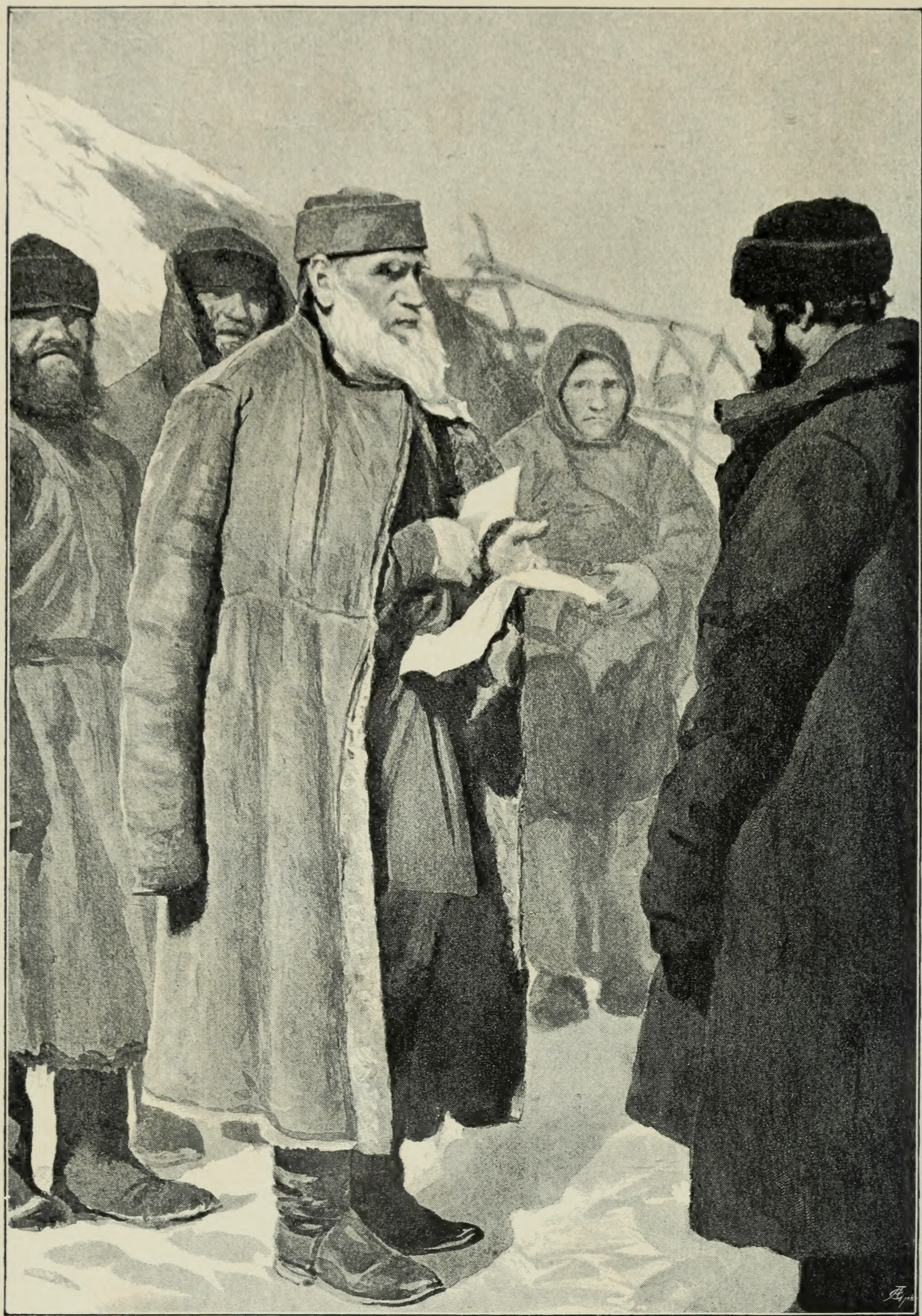

UNIVERSITY OF TORONTO
3 1761 00275619 5

£4.00

Grefve Tolstoy omgifven af hjelpsökande bönder.

FRÅN
DET HUNGRANDE RYSSLAND

SKILDRINGAR

AF

J. STADLING

MED ILLUSTRATIONER AF GERDA OCH JOH. TIRÉN

STOCKHOLM
C. E. FRITZE'S K. HOFBOKHANDEL

STOCKHOLM, IDUNS TRYCKERI AKTIEBOLAG, 1893.

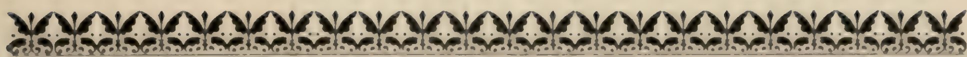
INNEHÅLL.

[1]) Genom förbiseende har detta och följande kapitel i texten numrerats oriktigt — XIX o. s. v. i st. f. XVIII o. s. v., hvilket härmed rättas.

Förteckning öfver illustrationerna.

I.

Från Stockholm till Moskwa.

Resans ändamål. — Bref från grefvinnan Tolstoy. — Rykten om Tolstoys fängslande. — I förnämt ressällskap. — »*Vash passport!*» — Rike mannen på tåget och Lazarus på perrongen. — »*Die Mushiken sind Vieh!*» — Oordningar i järnvägstrafiken. — När tsaren reser. — Landskapet.

Vid början af 1892 erhöll jag från vänner i Ryssland skrifvelser, i hvilka skildrades den förfärliga hungersnöd, som hemsökt flera provinser, och i hvilka anhölls om hjelp för de nödstälda. Smärre summor, hvilka, ehuru obetydliga, dock bevisade god vilja, insamlades då bland mina bekanta i Sverige och afsändes.

Sedermera yppades utsigter att erhålla betydande bidrag från andra länder, och förslag väcktes, att jag skulle resa till Ryssland för att organisera välgörenhetsverksamhet bland de mest nödlidande, särskildt sådana, som af en eller annan anledning förbisågos af myndigheterna vid utdelandet af de allmänna nödhjelpsmedlen. Jag skref då till grefvinnan Tolstoy och begärde hennes råd. Till svar på min skrifvelse mottog jag följande bref:

— — — »Det är så svårt att gifva råd i en sådan sak som välgörenhet. Hvarje hjelp i en sådan nöd är välkommen, och en nödhjelpsorganisation för att bistå de af hungersnöden hemsökta bönderna i Ryssland skulle uträtta mycket godt. Men *organisationer* (privata) äro icke tillåtna i Ryssland; hvar och en gör hvad man kan för att hjelpa folket.

Om någon skulle vilja skänka betydande penningesummor, kunde de sändas antingen till storfursten tsarevitchs komité i St. Petersburg eller till storfurstinnan Elisabets komité i Moskwa, eller, om ni föredrager att öfverlemna penningarna till enskild disposition, skola min man och hela min familj göra vårt bästa att så väl som möjligt använda dem till lindrande af den nationella nöden.

Jag tror, att om ni sjelf komme till Ryssland, skulle ni kunna vara till ganska stor hjelp, emedan personlig hjelp är nästan lika mycket af nöden som penningehjelp. — Men lifvet i dessa af hungern hemsökta byar är mycket svårt; man måste utstå många obekvämligheter; och om ni förut aldrig varit i Ryssland och ej har någon föreställning om hvad en rysk by är, skall ni ej uthärda lifvet i densamma.

Hungersnöden är förfärlig! Oaktadt regeringen söker göra hvad hon kan, är likväl enskild hjelp mycket vigtig. Hästarne dö af brist på föda; korna och all boskap antingen nedslagtas af bönderna, eller också stupa de och dö af hunger: blott en liten del kommer att blifva kvar.

Vi hade tänkt, att i händelse vi kunde erhålla betydliga penningesummor, skulle vi, när våren kommer, köpa hästar i södra Ryssland och bereda våra bönder möjligheten att arbeta. Våra bönder kunna ej göra någonting utan boskap. Men detta är endast *planer*. För närvarande hafva vi så mycket att göra för att hålla folket vid lif. — Huru förskräckligt sorgligt är det icke att se våra lidande bönder, så hjelplösa och väntande efter hjelp; så fulla af hopp, då de träffa någon, som visar dem deltagande och intresse!

Om ni, min herre, försöker att göra något, skall Gud välsigna eder.

Eder sant förbundna

C^ss S. Tolstoy.

Den 20 Jan. (gamla stilen) 1892.»

I medlet af februari månad erhöll jag ett kabeltelegram från Amerika, som häfde mina betänkligheter mot en resa till Ryssland för att taga del i välgörenhetsarbetet bland de hungrande millionerna.

Inflytelserika personer i södra Ryssland, hvilka i likhet med familjen Tolstoy utöfvade välgörenhetsverksamhet bland de nödlidande, hade dessutom lofvat vara mig behjelpliga i utförandet af min plan.

Då jag stod i begrepp att resa, nådde mig plötsligt oroande rykten om nya förföljelser mot grefve Tolstoy: att han blifvit internerad på sin familjs gods, att han skulle förvisas från Ryssland m. m.

Många afrådde mig från att resa till Ryssland under sådana förhållanden, och personer med kännedom om ställningen i detta land förespådde mig, att de ryska myndigheterna icke ens skulle tillåta mig att besöka de af hungersnöden hemsökta trakterna än mindre utöfva någon välgörenhetsverksamhet bland de nödlidande. Då jag likväl förklarade mig stå fast vid min föresats att resa, försågs jag af välvilliga personer med rekommendationer till svenska sändebudet i Petersburg och tillråddes att först besöka honom och genom hans bemedling sätta mig i förbindelse med de ryska myndigheterna för att erhålla deras tillåtelse att begifva mig in i landet och utföra min plan under deras auspicier. Men emedan de människovänner, som lofvat sända gåfvor till de hungerlidande, hade uppstält som vilkor, att deras bidrag icke finge öfverlemnas till myndighetspersoner eller någon officiel nödhjelpskomité, utan fördelas på enskild väg, måste jag så mycket som möjligt undvika all beröring med de officiella myndigheterna. Å andra sidan insåg jag mycket väl, att jag lätt kunde komma i sådan belägenhet, att jag behöfde inflytelserika personers hjelp och skydd.

Kort före min afresa inträffade stark köld, som hotade att afbryta ångbåtstrafiken mellan Stockholm och Finland, ett förhållande, som ensamt var tillräcklig anledning för mig att taga resan öfver Berlin och Warschau till Moskwa och undvika Petersburg.

Jag led ännu af en ihållande influenza, då jag den 24 februari 1892 afreste från Stockholm med nattåget till Malmö, icke utan farhågor för de vanskligheter, som voro förenade med min anträdda färd, och hvilka lätt kunde helt och hållet omintetgöra planen med min resa. Jag var derför alt för

mycket upptagen med tankar på resan för att ådagalägga tillbörligt intresse under samtal med min kupékamrat, en patriotisk löjtnant, som lifligt intresserade sig för dagens brännande politiska frågor.

Då jag vid ankomsten till Berlin på kvällen skulle åka från Stettinerbanhof genom den af arbetare bebodda ostliga delen af staden till mitt logis, fann jag gatan, efter hvilken vi åkte, blockerad af en tätt sammanpackad människomassa, och innan kusken hann vända om, var min droska instängd i folkhopen. På mina frågor hvad som var å färde, fick jag intet tydligt svar. Jag reste mig upp och fick se ridande polis komma för att skingra folkhopen. Plötsligt uppstämdes ett infernaliskt tjut, och missiler af mer eller mindre oskyldig art flögo genom luften, under det pojkar klättrade upp på kuskbocken, på hjulen till min droska och t. o. m. hoppade upp i droskan och stälde sig midt framför mig, skränande och svängande sina hufvudbonader och käppar i luften. Jag tänkte att vänligen erinra de gemytliga berlinerungdomarne, att jag hyrt droskan för egen räkning, men fann det rådligast att hålla mig tyst och stilla.

Om en stund skingrades folkmassan, så att vi kunde fortsätta färden till mitt logis. Här fick jag närmare besked om dessa gatukravaller, hvilka både af pressen och folket ansågos vara en tillställning af en hop gaminer och hvarken stå i något samband med den socialistiska arbetarerörelsen, ej heller med kejsarens nyligen hållna beryktade tal, hvari han uppmanade alla sina missnöjda undersåtar att »skudda det tyska stoftet af sina fötter» och lemna det stora fäderneslandet.

I Berlin fick jag veta, att en del af den ryska pressen i ett temligen hånfullt språk tillbakastött tyska människovänners uträckta hand för att hjelpa de nödlidande i Ryssland, förklarande, att de ej behöfde någon hjelp af tyskarne, hvilka sjelfva först borde föda sina egna hungrande.

Tyska protestanter såväl som katoliker hade likväl sändt bidrag till sina nödlidande trosförvandter i Wolga-provinserna genom en i Saratow af ryska myndigheterna »gillad och stadfästad» komité. Sedermera under vinterns lopp sändes äfven

penningar från Tyskland till grefve Tolstoy's verksamhet bland de nödlidande.

Äfven i Berlin voro rykten i omlopp rörande förföljelserna mot Tolstoy.

Dessa underrättelser voro icke egnade att skingra mina farhågor, och det var med stor oro som jag afreste med natttåget från Berlin till Warschau på väg till Moskwa.

Jag hade ämnat resa med tredje klass hela vägen, dels för prisbillighetens skull och dels för att komma i beröring med folket, men vågade icke i följd af sviter efter influenzan. Jag tog derför biljett med andra klass direkt till Moskwa. Jag hade polletterat en del saker, men bar tvenne kollyn och en pels med mig in i den kupé, som anvisades mig af konduktören, och i hvilken befunno sig en äldre herre med mycket förnämt utseende samt tvenne yngre officerare. Då jag skulle bereda plats för mina saker, anmärkte den gamle herrn i en föraktlig ton: »*Das ist grossartig!*» hvilket förmodligen skulle innebära en förebråelse för att jag hade så mycket saker med mig in i vagnen. Jag bad om ursäkt och satte mig ned. De unge officerarne, som småleende tittade på hvarandra vid den förutnämde herrns anmärkning, makade samtidigt sina pince-néz'er högre upp på näsan och betraktade mig noga från topp till tå — jag var nämligen klädd i vadmalskläder, grofva bondstöflar och en tarflig skinnmössa. De sade ej ett ord till mig, ej heller jag till dem. Efter hand började de tre en förnäm konversation om de växlande nöjena inom den högsta societeten i Berlin, hvilket bekräftade min aning, att jag kommit i mycket förnämt sällskap.

Då vi färdats ett par timmar, steg den gamle herrn af tåget, och en annan äldre herre kom in i kupén och tog plats bredvid mig. Denne inledde genast samtal med mig, och jag fann snart, att han var en berest och belefvad man. Både hans ord och utseende ingåfvo förtroende, och jag var glad att finna, att jag skulle få göra honom sällskap ända till Warschau. Han hade äfven rest i Ryssland och gaf mig många nyttiga råd och upplysningar.

Då vi följande morgon anlände till ryska gränsstationen Alexandrowo, kommo beväpnade gendarmer, åtföljda af

bärare, in i vagnarne och affordrade oss våra pass, under det att vårt resegods omhändertogs af bärarne, hvarpå vi eskorterades in i »*tamoshnja*» (tullafdelningen), uppfyld af en hvimlande skara uniformerade tjenstemän af olika rang från gråklädda gendarmer till officerare i mörkgrön guldgalonerad mundering.

Nu börjas ransakningen! Jag hyste ingen fruktan för »*tamoshennije tchinovniki*» (tullsnokarne), ty jag medförde endast oskyldiga reseffekter. Deremot var jag ej alldeles utan farhågor med anledning af mitt pass, ty der stod »literatör», och denna hos oss så intetsägande titel sades vara misstänkt i Ryssland och kunde gifva anledning till närgående frågor rörande ändamålet med min resa o. s. v. Tullundersökningen var snart undanstökad, och min reskamrat sade, att tulltjenstemännen voro ovanligt nådiga denna gång.

Efter en half timmes väntan eskorterades vi af gendarmer och bärare ombord på det ryska tåget, hvars vagnar voro mycket rymliga och bekväma. Jag var så upptagen af tanken på mitt pass, som jag ännu ej återfått, att jag glömde ge bäraren drickspengar, men han erinrade mig sjelf om denna uraktlåtenhet med orden: »*Barin, na tjai!*» hvilket ordagrant betyder: »Herre, till té!» Fordom brukades uttrycket: »*Na vodko!*» »till bränvin!» Dessa bärare ha ingen annnan inkomst än drickspengarne.

Jag intog min plats midt emot min förut nämde reskamrat och väntade med en viss oro på mitt pass, ty jag såg, att mina medresande återfingo sina. Efter en half timmes väntan kom ändtligen en gendarm och återlemnade mig mitt pass. Nu var den första pröfningen lyckligt öfverstånden, men min tillfredsställelse häröfver skulle blifva af kort varaktighet. Om en stund kom konduktören, åtföljd af ofvannämde gendarm, hvilken i befallande ton sade till mig: »*Vash passport!*» (ert pass!). Jag svarade så höfligt jag kunde, att mitt pass var redan viseradt, och frågade, hvarför det nu skulle affordras mig för andra gången. Till svar härpå röt gendarmen i en alt annat än höflig ton: »*Eto nashe djelo! — Vash passport!*» (Det är vår sak! — Ert pass!) i det han tog ett steg närmare mig. Jag fann det rådligast att tiga och lyda. Mina medpassagerare kastade undrande och misstänksamma blickar på

mig, och jag blef på ett obehagligt sätt erinrad om hvad en tysk ädling en gång sade till mig under ett föregående besök i tsarriket: »Ryssland är ett gigantiskt fängelse, der hederliga menniskor måste underkasta sig att blifva behandlade som brottslingar». Jag hade det renaste samvete i fråga om bevekelsegrunderna för och ändamålet med min resa till Ryssland, men började likväl snart frukta att blifva antastad såsom en brottsling af de höga makter, som regera i detta land. Min fantasi sysselsatte sig emellertid med alla möjliga och omöjliga skäl för att mitt pass affordrades mig för andra gången.

Efter en timmes orolig väntan kom slutligen konduktören och återlemnade mig passet. Jag genomögnade det för att se, om det försetts med några anmärkningar eller mystiska tecken, men kunde ej upptäcka något annat än att mitt namn, som förut stod endast på svenska, tyska och franska, nu äfven ditskrifvits på ryska.

Den gamle tyske herrn, som iakttagit mitt äfventyr med passet, sade till mig mellan fyra ögon i en faderlig ton: »I Ryssland bör man aldrig fråga *hvarför* eller oroa sig utan taga allting lugnt och lemna utgången åt Gud.»

I Warschau skildes jag från min tyske reskamrat, på hvilkens tillrådan jag der köpte sofvagnsbiljett till Moskwa, hvilken kostade endast 5 rubel för hela resan, som skulle räcka öfver två dygn. Från Warschau fördes vi med ett lokaltåg till Warschau-Praga, der Moskwa-tåget väntade.

Här gick jag ombord på sofvagnen, hvilken liknade våra nyaste andra klassens vagnar med genomgång på ena sidan, så att man kunde promenera genom hela vagnen. I den kupé, der jag hade mitt nummer, voro redan trenne herrar, af hvilka ingen hade synnerligen förtroendeväckande utseende.

En af dem var en mörk och magerlagd vandrande polyglott af judisk härkomst. Utom ryska och polska, talade han vexelvis tyska, franska och engelska. Den andre, kortväxt, med »framstående» mage, glasartade ögon under en hoptryckt panna, öfverglänste i elegant klädsel den tredje, en lång och magerlagd karl, klädd i rutiga benkläder och ljus rock. Jag skulle lätt kunnat taga denne för en yankee, om han ej förrådt fullkomlig okunnighet i engelska språket. Jag fick se-

dan veta, att han var bränvins- och vinhandlare. Jag hade knappt hunnit in i kupén, förr än de började öfverhopa mig med frågor rörande min person: hvarifrån jag var, hvad jag var, hvart jag ämnade mig, i hvad ärende jag reste och så vidare.

Då de förmodligen tyckte, att mina svar, ehuru höfliga, ej voro tillräckligt upplysande, upprepades frågorna i nya former, isynnerhet rörande ändamålet med min resa, tills jag visade dem ett introduktionsbref till ett par i mellersta Ryssland bosatta landsmän, som jag ämnade besöka. Mera ansåg jag ej värdt att meddela.

Dessa herrar fördrefvo tiden med att dricka, spela kort och skryta öfver sina hästar, hundar, viner, fina middagar och äfventyr med teaterskönheter, skämtande och skrattande åt bedrifter och historier, som borde ha kommit en neger att rodna af blygsel. Att döma af mitt ressällskaps tal och beteende kunde jag sålunda omöjligen draga den slutsatsen, att jag befann mig i de hungrande millionernas land.

Vi hade likväl ej kommit långt in i landet, förrän vi började att vid stationerna få se skaror af tiggare, hvilka, utmärglade, höljda i trasor och skälfvande af köld, med framräckta händer bådo om bröd.

Ju längre vi kommo in i landet, desto mer ökades tiggarnas antal. Vid några större stationer räknade jag ända till mellan 70 och 80. Man kunde se på dessa arma mushikers uttryck och hållning, att de icke voro yrkestiggare. Med darrande röst och i en blygsamt bedjande ton, bugande och korsande sig, anropade de passagerarne om hjelp och förbarmande, upprepande än i korus, än »solo» följande eller liknande uttryck: »*Kormiletzi*[1]) *nashi, blagodjetjeli, pomogite, Christa radi!*» (Våra vårdare, välgörare, hjelpen oss för Kristi skull!) »*Podajte svjatuju milostinko, Christa radi, dlja spasenia dushij vashej!*» (Gifven en liten helig almosa för eder själs frälsning!) »*Podajtje chlebza; moi omirajem s'gålådu!*» (Gif oss litet bröd; vi dö af hunger!)

Dessa sista ord voro sannerligen ingen tom fras i detta fall.

---

[1]) Ordagrannt *fosterfäder.*

Utom dessa skaror af tiggare, med en påse af grof säckväf kastad öfver skuldran och en lång staf i handen och hvilka

En fattig mushik. Efter fotografi.

kommit från hungersnödsprovinserna, sågo vi äfven efter banan många af ortens mushiker, som både genom sitt utmärglade utseende och sin trasiga klädsel förrådde det yttersta armod.

Många af dem voro enögda, utan näsa eller på annat sätt vanstälda af syfilis, smittkoppor och andra ohyggliga sjukdomar.

Kontrasten mellan dessa sorgliga syner utefter banan och det ständiga spelandet och drickandet ombord på tåget var ytterst pinsam.

Jag hade nu rikliga anledningar att i samtal med mina medresande inleda frågan om hungersnöden utan att behöfva vidröra ändamålet med min resa; men detta ämne intresserade dem ej.

Vid en station berättades, att ett antal tiggande bönder hade hittats döda vid vägen inne i landet. De hade troligen, utmattade af hunger, tröttnat under vandringen genom snön och frusit ihjel.

Jag begagnade detta tillfälle till att i samtal med mitt ressällskap påpeka den skriande motsatsen mellan de rika, som äta och dricka sig till döds, och mushikerna, som svälta och frysa ihjel.

»Mushikernas nöd», utropade då den fete herrn i en öfverlägsen ton, »är icke så svår som man skriker till. De äro ej vana vid något annat lefnadssätt, och de äro nöjda och lyckliga. — *Ach, die Mushiken sind Vieh!*»[1])

Jag kände mig mycket frestad att fråga den välfödde herrn, om han sjelf och den klass, han representerade, tillhörde någon korsningsprodukt mellan djurslagen *lupus* och *sus* eller *capra*, och ville tillråda honom som ett lämpligt botemedel mot hans öfversvallande fetma och cynism att under en rundlig tid göra sig närmare förtrogen med mushikernas ofvannämda »lycka» att svälta och åderlåtas af rofdjur och fäflugor.

Bland första klassens resande var en intelligent och rik godsegare från Astrakan, hvilken varit bosatt i Tyskland i många år och var väl förtrogen med vesterländska förhållanden. Denne herre visade mig stor vänlighet och bjöd mig på supé i en af dessa utmärkta restaurationer, som finnas öfver alt efter de ryska jernvägarne. Jag samtalade med honom om hungersnöden, hvilken han icke ansåg vara så svår som den framstälts »i tendentiösa utländska tidningar».

[1]) Ack, mushikerna äro boskap.

Det rådde visserligen mycken nöd bland bönderna, men de framställningar af hungersnöden, hvilka stodo att läsa i den utländska pressen, voro »*aufgeblasene Geschichten*». På min fråga, om han besökt någon af hungersnödstrakterna, svarade han nekande, men han hade träffat guvernörer och andra framstående ämbetsmän från de nödstälda provinserna.

Jag fann i allmänhet, att öfverklass-ryssarne icke ville höra talas om, att hungersnöden var så svår, och att de helst undveko detta ämne, hvilket tager menniskovännens uppmärksamhet i anspråk i hela verlden, samt att många af dem förrådde en häpnadsväckande okunnighet om förhållandena bland folket. Deremot ådagalade de grundlig kännedom om kapplöpningar, hundraser och Pariser-kurtis.

Klädd i grofva vadmalskläder, saknande berlocker och medaljonger på min klockkedja, vägrande att taga del i att dricka och spela och förrådande ohjelplig brist på intresse i deras samtalsämnen, som företrädesvis känneteckna modern manlig bildning och smak, blef jag snart föremål för mina reskamraters begabberi eller medömkan. Af en händelse råkade jag att få höra följande anmärkning om min person af en viss generalkonsul: »*C'est un pauvre diable, sans savoir vivre!*»[1])

En annan herre, spridande en rik tobaks- och bränvinsdoft, kom till mig och sade i en medlidsam ton: »Ni måste ha en gräsligt trist resa! Kom och tag ett glas!»

Jag måste medgifva, att den öfver 50 timmar långa resan mellan Warschau och Moskwa i den kalla och dystra vintern var »trist».

Oaktadt jag hade en bekväm sofkupé, kunde jag likväl ej sofva. Så snart jag tillslöt ögonen, såg jag gendarmen komma, ropande: »*Vash passport!*» eller också förföljdes jag af polistjenstemän.

Den förut nämde godsegaren från Astrakan berömde storligen de ryska järnvägarne framför de vesteuropeiska.

»Här», sade han, »kan man känna sig hemma och vara lugn och behöfver ej utsätta sig för en sådan spänning, som

---

[1]) De' är en fattig f-n utan lefnadsvett.

då man t. ex. färdas med halsbrytande fart mellan London och Liverpool.»

Detta eger utan tvifvel sin riktighet om man är krögare, eller idkar något annat i de ryska myndigheternas ögon välloíligt yrke, så att man ej behöfver vara i ständig oro för polisen.

Då vi tillryggalagt halfva vägen mellan Warschau och Moskwa, fingo vi nästan vid hvarje station se stora trafvar af mjölsäckar och ett stort antal bönder i fårskinnspelsar kommande med foror af säd och mjöl. Vid flera stationer måste tåget stanna, stundom ända till två timmar, i följd, såsom det sades, af den stora sädestransporten till hungersnödsprovinserna. — Det är ingen hemlighet, att tiotusentals pud säd och mjöl åt de hungrande, som blifvit liggande vid stationerna i följd af brist på rörlig jernvägsmateriel, förstörts eller bortstulits under den oordning och oärlighet, som varit rådande i trafikväsendet. Regeringen hade utnämnt en herr Wendrich, en tysk till börden, till generalinspektor öfver trafikväsendet med oinskränkt fullmakt, hvilken jernvägstjenstemännen af hjertat hata och förbanna, dels emedan han är af tysk härkomst, och dels emedan han börjat sin förvaltning med att afskeda ett stort antal af deras kolleger samt söker utöfva skarp kontroll öfver sina underlydande [1]).

I Ryssland liksom hos oss ser man vid jernvägsstationerna en mängd uniformerade tjenstemän, som hafva en hel här af underlydande att kommendera, och hvilka utföra det egentliga arbetet; och likasom här hemma går allting mycket makligt till. Ingen tyckes ha någon brådska. I Amerika skulle en eller ett par simpla karlar med lätthet sköta det arbete, som här kräfver en så talrik personal. Egendomligt för Ryssland är att vid hvarje station finnes en eller flera beväpnade gendarmer, marscherande fram och åter i sina grå uniformer och med geväret på axeln. Dessas antal ökas, då någon högre tjensteman reser. Då det kejserliga majestätet sjelft behagar företaga en färd ut i sitt stora rike, växer denna hedersvakt till en kontinuerlig linie utefter hela banan, hvilken ingen

---

[1]) Enligt senaste underrättelser har Wendrich af obekant anledning aflägsnats från sin befattning, och en furst Chilkow utnämts i hans ställe.

»gemen» får nalkas vid äfventyr att få en kula i sin kropp. Det händer då stundom, enligt hvad det berättades mig, att bönder och annat simpelt folk, som händelsevis komma utan att veta något om tsarens resa, intet ondt anande fortsätta sin väg, tills de träffas af soldaternas kulor. Sålunda hände en gång att en bonde, som var på väg för att söka läkarehjelp åt sin sjuka hustru, blef nedskjuten af kejsarevakten!

Andra dagen af vår resa färdades vi efter den led, som Napoleon med sina krigare tågade till Moskwa, och sågo vid floden Beresina det ställe, der hans olyckliga här drunknade. I det historiskt ryktbara Borodino stannade tåget i 3 timmar i 30 graders köld — hvarför, kunde jag ej bli rätt klok på. Somliga sade, att det var i följd af den stora sädestransporten; andra, att vatten ej kunde erhållas till lokomotivet i följd af kölden; och andra åter, att en järnvägsolycka inträffat o. s. v. Under vinterns lopp lära nämligen icke så sällan olyckor hafva förekommit i följd af de ohjelpliga oordningarna i trafikväsendet.

Landskapet mellan Warschau och Moskwa är hela vägen flackt och enformigt. Här och der synes på de skoglösa slätterna eller — då man kommer längre in i landet, der marken är skogbeväxt — på en rödning en massa låga stugor, öfver hvilka en hvit eller rödmålad kyrka med den oundvikliga kupolen höjer sig; och på något afstånd derifrån ser man stundom ett herregods med sitt slott, sina parkanläggningar och alléer. Här och der synes en tillfrusen flod, men inga berg och sjöar.

De ändlösa och kalla vidderna, de ödsliga mossarne och träsken, de djupa och hemlighetsfulla skogarne erbjödo en dyster anblick.

I den mån vi närmade oss Moskwa, föreföll oss trakten mera bebygd. Fabriker, sommarvillor och offentliga förlustelseställen synas här och der efter banan, och efter mer än 50 timmars färd anlände vi till Moskwa.

II.

I Moskwa.

»L. N. Tolstoy, Skomakare.» — På middag hos grefvinnan Tolstoy. — Anfallen mot Tolstoy, hans förföljare och deras vapen. — Familjen Tolstoy. — Interview om hungersnöden. — Hur jag kom att köpa en fotografiapparat.

Omedelbart efter min ankomst till Moskwa tog jag en *isvostchik* och åkte till grefve Tolstoys hus. Efter en half timmes rask färd genom den vidsträckta staden förbi den beryktade Kremlen kom jag till målet för min färd, ett enkelt tvåvåningshus af trä, beläget i en af tarfliga hus bebygd utkant af staden och omgifvet af ett trästaket. Öfver porten var efter rysk sed anbragt husegarens namn med stora bokstäfver: »*Dom Grafa L. N. Tolstova.*» (Grefve L. N. Tolstoys hus.)

För några år sedan borttog Tolstoy denna inskription och hängde i dess ställe ut en stor skylt, försedd med en målad sko och följande inskription: »*L. N. Tolstoy*, *Skomakare.*» Men då tsaren vid ett besök i Moskwa underrättades om denna skylt, hvilken betraktades som ett hån mot bördsaristokratin med all dess härlighet, skulle Tolstoy blifvit ålagd att borttaga densamma och ditsätta den vanliga inskriptionen.

Jag bad kusken vänta, trädde in genom porten och gick fram till ingången af huset och ringde. En ung betjent öppnade dörren. På min fråga, om grefvinnan T. var hemma, svarades nekande, men en af de äldre sönerna var hemma. Jag lemnade betjenten mitt visitkort och tillsades att stiga in

och taga plats i väntrummet. Om ett par minuter kom en magerlagd och högväxt ung man emot mig och helsade på god engelska. Det var grefve Leo Tolstoy junior, i hvilkens sällskap jag sedermera kom att göra så många sällsamma erfarenheter i Samara. Han beklagade, att hans moder för tillfället ej var hemma, och bjöd mig komma tillbaka på middag kl 5, då jag skulle få träffa henne.

På klockslaget åkte jag tillbaks till Tolstoys hus, der jag ledsagades till en stor, enkelt möblerad sal i öfre våningen. Snart hördes raska steg från rummet innanför, och i nästa ögonblick syntes en ljuslagd kvinna med uttrycksfulla blå ögon träda in. Hon var klädd i en enkel mörk drägt med en grå schal kastad öfver skuldrorna. Det var grefvinnan Tolstoy. På ett okonstladt och hjertligt sätt helsade hon mig välkommen och bjöd mig stiga in i förmaket.

Grefvinnan T. måste i sina yngre år hafva varit en skönhet af första rang. Oaktadt sin ålder — hon är nu 47 år —, den barnskara, hon födt och fostrat, hennes mångsidiga arbete och omsorger, besitter hon ännu ett i hög grad ungdomligt utseende och en förvånande liflighet. Grefvinnan T. hör till dem, som med ett förnämt uppträdande veta att förena okonstlad rättframhet. Hon talar raskt och flytande, lägger sina ord väl och utan minsta bismak af högtidlighet.

Sedan samtalet rört sig en stund om min resa, frågade hon, om jag hört talas om förföljelsen mot hennes man. Jag besvarade hennes fråga jakande, men tillade, att jag hade hört så många och hvarandra motsägande rykten rörande denna sak, att jag omöjligt kunnat afgöra hvad som var sanning, men hvad jag hade hört hade varit tillräckligt att ingifva mig de största farhågor såväl rörande grefven och hans verksamhet som ock angående planen och ändamålet med min resa.

Vårt samtal afbröts af middagsklockan. Grefvinnan bjöd mig stiga en trappa ned och spisa middag. I matsalen, som vettade åt trädgården bakom byggnaden, introducerades jag för grefvinnans hemmavarande barn samt några middagsgäster. Middagen, bestående af fyra rätter samt *kvass*, var enkel

och välsmakande. *Krass* drack jag nu för första gången och fann den vara en angenäm dryck. Det är dock en himmelsvid skilnad på herrskaps-*krass*, som tillagas af råg eller korn med tillsats af bär, frukt och honung, och bond-*krass*, som beredes endast af råg, vatten och jäst samt påminner om surt svagdricka, hvilket begagnas af bönder i Sverige. Grefvinnan bad om ursäkt för »den tarfliga middagen», tilläggande: »Vi vilja ej ha någon lyx i vårt hus.»

Under middagen leddes samtalet in på dagens brännande fråga, hungersnöden. Någon anmärkte då, att de utländske förläggarne af grefvens inbringande arbeten, hvilka icke betala något arvode till författaren, borde lemna bidrag till hans välgörenhetsverksamhet bland de nödlidande. Jag dristade mig då att uttala min öfvertygelse, att den svenska förläggaren af grefvens arbeten skulle utan tvifvel vara beredvillig att lemna bidrag härtill.

Efter middagens slut fortsattes samtalet uppe på grefvinnans rum om förföljelsen mot Tolstoy. »Ni kan icke föreställa eder, huru min mans åsigter misstydas, och hans afsigter vanställas och förvrängas», sade hon, tydligen mycket upprörd öfver den orättvisa, som vederfors hennes man. Jag anmärkte, att då man vill göra det goda, kan man vara lugn, hvad än hända må. »Ja», svarade hon, »om det gälde *mig*, skulle jag taga det lugnt, men *min man*...!» under det hennes ton, blick och hållning förrådde den djupaste harm. Detta föreföll mig så mycket mera anmärkningsvärdt, som det är en känd sak, att grefvinnan Tolstoy i mångt och mycket icke delar sin mans åsigter. »Min man är ingen politisk upprorsmakare, såsom hans fiender påstå. Hvad han framför alt vill är en sedlig pånyttfödelse af samhället, *och det är en moralisk indignation, som ligger till grund för hans uppträdande i handling och i ord gent emot en del af vår tids gängse åsigter och sedvanor.*»

Anfallsvapnen mot grefve Tolstoy voro mycket kännetecknande och fullt värdiga hans fiender. Han hade skrifvit en sakrik artikel om den allmänna nöden bland bönderna, och huru de skulle kunna räddas ur densamma, hvilken artikel han

förgäfves sökte få införd i en rysk tidning. Enligt sin vana i dylika fall hade han tillåtit att denna artikel finge öfversättas och offentliggöras i den utländska pressen, och om någon tid stod den att läsa i en engelsk tidning (The Daily Telegraph) i en mindre lyckad öfversättning. I nämda artikel hade Tolstoy, på grund af sin rika erfarenhet, framhållit, att om bönderna skulle beredas *verklig* hjelp ur sin nöd, var det ej nog att gifva dem bröd; de måste framför alt väckas ur sin nuvarande hopplösa likgiltighet och höjas ur sin förnedring. Denna mening i originalet hade ej fullt tydligt återgifvits på engelska. Nu slog slavofilernas förnämsta organ, »*Moskowskija Wjädomosti*», ned på denna artikel och återgaf nämda sats på ryska i en så vanstäld och förvrängd form, att den kom att innebära, att »bönderna måste *eggas till uppror emot det bestående*»; och på grund af denna grofva förvrängning riktades de hätskaste angrepp mot Tolstoy. Svärfadren till den beryktade Katkoff, furst Tscherbatoff[1]), skref en artikel i »*Mosk. Wj.*» mot Tolstoy, hvari han

---

[1]) Denne furst Tscherbatoff och hans numera aflidne måg, Katkoff, hafva vunnit en föga afundsvärd ryktbarhet genom sitt handlingssätt mot bönderna i byn Karbolati i guvernementet Saratow. De till flera tusenden uppgående bönderna i nämda by, lydande under furst Tscherbatoffs gods, hvilka i likhet med de ryska bönderna i allmänhet hade alldeles otillräckligt med jord, försökte förvärfva sig mera. Saknande de nödvändiga medlen för att på en gång betala hvad som fordrades för att afsluta köpet af en stor jordsträcka, som var till salu, vände de sig till sin då varande godsherre, under hvilken de varit slafvar, och hvilken var en god och hjelpsam man, med anhållan att han måtte hjelpa dem att inköpa nämda jord. Denne gick in på att inköpa jorden i sitt eget namn, men för deras räkning, med vilkor, att de skulle småningom afbetala den. På dessa vilkor inköptes flera tusen hektar dels betes- och skogsland och dels odlingsjord, och bönderna gjorde årligen den stipulerade afbetalningen och sålunda förvärfvade jorden såsom sin egendom, men i följd af sin okunnighet försummade de att iakttaga alla nödiga formaliteter för erhållande af fullt klara papper på sin eganderätt till jorden, innan den gamle fursten dog. Dennes son fördref nu tillika med sin måg bönderna från den jord, som de ärligt förvärfvat och med svett och möda betalt, och lade den till sina oerhörda rikedomar. De arma bönderna råkade i stor nöd och vände sig till guvernören med anhållan om hans mellankomst och hjelp gent emot detta grofva våld på deras egendom — men till svar på deras bön befalde denne, att de skulle pryglas! Och de blefvo äfven pryglade för att de ej stillatigande läto sina förtryckare

öppet yrkade att han »borde *utrotas*» såsom en samhällsvådlig människa.

Dessa angrepp i »*Mosk. Wjäd.*» stodo i samband med ett i Petersburg planlagdt anfall mot grefve Tolstoy för att på ett eller annat sätt rödja honom ur vägen. Att dessa planer ej blefvo verkstälda, torde i väsentlig mon böra tillskrifvas grefvinnan Tolstoys besök i Petersburg och audiens hos tsaren.

De nämda tidningsartiklarna i »*Mosk. Wjäd.*» och ryktena om Tolstoys fängslande eller förvisande väckte oerhördt uppseende t. o. m. i Ryssland, der man är van vid vidunderligheter af dylikt slag. En mängd bref från Tolstoys meningsfränder ankommo med förfrågan, om han verkligen öfvergifvit sin ståndpunkt och blifvit en upprorsapostel, som uppmanade de tusentals bönder, hvilka trängdes omkring honom för att få bröd, att »resa sig mot regeringen»? »Är det möjligt?» frågade de. »Vår älskade grefve, som i ord och föredöme lärt oss att följa Kristi lära och exempel att icke stå det onda emot, utan välsigna dem som banna och göra väl mot dem som hata oss — har *han* fallit så djupt, att han förkunnar hämndens och det blodiga upprorets läror i stället för kärlekens, sjelfuppoffringens och den tåliga undergifvenhetens evangelium — *är* det möjligt, är det sant?»

Det uppseende, som dessa anfall mot Tolstoy väckte, var så stort, att man betalade ända till 40 rubel för ett ex. af det nummer af »*Mosk. Wjäd.*», som innehöll angreppen på honom.

Under tiden rasade presterskapet mot Tolstoy med den för det andliga ståndet i alla tider och alla land känneteck-

---

rycka ifrån sig sin rättmätiga egendom! Denna sak anhängiggjordes sedan inför domstol, men man kan lätt tänka sig utgången — bönderna förlorade naturligtvis! Denna rättegång afgjordes först förra vintern och väckte allmän harm bland alla rättänkande människor. Under förra vintern har den förfärligaste nöd varit rådande bland dessa arma bönder. De hafva bokstafligen haft *ingenting* att lefva utaf utom den knappa hjelp de fått utifrån.

En person med dylika meriter är det som leder förföljelsen mot en sådan man som Tolstoy!

Jag har endast att tillägga, att jag i Tolstoys familj aldrig ens hörde denne persons namn nämnas än mindre ofvannämda fakta omtalas.

nande hätskheten, öppet förkunnande, att han var Antikrist personifierad — ett ypperligt medel att skrämma och upphetsa de vidskepliga massorna, hvilka syssla mycket med Uppenbarelsebokens profetior — och spridande rykten, att han brukade betala bönderna 8 rubel för att få brännmärka deras händer och panna och sålunda, enligt Uppenbarelseboken, binda dem vid sitt sataniska välde för evigt o. s. v.

Tolstoys vänner uppmanade honom att begagna sig af sin lagliga rätt som rysk undersåte att i den tidning, som angripit honom, få offentliggöra sitt försvar, men, trogen sin vana att icke svara på den massa personliga angrepp och lögnaktiga beskyllningar, som utslungas mot honom i den konservativa och kyrkliga pressen, vägrade han i det längsta att begagna sig af denna rättighet.

För att förebygga förnyade missförstånd genom att öppet förklara, att han fortfarande vidblef sina åsigter, gaf han slutligen efter och skref en kort artikel till svar på angreppen i »*Mosk. Wjäd.*» och sände till vederbörande myndigheter för att enligt lag införas i den tidning, som angripit honom — men denna lagliga rättighet vägrades honom. Ett par rättänkande ryssar hafva likaledes förgäfves sökt att offentliggöra ett försvar för Tolstoy i denna sak.

Ändamålet med dessa angrepp mot Tolstoy är på ett cyniskt sätt angifvet af furst Tscherbatoff i hans ofvan nämda artikel i »*Mosk. Wjäd.*»: — En sådan man »borde *utrotas*»*!* — ett uttryck, som i sammanhang med den sak, som orättvist tillvitas Tolstoy, betyder att en grå kappa borde hängas öfver den vördnadsvärde grefvens skuldror med den betydelsefulla rhomboid-formiga gula lappen på ryggen; att raka högra halfvan af hans grånade hjessa och ansigte och binda de tunga järnkedjorna vid hans händer och fötter för att transportera honom till Sibirien eller lefvande begrafva honom i någon fängelsehåla. Om de ryska myndigheterna ville på ett värdigare sätt »utrota» en sådan man som Tolstoy, vore det utan tvifvel att korsfästa honom, såsom man fordom gjorde med den störste välgörare och sanningskämpe, som trampat denna af våld och lögn uppfylda jord ....!

Man säger, att klokheten åtminstone, om icke något annat, skulle förbjuda regeringen att använda så grofva medel för att aflägsna en sådan man som Tolstoy, samt att folket ej skulle tillåta något dylikt. Hvad det förra vidkommer, så finnes det alt för många exempel på handlingar af likadan art i den politiska och religiösa förföljelsens historia i Ryssland för att kunna hoppas på någon gräns för de styrandes hänsynslöshet. Hvad det senare vidkommer, kan man ej hoppas på synnerligt mycket från massor, hvilka i århundraden hållits i slafveri och ännu äro försänkta i den djupaste okunnighet och den ohjelpligaste vidskepelse. Dessa tusentals bönder, som i flera månader bespisats i Tolstoys folkkök, kunna lätt af presterna så fantiseras, att de i morgon ropa: »Korsfäst, korsfäst!» öfver sina välgörare. Jag skall framdeles återkomma till företeelser, som bestyrka denna min åsigt.

Större betydelse borde väl tillmätas tsarens löfte, att Tolstoy skulle få lemnas i fred, om man ej visste att löften, som gifvits af kejsaren, ofta af hans underlydande brutits.

Tolstoys familj var ständigt föremål för den hemliga polisens spioneri, och dess tjensteandars närgångenhet gick så långt, att de t. o. m. tittade in genom fönstren i Tolstoys hem i Moskwa.

Det tyckes, som om de summor, hvilka utpressas från det utarmade folket, skulle kunna användas på bättre sätt än till underhåll af en mängd detektiver — hvilkas antal ensamt i Moskwa lär uppgå till omkring 20,000, och i Petersburg med omnejd till 50,000 — och att dessa skulle kunna erhålla en lämpligare sysselsättning än att vakta familjen Tolstoy —, t. ex. att hålla reda på dem som stjäla brödet, hvilket skänkts till de hungrande millionerna.

Jag hade genom en vän blifvit introducerad för en framstående person i Moskwa, som var nära bekant med Tolstoys familj, och jag blef vänligen inbjuden till dennes hem. På min begäran meddelade hon i hufvudsak följande rörande Tolstoys familj:

»Såsom Ni torde veta, är familjen Tolstoy ursprungligen af tysk härkomst och bar namnet Dick (tjock), som i ordagrann öfversättning på ryska heter Tolstoy. Först under Peter den

store blef familjen Tolstoy upphöjd i grefligt stånd. Äfven grefvinnan är af tysk härkomst. Hennes far, D:r Andreas Behr, var tysk till börden och protestant».

»Kanske skulle det intressera Eder att höra berättas om Tolstoys förlofning?» frågade min värdinna, i det hon hälde i ett glas té åt mig ur den kokande samovaren. Jag svarade naturligtvis jakande. Hon fortsatte:

»Tolstoy umgicks mycket i D:r Behrs hus, och det troddes, att han hade ett godt öga till doktorns äldsta dotter, men till allas förvåning friade han i stället till den näst äldsta. Familjen Behrs gästade några dagar under sommaren på en slägtings gods 5 mil från Jasnaja Poljana. En dag kom Lew Nikolajevitch (Tolstoy) ridande dit, och där utspelades i verkligheten följande scen, som skildras i »Anna Karenina», då Levin friar till Kitty:

»Jag har länge velat fråga er om en sak», sade han, satte sig bredvid henne och såg in i ett par vänliga, men en smula förskräckta ögon. — »Ja, fråga!» »Se här!» sade han, i det han tog kritan och skref begynnelsebokstäfverna till följande mening: »Då ni sade mig, att det icke kunde ske, betydde det aldrig eller endast den gången?»

Det var knappast tänkbart, att hon skulle kunna begripa denna invecklade sats, men han såg på henne, som om hans lif berott på, att hon gissade sig till meningen af de skrifna orden.

Hon såg på honom, rynkade fundersamt pannan, stödde den sedan i handen och studerade bokstäfverna. Ibland såg hon frågande på honom: »Gissar jag väl rätt?»

»Jag har förstått», sade hon slutligen rodnande.

»Hvad betyder det der ordet?» frågade han och pekade på a-et, som skulle betyda »aldrig».

»Det skall vara aldrig», sade hon, »men det är icke sant». Han suddade ut det igen och räckte henne kritan. Hon skref: D. k. j. i. s. a. . . . Kitty satt med kritbiten i hand och såg med en skygg, lycklig blick upp på Levin, som stod lutad öfver henne, och med strålande ögon betraktade än henne och än bordet. Plötsligt flammade det till i hans öga; han hade förstått, att bokstäfverna betydde: »Då kunde jag icke svara annorlunda».

Han såg frågande, tviflande på henne. »Endast då?» — »Ja», svarade hennes leende. »Och — nu?» frågade han.

»Se här och läs. Jag skrifver något som jag mycket, mycket önskar». Hon skref begynnelsebokstäfverna till: »Jag ber er förlåta mig och glömma hvad som skett.»

Med en hand, som darrade, så att kritan bröts sönder, skref han: »Jag har intet att glömma eller förlåta; jag har aldrig upphört att älska er».

Hon såg på honom med andlös spänning.

»Jag har förstått», hviskade hon.

Han satte sig åter och skref en mycket lång mening. Hon begrep alltsammans, tog kritan och svarade genast.

Han kunde icke på en lång stund tyda ut det och såg henne ofta in i ögonen. Han var som förlamad af idel lycksalighet, men i hennes ömma, glädjestrålande blick läste han alt, hvad han ville veta. Och nu skref han tre bokstäfver, men innan han ännu slutat, hade hon redan gissat ut dem och skref till svar: »Ja!»

»Detta är en trogen skildring af författarens eget frieri.

Sofia Andreijewna Behr var en lika skön som å själens vägnar ovanligt utrustad ung dam. Trots den betydliga skilnaden i ålder — hon var endast 17 och han 34 år eller jemt dubbelt äldre —, hade den brådmogna unga flickan både bildning och tankeutveckling nog att uppskatta den store diktarens snillegåfvor, och hennes barndomsdrömmar blefvo mer än förverkligade, då den berömde författaren yppade sin kärlek för henne.

Förlofningen hölls en tid hemlig. Då grefve Tolstoy af D:r Behr öppet begärde dotterns hand, blef denne bestört och afvisade friaren, emedan han ej ville bortgifva den yngre dottern före den äldre. Häröfver blef grefve Tolstoy alldeles förtviflad och skref ett bref till D:r Behr, hvari han förklarade, att hans lif berodde på hans svar: han skulle döda sig, om hans förbindelse med Sofia Andreijewna upphäfdes. Nu måste fadren gifva med sig.

Den 23 september (g. s.) 1862 stod bröllopet, och det nygifta paret flyttade ut till grefvens gods *Jasnaja Poljana.*

Sin familjelycka har grefven, såsom Ni utan tvifvel vet, skildrat i sin 'Bekännelse'».

På min fråga, i hvilket förhållande grefvinnan står till sin mans nuvarande åsigter, svarade hon:

»*Sofia Andreijevna* har alltid tagit den lifligaste del i sin mans sträfvanden och beundrat hans snille och karakter, men hans nuvarande åsigter kan hon ej dela. I mångt och mycket sympatiserar hon med honom och har gått hans åsigter till mötes så mycket som möjligt. Den största enkelhet har införts i deras familjelif. I deras hem förekomma numera inga lysande baler och fester. De unga grefvinnorna kläda sig ytterst enkelt. Vin har nästan helt och hållet försvunnit från deras bord, och all lyx i öfrigt undvikes på det sorgfälligaste. Men när grefven yrkade på, att de skulle afstå all sin egendom, då kunde ej grefvinnan för barnens skull gå in härpå. Det var dock endast tanken på, att myndigheterna skulle ha tagit hand om hans egendom, ifall han mot sin makas medgifvande velat afhända sig densamma, som höll honom tillbaka från att taga detta steg. Han måste derför afstå från att afhända sig sitt gods i Tula, såsom han hade gjort med ett annat gods.»

»Denna olikhet i uppfattning har likväl aldrig haft till följd några stridigheter mellan makarna. Hon ärar honom för mycket för att ej gå honom till mötes på det mest undergifna sätt, och han skulle aldrig med sitt stora saktmod och sin djupa människokännedom vara i stånd till att tala och handla annat än med mildhet gent emot sin maka. Han pockar aldrig på att någon skall dela hans åsigter; han söker endast genom mildhet och öfverbevisning vinna människorna för hvad han anser vara sant och godt».

»Grefven har helt och hållet öfverlemnat åt sin maka och sina barn all sin egendom och alt bestyr med godset. Han äger sjelf ingenting utan lefver som en gäst i sin familjs hus».

På min fråga, i hvilket förhållande barnen stå till fadrens uppfattning, lemnade hon följande upplysningar:

»Makarne Tolstoy hafva 9 barn, som lefva, nämligen 6 söner och 3 döttrar.

Sergei, den äldste, är 28 år gammal, har tagit magistergraden i naturvetenskaperna och är nu ämbetsman (*»Zemskinatchalnik»)*, är mycket musikalisk och fulländad verldsman; delar ej fadrens åsigter.

Ilija, den näste i ordningen, är den ende af barnen, som är gift, lefver på sitt gods Grinjowka i guvernementet Tula; delar ej fadrens åsigter.

Löw Lvovitch är 22 år, har en tid studerat medicin och sedan filologi, står fadrens åsigter nära; har med stor energi egnat sig åt välgörenhetsverksamhet bland de nödlidande.

Andrej, 14 år.

Mikael, 12 år.

Wanja, den yngste af barnen, är född den 31/3 1888.

Döttrarna äro:

Tatiana (Tanja), omkr. 25 år, artistiskt anlagd, sysslar med målning; delar ej helt fadrens åsigter; har tidvis tagit del i välgörenhetsarbetet.

Maria eller »Masha», 21 år, delar varmt fadrens åsigter, har i flera år i likhet med honom arbetat bland bönderna och har under hungersnöden med gränslös hängifvenhet egnat sig åt välgörenhetsverksamheten bland de nödlidande.

Alexandra, 7 år.

Ni kan aldrig göra eder en föreställning, fortfor min värdinna, om grefvinnan Tolstoys oerhörda energi och arbetsförmåga. Hon har sjelf varit sina barns amma och vårdarinna, sjelf gifvit dem deras första undervisning, förvaltar hela familjens ekonomi, utom alt det arbete hon utför i samband med familjens storartade välgörenhetsverksamhet».

Vi hade börjat samtala om Tolstoys åsigter och deras inflytande på hans samtida inom Ryssland, då vi blefvo afbrutna af besökande, utan att sedermera få tillfälle att förnya samtalet.

Flertalet af de öfverklassryssar, med hvilka jag kom i beröring i Moskwa, ville ej medgifva, att hungersnöden var så svår som den blifvit framstäld, ehuru staden hvimlade af tiggande mushiker.

Jag sammanträffade äfven med intelligenta personer, som hade besökt skådeplatsen för hungersnöden, och dessa visste bättre. En af dem, en mycket framstående man, meddelade i hufvudsak följande:

Nöden kom icke oförberedt. Redan i maj höjdes varnande röster i pressen, och under de följande månaderna ökades farhågorna hos den tänkande allmänheten mer och mer,

under det torkan fortfor och hotade med missväxt. I juni månad stego rågpriserna i hast omkring 45 %. Men de högsta myndigheterna förblefvo icke blott overksamma utan äfven strängt tillrättavisade de tidningar, som vågade blanda sig i deras angelägenheter, och det dröjde länge, innan regeringen vidtog några åtgärder. Den 9 augusti utfärdades rågförbudet, men detta förbud skulle icke träda i kraft förr än den 27. Under tiden exporterades oerhörda massor spannmål ur landet. Derpå följde hveteexportförbudet, och några subsidier beviljades. Först på senhösten, då en mängd menniskor dött af hunger, måste myndigheterna medgifva, att det icke var endast en »*golodorka*» (en liten hunger), hvilken är vanlig och återkommer någonstädes hvart år; det gick nu ej an att längre förneka tillvaron af en allmän och ofantligt vidt utbredd »*golod*» (hungersnöd). Han visade mig likaledes utdrag och urklipp ur en mängd ryska tidningar, innehållande skildringar af nöden, hvilka voro långt mera otroliga än »*die aufgelblasene Geschichten*» i den utländska pressen. Enligt dessa uppgifter användes icke blott agnar, hackelse, ett gräs, kalladt gåsfot (*chenopium L.*), löf och bark, utan äfven sand och torkad gödsel såsom öfvervägande beståndsdelar i den svarta halfråa massa, som kallades »bröd», och som utgjorde de hungrande mushikernas enda föda. Hästkadaver[1]) lågo i hundratal efter vägarne och förpestade luften. Människorna dogo i tusental af hunger. Barn påträffades liggande vid vägkanten kämpande med döden utan att någon kunde bereda dem hjelp. Mödrar hade dödat sina barn af förtviflan, emedan de ej kunde uthärda att se dem dö af hunger, och sedan sjelfva begått sjelfmord[2]).

Sedermera hade de ryska tidningarna förbjudits att offentliggöra dylika underrättelser från hungersnödsprovinserna, och sjelfva ordet »*golod*» (hungersnöd) skulle ej mera få användas utan ersättas af ordet »*njeurashaj*» (missväxt) och andra liknande uttryck och omskrifningar.

Han sade, att hungersnöden omfattade öfver 20 provinser

---

[1]) Ryska bönderna hysa så stark motvilja för hästkött, hvars förtärande anses som en gudlös styggelse, att de hellre svälta ihjel än äta det.

[2]) Dessa underrättelser stodo att läsa i flera äfven halfofficiella tidningar.

med en befolkning af omkring 35 millioner människor, något som t. o. m. »*Moskovskija Vjädomosti*» medgifvit. Regeringen hade nu anskaffat 1,250,000 ton säd för 120 ½ million rubel, att utdelas bland de nödlidande. Om man beräknar 12 pud säd för hvarje person per år — och detta är icke för högt tilltaget — kunde ofvannämda belopp räcka endast till att föda 7 ½ millioner af de 35 hungrande millionerna under en tid af 6 månader. Hela bristen i skörden beräknades till 175 millioner pud, eller hvad som fordrades till att föda 30 millioner människor. Altså lemnades 22 millioner till att svälta. Men icke nog härmed. Oerhörda massor mjöl lemnades att ruttna eller bortstjälas vid stationerna och i hamnarne vid Svarta hafvet och Östersjön till följd af oordningar i kommunikationsväsendet. I december låg i Wladikavkasus 212,500 pud säd under bar himmel. Till forslande af denna säd hade fordrats omkring 60,000 hästar, men ⅓ af hästarne i dessa trakter hade dött, hvadan en stor del af säden förstördes.

Innan bönderna, utom de enorma skatternas erläggande, hade återbetalt de enorma summor, de erhållit eller skulle erhålla af regeringen under hungersnöden, skulle de blifva bragta i fullkomligt slafveri under *kulackerna*.

»Våra mushiker», sade han, »besitta en nästan öfvermänsklig förmåga att uthärda hunger och allehanda lidanden och umbäranden, men denna förmåga har sina gränser. De kunna icke vänjas vid att lefva af agnar och sand!»

På min fråga, om det ej fanns medel i landet till att lindra nöden bland mushikerna, svarade han, att det fanns både penningar och stora förråd säd, t. o. m. på sina ställen inom sjelfva hungersnödsprovinserna, men de voro i händerna på samvetslösa kulacker och köpmän, som endast ockrade på de nödlidande.

Om myndigheterna, sade han, hade följt grefve Tolstoys råd och tvingat innehafvarne af dessa sädesförråd att sälja dem till gångbart pris, skulle nöden hafva, om ej helt och hållet afhjelpts, så dock i betydlig mån minskats.

Hvad vidkomme kapitalisterna, så var det jämförelsevis blott ett fåtal af dem som gaf något väsentligt till nödens lindrande. Det fanns några aristokratiska familjer och andra,

såsom t. ex. Tolstoys, Bobrinskijs, grefvinnan Schuvaloff, öfverste Paschkoff, Lazareff Pissareff, professor Stabut Sibiriakoff m. fl., som i väsentlig mån hjelpte de nödlidande. Det stora flertalet kapitalister deremot använde hellre sina pengar på lyx eller, om de voro vidskepliga, på byggande af tempel för att muta sitt samvete och försona vår Herre för alla sina handlingar af orättrådighet och förtryck. På detta sätt, sade han, hade ett stort antal kyrkor blifvit uppförda.

Jag blef äfven underrättad — och hade sjelf sedermera tillfälle att förvissa mig derom — att ett icke obetydligt antal enskilda personer hade erbjudit sig att föda ett större eller mindre antal af de hungrande, *men hade ej fått tillåtelse dertill af myndigheterna!* Sålunda hade en rik enka i Moskwa, fru *Barbara Marosova*, erbjudit sig att underhålla ett helt distrikt med en befolkning af mer än 10,000 hungrande — men hon fick ej tillåtelse att göra det! Hon reste då till Petersburg, besökte de högre myndigheterna och frågade till sist, hvad som skulle blifva följden, om hon, trots förbudet, sände några vagnslaster säd ut till distriktet i fråga för att låta utdela den bland de nödlidande. »*De skola konfiskeras!*» var svaret. Hon blef då tillrådd att gifva penningar till de officiella nödhjelpskomitéerna, men som hon ej hade fullt förtroende för dessa, gaf hon ingenting Af samma skäl förhindrades andra personer från att gifva, hvilka annars skulle hafva lemnat betydlig hjelp.[1])

På min fråga, om ej de rika klostren och kyrkorna bidrogo till de nödlidande, svarades, att deras bidrag voro ytterst obetydliga. Endast några få folkkök hade upprättats på deras föranstaltande.

I Moskwa beslutades, att jag skulle begifva mig till grefve Tolstoys hufvudkvarter i Rjasan och efter ett par veckors vistelse der åtfölja hans son Löff Lvovitch till det af mycket svår nöd hemsökta Samara, dit denne skulle om någon tid återvända för att fortsätta sin påbörjade välgörenhetsverksam-

---

[1]) En viss Karetnikov lofvade underhålla en hel by och började utdela lifsmedlen, då »*zemskij natchalniken*» plötsligt förbjöd folket mottaga dessa gåfvor vid äfventyr af straff! Se »*Kasanskij Wjädomosti*» för d. 15, 16 och 17 nov. 1891.

het bland de nödlidande. I Moskwa gjorde jag min vistelse så kort som möjligt, och hade derför ej tid att taga den gamla moskovitstadens många sevärdheter i närmare betraktande.

Genom svensk-norska konsuln blef jag introducerad hos vår såväl i hemlandet som i Moskwa välkände och ansedde landsman artisten A. Tolander, till hvilken jag står i tacksamhetsskuld för stor gästfrihet och många tjenster.

Under sista dagen af min vistelse i Moskwa fick jag af en händelse se en flagga hängande från ett stort hus, på hvilken lästes följande inskription: »*Fotografitcheskaja Vistarka!*» (Fotografisk Utställning). I hopp om att få se porträtt af några intressanta ryska typer betalade jag en rubel i inträdesafgift och gick in. I denna förhoppning blef jag sviken, ty jag fann endast fotografier af den kejserliga familjen, generaler, biskopar och skönheter från teatern och den högre societeten.

»Har ni inga fotografier från hungersnödsprovinserna?» frågade jag en af betjeningen. «*Zaprestcheno!*» (det är förbjudet) var det lakoniska svaret. »Hvarför?» »*Nje snajo!*» (Jag vet inte). Riktigheten af denna uppgift har jag ej haft tillfälle att kontrollera. Den förefaller dock lika trolig som det sakförhållandet, att resande blifvit utvista ur byarne derför att de tagit fotografier. Jag trädde derpå in i ett annat rum, der en mängd amatörapparater förevisades. Ehuru jag ej hade det minsta begrepp om, huru en dylik apparat skulle skötas, och väl visste, att en sådan tingest lätt kunde föranleda kollision med myndigheterna (jag visste t. ex., att en amerikan blifvit omhändertagen af polisen i en by i södra Ryssland, under det han gick efter gatan och tog Kodak-bilder), beslöt jag likväl att köpa mig en Kodak med tillbehör, i händelse något tillfälle skulle yppas för mig att använda den.

Resultaten af mina experiment med min Kodak äro utan tvifvel bristfälliga, men de ega åtminstone förtjensten af att vara tagna på skådeplatsen för hungersnöden, från hvilken, så vidt jag vet, inga andra fotografier finnas[1]).

[1]) En resande engelsman hade äfven tagit Kodakbilder derute, men alla hade misslyckats.

III.

Till grefve Tolstoys hufvudkvarter.

På nattåg till Tula och Klekotki. — En angenäm öfverraskning. — På steppen i sällskap med fru B. — Första sammanträffandet med grefve Tolstoy och hans dotter. — Stöfvelafdragning och teologi. — »Det rinner bredvid flaskorna». — Tolstoys medarbetare.

Det var en af de första dagarne i mars som jag afreste från Moskwa med nattåget för att begifva mig till skådeplatsen för grefve Tolstoys räddningsarbete bland de nödlidande i provinsen Rjäsan[1]. Kl. 7 följande morgon anlände jag till Tula, en stad på omkring 65,000 invånare, i utlandet mera känd genom sitt grannskap med grefve Tolstoys hem än dess jemförelsevis betydande fabriksrörelse.

Här måste jag vänta tills kl. ½ 2 e. m. Emedan en häftig snöstorm rasade, och jag led af en svår förkylning, hade jag ej lust att gå ut och bese staden utan stannade i väntsalen tills tiden var inne att åka till en annan station, hvarifrån färden skulle fortsättas till Klekotki i Rjäsan, och derifrån 40 verst efter häst till min bestämmelseort, dit jag hade hoppats framkomma samma dag.

Hindradt af snöstormen hann ej tåget till Klekotki förr än kl. 8 på kvällen. Det var rätt ruskigt, då jag med en brännande hufvudvärk, ett fattigt förråd af ryska fraser, en

---

[1]) Icke att förvexla med hans familjs gods, som ligger i Tula. Bönderna på detta gods ledo ingen nöd, ty familjen Tolstoy har hulpit dem upp ur deras armod.

röst så hes att jag knappt kunde göra mig hörd för mig sjelf samt ensam, utan rekommendationer, utan att känna någon på platsen, steg utaf tåget vid den lilla men rörliga stationen, icke utan farhågor för att falla i händerna på den mängd detektiver, som sades hvimla i dessa trakter för att bevaka grefve Tolstoy och hans medarbetare. Inkommen i andra klassens väntsal, såg jag en och annan from ryss korsa och buga sig inför helgonbilderna, som voro uppställda i en »*kivåt*» (ett triangelformigt glasskåp) i »*perednij ugol*» (hörnet snedt emot ingången till höger).

På en soffa i ett annat hörn satt ett ensamt fruntimmer med ett distingueradt utseende. Innan jag företog mig något vanskligt experiment med mina ryska fraser, beslöt jag tilltala nämda dam på franska och fann till min angenäma öfverraskning, att hon likasom jag var stadd på väg till grefve Tolstoy för att taga del i arbetet bland de nödlidande, och att hon i Moskwa hört talas om mig. I följd af snöstormen hade hon måst tillbringa ett dygn på stationen, der hon logerade i fruntimmernas enskilda väntrum.

Vår bekantskap var snart gjord. Om en minut hade hon gifvit mig medicin för min hals, och nästa minut presenterade hon mig för en ung man med ett ovanligt nobelt utseende och klädd i rysk bonddrägt. Denne var vänlig nog att bjuda mig bo hos sig öfver natten, hvilken inbjudan jag naturligtvis med stor tillfredsställelse antog. Sedan vi kraflat oss fram i snödrifvorna ett par eller tre verst och derunder stjelpt ett par gånger, uppnådde vi hans bostad, en liten envåningsstuga, innehållande ett rum med några grofva bänkar och bord samt en afbalkning, hvilken tjenade till sängkammare. Detta var ett slags »tingssal», der min värds farbroder, som var fredsdomare, höll rättegångar.

Min värd var en ytterst sympatisk och intressant personlighet, en af Tolstoys varmt tillgifna lärjungar, som lemnat all sin förmögenhet åt bönderna på sitt fädernegods och nu, klädd i bonddrägt, med ifver samarbetade med grefve Tolstoy för att lindra eländet bland de nödlidande.

Det vardt sent på natten, innan vi gingo till hvila. Ehuru vi kommit så godt öfverens hela kvällen, uppstod likväl en

kamp mellan denne moskovit och en ättling — om icke just af tolfte Karl, så åtminstone af en af hans bussar. Striden gälde icke Polens affärer utan sängplats för natten. Jag vägrade nämligen envist att ligga i sängen, under det min värd skulle ligga på bänken. Jag måste likväl till min skam bekänna, att jag blef lika grundligt slagen som svenskarne vid Pultava.

Oaktadt det snöat betydligt under natten, och stormen ännu fortfor, företogs likväl följande morgon färden ut till grefve Tolstoys hufvudkvarter i sällskap med den förut nämda damen från Moskwa. Våra saker lastades i en »*rosvalni*» (ett slags släde utan sits), och vi bäddade oss ned i en annan[1]. Så bar det i väg öfver ändlösa, enformiga och dystra snöslätter, hvilka endast här och där afbrytas af en eller annan skogsdunge omkring någon herrgård, eller ock synes här och hvar en grupp högar, liknande en mängd öfversnöade stenrös, hvilka min följeslagerska förklarar vara byar.

Efter ett par mils färd i det svåra föret och den bitande stormen stanna vi och hvila i en liten by, der vi uppvärma oss i en hvilstuga, hvarpå jag tar på mig min lappdrägt, i hvilken jag lugnt kan trotsa Bores raseri.

Vi färdades flera verst efter en af dessa s. k. »*Jekatjerininskavo daroga*» (af Katarina II anlagda breda alléer, dragna genom landet i olika riktningar ända långt in i Sibirien), hvilken bildar ett egendomligt afbrott mot de skoglösa slätterna.

Ehuru det är vid strängt straff förbjudet att skada eller fälla träden i dessa alléer af lind och björk, var likväl bristen på bränsle så stor bland bönderna, att de med fara att strängt bestraffas under den skarpa kölden nedhuggit flera träd.

Min reskamrat, *madame* B., är ett ovanligt bildadt fruntimmer. Utom sitt modersmål talar hon flera moderna språk flytande, är väl förtrogen med sociala, filosofiska och literära spörsmål. Hon har till ryska öfversatt flera skönliterära arbeten af framstående utländske författare, deribland »Hedda Gabler» af Ibsen. Hon var nu stadd på väg att på egen be-

---

[1]) Valliser, öfver hvilka breddes hö och täcken, tjenade till sits.

kostnad upprätta folkkök bland de nödlidande i närheten af grefve Tolstoys hufvudkvarter.

Först på eftermiddagen uppnådde vi floden Don, på hvars motsatta strand vi sågo byn *Begitcherka*, der grefve Tolstoy hade sitt hufvudkvarter.

Det ögonblick närmade sig nu, då jag skulle få se den verldsberömde grefve Tolstoy. Detta ögonblick motsåg jag

Hjelpsökande bönder framför grefve Tolstoys hufvudkvarter.
Efter ett fotografi, taget af författaren.

med växande intresse såsom ett af de mest betydelsefulla i mitt lif. Jag skulle nämligen nu få tillfälle göra bekantskap med en man, i hvilken en uppmärksam aktgifvare på tidens tecken ej kan undgå att igenkänna en af de gestalter, som uppträda vid betydelsefulla skeden i folkens lif.

Om några minuter drog vår »*Jamstchik*» in tömmarne framför ett enkelt envåningshus[1]), i det han sade: »*Vot dom Tolstova!*» (Detta är Tolstoys hus.) Ett antal mushiker samt

[1]) Upplåtet af dess egare, en herr Rojevskij, till hufvudkvarter åt grefven och hans medarbetare.

hästar och lass syntes omkring grefvens hufvudkvarter. Vi trädde in och kommo först in i en mindre försal, som var till trängsel fyld af mushiker, hvilka väntade på grefven, och derpå in i ett större rum, som var inredt till matsal.

Grefven var för ögonblicket ej inne. Jag bjöds att stiga in i hans enskilda rum. En liten jernsäng stod vid ena väggen, och nära fönstret ett klumpigt skrifbord, belastadt med en mängd bref och räkenskapsböcker.

Om några minuter inträdde en ung dam och helsade på engelska. På min fråga, om hon var grefvens dotter, svarade hon nekande; hon var hans *nièce*, fröken Kuzminskij. Under det jag konverserade med fröken K., inträdde en magerlagd ung flicka i bonddrägt med hurtigt sätt, mörka, lifliga ögon och energiska drag. Hon räckte mig okonstladt handen och helsade på flytande engelska: »Mr S. Goddag! Välkommen!» »Grefvinna Tolstoy?» — »Man kallar mig så.»

Det dröjde ej många minuter, innan jag hörde en djup röst i yttre rummet, och i nästa ögonblick stod grefve Tolstoy framför mig, iklädd en mushikpels af fårskinn. Kraftigt fattande min hand helsade han mig hjertligt välkommen, beundrade min lappdrägt, sporde mig om vår resa, och ledsagade mig sedan in i ett litet rum, der jag skulle få bo. Då vi satt oss ned, befalde han mig räcka fram foten, hvarpå han drog utaf mig mina lappstöflar. Alt detta skedde så okonstladt och naturligt, att det med ens aflägsnade hvarje tanke på opposition. Grefve Tolstoy dragande utaf mig stöflarne var en situation, hvars öfverraskning betog mig målföret. När jag hann besinna mig, fann jag den likväl helt naturlig och mera lärorik än alla höglärda föreläsningar, jag åhört, och alla teologiska luntor, jag pluggat.

Jag befann mig ju inför en man, som, efter en hel mansålder af lidelsefullt sökande efter sanning och verklighet, funnit »lifvets mening» i hans efterföljd, som kom, icke för att låta sig tjenas utan gifva sitt lif för andra; en man, som ej stannat vid blotta fraser om jemlikhet och broderskap utan i sitt lif på fullt allvar söker förverkliga kristendomens grund-

idé af brödrakärlek och sjelfuppoffring och derför brutit stafven öfver all rangskilnad, alt skenväsende.

Vi gingo omedelbart derpå in till middagen, der jag introducerades för ett antal af grefvens medarbetare, de flesta unga män och kvinnor. Under måltiden, som bestod uteslutande af vegetabilier — grefven och hans medhjelpare äro vegetarianer — leddes samtalet in på dagens brännande fråga, hungersnöden.

Grefve Tolstoy, som icke är pessimist samt mycket försigtig i sina uttalanden, förklarade, att nöden var förfärlig, tilläggande: »Ni skall snart få tillfälle att sjelf se och bilda eder ett eget omdöme».

Efter middagens slut fortsattes samtalet. På tal om de ofantliga summor, som regeringen anslagit för att lindra nöden, sade grefve Tolstoy: »Jag skall begagna en bild för att gifva eder en föreställning om förhållandet. Antag, att det här lilla runda bordet befinner sig i ett bränneri och att dess metallskifva är höljd af en mängd flaskor af olika storlek, innehållande sprit. Under bordskifvan underhålles ständigt en stark hetta, så att flaskornas innehåll evaporerar, derefter kondenserar i den kalla luften högre upp och flödar ut i tvenne strömmar, af hvilka den ena utmynnar i kapitalisternas stora bassin och den andra i regeringens. När nu de många småflaskorna blifvit tomma och ej kunna gifva mera, måste de fyllas på. Så tar man ett stort öskar, doppar det i sin stora bassin och stjelper dess innehåll öfver flaskorna på bordet — men det mesta deraf rinner *bredvid!* Vi hålla nu på och försöka att, så vidt vi förmå, sätta *trattar* i flaskorna, så att innehållet ej må rinna bredvid.»

På eftermiddagen var grefven oupphörligt sysselsatt med de nödlidande, hvilka trängdes i hans hufvudkvarter från tidigt på morgon till sent på afton.

På kvällen återkommo några af hans medarbetare från sin verksamhet ute i byarne och meddelade sorgliga underrättelser om nöden bland bönderna.

Hvarje lördagskväll brukade Tolstoys medarbetare samlas från olika trakter i grefvens hufvudkvarter för att utbyta tan-

kar och erfarenheter rörande nöden och dermed sammanhängande ämnen och andra vigtiga spörsmål.

Vid dessa högst intressanta aftnar fördes tanken ovilkorligen till Sokrates eller Jesus, omgifna af sina lärjungar, hvilka efter dagens arbete samlats omkring mästaren för att lyssna till hans lärdomar. Stundom voro de artiga nog att för min skull föra konversationen på engelska, franska eller tyska;

Hjelpsökande bönder väntande på grefve Tolstoy.

men när samtalet blef lifligt, gled det in uti ryska språket, då jag, i följd af min ringa bekantskap med detta språk, ej kunde fatta mer än brottstycken af samtalet, helst som de talade mycket fort. Vanligtvis meddelades mig sedan i öfversättning samtalets hufvudinnehåll.

Jag skall framdeles återkomma till innehållet i en del af dessa samtal samt några bref, hvilka vid dessa tillfällen upplästes.

IV.

Hungersnödens orsaker.

Hemska siffror. — Kronisk hungersnöd. — Böndernas ställning och behandling vid emancipationen. — Deras systematiska utarmande. — Kapitalism och proletariat. — Järnvägar och kreditväsen. — Lån mot 2 à 300 % ränta. — Fabriksarbetare. — Mir-inrättningen. — Godsherrarnes förfall. — Skogarnes uthuggande, klimatets och jordens förderfvande. — Finanserna. — Krigshären, förföljelse, förryskning. — Historisk återblick.

Innan jag går att skildra grefve Tolstoys verksamhet och mina personliga iakttagelser bland de nödlidande, torde det vara på sin plats att kasta en blick på några af de förhållanden, som framkallat den förfärliga hungersnöd, hvilken drabbat bortåt 35 millioner af Rysslands bönder.

Dessa hemska siffror — 35,000,000 hungrande! — äro lätt upprepade, men hvem kan fatta hela deras fruktansvärda innebörd? I Europas historia är en hungersnöd af denna omfattning okänd; till och med i Asien torde det vara svårt att finna ett motstycke till densamma: 35 millioner människor hungrande vid slutet af det nittonde århundradet, med alla dess kommunikationsmedel, all dess utveckling inom alla områden, i fredstid och i ett land med gränslösa naturliga resurser är en företeelse så oerhörd, att den endast kan förklaras af en mängd samverkande abnorma förhållanden.

Det är ett kändt sakförhållande, att fall af missväxt och hungersnöd förminskas i samma mån kulturen gör framsteg och kommunikationerna förbättras. Människans makt öfver naturen har funnit ett af sina kraftigaste uttryck i höjandet

af den genomsnittliga skörden inom ett visst gifvet område och i förminskandet af de årliga vexlingarna i skördebeloppen samt fullständiga missväxtår och i sammanhang dermed inträffande hungersnöd. Sålunda, medan i vestra Europa under medeltiden inträffade hungersnöd med mycket stor dödlighet hvart 8:de och 10:de år, hafva dylika fall för närvarande reducerats till ett minimum, så att allmän hungersnöd i följd af missväxt numera i flera länder kan sägas höra till det förflutna.

I Ryssland åter är förhållandet tvärtom. Visserligen hafva i äldre tider fall af svår hungersnöd inträffat — i Nikonska krönikan, omfattande tiden 1127—1303, omtalas t. ex. 11 hungerår; år 1128 lifnärde sig befolkningen inom Novgorods område med lindblad och björkbark; under åren 1229—30 drabbades en stor del af det nordliga och mellersta Ryssland af hungersnöd o. s. v. —, men under de tvenne senaste årtiondena hafva de tilltagit i sådan grad, att hungersnöden numera blifvit kronisk. Till och med den halfofficiella tidningen »Novoje Vremja» i sitt nummer för den 7 okt. 1891 medgifver, att knappast något år förgår, utan att någon del af riket hemsökes af hungersnöd; och en läkarekongress, hållen i Moskwa 1885, konstaterade, att den fruktansvärda dödligheten bland bönderna i de mellersta provinserna (uppgående till 62 på 1,000) hade sin orsak i brist på närande föda, d. v. s. svält.

För att finna förklaringen på denna abnorma företeelse måste vi taga i betraktande de förhållanden, som utvecklat sig efter lifegenskapens upphäfvande.

Lifegenskapen, som uppstod på 1600-talet, lagstadgades 1609 och afskaffades 1861. Under lifegenskapen behandlades bönderna ofta med förfärlig grymhet, men det låg i deras herrars intresse att ej låta dem svälta, så att de blefvo ur stånd att arbeta.

I inledningen till emancipationsakten gifver regeringen de befriade slafvarne följande vackra löfte: »Att förse bönderna med medel att tillfredsställa sina behof samt sätta dem i stånd att fullgöra sina skyldigheter till staten (utgöra skatterna); för detta ändamål skola de erhålla i orubblig besittning bestämda

lotter odlingsjord och andra tillbehör, hvilka i denna akt skola bestämmas.»

Huru har nu regeringen infriat detta löfte?

De s. k. »*dvorovije*», d. v. s. lifegna, som voro i personlig tjenst hos godsherrarne och ej hade någon jord, blefvo alla efter lifegenskapens upphäfvande stadsproletärer. De egentliga bönderna erhöllo jordlotter, hvilka öfverlätos åt »miren» eller bykommunen i sin helhet, hvilken var gemensamt ansvarig för jordens inlösning och skatternas utgörande. Dessa jordlotter kunde inlösas af bönderna med tillhjelp af kronan, hvilken betalade dem i obligationer, representerande det kapitaliserade arrendet, »obrok», utgörande 9—12 rubel per lott. Värderingen skedde icke efter jordens värde utan efter godsherrens förlust af arbete genom lifegenskapens upphäfvande, hvadan inlösningssumman ofta blef mycket högre än jordens värde. Dessutom begagnade sig godsegarne af allehanda knep eller godtycke och beröfvade bönderna sådan jord, som desse ovilkorligen behöfde, såsom betesland, skog o. s. v., hvilken godsegarne sedan kunde utarrendera till dem till det pris de behagade.

Den jord, som sålunda tilldelades bönderna, var alldeles otillräcklig för deras uppehälle, äfven med deras små behof. Enligt det i Ryssland vanliga vexelbruket efter »tre-fält-systemet» behöfver en familj minst 10—14 hektar god och välskött jord till sitt uppehälle; men $^1/_4$ af de frigifna bönderna fingo endast 0,8 hektar för »hvarje manlig själ» (fullväxt arbetsför man), och omkring hälften erhöllo mellan 2 och 3 hektar. På dessa jordlappar, äfven om de varit skuld- och skattefria, kunde bönderna ej lifnära sig mer än 100 à 180 dagar om året. De måste derför arrendera jord till orimligt höga priser eller också gå ifrån sina hem och blifva proletärer. Den årliga inlösningsafgiften för dessa jordlotter har uppgått till 185—275 % af deras verkliga arrendevärde — för att ej tala om öfriga skattebördor, hvilka hvilade på bönderna, såsom till krigsmakten, kyrkan, vägar, kommunen etc., och hvilka ökats hvart år. Genom folktillökningen hafva dessutom jordlotterna förminskats, och böndernas ställning försvårats. Enligt af regeringen år 1878 samlade uppgifter rörande jordbesittningen be-

löpte sig böndernas jord i 15 guvernement till endast 1—2 hektar på hvarje »manlig själ»; i vissa trakter icke ens till 1. Ehuru statböndernas ställning var något bättre, så att deras jord uppgick till omkring 2 hektar för »hvarje manlig själ», har dock ett stort antal äfven bland dem förvandlats till proletärer.

Ordföranden för den ryska landtbrukskongressen i Petersburg 1886, prins Vasiltchikoff, yttrar bl. a. följande om böndernas ställning:

»Sedan denna tid (1871) har jordbrukareproletariatet ökats med oroande hastighet. Genom statistiska undersökningar, verkstälda af distriktmyndigheterna i Moskwa och annorstädes, har det konstaterats, att jordbrukareproletariatet ökats med minst femton till tjugofem procent. Detta visar, att en femtedel af hela rikets befolkning och en tredjedel af landtbefolkningen i det egentliga Ryssland, eller *omkring tjugo millioner själar äro jordbruksproletärer*, d. v. s. lika många som hela antalet lifegna vid lifegenskapens upphäfvande[1]). Och jag vågar icke påstå, att våra jordbrukareproletärers lif är drägligare än de forna lifegnas».

Att omständligt beskrifva den utsugningsapparat och det utpressningssystem, som i ett land med så ofantliga naturrikedomar som Ryssland bragt bönderna — utgörande 87 $^{3}/_{4}$ % af hela befolkningen eller omkring 80 millioner inom europeiska Ryssland, Polens och Östersjöprovinsernas befolkning icke inberäknad — i hopplöst armod, vore att skrifva Rysslands inre historia under det senaste halfseklet. Jag måste derför inskränka mig till några hufvudpunkter.

Från och med lifegenskapens upphäfvande inträder ett nytt element i den autokratiska ryska statskroppen, kapitalist- och proletärelementet. Förut hade mushiken sjelf hört till kapitalistens bohag, utgjort en väsentlig del af dennes kapital; nu deremot skulle han uppträda som täflande med sina förra egare och andra kapitalister i kampen för tillvaron. Man hade ej behöft vara någon profet för att förutse, hvilkendera parten

---

[1]) År 1858 uppgingo godsherrarnes lifegne till ett antal af 10,447,149 »manliga själar»; de s. k. »statbönderna» till 9,194,891; och »domänbönderna» till 842,740.

skulle komma att draga kortaste strået i denna ojemna kamp mellan å ena sidan kapitalister, beväpnade med vår tids finansapparater och ett absolut envälde till bundsförvandt, och å andra sidan en massa okunniga mushiker, hvilka sedan århundraden tillbaka varit slafvar och endast voro vana vid att drifvas och behandlas som kreatur.

Vi hafva redan sett, hurusom bönderna erhöllo otillräcklig jord mot orimligt höga inlösningsbelopp. Låt oss nu se, huru vid landets ekonomiska utveckling kapitalisterna förstått att i samband med ämbetsmännen ytterligare utsuga bönderna. De förbättrade kommunikationerna, isynnerhet järnvägarne, samt bank och kreditväsendet, som under normala förhållanden skulle hafva befordrat folkets välstånd, hafva i stället användts som de kraftigaste medel till böndernas utarmande.

För 20 år sedan fanns i Ryssland endast 1,592 kilometer järnvägar; år 1883 uppgick deras sammanlagda längd i Ryssland och Kaukasien (Finland och Polen ej inberäknade) till 21,606 kilometer. Af dessa tillhöra endast 1,188 kilometer staten, men de allra flesta hafva byggts under regeringens garanti och med dess subsidier.

Såväl vid byggandet af dessa banor som vid deras underhåll har ett gränslöst röfverisystem tillämpats. Trots de i Ryssland gynsamma terrängförhållandena och det billiga arbetet voro byggnadskostnaderna alldeles orimligt höga. Under det att byggnadskostnaderna t. ex. i Finland med dess svårare terrängförhållanden och dyrare arbete uppgå i genomsnitt till 20,000 sifverrubel per verst, stiga de i Ryssland till 60 à 100,000 rubel pr verst! År 1883 representerade 21,322 verst (= kilometer) järnvägar ett utägg af 2,210,047,632 rubel, och deras nettoinkomst uppgår endast till 3,18 % af det insatta kapitalet.

Oaktadt flera af dessa banor bära sig bra, hafva likväl de bolag, som ega dem, genom mutor och andra manövrer förskaffat sig ofantliga subsidier af staten. Regeringens sammanlagda subsidier till enskilda järnvägar uppgingo år 1883 till 781,888,800 rubel; för närvarande uppgå de till omkring en milljard.

Dessa kolossala summor, af hvilka en mycket stor del hamnat i enskilda kapitalisters fickor, hafva i sista hand ut-

sugits från det utarmade folket. Dessutom visar järnvägsstatistiken, att både person- och godstrafiken till största delen underhålles af bönderna. Höst och vår måste de nämligen företaga långa resor för att söka arbete, och sålunda nedlägga de en stor del af sin knappa förtjenst på järnvägarne. Omkring ³/₄ af Rysslands bönder föra detta slags nomadlif.

I det innerligaste samband med järnvägarne står bank- och kreditväsendet, ett lätt förklarligt förhållande i ett land, der åkerbruksalstren utgöra förnämsta föremålet för kapitalisternas manipulationer. Penningströmmens periodiska ebb och flod motsvaras noggrannt af järnvägstrafikens fallande och stigande. Det är ifrån de stora bankinrättningarna i Petersburg och andra stora städer, hvilka inrättningar först uppstått och utvecklats under de senare årtiondena, som penningströmmen periodiskt flödar ut till alla byar inom det stora riket och återvända derifrån, sedan de uträttat sitt värf — att utsuga bönderna till det allra yttersta. Detta sker dels omedelbart genom kapitalisternas agenter, som strax efter skördens inbergande infinna sig i byarne och mot kontanta penningar afhända bönderna till skamligt låga priser deras små sädesförråd, som de äro nödsakade att sälja för att utgöra skatterna och afbetala skulder, så att de, innan nyåret inträder, äro utan bröd och måste sedan till orimligt höga priser sjelfva köpa säd för eget behof och derför ofta pantförskrifva icke blott sitt ringa bohag utan äfven sin arbetstid. Det fingerade värdet i den ryska pappersrubeln, hvilken den ryske bonden alltid uppskattar till dess nominella värde, bidrager äfven i betydlig mån till att skinna honom. Dessutom utarmas bönderna genom det af den faderliga regeringen tillåtna ohyggliga »kreditväsende», som utöfvas af dessa vampyrer, kulackerna, hvilka stundom taga ända till 2 à 300 procent i ränta af det arma folket. I många fall hafva dessa procentare af ortens högsta myndighet erhållit monopol på att handla med bönderna.

Utom sina subsidier till kapitalisterna har regeringen ständigt ökat hären af ämbetsmän, hvilka bistå kapitalisterna och procentarne i att utsuga och förtrycka bönderna och med

oblidkelig stränghet indrifva skatterna, och hvilka herrar ofta husera som tyranner och röfvare bland folket.

För att åstadkomma medel till att betala skatterna, räntorna å sina skulder samt underhålla sina familjer måste bönderna arbeta borta mer än 3/4 af sin tid, hvadan de hafva endast 1/4 deraf öfrig till att sköta sin egen jord. Deras aflöning är ytterst ringa och vanligtvis helt och hållet godtycklig. De allra flesta äro hänvisade till jordbruksarbete, emedan fabriksrörelsen ligger nere. Fabriksarbetarne, uppgående in alles till bortåt 800,000, hafva i allmänhet endast från 1 1/2 till 3 rubel i veckan med 12 à 16 timmars arbetsdag! En mängd kvinnor och barn sysselsättas i fabrikerna med en aflöning af 10—12 kopek pr dag; lärlingar få endast 5 kopek.

I jembredd med det ekonomiska armodet står det andliga. Myndigheterna hafva vinlagt sig om att hålla massorna i andligt mörker och slafveri. Under det att på det europeiska Rysslands 82 millioner invånare finnes 39,000 folkskolor med 2 millioner lärjungar — hvilkas undervisning är ingenting annat än en dressyr i den ortodoxa kyrkans ceremonier och tsardyrkan —, uppgår krogarnas antal till omkring 200,000 och skatten på spritdrycker till 475 millioner kronor.

Den ringa kvarlefva af sjelfständighet, som bönderna bibehållit under bykommunens eller *mirens* skydd har äfven till det närmaste utplånats genom flera samverkande orsaker, till hvilka jag framdeles skall återkomma. Här må endast följande framställas rörande mir-inrättningens organisation.

I Ryssland hafva böndernas bostäder sedan århundraden tillbaka icke varit spridda utan samlade i byar med en eller flera gator. Denna gruppering har sin grund i de band, som förena bönderna i *miren* eller *obstchina*. *Miren* är icke, såsom man hittills i allmänhet trott, en specielt slavisk inrättning utan motsvarar germanernas »*mark*» eller »*allmend*», anglosaxernas »township», fransmännens »commune» o. s. v. och närmar sig de former för jordbesittning, som äro rådande bland mahomedanska turkar och tatarer samt mongoliske buriatherdar och tungusstammar. Hufvuddragen i *mirens* organisation äro följande:

All jord, som innehafves af byn, anses som *mirens* eller

kommunens gemensamma egendom. Dess enskilda medlemmar hafva endast tillfällig rätt att innehafva den del deraf, som *miren* tilldelar dem i förhållande till hvars och ens arbetskraft. Denna rätt medför motsvarande skyldigheter att bära de onera, som hvila på miren. Efter dessa allmänna grundsatser indelas jorden i lika många lotter, som det finnes arbetsenheter inom kommunen, och hvarje familj erhåller så många lotter, som den har arbetsenheter. Denna enhet motsvarar i allmänhet en fullvuxen manlig arbetare; men ökas arbetskraften af ett större antal kvinnor eller arbetsföra gossar, eller minskas den genom dödsfall eller på annat sätt, tages detta med i beräkningen.

Vid utskiftningen af den odelbara jorden indelas den i 3 »fält» enligt vexelbruket efter det s. k. »tre-fält-systemet». Emedan hvarje »fält» består af jord af olika kvalitet, indelas det i sin tur i 3 underafdelningar — god, medelmåttig, dålig — och hvarje del indelas i lika många lotter, som det finnes arbetsenheter inom kommunen. Hvarje familj får nu sin del i hvarje underafdelning af »fältet».

I följd af förändringar i befolkningsförhållandena, anställes periodvis ny fördelning för att utjemna dessa: hushåll, hvilkas arbetsstyrka ökats, erhålla mera jord, och *vice versa*. Denna »*pendyl*» eller nya fördelning kan vara partiel eller allmän. Betesland användas gemensamt utan afseende på hvars och ens antal boskap. Skördas foder på dessa betesland, delas skörden. Der skog finnes, skiftas den på samma sätt som odlingsjorden, eller också, om den är knapphändig, räknas träden och värderas efter deras ålder, godhet, antal kvistar o. s. v. Äfven husen och trädgårdstäpporna bakom dem tillhöra i princip kommunen.

Byns angelägenheter afgöras af *miren*, d. ä. alla dess fullvuxna invånare, äfven kvinnorna, om de äro enkor eller deras män äro borta.

Mirens beslutande rätt öfver sina enskilda angelägenheter och medlemmar är i teorien ganska omfattande och sträcker sig ända derhän, att den kan förvisa en medlem till Sibirien.

Hvarje kommun väljer sin *starosta* eller äldste, som innehar verkställande makten men endast genom miren.

Efter emancipationen har miren undergått stora föränd-

ringar. Flertalet af medlemmarne ha förvandlats till proletärer, och några *mirojedi* (mirätare) och *kolacker* (ockrare) hafva slagit hela inrättningen under sig och i samband med ämbetsmännen beherska den. Genom inrättandet af en mängd nya ämbeten, hvilka i regeln besättas af okunniga och råa personer, har regeringen i hög grad bidragit till mir-inrättningens förderfvande.

Godsherrarnes ekonomiska ställning är också alt annat än god. En sådan onaturlig inrättning som lifegenskapen måste hämna sig sjelf på alla parterna. Vanda vid tillgång på tvångsarbete och demoraliserade genom sin gynnade undantagsställning hafva godsherrarne ej kunnat lämpa sig efter de nya förhållanden, som inträdt genom lifegenskapens upphäfvande. De 700 millioner rubel, som 71,000 godsegare år 1877 erhöllo af regeringen i inlösningspenningar för bondejorden, förslösades, utan att jordbruket i någon nämnvärd mon förbättrades; och de stora summor, som erhöllos genom skogarnes sköflande och jordens utsugande, hafva gått samma väg. Under år 1891 såldes t. ex. på exekutiv väg ej mindre än 1,551 gods, som voro pantsatta i *en enda* bank i Moskwa. Endast några procentare och kulacker, som hafva riktat sig på böndernas bekostnad, stå sig godt.

Genom skogarnes uthuggande har klimatet förderfvats: regnmängden och jordens fuktighet hafva förminskats; störtregn och vårflod bortskölja matjorden, som utmärglats och beväxts med ogräs i stället för ängsgräs. Sandstormar förvandla årligen stora sträckor till sandöknar, och fordom segelbara floder hafva uttorkat. Från slutet af 70-talet har totalskörden årligen förminskats. År 1883 var totalskörden 50 procent mindre än 1879, och 1891 33 proc. mindre än 1887. Exporten har deremot fortfarande varit densamma, trots folktillökningen, hvilket bevisar att folkets föda försämrats. Detta sistnämda åter har haft till följd arbetskraftens försvagande och dödlighetens höjande i förfärlig grad.

Till ytterligare belysning af den ekonomiska ställningen i Ryssland må följande siffror återgifvas.

Rysslands statsskuld har sedan 1872 nästan fördubblats och utgör enligt senaste uppgifter (1892) i »Statesman's Manual»

5,521,792,222 rubel. Den inre skulden har under samma tid ökats från 230 millioner rubel till 2,730 millioner. För år 1890 steg budgeten till 888,800,000 rubel; 266,146,192 rubel absorberades till statsskuldens räntering. Under 1891 steg budgeten till nära en milljard. Den årliga bristen i statskassan och de resterande skatterna ökas med hvart år i fruktansvärd grad. För 1891 uppgingo de till 89 mill. rubel, och för 1892 komma de att uppvisa kollossala summor. Endast inom 16 provinser hafva de resterande skatterna beräknats stiga till 250 millioner rubel!

Wischnegradsky sökte förbättra finanserna dels genom att ytterligare öka de redan fabulösa skattebördorna och skärpa deras indrifvande och dels genom att sänka räntan.

Hans första räddningsmedel har resulterat i folkets ytterligare utarmande, och med skatternas indrifvande har det nog ej lyckats bättre trots det flitiga användandet af spön och en nyligen på vissa orter införd piskmaskin för att piska skatterna ur de utmärglade mushikerna. Hans andra uppgift, räntans sänkande, uppnådde han visserligen, men på hårda vilkor: räntan sänktes t. ex. genom en konverteringsoperation å ett belopp af 508 $^1/_2$ million rubel från 5 proc. till 4 proc. mot kapitalskuldens ökande till 582,644,000 rubel och lånets förlängande från 25 till 81 år, hvarigenom räntebeloppet under de första årtiondena visserligen minskas, men sedan under de sista 56 åren kommer att innebära en ökning af 448 millioner rubel! Detta kan man ej gerna kalla en förbättring i finanserna.

Under alt detta icke blott bibehålles utan äfven ökas millionhären, som årligen kostar landet bortåt 300 millioner rubel, för att ej tala om förlusten af arbetskraft — ett missförhållande, hvilket i likhet med många andra visst icke är inskränkt till Ryssland —; våldföras lydländernas garanterade fri- och rättigheter; förföljas icke blott främmande nationaliteter utan äfven millioner af landets bästa söner och döttrar.

Sådana äro några af resultaten af Alexander III:s bemödanden att återupprätta autokratien i hela dess glans. Nikolaus I var äfven autokrat, men, varnad af den militära sammansvärjningen 1827 och sina ämbetsmäns oärlighet, hvilken

kom honom en gång att utropa: »Min son och jag äro de enda i detta land, som icke stjäla», befordrade han tyskar från Östersjöprovinserna till de högre ämbetena. Krimkriget stäckte hans absoluta makt och förmådde hans son att inleda en reformæra, men de omogna och bristfälligt utförda reformerna strandade.

Den polska insurrektionen väckte ånyo till lif den domnade nationalkänslan, hvilken under Katkoffs ledning utvecklade sig till slavofilfanatism. Så inträdde reaktionen, och när Alexander II med Loris Melikoffs hjelp var sysselsatt med försök att införa en konstitution, blef han dödad. Förskräckt af nihiliströrelsen återgick Alexander III till Nikolaus I:s grundsatser, likväl med uteslutande af alla icke ortodoxt ryska element — han är den personifierade panslavismen drifven till sin spets: Polen är förtrampad, Östersjöprovinsernas utmärkta styrelse förryskt; de påbörjade inre reformerna, med en begränsad lokal sjelfstyrelse, undertryckta; det olidligaste prest- och ämbetsmannavälde infördt; folkets uppfostran hämmad; de lägre klasserna brutaliserade; alla rättänkande misstänkta och vaktade af en hel här hemlig polis; panslavismen triumferande öfver — hungrande millioner!

Statistiska uppgifter i detta kapitel äro hemtade från följande auktoriteter: Prof. Janssons »Undersökningar angående jordfördelningen och inlösningen», »Jemförande statistik öfver Ryssland» (båda på ryska), »The Statesman's Manual» m. fl.

V.

Grefve Tolstoys välgörenhetsverksamhet.

»*Utro Pomestchika*». — Skolor för bönderna. — Träder i böndernas led. — »Det fruktansvärda problemet». — Regeringshjelpen otillräcklig och opraktiskt fördelad. — Planen för Tolstoys verksamhet. — En middag för 4 1/2 öre. — De åtta olika grenarne af Tolstoys verksamhet.

Innan jag fortsätter skildringen af mina personliga erfarenheter, skall jag förutskicka en allmän beskrifning af grefve Tolstoys välgörenhetsverksamhet bland de nödlidande.

Det har redan påpekats, att hungersnöden är kronisk bland de ryska bönderna. Den nuvarande hungersnöden är ett undantagsfall endast genom sin ofantliga utsträckning, omfattande öfver 20 provinser med omkring 35 millioner menniskor.

Det är icke första gången som grefve Tolstoy är sysselsatt med att lindra böndernas nöd. Han var ännu blott en ung man, då han gjorde sitt första allvarliga försök att hjelpa bönderna på sitt gods. Sina erfarenheter dervid, hvilka voro alt annat än uppmuntrande — bönderna ville nämligen i allmänhet ej låta sig hjelpas — har han skildrat i en berättelse, kallad »*Utro Pomestchika*» (Godsherrens morgon). Ehuru hans ungdomliga förhoppningar att med ens kunna höja bönderna ur sitt djup af elände blefvo så grymt svikna, lemnade han ej, såsom många andra före och efter honom hafva gjort, för alltid sina bemödanden i denna riktning. Han återupptog sedermera sitt arbete för böndernas lyftning genom inrättande af skolor, i hvilka han sjelf undervisade, och sökte på annat sätt

hjelpa dem; tills det slutligen blef, så att säga, för honom en religion att gifva icke blott sina penningar och egodelar utan äfven sig sjelf för folkets väl.

Han blef såsom en af bönderna, lefde och arbetade ibland dem och för dem för att höja dem ur deras djupa förnedring

Grefve Tolstoy och hjelpsökande bönder.
Efter fotografi, taget af författaren.

och för att visa, huru tvingande nödvändigt det var att fylla den klyfta, som skiljer öfverklass och underklass från hvarandra. Han har nu i 15 år på detta sätt delat mushikens lif.

Med sin rika erfarenhet och sin grundliga kännedom om tillståndet i landet insåg och förutsade han tidigt den förfärliga hungersnöden, varnade regeringen för den fara, som hotade,

och föreslog skyndsamma åtgärder till att, om möjligt, förekomma eller så mycket som möjligt inskränka densamma. Men, såsom var att vänta, fästes intet afseende vid hans varningar och råd, hvilka tvertom betraktades som regeringsfarliga stämplingar och agitationer[1]. Då hans försök både att förmå myndigheterna till att vidtaga nödiga åtgärder så väl som att förena flera enskilda krafter till gemensamt arbete för att afhjelpa nöden hade strandat, upptog han det svåra arbetet på egen hand.

I planen och utförandet af denna storartade välgörenhetsverksamhet i alla dess enskildheter har den store mannen nedlagt sin hjernas lysande snille, sitt stora hjertas varma brödrakärlek och deltagande och sin viljas okufliga energi. I ett annat land och under en annan regering skulle för ett sådant praktiskt snille under dylika förhållanden öppnats det vidsträcktaste verksamhetsfält. I Ryssland deremot lades alla möjliga hinder i vägen för hans människovänliga arbete.

Låt oss nu se, huru Tolstoy lyckats öfvervinna såväl dessa hinder som alla andra svårigheter i förening med en sådan verksamhet som den i fråga varande.

Den hjelp, som lemnades af myndigheterna, bestod i mjöl, som efter vissa bestämmelser utdelades månadsvis bland de nödlidande. Härvid uppstodo likväl en mängd olägenheter. Det hände ej sällan, att bönderna sålde mjölet, som de erhöllo af myndigheterna, och köpte bränvin för pengarne, lemnande sina familjer i nöd och elände; eller också togs det ifrån dem af deras fordringsegare. Men äfven om det ej användes på detta sätt, räckte det vanligen endast bortåt 15 à 20 dagar, hvadan familjen måste svälta den öfriga delen af månaden. Det var också under denna mellantid som de flesta sjukdoms- och dödsfallen inträffade. De svagare af folket dogo då omedelbart af svält. Vidare kunde ej bönderna laga lämplig föda endast af mjöl.

[1]) Grefve Tolstoys tidningsuppsats, »Det fruktansvärda problemet», hvari han föreslog att sakkunniga personer borde samverka till att samla fakta angående nödens utsträckning och vidtaga åtgärder till dess afhjelpande, framstäldes af den högryska pressen såsom stående i samband med »en vidt utgrenad sammansvärjning», och telegram sändes till utländska tidningar, att en nihilistisk sammansvärjning upptäckts i Moskwa!

I en mängd fall saknade de äfven ved till att koka maten och måste äta rå mjölmat. Följden blef, att många barn och svaga personer insjuknade och dogo äfven af denna orsak. En annan olägenhet var, att de mest behöfvande ofta ej fingo någon hjelp alls. Sålunda utdelades ej mjöl åt fullt arbetsföra personer eller sådana familjer, som hade ett visst antal hästar och kor. Hvad skulle nu dessa taga sig till, då intet arbete fanns att erhålla, och intet foder åt kreaturen? Vidare bör äfven anmärkas, att vid den officiella mjölutdelningen, utom de dryga förvaltningskostnaderna, en mängd mjöl undansnillades och uppblandades med sand och gräs, för att ej tala om de olika klasser af individer, hvilka af särskilda orsaker ofta förbisågos vid utdelningen af den officiella hjelpen, såsom anhängare till sekter, politiskt misstänkta, personer af icke rysk härkomst o. s. v.

Det gälde nu att bereda den verksammast möjliga hjelp åt så många som möjligt af de allra mest nödlidande.

Det första som härvid måste göras var att taga reda på sådana som voro i största behof af hjelp. Detta var icke någon lätt sak. Det enklaste sättet skulle hafva varit att vända sig till *starosten*, byns »äldste», eller socknens *pop* för att af dem erhålla en lista på de mest nödstälda inom hvarje by. Men *starosten* är icke alltid en rätt israelit, i hvilken intet svek är, och »popen» är icke alltid ett helgon. Han är för sin existens helt och hållet beroende af hvad befolkningen betalar honom för hans religiösa tjenster, och det vore mer än man kunde vänta af den svaga människonaturen, om man fordrade, att han skulle vara fullt opartisk. Man måste derför personligen på ort och ställe taga kännedom om ställningen, icke blott i allmänhet utan i hvarje hem, d. v. s. gå ur hus och i hus och anteckna hvarje familjs tillgångar o. s. v. Men ej nog härmed. För att kontrollera de enskilda familjernas uppgifter sammankallades hela »miren» eller bykommunen, inför hvilken dessa uppgifter granskades. De på detta sätt vunna upplysningarne hopsummerades och uppstäldas på ungefär följande sätt:

Namn på familjefadern	Antal familjemedlemmar	Antal dibarn	Belopp af hjelp från regeringen	Antal boskap	Bränsle	Belopp af jord, tillhörande familjen	Huru många kunna få spisa i köket?

De siffror, som på detta omsorgsfulla och samvetsgranna sätt samlades, voro i sanning talande: Redan i mars månad voro omkring $^3/_4$ af bönderna i dessa trakter utan hästar och boskap; i allmänhet fanns inga födoämnen utom hvad som erhölls utifrån; på de flesta ställen led befolkningen nästan lika mycket af köld som af hunger, emedan de saknade bränsle samt både medel att köpa för och dragare till att forsla hem det; allra största delen af dibarnen kunde ej erhålla någon mjölk från de uthungrade mödrarnas bröst...

Dessa voro några af de fakta, som samlades under dessa husbesök.

Den första och förnämsta grenen af grefve Tolstoys välgörenhetsverksamhet var inrättandet af folkkök, der de hungrande bespisades gratis med olika rätter mat två gånger dagligen. Denna metod föll sig mycket billig, ty bland bönderna utsågs vanligen någon hjelpbehöfvande kvinna, som lagade maten och förestod köket, och bönderna sjelfva höllo de nödiga kärlen. Då de gingo till måltiderna, togo de med sig koppar och skedar hemifrån.

Upprättandet af dessa kök gick vanligen till på följande sätt. Från kringliggande, stundom mycket aflägsna byar kommo bönder och en *starosta* eller byäldste såsom utskickade och anhöllo om hjelp. Tolstoy sjelf eller någon af hans medhjelpare begaf sig då, såsom ofvan nämnts, till ort och ställe och först gick ur och i hus och sedan sammankallade hela kommunen för att utröna tillståndet bland folket och urgallra de mest behöfvande. Ett kök upprättades, och en lämplig föreståndarinna, vanligtvis en fattig enka, utsågs, och i köket inskrefvos de mest nödlidande. I vissa byar, der det fanns någon tillgång på mjöl,

fingo gästerna endast varm mat; i andra åter både bröd och varm mat.

Denna indelning i kök med och utan bröd egde rum i mars månad, i följd af att myndigheterna då började att i vissa distrikt utdela 30 ℔ mjöl per man i månaden.

I dessa kök utan bröd utdelades följande belopp af födoämnen för hvart tiotal man per vecka: 5 ℔ rågmjöl till *kvass*, 2 ℔ hvetemjöl till välling, 10 ℔ ärtmjöl, hafremjöl eller majsmjöl till *kisel* (ett slags puré, en mycket vanlig rysk rätt); 10 ℔ ärter, 10 ℔ hirs till *kasha* (ett slags gröt) eller *kulesh* (ett slags grynsoppa), 2 *pud*[1]) potatis, 1 *pud* rödbetor, 6 liter surkål, $^1/_2$ ℔ hampolja, 4 ℔ salt, 1 ℔ lök. Dessutom åtgick under vintern 1 $^1/_2$ ℔ fotogen till hvarje kök samt 1,000 kilogr. ved[2]) pr månad.

Vid denna utdelning åtgick dagligen till hvarje gäst i dessa folkkök 2 ℔ grönsaker — potatis, kål och rödbetor — och $^1/_2$ ℔ mjölmat, nämligen *pschena* (tillagadt af hirs, ärter och rågmjöl), som i kokt tillstånd gör 4 ℔ pr man dagligen. Till en början visade sig bönderna, som voro vana vid att i andra kök få bröd, missbelåtna med denna förändring och ansågo, att den fördel de hade af dessa kök ej ersatte deras arbete med att hugga ved och köra den till köken, och sade, att de ej ville fortsätta längre och besöka dem. Men deras missbelåtenhet fortfor ej länge. Alt fler och fler kommo och bådo om att få blifva upptagna som gäster i dessa kök.

Dessa folkkök utan bröd ansåg Tolstoy vara af särskildt intresse, emedan de på ett tydligt sätt bevisade oriktigheten af den uppfattning, som i allmänhet rådde bland bönderna, nämligen att rågbrödet är den kraftigaste och billigaste födan. I dessa kök har det tydligt ådagalagts, att ärter, hirs, majs, potatis, rödbetor, kål, *kisel* (ett slags kräm eller gröt af bär etc.) utgöra en kraftigare, helsosammare och billigare föda än bröd. Gästerna, som spisade i dessa kök utan bröd, medförde hemifrån mycket små brödbitar, och ibland kommo de t. o. m. utan bröd, men gingo hem mätta *och voro friska hela vintern, under det de dagligen spisade ofvannämda grönsaker för*

[1]) 1 pud = 16 $^1/_3$ kilogr.

[2]) Ved mätes stundom med vigt.

2 kopek (3 ½ öre) och bröd för 2 à 3 kopek (omkr. 5 öre); således inalles 8 à 9 öre per dag; under det att, då de lefde endast på bröd, det åtgick omkring dubbelt detta belopp eller 16 öre pr dag.

Det torde intressera läsaren att se matsedeln till en middag, som kostar endast 4 à 5 öre; och den borde gifva förnämt folk, hvilkas kalas stundom uppgå till tusentals kronor, åtskilligt att tänka på.

Den hade för de olika dagarne i veckan följande utseende: Måndag: *stchi* (ett slags kålsoppa) och *kasha* (ett slags tjock gröt, som ätes med smör eller flott, stundom mjölk), Tisdag: *påschlåbka* (soppa på potatis, gryn och svamp etc.), ärt-*kisel* (tjock puré); till kvällsvard d:o d:o. Onsdag: ärtsoppa, kokt potatis; till kvällsvard: ärter med *kvass* (en älsklingsrätt hos de ryska bönderna). Torsdag: *stchi* och ärt-*kisel*; till kväll d:o d:o. Fredag: potatissoppa *kolesh* (välling på hirs); till kvällsvard: d:o d:o. Lördag: »*stchi*» och kokt potatis; till kvällsvard: potatis med *kvass*. Söndag: ärtsoppa och *kasha*; till kvällsvard: ärter med *kvass*.

Vid upprättandet af denna matordning måste man rätta sig efter de matvaror, som funnos att tillgå. Hade man haft tillgång på rödbetor, med hvilka man under hela vintern tilllagar älsklingsrätten *svekolnik* (ett slags sallad), samt hafre till *kisel*, skulle man fått en ännu mera omvexlande matsedel utan att omkostnaderna behöft bli större.

I alla dessa folkkök bespisades under mitt besök hos Tolstoy omkring 12,000 människor. Sedermera ökades detta antal betydligt, ej långt ifrån dubbelt, efter hvad det meddelades mig.

Den andra grenen af hans verksamhet under de senare vintermånaderna bestod uti att skaffa ved åt den nödlidande befolkningen. Detta behof blef under den förfärliga kölden högst trängande i de skoglösa trakterna, och der bränntorf ej fanns. Bönderna hade hvarken medel att köpa ved, ej heller hästar till att köra hem den. Ofta kunde man i dessa trakter få se icke blott rior, stängslen och hela yttertaket af husen, utan äfven hela hus nedrifna och använda till bränsle. Flera familjer trängde sig ihop tillsammans med kreaturen i någon stuga

för att ej frysa ihjel. — Sålunda utdelades bortåt 400 famnar björkved åt de behöfvande, antingen gratis eller mot en ringa ersättning, nästan uteslutande i form af arbete.

Den tredje verksamhetsgrenen bestod uti att föda böndernas hästar. För detta ändamål dels sändes hästarne på »inackordering» till trakter, der det fanns foder, och dels upprättades stall, der Tolstoy underhöll omkr. 300 af böndernas hästar och sålunda räddade dem från att dö af svält.

Den fjerde verksamhetsgrenen bestod uti att utdela lin och bast åt bönderna, dels för att bereda dem någon sysselsättning och dels för att förskaffa dem kläder. Af bast förfärdiga nämligen bönderna skor, hvilka de begagna både vinter och sommar, med trasor lindade omkring benen i stället för strumpor. Ytterst sällan har en mushik råd till att skaffa sig läderskor. En del bönder erhöllo dessa varor gratis, andra åter betalade halfva priset för dem. De färdiggjorda skorna, hvilka ej behöfdes för dem som förfärdigat dem, inköptes till fullt pris af Tolstoy och ånyo utdelades åt behöfvande.

Den femte verksamhetsgrenen bestod uti att upprätta särskilda kök för små barn, hvilket arbete låg den store människovännen särskildt om hjertat. Han mötte härvid en mängd svårigheter, men lyckades till slut öfvervinna dem. Det är lätt att inse, huru de arma små barnen måste drabbas af nöden, då det ej fanns mjölk eller någon annan barnmat att tillgå, och dibarnen ej kunde erhålla mjölk från de utsvultna mödrarna! (Om 50 proc. af alla barn, som födas bland de ryska bönderna, under *vanliga* förhållanden dö i sin späda barndom, kan man förstå hvilka rika skördar döden under denna fruktansvärda hungersnöd måste göra bland de små.) Till dessa barnkök skaffades mjölk, hirs-, hafre- och bohvetegryn etc., hvaraf tillagades en lämplig barnföda. Bönderna ville envist få denna barnmat till sina hem, men det visade sig, att de äldre i många fall åto upp barnmaten, och de små fingo litet eller intet. En del mödrar kommo med sina barn till köket, der de bespisades, och en del hemtade dagligen hem en portion åt sina barn.

Vid tiden för mitt besök i Tolstoys hufvudkvarter hade

Interiör af ett folkkök. Teckning af Gerda Tirén, efter fotografi, taget af författaren.

bortåt 130 folkkök upprättats, och nya upprättades dagligen. Tolstoy umgicks mycket med tanken på att framgent fortfara med denna högst vigtiga verksamhet bland de små.

Den sjette verksamhetsgrenen bestod uti att till utsäde anskaffa och utdela potatis, hafre, hirs, hampa, råg och hvete åt de mest behöfvande, något som var högst af nöden, icke blott emedan en stor del af bönderna saknade all möjlighet att sjelfva förskaffa sig utsädesfrö, utan äfven derför att omkring en tredjedel af höstsådden blifvit förstörd af isskorpan på fälten, hvilka måste plöjas och besås på nytt. Utsädesfröet utdelades med vilkor att återbetalas efter nästa skörd efter gångbart pris. Pengarne härför skulle användas till upprättande af barnhem.

Den sjunde grenen af Tolstoys verksamhet bestod uti att inköpa och utdela hästar till de mest behöfvande. Utom den stora procent bönder, som aldrig haft några hästar, hvilka i många byar uppgå till $^1/_3$ af hela antalet, har i år största delen af de öfriga bönderna mistat sina hästar och måste ovilkorligen råka i den hopplösaste nöd eller slafveri, om de ej bli hulpna. Anstalter hade träffats för inköp af bortåt 100 hästar till ett medelpris af 25 rubel stycket. Hästarne utdelades på följande vilkor: Den som får en häst måste odla jord åt två fattiga bönder, som ej hafva hästar sjelfva, eller åt enkor och faderlösa barn.

Den åttonde verksamhetsgrenen bestod uti att sälja råg, mjöl och bröd till ytterst lågt pris. Flera bagerier upprättades, der utmärkt godt bröd såldes till 60 kopek pr pud.

Utom dessa ofvannämda verksamhetsgrenar, till hvilka de skänkta medlen användts, gåfvos smärre summor till att afhjelpa särskilt trängande behof, såsom till begrafningsomkostnader, betalandet af skulder, som hotade att bringa hela familjer i en förtviflad ställning o. s. v.

Folkköken utgjorde naturligtvis den vigtigaste grenen af denna gigantiska och mångsidiga verksamhet.

Trots de många och stora svårigheterna har denna verksamhet lemnat lysande resultat, tack vare Tolstoys rika erfarenhet hans egen och hans medhjelpares kärleksfulla hängifvenhet, gränslösa sjelfuppoffring och okufliga energi.

Utom denna materiella hjelp gjorde grefven och hans medarbetare allt hvad som stod i deras förmåga att bereda muschikerna moralisk hjelp. På ett deltagande och kärleksfullt sätt talade de till dem, rådande, undervisande, tröstande och uppmuntrande dem. De hade alltid ett rikt urval af små skrifter (godkända af censuren), hvilka de utdelade bland dem som kunde läsa. De upprättade äfven här och der skolor, der både barn och äldre fingo lära sig läsa och skrifva samt andra nyttiga saker. Naturligtvis kunde ej denna sistnämda verksamhet i någon mera betydande grad utvecklas under de förhållanden, som voro rådande.

Efter dessa allmänna anmärkningar rörande grefvens och hans medarbetares välgörenhets-verksamhet, vill jag nu, för att gifva en tydligare föreställning om såväl nöden bland muschikerna som arbetet för dess lindrande, skildra några af mina besök ute i byarne.

———

VI.

I de hungrande byarne.

I sällskap med grefvinnan Maria Tolstoy. — I snöstorm på steppen. — Skolan för mushikernas barn stänges af polisen. — »Se Tolstoy». — Tolstoy och själens odödlighet. — Huru »Upplysningens Frukter» tillkom. — I byn P. — Barnskola och svartkoppor. — Namnlöst elände. — Middagen i folkköket. — »Är det ej skamligt . . .» — »Blifva änglar». — Tolstoys klagan. — I sällskap med fröken Kuzminskij. — Hos starosten. — En intressant församling. — *»Otchen bednij!»* — *»Obmanivajet-njegådjaj!»*

Redan klockan 6 på morgonen börja nödstälda mushiker samlas i grefvens bostad. Om en timme är icke blott den lilla försalen till trängsel full utan hela gården hvimlar af hjelpsökande, hvilka kommit för att begära hjelp antingen för sig och de sina eller för hela kommuner. Grefven sjelf, hans dotter, hennes kusin och ett par af hans öfriga medhjelpare äro ifrigt sysselsatta med att expediera mushikerna.

Människor, som älska lugn och bekvämlighet, skulle snart blifva alldeles uttröttade af dessa oupphörligt strömmande skaror af smutsiga och illaluktande mushiker, att oupphörligt höra samma sorgliga historia om hunger, sjukdom och död, för att icke tala om böndernas tålamodspröfvande okunnighet och oförmåga att hålla sig till sak; men grefven och hans medarbetare visa sig alla vänliga och glada och tyckas vara outtröttliga.

Maria Tolstoy uppstår mycket tidigt på morgnarne och sköter om hushållet samt deltager sedan i att expediera mushikerna tills frukostdags, hvarefter hon begifver sig ut i byarne. Så fortgår det dag efter dag.

Kl. 9 spisas frukost, bestående af »*kasha*», bröd och smör, potatis och andra vegetabilier samt té och kaffe. Grefven sjelf föredrager kaffe. Hans dotter fungerar som värdinna. Hennes äldre syster, Tatiana, som äfven varit vid hans hufvudkvarter, har af helsoskäl nödgats resa hem till Moskwa. »*Masha*», såsom hans dotter Maria kallas af sin fader, är kanske grefvens mest hängifna lärjunge och efterföljare, och hon är äfven sin faders älskling.

Maria Tolstoy. Efter porträtt, taget af förf.

Det hade beslutats, att jag skulle åtfölja grefvens dotter Maria på hennes tur ut i byarne.

Klädd i en *polushúbok* (ett slags pels, som användes af bondkvinnor), filtstöflar och en lamskinnsmössa, öppnar hon dörren till mitt rum och ropar hurtigt: »*Färdigt!*»

Klädd i min lappdräkt följer jag henne och tar plats vid hennes sida i en *sani*, framför hvilken står en liten mörk, liflig och välfödd kirgishäst. Sedan jag satt mig i släden, upptäcker jag, att jag glömt mina handskar. »Se här, tag mina!» säger grefven, som står bredvid, klädd i sin bondpels. »Tack!» — »Adjö!»

Så bär det i väg i yrande fart, under det grefvinnan sjelf håller tömmarne. Jag tror nästan att ryskorna öfverträffa kvinnorna i alla länder, t. o. m. i Amerika, i konsten att handtera hästar. Jag har ofta sett ryska damer köra en *troika* (ekipage med tre hästar i bredd) i halsbrytande fart. Jag kan försäkra, att *Marja Lvovna*, såsom den unga grefvinnan i dagligt tal kallades, förstod att köra sin häst.

Om några minuter hafva vi passerat Don och befinna oss på de kala stepperna. Snöstormen fortfor ännu ute på slätterna, och då inga märken utvisa vägen, förlora vi den snart. Vi fortsätta ett stycke ut på steppen, under det stormen insveper oss i täta snöhvirflar. Slutligen drar min reskamrat in tömmarne och säger: »Jag tror vi måste vända om; ty här kan blifva farligt. Vi se snart ingenting, och vi ha ännu 12 verst kvar öfver slätten till byn.»

»Känner Ni riktningen?» »Ja.» »Låt oss då försöka komma fram!» »Låt gå! Raska på *maltchik!*» (pojke). Och så bär det åter i väg i rask fart vesterut efter en isbelagd upphöjning af landet, och efter en stunds färd hitta vi igen vägen.

Maria Tolstoy, en flicka på 21 år, talar flytande både engelska, tyska och franska, är väl hemmastadd i dagens filosofiska och sociala spörsmål och naturligtvis grundligt förtrogen med sin faders lifsåskådning och tänkesätt. Hon talar raskt, korrekt och med känsla. Hon berättar mig under resan om sin faders och sin egen verksamhet bland bönderna. Sedan några år har hon i likhet med sin fader lefvat bland bondfolket. Klädd i en bondflickas drägt har hon arbetat i byarne med och för fattiga familjer för att hjelpa dem både i timligt och andligt afseende. Hon hade på familjens gods upprättat en skola för mushikbarn, i hvilken hon sjelf undervisat;

men då hon ej lärde barnen korsa sig och dyrka helgonbilderna, kommo presterna och polisen och stängde skolan.

Det är alltså i det »heliga» presterskapets och de ryska myndigheternas ögon mera skadligt för den ortodoxa ryska kyrkans och statens intressen att den varmhjertade unga grefvinnan undervisar mushikbarnen i de första grunderna af mänskligt vetande och lär dem att vandra på sanningens och dygdens väg, än att t. ex. agenter för krigsmakten (deribland äfven militärläkare) besöka byarne och urgallra de friskaste och vackraste bondflickorna och föra dem till militärernas hufvudkvarter för att ruineras både i fysiskt och moraliskt afseende — ty hvarken prester eller polis ingripa för att hindra dessa herrars förehafvande!

Den nitiska unga grefvinnan uppgaf likväl icke sin verksamhet bland mushikbarnen. Hon bjöd dem sedan hem »på té», och på samma gång fortsatte hon att undervisa dem.

På tal om familjen Tolstoys sommarhem, Jasnaja Poljana, och den mängd resande, som besöka dem om somrarne, anmärkte jag, att »det är väl åtskilliga, som komma för att se er far, ungefär såsom man går för att se 'Jumbo' eller dylikt.»

»Träffadt!» svarar hon skrattande. »Jag har nu så många gånger sett beskrifningar på pappas näsa, bonddrägt, skobänk och dylikt, att jag till det närmaste vet, hvad hvarje nykommen främling skall hafva att säga om honom.» — »Jag skall utelemna näsan, om jag någonsin skrifver något om eder pappa», inföll jag. »Jag menade verkligen icke eder», genmälte hon skrattande, »ty jag vet, att ni kommit i ett vigtigare ärende än att se pappas näsa.»

På hennes fråga, huru hennes fader var ansedd i Sverige, svarade jag, att om hans åsigter hystes delade tankar, men att endast *en* tanke rådde derom, att han är en af vår tids ädlaste och störste män. »Eder fader säges förneka odödligheten», anmärkte jag, »något, som jag aldrig kunnat tro, emedan det synes mig stå i rak strid mot hela hans lifsåskådning.»

»Min fader förneka odödligheten!» utropade hon ifrigt. »Ni skulle ha hört, huru han nyligen i en krets af vänner så skönt framstälde, att i samma förhållande som det dunkla

drömlifvet står till vårt nuvarande lif, så förhåller sig ock detta jordiska lif till vårt tillkommande lif efter döden. Nej, pappa tror på ett människans eviga lif både före, under och efter hennes tillvaro här på jorden», och hennes lifliga ögon lyste af barnslig hänförelse.

På tal om Gud säger hon: »Man söker bestämma hvad gud är och icke är; men huru mycket vackert och märkvärdigt man än säger om honom, så svarar jag, att *han är ändå mycket mera!* Jag tycker bäst om att kalla honom *fader*. Är det ej skönt att hafva det högsta goda till vår fader?» frågade hon, och hennes öga lyste ånyo af hänförelsens eld.

Samtalet leddes nu in på hennes faders senare literära arbeten, hvarvid hon berättade följande om anledningen till författandet af det satiriska lustspelet »Upplysningens frukter». »Det var en vinterafton», sade hon. »Vi hade slutat vårt arbete för dagen. 'Låt oss hitta på något roligt', sade jag till min syster. 'Ja, vi ska' improvisera en spiritistisk seance', svarade hon. Pappa nedskref genast ett utkast till stycket, hvilket sedan fulländades och utgafs under benämningen 'Upplysningens Frukter'.»

Detta stycke har uppförts tre gånger, nämligen i Jasnaja Poljana och i Tula, hvarvid grefvens äldsta dotter Tatiana spelade Tanjas[1]) rol. Tredje gången uppfördes det i Zarskoje Sjelo, tsarens sommarställe, inför 16 storfurstar och storfurstinnor och andra högförnämiteter till ett antal af 250 personer — naturligtvis för ett välgörande ändamål. Stycket gjorde stor lycka.

De höga herrskaperna skrattade och applåderade den bitande satir, som var riktad just emot den sällskapskrets, de sjelfva tillhörde! Hvilken bitter ironi, hvilket groteskt skådespel! På den privata kejserliga scenen framställes folkets seger af personer ur den högsta aristokratien! — — — Men hvem i dessa kretsar märker denna motsägelse, detta bittra sjelfhån! Det fordras rafflande medel att roa de af vällefnad och utsväfningar förslappade höga herrskaperna — och så ler

---

[1]) Tatiana Tolstoy kallas i familjen »Tanja», och det är efter henne som hufvudpersonen i pjesen erhållit sin benämning.

man med den som ler utan att gråta med den som gråter: man uppskattar det komiska i den bitande satiren, men man gripes ej af författarens smärta och djupa deltagande med de förtryckta, som osökt framlysa ur det humoristiska omhöljet.

Nu nalkas vi målet för vår färd. Derborta synes ett par långa rader af kojor, från hvilkas grästak snömassorna slutta ned mot marken. Detta är byn P. Det är den ödsligaste by, jag någonsin sett. Nästan hvarannan stuga är utan tak, hvilket användts till nödfoder eller bränsle, så att endast en del af väggarna och takstolarna sticka upp genom snön. Hvarken människor eller djur synas till, ingen rök stiger upp från stugorna,[1]) intet tecken till väg märkes i snön efter »gatan»; man får det intrycket, att byn är öde.

Vi stanna framför en *izba*, hvarest grefven har inrättat en skola, i hvilken en ung fattig prestson undervisar barnen. Vi träda in i den mörka och låga stugan: En varm och kväfvande ånga slår emot oss. Vi kunna i första ögonblicket ej urskilja föremålen derinne. Den mjuka massan under våra fötter säger oss, att vi trampa på modern jorden. Sorlet af barnaröster tystnar plötsligt. Endast ljudet af tung och hastig andedrägt, afbruten af hostanfall, höres från en vrå af rummet. Då våra ögon vant sig vid det matta ljuset derinne, se vi en rad grofva träbänkar på ena sidan af rummet, mellan hvilka stå ett trettiotal barn, samt ett litet bord, bakom hvilket står en ung man med ett sympatiskt utseende. På andra sidan stå några äldre personer, alla tysta och vördnadsfulla inför den unga grefvinnan, hvilken säger några vänliga ord till dem. Samtidigt riktande våra blickar åt det håll, hvarifrån ljudet af den korta andhemtningen och ett svagt kvidande kommer, märkte vi till vår häpnad tre barn liggande ofvanpå ugnen, alla helt och hållet betäckta med svartkoppor! Jag gör en antydan till min reskamrat, att dessa måste aflägsnas genast; annars skall hela skolan blifva smittad. Hon svarar, att detta skall ske, men förklarar på samma gång, att det är

---

[1]) »Skorsten» kan man ej säga, ty ytterst få stugor äro försedda med sådan lyx!

omöjligt att isolera alla kopp- och tyfussjuka, emedan det ej finnes några hospital i trakten, och nästan hvarje hem i byn är hemsökt af dessa sjukdomar.

Medan grefvinnan uträttar sina göromål i samband med skolan och folkköket etc., går jag ur hus och i hus genom en del af byn.

I *izban* n:o 1 träffar jag, utom en ko, tre äldre personer, af hvilka en ligger sjuk i tyfus på ugnen bredvid tvenne barn, som befinna sig i sista stadiet af svartkoppor.

I n:o 2 finner jag ett barn liggande i svartkoppor, en äldre man svårt angripen af tyfus samt tvenne kvinnor, hvilka äro starkt uppsvälda i ansigtet och på benen, de senare dessutom höljda af mörkblåa fläckar. Här hafva de ingen boskap, emedan kreaturen antingen dött af svält eller nedslagtats.

I n:o 3 möter mig en högst sällsam syn: Jag träder in i stugan, som är ovanligt kall, så att marken, hvilken här som i de flesta stugor tjenar till »golf», är hårdfrusen; jag helsar, men får intet svar, ej heller ser jag någon derinne eller hör något ljud. Just som jag står i begrepp att gå ut, i den tron att stugan är öde, hör jag plötsligt ett skrapande ljud, som kommer från ugnen, och i nästa ögonblick ser jag ett par med trasor omlindade fötter *sticka ut ur sjelfva ugnen*. De visa sig snart tillhöra en stor *mushik*, som kommer krypande fram ur ugnens eldstad.[1]) Omedelbart derpå synes en kvinna med ytterst utmärgladt och sjukligt utseende komma klifvande ned från ugnen, skälfvande af köld och hållande handen mot pannan. »*Golova bolit*» (hufvudet värker), svarar hon på min fråga, huru det står till. Jag ger henne litet kina. »Har ni inga barn?» »Jo, se här», säger hon, utbristande i gråt, i det hon pekar på ugnen. Jag kunde ej upptäcka annat än en hög af trasor ofvanpå ugnen, men vid närmare undersökning fann jag två stackars små barn, af hvilka det ena låg i det sista stadiet af lungsot, eller kanske rättare, svält, och det andra i svartkoppor. Den högväxte och starkt byggde *mushiken* står orörlig midt på golfvet med blottadt hufvud, det okammade håret hängande ned öfver ansigtet, stirrande framför sig med

[1]) Denna syn upprepades sedan flera gånger i olika byar. Det stackars folket brukade nämligen i ugnens eldstad söka skydd mot den skarpa kölden.

en stel blick, som förråder hopplös apati eller begynnande vansinne. Denna familj har hvarken boskap, bränsle eller mat, utom hvad den får af myndigheterna och af grefve Tolstoy.

I stugan n:o 4 finner jag trenne fullvuxna personer och tvenne barn, båda sjuka, af hvilka det ena, en ung flicka, är betäckt öfver hela kroppen af de obyggligaste stinkande sår och bölder, hvilka ända till oigenkänlighet vanställa det arma barnet. Denna syn var så vämjelig, att jag snart måste vända bort mina ögon. Då modren lyfte undan de trasor, som höljde det stackars barnets kropp, brast hon i högljudd gråt, under det jag såg stora tårar trilla nedför hennes vanstälda dotters kinder.

Det var som om min strupe blifvit hopsnörd vid denna syn, och jag förmådde ej yttra ett ord; jag kunde ej ens säga farväl utan stack ett silfvermynt i modrens hand och gick ut.

Jag går nu förbi några stugor, som äro öfvergifna och delvis nedrifna, och stiger derpå in i *izban* n:o 5. Här finner jag en kvinna, vanstäld af syfilis, och två späda barn med ett blekt och utmergladt utseende. Ett stort antal bönder tyckas vara angripna af denna förfärliga sjukdom, hvilken sprides dels af soldater, som medföra smittan från krigstjensten, och dels af bondflickor, som med lock eller pock bortföras från byarna till militärstationer eller städer för att prostitueras och sedan återkomma ruinerade till kropp och själ och sprida både kroppslig och moralisk smitta omkring sig.

I *izban* n:o 6 finner jag tvenne familjer, en ko, en häst och två får tillsammans i ett ganska stort rum, der de trängt sig tillhopa för att ej förgås af köld i den förfärligt stränga vintern. Här möter mitt öga en ny syn: en gammal »*djädushka*» (farfar) med vackra drag och snöhvitt hår klifver ned från en krubba, vid hvilken hästen står bunden, och kommer med stapplande steg och darrande händer fram till mig och helsar med en djup bugning.

»Hvar kommer du ifrån, *barin*, och hvad är ditt ärende?»

»Jag kommer från ett främmande land; vänner till *mushikerna* i främmande land ha skickat mig med gåfvor till de nödlidande.» »*Kakie dobrije ljudi! Gospod da blagoslavit vas!*» (Hvilka goda människor! Må Gud välsigna eder!) ut-

ropade den gamle med svag och darrande röst. — Jag kände, att det varit *min* pligt att buga mig djupt för denne vördnadsvärde gamle *mushik*, som efter ett långt lif af mödosamt arbete och allehanda umbäranden på gamla dagar ej hade något annat än en krubba, der han kunde luta ned sitt grånade hufvud och hvila sina trötta lemmar, eller en kaka bröd, som han kunde kalla sin egen, och likväl ej yttrade ett ord af knot eller klagan!

Nu är tiden inne för middagen i folkköket, der jag ånyo sammanträffar med min reskamrat. Den ofvan nämda skolan har nu förvandlats till spislokal, der ett 40-tal personer bespisas med ärtsoppa och rågbröd. Både brödet och soppan äro af god beskaffenhet och välsmakande.

Jag tog sedan några Kodak-bilder i denna by, hvilka likväl alla misslyckades, förmodligen i följd af det stormiga vädret.

Sedan den unga grefvinnan vidtagit åtgärder för öppnande af ett folkkök för barn och sjuka, der äfven mjölkmat skulle tillhandahållas, företogo vi återresan hem.

Jag var så upprörd af hvad jag sett under dagens lopp, att jag ej kom mig för att yttra ett ord.

»Nå, hvilket intryck fick ni?» frågade slutligen min reskamrat.

»Förskräckligt!» var det enda ord jag kunde få fram.

»Är ni ej rädd att bli smittad af svartkoppor eller tyfus?» frågade jag.

»Rädd! Det är omoraliskt att vara rädd. Är ni rädd?» genmälte hon.

»Nej, jag skäms för att tänka på mig sjelf vid åsynen af sådan nöd. Det är förfärligt att se sådant gräsligt elände! Det gör mig sjuk att blott tänka derpå!» utropade jag.

»Och *är det ej skamligt af oss att lefva i så mycket öfverflöd, då våra bröder och systrar befinna sig i sådan nöd!*» — »Ni har ju försakat er bekvämlighet och stigit ned i de armas led för att hjelpa dem.» — »Ja, men se på våra varma kläder och vår bättre mat än deras.» — »Icke skulle ni gagna dem med att anlägga trasor och lefva på nödbröd?» — »Hvad rätt ha vi att lefva bättre än de?» Jag teg och kastade en undrande blick i denna märkvärdiga flickas klara ögon, i

hvilka jag såg en stor tår glänsa. Detta *»är det ej skamligt af oss»* . . . förföljde mig sedan oupphörligt och förföljer mig ännu.

»Finnas inga hospital eller läkare?»

»Nej, icke i dessa trakter.»

Då grefven kom hem på kvällen, var han mycket nedslagen. »Jag blyges», sade han, »öfver detta mitt arbete, hvilket endast är ett palliativ. Vi veta ej, om det länder folket till något varaktigt gagn. Om folket skall beredas verklig hjelp, måste de höjas ur sin andliga försoffning.»

Staroster. Maria Tolstoy. Fröken Kuzminskij.

Jag anmärkte, att grefvens och hans medarbetares personliga inflytande samt deras direkta bemödanden att befordra böndernas upplysning genom skrifters spridning och inrättande af skolor måste verksamt bidraga till folkets andliga lyftning.

»Jag predikar icke. Jag är så dålig sjelf, att jag icke kan predika för andra», sade grefven.

Det lider nog intet tvifvel, att den andliga nöden bland folket är lika svår att afhjelpa som den materiella. Detta har grefve Tolstoy haft rikliga tillfällen att erfara. Det är i

sanning tragiskt att höra den store människovännen klaga, att alt hans arbete är förgäfves, emedan han ej kan komma åt roten till det onda.

»Vi veta icke, hvilka verkningar våra handlingar kunna medföra. Det enda vi veta är, att det är rätt och godt att vilja det goda och på fullt allvar fara derefter, så långt vi förstå», yttrade han i slutet af samtalet.

Följande dag åtföljde jag Maria Tolstoys kusin, fröken Vera Kuzminskij, på en tur ut i byarne för att vidtaga förberedande åtgärder till utdelande af ved och matvaror åt de mest behöfvande. Vädret var fortfarande kallt och stormigt, men vägen öfver stepperna var utprickad, så att vi ej förlorade den. Efter ett par timmars rask färd uppnådde vi den by, hvilken vårt besök först gälde. Vi stanna vid *starostens* hus, der vi träda in och finna — utom *starosten* sjelf — hans hustru, 4 barn, »*djädushka*» (farfar), 1 ko, 1 fåle och 3 får, alla boende endrägteligen tillsammans i ett ganska stort rum med nakna marken till golf och två små af tjock rimfrost betäckta fönster, genom hvilka litet ljus tränger in. Utefter ena sidoväggen löper en träbänk, och ett klumpigt bord står vid fönstret närmast dörren. På takåsarne hänga gamla kläder, och bredvid ugnen står en spinnrock.

Sedan besöken undangjorts, sammankallas hela *miren* i *starostens* hus. Snart är stugan till trängsel packad af *mushiker;* kvinnorna och barnen stanna utanför och titta in genom fönstren och dörren, som de hålla på glänt. Fröken K. sätter sig bakom bordet, och jag inbjudes att taga plats vid hennes sida.

Nu börja de intressanta förhandlingarna. Fröken K., som är sjelfskrifven ordförande, tar fram en anteckningsbok och börjar genomgå listan på de mest behöfvande. Då någon mycket fattig familj eller en enka nämnes, nicka bönderna bifall, korsande sig och utropande: »*Otchen bedni! Gospodi, batushka, omiloserdisja, pomogi!*» (Mycket fattig! Herre, lille far, förbarma dig, hjelp!). Finna de deremot, att någon, som icke är i så stor nöd, har kommit med på listan, eller att någon lemnat oriktiga uppgifter, höres ett allmänt mummel af ogillande i

hopen, och yttranden sådana som dessa förekomma: »Nog är han fattig, men det äro vi alla!» — »Det är inte sant; du är inte så utblottad, Ivan, som Trofim är. Han skall hjelpas först.» Märkes något djerft försök att komma åt en hjelp, som ej oundgängligen behöfves, kunna äfven så kraftiga uttryck af ogillande som följande fällas: »*Obmanivajet — njegådjaj!*» (Han bedrager, den odågan!)

Sålunda uttrycka sig bönderna mycket fritt öfver hvarje

Fröken Kuzminskij och bönder.

särskildt fall, talande stundom flera på en gång, under det kon och fåren med sitt råmande och bräkande instämma i hopens sorl.

Fröken K. skötte sin ordförandeplats utmärkt, och förhandlingarne gingo raskt undan under godmodigt samspråk, oaktadt hon ofta måste äska tystnad och bedja bönderna hålla sig till ämnet, då de t. ex. började långa berättelser om hur det var i fars och farfars tid.

Luften inne i rummet var outhärdlig för en ovan. Jag

nödgades emellanåt gå ut och fylla lungorna med luft. Jag beundrade fröken K., som kunde uthärda i mer än en timme utan afbrott — men dessa *mushikernas* hjelpare få ej vara så ömtåliga.

En annan by i grannskapet besöktes äfven. I dessa byar påträffades ett stort antal sjuka i svartkoppor och hungertyfus.

Då vi stodo i begrepp att lemna byn, tog jag den å motstående sida återgifna Kodak-bilden af fröken K. sittande i släden med en grupp bönder bakom sig framför en bondstuga.

VII.

En minnesrik lördag.

En ödslig by. — Hunger, svartkoppor och tyfus. — Fruktan för trolleri. — Grefve Tolstoy och barnköken. — Biskopen predikar mot antikrist. — Bonden, som vill tillhöra antikrist. — Den stackars gendarmen! — Tolstoys medarbetare. — »Verkliga hjeltar.» — Svenskar och ryssar.

Det är tidigt en smällkall lördagsmorgon. Ej ett moln synes på den gulgröna himlen, då jag och en af Tolstoys medhjelpare, en ung ädling, åka i sällskap till en aflägsen by, hvars invånare sändt bud till grefven med anhållan om hjelp. Vår lilla raggiga häst blir snart hvit af rimfrost och omgifves af en liten »molnstod», under det vi färdas i rask fart öfver steppen.

Innan vi uppnå vår bestämmelseort, sprider solen sin glans öfver den glittrande snön. Men den känsla af friskhet och behag, som den vackra vintermorgonen ingifver, försvinner vid framkomsten till byn, hvilken företer en obeskrifligt ödslig anblick. Ingen rökpelare höjer sig mot skyn. Grästaken till de flesta stugor, stundom äfven takstolarna, äro nedrifna och använda till nödfoder eller bränsle. Intet lif synes utom ett par eländiga hästar, som stå framför en stuga och äta af en hög ruttnadt och urblekt gräs från ett nedrifvet grästak, samt några lurfviga och utmärglade hundar, hvilka ligga på de frusna smutshögarne framför stugorna. Många hus stå öde, emedan, såsom det senare meddelades oss, deras invånare antingen dött af hunger eller tvungits att gripa till tiggarestafven.

I nästan hvarje stuga, som ännu är bebodd, finna vi en eller flera personer liggande sjuka i svartkoppor eller tyfus. Endast bortåt en fjerdedel af byns bönder ha någon boskap, och ännu färre hafva något bränsle eller födoämnen; hvad de erhållit af regeringen har redan tagit slut. De använda nu ett slags nödbröd af agnar, halm och gräs.

De stackars människorna, hvilka vi funno sammanträngda i stort antal i stugorna tillsammans med de få ännu lefvande

Min kamrat antecknar de nödlidande. Uthus utan tak i bakgrunden.

kreaturen, erbjödo en högst sorglig anblick. Utom dem som lågo sjuka, voro många så svaga, att de knappt kunde röra sig, der de sutto hopkrupna, höljda i trasor och darrande af köld.

Jag önskade fotografera dem, men kvinnorna blefvo så betagna af fruktan för att jag skulle förtrolla dem, att jag måste afstå derifrån och nöja mig med att, när tillfälle yppades, taga ett par ögonblicksbilder af min kamrat och några bönder, med

hvilka han samtalade, samt af några mindre vidskepliga kvinnor och barn, som stodo utanför en *izba*.

Solen närmade sig redan synranden i vester och spred ett matt sken öfver de ändlösa snöslätterna, då vi återkommo till grefvens hufvudkvarter.

Omedelbart efter vår hemkomst kom äfven grefven hem. Vi voro alla trötta och hungriga, men grefven var munter och glad ända till barnslig ysterhet.

Han språkade och skrattade, under det att ur hans ögon lyste en så innerlig barnslig tillfredsställelse, att man måste blifva varm om hjertat, då man såg på honom. Anledningen till denna glädje var lika ren som glädjen sjelf. Han hade under dagens lopp ändtligen lyckats öfvervinna de sista svårigheterna vid upprättandet af »barnkök» och nu fått dem i full gång.

Det hade härvid gällt ej blott att anskaffa lämplig föda åt barnen, utan äfven att öfvervinna böndernas okunnighet och vidskepelse samt presternas fanatiska motstånd.

Mushikerna envisades att taga barnfödan till sina hem; men detta gick ej an, emedan det visat sig, att de äldre ofta förtärde barnmaten sjelfva, lemnande barnen att dö af svält. Det var likväl ej blott åstundan att komma åt barnmaten och lemna de små att dö och »blifva englar», som gjorde *mushikerna* så ovilliga att sända sina barn till grefvens barnkök. Presterna hade nämligen varnat dem för att sända sina barn till grefve Tolstoy, hvilken höglärde teologer, med stöd af det och det kapitlet i Uppenbarelseboken, hade visat vara den af profeterna bebådade antikrist.

Presterskapet hade naturligtvis spelat en framstående roll i anfallen mot grefve Tolstoy: de hade utslungat bannstrålar mot honom från predikstolen och spridt hvarjehanda orimliga historier om honom för att upptända böndernas fanatism, såsom t. ex. att han brukade betala *mushikerna* penningar för att vinna dem för sina åsigter; att han stod i hemligt förstånd med mörkrets makter o. s. v. En högvördig biskop hade nyligen en söndag i en särskild predikan[1]), hållen i 2:a klassens väntsal i Klekotki inför en stor åhörareskara,

[1]) Mycket sällan hålla de ryska presterna predikan; endast då det gäller att anfalla stundister och andra sekter eller sådana män som en grefve Tolstoy.

med stöd af en mängd lösryckta bibelspråk, hvilka han, i likhet med andra teologer och uttydare af profetiorna, drifvit framför sig som fårskockar, i de starkaste uttryck framstält grefve Tolstoy såsom hans sataniska majestät sjelf. Sedan han sålunda i de mest fasansfulla färger utmålat denne moderne antikrist, hvilken nu lockar och förför de arma menniskorna med så verldsliga medel som mat, kläder och föda, så att *mushikerna* och deras gummor började gråta och tjuta af

Min kamrat antecknar de nödlidande utanför en izba.

förskräckelse, under det de bugande och korsande sig högljudt ropade: »*Gospodi, pamiluj nas!*» (Herre, förbarma dig öfver oss!), vände han om bladet och framhöll, till de rättrognas tröst och uppbyggelse, att den ortodoxa kyrkan — Gud ske lof! — har ännu, med Guds nåd, tillräcklig kraft att utrota antikrist med hela sitt anhang!

Det var ej att undra öfver, att de stackars hungrande *mushikerna* blefvo förskräckta och villrådiga. Der stodo nu barn-

köken öppna för deras arma små, som höllo på att hungra ihjäl, med varm och god mat samt vänliga händer att taga vård om dem — men presterna hade ju sagt, att alt detta var endast satans list att förföra människorna och bringa dem i evig förtappelse! En af *mushikerna* hade för sin del på ett mycket originelt men logiskt sätt afgjort frågan och kommit ur sitt bryderi, enligt hvad det berättades mig — icke af Tolstoy eller någon af hans familj, hvilka ytterst ogerna talade om sina förföljare, prester, ämbetsmän *et hoc genus omne*, utan af en annan person. Denne *mushik* funderade nämligen som så: »Om vår herre liknar sina tjenare presterna och ämbetsmännen, hvilka utsuga och förtrycka oss, och om antikrist är en sådan person som Tolstoy, hvilken för intet föder oss och våra barn under hungersnöden, då vill jag hällre tillhöra antikrist»; och han sände sina barn till grefvens barnkök. Om de öfriga *muskikerna* tänkte på samma sätt, vet jag ej, men de handlade likadant och sände sina hungrande små i tusental till barnköken.

Det var glädjen och tillfredsställelsen hos dessa små, som återspeglades i den store människovännens ögon denna lördagsafton.

Efter den sena middagen var grefven som vanligt sysselsatt bland de hungrande och nödstälda, som i hundratal kommo till hans bostad.

Under det jag gick utåt byn, mötte jag en beväpnad gendarm på vägen utanför grefvens hufvudkvarter. Han gaf mig en forskande blick, hvilken vederbörligen besvarades. Jag hade redan hört berättas, att en beväpnad poliskonstapel uppehöll sig i grannskapet för att bevaka grefven och hans medarbetare.

Sällsamma tankar och känslor genomforo min själ vid åsynen af denne gendarm, hvilken jag antog vara den polisman, som var beordrad att vakta Rysslands ädlaste son och störste välgörare.

Min första känsla var djup harm; då jag gått några steg och blickade tillbaka, ersattes denna känsla af en annan: hela situationen föreföll mig nämligen så komisk, att jag ofrivilligt utbrast i skratt; men snart gaf äfven denna känsla vika för ännu en annan, nämligen uppriktigt medlidande med den stackars

mannen, som måste vandra ensam derute i kölden,[1]) ett den gigantiska despotismens blinda och viljelösa kreatur! Jag önskade, att han kunnat följa mig in i grefvens bostad, stillat sin hunger vid hans gästfria bord och blifvit värmd af hans kärlek och deltagande.

Utom denne »synlige» representant för »den öfverhet, som är» i Petersburg, fans en hel skara af »osynliga» tjensteandar, utsände af den verldsbekanta »*Tretije Otdjelenije*» eller »Tredje Afdelningen», hvilka smögo omkring i dessa trakter, nu

Kvinnor och barn utanför en izba.

och då uppenbarande sig i synlig måtto för grefven, än i en *mushiks* skepnad, anhållande om hjelp, än såsom bondens välgörare, som ville hafva anställning i grefvens hjelpkår. Grefvens skarpa öga genomskådade likväl snart dessa personer, hvilka han vänligt men bestämdt affärdade.

Då jag kom tillbaka, var grefven fortfarande sysselsatt med att hjelpa *mushikerna*, talande vänligt och kärleksfullt med

---

[1]) Det händer stundom, att dessa gendarmer påträffas ihjälfrusna på sin post.

dem, rådande, undervisande och uppmuntrande dem i ord och handling. Jag sade ej ett ord till honom om gendarmen, väl vetande, att han icke ville höra talas om förföljelserna mot sig. Han fortfor med sitt ädla arbete att hjelpa de nödstälda, såsom om inga förföljare funnits till.

Under det vi sutto vid tébordet, började den ene efter den andre af Tolstoys vänner och medhjelpare anlända från skilda orter. De brukade nämligen hvarje lördagskväll komma tillsammans hos grefven för att tillbringa kvällen och en del af söndagen i broderlig gemenskap, utbytande tankar och erfarenheter rörande såväl sitt arbete som andra dagens viktiga frågor. Det var en högst intressant grupp dessa män och kvinnor, de fleste under medelåldern. Bland dem funnos lärde män, somliga tillhörande de förnämsta familjer i landet. En af dem hade varit docent vid universitetet i Moskwa och skulle snart utnämnas till professor, då han helt plötsligt till allas förvåning lemnade universitetet och »gick till bönderna» för att i likhet med Tolstoy dela deras mödor och försakelser och bistå dem både i ord och handling, anseende detta vara en värdigare lifsuppgift än att inplugga latinska och grekiska glosor i förnäma ryska ungdomar.

Han var ingen fantast, utan en man med klart förstånd, djup människokännedom och ett orubbligt lugn. För något år sedan gjorde han en resa genom de flesta provinserna i riket — ofta till fots — för att uppsöka och lära känna alla slags sekterister. Naturligtvis hade han härunder att utstå allehanda mödor och besvärligheter. Han hade arbetat som dagsverkare hos sekteristerna endast för mat och logis, emedan han förkastar penningväsendet.

Grefven lemnade högst intressanta meddelanden rörande *stundister* och återgaf bland annat ett märkligt bref från en *stundist*-bonde, som först på gamla dagar under ytterst ogynsamma omständigheter sjelf lärt sig läsa och skrifva. Brefvet innehöll, utom en med episkt lugn affattad omständlig skildring af förföljelse och barbariskt handlingssätt från de ryska myndigheternas sida, så många djupa och sköna tankar, att man måste med häpnad fråga, hvadan en okunnig *mushik* fått sådan visdom. Då grefven genomläst detta bref, sade han, i

det han lade det på bordet: »*Sådana män äro verkliga hjeltar!*»

På tal om förhållandena i Ryssland och om ryska folket frågade grefven: »Hvilka tankar och känslor hyser folket i Sverige om ryssarne?»

Jag svarade, att ända till senaste tider hade vår allmoge i allmänhet ingen annan kännedom om ryssarne, än den som meddelas i skildringar af krig mellan svenskar och ryssar och dermed sammanhängande barbariska grymheter, hvilka skildringar vanligen gå under namn och värdighet af »folkens historia». Härigenom inplantades naturligtvis barbariska känslor och föreställningssätt, hvilka ännu på vissa håll kallas »patriotism». Under senaste tvänne årtionden har detta föreställningssätt, tror jag, i betydlig grad modifierats, i samma mån som vårt folk blifvit upplyst och börjat skilja mellan *regeringarne* och *folken*. Hvad vidkommer den upplysta och tänkande delen af vårt folk, känna de nog, att det finnes mycket här i landet som är förvändt och dåligt, men om de i vår tid vilja finna personer, som hafva råd att hålla sig med ett samvete och en öfvertygelse och handla i öfverensstämmelse dermed, rikta de sina blickar hitöfver till Ryssland.

Efter några ögonblicks tystnad sade grefven: »Jag tycker om det der uttrycket *'hafva råd att hålla sig med ett samvete och handla i öfverensstämmelse dermed'*; men jag skall säga eder, *att det är dyrt!*» Grefven uttryckte sin tillfredsställelse däröfver, att folken börja vakna till insigt om att de äro bröder och lösgöra sig från de officiella, af statsreligionerna understödda lärorna, att vissa folk äro och under vissa förhållanden måste betrakta hvarandra som fiender. Han hoppades, att den tiden snart skulle komma, då folken ej längre låta sig användas som blinda redskap i några maktlystna monarkers och krigares händer till att mörda hvarandra, utan i stället anse och behandla hvarandra som bröder.

Senare på kvällen leddes samtalet in på de religiösa förhållandena i Sverige.

Det var långt efter midnatt, då vi gingo till hvila. Den unga grefvinnan, hvilken fungerade som värdinna och med lifligt intresse följde samtalets gång, var så uttröttad, att hon

till slut med största möda kunde hålla ögonen öppna. En annan ung dam insjuknade plötsligt på kvällen i svår feber, men tillfrisknade lyckligtvis om några dagar.

Med sällsamma intryck, känslor och tankar gick jag till hvila. Dagens scener och erfarenheter genomforo i snabb följd min själ, sammanflöto i ett brokigt virrvarr och framkallade i min hjerna de mest fantastiska bilder, tills jag slutligen inslumrade.

VIII.

Tankar af och om grefve Tolstoy.

Skandinaviske författare. — De religiösa rörelserna i Sverige. — »Stridsropet» och mormonerna. — Den religiösa »sanningen». — »Omvändelser». — Bellamys »En Återblick». — Tolstoy och de ryske sekteristerna. — »Kaféet i Surat». — »Den kristliga kommunen». — Kritiker och studier öfver grefve Tolstoy.

Som naturligt var, utgjorde den förfärliga nöden och dermed sammanhängande frågor förnämsta samtalsämnet vid grefve Tolstoys hufvudkvarter, men äfven andra frågor voro föremål för samtal under sena kvällstunder omkring den kokande samovaren.

Jag har redan berört ett samtal med grefven om förhållandena i Sverige. Af skandinaviske författare kände han, så vidt jag kunde utröna, endast Björnson, Ibsen, Ernst Ahlgren och Kirkegaard. Det är naturligt att grefve Tolstoy på sin nuvarande andliga ståndpunkt skulle uppskatta den sistnämde högst. Jag meddelade honom hufvudinnehållet i »Den nya Grottesången» af Viktor Rydberg, hvilket tycktes intressera honom mycket. Under samtal om de religiösa förhållandena i Sverige ådagalade grefven en ganska grundlig bekantskap med de religiösa rörelsernas äldre skeden i vårt land. Han ansåg, att den protestantiska statskyrkan hade ådagalagt samma slags ofördragsamhet mot olika tänkande som den romerskt katolska kyrkan på kontinenten eller den grekiskt ortodoxa kyrkan i Ryssland. Då jag sade honom, att de fria religiösa rörelserna i Sverige, hvilka i början, då de voro

föremål för våldsamt motstånd och förföljelse, ådagalade stor lifskraft och i betydlig mån bidrogo till att väcka folket ur dess andliga försoffning, redan visa tecken till förfall i ett yttre form- och samfundsväsende, i hvars upprätthållande penningen spelar en större rol än praktisk kristendom, liksom inom statskyrkorna, förklarade han, att detta var alldeles naturligt, så länge en mängd oväsentligheter finge undantränga det väsentliga i kristendomen, den sjelfuppoffrande brödrakärleken, som ej räknar någonting som sitt utan söker andras bästa. Det var afvikelsen från denna urkristendomens grundprincip, som i alla tider bragt kristendomen i förfall — förvandlat den till prestkyrkor med hela sitt följe af maktlystnad, girighet och ofördragsamhet. Mycket betecknande var det, att förfallet alltid börjat och utvecklats just hos de ledande och mest framstående, från hvilka det spridt sig nedåt till de djupa lederna, bland hvilka likväl ofta påträffas sann kristendom midt under allmänt förfall bland öfverklassen. Detta visade, att kyrklighetskristendomen med sin politik, sitt religiösa affärsväsende, sina dogmsystem, är någonting konstladt och främmande, som för ernående af vissa syften påtrugats massorna; under det att Kristi kristendom deremot fullkomligt motsvarar den oförvillade människonaturens djupaste behof. »De kristna», sade han, »borde i främsta rummet ställa sig i ett naturligt förhållande till hvarandra och den öfriga verlden — följa Kristus och förverkliga hans lära i det dagliga lifvet, i stället för att utslita sina krafter på att bilda samfund, bygga kyrkor, underhålla prester och strida om dogmer. Alt sådant är lånadt från hedendomen och är alldeles främmande för Kristi kristendom.»

Mycket intresserad var grefven af att höra om de gotländske beväringsynglingarne, hvilka af samvetsskäl vägrat att bära krigsvapen och derför måst utstå långvarigt fängelsestraff; och det förvånade honom mycket att höra, att dessa samvetsgranna och gudfruktiga ynglingar af baptistisk tro och öfvertygelse icke voro erkända af de »reguliera» svenska baptisterna, hvilkas ledande män försvara både krig och edgång. Han upplyste härvid, att i Ryssland baptister, *stundister* och andra evangeliska sekterister, med fara för de grymmaste straff, vägra att göra krigstjenst och aflägga ed. Han kunde ej förstå, huru

kristna, hvilka ville följa Kristi lära och föredöme, kunde förbise eller bortförklara Kristi tydliga föreskrifter rörande dessa stycken.

Grefven erhåller en mängd tidningar och skrifter från religiösa personer och samfund i olika länder, mest i England och Amerika. Sålunda brukar »Stridsropet» på engelska skickas till honom. Äfven mormonerna hade sändt honom »Mormons bok» och andra af sina religiösa »urkunder». Rörande mormonerna yttrade han bl. a. följande: »Jag har läst deras skrifter med stort intresse — det är märkvärdigt att se, hvilken rol inventionen spelar i de olika religionerna. Den framträder dock i olika grad. Hos Josef Smith skulle man kunna säga, att den utgör 90 %, under det att den hos t. ex. Moses utgör endast 10 %.»

Om de olika religionsuppfattningarna yttrar sig Tolstoy mycket förbehållsamt. För honom ligger »sanningen» hvarken i dogmer, stödjande sig på yttre auktoritet, ej heller i förnekandet af alt som ej kan fattas med förståndet, eller i kännedomen om vissa vetenskapliga fakta (som icke förmå förklara »lifvets mening»), utan i *lifvets öfverensstämmelse med evangelium*, hvilket innehåller hufvudsumman af den högsta visheten och och den högsta moralen. Evangelii sanning stöder sig icke på någon annan auktoritet än sin egen. Det behöfves ingen yttre auktoritet ej heller någon apologetik för att t. ex. bevisa sanningen af Jesu bergspredikan. Den har sitt sanningsbevis i sig sjelf, likasom Jesu lif. Samvetet och förnuftet säga ja och amen dertill. Om vi vilja tillegna oss denna högsta sanning, så måste vi börja med att *förverkliga den i lifvet*, såsom ock Jesus säger: »Om någon vill göra min vilja, han skall erfara, om denna lära är af Gud.» Det är sålunda i *viljan*, som den religiösa sanningen har sitt hufvudsäte och derifrån beherskar tanken och lifvet. Denna Kristi rena kristendom har under århundradenas lopp blifvit vanstäld af hersklystnad och girighet. Då man sålunda i sitt lif förkastat Kristi kristendom och hans sedliga måttstock, skapade man sig en kristendom, med hvilken man kunde förena, snart sagdt, all slags nedrighet.

Ehuru Tolstoy ej hyser synnerligt höga tankar om den

mängd omvändelsehistorier, hvilka omtalas i de utländska religiösa tidningar, som tillsändas honom, håller han likväl före, att, inväfdt som människolifvet för närvarande är i en väfnad af sjelfviskhet och lögn, måste människan genomgå en kris, måste bryta stafven öfver hela sin sjelfviska och falska tillvaro, blifva en ny människa och börja ett nytt lif af sanning och kärlek, d. ä. af sjelfuppoffring för andras väl.

Det är denna inre reform, detta sanningens och kärlekens lif, som bildar kärnpunkten i Tolstoyismen. Detta förklarar också, att han ej skattar de samhällsteorier och reformsträfvanden synnerligen högt, hvilka förbise denna kärnpunkt. På tal om Bellamys »En Återblick» erinrade Tolstoy om Kirkegaards uttryck, att diktare äro lika nyttiga som skadliga: nyttiga, i det de framställa det goda i en skön gestalt, skadliga, emedan de aldrig säga, huru det sköna idealet skall ernås.

»Alla äro förtjusta öfver Bellamys arbete. Hvilken skön samhällsbyggnad har han ej uppfört! Men säger jag till dessa beundrare: Kom, låt oss taga de första stegen till att förverkliga detta ideal i lifvet — då vända de mig ryggen!»

Grefven hyser mycket höga tankar om de religiösa rörelserna i Ryssland, hvilka förmått att i intellektuelt och sedligt afseende höja deras anhängare så mycket öfver den öfriga massan, att man kunde tro, att de tillhörde ett annat folk.

Sanningssökande eller sekteriske bönder vända sig ofta till Tolstoy för att erhålla råd och ledning eller för att vinna honom för sin uppfattning, eller också blott för att omtala sina erfarenheter för honom såsom för en vän. De skrifvelser, hvilka han mottager från dessa bönder, som i de flesta fall i långt framskriden ålder och under ytterst ogynsamma yttre förhållanden på egen hand lärt sig läsa, förråda stundom förvånande tankedjup och bibelkunskap.

Olika författare hafva talat om det inflytande, som den beryktade bonden Sutajeff skulle hafva utöfvat på Tolstoys uppfattning, men den senare har förklarat, att hans åsigter om att »icke stå det onda emot» o. s. v. redan voro utbildade, långt innan han lärde känna Sutajeff. Den märkliga likhet, som förefinnes mellan Tolstoys läror och vissa ryska sekters

och bondefilosofers uppfattningar, måste derför ha sin grund i djupare liggande orsaker.

Att Tolstoys läror spridas äfven bland bönder och icke blott bland den bildade klassen, lider intet tvifvel. Hans grundsats om att icke stå emot det onda har redan upptagits af många sekter.

Enligt Tolstoys vitnesbörd är den ryske bonden mera religiös och sysselsätter sig mycket mera med sedligt-sociala frågor än bönderna i andra länder. Detta bekräftas af den starka och växande sektrörelsen och de många försöken att i lifvet förverkliga nya ideal, alt under risk af fångenskap och förvisning.

För att belysa Tolstoys religiösa ståndpunkt återgifves följande parabel, kallad »Kaféet i Surat», hvilken han en gång framstälde och som sedan varit införd i »*Vestnik Europi*»:

I den indiska staden Surat var ett kafé, och resande och främlingar kommo dit från alla håll, och der samlades mycket folk.

En dag kom en lärd persisk teolog in. Han hade tillbragt hela sitt lif med att studera gudomens väsende och hade både läst och skrifvet många böcker öfver detta ämne. Han hade tänkt, läst och skrifvit så mycket om Gud, att han förlorat förmågan att tänka redigt och till den grad sammanrörde alt möjligt i sitt hufvud, att han alldeles upphörde att tro på en Gud.

När konungen af Persien fick höra härom, förviste han honom från sitt rike.

Emedan han hela sitt lif grubblat öfver den första orsaken, hade den olycklige teologen blifvit så bortkollrad, att han, i stället för att begripa att han sjelf hade förlorat sitt förnuft, började tänka, att det ej fanns något högre förnuft än hans eget, som styrde verlden.

Denne teolog hade en slaf, en afrikan, som följde honom öfver alt. När teologen gick in på kaféet, stannade afrikanen utanför dörren på gården och satte sig på en sten i solen; der satt han nu och körde bort flugor. Och teologen sjelf lade sig på en divan inne uti kaféet och bestälde en liten kopp opium, som bars till honom. När han druckit ur hela koppen,

och giftet började verka på hans hjerna, vände han sig till sin slaf:

»Nå, stackars slaf,» sade teologen, »säg mig, hvad du tänker, fins det en Gud eller icke?»

»Naturligtvis fins det», sade slafven och framtog med det samma en liten afgudabild af trä från sin gördel. »Här», sade slafven, »här är den gud, som bevarat mig under hela mitt lif i denna verlden. Den här guden är gjord af en gren af det heliga träd, som hvar och en dyrkar i vårt land.»

De öfriga, som voro närvarande på kaféet, hörde samtalet mellan teologen och hans slaf och blefvo förvånade. Teologens fråga föreföll dem besynnerlig, och slafvens svar ännu mera besynnerligt.

En brahmin, som hörde slafvens ord, vände sig till honom och sade: »Olycklige dåre! Hur är det möjligt att tro, att Gud kan gömmas i en människas gördel? Det finnes allenast en gud — Brahma. Och denne Gud är större än hela verlden, emedan han har skapat hela verlden. Brahma är den ende store Guden, den Gud, åt hvilken tempel blifvit resta på Gangesflodens stränder, den Gud, som tjenas endast af sina prester, brahminerna. Dessa prester allena känna den sanne Guden. Tjugotusen år hafva redan förflutit, och huru många omhvälfningar hafva icke uppstått i verlden, och likväl hafva dessa prester förblifvit hvad de alltid varit, emedan Gud, den ende sanne Guden, beskyddar dem.»

Så talade brahminen, troende att han öfvertygat dem alla; men en judisk penningmånglare, som var närvarande, svarade honom:

»Nej,» sade han, »den sanne Gudens tempel är icke i Indien! . . . Och Gud beskyddar icke brahmin-kasten. Den sanne Guden är icke brahminernas Gud, utan Abrahams, Isaks och Jakobs; och den sanne Guden beskyddar endast sitt eget folk Israel. Gud har från verldens begynnelse oupphörligt älskat och älskar vårt folk allena. Och om vårt folk nu är förskingradt öfver hela jorden, är det endast för att pröfva dem, och Gud skall, såsom han lofvat, åter församla sitt folk i Jerusalem och än en gång återuppbygga detta forntidens

under, Jerusalems tempel, och upphöja Israel till herskare öfver alla andra folk.»

Så talade juden och gret. Han ville fortsätta sitt tal, men en italienare, som var närvarande, afbröt honom.

»Du talar icke sant», sade italienaren till juden; »du beskrifver icke Gud rätt. Gud kan icke älska ett folk mer än andra; tvärt om, om han än fordom beskyddade Israel, hafva nu redan 1800 år förflutit, sedan Guds vrede upptändes mot hans folk, och till bevis på denna sin vrede gjorde han slut på deras tillvaro och förströdde dem öfver hela jorden, så att deras tro ej längre icke blott ej sprides utan äfven endast existerar på några få platser. Gud visar intet folk något företräde, utan han kallar alla, som vilja blifva frälsta, till den romersk katolska kyrkans sköte, utom hvilken det ej gifves någon frälsning.»

Så talade italienaren; men en protestantisk prest, som var närvarande, bleknade och svarade den katolske missionären: »Hur kan du säga, att frälsning endast står att finna i eder religion? Lär dig att inse, att endast de kunna blifva frälsta, hvilka enligt evangelium tjena Gud i anda och sanning efter Jesu lag.»

En turk, en tulltjensteman i Surat, som satt och rökte sin pipa, vände sig då med en allvarlig blick till de båda kristna.

»Det duger ej för dig att vara så tvärsäker på sanningen af din romerska tro», sade han. »Din tro har redan sedan 600 år ersatts af Muhameds lära. Och, såsom du sjelf kan se, sprides denna Muhameds rätta lära mer och mer både i Europa och Asien, t. o. m. i det upplysta Kina. Du erkänner sjelf, att judarne äro bortkastade af Gud, och beviset härpå är att de äro förödmjukade, och deras tro sprides icke mer. Endast de som tro på Guds siste profet skola blifva frälsta — och af dessa endast Omars efterföljare och icke Alis, emedan Alis efterföljare äro otrogna.»

Vid dessa ord önskade den persiske teologen, som tillhörde Alis sekt, att svara. Men i detta ögonblick uppstod en allmän dispyt mellan alla främlingar af olika religioner och trosbekännelser, församlade derinne. Der voro abessinska kristna, indiska *lamas*, ismaeliter och eldsdyrkare. De disputerade alla

om Guds väsende, och huru han bör dyrkas. Hvar och en påstod, att endast i hans land var den sanne Guden känd och dyrkad som sig borde. De grälade alla och skreko öfver hvarandra. Endast en viss kines, som var närvarande, en lärjunge till Konfutse, satt tyst i en vrå och tog ej del i grälet. Han drack sitt té, lyssnade på hvad de andra sade men var sjelf tyst. Turken, som lagt märke till honom under dispyten, vände sig till honom och sade:

»Hjelp mig, käre kines. Du tiger, men du kunde mycket väl säga något till stöd för min sak. Jag vet, att de nu hålla på att införa olika religioner i Kina. Edra köpmän hafva mer än en gång berättat mig, att ni kineser anse den mohamedanska religionen som den bästa af alla och antaga den beredvilligt. Understöd min åsigt och säg, hvad du tänker om den sanne Guden och hans profet.»

»Ja, ja, säg hvad du tänker,» instämde de andre, i det de vände sig till honom.

Kinesen, Konfutses lärjunge, tillslöt sina ögon, tänkte en stund och öppnade derpå sina ögon, i det han drog fram händerna ur de vida ärmarne på sin drägt, lade dem i kors på sitt bröst och började tala i en lugn och mild ton:

»Mina herrar», sade han, »det tyckes mig, som om det är menniskornas eget högmod, som mer än någonting annat hindrar dem från att stämma öfverens i fråga om religion. Om det ej besvärar eder att lyssna, skall jag förklara detta genom ett exempel. Jag reste från Kina till Surat på en engelsk ångare, som var stadd på rundresa omkring jorden. Under resan stannade vi på östra stranden af ön Sumatra för att taga in vatten. På middagen gingo vi i land och satte oss ned på hafsstranden i skuggan af några kokospalmer icke långt från infödingarnes byar. Vi voro flera som sutto der och af olika nationalitet. Under det vi sutto der, kom en blind man till oss. Denne hade blifvit blind, efter hvad vi sedermera förnummo, emedan han tittat för länge och för skarpt på solen . . . I följd af att han ständigt stirrade på solen och alltid tänkte på den, förlorade han på samma gång både sin syn och sitt förstånd. Då han blifvit fullkomligt blind, var han alldeles öfvertygad om att det ej fans någon sol. Med

denne blinde man kom hans slaf. Han satte sin herre ned i skuggan under en kokospalm, plockade upp en kokosnöt och började göra ett nattljus deraf. Veken gjorde han af kokosnötfibern, pressade oljan från nöten i skalet och doppade veken deri. Under det slafven gjorde nattljuset, suckade den blinde mannen och sade: 'Nå, slaf, hvad tänker du nu? Sade jag dig icke, att det verkligen icke finnes någon sol? Se, huru mörkt det är, och dock säga människorna, att det finnes en sol . . . Men om så är, hvad är då solen?' 'Jag vet inte hvad solen är,' sade slafven, 'det rör mig ej; men det finnes ett ljus, det vet jag. Här är ett nattljus, som jag har gjort; det sprider tillräckligt ljus för mig för att kunna tjena eder och få reda på sakerna omkring hyddan.' Och slafven höll upp sitt kokosnötskal. 'Här,' sade han, 'är min sol.' Äfven en lam man satt der med sina kryckor. Han lyssnade och började skratta. 'Du är troligen född blind,' sade han till den blinde mannen, 'om du ej vet, hvad solen är. Jag skall säga dig, hvad den är, — solen är en eldkula, och denna eldkula stiger upp hvarje dag ur hafvet och går ned hvarje afton bland bergen på vår ö. Detta se vi alla, och det skulle äfven du se, om du hade din syn.' En fiskare, som äfven satt der, sade till den lame mannen: 'Det är ganska tydligt, att du aldrig varit bortom din ö. Om du ej varit krympling, skulle du hafva varit ut på hafvet och vetat, att solen icke går ned bland bergen på vår ö, utan likasom hon stiger upp ur hafvet på morgonen, så går hon hvarje afton åter ned i hafvet. Jag talar sanning, ty jag ser det hvarje dag med mina egna ögon.' En indian hörde detta. 'Det förvånar mig,' sade han, 'huru en klok man kan prata sådana dumheter. Hur är det möjligt för ett eldklot att sjunka ned i vattnet och icke utsläckas? Solen är sannerligen icke någon eldkula — solen är gud, och denne guden heter Diva. Guden kör i en vagn på himlen omkring gylleneberget Speruvia. Stundom händer, att de onda ormarne Raga och Keta öfverfalla Diva och sluka honom, och då blir det mörkt. Men våra prester bedja, att guden må blifva befriad, och då blir den fri. Endast okunniga människor sådana som ni, som aldrig varit bortom er ö, kunna föreställa sig, att solen skiner endast på deras ö.' Då började

kaptenen på ett egyptiskt fartyg, hvilken händelsevis var närvarande, att tala. 'Nej,' sade han, 'äfven det är galet; solen är ingen gud, och hon går icke blott omkring Indien och dess gylleneberg. Jag har seglat ganska vida omkring både i Röda hafvet och på Arabiens kuster. Jag har också varit på Madagaskar och Fillipinska öarne; och solen skiner på alla land och icke blott på Indien. Hon går icke omkring något särskildt berg utan går upp på Japans öar, och det är just af detta skäl, som dessa öar kallas Japan, hvilket på deras språk betyder solens födelse, och hon går ned långt, långt bort i vester bortom Britiska öarne. Jag vet detta, ty jag har sjelf sett det och dessutom hört mycket af min farfar; och min farfar seglade till verldens ände.' Han skulle hafva fortsatt att tala, men en engelsk seglare från vårt skepp afbröt honom. 'Det finnes intet land,' sade han, 'der man vet så mycket om solens lopp som i England. Solen, såsom vi alla väl veta i England, stannar icke någonstädes, utan hon fortsätter ständigt och går omkring jorden.' Men han visste ej, huru han skulle förklara det riggigt bra, hvarför han pekade på lotsen och sade: 'Han är mycket skickligare än jag och kan bättre förklara, huru det hänger ihop.' Lotsen var en intelligent man och hade tigande lyssnat på samtalet, tills han blef uppfordrad. Men nu, då alla vände sig till honom, började han tala och sade: 'Ni bedrar allesamman både eder sjelfva och hvarandra. Solen går icke omkring jorden, utan jorden går omkring solen; dessutom vänder sig jorden omkring sig sjelf, så att hon under loppet af 24 timmar vänder mot solen Japan, Fillipinska öarna och Sumatra, der vi nu sitta, samt Afrika, Europa och Asien och flera andra länder dessutom. Solen lyser icke blott på jorden utan på många andra planeter, hvilka likna jorden. Hvem som helst af eder skulle lätt kunna öfvertyga sig om detta, om han blott ville blicka upp mot himlen och sedan på sig sjelf här nere; han skulle då ej längre tro, att solen skiner endast för honom eller för hans land.' Så talade den vise lotsen, som hade rest vida omkring i verlden och sett mycket på himlen.»

* * *

»Ja, människornas misstag, oenighet och strider i fråga om religion komma af högmod,» fortsatte kinesen, Konfutses lärjunge. »Såsom det är med solen, så är det med Gud. Hvarje människa vill hafva sin särskilde gud eller åtminstone en gud för sitt fädernesland. Hvarje folk önskar innesluta i sitt tempel hvad hela verlden icke kan omfatta. Och kan något tempel jemföras med det som Gud sjelf har byggt för att deri förena alla folk i en religion och en tro? Alla mänskliga tempel äro byggda efter förebilden af detta tempel — Guds verld. I alla tempel finnas dopfunter, hvalfbågar, lampor, bilder, inskriptioner, lagböcker, offer, altare och prester. I hvilket tempel finnes en sådan dopfunt som oceanen, en sådan hvalfbåge som himmelen, sådana lampor och ljus som solen, månen och stjernorna; sådana bilder som lefvande människor, hvilka älska och hjelpa hvarandra? Hvar finnas sådana inskriptioner om Guds godhet, som äro så lätta att förstå som de välsignelser, hvilka Gud öfver alt slösat på oss till vår sällhet? Hvar finnes en lagbok så tydlig och klar som den, hvilken skrifvits i människans eget hjerta? Hvarest finnas offer sådana som dessa sjelfförsakelsens offer, hvilka älskande människovarelser frambära till sin närmaste omgifning? Och hvarest finnes ett altare, som kan jemföras med en god människas hjerta, på hvilket Gud sjelf mottager offret? Ju mer upphöjd en människas uppfattning är om Gud, desto bättre skall hon känna honom. Och ju bättre hon känner Gud, desto mer skall hon närma sig honom och likna hans godhet, barmhertighet och kärlek till människoslägtet. Men må han, som ser Guds hela ljus, hvilket uppfyller hela verlden, icke döma eller förakta den vidskepliga människa, som i sin lilla afgudabild ser endast en stråle af samma ljus; må han ej heller förakta denne otrogne, som är blind och icke ser något ljus alls.»

Så talade kinesen, Konfutses lärjunge; och alla som voro i kaféet tego och tvistade ej mera om, hvilken religion var den bästa. Så långt parabeln.

* * *

Jag hade hört talas om, att några af Tolstoys anhängare sammanslutit sig i »*christjanskija obstchini*» (kristliga kommuner), hvarom jag nu hade tillfälle att göra mig närmare underrättad. Dessa »kristliga kommuner» hade uppstått i betydligt antal i olika delar af landet, och några af dem existera ännu, men många af dem hafva blifvit upplösta och förskingrade af polisen.

Dessa »kristliga kommuner» äro inga socialistiska eller kommunistiska samhällen i vanlig mening. Tolstoy lärer, såsom bekant, den personliga eganderättens upphäfvande och gemensamt kroppsarbete på landet. Stadslifvet är i hans ögon en förbannelse: ett drifhus för osedlighet, en källa till alt slags förderf. Men *den oundgängliga förutsättningen för ett dylikt samarbete och gemensamhetslif är kärleken, Kristi kärlek, sådan den gjorde sig gällande bland de första kristna.* Om människor utan denna kärlek, drifna endast af egna intressen, förena sig till ett kommunistiskt samhälle, skola de snart råka i fiendskap, och deras samhälle upplösas. De personliga önskningarnas uppoffrande och de personliga lidelsernas kufvande är det första vilkoret för att »den kristliga kommunen» skall lyckas. Det är af detta skäl som Tolstoy icke hyser synnerligt höga tankar om de experiment, som göras i Amerika för att förverkliga de ideal, som framställas i Bellamys bok.

Som bekant är en kristlig socialism ingenting nytt i Ryssland. Sedan ett halft århundrade eller mer hafva kristligt socialistiska läror förkunnats och, så långt sig göra låtit, praktiserats af ryska sekterister. Likheten mellan Tolstoys och dessas läror är så stor, att man t. o. m. velat påstå, att Tolstoy, drifven af kärlek till folket, endast velat sammanföra och ordna alla de bland folket rådande religiösa och socialt-sedliga idéerna till ett systematiskt helt, hvilket i lika hög grad befordrar människans timliga som hennes andliga väl. Detta antagande förefaller mig likväl orimligt, ty det skulle innebära, att Tolstoys läror icke så mycket vore uttryck af hans egen uppfattning som icke fast mer ett försök att »skapa en religion för folket», något som står i rak strid mot Tolstoys lidelsefulla sanningstörst och afsky för all förställning.

»Den kristliga kommunen» är en frivillig sammanslutning af män och kvinnor till gemensamt arbete och gemensam enkel och tarflig lefnadsnjutning. Äktenskapet erkännes och hålles i helgd, och utomordentlig renhet råder i förhållandet mellan de olika könen. Pengar äro bannlysta från kommunen, de användas endast i beröringen med den yttre verlden. Alla nödvändiga artiklar — och de inskränkas så mycket som möjligt — hvilka icke kunna erhållas inom kommunen, köpas utifrån för pengar, hvilka betraktas som gemensam egendom, och till de sålunda inköpta sakerna hafva naturligtvis alla lika rätt. Fritt tillträde till kommunen lemnas hvar och en som vill sluta sig till densamma. Det enda som fordras är villighet att arbeta och i frid umgås med kommunens medlemmar. Medlemmarne kunna äfven fritt begifva sig från den ena kommunen till den andra.

Dylika kommuner hafva inrättats i flera guvernement, t. ex. på ostkusten af Svarta hafvet, i Samara, Smolensk, Tver, Kostroma, Woronesh, Cherson och Charkow.

Det vore för mycket att hoppas, att dylika försök skulle med ens lyckas under de förhållanden, som äro rådande i Ryssland. Der de lemnats i fred att ostördt utvecklas, hafva de lyckats bra. Men de flesta hafva blifvit upplösta af polisen. För att omintetgöra dessa sträfvanden begagna sig motståndarne af de lumpnaste medel. Lågsinnade personer lejdes att innästla sig i dessa kommuner, hvarefter de stälde till allehanda oordningar, som gåfvo polisen anledning att inskrida och upplösa kommunen; och så offentliggjordes genom pressen en mängd lögnaktiga historier, hvilka de angripna ej fingo vederlägga. På sina ställen ingrep polisen utan vidare och fängslade eller förviste »den kristliga kommunens» ledande män.

Att Tolstoys vedersakare äro många, ligger i sakens natur. Motståndare från olika läger måste med nödvändighet den man uppväcka mot sig, hvilken sätter yxan till roten af det murkna samhällsträdet och, gent emot klassförtrycket, i ord och handling förkunnar ett jemlikhetens och broderskapets evangelium, grundande sig på det sunda förnuftet och den kristliga kärleken, sådan den ådagalades af Jesus. De officiela sam-

hällsbevararne och den traditionella renlärighetens försvarare måste anse honom säsom en samhällsvådlig person, likasom de lagkloke och fariseerna fordom betraktade Jesus af Nasaret, emedan han förkastade deras stadgar, fördömde deras förtryck och blottade deras skrymteri. Dessa hans motståndares vapen äro den yttre auktoritetens: den verldsliga öfverhetens hotande svärd och kyrkans bannstrålar. I dessa hans officiela vedersakares spår följer en skara qvasi-vetenskapsmän, som med sina lärdomsapparater rycka an mot den originelle mannen från Jasnaja Poljana: analysera, kritisera och förkasta både hans lif och lära. Så t. ex. uppträder en representant för dessa sistnämda i den ryska tidskriften »*Ruskaja Mysl*» (Den ryska Tanken) och förklarar Tolstoys lif och läror ur hans »nedärfda anlag för lifvet i det fria», hvadan hans räddningsarbete bland de hungrande bönderna ej skulle vara att betrakta annorlunda än som en yttring af ett slags sport; en ung jurist och nationalekonom orerar mot hans »befängda socialistiska idiéer» och lofprisar vår tids penningevälde; under det en tredje omtuggar de gamla förebråelserna mot Tolstoy, att han förkastar eganderätten, men behåller sitt gods för sin familj.

Då man haft tillfälle att på nära håll se denne högaristokratiske magnat, som nedstigit i de förtryckta böndernas led, der han nedlägger all sin kraft, hela sitt snille på att hjelpa och rädda sina förtrampade bröder ur såväl timligt som andligt elände; och när man sedan betraktar skaran af hans vedersakare — snobbar, mammonsdyrkare, hofmän och prester — i korus uppträdande mot honom med sin lånta visdom, sina rop om samhällsomstörtande läror, sin salongsfilosofi, sina klippta och skurna dogmer, sin fariseism, förefaller det såsom såge man en svärm bevingade insekter hvimla omkring en väldig dikesgräfvare, hvilken i sitt anletes svett håller på att utgräfva ett giftigt och stinkande träsk, och, rasande af harm öfver hans attentat på deras paradis, der de frodats, angripa hans svettdrypande kropp, uppsökande någon ömtålig punkt, något sår, som han fått under arbetet, der de kunna suga sig fast och utspy sitt gift.

IX.

Furst Dimitrij Khilkow.

Afsäger sig sin fursterang och sina rikedomar. — Reformerar bönderna i ett helt distrikt. — Förföljelse. — Hjelper bönderna mot deras förtryckare. — Kollision med myndigheterna. — »*Den förbannade Stundisten.*» — »Lifvets kraft och betydelse.» — Stundismens spridning. — Inkvisitionsmöten. — Förvises till Transkaukasien. — Tjenar som dräng hos en sekterist. — Vårdar kolerasjuka. — »Min bekännelse.» — Tolstoyismen och den ryska ungdomen. — Skriftspridning. — Den vesteuropeiska literaturens kärna är — »Geschäft». — Literära planer.

Vi skola i detta kapitel egna en af Tolstoys anhängare, furst Khilkow, en utförligare skildring för att belysa både Tolstoyismen och dess inflytande såväl som de förhållanden, under hvilka Tolstoy och hans anhängare lefva och verka.

Furst Khilkow är en ung man, som efter sina förfäder ärft stora gods, belägna i guvernementet Charkow. För flera år sedan började han med allvar tänka på tillvarons högsta frågor och kom, i likhet med grefve Tolstoy, till den öfvertygelsen, att det lif han lefde såsom rik och privilegierad person, omgifven af bönder försänkta i okunnighet, lastbarhet och armod, var stridande mot både förnuftet och evangelium. Sedan han kommit till denna radikala förändring i sin uppfattning, stannade han icke blott dervid utan omsatte äfven denna inre förändring i yttre handling. Han afstod åt bönderna sina gods och sin öfriga förmögenhet, uppgående till millioners värde, behållande endast 7 hektar jord — icke såsom sin »egendom» utan endast för att bruka den — för hvilken han betalade skatt, och på hvilkens afkastning han lefde. »Jag

hade bin,» heter det i ett af hans bref till en vän, »och en åkerlapp, och mina sju hektar gåfvo mig hvad jag behöfde för att uppehålla min familj. Jag plöjde jorden, odlade gräs och rotfrukter och fick vanligen en god skörd. Jag hade en häst och två kor.»

Klädd i *mushikens* drägt lefde nu den unge fursten som en bonde, delande böndernas mödor och lidanden och på alt sätt sökande att höja dem ur deras förnedring. Om hans inflytande på den omgifvande befolkningen yttrade en med förhållandena förtrogen person till mig följande:

»I den trakt af södra Ryssland, der furst Khilkow bodde, herskade en sådan grad af råhet bland bönderna att det t. o. m. var lifsfarligt för en främling att färdas fram der. Efter den stora förändringen i den unge furstens lif började han att, med sitt nya testamente i handen, gå omkring bland bönderna och på ett kärleksfullt sätt tala till dem och visa dem en bättre väg, ett lyckligare lif, rådande och hjelpande dem på alt vis, likasom han redan hade offrat alt för deras bästa. Och hvad har blifvit följden? Hela trakten är omskapad. Dryckenskap och brott höra till sällsyntheterna, och människorna lefva i godt förhållande till hvarandra inbördes.»

Detta fortgick några år, men kunde ej undgå myndigheternas uppmärksamhet, och slutligen uppgjorde den Heliga Synodens generalprokurator, Pobedanostseff, tillika med sitt anhang planen att rödja furst Khilkow ur vägen genom att lefvande begrafva honom i klostret *Solovetskij* i Hvita hafvet i guvernementet Archangelsk, hvilken plan likväl genom den unge furstens framstående vänners inflytande och föreställningar så till vida ändrades, att han i stället skulle förvisas till Transkaukasien.

Det återstod nu blott att finna någon skenbar anledning till planens verkställande; och sådana äro de ryska myndigheterna mästare uti att skapa. Det dröjde ej heller länge, innan de skredo till förverkligandet af sin afsigt.

Den unge fursten vägrade aldrig att med sina råd hjelpa personer, som vände sig till honom, hvarigenom han ådrog sig presterskapets och godsegarnes i orten misstankar och fiendskap. Dessa öfverträdde nämligen ofta lagen på det allra

gröfsta sätt och förtryckte det okunniga folket. De hoppades, att deras skamliga handlingssätt icke skulle komma i dagen, och blefvo ytterst uppbragta på furst Khilkow, då det kom till deras kännedom, att bönderna genom honom fått veta, att de kunde försvara sina rättigheter.

En gång föresatte sig myndigheterna i distriktet Sumi att bringa bönderna till öppet uppror för att sedan kunna döma dem för detta brott, konfiskera deras jord och öfverlemna den åt en grefve Stroganow. Detta sätt att frånröfva bönderna deras jord praktiseras öfveralt och lyckas nästan alltid. Då myndigheterna sammankallade bönderna för att bringa sin plan i fullbordan, gick furst Khilkow ej dit, men förklarade för bönderna myndigheternas nedriga afsigter. Det blef icke något uppror utaf, och bönderna fingo behålla sin jord. Detta var furst Khilkows första kollision med myndigheterna. Sedermera förekommo sammanstötningar ofta.

Det faller af sig sjelft, att han äfven måste råka i kollision med den ortodoxa kyrkan. Första anledningen dertill var följande. Bland den mängd flygskrifter, som genom presterskapets försorg utgifvas emot sekteristerna, förekom en på vers affattad nidskrift, med titel »*Den förbannade Stundisten*», tryckt på regeringens tryckeri och utsänd på ärkebiskopens i Charkow föranstaltande till alla socknar inom hans stift. Furst Khilkow försåg hvarje vers i nämda flygskrift med en egenhändigt skrifven kommentar i form af bibeltexter, sände den sedan till ärkebiskopen och dessutom utdelade bland folket flera hundra exemplar deraf.

Författaren har lyckats erhålla ett exemplar af nämda broschyr, försedt med furst Khilkows egenhändiga anmärkningar på ryska språket, och alldenstund den spelat en ej obetydlig rol både i den märklige furstens historia såväl som i *stundismens* utbredning, återgifves i det följande en öfversättning af dess innehåll tillika med furstens anmärkningar äfvensom en reproduktion i förminskad form af originalets titelblad. Öfverst å titelbladet börja, såsom synes af å nästa sida stående fac-simile, furstens egenhändiga anmärkningar,

hvilka vi utmärkt med en stjerna (*) samt särskild stil. Innehållet är af följande lydelse:

Помните слово которое Я сказалъ вамъ: ученикъ не больше учителя своего. Если Меня гнали будутъ гнать и васъ, (Іоан 15 20) Такъ будутъ поступать, потому что не познали ни Отца, ни Меня (Іоан 16 3)

Блаженны вы, когда будутъ поносить васъ и гнать и всячески неправедно злословить за Меня. (Мат 5. 11.)

ПРОКЛЯТЫЙ ШТУНДИСТЪ.

Если міръ васъ ненавидитъ; знайте, что Меня прежде васъ возненавидѣлъ (Іоан, 15. 18.)

Блаженны вы, когда возненавидятъ васъ, и когда отлучатъ васъ, и будутъ поносить, и пронесутъ имя ваше какъ безчестное, за сына Человѣческаго (Лук. 6. 22.)

Харьковъ Тип Губернскаго Правленія

Благословляйте проклинающихъ васъ. (Мат. 5. 44.) Ибо не то, что входитъ въ уста, оскверняетъ человѣка; но то, что выходитъ изъ устъ, оскверняетъ человѣка. (Мат. 15. 11.) Мар. 7, 15. 18–23.

* Kommen i hog det ord, som jag har sagt eder: en tjenare är icke för mer än hans herre. Hafva de förföljt mig, så skola de ock förfölja eder. (Joh. 15: 20). Och detta skola de göra, emedan de icke känna Fadren ej heller mig. (Joh. 16: 3.)

Saliga ären I, när de försmäda och förfölja eder och, ljugande, säga alt ondt mot eder för min skull. (Mat. 5: 11.)

Den förbannade Stundisten.

* Om verlden hatar eder, så veten, att hon har hatat mig förr än eder (Joh. 15: 18). Salige ären I, när människorna hata eder och när de förskjuta eder och försmäda och bortkasta edert namn, såsom vore det ondt, för Människosonens skull (Luk. 6: 22).

Charkow, Guvernementsstyrelsens Tryckeri.

* Välsignen dem som förbanna eder (Mat. 5: 44). Icke det som går in i munnen orenar människan, men det som går ut från munnen, det orenar människan (Mat. 15: 11). (Mark. 7: 15, 18—23).

Tryckningstillstånd medgifvet af den Andliga Censur-komitén i Moskwa den 1 Juli 1889.

Censor, Prosten Platon Kapustin.

* Ty vi hafva icke strid mot blod och kött utan mot herradömen, mot väldigheter, mot verldsherskarne i detta mörker, mot ondskans andemakter i himlarymderna (Efes. 6: 12).

På sid. 3 öfver texten har furst K. skrifvit följande kärnspråk:

* Ett nytt bud gifver jag eder, att I skolen älska hvarandra (Joh. 13: 34).

* Detta är mitt bud, att I älsken hvarandra, såsom jag har älskat eder. (Joh. 15: 12.)

* Detta bjuder jag eder, att I älsken hvarandra. (Joh. 15: 17.)

Den förbannade Stundisten.

* Från samma mun utgår välsignelse och förbannelse. Det bör icke, mina bröder, så vara. (Jak. 3: 10.)

Dundren, I kyrkliga åskor;
Urladden eder, I kyrkmötenas förbannelser;
Förkrossen med evigt anatema
Stundisternas förbannade rote!

* Men jag säger eder: Hvar och en som förtörnas på sin broder, han skall vara skyldig under domen. (Mat. 5: 22.)

Stundisten tillintetgör dogmerna;
Stundisten förnekar traditionerna;
Stundisten tadlar ceremonierna.
Kättare är han, den förbannade stundisten!

* Just vackert, att I upphäfven Guds bud för att hålla edra stadgar! (Mark. 7: 9.)

Herren har krönt vår ryska kyrka
Med en herrlig ära;
Henne, vår dyra moder,
Hånar den förbannade stundisten!

* Hvarest två eller tre äro församlade i mitt namn, der är jag midt ibland dem. (Mat. 18: 20.)

Liksom stjernorna på himlafästet,
Så glänsa på vår fädernejord
De heliga tempelbyggnaderna;
Dem skyr den förbannade stundisten!

* Guds tempel är heligt, hvilket I ären. (1 Kor. 3: 17.) Veten

I icke, att I ären Guds tempel, och att Guds Ande bor i eder. (1 Kor. 3: 16.)

I templen uppsändas böner,
Der sjungas kyrkliga sånger,
Förättas heliga sakramenter:
Dem lastar den förbannade stundisten!

* Men hvarför kallen I mig Herre, Herre, och gören icke hvad jag säger? (Luk. 6: 46.) Men gån och lären eder hvad det är: »Jag har lust till barmhertighet och icke till offer». (Mat. 9: 13).

Våra upphöjda helgon,
Den ryska fädernejordens försvarare,
Och våra andliga herdar
Bespottar den förbannade stundisten!

* En är Gud, en är ock medlare mellan Gud och människor, människan Kristus Jesus. (1 Tim. 2: 5.)

Guds älskliga helgons reliker
Och våra heliga bilder
Samt våra kors-processioner
Tadlar den förbannade stundisten!

* Ären I så oförståndige? I hafven begynt i anden, skolen I nu lykta i köttet? (Gal. 3: 3.) Anden är den som gör lefvande, köttet är till intet nyttigt; de ord, jag har talat till eder, äro ande och lif. (Joh. 6: 63.)

Sjunga vi messor på fälten,
Inviga vi källornas vatten,
Kyssa vi Herrens kors,
Så smädar den förbannade stundisten!

* I skrymtare, rätt profeterade Esaias om eder, då han sade: »Detta folk hedrar mig med sina läppar, men deras hjerta är långt ifrån mig; men fåfängt dyrka de mig, då de lära läror, som äro människors bud.» (Mat. 15: 7, 8, 9.)

Mulen och dyster som en demon,
Flyende alt rättroende folk,
Gömmer sig i mörka hålor
Guds fiende, den förbannade stundisten!

* Huru kunnen I tala något godt, då i ären onde? Ty hvaraf hjertat fullt är, deraf talar munnen. (Mat. 12: 34, 35—37.)

Men knappt tittar den enfaldige in
I det lömska djurets håla,

Förr'n han med hån, förtal och smicker
Fångar honom — den förbannade stundisten!

* Med den dom, hvarmed I dömen, skolen I varda dömde. (Mat. 7: 2.) Såsom sparfven flaxar, såsom svalan flyger, så träffa icke oförtjenta bannor. (Ordspr. 26: 2.)

Till ofvanstående kommentarier har furst Khilkow på broschyrens sista sida under nedanstående rubrik fogat följande bibelcitat:

Lifvets kraft och betydelse.

Frukta icke, du lilla hjord! (Luk. 12: 32.) I ären mine lärjungar, om I gören hvad jag bjuder eder. (Joh. 15: 14.) Ett nytt bud gifver jag eder, att I skolen älska hvarandra. (Joh. 13: 34.) Deraf skola alla förstå, att I ären mina lärjungar, om I hafven kärlek inbördes. (Joh. 13: 35.) Men jag säger eder, mina vänner: Rädens icke för dem, som dräpa kroppen och sedan icke hafva makt att göra något mera. (Luk. 12: 4.) Men jag vill visa eder, för hvilken I skolen rädas. Rädens för den som, sedan han har dräpt, har makt att kasta till gehenna. Ja, jag säger eder, för honom rädens. (Luk. 12: 5.) Vakten eder för de falske profeterna, som komma till eder i fårakläder, men invärtes äro glupande ulfvar. (Mat. 7: 15.) Tagen eder till vara för de skriftlärde, som vilja gå omkring i fotsida kläder. (Luk. 20: 46.) Jag är den gode herden. (Joh. 10: 11.) Men den som är lejd är icke herde (Joh. 10: 12), emedan han är lejd. (Joh. 10: 13.) Ve eder, skriftlärde och fariséer, I skrymtare, att I tillsluten himmelriket för människorna! Ty I gån icke in, och dem som äro på vägen dit in tillstädjen I icke att ingå. (Mat. 23: 13.) Ve eder, I lagkloke, att I hafven tagit bort kunskapens nyckel! Sjelfve hafven I icke gått in, och dem som voro på vägen dit in hafven I hindrat. (Luk. 11: 52.) Herrens Ande är öfver mig, derför att han har smort mig till att predika evangelium för de fattiga; han har sändt mig till att läka de i hjertat förkrossade, till att förkunna de fångna frihet och de blinda syn, till att försätta de sönderslagna i frihet. (Luk. 4: 18.) Kommen till mig, I alla, som arbeten och ären betungade, och jag skall vederkvicka eder. Tagen på eder mitt ok och lären af mig; ty jag är mild och ödmjuk i hjertat, och I skolen finna ro till edra själar, ty mitt ok är ljufligt och min börda är lätt. (Mat. 11: 28—30.) Jag har icke kommit för att döma verlden utan för att frälsa verlden. (Joh. 12: 47.) Människosonen har icke kommit för att låta tjena sig, utan för att tjena och gifva sitt lif till lösen för många. (Mat. 20: 28.) Människosonen har kommit för att frälsa det förtappade. (Mat. 18: 11.) Jag har kommit för att tända (sanningens) eld på jorden, och huru gerna vill jag icke, att han redan brunne! (Luk.

12: 40.) Om I förblifven i mina ord, så ären I mine rätte lärjungar. Och I skolen förstå sanningen, och sanningen skall göra eder frie. (Joh. 8: 31, 32.) Detta är mitt bud, att I älsken hvarandra. (Joh. 15: 12.) Ingen har större kärlek än den att han låter sitt lif för sina vänner. (Joh. 15: 13.) Och såsom I viljen, att menniskorna skola göra eder, så gören ock I dem. (Luk. 6: 31.) (Och derför älsken icke blott dem som älska eder), utan älsken edra ovänner. (Mat. 5: 44.) Förtörnens icke. (Mat. 5: 22.) Dömen icke. (Mat. 7: 1.) I skolen icke stå det onda emot. (Mat. 5: 39.) Utan förvärfven edra själar genom edert tålamod. (Luk. 21: 19.) Och om någon vill gå till rätta med dig och taga din lifklädnad ifrån dig, så låt honom få manteln med. (Mat. 5: 40.) Gifven då kejsaren det kejsaren tillhörer och Gud det Gud tillhörer. (Derför, om de som herska och ha makten fordra eder egendom eller t. o. m. edert lif, så låten dem få alt utan motstånd. Men öfverlemnen åt ingen eder vilja, hvilken I bören rätta efter eder himmelske Faders vilja, som gifvit eder den. Hvad som icke är Guds, det gifven åt kejsaren, och åt hvar och en som begär det; men det som är Herrens — sanningens hållande i edert lif efter hans bud —, det fån I icke afstå ifrån, hvilken än må fordra det.) (Luk. 20: 25.) Ty hvad skall det hjelpa en menniska, om hon vinner hela verlden, men förlorar sin själ? (Mat. 16: 26.) Varen icke bekymrade för morgondagen (Mat. 6: 34), sägande: Hvad skola vi äta, eller hvad skola vi dricka eller hvad skola vi kläda oss med? (Mat. 6: 31.) Men söken först efter Guds rike och hans rättfärdighet, så skall alt detta derjemte tillfalla eder. (Mat. 6: 33.) (Söken I Guds rike, så märken): Icke heller skall man säga: Se här, eller se der; ty se, Guds rike är invärtes uti eder. (Luk. 17: 21.) (Guds rike är eder andes fullkomnande, edert lifs öfverensstämmelse med hans vilja, ty Herren är fullkomlig och god). Framför alt tagen eder till vara för fariseernas surdeg, som är skrymteri. (Luk. 12: 1.) Ty jag säger eder, att om eder rättfärdighet icke öfvergår de skriftlärdes och fariseernas, skolen I icke inkomma i himmelriket. (Mat. 5: 20.) Bedjen icke inför menniskorna, för att visa eder, utan gån in i eder kammare och stängen dörren och bedjen eder Fader, som är i det fördolda (af hjertats innersta). (Mat. 6: 5, 6.) Tillbedjen Gud i anda och sanning (Joh. 4: 24) (men tjenen honom icke i tempel, icke genom sådana andliga visor, som hafva tillfredsstält eder sjelfva, eller genom att icke hålla Guds bud och genom onyttiga offer). Men du, när du gifver allmosa, låt din venstra hand icke veta hvad den högra gör. (Mat. 6: 3.) I skolen alls icke svärja. (Mat. 5: 34.) Sen icke på en kvinna med begärelse (icke ens i edert hjerta). (Mat. 5: 28.) Upphöjen eder icke. (Mat. 23: 12.) Herrsken icke. (Luk. 22: 25.) Ty det som bland menniskor är högt är en styggelse för Gud. (Luk. 16: 15.) Men så skall det icke vara bland eder, utan hvilken som vill blifva stor bland eder, han skall vara eder tjenare. (Mat. 20: 26.) Min frid gifver jag eder;

icke gifver jag eder såsom verlden gifver (genom tvång, utan frivilligt), edert hjerta vare icke försagdt. (Joh. 14: 27.) Sannerligen säger jag eder: Om någon håller mitt ord, skall han icke se döden till evig tid. (Joh. 8: 51.) De ord jag har talat till eder äro ande och äro lif. (Joh. 6: 3.)

Spridandet af ofvan anförda kyrkliga broschyr och liknande smädeskrifter kan naturligtvis ej gagna den ortodoxa kyrkans sak. Under det att den mängd exemplar, som genom presternas försorg utdelades, ej blefvo synnerligen uppmärksammade af folket, kopierades och lästes med stor begärlighet furst Khilkows ofvan återgifna *kommentarier*, och *stundisternas* antal ökades för hvarje dag.

För att bekämpa den sålunda växande *stundismen* befalde ärkebiskopen presten i den by, der furst Khilkow bodde, att anordna offentliga diskussionsmöten. Dylika möten hafva nämligen på senare tiden blifvit mycket vanliga. Deras benämning är likväl vilseledande, ty sekteristerna blifva oftast nedtystade, om de våga yttra sig, eller gripna, kastade i fängelse och förvista. Detta har under de senare åren inträffat så ofta, att man med fullt skäl kunde kalla dessa »diskussionsmöten» för *ortodoxa inkvisitionsmöten.*

Dessa sammankomster, som nu kommo till stånd på ärkebiskopens befallning, voro mycket talrikt besökta. Ofta, innan diskussionen öppnades, kommo bönder och öfverlämnade till presten de helgonbilder, som de, i likhet med alla ortodoxa ryssar, haft i sina hem, förklarande, att de ej behöfde dem längre; eller också bad någon bonde presten föreläsa t. ex. Mat. 23 kap., Es. 44 kap. eller något annat liknande bibelställe för folket. De ortodoxa, som voro närvarande och hörde dessa bibelställen föreläsas, häpnade öfver de nya lärdomar, de sålunda fingo hemta ur Guds ord, och många afföllo från den ryska kyrkan och förenade sig med *stundisterna.*

Det förutnämda beslutet att rödja furst Khilkow ur vägen måste snarast möjligt verkställas. Hans inflytande var naturligtvis i de ortodoxas ögon »förderfligt». Man fruktade hans stora inflytande och popularitet bland bönderna och ville derför aflägsna honom så oförmärkt som möjligt. Men huru?

År 1890 uppmanade guvernören i Charkow furst Khilkow att frivilligt lemna sin by och flytta till staden, men han vägrade att efterkomma uppmaningen.

I januari 1892 tillstäldes furst Khilkow från *ispravniken* (distriktchef för polisen) i staden Sumi en kungörelse, i hvilken fursten befaldes att infinna sig i staden för att blifva underrättad om en order från ministern för de inre angelägenheterna samt för att mottaga nämda order. Fursten, som mycket väl förstod hvarom det var fråga, i stället för att åtlyda kallelsen, sammankallade bönderna i sin by och förklarade för dem, hvarför han skulle förvisas, samt tog afsked af dem.

Om några dagar infann sig *ispravniken*, en *stanavoj* (ett slags poliskommissarie på landet) och tio beväpnade poliskonstaplar. *Ispravniken* uppläste för fursten ordern, hvilken lydde på förvisning till Transkaukasien på fem år — utan ransakning och dom, eller »på administrativ väg», såsom termen lyder. *Ispravniken* ville nu öfverlemna åt fursten ett slags respass, som skulle förplikta honom att resa på egen bekostnad och vara på platsen inom en bestämd tid. Adliga fångar bruka nämligen få färdas bekvämare än fångar tillhörande det lägre folket. Detta pass vägrade furst Khilkow att mottaga, dels emedan han sjelf ej ville på något sätt bidraga till sin förvisning, och dels emedan han icke längre betraktade sig såsom stående öfver bönderna och derför ej ville behandlas annorlunda än de. Han kvarstannade derför ytterligare två veckor i sitt hem.

Den 3 februari (g. s.) 1892 kommo tvenne officerare och 15 beväpnade soldater till furstens by. Myndigheterna fruktade nämligen, att bönderna ej skulle tillåta att fursten bortfördes. Han togs nu med våld från sin familj, som stannade kvar, och eskorterades såsom en vanlig fånge af tvänne soldater. Färden till Kaukasien skedde med vanlig »*etape*-transport» under soldatbevakning.

I Tiflis måste han stanna och vänta länge, innan hans blifvande förvisningsort bestämdes. Här skickade en högt stående ämbetsman, en slägting till furst Khilkow, bud efter honom i afsigt att gifva honom en anställning, och, om möjligt, förhindra hans förvisande till Transkaukasien. Furst Khilkow

infann sig i sin bonddrägt; men betjenten, som tog honom för en bonde, ville ej släppa in honom, förebrående honom hans tarfliga drägt. Den förre anmärkte då: »Jag brukar gå till min himmelske Fader i denna drägt, och hans Excellens måtte väl inte vara förnämare.» Då den höge ämbetsmannen erbjöd fursten en plats i Tiflis, afböjde den senare detta, förklarande, att han erhållit förvisningsorder till Transkaukasien.

Under sin vistelse i Tiflis kom furst K. i beröring med några baptister, som visade honom mycken vänlighet.

Slutligen blef han sänd till byn *Baschkitchet* i distriktet *Bortschali* i guvernementet Tiflis, bebodd af muhammedanska folkslag samt förvista sekterister, mest *Duhkobortser*.[1])

Jag hörde hos en bekant i Petersburg ett utdrag ur ett bref från furst K. föreläsas. Det var af följande lydelse: »Jag mår ganska bra, ehuru jag för närvarande lider af en svår förkylning. Här har nämligen varit mycket kallt i vinter. Jag, som tjenar såsom dräng hos en förvist sekterist och har min sofplats nere vid dörren, har varit utsatt för drag och ådragit mig en svår förkylning.»

Duhkobortserna gåfvo honom förliden vår en liten jordlapp, hvilken han uppodlade till köksträdgård. I juli månad 1892 anlände hans maka och barn till honom för att frivilligt dela hans landsflygt.

På eftersommaren utbröt kolera äfven i dessa trakter. Khilkow hade ett litet medicinförråd med sig. *Duhkobortserna* insamlade dessutom 40 rubel och öfverlemnade dem åt furst Khilkow till inköp af de nödvändigaste läkemedel, och makarne Khilkow egnade sig oförtrutet och med verkligt hjeltemod åt vården af kolerasjuka, af hvilka det fanns många. Tack vare denna nitiska vård inträffade blott några få dödsfall i denna trakt.

Utom detta lilla förråd af medicin, som dessa förviste sjelfva skaffat sig, funnos inga läkemedel i dessa trakter, ej heller läkare.

Såsom betecknande för sanitetsförhållandena i Ryssland må nämnas, att en sanitetskommission, som på eftersommaren besökte dessa trakter, *medhade ingen medicin utan ville pocka sig till de fattiga landsförvistas lilla förråd(!)* — något som likväl

[1]) En rysk sekt, hvars läror i mångt och mycket likna kväkarnes.

vägrade dem, »ty dessa herrar», säger den tillförlitlige sagesman, som jag lyckats skaffa mig, »sköta icke dem som äro sjuka, utan förfölja koleran, hvilken de vilja skrämma på flykten, sorgfälligt undvikande kolerasjuka människor, som kunna smitta dem.»

Innan vi afsluta vår berättelse om furst Khilkow, vilja vi återgifva några anteckningar af honom, hvilka vi lyckats erhålla, och som i öfversättning hafva följande lydelse:

Min Bekännelse:

Vår tros grundsatser äro gemensamma för alla människor, ty »människosjälen är kristlig till sin natur», såsom fordom Tertullianus sade. I allmänna drag är min bekännelse, framstäld i en krets af intima vänner, följande:

Vi anse det vara vår pligt att med våra handlingar så omkring oss det godas utsäde och göra kärlekens verk, om det än skulle gälla att offra lifvet för vår nästa, våra bröder. Till våra bröder räkna vi alla som hafva något gemensamt med oss, utan afseende på kyrklig trosbekännelse, kön eller ålder, och utan att erkänna några som helst företrädesrättigheter, hvilka makt, seder eller bildningsgrad hafva förlänat oss eller dem i verldens ögon.

Med goda verk förstå vi all slags hjelp, som vi kunna bevisa våra medmänniskor genom att befria dem från deras andliga eller kroppsliga lidanden, lätta deras svåra arbete och sprida bland dem förnuftets ljus, som upplyser vårt lifs väg.

Vi iakttaga inga ceremoniella bruk, införda och faststälda af kyrkan, staten eller urgammal sedvana, derför att alla dessa bruk, hvilka antingen äro föråldrade eller ock hafva förlorat all betydelse, undanskymma lifvets och förnuftets sanna ljus. De bidraga ofta till att lugna det oroliga samvetet genom att bereda detsamma tillfredsställelse i utöfvandet af vissa handlingar, afsedda att försona gudarne för begångna synder. Vi lemna i stället vårt samvete att plågas, utan att försöka tillfredsställa detsamma genom yttre ceremonier, tills det blifvit renadt genom bättring och förnyadt till det goda.

Vi fälla icke domar, ej heller processa, emedan nya testamentet bjuder, att »om någon slår dig på det ena kindbenet, skall du vända det andra till», samt att vedergälla ondt med godt. Om någon af oss skulle begå en synd, bör hans samvete straffa honom strängare och rättvisare än verldens domstolar och bödlar.

Vi erkänna inga förpligtelser mot en mänsklig regering, ty vi hafva ingen annan konung än Gud, som bor uti oss och leder vårt lif, om vi älska honom och uppfylla hans bud.

Eftersom vi ej erkänna några som helst förpligtelser mot den

den verldsliga regeringen, begära vi icke heller af henne några rättigheter och afsäga oss frivilligt all slags ära, alla rikedomar och så kallade privilegier. Ehuru vi förneka regeringen, hysa vi likväl ingen känsla af ondska mot styresmän, utan älska dem som bröder och äro beredda att alltid stå dem till tjenst både i ord och handling, utom i sådana fall, då de begära något utaf oss, som icke är i öfverensstämmelse med Guds vilja. Vår afsägelse af de så kallade privilegierna sätter oss oundvikligen i samma ställning som grofarbetare, handtverkare eller jordbrukare. Vi ega icke den jord, som vi odla, emedan egandet stadfästes genom våld, hvilket strider mot kärlekens lag, vår Guds bud, hvilken bor uti oss. Vi arbeta, der vi få tillåtelse att göra det, och begagna oss af arbetsverktyg, så länge vi ej blifvit beröfvade dem. Om man jagar bort oss från ett ställe, flytta vi till ett annat.

Hafvande till vår lifsuppgift att tjena Gud och våra medmänniskor, veta vi, att, liksom ur en förpestad källa flödar förgiftadt vatten, så kunna icke heller från människan, så länge hon är full af laster, utgå goda verk. Derför är vår verksamhet riktad särskildt på sjelffullkomnandet.

Vi äro fast öfvertygade derom, att om vi sjelfva blifva bättre, huru litet det än må vara, blir det goda, som vi derigenom kunna bevisa människorna, af stor betydelse. Detta sjelffullkomnande innebär sträfvan efter själens och kroppens renhet. Under det vi fara efter denna renhet, frukta vi högsmodets frestelse och söka ödmjukheten. Endast om vi uppfylla detta vilkor, kunna vi utöfva kärlekens verk. Renhet, ödmjukhet och kärlek — se der de trenne hufvudgrundsatserna i vårt lif.

Vi lemna fullkomlig frihet åt anden och sätta inga gränser för sökandet efter sanningen. Derför kan ock vår bekännelse i dag vara annorlunda än den var i går eller blir i morgon, men vi hafva alla en och samma väg, den oföränderliga och eviga vägen, som Kristus har visat oss. För att bevara andens frihet afgifva vi inga löften, aflägga ingen ed, upprätta eller erkänna ingen trosbekännelse och inrätta inga yttre kyrkliga ceremonier. Läran om kyrkan eller de troendes församling inneslutes i Kristi ord: »Der två eller tre äro församlade i mitt namn, der är jag midt ibland dem.» Sådan är vår tro, sådant är vårt hopp.

Vårt rike är icke af denna verlden, d. v. s., ehuru vi befinna oss i verlden, tjena vi likväl icke verlden, utan sanningens Gud. Tjenande den ende konungen, lagstiftaren och domaren, veta vi, att han allena kan frälsa eller förderfva oss.

Furst Khilkows å näst föregående sida återgifna »Bekännelse» innehåller, såsom vi finna, hufvudgrunderna i Tolstoyismen. Hans vänner *stundisterna* (en gemensam benämning på olika evangeliska sekter bland ryssarne, med undantag af Paschkoffs anhängare, hvilka vanligen kallas *Paschkoffiter*) äro icke så radikala i sin uppfattning, att de förneka verldslig regering, hvilken de lyda likväl endast i timliga ting.

Tolstoys och hans meningsfränders uppfattning af den verldsliga regeringen har varit föremål för missförstånd och misstydningar af alla slag. Det är sant, att de förneka öfver hufvud taget all verldslig regering, emedan de strängt hålla på alla människors jämlikhet och anse det nuvarande onaturliga förhållandet mellan herrskare och beherrskade vara produkten af en skef kulturutveckling; men man skulle storligen misstaga sig, om man trodde, att de derför vore vänner af en våldsam omstörtning af det bestående, ty budet att »icke stå det onda emot» utgör för dem grundvalen för all moral. Af detta skäl ogilla de på det bestämdaste terroristpartiets våldspolitik.

Tolstoyismens inflytande på den revolutionära ungdomen har varit större än man i allmänhet tror. Skrifvelser från unga personer, hvilka genom läsning af grefvens skrifter eller personlig beröring med hans vänner, öfvergifvit terrorismen och i stället omfattat hans läror, kunna räknas i tusental.

Grefvens senaste skrifter äro, med få undantag, icke tillåtna i Ryssland, men de spridas icke desto mindre i stort antal i afskrifter och läsas i vida kretsar. Bland dem som sysselsätta sig med detta afskrifningsarbete påträffas ofta personer med bildning och af förnäma familjer. Ett exempel må anföras. En ung lärarinna i en högre flickskola börjar genom läsningen af Tolstoys skrifter tvifla på den allena saliggörande ortodoxa kyrkan. Hon yppar sina tvifvel, blir afsatt och brödlös. Hon beger sig då i sällskap med sin syster till en by vid Svarta hafvet, der det är billigt att lefva, och der sysselsätta sig nu de båda systrarna med att kopiera Tolstoys skrifter.

Vi kunna näppeligen göra oss en föreställning om den omfattning, i hvilken detta afskrifningsarbete bedrifves. Tolstoys omfattande »Förklaring öfver Evangelium», som i tryck

skulle utgöra 3 digra oktav-volymer, afskrifves oupphörligt och kostar i afskrift 60 rubel eller omkring 108 kronor — en ytterst otillräcklig ersättning för det oerhörda arbetet! Och sådant sker i sättningsmaskinens och snällpressens tidehvarf! Men hvem vet, hvilka utöfva större och varaktigare inflytande på mänskligheten, dessa nötta och tummade afskrifter af Tolstoys förbjudna arbeten eller den massa pressalster, som öfversvämmar vestra Europa?

Tolstoys vänner hysa ej synnerligt höga tankar om den moderna vesterländska literaturen i allmänhet, hvilken, i likhet med hela det nutida samhället, råkat på afvägar under penningeväldets och den moraliska slapphetens inflytelser. Det är penningen, säga de, som spelar den förnämsta rolen både vid författandet, det kritiska bedömandet och spridandet af den ofantliga massa literatur, som öfversvämmar vesterlandet. Att denna literaturs beskaffenhet måste blifva underhaltig är ganska naturligt, ty för att förtjena pengar måste författaren söka behaga allmänheten (hvarigenom äfven hans egen fåfänga tillgodoses); de stora och penningstarka bokförläggarne hafva ett mäktigt inflytande på tidningspressen och literaturkritiken, och de som omedelbart förmedla literaturens spridning bland folket ledas likaledes endast af penningeintresset.

Samma förhållande råder äfven inom den religiösa literaturens område, der man täflar om att förtjena pengar på sånger till Guds lof och böcker om Jesus, hvilkens hela lif och lära är den skarpaste protest mot penningevälde och girighet.

Tolstoys anhängare verka äfven för spridandet af folkskrifter, som äro tillåtna af censuren. Detta sker genom en förening, kallad »*Possrjednik*» (förmedlaren), hvilken har sitt säte i Petersburg. De flesta af denna förenings skrifter äro författade af grefve Tolstoy, men den sprider äfven skrifter af andra framstående författare, såsom Ljeskow, Nemirovitch-Dantschenko, Ertel, Erlenwin, Gololobow o. s. v. Denna förening, hvilken existerar under formen af handelsbolag, begagnar sig af kolportörer för att sprida sina alster, hvilka säljas till ytterst billigt pris och äfven utdelas i betydlig mängd gratis. Denna förening har naturligtvis folkets andliga väl till enda uppgift. Den har redan uträttat mycket godt. Millioner

exemplar goda folkskrifter spridas i alla delar af landet genom densamma och — hvad som betyder mest — *läses* med begärlighet af folket. Denna förening betraktas med sneda blickar af de herrskande myndigheterna, hvilka naturligtvis ej gerna tåla att något göres för folkets andliga lyftning.[1]

Grefve Tolstoy hade uppgjort planen till flera smärre arbeten och dessutom ett jätteverk i form af en populär framställning af kärnan af den visdom, som innehålles i de förnämsta filosofers och religionslärares arbeten från alla tider och länder, då räddningsarbetet bland de nödlidande helt och hållet tog hans krafter i anspråk. »Jag ämnar», sade han, »skrifva en berättelse, som skall handla om några ryska kolonister, hvilka, utan att veta det, hafva slagit sig ned bortom ryska gränsen i östra Sibirien och lefva der i all sköns ro och lycka, tills myndigheterna en vacker dag upptäcka kolonien och godtyckligt flytta riksgränsen bortom kolonien, så att de skola kunna lyckliggöra den med en öfverhet och alla dess välsignelser. Från den dagen är det naturligtvis slut på koloniens lycka och välgång.» Vid ett annat tillfälle meddelade han, att han ämnade i form af en berättelse skildra militarismens förbannelse.

[1]) Just som detta ark är färdigt att läggas under pressen, ingå underrättelser, att den Heliga Synoden nyligen utfärdat ett förbud för bönderna i guvernementet Cherson att lära sina barn läsa! Detta har med all sannolikhet skett derför, att *stundismen* är stadd i stark utbredning inom nämda guvernement, och att läskunnigheten anses som den förnämsta orsaken till *stundismens* spridning.

X.

Till Samara.

L. L. Tolstoy och P. v. Birukoff. — Afskedet. — En »*Oboz*». — Tre dygn på tredje klass. — »Undersökaren borde vara en engelsman.» — Birukoff hjelper de sjuka. — Ingen rusig utom en prest. — Nattscener ombord på tåget. — Ett komiskt uppträde. — En sibirisk fångvagn kopplas till vårt tåg. — Vackra flickansigten bland fångarna; oroliga gissningar. — Pittoreskt sällskap. — Hopar af hungrande tiggare. — Skogar och jord sköflade. — Volgabron. — Staden Samara. — Elände bland de hungrande från provinserna.

I Moskwa beslutades, att jag, efter en tids vistelse i grefve Tolstoys hufvudkvarter i Rjasan, skulle åtfölja hans andre son, Löff Lvovitch Tolstoy, till östra Samara, dit han skulle återvända för att fortsätta sin välgörenhetsverksamhet bland de nödlidande. Det beslutades nu äfven, att en af grefve Tolstoys mest energiske och duglige medarbetare, en ung ädling, vid namn P. v. Birukoff, skulle åtfölja grefvens son till Samara och taga del i arbetet bland de nödlidande i denna aflägsna stepp-provins, hvarest nöden ansågs vara mycket svår.

En vesterländing, som reser i det inre af Ryssland, får ofta vidga sina begrepp både om rum och tid. Det gälde nu en resa på omkring 100 mil efter jernväg samt 15 mil efter häst. Det var en intensivt kall morgon i förra hälften af mars månad, då vi togo ett hjertligt afsked af grefve Tolstoy, hans dotter och öfriga medarbetare och lemnade *Begitcherka*. Vid afskedet sade grefven till mig:

»Få se, hvarest vi träffas härnäst, — kanske bortom Missisippi eller i Sverige?» — »I Sverige! Vårt land är litet,

men der är godt rum för er, herr grefve. Jag kan försäkra er, att ni skall röna ett hjertligt mottagande!» — Så bar det af i rask fart öfver snöslätterna till jernvägsstationen Klekotki. På vägen mötte vi en »*Oboz*» eller matvarutransport, stadd på väg till Tolstoys hufvudkvarter. Det var en högst pittoresk syn denna rad af bortåt 100 hästar med de höga »*duga*» (selbågarne), vid hvilka stora klockor äro fästade, och de primitiva slädarne. De höllo just på att hvila, då vi mötte dem. Ehuru vi hade mycket brådt, lyckades jag likväl förmå mina kamrater att stanna några minuter, medan jag tog ett par Kodakbilder af den egendomliga karavanen.

I Klekotki träffade vi ett par af Tolstoys medhjelpare, hvilka ombesörja den ofantliga transporten af matvaror och ved till hans folkkök och öfriga verksamhetsgrenar.

Då det mycket försenade tåget ändtligen anlände, instufvade vi oss i en tredje klassens vagn tillika med största delen af våra saker, utgörande ej mindre än 11 kollyn. — Grefve Tolstoy och hans meningsfränder resa alltid med tredje klass. Endast i händelse af sjukdom resa de med annan klass.

I följd af de stora afstånden och de långa tider, man ofta får tillbringa på tågen, medföra ryska resande vanligen ett litet nödtorftigt bo ombord på tåget, bestående af tékanna, koppar, skeder, knifvar och gafflar, té och matvaror, samt kuddar, filtar och täcken. Häraf följer, att icke blott hyllor och alla tillgängliga platser under och mellan bänkarna, utan äfven sittplatser och golf äro belamrade med påsar, valliser, korgar och knyten.

Vagnarna äro höga, rymliga och ljusa, men uppvärmningen och renligheten i tredje klassens vagnar lemna stundom åtskilligt öfrigt att önska. En engelsk tidningsman, mr Steveni, som en månad förut reste i dessa trakter, beskrifver sin jernvägsresa på följande tragikomiska sätt:

»Jag beslöt att taga biljett med tredje klass för att att lära känna, huru man reser på tredje klass i Ryssland; men, såsom det skall visa sig, hade jag skäl att ångra, att jag gjorde det. För det första fann jag, då tåget ändtligen kom, att alla tredje klassens vagnar voro så fulla, att det syntes omöjligt för mig att få plats. Efter mycket bråk lyckades jag till sist att tillkämpa mig en plats nära dörren. Jag skall aldrig glömma denna resa. Det är ett under, att jag ej ådrog

mig en svår förkylning, som gjorde ett hastigt slut på min färd. Det var en förskräcklig erfarenhet! Jag kände det, som om jag ömsom skulle frysa till döds och stekas lefvande. Utanför vagnarna var temperaturen 22° under och inne i vagnen 20° öfver fryspunkten, alltså en temperaturskilnad på ej mindre än 42° Celsus. Inne var det så hett, att t. o. m. *mushikerna*, som tycka om att låta sig stekas, visade tecken till obehag. Hettan kom från en stor jernkamin, som en karl tanklöst matade oupphörligt med björkved. För min del höll jag på att smälta; svetten trängde fram genom hvarje por i min hud.

Nu och då gåfvo mina olyckliga medresande luft åt sina känslor genom ett ständigt stönande eller utrop sådana som dessa: 'O, Herre Gud!' 'Herre, förbarma dig öfver oss!' '*Dushno*' (kvaft); '*sharko*' (hett). Nu och då öppnades dörren af någon nykomling, och vagnen fyldes ögonblickligen af den intensivt kalla luften utanför. 'Så, du här!' kunde då *mushikerna* utropa, 'stäng dörren, annars frysa vi ihjel!' Det blef mig slutligen outhärdligt att vara blottstäld för denna omvexlande köld och hetta, och jag nödgades flytta mig närmare kaminen, föredragande att stekas framför att angripas af lunginflammation. Detta ådrog mig mina medresandes uppmärksamhet. De hade tydligen redan kommit till den slutsatsen, att jag icke var van vid att resa med tredje klass. 'Ack broder', sade den ene till den andre af ett par bönder, som sutto midt emot mig, 'ser du den der herrn der borta — en riktig sprätt (*frant*) — den der i den fina rocken? Han tyckes må fasligt illa. Först går han och sätter sig nära dörren. Sedan stiger han upp och stänger den. Så drifver kölden honom bort. Då går han till kaminen; och slutligen, då hettan blir för stark för honom, kommer han hit.'

Dessa anmärkningar af en uppmärksam *mushik* beskrifva noggrant mitt elände och mina rörelser . . . Läsaren torde derför ej blifva förvånad öfver att höra, att jag begagnade första möjliga tillfälle att undkomma från den obekväma och för mig lifsfarliga ställning, hvari jag kommit genom att tanklöst våga mig in i en tredje klassens vagn. Vid nästa station utbytte jag min tredje klass-biljett mot en andra klassens d:o.»

Så skildras en jernvägsresa med tredje klass i Ryssland af en son till det stolta Albion, hvilken i början af sina korrespondenser om hungersnöden säger: »Jag kände, att någon borde begifva sig åstad och undersöka förhållandena (rörande hungersnöden), och att undersökaren borde vara *en engelsman*.

Skulle vi hafva varit lika ömtåliga som denne kunskapare, hade det blifvit oss outhärdligt att utan afbrott resa 3 dygn med tredje klass; men när man är på väg att tillbringa flera månader ute i de af hunger och pestsmittor hemsökta byarna,

der man ofta måste sofva i eländiga hålor, som sakna både golf och skorsten, och hvilka äro fulla af smuts och ohyra, då duger det ej att rygga tillbaka för några timmars resa med tredje klass. Då det någon gång var litet svårare än vanligt, tänkte jag som så: Kunna mina kamrater härda ut, så kan äfven jag. Från dem hörde jag aldrig den minsta klagan, ehuru det visst icke alltid var så bekvämt.

Apropos vesterländingar, som rest i Ryssland och studerat nöden, hörde jag flera ryssar roa sig litet smått på deras bekostnad.

»En viss korrespondent, sade de, som alltid reste med första eller andra klass, tog in på fina hotell i städerna och gästade ämbetsmän och godsegare på landet och så skref till en tidning om ställningen *bland de hungrande,* klagar likväl öfver de fasliga lidanden och faror, han haft att utstå här i Ryssland! Och om dessa resande herrar någon gång begifva sig ut i byarne, skaffa de med sig ett helt lass med allehanda konserver, sängkläder o. s. v.; och då de komma fram, hyra de den bästa *izba,* som finnes, låta rentvätta och decinficera den, innan de träda in der; och om de få höra, att svartkoppor eller fläcktyfus förekomma, blifva de ej gamla på platsen.»

Huruvida detta omdöme var i allo grundadt, eller om det bör tillskrifvas någon böjelse att roa sig på de bekväma vesterländingarnes bekostnad, vet jag icke. Att det icke helt och hållet saknade grund, tyckes framgå af vissa reseskildringar.

Hvad som för mig var svårast att uthärda under den långa järnvägsresan, utom de ofvan omtalade hastiga temperaturvexlingarna, var den odrägliga stanken från de stackars *mushikerna,* som voro med tåget, och af hvilka många hade öppna ruttnande sår och fula utslag på kroppen. Min kamrat, herr von Birukoff, som var försedd med förbandsartiklar och antiseptiska medel, var dagligen sysselsatt med att tvätta och ombinda de stinkande såren på dessa våra stackars medpassagerare, hvilka han för öfrigt sökte att på alt sätt hjelpa och uppmuntra.

Ytterst sällan syntes någon som var berusad. Den förste rusige person, jag märkte på tåget, var en ortodox prest.

Våra medresande bäddade ned sig och sofvo mycket godt på natten, hvarom deras kraftiga snarkande vittnade; men jag

kunde ej sofva mycket. *Mushikerna* tycktes kunna sofva i alla lägen. De lågo stundom bokstafligen öfver hvarandra — på golfvet, under bänkarne och hvarhelst det föll sig. Ett par *mushik*-ungdomar hade gjort sig riktigt bekväma på hvar sin hylla, der de högljudt snarkade.

Under första natten inträffade en komisk scen i vår kupé. Vid en stad kommo några »påstrukna» halfherrar ombord på tåget, af hvilka en stannade framför en bänk, på hvilken grefve Tolstoy låg försänkt i djup sömn, och högljudt befalde honom att stiga upp och gifva plats. Grefve T. sof fortfarande. Så följde ytterligare rop tillika med knuffningar. Grefve T. vaknade och frågade, hvad det var för bråk. Den nykomne hotade att gå efter en gendarm, om grefve T. ej genast steg upp. Den senare, som var sömnig, gjorde sig ej någon brådska. Då rusade den förre ut och återkom om några ögonblick, åtföljd af en beväpnad gendarm. Under tiden hade grefve T. hunnit resa sig upp, satt och gnuggade sina ögon, då han plötsligt såg sig konfronterad af en gendarm, hvilken stod framför honom tafatt och stum, under det den halfrusige resanden med en triumferande min stod bakom denne beväpnade representant för det fruktansvärda tsarväldet, hvilken han tillkallat för att väcka en trött resande ur hans sömn.

Ingen rörde sig, ej ett ord vexlades. Det är lugnet före stormen, tänkte jag, under det jag från min plats på bänken bredvid betraktade detta uppträde. Situationen var likväl så komisk, att jag ofrivilligt brast i skratt, hvarpå gendarmen gjorde helt om och gick ut utan att säga ett ord eller vidtaga några kraftåtgärder. Då den morske resanden om en stund fick veta, mot hvilken han uppträdt med sådan myndighet, flyttade han till en annan vagn.

Under natten hade en fångvagn, destinerad till Sibirien, kopplats till vårt tåg. Jag hade gerna velat taga en Kodakbild af denna vagn, men i anseende till den mängd gendarmer och hemlig polis, som åtföljde tåget och bevakade vagnen, afstod jag från ett så farligt experiment, som kunnat göra ett hastigt slut på min resa. Fångvagnen liknade de öfriga vagnarne, med den skilnad, att fönstren voro något mindre samt försedda med grofva jerngaller. På platformerna vid hvardera

ändan af vagnen stodo tvenne gendarmer i grå uniform med gevär på axeln samt en stor revolver hängande vid den ena sidan och och en värja vid den andra. Dessutom syntes nu och då en fångvaktare, beväpnad med tvenne stora pistoler, en hängande vid hvardera sidan, komma ut ur vagnen. Det tjocka lager af rimfrost, hvarmed den öfver 30° starka kölden hade betäckt vagnsfönstren, gjorde det omöjligt att under uppehållen vid stationerna kasta en blick in i den hemlighetsfulla vagnen. Då jag en gång skulle gå ut ur vår vagn, som var närmast efter fångvagnen, kom fångvaktaren ut ur den senare, och genom de öppnade dubbeldörrarne kunde jag för ett ögonblick se in i vagnen, hvarvid min uppmärksamhet fästes på trenne unga och vackra flickansigten, som syntes i trängseln mellan lurfviga hufvuden. Den ene af mina kamrater hade äfven vid ett tillfälle under resan iakttagit unga fruntimmer bland fångarne.

Denna fångvagn, som kopplats till vårt tåg i Griäsi, var nu på väg till Orenburg, hvarifrån fångarne skulle transporteras till det inre af Sibirien. Den förnämsta fångtransporten, nämligen från mellersta och norra Ryssland, sker vanligen öfver Tiumén, men från södra Ryssland och Kaukasien sker den på jernväg *via* Zaritzin, Griäsi, Piensa och Samara till Orenburg och derifrån medelst *etape*-transport till det inre af landet. — Naturligtvis sysselsatte sig fantasien med invånarne i denna hemska och mystiska vagn; isynnerhet voro de unga flickorna med de vackra och oskuldsfulla dragen föremål för undran och gissningar. Hvilka kunde dessa vara, och hvad kunde de hafva gjort, som bragt öfver deras barnsliga hufvuden den förskräckliga förvisningsdomen till Sibirien? Det förhållandet att denna vagn kom från södra Ryssland eller Kaukasien gjorde det mer än troligt, att *stundister* eller andra sekterister befunno sig ombord på densamma, och dessa flickor kunde möjligen tillhöra någon sekt. Det hör nämligen icke alls till det ovanliga, att unga flickor blifva förvisade till Sibirien på grund af religiösa eller eller politiska »brott». Det har äfven inträffat, att barn på 13 år hafva blifvit förvisade blott derför att de, trots den grymmaste tortyr, ej velat förråda sina föräldrar eller vänner! Författaren känner per-

sonligen en ung kvinna af en framstående adlig familj, hvilken för sitt affall från den ortodoxa tron och omfattande af evangelisk lära höll på att blifva sänd till Sibirien och undslapp endast genom flykt. Åsynen af denna sibiriska fångvagn gjorde de ödsliga slätterna i den förfärliga vinterkölden ännu hemskare.

Ju längre vi kommo mot öster, desto mera omvexlande och målerisk blef taflan ombord på tåget. Bland tredje klassens passagerare funnos, utom ryssar, mordviner, tscheremisser, tatarer och bashkirer. Ett mycket fördelaktigt intryck gjorde tatarerna genom sin snygghet och sitt hyggliga uppförande. »De äro verkliga gentlemän», sade grefve Tolstoy, tilläggande, att de voro nyktra samt de ärligaste och pålitligaste människor i hela Ryssland, hvadan de också vanligen användas till beklädande af förtroendeposter. Äfven bashkirerna voro ett hyggligt folk, sade han; andra påstå, att de äro något listiga och baksluga. Båda dessa folkstammar äro muhammedaner. Mordvinerna och tscheremisserna, hvilka sedan urminnes tider haft sitt tillhåll i guvernementet Kasans skogrika område, och hvilka tillhöra den finska folkstammen, äro visserligen till namnet ortodoxa, men äro i själ och hjerta hedningar, som ännu i hemlighet offra åt skogsandarne. Deras hvita kaftaner af groft vadmal, olivfärgade hy, svarta mustascher och mörka mongoliska ögon gåfvo dem ett pittoreskt utseende. Dessa folkstammar, tillika med votjakerna och tschuvascherna, hvilka likaledes hafva sitt hufvudtillhåll i Kasan, utmärka sig för arbetsamhet, nykterhet och ärlighet.

Det är ett högst märkligt förhållande, att dessa muhammedanska och halfhedniska folkslag stå betydligt högre än de s. k. kristna folken, såväl i Ryssland som andra länder, i fråga icke blott om allmän moral utan äfven dygder, som borde vara sjelfskrifna för kristna, hvilka göra anspråk på att utgöra »de heligas samfund».

Andra natten, vi tillbragte på tåget, kunde jag ej sofva en blund. Utom hettan och den ohjelpligt förskämda luften var det bland passagerarne några föga förtroendeingifvande individer, som höllo mig vaken. Stölder på tågen hörde nämligen till vanligheten, och den allmänna säkerheten hade på

senare tiden under den växande nöden betydligt förminskats. Under natten, medan största delen af passagerarne sofvo tungt och snarkade i djupa drag, ådrog sig bl. a. en ung *mushik* min uppmärksamhet. Han såg mycket olycklig ut och var ytterst orolig. Än satte han sig här och än der; än stälde han sig mot dörren eller väggen och skubbade sig som en gris; än lutade han sig framåt mot en bänk eller någon hög af bagage för att hvila, men snart började han ånyo rycka på axlarna och vrida på sig, under det han nu och då tog med handen i barmen eller bakom örat. — Stackars *mushik!* Dag och natt, allestädes är han föremål för obarmhertiga krypdjur, som gnaga och fräta honom in på bara benen! Det var aktningsvärdt af honom att vaka och söka frigöra sig från en del af ohyran. En grundlig rengöring borde ske. Men enskilda ansträngningar båta föga, så länge de andra *muskikerna* sofva i lugn och ro.

Tåget blef mer och mer försenadt, ju längre vi kommo, och vid några stationer måste vi vänta i timtal, på grund, som det uppgafs, af den ofantliga sädestransporten till de af hungersnöden hemsökta provinserna. — Hade jag icke förr blifvit öfvertygad om tillvaron af en gigantisk hungersnöd, skulle alla tviföel derom hafva blifvit undanröjda under denna resa. Öfveralt syntes tiggande skaror af hungrande, i trasor höljda *mushiker*, kvinnor och barn, med en grof säck kastad öfver axeln eller en väska af säckväf hängande vid sidan, vandrande efter vägarne eller stående i hopar vid stationerna, skälfvande af köld och tiggande om bröd. Vid vissa stationer fördes de i stora skaror ombord på tåget för att sändas till städer eller sina hemorter eller till platser, der offentliga arbeten hade föranstaltats. Man fick det intrycket, att största delen af befolkningen var stadd på vandring, tiggande om bröd. — Endast här och hvar efter de ofantliga fordom skogrika landsträckor, vi genomforo, syntes något skog. Under det sköflings- och röfveriväsen, som i årtionden systematiskt bedrifvits i dessa af naturen så rikt välsignade trakter, hafva skogarne uthuggits, jorden utarmats, klimatet försämrats och befolkningen förvandlats till tiggare, som nu hålla på att svälta i hjel.

Tredje natten af resan var jag så uttröttad, att hvarken het-

tan, snusklukten eller tanken på ohyra och tjufvar kunde hålla mig vaken. Kl 5 f. m. väcktes jag af grefve T., som tillsade mig att skynda ut och se den storartade bron öfver Volga. Yrvaken rusade jag ut på platformen utan öfverrock, lika nyfiken att för första gången se den väldiga floden som den beryktade bron öfver densamma. Jag skulle utan tvifvel hafva ådragit mig en farlig förkylning i den 27° starka kölden, om ej grefve T. genast kommit ut och kastat min pels öfver mig, under det jag stod och betraktade det storartade skådespelet, medan tåget i sakta fart gick öfver den 1,485 meter långa på ofantliga stenpelare hvilande bron. I öster syntes morgonrodnaden, under det månen samtidigt från synranden i vester spred ett matt sken öfver den frosthvita krans af löfskog, som prydde jätteflodens stränder.

Om någon timmes färd kommo vi till staden Samara, hvilken, belägen på en höjd, som sluttar ned mot de här sammanflytande floderna Volga och Samara, med sina palatslika byggnader och kyrkor i rysk stil företedde en ståtlig anblick. Samara, som för ej långt tillbaka nästan helt och hållet nedbrann, och sedan nybygts samt för närvarande räknar en befolkning på öfver 100,000, är i sjelfva verket en mycket vacker stad, företeende en blandning af asiatiska och amerikanska drag i sitt utseende.

Emedan grefve Tolstoy hade åtskilligt att uträtta i staden, stannade vi här en dag, innan vi fortsatte färden till vår bestämmelseort i östra delen af provinsen. Öfver alt i staden syntes en mängd fattigt och hungrande bondfolk i trasor och med den vanliga påsen på ryggen, om dagen vandrande omkring tiggande om bröd, om nätterna instufvade i stadens fattigaste kyffen, stundom äfven i uthus och källare.

Bland dessa arma människor rasade svartkoppor, scorbutus och fläcktyfus, skördande en mängd offer. Begrafningsklockorna ringde nästan oupphörligt under hela dagens lopp, och under en halftimmas tid, medan vi sutto vid fönstret till vårt rum på hotellet, passerade trenne liktåg förbi — icke förnäma likprocessioner med silfverbeslagen likkista, uppburen af en katafalk och höljd af blommor, eller företrädd af prester i messskrud och omgifven af andra kyrkans tjenare, bärande helgon-

bilder och heliga standar; utan små grupper af fattigt folk, som ej haft råd att bekosta prester, fanbärare, sångare o. d., i tarfliga, stundom trasiga, bonddrägter, med blottade hufvuden, bärande den aflidnes kvarlefvor i en likkista af omålade bräder, hvilande, icke på en katafalk, utan på ett par stänger, och endast företrädd af en simpel *mushik*, som håller ett kors i handen, till grafven.

XI.

Till östra Samara.

Ur provinsens historia. — Plundringar i stort. — Hungersnöden och millionärerna. — Den enskilta välgörenheten. — Huru Tolstoy förekom nöd i provinsen. — Oförmodadt sammanträffande med guvernören. — Tåget 12 timmar försenadt. — En idyllisk syn. — »Ukas om välgörenhet.» — Betalt expresstelegram ej expedieradt på ett dygn! — Nattlig färd öfver steppen. — Logis hos en *mushik*. — Jemförelser. — En »bazar». — Patrowka.

Innan jag fortgår vidare i skildringen af vår färd, vill jag förutskicka några allmänna anmärkningar rörande guvernementet Samara. Detta guvernement, i vester begränsadt af Volga, i norr af Kasan, i öster af Ufa och Orenburg, i söder af Uralsk och Astrakan, innehållande en areal af 132,724 □ kilometer, till största delen af naturen bördig jord, är blott ett fjärdedels sekel gammalt. Det utgjorde fordom endast ett distrikt, lydande under Saratow, men blef för omkring 25 år sedan eget guvernement med Samara till hufvudstad. Vid denna tid fanns det godt om jord inom provinsen, så att bönderna kunde arrendera så mycket jord de ville från kronan eller de infödda nomadfolken till ett pris af från 10 till 15 kopek (18 till 27 öre) per hektar. Då nu många af de bönder, som slogo sig ned som kolonister inom denna provins, dessutom antingen voro sekterister eller annars stodo på en betydligt högre ståndpunkt i odling och företagsamhet än de ryska bönderna i allmänhet, arbetade de sig snart upp till en viss grad af välmåga och

förvärfvade sig i många fall ansenliga jordstycken. Under den liberale guvernören Aksakows styrelse befordrades också böndernas ekonomiska utveckling på alt sätt. Sålunda upprättades, för att rädda dem från att falla i samvetslösa ockrares händer, ett slags kreditbank med en mängd filialer inom provinsen, och andra åtgärder vidtogos under guvernörens ledning och skydd i samma ädla syfte. Men då G. S. Aksákow år 1873 dog och efterträddes af Klimow, en banérförare för den reaktion, som följde på de liberala sträfvandena på sextiotalet, samt det röfverisystem, som bragt hela landet i nöd och armod, inträdde en annan tingens ordning. Redan före år 1881 frånröfvades kolonisterna på det mest oförsynta sätt med list eller våld af ämbetsmän och deras bundsförvandter, samvetslösa kapitalister, ej mindre än omkring en million hektar ypperlig jord, hvarförutom ofantliga jordsträckor, som af kejsarinnan Katarina II tilldelats kalmuckerna och bashkirerna, afhändes dem af samma personer och på samma skamliga sätt. Den ofvannämda bankinrättningen manövrerades från den tiden i ämbetsmännens och procentarnes intresse, och slutligen försvann bankens kassa, uppgående till ett par millioner rubel, och alla räkenskaper och handlingar rörande den vidt utgrenade bankinrättningen försvunno likaledes spårlöst, utan att ens några allvarliga undersökningar anstäldes, eller några häktningar företogos — endast en person häktades, nämligen en advokat, som var nog djärf att yrka på en allvarlig undersökning af denna märkliga sak, hvarefter han på befallning af guvernören, hvilkens onåd han härigenom ådragit sig, »på administrativ väg» skickades till Sibirien, hvarifrån han sedan lyckats rymma och vistas nu i Amerika. Bönderna, som föllo i samvetslösa ämbetsmäns och procentares våld, bragtes snart i det hopplösaste armod, och Samara har från att vara en af de mest blomstrande provinser blifvit en af de mest ruinerade. Hungersnöd har under de senaste femton åren ofta inträffat inom provinsen, t. ex. 1878 och 1881, då i många byar en fjerdedel af befolkningen dog af hunger. De enda, som skördat vinst på detta röfverisystem, äro naturligtvis några ämbetsmän och procentare. Den ofvannämde guvernören, som var obemedlad, då han tillträdde ämbetet,

hade förvärfvat en nätt förmögenhet af omkring 12 millioner rubel, då han lemnade detsamma.

Den hungersnöd, som nu inträffat, är utom alt tvifvel den svåraste, som någonsin drabbat denna provins. Af dess mer än $2\frac{1}{2}$ millioner invånare äro bortåt $\frac{3}{4}$ så utblottade, att de måste hungra till döds, om de ej erhålla hjelp utifrån. Ortens högsta myndigheter hafva i det allra längsta visat den oförsvarligaste sorglöshet gent emot nöden. Först då människorna började hungra ihjel, vidtogos åtgärder till nödens afhjelpande. Mycket betecknande för ställningen är att millionärerna i Samara, som riktat sig på de arma bönderna, hvilka de förtryckt och plundrat in på bara benen, fly för sina kära och dyra lif undan fläcktyfus och svartkoppor till Paris och Nizza utan att gifva någon nämnvärd summa till lindrande af den gräsliga nöden bland folket, till hvilken nöd dessa herrar bära en ej ringa skuld. — Öfver förvaltningen och utdelningen af de allmänna nödhjelpsmedlen inom provinsen uttalades grava anmärkningar äfvensom öfver »ställningar och förhållanden» i samband med de offentliga arbeten, som satts i gång inom provinsen. — Hvad vidkommer den enskilda välgörenheten såväl i staden som i provinsen, tycktes den till stor del bedrifvas af utländingar eller med utländska medel. De som inom staden utöfvade den mest betydande välgörenhetsverksamheten bland de hungrande *mushik*-skaror, som strömmade in från landet, voro tyskarne Koenitzer och von Wakano, af hvilka den förre dagligen bespisade 50 hungrande och den senare 100, samt engelsmannen Besant, som med gåfvor från sitt hemland dagligen bespisade omkring 400, under det att t. ex. mångmillionären Arjanoff ej bidrog med en enda kopek till de nödlidande. Bland ryssarne på platsen var det hufvudsakligen »misstänkta» eller förföljda sekterister, som med verklig uppoffring arbetade på att hjelpa de nödlidande. Bland dessa må nämnas en molokan-enka, vid namn Anna Jakovlevna Svétova, som efter sina tillgångar utöfvade en storartad välgörenhet. En fru B. hade af den nuvarande guvernören blifvit hindrad i sitt arbete bland de nödlidande. Slutligen lyckades hon likväl öfvervinna hindren. Ute i provinsen var det likaledes till största delen med utländska medel som den enskilda välgörenhetsverksam-

heten bedrefs. De engelske kväkarne, hvilka hade tvenne representanter, som reste inom de olika hungersnödsprovinserna, bekostade bl. a. furst Dolgorukows sanitetsexpedition till Samara, och medlen till unge grefve Tolstoys vidtomfattande välgörenhetsverksamhet inom provinsen kommo från flera länder, mest från Amerika. — På tal om familjen Tolstoy må i detta sammanhang nämnas, att grefve Tolstoy senior för flera år sedan räddade provinsen Samara undan en öfverhängande hungersnöd. Af en händelse besökte han ett gods, som han egde inom provinsen, och, inseende den förtviflade ställningen — hvilken guvernören ej ville medgifva, emedan det låg i hans intresse att bönderna utarmades så mycket som möjligt — framstälde han den vid sin återkomst i pressen, hvarigenom ögonen öppnades på regeringen, hvilken vidtog nödiga preventiva åtgärder.

Efter dessa förutskickade allmänna anmärkningar vilja vi återgå till beskrifningen af vår resa. Under loppet af den dag, vi tillbragte i Samara, hade vi den ovanliga turen att i en enskild familj sammanträffa med provinsens guvernör. Klädd i en guldgalonerad uniform tog sig hans högväxta och symmetriska figur ståtlig ut; hela hans utseende och aristokratiska hållning måste betecknas såsom magnifika. Hans excellens var älskvärdheten sjelf, han språkade mycket och väl, och hoppades, att det ej var någon särdeles svår nöd i hans guvernement.

På e. m. introducerades jag för en ung grefve Pushkin, som äfven vistades i Samara i och för välgörenhetsverksamhet. Vi gingo till hvila tidigt på afton för att stiga upp kl. 1 på natten och fortsätta vår resa österut med Orenburgtåget, som enligt tidtabellen skulle afgå kl. 2 f. m. Vi delade alla tre samma rum. Här kom jag för första gången i strid med grefve Tolstoy rörande sängplats, hvilken strid sedermera ofta upprepades, men slutade alltid med mitt nederlag: jag tvingades att ligga i den enda säng, som fanns i rummet, medan Birukoff låg på en sittsoffa och Tolstoy sjelf på en tjock filt, utbredd på golfvet med en kappa öfver sig. — Kl. 1 på natten voro vi på benen, drucko flera glas té ur en kokande samovar, insvepte oss i våra pelsar, och i en köld, som

hotade att bita näsan af oss, åkte vi ned till stationen. Här var alt tyst och stilla som i en graf. I andra klassens rymliga väntsal mötte oss en fridfull och idyllisk syn. Från tvenne matta gaslågor spreds ett dunkelt sken öfver omkring ett kvarts tunnlands golfyta, som var betäckt med män, kvinnor och barn, hvilka lågo försänkta i djup sömn mellan ofantliga högar af reseffekter, under det att rymden fyldes af musiken från snarkningar i alla tonarter, nyanser och grader af ljudstyrka, ända från pianissimo i form af ett matt och periodiskt pustande, under det läpparne öppnade sig, till det starkaste fortissimo i form af s. k. »timmerstockar», framsläpade af välfödda handelsresande och landspatroner, liggande med munnen vidöppen och armarne i kors öfver den mot himlen riktade magen. — Med famnen full af reseffekter stego vi försigtigt öfver vår nästas kroppar och gods och uppsökte en ledig plats på golfvet, der vi lade våra 11 kollyn i en hög. Nu kom grefven, som gått för att skaffa biljetter och telegrafera, med den underrättelsen, att tåget var 7 timmar försenadt och skulle afgå österut först kl. 9 f. m., hvarpå han med stoiskt lugn, såsom det höfves en värdig son till en stor filosof, bredde ut sin kappa på golfvet och intog samma pittoreska ställning som de andra. Obenägen för sömn bestälde jag té och kom snart i samtal med en af mina kamrater samt en annan herre. Genom någon egendomlig idéassociation kommo vi att först taga oss en andlig morgonpromenad i Pytagoras filosofi, hvarefter samtalet leddes in på hungersnöden.

Min kamrat ansåg hufvudorsaken till nöden ligga i det onaturliga afståndet mellan folkklasserna, och att följaktligen dess enda varaktiga botemedel måste ligga i upphäfvandet af detta afstånd genom begge klassernas närmande till hvarandra och sammansmältande i ett naturligt lif af sanning och broderlig kärlek. Många af Rysslands bäste unge män och kvinnor hafva sedan ett halft århundrade tillbaka »gått till folket» för att i sin mon bidraga till att slå en brygga öfver denna klyfta. Nu har detta »*khâchdjenije v'narodje*», eller »utgående till folket», inträdt i ett nytt skede, i den enskilda välgörenhetens tjenst för att rädda de nödlidande.

I det allra längsta hafva myndigheterna, meddelade den

andre herrn, sökt förhindra all enskild välgörenhetsverksamhet, men då flera behjertade personer i olika delar af landet trotsade detta barbariska och grymma förbud att rädda menniskor från hungersdöden, måste till sist regeringen gifva med sig och tillåta de få bemedlade menniskovännerna inom landet att fritt och oantastadt utöfva välgörenhetsverksamhet bland de hungrande. Denna »ukas om välgörenhet» kom dock altför sent, alldenstund många af dem som ämnat i större skala hjelpa de nödlidande, då de mött myndigheternas motstånd, af harm och förtviflan dragit sig tillbaka eller lemnat landet.

Klockan 9 f. m. underrättades vi, att tåget ej skulle komma förr än kl. 12, hvilket sedan visade sig betyda kl. 2 e. m. Jemt 12 timmar hade sålunda tåget försenats. Efter ett halft dygns väntan på tåget begåfvo vi oss nu till östra Samara mot Sibiriens gräns. Under vägen sågo vi en mängd utarmade och tiggande *mushiker*. En prest, som reste med på tåget, sade, att i hans by med 1,600 invånare fanns endast *en* häst, emedan alla de öfriga hade dött af svält. I kvällskymningen ankommo vi till stationen Bagatoje, der vi stego af tåget för att fortsätta färden bortåt 8 mil efter häst. Här upptäckte vi, att en större låda, innehållande socker, kaffe och konserver, som vi köpt i Samara, hade bortstulits under resan.

Här fann nu grefve Tolstoy sitt expresstelegram, som han 20 timmar förut afsändt från Samara till sitt hufvudkvarter efter skjuts, kvarliggande på stationen oexpedieradt! Stationsinspektoren förklarade helt lugnt, att »det ej varit något tillfälle att sända telegrammet» — också ett skäl, då expressbud var betaldt hela vägen, och det vimlade af sysslolösa personer omkring stationen!

Medan vi väntade på skjuts, som beställdes från en by i grannskapet, hade jag tillfälle att njuta af den storartade utsigten från höjdplatån vid Samaraflodens vestra strand, på hvilken stationen var belägen, öfver de gränslösa snöhöljda stepperna österut, belysta af den klara vinteraftonens fridfulla dager.

Ingen skog synes, utom i Samaraflodens dalgång och längst bort vid synranden. I dessa skogar, berättar grefven, hafva röfverier brukat inträffa. Det är redan mörkt, då skjutsen

hunnit anlända, och vi äro färdiga att mot natten begifva oss i väg öfver stepperna. För hvar och en af våra tvenne slädar äro spända tvenne små, magra och lurfviga hästar i enkelt spann efter hvarandra. Deras eländiga utseende är ej egnadt att inge förhoppningar om rask skjuts. Jag fick likväl snart erfara, att skenet härvidlag bedrog. Slädarne voro mycket korta och af primitiv konstruktion. De hade inga säten, utan användes i dessas ställe mindre ömtåligt bagage. Seldonen voro en artistisk anordning af rem- och repvirke, och den främste hästen hade den oundvikliga »*duga*» eller höga ryska selbogen, vid hvilken hängde två stora klockor. Himlen är klar, och stjernorna sprida sitt matta sken utöfver de hvita stepperna i den kalla vinterkvällen. Sedan vi passerat den täta skogen på Samaraflodens norra strand, befinna vi oss ute på den ändlösa steppen. Föret är ypperligt, vädret friskt och härligt, och de små lurfviga hästarne galoppera i rask fart, under det de stora klockorna ringa takten. Vi äro vid det bästa lynne, och grefve Tolstoys berättelser om de nomadstammar, som fordom ströfvade omkring på dessa stepper, och deras hjeltemodiga kamp för sin frihet och sjelfständighet, bidrogo i icke ringa mon att göra denna nattliga färd högeligen intressant. — Vid midnattstid stanna vi i en by och taga in hos en *mushik*, med hvilken grefve Tolstoy är bekant. Han är en af de mest hyfsade *mushiker*, jag har träffat; hans stuga är försedd med trägolf och vittnar om en högre grad af snygghet och välmåga, än hvad man är van att finna hos ryska bönder. Sedan vi trakterats med té och rågbröd, gå vi till hvila på filtar, hvilka vi utbreda på golfvet. Den från taket hängande lampan brinner hela natten. Vårt värdfolk är ortodoxt och korsar sig flitigt framför helgonbilderna, som stå i en »*boshnitza*» (ett litet helgonskåp med glasdörr) i vrån midt emot ingången till stugan. Då vi på morgonen skola tvätta oss, kommer värdinnan och häller vatten öfver våra händer, ett bruk, som hör till den ryska gästvänligheten, likasom fot-tvagningen hörde till den orientaliska.

Vi fortsätta nu färden i ypperligt väder och före öfver de snöhöljda stepperna, hvilka börja blifva kuperade, i samma mon som vi närma oss Uralbergen, hvilkas utsprång sträcka

sig genom östra Samara. Dessa stepper likna mycket Amerikas prärier, och man kunde lätt föreställa sig, att man färdades öfver vestra Kansas eller Nebraskas slätter mot Klippbergen. Ur denna föreställning blir man dock snart tagen, då man möter någon af dessa vandrande tiggareskaror, som utsvultna och förtviflade ströfva efter vägarne, eller kommer till någon by, hvilken på afstånd, med sina nakna af vide genomflätade takstommar, öfvergifna och till hälften nedrifna hus, liknar ett skatbo. Dessa ryska byar med sina tätt sammanbyggda *izbor,* ofta utan både golf och skorsten, sin myckna smuts både invändigt och utvändigt, sitt ytterliga armod, äro icke blott i geografiskt utan äfven i ekonomiskt, intellektuelt och moraliskt afseende antipoder till de trefna, om frihet, odling och välstånd vitnande nybyggena ute på Amerikas prärier. I dessa ryska bondstugor finnes vanligen ej ett tecken till andlig lifaktighet, ej en bok — utom på sin höjd någon legendbok — aldrig en tidning; endast några fula helgonbilder hänga i »*boshnitza*» eller på väggen bredvid eller omkring »*gossudaren* och *tsarevnan*», hvilkas bilder nästan alltid synas på väggen i den ryska bondstugan. Att efter dagens mödor plocka ohyra ur pelsen, äta potatis och *kvass*, »om man så hafva kan», och sedan krypa upp på ugnen eller i någon vrå som en hund för att sofva, genompyrd af röken från bränd kogödsel, hvarmed ugnen eldas, för att måhända följande dag med krypande underdånighet mottaga den af hjertat hatade skatteindrifvaren och låta sig piskas halfdöd, emedan det ej finnes något att betala skatten med — till hvilket pris skulle väl en amerikansk kolonist underkasta sig något dylikt!

Under vägen kommo vi till en by, hvarest hölls »*bazar*», d. v. s. ett slags »torgdag» eller »marknad», som brukar hållas hvarannan vecka. Aldrig har jag sett en så ödslig »marknad». På en gård stodo några hästar, liknande hoptorkade af ben fylda skinnpåsar. De såldes för omkring 5 kronor stycket till bashkirer och tatarer för att slagtas och uppätas. Andra temligen välfödda hästar funnos äfven till salu af »kulacker», hvilka begärde orimligt höga priser för dem. Andra varor syntes ej till, utom »*baranki*», ett slags hvetekringlor, samt åtskilliga andra matvaror.

Efter en stunds rast fortsattes färden, och om en timme uppnådde vi vår bestämmelseort, byn Patrowka, der grefve Tolstoy hade sitt hufvudkvarter i en liten envåningsstuga af trä med ett rum, indeladt i en liten afbalkad skrubb, som tjenade till sofkammare, och en annan afbalkning, som inneslöt den stora ugnen och bildade ett litet rum bredvid densamma, hvilket tjenade till kök, tambur och mottagningsrum och som nästan alltid var till trängsel fyldt af hjelpsökande *mushiker*. Träffade der byns prest, en högväxt och

Grefve L. Tolstoys hufvudkvarter i' Patrowka.

kraftigt byggd medelålders man med ett icke oangenämt utseende. Besökte i sällskap med grefve Tolstoy några af hans folkkök, hvilka voro inrättade efter den plan, som upprättats af hans fader, samt trenne provisoriska hospital för fläcktyfussjuka, hvilka alla voro fulla af patienter utan att likväl kunna inrymma mer än en liten bråkdel af den mängd af byns omkring 2,000 invånare, som voro angripna af denna förskräckliga sjukdom.

XII.

De första erfarenheterna i Patrowka.

En *molokan*-sammankomst. — Mitt logis. — Dagboksanteckningar. — Hufvudkvarteret belägradt af tiggare. — »Mor har dött i natt . . .» — Besök i en by — gräsligt elände. — Prins Dolgorukows expedition. — Helgon och ohyra. — Tre flaskor medicin för 10,000 människor. — Det allmänna tillståndet. — Krigshären och nöden.

Det var lördag, då vi anlände till Patrowka. Jag hade under en del af vägen haft en vacker och snyggt klädd yngling, tillhörande *molokanernas* sekt, till skjutsbonde. Han meddelade mig, att *molokanerna* brukade hafva sammankomster i byn hvarje söndag, och då jag uttryckte min önskan att deltaga i sammankomsten nästföljande dag, bad han mig vara hjertligt välkommen.

Efter intagen frukost följande morgon begåfvo vi oss, herr von Birukoff och jag, kl. 9 f. m. till *molokanernas* sammankomst. Deras gudstjenstlokal utgjordes af en rymlig *izba*, hvilken var till trängsel fyld af omkring 200 personer, kvinnorna och barnen sittande närmast dörren och männen innanför. De hade underrättats om vårt tillämnade besök och visade oss mycken uppmärksamhet. Då vi trädde in, reste sig hela församlingen, tvenne unge män togo hand om våra pelsar, vi ledsagades längst in i rummet och anvisades plats bakom bordet. Det var en högst intressant församling, dessa kraftigt byggda, men nu af hunger och nöd tärda gestalter. Deras utseende förrådde högre grad af intelligens och hyfsning, än man finner bland ortodoxa *mushiker* — något som kan sägas

om sekterister i allmänhet. Då jag betraktade denna församling af män och kvinnor, klädda i sina fårskinnspelsar, kunde jag lätt få den föreställningen, att jag befann mig vid en religiös sammankomst i öfre Dalarne.

Sedan vi intagit vår plats, reste sig församlingen ånyo och uppstämde en mycket egendomlig sång. Texten utgjordes af ett kapitel ur nya testamentet, som af en af ledarne sats för sats förelästes och sedan sjöngs af hela församlingen. Sången var ett slags *kánon* eller rundsång med ständigt samma motiv, efter hvilket den varierade i oändlighet och lämpades efter texten. I all sin ursprunglighet, att icke säga vildhet, hade denna sång, hvilken gick i moll såsom all rysk sång, en dyster stämning, som på mig gjorde ett djupt intryck. Dessa enkla vemodsfulla toner hade utbildats under århundraden af den grymmaste förföljelse, gifvit uttryck åt tusentals själars outsläckliga trängtan efter ljus och frigörelse, skänkt dem tröst i de hårdaste pröfningar, och sjöngos ännu med lif och känsla af hela församlingen.

Då sången slutat, uppträdde en af sektens ledande män och föreläste Mat. 25 k., som innehåller Jesu liknelser om de tio jungfrurna samt om de olika punden, och gjorde några korta praktiska anmärkningar öfver hvarje vers. Derpå lemnades ordet fritt, och flera af de äldre medlemmarne begagnade sig deraf och gjorde korta och träffande anmärkningar, i mitt tycke mycket mera innehållsrika än de föredrag, som man ofta får höra af prester och predikanter hos oss, hvilka studerat teologi, något, som är så mycket mera anmärkningsvärdt hos desse *mushiker,* hvilka oftast vid betydligt framskriden ålder och under högst ogynsamma förhållanden *på egen hand* lärt sig läsa och ej haft något annat bildningsmedel än bibeln. Se här några utdrag ur mina anteckningar af innehållet i dessa *mushikers* bibelförklaringar:

»Elden i jungfrurnas lampor är insigt i sanningen. Men det är icke nog med elden, det fordras äfven, och det framför alt, olja. Hvad är nu denna olja? Jo, den i handling framträdande *viljan* att göra det goda, d. v. s. goda gerningar. Vi kunna hafva mycket ljus och mycken insigt men ej lefva derefter, alldeles såsom desse, hvilka omtalas i en annan liknelse, och som bygga sitt hus på sanden, d. v. s. *höra* ordet men ej *göra* derefter. Detta är det vigtigaste i hela kri-

stendomen, men som allra mest åsidosättes af kristendomens bekännare, hvilka hellre sysselsätta sig med en hop läror och tomma ceremonier än med att göra Guds vilja. De goda gerningarnas kärna och medelpunkt är kärleken till Gud och nästan, d. v. s. kärlek i sjelfförsakande uppoffring för den lidande brodren, hvilket också framgår af Jesu framställning rörande den yttersta domen; det är nämligen der fråga, icke om renlärighet, ceremonier o. d., utan om vi hafva bespisat den hungrige, klädt den nakne, besökt den sjuke o. s. v.»

Rörande pundens förvaltning framställdes den såsom varande utvecklingen och förädlingen af vår inre människa med alla dess gåfvor och förmågor.

Min kamrat, herr von Birukoff, begagnade äfven tillfället och yttrade några ord. Han anmärkte, att »domen» kommer öfver oss på olika sätt: i samvetet, i olyckor, i döden. Det gäller då för oss att ständigt lefva och handla så, att vi alltid äro beredda att dömas af Gud; d. v. s. lefva i öfverensstämmelse med Guds vilja, sådan den är uppenbarad i naturens lagar, i vårt samvete och i hans ord, användande och utvecklande alla medel, Gud gifver oss, till att befordra våra medmänniskors sanna väl och vår egen förkofran i det goda. Han gjorde en skön och gripande framställning af vigten och betydelsen af att *nu* efterkomma Jesu ord om att bespisa, kläda och besöka honom uti hans »små» bröder, våra af hunger, sjukdom och nöd hemsökta medmänniskor, hvilken framställning gjorde ett synnerligen djupt intryck på alla närvarande.

Sedan alla, som önskade säga något, hade haft ordet, uppmanades herr von Birukoff särskildt af församlingens äldste att ytterligare tala några ord till de församlade. Han efterkom uppmaningen, och tagande till utgångspunkt Luk. 16: 16 — »Lagen och profeterna voro intill Johannes. Från den tiden varder Guds rike förkunnadt genom evangelium, och hvar man gör våld på det» — framhöll han, hurusom lagen ersatts af Kristi rike, som det nu gäller att tillegna sig. Detta rike är icke utvertes utan invertes uti oss och består uti att göra Guds vilja, som är förverkligandet af Kristi rikes grundlagar, sådana de äro framstälda i den s. k. bergspredikan, hvars hufvudinnehåll genomgicks.

Hans intressanta framställning åhördes med spänd uppmärksamhet, och de olika bifallsyttringarna vid särskilt träffande anmärkningar visade, att åhörarne både förstodo och uppskattade innehållet af hvad som sades. *Molokan*-församlingens äldste bjöd oss på té i sitt hem efter sammankomstens slut.

Emedan det ej var utrymme i grefve Tolstoys hufvudkvarter för fler än honom sjelf och hans förvaltare, Ivan

Alexandrovitch Berger, gick jag ut på söndagseftermiddagen för att skaffa mig ett eget logis. Härvid var grefve T. mig behjelplig, och jag hyrde mig in i en *izba*, som beboddes af byns »*Pisar*» eller skrifvare, en ung och ogift man, och hans mor, som var enka. Stugan var nästan ny och försedd med trägolf. I en liten afbalkning af omkring 2½ meters bredd och 3 meters längd inrättades min bostad. En »säng», bestående af 3 bräder, hvilande på 4 träfötter, upptog ena halfvan af rummet, och ett litet bord samt en stol den andra halfvan. Jag hade inga andra sängkläder än en kudde. En resfilt, en ulster och lapp-pelsen fingo hvar i sin tur tjena ömsom som bolster och täcke. Väl var det i början litet obekvämt att hvila på de hårda bräderna; men detta var ett ringa obehag, jämfördt med den massa ohyra, hvaraf stugan vimlade, och mot hvilka det var fåfängt att söka värna sig, samt röken af kogödsel, som användes till bränsle. De första nätterna var det omöjligt att sofva. Härtill bidrog ock det förhållandet, att hungrande vandrare ofta kommo in midt i natten, och man kunde ej alltid vara säker på, att desse voro ärliga personer.

Mitt värdfolk voro hyggliga människor. De serverade mig té hvarje morgon till frukost, hvilken bestod af svart rågbröd eller ett slags skorpor och té. Middag och kväll spisade jag hos grefve Tolstoy. En tredje medlem af denna familj, »Vaska», skall jag alltid bevara i kär hågkomst. Från vår första bekantskap blefvo vi intima vänner. »Vaska» delade ofta sofplats med mig, drack té med mjölk — då sådan fanns att tillgå — ur mitt téfat och var alltid lika munter och glad, huru förtviflad ställningen än var utomkring. »Vaska» var visserligen »bara en katt», men han var mig mången gång, då jag kom hem från skådeplatserna för hunger, sjukdom och död, till icke ringa hugnad.

Det skulle taga altför stort utrymme, om jag skulle omständligt skildra mina erfarenheter och iakttagelser dag för dag under de månader, jag vistades i Samara. Jag måste derför inskränka mig till några brottstycken ur mina dagboksanteckningar, som kunna vara egnade att sprida ljus öfver förhållandena derute. Det var lördagen den 19 mars som vi

anlände till östra Samara. Ur mina anteckningar för några af de närmast följande dagarne återgifves följande:

Måndagen den ²¹/₃. Grefve Tolstoy och hans förvaltare begåfvo sig tidigt ut till byarne. Besökte några af T:s folkkök, bageriet och matvarumagasinerna. Fann allting mycket ordentligt och väl skött. Köken voro inrättade på samma sätt och efter samma plan som gamle grefvens kök, med några smärre undantag, betingade af förhållandena härute. En massa nödlidande kommo till vårt hufvudkvarter, deribland

Kyrkan i Patrowka. Efter fotografi.

sändebud från aflägsna byar, och anhöllo om hjelp. De buro hungrens prägel på sina anleten. På aftonen kommo grefven och hans sällskap hem och meddelade, att de, utom hungrande, påträffat en mängd sjuka, mest i fläcktyfus och scorbutus. Han hade lyckats köpa 8 hästar åt bönderna. De voro mycket dyra, men hö kunde erhållas jemförelsevis billigt, emedan betydliga kvantiteter deraf importerats, och det finnes så litet boskap. Skref flere bref på kvällen och förnatten till vänner

Interiör af en izba. Teckning af Gerda Tirén efter fotografi.

i England och Amerika med upprop om hjelp till de hungrande. Röken af kogödseln, hvilken användes som bränsle, plågade mig, så att jag fick kväljningar och hufvudvärk.

Onsdagen den $^{24}/_{3}$. Klockan slår 6, och det ihåliga och skrällande ljudet från kyrkklockorna, som ringas i rask takt, ungefär som en »vällingsklocka» på en svensk herrgård, kallar de ortodoxa till morgongudstjenst — det är nämligen fastetid, och tidiga morgongudstjenster hållas hvarje dag — och män, kvinnor och barn samlas från olika håll till kyrkan. Innan jag hunnit komma från mitt logis, som är beläget midt emot kyrkan, till vårt hufvudkvarter, är detta redan belägradt af en skara tiggare och hjelpsökande, hvilka hafva hvar sin jämmerliga historia, den ena sorgligare än den andra, att framställa. De flesta förråda genom sin blygsamhet och sitt tafatta sätt, att de icke äro yrkestiggare. Endast undantagsvis infinna sig dessa, hvilka vanligen falla på knä och framrabbla en mängd religiösa fraser, böner och välsignelser, innan man hinner befalla dem resa sig upp och tala om hvad de vilja. Som man kan förstå, är det en rik mångfald af behof, som framställas: »Vårt matförråd är alldeles slut, hjelp oss med litet mjöl!» — »Min hustru och mina barn ligga sjuka, och vi ha ingenting att ge dem. Hjelp oss med litet socker och té samt något till *kasha* och soppa!» — »Vi ha en häst och en ko, som hålla på att svälta ihjäl, och vi vilja så ogerna mista dem nu, då våren är så nära; hjelp oss med litet foder!» I trängseln synes en liten flicka, som man leder fram. Hennes röst kväfves af gråt. På frågan, hvad hon vill, framsnyftar hon till slut: »Mor har dött i natt, och jag har intet åt småsyskonen —». Då den första skaran expedierats, sätta vi oss till bords för att spisa frukost, bestående af té och groft rågbröd med smör. Innan vi hunnit frukostera, komma nya skaror hjelpsökande, bland hvilka märkas bashkirer och tatarer, som kommit från flere mils afstånd och på ett förtroendeväckande och okonstladt sätt skildra den förtviflade ställningen i deras byar, där en mängd människor dukat under för hunger och pestsmittor. Det är samma visa i olika variationer, man hör från alla håll: Våra egna förråd äro för länge sedan alldeles uttömda. Hvad vi få af regeringen är

alldeles otillräckligt för att ens hålla oss vid lif. Nästan all vår boskap har dukat under. Våra sjuka och våra små barn måste dö en långsam död i följd af brist på vård och lämplig näring.

Hästen är redan förspänd, och vi begifva oss till en grannby för att taga kännedom om ställningen där — särskildt helsotillståndet. Vi komma först till en rad mycket låga lerhyddor med platta tak, som äro jämnhöga med drifvorna, stundom alldeles höljda af de senare, så att endast en trappformig öppning i drifvan och den illaluktande röken, som i tröga ringlar tränger sig upp genom ett hål i snön, förråder människoboningar. Vi krypa ner till lerkojan n:r 1. Vi öppna dörren och träda in. Dunklet derinne gör det omöjligt för oss att genast urskilja föremålen, men den mjuka leran under våra fötter säger oss, att vi trampa på moder jordens nakna och kalla sköte, och en tung och hastig andedräkt från ugnen, åtföljd af ett svagt kvidande ljud, förråder sjukdom och lidande. Då ögonen hunnit vänja sig vid dunklet, och vi förmå urskilja föremålen, se vi en ytterst utmärglad, medelålders kvinna liggande på ugnen starkt angripen af fläcktyfus. Hon håller de insjunkna ögonen tätt tillslutna och förmår endast frammumla oredliga svar på våra frågor. Framför ugnen sitter en medelålders man, klädd i ett slags kort blus af smutsig säckväf med ett snöre om lifvet; det okammade håret hänger ned öfver hans panna, och från ett par matta, glasartade, insjunkna ögon möter oss en blick, som uttrycker en blandning af apatisk förtviflan och begynnande vansinne. En liten gosse om 5 år ligger sjuk på en grof träbänk i en vrå, omvirad med några trasor. Därinne synas inga andra föremål än två grofva träbänkar på den smutsiga lermarken. — »Har ni någon boskap?» — »Nej; haft två kor, men har måst slagta dem.» — »Bränsle?» — »Nej, endast hvad vi få af grannarne.» — »Mat?» Till svar härpå framtog mannen ett stycke svart rågbröd, återstoden af det förråd de fått af regeringen. Naturligtvis finnes ingen lämplig föda åt de sjuka. — I lerhyddan n:r 2 finna vi 4 personer, en gammal man på omkring 70 år, en kvinna på omkring 40 år, hvilkens ansigte är förfärligt vanställdt af syfilis, och två utmärglade barn, som

ligga sjuka på ugnen, de hålla på att dö en långsam död af svält. Sedan fadern bortryckts af tyfus, och modern äfven insjuknat, hade gamle farfar kommit hit för att taga vård om både modern och barnen. Samma historia som förut: inga kreatur, intet bränsle, ett par kakor bröd och litet ärter i en kopp.

I hyddan n:r 3, som var betydligt större, träffade vi, utom en kalf och 2 får, 5 personer, af hvilka 2 lågo i tyfus, och de öfriga voro starkt angripna af skörbjugg, som härjar mycket i dessa trakter. — I de öfriga hyddorna, som vi besökte, var det samma elände i olika variationer, och likväl är ej det anförda det allra sorgligaste, som man kan få se. En döende moder, omgifven af en skara barn, hvilkas fader bortryckts af den förfärliga febern — se där en syn, som icke hör till ovanligheten i dessa nödens och eländets boningar! — En dylik bild kan hvarken med penna eller pensel återgifvas.

Från dessa »hem» gick jag till »folkköket», som grefve T. upprättat i byn. Gästerna hade nyss börjat samlas till middagen. Många af de inträdande stanna vid dörren och korsa sig tre hvarf, innan de gå vidare, andra däremot icke. Man märker, att här finnes ej så få icke-»ortodoxa». När alla gästerna samlats — deras antal är något öfver 50 —, resa de sig alla upp och uppstämma en bordshymn i korus: första afdelningen innehåller en bön till »*Bogomatjer*», Guds moder; den andra afdelningen en del af Herrens bön, och den tredje och sista afdelningen en bön för »den höge herskaren», tsaren. Sedan satte de sig ned och åto en välsmakande måltid, bestående af bröd, ett slags ärtsoppa och *kasha*. — Äfven denna by erbjuder den vanliga dystra anblicken. Med undantag af de redan nämda lerkojorna bruka husen här vara försedda med grästak. Dessa tak ha nu nedrifvits och användts antingen till foder åt boskapen eller bränsle åt folket, så att endast trästommen med sitt flätverk af vide återstår och ger åt husen ett ytterst ruineradt utseende. — På hemvägen fara vi förbi en grupp hästar, som hungern förvandlat till riktiga benrangel, hvilka stå omkring ett nyligen nedrifvet grästak och plocka några strån här och där af det gamla, urblekta och ruttnade gräset.

Vid återkomsten till Patrowka förestäldes vi för en prins Dolgorukow, som under natten anländt med en expedition af 2 läkare, 2 fältskärer och 6 barmhertighetssystrar, hvilken expedition utrustats delvis af de engelske kväkarne, hvilka genom sina representanter, som resa omkring här i Volgaprovinserna, uträtta mycket godt, och det just där nöden är störst. Den unge prinsen med sin expedition spisade både middag och kväll hos grefve L. Tolstoy junior. Utrymmet var knappt, men sämjan var mycket god, och stämningen den gemytligaste. Vi spisade alla med träskedar ur ett gemensamt stort träfat, som stod midt på bordet. Middagen bestod af köttsoppa, kött och »*kasha*»; supén af té och bröd (med smör), samma slags bröd som användes i folkköken. Det kan ej nekas, att denna gemensamma måltid var rätt intressant, både i fråga om gästernas olika samhällsställning och nationalitet, som ock de omständigheter och syften, som fört oss tillsammans härute på Samaras aflägsna slätter, i närheten af Sibiriens gräns. Konversationen fördes dels på franska, tyska och engelska; men då mina ryska vänner blifva riktigt intresserade, hoppa de ur de utländska skaklarne och konversera på sitt eget språk, hvilket jag ännu ej fullt kan följa med, då det talas med den vanliga snälltågsfarten. Väl saknades ej det humoristiska elementet i vårt samkväm, men de omgifvande allvarsamma förhållandena tryckte sin stämpel på hela vår samvaro.

Det var ganska långt lidet på natten, då jag återvände till mitt logis och gick till hvila. Men jag kunde ej sofva. De bilder, jag sett under dagens lopp, sväfvade fortfarande lifligt för mina blickar. Jag tillsluter ögonen gång på gång för att tvinga mig att sofva, men de öppna sig sjelfmant lika ofta. Nattvakten i byn klämtar i kyrkklockan »*ett*». *Lampadkan*, som brinner framför helgonen i »den heliga vrån» i det yttre rummet, sprider ett matt ljus, och genom en springa i mellanbalken synes en gammal ful helgonbild blicka emot mig, under det att mitt värdfolk snarkar duktiga tag på ugnen. Jag försöker ånyo sofva, men lyckas ej. Jag tänder min lampa, tittar på klockan, som visar på 2, och försöker att

läsa, men tankarne följa ej med. Blicken riktas mot väggen, och där är lif och rörelse! Jag hade redan kämpat mig trött mot väggohyran, som lärt mig tiga och lida, hvadan dessa passagerare äfven nu fingo vara i fred. Jag tänkte på morgonen, då jag ändtligen skulle få komma ur detta mörka och kvafva fängelse ut i solljuset och fria luften! Jag blickar ut i andra rummet och ser till min öfverraskning, att den helige

Interiör af Tolstoys hufvudkvarter.

Tolstoys förvaltare. Starosten. P. von Birukoff. Grefve Tolstoy.

Nikolai *lampadka* håller på att slockna, hvadan jag beslutar att låta min lilla lampa — som visserligen icke belyser några helgon med skinande gloria, utan i stället *ohyra*, som fräter öfver alt — brinna, tills det dagas, då solen ersätter både lampa och *lampadka* . . . Med längtan efter ljus och frisk luft insomnar jag slutligen.

Den $^{25}/_{3}$. Spisade frukost tillsammans med prins Dolgorukow och hans expedition. Besökte i sällskap med prinsen ett af hospitalen för tyfussjuka, hvarefter jag biträdde honom vid inrättandet af ett provisoriskt apotek. Utom medicin hade han en stor kvantitet vin, hvilket är af stort behof för de tyfussjuka. Prinsen ämnar med alla till buds stående medel söka hämma tyfusfebern genom att isolera de tyfussjuka och egna dem nödig vård. — Hur skall det lyckas, då det finnes sjuka i nästan hvarje stuga och intet hospital, ingen helsovård och öfver hufvud taget inga andra hjelpmedel än den enskilda välgörenheten? Det skall visserligen finnas en officiel läkare på cirka hvarje åttiotusental invånare på landet, och myndigheterna skola också draga försorg om, att det finnes förråd af läkemedel i byarne till läkarnes förfogande, och nog utdebiteras allmänna medel för detta ändamål, men hvar finnes medicinförrådet? Ortens officielle läkare är just nu i dagarne här på besök, och han har så godt som inga läkemedel. Det allmänna medicinförrådet för en befolkning af omkring tio tusen, bland hvilka pestartade sjukdomar rasa, befans vid i dag verkstäld undersökning bestå af — »*drei Flaschen mit etwas Unbestimmtes!*» såsom prins D. uttryckte sig. Prinsen ansåg ställningen vara ytterst betänklig. Regeringens hjelp, som till februari (rysk tid) utgjorde 30 ℔ mjöl eller råg per individ, med undantag af s. k. »arbetsföra», och hvilken hjelp från februari ökats till 40 ℔ per person, var alldeles otillräcklig, ty folket är icke blott helt beroende af hjelp utifrån utan äfven skuldsatta, så att deras understöd från regeringen ofta går till deras fordringsegare, för att ej tala om de många, som få ingenting och som skulle förgås, om de ej erhölle någon hjelp af enskilda välgörare. Jag påpekade svårigheten att hämma sjukdomarna, dels emedan det saknades tillräckliga näringsmedel för de hungrande massorna i allmänhet och lämplig föda för de sjuka och svaga isynnerhet; och dels emedan dessa byar, då de under vintern hopade, med stugorna jemnhöga exkrementhögarne efter djur och människor med den annalkande våren och den starka solvärmen bringas i jäsning, och brunnarne fyllas med smutsvatten, hvaraf folket dricker, måste förvandlas till riktiga drifhus för pestartade sjukdomar af olika

slag. Fursten medgaf alt detta, men hoppades likväl att epidemien skulle i väsentlig mon kunna hämmas. Han hyste dock farhågor för sina läkare, isynnerhet för de unga sjuksköterskorna, hvilka voro mycket ifriga och djerfva. En fältskär, som, om jag minnes rätt, var utsänd af »Röda Korset», har redan fallit offer för fläcktyfus.

Tiggarnes och de hjelpsökandes antal växer dagligen. Ombud för en mängd byar, representerande tillsammans en befolkning med omkring 20,000 hungrande, hafva under loppet af några få dagar varit här och anhållit om hjelp, alla skildrande tillståndet såsom förtvifladt: Ingen mat; ingen boskap; inga dragare för vårarbetet; intet utsädeskorn; en mängd sjuka — se der hufvudtemat i deras framställningar med en mängd variationer i form af enskildheter af hemsk och upprörande art. Hvad är att göra inför en sådan gigantisk nöd? Jag dristade i går kväll, då vi alla voro samlade hos grefven, framställa den tanken, att regeringen borde till våren sända en del af arméns hästar och manskap tillika med proviant till dessa trakter för att taga del i kampen mot nöden och eländet samt hjelpa bönderna att plöja och så o. s. v. »Detta vore nog ett behjertansvärdt sätt att lindra nöden», sade någon; »men det talas nu så mycket om krig, hvadan armén torde komma att behöfvas på annat håll.» Jag kunde då ej hålla inne med mina tankar om vår tids »kristna civilisation», som gör ett sådant tingens tillstånd icke blott tänkbart utan till en verklighet — att s. k. kristna folk använda sina bästa söner, sina kraftigaste dragare och sina milliarder guld för att hålla sig rustade och redo att mörda och plundra hvarandra, under det tiotals millioner af *deras eget folk inom deras eget land* lemnas att förgås af hunger och pest! Jag fick intet svar på denna min anmärkning.

Att döma af förhållandena här ute, vill det synas, som om det ryska folket skulle helt och hållet gå under för det allmänna eländet och denna utomordentliga och förfärliga nöd. Hvarje dag, jag tillbragt här, utom en, har ett eller flera dystra liktåg dragit fram genom byn ut till kyrkogården.

XIII.

I de hungrande byarne.

I snöstorm på steppen. — Birukoff och de hungrande i Petrowka. — Folk, som äta lera. — »*Tjort.*» — Hungrande barnskaror. — I morgonmessan. — »*Vot klop!*» — Pest, död och begrafningar. — Presten kastar nya testamentet på dörren. — Stenar för bröd.

Lördagen den 27/3. Jag satt och spisade min vanliga frukost, bestående af té med svart rågbröd och »*baranki*» (hårda hvetekringlor). Min termometer utanför fönstret visar — 15° Celsus. Himlen är betäckt af tunga moln, som jaga hvarandra i vild fart, under det att snöhvirflar dansa omkring stugan och piska mot fönstret, så att det klingar i de små glasrutorna. — Dörren öppnas, och en pipig röst höres från andra sidan afbalkningen: »*Barin gatåv?*» Är herrn färdig? »*Sei tschass!*» Strax! Rösten var min *jamstchicks*, en liten liflig och hygglig *mushik*, som lofvat skjutsa mig till en omkring 3 mil aflägsen by ute på stepperna. Iklädd min oumbärliga lappdrägt går jag ut och intager min plats i en liten *sani* utan sits och så kort, att jag måste »sitta som en blixt», sådan den brukar framställas i illustrationer till »Lagens utgifvande på Sinai berg»; framför släden står en liten lurfvig och mager häst med den oundvikliga *duga*, nästan lika hög som hästen, och vid denna en stor klocka hängande. *Vasutka* (diminativ af »Vasili») sätter sig upp på *kosla* (bocken), tar af sig mössan, korsar sig, lyfter sedan litet på piskan, i det han tilltalar sin häst: »*No, drushok, stupaj!*»

»Så, min lilla vän, lunka i väg!» och det bär utaf i rask fart genom byn, under det snön fyker efter bygatan. Då vi komma ut på steppen, finner jag, att stormen är mycket svårare än jag trodde. Vinden är emot, och det är nästan omöjligt att hålla ögonen uppe gent emot den yrande snön, som i form af nålfina isskärfvor i täta massor störtar emot oss, inträngande i alla öppningar och hotande att kväfva oss. Jag hör här samma egendomliga metalliska ljud, som jag så ofta iakttagit under svårare snöstormar bland fjällen, hvilket förmodligen framkallas af att de fina isskärfvorna stötas mot hvarandra af stormen. Jag kan med största möda se hästen framför släden, och det är mig en gåta, huru *Vasutka*, hvilken ser ut som en liten tomtegubbe af idel snö, kan hitta vägen. Komna upp på en höjd mellan tvenne floddalar är vinden så stark, att hästen med största möda kan gå framåt, och nere i dalsänkningen på andra sidan hafva ofantliga snömassor hopat sig, så att det är omöjligt att hitta vägen, som ligger djupt begrafven och icke är utmärkt på något sätt. Sedan den stackars hästen arbetat sig fram ett stycke i den djupa snön, blir han liggande orörlig med endast hufvudet och en del af ryggen synliga öfver snömassan. *Vasutka* börjar nu slå det stackars djuret, som endast skälfver, sträcker hufvudet tillbaks och ser på oss. »*Perestanj bitj loshad!*» (Låt bli att slå hästen!) säger jag till *Vasutka*, i det jag med detsamma hoppar ur släden och börjar spänna från hästen, och min skjutsbonde går för att söka reda på vägen. — Jag vet ej, om det är inbillning, men mig förefaller kölden härute på de kala stepperna mycket mera bitande och genomträngande än t. ex. uppe bland högfjällen i Sverige vid lika låg temperatur, der jag mer än en gång färdats efter ren eller på skidor under snöstorm i omkring 30° köld utan någon synnerlig svårighet. Här höll jag likväl på att frysa händerna utaf mig, medan jag spände ifrån hästen, och jag hade den största möda att skydda mitt ansigte mot frostskada.

Vasutka kommer tillbaks och förklarar, att han ej kan hitta igen vägen, men drifvorna äro hårdare längre bort. Vi försöka nu upprepade gånger att leda hästen, som befriats från sitt lass, dit snön är hårdare, men utan att lyckas: han

ligger fortfarande och skälfver. Nu borrar sig *Vasutka* ned i snön bredvid hästen och träder tömmarne under dess buk, hvarefter vi hjelpas åt att draga honom upp ur snön. Derpå binder han ihop fötterna på hästen, hvarpå vi släpa honom ett godt stycke öfver snön, tills vi komma till hårdare drifvor. När vi komma tillbaks för att hemta släden, finna vi den alldeles begrafven i snön. Då vi ändtligen blefvo i ordning att fortsätta färden, hade vi ingen aning om hvarest vi hade vägen. »*Vasutka*, hittar du till byn?» »Jag hoppas det.» Vi arbetade oss fram ett stycke, dragande upp hästen gång på gång ur snön. Stormen fortfor med oförminskad styrka, hästen började tröttna, och det föreföll mig icke alls osannolikt, att vi skulle

Bygatan i Patrowka.

få tillbringa hela dagen och kanske natten ute på steppen i snöstormen. »*Vasutka,* tror du vi skola komma fram?» — »*A Gospod znajet*», Gud vet det. — »Är du rädd?» — »*Nitchevo!*» — Slutligen kommo vi till en upphöjning af steppen, der snön till stor del drifvit bort, och här hittade vi till slut vägen, hvilken vi lyckades följa ända fram till resans mål, en talrikt befolkad by. I en af de större stugorna har min vän P. Birukoff sitt logis. Jag träder in. I en vrå vid dörren står en mager kalf, och några *mushiker* innanför, under det en kvinna sitter vid ugnen med ett barn i famnen. Jag helsar, frågar efter P. Birukoff och får till svar, att han icke är inne för tillfället. Min sällsamma drägt och min brutna ryska väcka tydligen invånarnes synnerliga uppmärksamhet. De stå först stumma

och gapa på mig och börja sedan hviska med hvarandra. Då den första förundran lagt sig, låser en af *mushikerna* upp dörren till en liten afbalkning i stugan och ber mig stiga in i »Paul Ivanovitch's rum». Detta »rum» var omkring 3 meter långt och 2 meter bredt. Möbelmanget bestod af några i form af en torklafve hopspikade bräder, som skulle föreställa säng, två klumpiga stolar och ett bord, på hvilket låg ett nya testamente på ryska, ett filosofiskt arbete öfver Pytagoras på franska samt listor och räkenskapsböcker rörande välgörenhetsverksamheten. Om en half timme kom Birukoff hem, trött och hungrig men glad som vanligt. Nu serverades middagen, bestående af *paschlåbka* (soppa på potatis, gryn och svamp), *kasha* och svart rågbröd, hvilken vi läto oss väl smaka. Herr von Birukoff är sträng vegetarian och lefver sjelf på samma föda, som i folkköken bestås de nödlidande.

Medan vi åto, hade rummet utanför uppfyllts af hjelpsökande män, kvinnor och barn. Sedan dessa expedierats, begåfvo vi oss till ett möte, som utsatts med några af byns förtroendemän rörande nöden bland befolkningen och dess lindrande. Stugan, der mötet hölls, fyldes snart af kommunens ombud och andra, som af nyfikenhet eller annan anledning infunnit sig. Dessa förtroendemän gjorde alla ett fördelaktigt intryck både genom sitt utseende och sitt sätt att uppträda och yttra sig. Det framgick tydligt, att de kände, att de ej befunno sig inför några »*natchalniki*», som de både hata och frukta. På ett förtroendefullt sätt vände de sig till von B. och sågo tydligen i honom en sann vän och välgörare, hvilken å sin sida bemötte dem med okonstlad hjertlighet och högaktning. Efter de egentliga förhandlingarnas slut introducerade mig von B för bönderna, hvilka reste sig och i korus tackade mig för mina »välgerningar mot de hungrande» samt bådo mig framföra sin tacksamhet till alla dem som samverkade med mig genom att sända medel till de nödlidande. — Under dessa förhandlingar framträdde de vanliga ytterst sorgliga förhållandena. Nöden är gräslig öfver all beskrifning. Förutom den mängd människor, som falla offer för de i hungerns spår härjande sjukdomarne, *dö många direkt af hunger*. Detta lider intet tvifvel, trots alla förnekanden från vissa håll. I stället

för att, såsom hjelpsökande oftast göra, framställa sin belägenhet så förtviflad som möjligt, hade här flera familjer sökt dölja sin nöd till det yttersta.[1] Sålunda begagnade flera familjer lera i betydlig mängd i sitt »bröd»; men det var med största möda Birukoff kunde förmå dem att taga fram detta ohyggliga nödbröd, hvaraf äfven jag erhöll en »smakbit» till en sorglig erinran. Då vi kommo ut, hade en stor hop människor samlats utanför stugan, nyfikna att se »den förste utländing, som besökt deras by». De erbjödo en sorglig anblick dessa utmärglade och om det yttersta armod vitnande gestalter, af hvilka många hade ovanligt vackra drag. Jag hade nu en gång blifvit så van vid denna nyfikenhet, att det väckte min undran, då jag under mina vandringar från hus till hus i byarne icke fann mig vara omgifven och åtföljd af en skara nyfikna, hvilket t. ex. var fallet en gång i en by, där jag såg barn och kvinnfolk titta fram bakom husknutarne eller genom fönster och dörrar och åter hastigt försvinna. Då jag kom till mitt logis, fick jag lösning på gåtan. Min kamrat, med hvilken jag talade endast tyska, berättade nämligen, att gummorna i byn sade om mig: »Inte talar han något kristligt språk, och inte är han klädd som en kristen människa — han måste vara *tjort* (fan) sjelf.» Jag var nämligen klädd i min lappdrägt.

Sedan åtgärder vidtagits för upprättande af ett nytt folkkök i byn, och flera enskilda hjelpsökande expedierats, drogo vi oss uttröttade tillbaks till von B:s »rum». Han meddelade mig många särskilta svårigheter, som han haft att öfvervinna uti sitt arbete, icke så mycket från folkets som från lokalmyndigheternas sida. »Det gäller här», sade han, »vara alt i alla — diplomat, administratör, skiljedomare etc. — om man skall lyckligen öfvervinna all afund, alla intriger, alt motstånd från olika håll.» — Jag fick här nya anledningar att beundra

[1]) Jag kan ej förklara detta på annat sätt än genom det antagandet, att de från början togo herr von B. för en statens tjenare. Bönderna hysa nämligen en afgjord fasa för all beröring med ämbetsmän, och somliga vägra af detta skäl t. o. m. att mottaga hjelp, om det också skulle kosta dem lifvet, väl vetande, att denna »hjelp» skall på ett eller annat sätt återfordras ifrån dem sjufaldt, för att ej tala om de medel, som användas vid indrifningen af regeringens fordringar.

von B:s outtröttliga ihärdighet och tålamod uti sitt svåra arbete. Han förde befälet öfver nordöstra flygeln af grefvens mot hunger och pest kämpande armé derute på de ödsliga stepperna. Genom oerhörda ansträngningar hade han redan inom ett vidsträckt område upprättat bortåt 40 folkkök, hvilkas antal han hoppades kunna fördubbla, tills den utlofvade hjelpen från Amerika hunne anlända. Utom penningegåfvor, som skulle sändas till grefvinnan Tolstoy, hade vi nämligen fått löfte om ett betydligt antal vagnslaster af det amerikanska mjölet från Petersburg. När detta komme, skulle enligt beräkning omkring 20,000 människor dagligen kunna bespisas dels i grefvens folkkök och dels genom utdelning af mjöl från hans depôter. Detta kan tyckas vara en ansenlig siffra, men den är likväl som en droppe i hafvet, då man besinnar, att endast af Samaras 2½ mill. invånare det allra största flertalet lider verklig hungersnöd, för att ej tala om de öfriga hungrande millionerna. Ett af de mest hjertslitande dragen i denna förfärliga nöd är den mängd föräldralösa barn, uppgående endast inom Samara till många tusental, hvilkas föräldrar hafva dukat under för hunger och fläcktyfus, och som nu, lemnade utan all hjälp och alt stöd från anhöriga eller grannar — hvilka under andra förhållanden kunde hafva tagit sig an de små, men som nu sjelfva voro hjelplösa offer för hungersnöden — vandra omkring från stuga till stuga, från by till by med en liten påse kastad öfver skuldrorna för att förvara de brödsmulor, som de lyckas erhålla. Många af dessa värnlösa barn få mat i grefvens folkkök, men det är naturligtvis omöjligt att kunna hjelpa mer än en ringa del af dessa små oskyldiga offer för en nöd, hvilken hufvudsakligen framkallats af ett hejdlöst rofferisystem, en modern »kapitaliseringsprocess». Mer än en gång har jag känt det, som om flera dolkar skulle hafva genomborrat mitt hjärta, och blodet stelna till is i mina ådror vid åsynen af dessa små, som, ensamma eller i större och mindre grupper, höljda i trasor och med den karakteristiska säckväfspåsen öfver skuldran och en miniatyrstaf i handen, utsvultna, uttröttade, förfrusna, vandrat fram efter vägarne och genom byarna — en illustration till det nittonde århundradets »kristliga» civilisation och mammonskult.

Efter slutadt arbete för dagen leddes samtalet in på grefve Tolstoys senaste åsigter rörande själens odödlighet, hvarom von B. meddelade följande: Utgående från Pascals tankar rörande samma ämne liknade Tolstoy det tillkommande lifvet vid ett uppvaknande ur en dröm. Redan här kan man i större eller mindre grad komma till ett uppvaknande ur drömmen. Måhända är lifvet en oändlig kedja af gradationer eller uppvaknanden... Somliga sofva tungt, andra lätt. Några åter lida af maran och söka att genom ytterlig ansträngning befria sig derur, t. ex. pessimister och sjelfmördare.

Det var redan midnatt, då jag lemnade B. och gick till mitt logis för att sofva, men jag kunde ej få en blund i mina ögon på hela natten. Utom en svår förkylning i hals och hufvud, och den massa väggohyra, som plågade mig, bidrogo äfven mystiska knackningar i väggarne till grannstugan, hvilka jag upprepade gånger hörde under natten, till att hålla mig vaken. Jag visste, att nattvakten i byarna brukade slå ett par hårda trästycken mot hvarandra under sina vandringar genom byn, men jag hade aldrig hört dem knacka i väggarne. Då grannstugan, hvarifrån knackningarne hördes, var en krog, låg det nära till hands för mig att tänka på tjufvar, hvilka bruka meddela sig med hvarandra medels knackningsspråket, och hvilka möjligen kunde hafva några planer på att närmare undersöka »den nykomne främlingens» tillhörigheter.

Kl. 5 på morgonen börjar det skramla i kyrkklockorna. Det är fastetid, under hvilken gudstjenster hållas dagligen i kyrkan, och det är nu dertill söndag. Jag stiger upp och tar en promenad till kyrkan. En mängd män, kvinnor och barn samlas till »*rannaja obednja*» (den tidiga gudstjensten), bugande och korsande sig, då de nalkas kyrkan. Åsynen af denna skara i lumpor höljda människor — af hvilka många voro så vanstälda af syfilis och andra ohyggliga åkommor, att man ofrivilligt vände bort ögonen ifrån dem, under det hungern och nöden gifvit alla ett utseende af det yttersta armod — gjorde ett högst pinsamt intryck, hvilket icke mildrades deraf att den hörde till vanligheten. Bland dessa arma människor såg jag många små vackra barnansigten. — Hvarför hafva dessa små blifvit födda till att nedtrampas i armod och elände?

Eller kanske några af dem skola få lefva för att bevitna bättre dagar, eller åtminstone för att taga del i kampen för ett bättre? Då skola de ej hafva lefvat förgäfves, äfven om de, efter människors sätt att döma, skola, i likhet med så många tusenden af deras föregångare, duka under i striden. Jag tittade in i kyrkan och hörde från »det allraheligaste» bakom »*ikonastas*» eller helgonskranket (ett slags mellanbalk, fullsatt med helgonbilder) en väldig bränvinsbas sjunga messan. Om några ögonblick framträdde messångaren, hvilken visade sig vara en af dessa vanliga groflemmade prest-typer med ett slickadt utseende och en betecknande rodnad på näsa och kinder. Bland folkhopen, som nästan oupphörligt bugar och korsar sig eller ligger på knä med ansiktet på golfvet framför någon helgonbild, ser jag några stackars kvinnor i en vrå lägga åsido eller taga fram små trasbylten, innehållande brödsmulor eller andra matbitar, hvilka gömmas under några dagar i kyrkan i den tron, att de skola skydda deras egare för hungersnöd, sjukdom och andra olyckor.

Då jag återkom från kyrkan, var mitt värdfolk redan uppe, och samovaren stäldes genast på bordet. Då vi satt oss för att dricka té, frågade min värd, om jag sofvit godt. På mitt nekande svar frågade han ytterligare: »Har ni haft påhelsning af '*klop*'?» »Jag vet ej hvad '*klop*' är för något», svarade jag, ty jag hade ej hört detta ryska ord förut, ehuru jag anade, hvad det betydde. Den artige värden sprang då till ett hörn af rummet och var nästa ögonblick tillbaks, hållande någonting i handen. »Vot *klop!*» (det der är *klop*), sade han, i det han visade mig en stor vägglus. Då jag uttryckte min afgjorda afsky för dylika djur och på samma gång min förvåning öfver, att de ryska bönderna ej befriade sig från denna och all annan ohyra, såg han på mig med uttryck af förvåning och förklarade: »*Barin*, de äro helsosamma; de rena blodet på människan!» — Denna sällsamma upplysning var betecknande i mer än ett afseende. Så länge de arma *mushikerna* anse all den ohyra, som gnager dem in på bara benen, för »helsosam», är det ej att hoppas, att de skola söka befria sig derifrån. Ehuru de flesta af dem genom århundraden af förtryck och elände bragts i ett så hopplöst tillstånd af slaf-

visk likgiltighet och blindhet, finnes det dock dess bättre en aktningsvärd minoritet, som lida af ohyran och arbeta på dess bortrensande.

Under dagens lopp egde flera begrafningar rum. Det var inga af dessa granna processioner, som beledsaga rikmannens stoft till hans graf — det var endast utarmade *mushiker*, som åtföljde sina af hunger och pest aflidna anhörigas kvarlefvor till den ödsliga och hemska oinhägnade begrafningsplatsen på steppen utanför byn, och hvilka voro så fattiga, att de måst tigga penningar till de grofhyflade och omålade hopspikade

Begrafning i Petrowka.

bräder, som tjenade till likkista. Också expedierades de ganska raskt, dessa fattigbegrafningar, hvilka egde rum inne i kyrkan, dit liket först bars in och sedan derifrån ut till kyrkogården. Först kommo några *mushiker*, hvar och en bärande en liten trälåda under armen, hvilken innehöll kvarlefvan af någon af dessa många små, som dö af brist och nöd. Derpå kom den ena dystra gruppen efter den andra af *mushiker*, ofta klädda i trasor, med blottade hufvuden, bärande lik af äldre personer. Af dessa begrafningståg tog jag några Kodak-bilder, just då de gingo ut ur kyrkan, af hvilka en här återgifves.

Innan jag lemnar Petrowka, der jag stannade ytterligare några dagar, torde det vara på sin plats att berätta följande kännetecknande tilldragelse, som inträffade der några veckor efter mitt besök, och hvilken meddelades mig, icke af von Birukoff, hvilken, i likhet med grefve Tolstoy och hans anhängare, i regeln aldrig tala om, huru de bemötas af prester och ämbetsmän, utan af en annan fullt tillförlitlig person. Händelsen var följande: Herr von Birukoff gick en dag i något ärende till en viss kulack i byn. Der sammanträffade han oförmodadt med ortens prest. Värden framsatte nu samovaren samt vin och *vodka*. Presten tog för sig duktigt både af té och spirituosa, under det att herr Birukoff, som aldrig dricker rusdrycker, endast drack té. Då presten blifvit »litet rörd», började han angripa Birukoff och hans medarbetare. »Nu komma de», säger han bl. a., »från alla håll och kanter och gifva så mycket mat åt *mushikerna*, att de alldeles skämma bort dem, men gå aldrig till kyrkan utan föregå bönderna med ett dåligt exempel och lefva icke efter bibeln.» »Hvad menar ni?» säger Birukoff. »Tala öppet och ej i förtäckta ord.» Presten: »Jo, jag menar, att ni ej bryr er om kyrkan och bibeln utan lefver som hedningar.» Birukoff: »Jag älskar och värderar nya testamentet och önskade allvarligt kunna förverkliga dess innehåll i mitt lif. Jag bär alltid mitt nya testamente på mig och läser deri hvarje dag. Har ni någon bibel?» frågar han presten, i det han tar fram sitt nya testamente och lägger det på bordet framför *popen*. — Presten: »Jag har min bibel på *analoj* (ett slags pulpet) i kyrkan.» — Birukoff: »Ja, och der får den ligga. Ni läser den ej, lärer ej folket ur densamma och söker ej själf förverkliga dess innehåll. Hvilka frukter bär er bibel, der den ligger i kyrkan? Hvarken edert eget eller folkets lif visar några af evangelii frukter», hvarpå Birukoff uppläser några stycken ur bergspredikan samt ur andra delar af nya testamentet, hvilka framhålla, huru en kristen bör lefva. Härvid blef presten utom sig af raseri, tog nya testamentet och slungade det ut genom dörren, sägande: »Är det dylika frukter evangelium bär, då» . . . och gick derpå sjelf ut samma väg.

XIV.

I en hungrande by.

Af *P. von Birukoff.*

(Öfversatt från en på ryska för detta arbete författad skildring.)[1])

En vårmorgon. — Hjelpsökande. — En sorglig historia. — I folkköket. — Ätbar och icke ätbar lera. — »Nummer af menniskor.» — Kontraster.

Det är en frisk vårmorgon. Solen har ännu icke gått upp, men morgonrodnaden har redan utbredt sig öfver halfva himlahvalfvet. Jag går ut på gatan och insuper den upplifvande friska luften. Från öster börjar en bris blåsa. Folket begynner komma i rörelse. Bondgummorna göra upp eld i ugnarna, och röken börjar uppstiga i fina pelare mot himlen. — I klockstapeln ringes till morgonmessa, och flera gamla gubbar och gummor begifva sig i gåsmarsch till kyrkan. Yrvakna och okammade *mushik*-ynglingar komma långsamt krypande ut ur de låga stugorna för att spänna för hästarne och köra efter vatten. Från andra stugor komma *mushiker* och bondgummor med ok öfver skuldrorna. — I morgonfrosten har smutsen på gatan stelnat. I fjerran höres ljud af hästhofvar, som slå mot den frusna marken. Troligen har någon begifvit sig till steppen för att aflösa hästvaktaren, som vaktat byns hästar på höjder, der snön smält bort, och hvarest de

---

[1]) Under vår samvaro lofvade min vän von B. att sända mig några skildringar af sina erfarenheter bland de hungrande, hvilket löfte han äfven infriat. Hans första skildring, hvilken äfven varit införd i den ryska tidningen »Veckan», återgifves i detta kapitel. De öfriga skola följa längre fram.

gnaga den korta och sparsamma stubben efter förra höstens skörd samt gamla upptorkade gräsrötter . . . »Kanske skola de finna något . . .», tänka *mushikerna*, och lemna endast en häst hemma, som de behöfva till vattenhemtningen och andra husets behof; de öfriga föra de bort på stepperna, der de i tur valla dem. Huru dåligt det än är derute, är det likväl bättre än hemma, der alt är uppätet ända till den ruttna halmen på taken till alla uthusen och på somliga ställen till sjelfva stugorna. — Från en aflägsen kulle frambryta solstrålarne, förgyllande först rökpelarne, derpå hustaken, sedan utbredande sig öfver hela byn, kastande långa blåa skuggor bakom byggnaderna, under det det hvitbländande snöfältet glittrar såsom af diamanter. I luften förnimmes lukten af bränd »*kisjack*» (bränsle, bestående af en blandning af gräs och gödsel) från skorstenar. Dagen har inträdt.

Jag kommer hem och sätter mig för att genomgå och granska listor och räkningar rörande olika grenar af vår välgörenhetsverksamhet bland de nödlidande. Dagens brännande nöd är utsädeskorn. Folket börjar komma med sina olika behof. En bonde kommer in, gör det sedvanliga korstecknet och helsar med en bugning i det han vänder sig mot »helgonhörnet». — »Hvad vill du?» — »Till ers nåd.» — »Hvad behöfver du?» — »Värdigas anteckna mig till att få utsäde?» — »Men du skall ju få från den officiella komitén?» — »Jag eger ju ingen häst, lille far. I höstas gåfvo de mig ingen råg, och jag kunde ej så. Man skrämmer mig med, att jag ej skall få något. Hvad skall jag då göra — förgås!? Vi äro 8 i familjen. Lemna mig icke, lille matfar[1]», tillägger bonden med darrande röst. Jag ser hans ben böjas, och han faller på knä. Det lyckas mig slutligen att resa upp honom, spörja honom noggrant, anteckna hans behof och afskeda honom. — I samma ögonblick kommer en annan bonde med vaggande gång, klumpig och lurfvig, blek och utmattad. »Jag kommer till grosshandlarn — jag ber om ursäkt, jag vet inte, hur jag skall titulera er — för att bedja ers nåd om utsädes-

---

[1]) *Kormiletz*, ett ryskt ord, som ordagrant betyder »födare», och har förmodligen uppstått under lifegenskapens dagar.

korn.» — »Får du från komitén?» — »Ers *stipenstrå* (vördighet), hvad kan jag få derifrån? Vi äro 7 i familjen: min gumma, fyra flickor och en pojke på andra året, som ännu inte är inskrifven i komiténs böcker, och jag har hört, att de skola gifva 2 pud för hvarje manlig själ. Således skall jag få endast 2 pud. Hur skall jag då lifnära min familj? Alting är såldt och uppätet. Jag har ingen häst, ingen ko; jag har lejt ut mig hos en förmögen bonde att plöja åt honom, och för det skall jag få plöja min åkerlapp med hans oxar, men jag har ingenting att så.» Jag antecknar hans namn på listan till närmare öfvervägande. En ny inkommer. Han sträcker på sig som en soldat, tittar med förskräckt och själlös blick framför sig, den ena handen låter han hänga vid sidan på soldatmanér, och med den andra håller han sin mössa. »Hvad har du att säga?» — »Jag kommer till ers höga ädelhet för att bedja om . . .» — »Utsädeskorn?» — »Just så, ers höga ädelhet, emedan vår familj är, d. v. s. stor, och emedan jag tjenade som soldat efter; d. v. s. vi hade varit på andra sidan af Donau . . .» — »Huru mycket får du af *zemstvon?*» afbryter jag honom. — »Jag kan inte veta, ers höga ädelhet; emedan, då de sedan hade sändt mig till exercisen, förstod min gumma, vill säga, sig inte på att skaffa hjelp af regeringen till sitt uppehälle . . . .», och han håller länge på att försöka framsäga de konstigaste ord i hopp att vinna min ynnest. Jag antecknar hans namn och afskedar honom. — Kommer en gumma tjutande: »Min lille far (hu! hu!), jag kommer till dig» (hu, hu, hu!) . . . — »Hvad vill du?» — »Min man är mycket dålig; han börjar svälla upp; kan ej klifva ned från ugnen. I går hörde jag omtalas, att ers nåd gifver läkemedel. Lille far, hjelp oss för Kristi skull! Jag har redan försökt alt möjligt, inpackat honom i kogödsel, gifvit konom körsbärsbalsam, bestänkt honom med heligt vatten . . . För någon tid sedan fick jag, lille far, besök af munkar från klostret Athon, som gingo genom byarne med en helgonbild, och jag utbad mig en liten flaska med heligt vatten. Jag fick en half *mera* (mått) råg utaf dem, men det var ej ens värdt att tacka för, och ingenting hjelper.» — »Hvar bor du?» — »Jo, lille far, jag bor vid den lilla bäcken i den smala tvärgatan, den tredje stugan: först

är det en stuga med ett brädtak, sedan en *pletjen* (ett staket af flätadt vide), och därnäst kommer vår lilla *semljanka* (jordkoja) med fönster in åt gården — mycket usel. Kom, lille matfar!» Jag lofvar och antecknar henne. Så komma ännu flera den ene efter den andre, hvar och en med sitt behof.

Jag går upp för en stund till min värdinna för att dricka té, och sedan går jag ut. Solen är redan högt på himlen, det närmar sig middagstid. Den frusna marken har tinat upp, små vårbäckar sorla och börja sitt dagsverke: de föra den smutsblandade smältande snön till stora bäckar, hvilka här och hvar bana sig väg under snömassorna; vattenpölarne på bygatan äro ännu betäckta af ett tunnt islager med små öppningar här och der, omgifna af utstrålande sprickor. Jag går längs efter en bred bäck, hvilken brusande ilar nedför en kulle, tills den kastar sig ned i en dam, der vattnet redan stigit öfver dam-vallen, utför hvilken det skummande störtar ned, bildande ett litet vattenfall. På andra sidan af dam-vallen synas små stugor, bortom hvilka den ändlösa steppen tager sin början, höjande sig som en sluttande kulle och till sist förenande sig med den lika oändliga himlen. Jag blickar mot fjärran och upptäcker ute på steppen några svarta punkter, som röra sig. Jag spanar med större uppmärksamhet och urskiljer människor, men kan icke förstå hvad de göra derute i den djupa snön. Jag närmar mig en stuga, hvarest två bondgummor stannat på väg efter vatten. De tyckas redan hafva glömt sitt ärende. De hafva tagit utaf sig sina ok, satt dem tillika med ämbarne på marken och under uttrycksfulla gester berätta något för hvarandra, i det de peka utåt på steppen. Jag närmar mig dem och frågar, hvad man gör ute på steppen. — »Jo, de söka honom.» — »Hvilken 'honom'?» — »Jo, Jegor Michailovitch naturligtvis.» — »Hvilken Jegor Michailovitch?» — »Jo, Jegor Michailovitch Schupikoff, som bor i den der stugan utan tak vid slutet af gatan. Känner du Lukeria Ivanovna? Nå, hans bror är hennes gudfar — de hafva stått fadder tillsammans hos psalmsångaren, och de' är det barnet, som har dött; de' är det som skulle vara jemnårigt med min Vasjutka; bara de' att det var svarthårigt och min ljus . . .» — »Nå, men hvad har händt med Jegor Michailo-

vitch?» och gumman börjar berätta en förskräcklig händelse. Jegor Schupikoff — en bonde med familj, hvilken råkat i det yttersta armod, har sålt och uppätit sin häst, har sedan användt till foder åt sin sista ko alt hvad en rysk bondkos föga pretentiösa mage kan förtära, har till hälften tagit ned halmtaket från sin stuga — hade gått till sin välbergade broder för att låna ett lass halm af honom. Brodern hade vägrat. Bonden hade kommit hem gråtande, satt en stund och funderade, rådgjorde med sin hustru och såsom en sista utväg beslöt att gå ut på steppen och försöka att under snön framgräfva kvarlefvor af höstackar. Han gick på eftermiddagen. Det återstod tre timmar till solnedgången. »Jag skall gå», sade han, »och försöka. Måhända lyckas det mig skrapa ihop ett litet fång. Det räcker för ett par dar, och sedan litar jag på hvad Gud gifver.» Han tog med sig ett rep, en spade och gick. Mot aftonen började det storma. Det blef mörkt. Hans hustru tände ljus, framsatte litet mat till kvällen och började vänta hvarje stund, att hennes man skulle återkomma med litet foder åt kreaturen. Hon väntade länge. Barnen åto en tunn vatt-välling med bröd och gingo till hvila. Hon satt uppe hela natten ända till morgonen utan att släcka ljuset, men han kom icke. Det började svida i hjertat på gumman, men hon tänkte ändå: kanske kommer han. På morgonen kommo grannar och grannkvinnor och ojade sig, försökte trösta henne, men gjorde henne endast mera ledsen. Men hon tänkte ändå: kanske han aflägsnat sig för långt, gått till en annan by och var rädd att gå hem på natten. Kanske kommer han vid middagstiden, eller någon skjutsar honom — det är ju torgdag. Bönder kommo från alla grannbyar till deras by till torgdagen, men han var icke bland dem, och ingen hade hört något om honom, och hon måste nu ofrivilligt erkänna den sorgliga sanningen, att Jegor spårlöst försvunnit.

Så förflöt ännu en dag. En snöstorm rasade hela natten. Mot morgonen lugnade sig stormen, det klarnade upp, och *starosten* skickade några bönder ut på steppen för att söka den försvunne. Med sorgliga tankar, framkallade af denna berättelse, går jag framåt efter gatan. I byn höres

middagsklockan ringa, jag styr mina steg till den stuga, i hvilken ett af de fem fria folkköken är inrättadt. Vid mitt inträde på gården hör jag »*malitva*» (måltidsbönen) sjungas. Följande ord nå mitt öra genom dörren, som öppnas: »Du dyra skatt och lifgifvare, kom och tag din boning uti oss...» Jag kommer in i stugan, medan det sista ordet långsamt sjunges, och en lugnande känsla bemäktigar sig mig.

Spisgästerna helsa på hvarandra, fatta sina skedar och intaga sina platser vid tre bord, som stå i vinkel nära hvarandra längs tvänne af stugans väggar. De äro endast fyrtio till antalet. De som servera maten, ösa soppa i stora träskålar och dela ut lika stora brödstycken till hvarje gäst. Jag betraktar dem, och en egendomlig känsla bemäktigar sig mig. Hos flertalet ser jag uttryck af belåtenhet. I ett hörn höres dämpadt skämt och skratt. Alla sätta sig stilla och ordentligt och börja äta. I stugan råder en stämning af full belåtenhet, och det finnes inga spår af hjertslitande klagolåt, förrådande lidande och hopplös nöd. »Här finnes ingen hungersnöd», tänkte jag vid mig sjelf. — Men är då altsammans så enkelt? Att tillfredsställa människornas nöd — m. a. o., gifva dem en bit bröd och en skål varm soppa — och det är alt? Är det möjligt, att det är så enkelt? En häst behöfver 30 ℔, och en människa behöfver 2 ℔ bröd och varm soppa, och alla äro lyckliga! Hvarför gör man då icke alltid så? Hvarför finnes det då så mycket lidande? Och tankarna, länkande sig som en kedja, löpte rundt i min hjerna och förde mig långt, långt bort. — Jag säger »enkelt» — är det sant, att det är så enkelt? Och jag kommer ihog en historia, som jag läst för länge sedan i min barndom, om en lärarinna, som i skolan frågade, om någon visste, hvarifrån man hemtar salt. Alla tego, men en liten, liflig flicka stod upp och sade: »Jag vet.» — »Hvarifrån?» frågade lärarinnan, som, ehuru hon gjort denna fråga, ej väntade tillräckliga kunskaper för ett korrekt svar. — »Man köper det i en bod», svarade flickan, fullkomligt öfvertygad, att ingenting kan vara enklare än detta. »Hvad kan väl vara enklare», tänkte hon: »för att skaffa salt, då saltkaret blifvit tomt, har man att kasta en halsduk öfver hufvudet, få några öre af mor och springa till en bod,

och så har man salt igen.» Hon tänker ej på den invecklade processen vid anskaffandet af salt; på den ännu mera invecklade processen att framskaffa det till boden, och den mest invecklade af alla, att anskaffa dessa ören, för hvilka man köper saltet.

Jag kommer ihog alt detta och börjar förstå, huru invecklad den process är, hvarigenom två skålpund bröd och varm soppa komma till en hungrande människas mun. Långa rader forvagnar, godståg, Wendrich, mjölhandlande etc., genomila hastigt min hjerna . . .

Men det som tyckes mig vara endast ett ögonblick, synes vara minuter för andra, och då min uppmärksamhet återvänder till verkligheten, märker jag ett uttryck af undran på allas ansikten, likasom väntande att jag skulle säga något, och med förvåning betraktas mitt stillatigande. Köksföreståndaren stod länge och räckte en sked åt mig, för att jag skulle smaka soppan. Jag skyndar att smaka den, säger något meningslöst och går, trots mitt besynnerliga beteende, ut från köket med en sväfvande känsla af tillfredsställelse och medvetande af en sak, som blifvit krönt med någon framgång.

Jag går hem för att äta middag. Flera *mushiker* äro redan samlade der. Jag utfrågar deras ärende, antecknar deras namn och afskedar dem. På eftermiddagen går jag ut igen i byn och kommer ihog gumman, hvilkens man var sjuk. Jag styr mina steg till hennes hem och med stor möda söker att efter hennes invecklade beskrifning få reda på hennes jordkoja. Ändtligen kommer jag till den omtalade tvärgränden. Enligt min mening måste stugan vara der; men bakom staketet ser jag endast en snödrifva, som mörknat något under vårsolens inverkan, och längre fram en rad af visthus, högar af »*kisjak*» (bränsle, tillagadt af gödsel blandad med gräs) och steppen, d. v. s. det är inte här. Jag har tagit oriktig gränd, tänker jag, och kommer ut på den egentliga bygatan för att skaffa mig noggrannare besked. Vid gatuhörnet ser jag en bonde sitta vid tröskeln till sin stuga och vänder mig till honom.

»Hvar bo Koroljows?» — »Koroljows?» — »Ja.» — »Åh — åh!» drar han på målet och pekar i riktning åt den gränd,

från hvilken jag nyss kommit. Utan hopp om att få noggrannare anvisning af bonden styr jag mina steg tillbaka till gränden. Från porten till första stugan kommer en liten flicka springande, och då hon får se mig, gömmer hon sig bakom porten. Jag går efter henne in på gården; hon ser på mig med en skygg blick, men gömmer sig icke. Jag ser, att hennes rädsla gått öfver i nyfikenhet. »Vet du icke, hvar Koroljows bo?» frågar jag henne. Flickan ser på mig med uppmärksamhet, tiger en stund och säger sedan: »Kom!» i det hon gör en gest med handen och springer öfver gatan i riktning åt den stora snödrifvan, till hvilken jag redan varit. Jag följer henne. Hon viker af omkring drifvan och försvinner plötsligt, såsom om hon hade uppslukats af jorden. Jag viker också af och ser till min stora förvåning, att i en grop, som gräfts genom drifvan, finnes en dörr. Jag går dit ned och ser, att denna drifva, som höjer sig öfver snöfältet, är en under snön hegrafven jordkoja, i hvilken bor familjen Koroljow, bestående af 8 personer. Jag böjer mig, kryper genom den låga dörren och kommer in i kojan. En fuktig och kväfvande luft, förpestad af lukten från exkrementer efter en sjuk, hvilka icke aflägsnats, slår emot mig, så att jag är nära att svimma. Dagsljuset tränger med nöd genom ett litet fönster, för hvilket en öppning gräfts i snön. Halfdunklet hindrar mig att urskilja föremålen innerst i kojan; jag gör likväl en ansträngning, ser omkring mig och vänjer mig vid dunklet. Gumman, som hade besökt mig, sysslade vid ugnen med en stenkruka i handen. Bakom henne sitta två små barn i trasor på en bänk, bleka, smutsiga, sugande på några hårda brödbitar. I ett annat hörn ligger någon på en bänk, höljd med en trasig fårskinnspels. En liten flicka af omkring tio års ålder sitter bredvid och håller i sitt knä ett litet barn.

»Hvar är den sjuke?» frågar jag, efter att hafva helsat.

»På ugnen, lille far. Han kommer nog ned om en stund.»

»Och hvem är det som ligger sjuk där borta på bänken?»

»Det är en ung flicka. Hon är redan för länge sedan ofärdig — det gör det samma; kanhända Gud skall taga henne hädan. Vi törs inte ens besvära ers nåd med henne.

Men att min man ligger sjuk — hvad ska' vi göra med honom?» Gumman snyftar och torkar ögonen med sitt förkläde.

Samtidigt klifver den kvidande sjuke mannen ned från ugnen, kraflar sig fram till bänken, sätter sig med stor möda till bordet med sin hustrus hjelp och stödjer sitt hufvud mot båda händerna, så att han nästan lägger sig på bordet. Hans uppsvullna bleka ansigte förråder ytterlig kraftlöshet. Jag frågar honom om hans sjukdom. »Sjuk . . . alt . . . igenom», säger han med en paus efter hvarje ord. »Först värkte det i benen . . . tandköttet gjorde ondt i munnen . . . sedan började jag svälla upp . . .» Jag hade framför mig ett svårt fall af scorbutus. Jag närmar mig den sjuka flickan, som ligger på bänken, och ser på hennes ben. Blåa fläckar syntes på vaderna, i knävecken och på fotsulorna — äfven här scorbutus. »Och småbarnen, äro de friska?»

»Ja, temligen bra, de endast klaga öfver värk i tandköttet, som blöder. Och jag har en större gosse, som går omkring och ber om allmosor. Han är frisk.» — »Hur har Ni kommit i ett sådant tillstånd? Hvad äter Ni? Får Ni något från komitén?» — »Vi få, lille far, men det räcker ej. Det var från början otillräckligt. Då lånte vi. När vi fingo från komitén, måste vi betala lånet, så att det återstod ännu mindre än första gången. Första veckan i månaden äta vi oss mätta, de öfriga veckorna plågas vi af hunger. Min man räknas bland sådana som 'kunna arbeta', och för minderåriga gifves ingenting. Hvad ha vi ej ätit! Vi gräfde lera, som vi blandade i mjöl, men icke all slags lera passar. Det ena slaget är likasom litet mättande; men då vi en gång åto en annan sort, uppsvälde våra magar. Det var med nöd det gick öfver.»

Jag lyssnade stum till denna berättelse. Hvad kunde jag säga? Jag, som var mätt, hvad kunde jag säga till dessa människor, som kommit i en sådan ställning, att de skilde på tvenne slags lera — ätbar och oätbar? Jag går ut i friska luften, hvilken jag inandas i djupa drag. Min ovana organism kände sig förgiftad af denna kvafva och förpestade luft, och i denna luft lefver och uppväxer en stor familj! Jag vet, att det icke är det enda fallet — att det finnes många sådana

sjuka. Jag har redan sett många, ehuru mindre svåra. Jag märker ny växande nöd, behofvet af en ny verksamhetsgren — att bekämpa scorbutus, och i mitt hufvud uppstå kombinationer af nya folkkök med stärkande föda. Med sådana tankar styr jag mina steg till mitt hem.

Det lider redan mot afton. Dagens intryck göra sin verkan gällande. Jag börjar att med en viss tillfredsställelse tänka på hvilan; men tiden tyckes ännu ej vara kommen att gå till hvila. Närmande mig hemmet märker jag vid dörren, som leder till mitt rum, en grupp bönder och bondkvinnor, som tydligen redan hafva väntat en lång stund på mig, ty somliga af dem hade tagit plats på stenar, som ligga bredvid stugan. Jag upptäcker hos mig till min skam en känsla af ovilja mot dessa människor, som kommit och omintetgöra min förhoppning att få hvila. Jag har ej mod att afvisa dem och börjar ofrivilligt att söka taga reda på deras behof. Det går icke, och jag börjar bli otålig. Jag har framför mig 10 à 15 bönder och bondkvinnor. Hvar och en af dem har sin begäran, stundom flera, att framställa.

Antingen derför att de äro för många, eller att jag är altför uttröttad, ser jag ej mera i hvar och en af dem en människa med sitt särskilta och personliga värde. Jag ser endast nummer af människor, hvilka vänta af mig något, som det är mig svårt eller oangenämt att uppfylla.

Enligt min vana att söka uppfylla en människas begäran, vill jag ej tvärt afvisa dem, utan väljer en medelväg — någonting orimligt, på hvars nytta jag sjelf ej tror. Jag börjar upprätta en lista, antecknar allas namn och familjer, anmärker något särskildt för hvar och en af dem och låter dem gå, naturligtvis otillfredsstälda. Det oaktadt buga de sig, tacka för deltagandet, bedja ytterligare om något och slutligen aflägsna sig. Jag andas en suck af lättnad. — Men plötsligt skiljer sig en gumma från den aflägsnande gruppen, återvänder till mig och börjar, i det hon bugar sig, under skärande gråt, snyftningar och utrop af jämmer, berätta en lång historia om den olycka, som drabbat dem. Jag anstränger mig att lyssna på henne, men förlorar tålamodet, afbryter henne, höjer min röst och frågar: »Hvad vill du?»

Hon svarar. Jag frågar efter hennes namn och ser på listan. Det visar sig, att det är redan antecknadt. Med ett dumt uttryck ger jag tillkänna mitt missnöje och går och smäller igen dörren efter mig. Jag blyges och känner motvilja för mig sjelf. Jag går fram och åter i rummet; sätter mig; reser på mig; sätter mig ånyo; tittar omedvetet på handlingarna, som ligga på bordet, och med stor möda lugnar mina upprörda nerver. Jag går upp till värdinnan. Hon har redan i ordning en kokande samovar, och åsynen deraf uppmjukar mitt sinne; men samma tankar förfölja mig vid tébordet, vid kvällsvarden och sedan i min ensamhet på mitt rum, der jag lägger i ordning handlingar och listor och gör mig i ordning till hvila — samma tankar, stundom ljusa och stundom mörka, ständigt rörande sig omkring samma ämne: Hvad är att göra? Huru hjelpa, och hur skall det bli, om det kommer ett dylikt år till . . .? Stundom vexla bilderna såsom genom en magisk kraft, likt bilderna i en laterna magica, och jag föres långt bort till mitt hem och i tanken börjar ett samtal med personer, kära för mitt hjerta, och bilden bleknar och försvinner igen, och mitt hufvud är ånyo sysselsatt med dagens frågor.

Förr än jag går till hvila, går jag ånyo ut. Det är mörkt, bitande kallt. Hela byn sofver. Den mörkblå himlen gnistrar af myriader stjernor, alt är stilla, harmoniskt, majestätiskt, skönt. Hvar äro då lidanden? Hvarför är det ej här på jorden såsom deruppe? Vi äro ju blott en obetydlig del af denna sköna, harmoniska natur. Är det möjligt, att alla dessa delar äro likadana? Huru kan då af en sådan massa lidanden komma ett skönt helt? Eller kanske fins det inga lidanden? De existera kanske endast i vårt medvetande?

Jag återvänder till mitt rum; kastar mig på sängen, och en hård och tung sömn afbryter mina tankars ström.

XV.

Penningväldet och mushikerna.

Historisk öfverblick. — Reaktion och plundring. — Ockrarnes framfart. — Kreditbankens plundring. — Hejdlöst ockrande. — Böndernas förslafvande. — Jord och bohag pantsättas. — Kulacker, som göra i tiggeri. — Hemska siffror. — Monopoliserad plundring. — Skatteindrifning. — Enkans enda ko.

Före lifegenskapens upphäfvande voro de flesta *mushikerna* i Samara, då hörande till guvernementet Saratow, statbönder, hvilka hade det betydligt bättre än jordegarnes slafvar; efter emancipationen fingo de likaledes bättre vilkor än de senare, och de stodo vanligen på en betydligt högre ståndpunkt än dessa. Så väl dessa f. d. statbönder som inflyttade kolonister kunde i dessa trakter, såsom förut påpekats, tills omkring 20 år tillbaks, på mycket billiga vilkor arrendera jord af staten, och då den bördiga jungfruliga jorden bar rika skördar med ringa skötsel, blefvo de snart i allmänhet jemförelsevis välmående.

Före 70-talet behöfde ej jordbruksbefolkningen i Samara anlita penningen synnerligen mycket. Det var hufvudsakligen under sånings- och skördearbetena som de behöfde pengar för att leja kringresande arbetareartell eller sällskap. För att tillfredsställa dessa behof lånade de mindre belopp af hvarandra och af större jordbrukare på 2 à 3 månader, tills skörden hunnit inbergas. Medan böndernas ställning ännu var dräglig, kunde de ordentligt betala dessa lån, som voro i de flesta fall räntefria och kunde snarare betraktas som ömsesidig hjelp.

I öfrigt öfvades hufvudsakligen byteshandel. Sålunda tillbytte sig bönderna boskap af steppfolken (Bashkirer, Tartarer, Kirgiser etc.) mot säd och andra jordbruksalster, något som ännu i enstaka fall, fast i mycket ringa grad, förekommer.

I början af 1870-talet inträdde ett annat förhållande. Hungeråret 1873 bragte bönderna i en svår ställning. Befolkningen led hunger i följd af fullkomlig missväxt, och en stor mängd arbets- och hornboskap gick under af brist på foder. Andra missväxtår följde, och härtill kom det rofferisystem, som inträdde med den nye reaktionäre guvernören Klimows tillträde till sitt ämbete. Alt som var kvar af bykommunernas kapital, och alla summor, som funnos i bykretsarnes hjelpkassor, förbrukades, och icke blott enskilda bönder utan äfven bykommunerna började nu tillgripa lån från enskilda personer. Det var vid slutet af 1870-talet som kommunerna började att såsom nödfallsutväg utarrendera sina genom emancipationen erhållna jordstycken på flera år för att skaffa sig utsädeskorn, arbets- och hornboskap o. s. v. Från denna tid började kapitalisterna i samband med de reaktionära och korrumperade ämbetsmännen att öppet och planmessigt genomföra det oerhörda utpressningväsen, som har till mål böndernas utarmande och fullkomliga förslafvande. Vi hafva redan förut påpekat det röfveriväsen i stor skala, som bedrefs af de högste ämbetsmännen, hvarigenom en ofantlig massa jord på det mest skandalösa sätt röfvades icke blott från steppfolken (Bashkirer och Kalmucker etc.) utan äfven från bönder. Nu inträdde ett plundringssystem, som icke blott beröfvade dem deras jord, utan äfven deras boskap och bohag, deras kläder och föda, deras arbete och frihet.

Det stora behofvet af penningelån och den mängd jord, som utbjöds på arrende, hade till följd å ena sidan stor förminskning i arrendebeloppen och å andra sidan uppträdandet af en särskilt klass affärsmän, såsom »*mästchan*[1])», *kulacker* och köpmän, hvilka började slå sig ned bland bondbefolkningen och sysselsätta sig med ockrande i olika former. Denna handtering vann stor utveckling från det sorgligt minnesrika nöd-

[1]) Bönder, som bosätta sig i städerna och tillgripa alla möjliga sätt att skaffa sig medel att lefva som herrskap.

året 1880 och började snart i betänklig grad undergräfva böndernas ekonomiska bestånd. Härtill bidrog också utbrottet af boskapspesten och de i förfärande grad tilltagande häststölderna, hvilka betydligt förminskade nötkreaturens och hästarnes antal inom guvernementet. Under femårsperioden 1885—90 bortryckte pesten 536,244 stycken nötkreatur, och 20,322 hästar blefvo stulna af hästtjufvar. Endast i ett distrikt, Novo Uzensk, dogo 58,500 hästar och en mängd oxar af brist på foder. Tvingade af sin växande gäldbundenhet och kapitalisternas tryck utarrenderade bönderna från åren 1888—9 på långa tider den bästa jord och de bästa betesmarker, de erhållit vid emancipationen, nästan för ingenting, eller pantsatte den för skuld hos kulackerna. Sådan inom provinsen utarrenderad eller pantsatt jord uppgick år 1890, enligt officiella uppgifter, till 453,917 hektar, men denna höga siffra, som med all säkerhet är mycket för lågt tilltagen, har sedan dess ökats ofantligt. Den förut nämda kreditbanken med sina hjelpkällor eller filialer inom provinsens 6 distrikt, som blef plundrad af ämbetsmännen och sedan upphörde, upprättades i början af 60-talet. Såsom betecknande för ställningen må nämnas, att i bankens redogörelser konstateras endast, att så och så mycket penningar fanns i kassan; så och så många personer voro låntagare, ingenting annat: inga kvitton, inga reverser inskrefvos i böckerna, ingen revision verkstäldes. Man kan säga, att alla bankens tillgångar, uppgående till bortåt två millioner rubel, voro spårlöst försvunna, ty det fans ingen, af hvilken man skulle kunnat utkräfva dem. Låntagare och borgesmän voro alla insolventa personer, och i många fall för länge sedan döda. *Verkliga* förhållandet var, att alla dessa bankens tillgångar, som i sista hand uttaxerats från bönderna, helt enkelt *stulits* af ämbetsmännen, som förfalskat dessa uppgifter om låntagare och borgesmän etc. En grundlig undersökning skulle naturligtvis hafva spridt ljus öfver dessa »transaktioner», men hvad kunde de enfaldiga och okunniga bönderna göra häråt, och den ende person, som yrkade på en grundlig undersökning blef, såsom förut nämnts »på administrativ väg», d. v. s. utan ransakning och dom, skickad af guvernören till — *Sibirien!*

Bönderna, hvilkas ställning under tiden försämrats äfven derigenom, att den ytterst dåligt skötta jorden för hvarje år gifver alt sämre skördar, voro nu hjelplösa offer för kapitalisternas rofgirighet. De måste låna af enskilda personer: — enligt på grundlig undersökning stödda uppgifter, taga de sina lån af köpmän, »*mästchan*», prester, djeknar, nunnor, byskrifvare, fältskärer, adlige, militärer, lärare och förmögna bönder; inom vissa distrikt lånas de största beloppen från köpmän och »*mästchan*»; inom andra åter från *kulacker* eller rika bönder. De flesta lånen upptagas i januari, februari och mars: i januari indrifvas nämligen skatterna, i februari och mars taga lifsmedlen slut och stegras sedan i pris, tills nöden når sin höjd i april. Från april få bönderna förtjena litet genom jordarbete, och lånen minskas från och med april till augusti månad. Sedan börja de ånyo stiga, ty efter skörden måste bönderna börja afbetala sina skulder med säd, så att de ofta sjelfva redan strax efter skörden äro utan lifsmedel, hvadan de nödgas låna igen.

Vi skola nu genom några exempel visa arten af dessa lånetransaktioner. I fråga om att taga hög ränta stå krögare och köpmän främst. Då bönderna vid några trängande behof, och sådana är det godt om, måste vända sig till dessa herrar för att låna pengar, få de vanligen, om de t. ex. låna 25 rubel på en månad, betala dem med 50 rubel, och om betalning ej sker på utsatt tid, få de böta 5 rubel i veckan o. s. v. Vid anställd undersökning har det visat sig, att i 18 fall uppgår den årliga räntan till 120—140 %; i 4 fall till 88—90 % och i 28 fall till 60 %.

I 8 byar inom distriktet Stavropol praktiseras ett slags pantlånesystem, hvarvid pengar utlånas mot pant af kläder, skinn, gammalt silfver, samovarer, »själajord» (d. v. s. den jord, som vid emancipationen tilldelades hvarje vuxen manlig »själ»), hvarvid panten oftast stannar i långifvarens händer mot en liten bråkdel af dess egentliga värde. I 60 byar förplikta sig låntagarne att betala lånet medels arbete, hvilket måste utföras vid den brådaste och dyraste tiden till priser, som oftast vida understiga hälften af de vanliga. Om de t. ex. förbinda sig till att på egen kost helt och hållet bruka (d. v. s.

plöja, så och skörda) ett visst stycke jord åt sin fordringsegare, få de ej mer än 2 à 3 rubel per hektar, då det vanliga priset är 7 à 8 rubel. Fall af sädeslån inträffa äfven, hvarvid låntagaren måste betala med 1 rubel 20 kopek per *pud* i stället för 50 à 60 kopek. Bönderna i byn *Tcherdakli* i guvernementet Stavropol lånade 100 rubel af ortens »*diatchok*»[1]) på 6 månader och gåfvo honom »som tacksamhetskevis» (!), d. v. s. ränta, 1½ hektar bördig jord på 16 år. Endast i ett bydistrikt, nämligen *Starososminskaja*, lånade på våren år 1886 90 bönder af en kulack 1,832: 70 rubel och förpliktade sig att till den 1 nästföljande augusti skaffa honom 6,109 *pud* råg, som han betalade efter ett pris af 28 à 30 kopek per *pud*. Dessutom skaffade bönderna honom 2,125 *pud* hö, hvaraf 1,000 *pud* betalades med 4 kopek per *pud*, och 1,125 *pud* med 5 kopek per *pud*. Medan bönderna, tvingade af nöden, sjelfva måste sälja sin säd för 30 à 40 kopek per *pud*, sälja kreditorerna åt de nödlidande bönderna på kredit råg för 75 kopek à 1 rubel per *pud* och hvete för 1,20—1,50 d:o. Sålunda förtjena de på rågen 31½ %, på hvete 23 à 35 %, på hö 50 %; och vid försäljning på kredit åt dessa samma bönder förtjena de 100 à 150 %.

De bönder, som råkade i skulder för 10 à 12 år tillbaka, kunna omöjligen komma ur sin gäldbundna ställning. Så länge de hade något att pantsätta, satte de husgerådssaker, arbets- och hornboskap i pant. Vid lån af 25 rubel pantsattes saker för 40 rubel, mycket lågt värderade, och det hände ofta, att de pantsatta sakerna spårlöst försvunno. I byn *Vosárishen* i distriktet *Buguruslan* lånade år 1886 en bonde 300 rubel af en annan bonde från den 1 januari till den 15 september mot en pant af 15 oxar. År 1885 lånade två bönder i byn *Malouzen* i distriktet *Novo Uzensk* 300 rubel af en köpman att betalas om ett halft år och gåfvo honom som betalning för skulden 7 par af de bästa köroxar, 2 stora plogar, 2 körvagnar och 2 vattentunnor.[2])

I 10 byar inom distriktet *Nikolajevsk* uppgår den årliga

---

[1]) Ett slags kyrksångare eller »kantor».

[2]) Af ganska stort värde, emedan de i allmänhet äro mycket varaktigt och väl gjorda för att användas vid vattenkörning.

räntan, som bönderna måste betala, till 250 %, och i 53 byar till 90 8/10 %.

Missväxten på hö och säd under åren 1888—89 tvang många bönder i distrikten *Novo Uzensk* och *Nikolajevsk* att sälja sina nötkreatur och får till köpmän och »sjelfständiga bönder».[1]) Det återstod dem ingenting att pantsätta, dessutom började lån upptagas af kommunerna i sin helhet, och följaktligen blef pantsättning af lösegendom omöjlig; sålunda började låneväsendet spridas bland *kommunerna* samt pantsättning af *kommunens* jord.

Enligt *Zemstvons* statistiska uppgifter hade redan för några år sedan 56 kommuner i distriktet *Novo Uzensk* pantsatt sin jord, och 107 kommuner voro ständigt i skuld hos kulacker och köpmän.

I distriktet *Bugulminsk* består befolkningen hufvudsakligen af *tatarer* (49 %), *mordviner* (13 %), *tschuvascher* (10½ %) och *votjaker* (0,7 %) och endast 26½ % ryssar. Emedan dessa folkslag ej egna sig så mycket åt jordbruk, står jordbruket här på en ännu lägre ståndpunkt än i andra distrikt af samma guvernement. Här finnas ytterst få, om alls några, förmögna; sjelfva kulackerna hafva inga stora rikedomar, och nästan alla bönder lefva från hand och i mun, som man säger. Derför förekomma här endast små lån, som i de flesta fall betalas med nästa skörd eller med arbete. I dessa mörka trakter begagna sig fordringsegarne af böndernas okunnighet i att läsa och skrifva och taga 100 gånger mer betalt än hvad dem tillkommer. Om t. ex. en bonde hade lånat 155 rubel på ett år, och han icke betalade i rätt tid, tog fordringsegaren porten till hans gård, 2 längor af staketet kring gården, sädesmagasinet, alla uthus med halmtak och 1 hektar höstsäd.

En tatar hade lånat 291 rubel 50 kopek, och då han ej förmådde betala lånet i rätt tid, sålde fordringsegaren hans boningshus, alla uthusen, hans häst, hans skåp, hans samovar och hans klocka! Två bönder hade af byns kulack lånat 28 rubel och nödgats förbinda sig till att utföra följande arbete

---

[1]) »*Chutårjanje*», bönder, som ej tillhöra *miren*, utan ha egna hemman.

derför: skära råg i två dar med tvenne personer; plöja hans jord med egna hästar i 15 dagar till vårsådden och ytterligare plöja trädesjorden i 15 dagar.

År 1884 lånade tre bönder 27 rubel af en nunna från den 2 mars till den 11 oktober på följande vilkor: om de ej betalade i rätt tid, skulle hon få taga all deras egendom, boskap, jordbruksredskap, bin, kläder, gångkläder; samt att de icke skulle ställa henne till ansvar härför inför någon som helst myndighet.

I 12 bykretsar hade 354 bönder lånat 10,322 pud säd och fingo betala med nära dubbla beloppet eller en »ränta» af 97 %. Togo de lån, som skulle betalas med arbete, måste de betala mer än dubbelt, d. v. s. utföra mer än dubbelt större arbetsbelopp än hvad lånet var värdt efter gångbart arbetspris.

Icke alla bönder äro i stånd till att, såsom det brukas, med egna redskap och på egen kost utföra jordbruksarbete åt andra på beting, emedan de ej hafva nödig redskap och redan från hösten äro blottstälda på alt, saknande t. o. m. medel att uppehålla sina familjer och sin boskap. Sådana bönder försöka då att förtjena något såsom vanliga dagsverkare, boskapsherdar eller dessas medhjelpare o. s. v., och i dylika fall få de endast hälften eller en tredjedel af den gångbara daglönen; de gamla och svaga åter, som icke äro i stånd att utföra sådant arbete, måste vandra omkring med tiggarestafven[1]. Många af dessa skulle nog vilja hafva arbete, men ingen vill hafva dem, emedan det finnes så rik tillgång på yngre arbetare, hvadan många af dem arbeta endast för en högst tarflig kost. — En mängd af dessa utarmade bönder hafva begifvit sig till Sibirien, men af brist på fortskaffningsmedel hafva de antingen dukat under för det svåraste armod och sjukdomar eller också nödgats återvända för att komma i en ännu mycket sämre ställning än förut, utblottade som de äro på alt.

Under senare åren har det funnits sådana *kulacker*, som leja fattiga *mushiker* att tigga åt sig och betala dem 4 à 5

[1]) Jag kunde ingenstädes i byarne upptäcka den minsta tillstymmelse till fattigvård, utan voro de fattiga hänvisade till tiggeriet. Det skall visserligen vara kommunens skyldighet att vårda sina fattiga, men detta försummas, och myndigheterna befatta sig ej dermed.

rubel för vintern, hvadan de senare blifva yrkestiggare. Särskilt stor framgång hafva »blinde sångare», hvilka gå omkring tiggande och sjunga »Josefs gråt», »Min älskade Jesus» etc. »Om vi tigga tyst», bruka dessa tiggare sjelfve säga, »få vi ej mer än en liten bit bröd; men om vi sjunga, få vi litet mjöl och ägg till.» En ordinär tiggare kan under vanliga förhållanden tigga ihop 3 à 5 pud mjöl per vecka, isynnerhet under den stora fastan.

Om vi efter dessa anförda exempel hopsummera de belopp, som genom kapitalisterna afpressas från *mushiken*, få vi följande siffror, hvilka i sanning »tala»:

Då bonden säljer säd, förlorar han	21 %.
» köper säd (genom att betala öfver gångbart pris) förlorar han	97 %.
» utför ackordsarbete på jord, förlorar han	60 %.
» » skördearbete » »	50 %.
» » dagsverksarbete » »	39 %.

I allmänhet förlorar en familj vid alla dessa tillfällen mer är 100 % och kan aldrig spara något för framtiden eller någonsin hoppas komma ur sin förtviflade ekonomiska ställning.

Den ekonomiska ställningen bland folket i guvernementet Samara år 1889:

Bondgårdar under jordbruk	48,468.	
Den pantsatta och utarrenderade kommunaljorden	453,917	hektar.
Resterande utskylder till staten	5,808,459	rubel.
Skulder till ockrare	1,170,932	»

Dessa siffror, hemtade ur ett värderikt statistiskt arbete af *I. M. Krasnopjåroff*, äro de senaste uppgifter, jag kunnat skaffa; sedan dess har naturligen ställningen i hög grad försämrats.

»*Zemstvo*-myndigheterna», säger samme författare i en märklig broschyr[1]), »föreslå som hjelpmedel landtbruksskolor och utställningar; men hvarifrån taga medel härtill? Under boskapspesten 1884—86 skuldsatte sig distriktena till staten för åtgärder mot pesten till ett belopp af öfver 1 million rubel att betalas om 10 år. År 1888 anslogo distriktsmyndigheterna 3,000 rubel till upprättande af en fond för uppköp af säd till

---

[1]) *Formi krestjanskova kredita v'Samarskoj Guberni*», hvarur vi hemtadt många af nästföregående uppgifter.

sädesmagasin, men resultaten i detta afseende voro icke mycket uppmuntrande. Många af jordbrukarne vägrade att återbetala den lånade säden, emedan den under år 1889 inhöstade säden ej var af god beskaffenhet, och erbjödo i stället pengar efter gångbart pris. Bönderna ha ej mycket förtroende till distriktsmagasin och tillgripa andra medel att komma ur nöden.»

Under den tid af kejsar Alexander II:s regering, som utmärktes af hans många liberala mått och steg i rak strid mot hans företrädares traditioner, märktes äfven i Samara en gryning till ett bättre; men efter den reaktionära politikens inträde, och isynnerhet sedan den nuvarande kejsaren kommit på tronen, förvandlades denna morgonljusning till en kolsvart natt af nöd och elände.

De åtgärder, som af den nuvarande regeringen vidtagits eller påtänkas, såsom inrättandet af fabriker för statens räkning, föranstaltandet af offentliga arbeten och upprättandet af sädesmagasin, äro idel palliativ, hvilka endast bereda ämbetsmän och deras bundsförvandter tillfälle att rikta sig på det allmännas bekostnad.

»Missförhållandet», säger *I. M. Krasnopjåroff* i slutet af sin broschyr, »framträder för närvarande kraftigare än det gjort förut, derför att vi äro vana att endast upprepa 'förbjuda' och 'utrota' men icke att se djupare in i hvarje tilldragelses orsak; och om dessa orsaker ej upptäckas, utforskas och afvändas, skall den abnorma ställningen, som härflyter ur dessa orsaker, fortfara för alltid.»

Det ofvan anförda beskrifver ställningen *före* den senaste hungersnöden. »*För närvarande*», sade en framstående sakkunnig och frisinnad Samarabo, med hvilken jag af en händelse råkade att göra bekantskap, »*äro bönderna i kulackernas våld, hvilka af myndigheterna hafva ett slags kontrakt eller monopol på att få fräta folket in på bara benen!* Ingen får hafva några som helst affärstransaktioner med bönderna utan myndigheternas tillåtelse, och desse se noga till, att inga andra än män af deras sinne erhålla dessa rättigheter. Bönderna äro blott till namnet fria; i verkligheten äro de värre slafvar nu än under lifegenskapens gyllene dagar, då slafegaren i sitt eget

välförstådda intresse ej ville låta sina slafvar dö af svält. Dessa kulacker stå i synnerlig gunst hos ämbetsmännen, och låta dem dela rofvet, när de göra 'goda affärer'. Om t. ex. bönderna stjäla en hötapp af de rika kulackerna, få de, utom hugg och slag, 3 års fängelse, men om kulackerna eller andra af ämbetsmännens gunstlingar stjäla utaf bönderna alt hvad de ega eller begå andra nesliga brott, få de intet straff derför.»

»Men visa ej *kulackerna* och andra kapitalister något deltagande med folket under en sådan förfärlig nöd som denna?»

»Ni ser sjelf», sade han, »hurudant detta deltagande är, som de visa dessa *mushiker*, hvilka hålla på att svälta ihjel; detta 'mjöl', bestående af agnar, sågspån och smuts, som ni skaffat er i *Zemskij natchalnikens* residensby, *Zemljanki*, och hvilket de sälja eller utlåna till bönderna, är ju ett tillräckligt bevis derpå. Jag känner ej till ett enda fall, då en *kulack* t. ex. upprättat ett folkkök för de hungrande; men jag känner många fall, då *kulacker* t. ex. lånat bönderna 1 rubel till inköp af en likkista till någon af deras närmaste, som dött af hunger, och tagit 3 rubel i betalning; eller då de lemnat de hungrande bönderna matvaror af olika slag med vilkor, att bönderna senare måst förbinda sig att arbeta åt *kulackerna* under den brådaste tiden *i flera år!*

Det är mycket vanligt, att *kulackerna* låna 5 rubel åt bönderna mot vexel på 15 rubel; och om lånet ej betalas på dagen, kommer fordringsegaren och tager ifrån dem hvad de hafva. Om bönderna någon gång skulle drista sig till att väcka åtal mot dem härför, frikännas *kulackerna*, som äro intima vänner med *mirovoj*, fredsdomaren, och denne i sin tur med *natchalniken*, hvilken är en riktig tsar inom sin ämbetskrets, och de dömas skyldiga. — Och det är förbjudet att säga ett ord i pressen om dessa herrars handlingar!

Både *kulackerna* och ämbetsmännen begagna sig af hungersnöden endast som ett medel att fullkomligt förslafva bönderna. Då bönderna ej kunna betala sina skatter till regeringen — något som för närvarande är alldeles otänkbart —, tar man helt enkelt och säljer deras sista ko, deras får, bohag eller kläder, och då det ej finnes mer att taga, *piskar* man bönderna, tills de nödgas gå till kulackerna och låna pengar till skatten mot

pantförskrifning af långvarigt arbete under den dyraste tiden af året. Böndernas samtliga utskylder, som i många fall stiga till *mer än 260 %* af hela produkten af deras jordlappar, blifva på detta sätt mångdubblade och bilda en viktig länk i den kedja, som binder bonden som en hjelplös slaf vid kapitalväldets och despotismens triumfvagn.»

Jag uttryckte härvid min förvåning öfver, att regeringen söker indrifva skatt af bönder, som hon sjelf måste underhålla, om de ej skola svälta ihjel.

»Så är likväl händelsen», fortfor min sagesman, »och, utom den ständiga bristen i statskassan, synes orsaken till detta handlingssätt ej kunna vara någon annan än att hålla bönderna i fullkomligt slafveri. Icke nog med att det ursprungliga skattebeloppet utpressas, utan 6 procent lägges dessutom till resterande utskylder, hvilka ofta t. o. m. äro uppdiktade af skatteindrifvarne; och hjelpa ej hotelser, bearbetas böndernas ryggar med fina björkspön på ett så eftertryckligt sätt, att sista kopeken afpressas ifrån dem, om också deras maka och barn måste dö af hunger, och de sjelfva pantsätta sitt lif hos kulackerna.[1]) En mängd exempel skulle kunna anföras på, huru skatteindrifvarne midt under denna förfärliga hungersnöd taga alt hvad de komma öfver hos bönderna, företrädesvis kreatur och åkerbruksredskap, om sådana finnas, och låta det gå under klubban. I en by i *Viatka*, der människor dogo af hunger, afpressade dessa »den faderliga regeringens» representanter de utarmade invånarne deras enda egendom, bestående af 300 höns, och sålde dem till en rik kulack i grannskapet för omkring 6 öre stycket till afbetalande af resterande utskylder![2])

I ett annat distrikt, som hemsökts icke blott af hungersnöden utan äfven af en af dessa i Ryssland så ofta förekommande förhärjande eldsvådor, hade invånarne i sin förtviflan vändt sig till sin »lille far» och herde i Petersburg med anhållan, icke om understöd, utan om förskoning och miskund vid skatternas indrifning. Till svar på denna bön kommo skatteindrifvarne och under de grymmaste hotelser befalde, att skat-

---

[1]) Se härom tidningen *Nedjela* för den 8 mars 1891. [2]) Ibid.

terna skulle genast betalas ända till sista kopeken. De arma förskrämda bönderna sålde i sin förskräckelse alt hvad som kunde åtkommas, tills utskylderna voro betalda i alla byarne utom i två, der det ej fans något mer att sälja. Men det hjelpte ej. Öfver femtio bönder blefvo först piskade och sedan kastade i fängelse. Detta skedde i Juni 1891 och omtalas i Petersburg-tidningen Nedjela för den 21 juni s. å. I samma nummer omtalas äfven, hurusom de högre distrikt-myndigheterna, då de fingo kännedom om förloppet, läto kasta byäldsten i fängelse, emedan han, såsom den officiella termen lydde, »gjort sig skyldig *till bristande nit!*»

»Huru kunna bönderna finna sig i alt detta?» frågade jag.

»Bönderna», sade han, »äro alt annat än nöjda med ställningen. De kämpa på sitt vis mot godsegarne och kapitalisterna — stjäla hvad de kunna från dem etc. och begagna sig af all möjlig list. De äro i majoriteten men hafva ingen sammanhållning. Godsegarne och kapitalisterna hålla i hop med armén, polisen och ämbetsmännen och kämpa mot bönderna. utsugande och undertryckande dem mer och mer. Det pågår redan ett krig mellan dessa olika kaster, hvilka äro alldeles främmande för hvarandras intressen. Det är blott en tidsfråga, när denna strid skall antaga en annan och mera skärpt form. För genomförande af en fredlig reform arbeta Tolstoys vänner och olika fraktioner af de upplysta och liberala inom landet. De revolutionära deremot vilja en omstörtning med hvilka medel som helst.»

Jag hade sedermera under min vistelse bland de hungrande i Ryssland tillfälle att med egna ögon se en skatteindrifvare fråntaga en enka hennes enda ko och bortföra den till att säljas för att betäcka resterande utskylder till tsarens regering. Jag fick genom en bekant *mushik* kännedom om, att *ispravniken* kommit till byn för att indrifva resterande skatter, och att han skulle taga kon från ofvannämda enka, hvadan jag skyndade mig dit med min fotografiapparat dold under rocken. *Ispravniken* hade ännu ej hunnit dit, då jag kom, men han väntades hvarje ögonblick, och den stackars enkan slog sin arm omkring halsen på sin enda ko, hvilken hon med stor möda lyckats rädda undan hungersdöden, och som nu skulle

Enkans enda ko. Teckning af Joh. Tirén.

tagas ifrån henne för att underhålla staten. Jag passade på och tog ett par Kodak-bilder af enkan och hennes ko, men då *isprarniken* nalkades, ansåg jag det klokast att draga mig tillbaks med min fotografiapparat, huru gerna jag än velat taga äfven hans bild. Jag såg sedan *isprarnikens* »betjente» bortföra enkans ko och hade åtminstone den tillfredställelsen att sedan bidraga till ersättande af hennes förlust.

Jag hade hört mycket om de samvetslösa kulackernas utpressningar, men var böjd för att tro, att äfven de hade mänskliga känslor, och att de utmålats i altför mörka färger. Jag fick likväl snart tillfälle att närmare lära känna dem, och dermed ändrades mina åsigter. I den stora byn Zemljanki t. ex. tillagade kulackerna en ohygglig smörja, som de kallade »mjöl», hvilket — enligt analys, som anstäldes af Aftonbladets Redaktion, till hvilken jag sände prof — innehöll »mest sågspån och agnar och knappast ett enda riktigt mjölkorn.» Detta mjöl delade de ut åt det hungrande folket och togo för sin räkning det oförfalskade mjöl, som i början af hvarje månad skulle utdelas åt bönderna. Många af de arma menniskorna, som åto af detta »mjöl», insjuknade och dogo deraf.

Endast kulackernas samförstånd med ämbetsmännen kan förklara det förhållandet, att sådant kan öppet och oantastadt passera under ögonen på ortens högste ämbetsman, »*Zemskij natchalniken*», som har sitt residens i byn; under det att t. ex. enskilda personers välgörenhetsverksamhet betraktas med oblida ögon af ortens myndigheter.

XVI.

Vårbilder bland de hungrande.

Smuts och pest. — En barmhertighetssyster. — Bland febersjuka. — Tilltagande elände. — Den uppbrända pelsen. — Warschau-damernas kulturplagg på bondgummornas skinnpelsar. — Den söndertuggade rubelsedeln. — *»Ja lublju respubliko.»* — Hämmad folkupplysning. — Kyrklig dressyr.

Det är vid slutet af mars. Hvad vi så mycket fruktat har redan kommit. Några dagars tö med stark solvärme har förvandlat bygatorna till kanaler, flödande af gulgrönt smutsvatten, och bragt de under vintern hopade högarne af afskräde och exkrementer efter djur och människor i jäsning, så att de uppsända ångor liknande tunna rökmoln mot himlen, en rökelse, som borde nå de höga makter, som trona i Petersburg. Ur de från gatu-kanalerna matade brunnarne hemta bondgummor vatten, som användes till dryck och matlagning . . .

Skaror af trasiga tiggare komma vandrande med staf i hand och påse på ryggen. En af läkarne kommer ridande efter gatan, under det att smutsen på sina ställen når upp till buken på hans häst. Efter honom kommer en af våra »systrar»: klädd i höga stöflar, med ena handen hållande upp kläderna och med den andra bärande en korg, fyld med läkemedel och sjukmat, klifver hon försigtigt i smutsen från stuga till stuga för att lindra de lidandes nöd.

Låt oss göra henne sällskap på hennes husbesök! Men vi vilja först introducera henne. Hon tillhör icke någon religiös orden — har icke alls någonting af nunna eller helgon

uti sitt sätt och uppträdande. Hon tillhör en förnäm familj och har erhållit en fin uppfostran. Det är endast af inre drift som hon i likhet med så många andra unga damer af förnäm börd »gått till folket» för att med risk af både helsa och lif bistå lidande medmänniskor. Ingenting öfverspändt, ej ett spår af teatralisk hjeltinnerol märkes hos henne. I likhet med sina öfriga systrar synes hon vara fullkomligt omedveten både om de faror, för hvilka hon blottställer sig, såväl som det hjeltemodiga uti sitt handlingssätt. För henne är det den naturligaste sak att hjelpa sin nödstälda nästa.

Vårt besök gäller först ett af de provisoriska tyfus-sjukhusen, en för ändamålet inrättad större bondstuga. Efter att hafva vadat i smutsen nära upp till knäna och kryssat oss fram ett godt stycke mellan de djupaste smutspölarne, komma vi till sjukhuset. Öfver dörren läses följande tillkännagifvande på ett uppspikadt papper:

»*Vchod vosprestchajetsja!*
Zarazitjelnija bolezni.»
(Förbjuden ingång! Smittosamma sjukdomar.)

Utanför stå några män och kvinnor väntande att få höra om sina anhörigas tillstånd, hvilka ligga »i sjukan», såsom bönderna kalla alla slags sjukdomar. Vi träda in; två rader sängar stå längs den ena långväggen och tvärväggen af stugan, hvilka alla äro upptagna af tyfuspatienter af båda könen. Rummet uppfylles af ljudet från de sjukas hastiga andhemtning, stönande och kvidan, hvari blandas bedjande utrop, sådana som: »Herre, förbarma dig öfver oss!» eller de yrandes meningslösa pladder. Ehuru den största renlighet iakttages, är det likväl omöjligt att i en rysk bondstuga utan ventilation, der 30 febersjuka med stark utdunstning ligga sammanträngda, hålla luften fullkomligt frisk.

Derifrån styra vi kosan till några enskilda hem, der det finnes sjuka — och det hör till undantagen att träffa på ett hem, der sådana icke finnas. I en lågt belägen del af byn påträffa vi stugor utan trägolf, i hvilka vattnet trängt in, så att jordgolfvet liknar en lerlafve; — men äfven i dessa bo människor, af hvilka många ligga sjuka. På återvägen besöka vi en af läkarne, som insjuknat i fläcktyfus och nu ligger i en

bondstuga. Medlemmarne af prins Dolgorukows expedition meddela, att tillståndet i byarne är förfärligt. Prinsen berättade, att han sjelf påträffat en familj med 9 medlemmar, af hvilka alla lågo sjuka, de flesta i fläcktyfus. Det har befunnits vara alldeles omöjligt att isolera alla tyfussjuka, hvilka i vissa byar påträffas i nästan hvarje *izba*. I byn Gavriulki t. ex. var omkring halfva befolkningen sjuk. En läkare rapporterade, att han på några få dagar funnit 351 sjuka, af hvilka 155 i tyfus; och under det inträffade tövädret tilltager sjukdomen i förfärande grad. Dessutom tillväxer den allmänna nöden oupphörligt. Växande skaror af utblottade och hjelpsökande menniskor komma ständigt, stundom från långt aflägsna trakter, och begära hjelp; bland dessa är en mängd barn från 4 à 5 år och derutöfver, hvilka mistat sina föräldrar och anhöriga och nu vandra omkring alldeles värnlösa tiggande om bröd. Under dessa dagar insjuknade en af sjuksköterskorna i fläcktyfus, och den förutnämde febersjuke doktorns tillstånd försämrades.

Från dessa dagar har jag antecknat följande sorglustiga historia. Då jag en morgon kom till grefve Tolstoys bostad, var en af hans tjenarinnor, en ung *mushik*-hustru, alldeles utom sig af förtviflan. Hon gret högljudt och jämrade sig. Jag trodde, att hennes man eller någon annan af hennes anhöriga hade dött. På min fråga, hvad som stod på, berättade mig grefve Tolstoy följande:

»Hennes man har varit rysligt lusig. Hon ville rensa bort litet af ohyran och hade för detta ändamål lagt pelsen i ugnen, men hettan var för stark, så att pelsen med hela sitt innehåll brann upp! Då hennes man fick veta detta, blef han ursinnig: han rasade, trätte och slog henne, så att hon ej vågade gå hem.» *Hinc illæ lacrymæ!* Jag hade sedan tillfredsställelsen att få gifva henne en ny fårskinnspels åt hennes gubbe — med vilkor att han ej skulle slå henne, samt att han skulle försöka hålla den fri från ohyra.

En dag anlände 2 stora säckar med kläder från damer i Warschau till utdelning bland de fattiga. Säckarne innehöllo aflagda fina fruntimmerskläder: schalar, västar, strumpor, klädningar o. s. v. Jag väntade att få se något exemplar af »*La*

Provisoriskt tyfussjukhus. Teckning af Gerda Tirén efter fotografi.

Gracieuse» i högen, men de välvilliga polska damerna hade väl fruktat, att deras systrar der borta i Samara ej voro tillräckligt »bildade» för att draga nytta af dylika kulturplagg.

Det var verkligen uppbyggligt att se, med hvilken ifver bondgummor och flickor kommo springande och med utsträckta händer bådo att få något af dessa grannlåtsplagg, och den förtjusning hvarmed de svepte dessa sidendukar omkring sina gamla skinnpelsar och belåtna återvände till sina hem.

En morgon kom en gammal kvinna gråtande af förtviflan och kastade sig på knä inför grefven. Sedan han rest upp henne, tog hon fram ur pelsbarmen ett litet trasbylte, som hon upplöste, och i hvilket låg en trasa försedd med en knut, hvilken öppnades och befanns innehålla en ända till oigenkännlighet söndertrasad rubelsedel, hvarefter hon berättade följande: »Jag är en enka från byn X. (hon lemnade härvid ett skriftligt intyg af byns »skrifvare» på riktigheten af sin uppgift) och har en liten jordbit. Sedan mina kreatur svultit ihjel, och vi sjelfva började hotas med samma öde, begaf sig min son till Uralsk för att söka arbete. Efter flera veckors arbete skickade han mig en rubel till inköp af utsädeskorn. Med rubelsedeln inknuten i en trasa begaf jag mig åstad för att köpa utsädeskorn och tappade sedeln på vägen, men hittade, efter långvarigt sökande, slutligen igen den. En kalf hade fått tag i min trasa och tuggat den, så att min rubel befanns alldeles söndertuggad. Nu gick jag till *pravlenie* (byns ämbetsverk) och frågade, hvad jag skulle göra, och de rådde mig att gå till ers nåd, herr grefve.» Grefve Tolstoy vexlade till sig den trasiga rubeln mot en femrubel och hjelpte den stackars kvinnan äfven på annat sätt.

Från dessa dagar har jag antecknat ett annat minne. Det förskrifver sig från en aflägsen by ute på stepperna. I en ovanligt snygg *izba* träffade jag en ung *mushik*, hvilken genom sitt intelligenta utseende ådrog sig min uppmärksamhet. Jag inledde samtal med honom och fann till min stora öfverraskning, att han icke blott hade väl reda på Sveriges och Amerikas geografi utan äfven på egen hand förvärfvat sig stor färdighet i att skrifva och räkna. Han hade äfven börjat lära sig rita. Han hade fått tag i en kartbok och afritat alla kar-

tor, som funnos i densamma. På tal om Amerika, hvarifrån vi fått medel till lindrande af nöden bland folket, sade han med tårar i ögonen: »*Ja lublju respubliko*» (jag älskar republiken). Hans ovanliga intelligens torde delvis förklaras deraf, att han var född i Sibirien, der bildade politiska landsflyktingar lärt honom de första grunderna af mänskligt vetande. — Det torde nog ej dröja länge, innan han blir sänd tillbaks till Sibirien. Under den *regime*, som inträdde med den nuvarande tsarens tronbestigning, är det nämligen ett brott för en *mushik* att skaffa sig mera kunskaper än den folkklass, han tillhör. »Bönder hafven I varit, och bönder förblifven I!» sade kejsaren i sitt tal till folket vid sin kröning och undertecknade kort derpå en *ukas*, enligt hvilken endast en liten del af befolkningen får blifva delaktig af en högre skolbildning; och äfven för denna gynnade minoritet måste undervisningen afpassas efter hvarje individs särskilta omständigheter. »Måttet af skolundervisningen», heter det, »skall stå i förhållande till den persons tillgångar, som har barn att uppfostra,»[1] hvaraf följer, att om någon ej har några tillgångar, få hans barn ej någon skolunderbyggnad alls. Denna grundsats förverkligas också sorgfälligt i praktiken. Sålunda beslöt undervisningskommissionen i staden Saratow, att »skolundervisningen skall inskränkas, på det att de burgnas barn må skyddas för intrång af de fattigas och medelklassens barn i skolorna[2])» Det stora antal skolor, som uppstodo på 60-talet i samband med *zemstvo*-institutionen under de få åren af löftesrik frisinnad politik under Alexander II:s regering, hafva under den nuvarande tsarens reaktionära välde småningom undertryckts, tills en kejserlig *ukas* utfärdades den 15 maj 1891, enligt hvilken alla dessa skolor öfverlemnades i händerna på *poperna*, en i armod försänkt, girig, okunnig och på dryckenskap begifven människoklass, som hvarken besitter nödig tid eller förmåga till skolornas ledning, enligt deras egna biskopars upprepade vitnesbörd. Sålunda har folkundervisningen i ett genomskinligt syfte förvandlats till en själsdödande kyrklig dressyr, hvarigenom det uppväxande slägtet inöfvas i att göra korstecknet, buga sig

[1]) »Das heutige Russland», S. XII. [2]) I Cherson ha bönderna af »Den Heliga Synoden» förbjudits lära sina barn läsa.

inför helgonen, lära sig utantill vissa delar af den ryska liturgien samt framför alt att »för sin timliga välfärd och eviga salighet, anse, ära och lyda den store Gossudaren och hans välde såsom en gudomlig och helig höghet.» I Sibirien — Tomsk, Omsk, Krasnojarsk, Irkutsk och Jenisseisk — har ett antal elementarskolor, som upprättats genom enskild frikostighet och haft stor framgång, af ett framstående regeringsorgan förklarats vara till sin tendens revolutionära,[1]) och vederbörande lokalmyndigheter ha fått en vink om att fortast möjligt indraga dem, hvilket redan delvis skett så tillvida, att de blifvit stälda under den rådande obskurantismens kontroll.

Under det man på detta sätt sörjer för folkets undervisning, har man äfven börjat tillämpa samma system på de högre skolorna, i hvilka dugande förmågor hos lärare och lärjungar för närvarande hafva mindre att betyda än en blind underdånighet under de maktegande. Det olidligaste spionerisystem tillämpas. Så t. ex. engageras bondgossar mot ersättning att »studera» i gymnasierna, men tjenstgöra egentligen som detektiver bland de öfriga lärjungarne. Vi skola framdeles framställa exempel på verkningarne af detta system.

Påståendet, att det betraktas såsom brottsligt att höja sig i intelligens öfver sin omgifning, skulle kunna anses som öfverdrift, om det ej funnes en mängd fall, hvilka bekräftade detsamma. Vid bergverken i guvernementet Ufa var en man, vid namn Semjanow, anstäld. Son till en fattig bergsman hade han genom oerhörd flit och sjelfförsakelse genomgått alla 7 klasserna i ett gymnasium och derpå erhållit en temligen god anställning i bergverksförvaltningen. Hans förmän hade alltid varit på det högsta belåtna med honom. Nu blef det guvenör-ombyte inom provinsen. Den nye guvernören, en man »efter Pobedanostseffs sinne», skickar bud efter Semjanow.

»Nå, din skurk, hvad har du här att göra?» röt guvernören mot honom, så snart han kommit inom dörren. — »Men, om förlåtelse, jag . . .» var den förskräckte mannens begynnande svar. »Hvad vill du med ditt 'jag ber om förlåtelse', din kanalje!» skrek guvernören utan att låta honom tala till punkt. »Men hvarför förolämpar ni mig då!» utropade Semja-

[1]) *Graschdanin* för d. 9 Okt. 1889.

now, jag ... — »Jaså, hör man på!» brummade guvernören. »Till vakten med honom, binden honom! ... Jag skall lära dig jag! ... Tre dygn i fängelse med karlen!» — »Men han är en man med bildning», hviskade honom i örat hans företrädare. »Aha, han har erhållit uppfostran, — jaså! — då skall han hafva *tre veckors fängelse!* Folk med uppfostran låter jag alltid få dubbelt och trefaldt ... Jag ska' snart visa er, skurkar, huru jag skall svänga om med er!»

Semjanow afsattes från sin befattning och degraderades till kopist. Kort derpå blef han sänd med en förseglad order till polischefen. Ordern lydde: »Låt öfverbringaren slita fem och tjugo par spö!» Ordern verkstäldes punktligt. Två dagar senare sändes han med samma order, som likaledes verkstäldes. Derpå blef detta en regelbunden praxis: Tre gånger i veckan måste den olycklige mannen gå med samma förseglade order till polischefen och slita spö. Slutligen bragtes han på branten af vansinne, så att han ej längre visste, hvad han gjorde, och i detta tillstånd gjorde han ett försök att fly, men blef snart gripen och började på nytt att behandlas på samma sätt. Han flydde för andra gången och blef åter gripen. Åter igen sändes han till polisen och måste slita spö som förut. Slutligen tog naturen ut sin rätt, och han blef fullkomligt vansinnig. Men dessa bödlar voro ännu ej tillfredsstälda. »De fortforo att äfven prygla och slå den arme vansinnige mannen med knutpiska, alldeles som de hade pryglat och slagit den friske mannen.» Och »det fanns legioner af Semjanower här»[1]), tillägger vår auktoritet. Och hvarför all denna grymma misshandel? Mannen hade ej begått den minsta förseelse i vanlig mening. Men han hade gjort sig skyldig till ett oförlåtligt fel — att söka arbeta sig upp ur den djupa förnedring, hvari hans omgifning är försänkt.

Under sådana omständigheter måste man skänka den största högaktning och djupaste beundran åt en ung *mushik*, sådan som den vi träffade. Han är icke den ende, som törstar efter ljus och frigörelse och som under de mest ogynnsamma omständigheter på egen hand tillkämpat sig ett aktningsvärdt

---

[1]) Ur »*Kama und Ural*», von Nemirovitch-Dantschenko, St. Petersburg 1890. S. 281—282.

mått af kunskaper. Det är likväl nästan uteslutande bland sekterna, som dessa ljuspunkter i det täta mörkret påträffas, hvilket vi framdeles skola visa.

Det händer ej sällan, att barn, som genomgått den ortodoxa kyrkskolan, likväl icke kunna läsa. Jag besökte några af dessa skolor. Hvilken kontrast mellan de forna distriktskolorna, som inrättades under Alexander II:s regering efter mönstret af de vesterländska folkskolorna, der unga män och kvinnor med pedagogisk bildning skötte undervisningen, och dessa nuvarande kyrkliga dressyranstalter i händerna på ett rått och okunnigt presterskap! I de förras lokaler såg man geografiska kartor, stafnings- och räknetabeller etc. hänga på väggarna, samt modern åskådningsmateriel för de första klasserna, och undervisningen omfattade de vanliga folkskoleämnena; i de senare åter — de skollokaler, jag såg, voro vanliga bondstugor — ser man endast helgonbilder hänga på väggarne samt en stor tafla af »*Argustjeisheje Semeistvo*», — »den höga (kejserliga) familjen» — i fonden bakom bordet eller »katedern». Vid 7 à 8 års ålder börja barnen gå i skola hos prestens »*pomostchik*» eller medhjelpare, hvilken i de flesta fall är en drinkare, som ständigt går full. Undervisningen omfattar psalmer och liturgien *på gammal-slavoniska* och sker på det sättet, att presten föreläser innehållet ord för ord, och barnet lär sig det utantill utan att begripa någonting deraf, icke ens bokstäfverna. Denna förberedande dressyr är visserligen icke enligt lag obligatorisk, men är i sjelfva verket lika bindande. Den är »privat» endast så till vida, att undervisningen skall betalas af barnens målsmän. Sedan kommer distriktskolan, i hvilken undervisningen sker enligt följande af den »Heliga Synoden» faststälda program under *popens* omedelbara ledning:

Första året läres utantill tolf böner. *Andra året* inläres likaledes utantill »Förklaringen» till dessa böner. Under *tredje året* fortsättes ofvannämda »Förklaring», hvartill kommer »hufvudräkning» (de fyra räknesätten); men att lära barnen läsa ingår ej med nödvändighet i programmet, hvadan de flesta icke ens kunna läsa innantill efter tre års skolgång. Endast de barn, som äro mycket vettgiriga, lära sig läsa utom pro-

grammet. Under det att i de forna skolorna funnos bibliotek med nyttiga böcker, hvilka barnen äfven kunde låna hem, finnes i de nuvarande skolorna endast sådana böcker och undervisningsmaterial, som höra till den ortodoxa dressyren, d. v. s. liturgien, helgonlegender och berättelser ur ryska sjelfherskarnes historia. Då skolan är slut, glömma barnen det ringa mått af kunskaper, de inhemtat, emedan de genast måste börja taga del i hårdt arbete och ej ens hafva några nyttiga böcker att läsa i hemmet.

För att hindra återupprättandet af offentliga eller privata skolor af annan art än de ofvan beskrifna har regeringen nyligen förordnat, att hädanefter inga som helst undervisningsanstalter få öppnas utan presterskapets särskilda tillåtelse, och lära presterna hafva erhållit hemliga order att icke lemna sitt medgifvande.[1])

Frukterna af presternas kontroll öfver folkundervisningen äro till arten desamma öfver alt. I Ryssland, der prestväldet

---

[1]) Följande siffror, hemtade ur officiella handlingar, äro egnade att sprida ljus öfver folkupplysningen och skolväsendet i Ryssland. Af de omkring 200,000 rekryter, som årligen kallas att ingå i armén, äro endast omkring 50,000 läskunniga. Bland de egentliga *bönderna* uppgå de icke läskunniga till 95 %. På vissa orter, såsom i distrikten Novorzhevsk, Kholm och Tovopetz i närheten af Petersburg, finnes i medeltal endast en folkskola på hvarje 200 byar. I dessa trakter kunna endast från 5 till 1 % af barn i skolåldern bevista en skola i följd af bristande utrymme. Om Ryssland skulle hafva proportionsvis lika många folkskolor som t. ex. Sverige, borde det hafva omkring 250,000, då det nu har endast 18,000. Af Rysslands hela budget, uppgående till den kolossala summan af 1,815 millioner kronor, anslår regeringen årligen endast 907,500 kr. till folkundervisningen, d. v. s. *en elftedel af hvad som årligen åtgår till den kejserliga hofhållningen, en sexhundradedel af hvad som användes till arméns underhåll och en tvåtusendedel af hela budgeten, hvilken utpressas från folket!* Af denna fattiga summa, som användes till folkskoleväsendet, åtgår nära 2/3 till aflöning af onyttiga »inspektörer», hvilka egentligen äro ett slags andlig polis. — Intet under att Ryssland står efter t. o. m. Kina i fråga om folkbildning. Under det att 2,6 % af Kinas befolkning bevistar skolor, uppgår motsvarande siffra i Ryssland till endast 2,3 %. — Lägg härtill, att »Den Heliga Synoden» nyligen utfärdat en »*ukas*», hvilken öppet förbjuder bönderna i guv. Cherson att lära sina barn läsa, samt att det lär vara meningen att utsträcka detta förbud till alla orter, som äro besmittade af kätteri, kan man med skäl kalla den nuvarande ryska regeringen för en mörkrets makt.

är absolut, visa sig dessa frukter i all sin glans. Tala med de ryska bönderna t. ex. om sammanhanget mellan skogssköflingen och de återkommande missväxtåren, och de skola ej begripa det minsta af din framställning. Jag sade till bönder, som använde det gröna smutsvattnet till dricksvatten, att de drucko i sig »sjukan» och döden; men de stodo endast och gapade på mig. Jag försöker då slå an på en annan sträng och säger: »Förmodligen har hungern och sjukan drabbat eder derför, att ni ej tillräckligt flitigt bedit till Gud och helgonen.»

Lekande skolbarn. Efter fotografi.

»Ack, herre förbarma dig öfver oss!» utropade de i korus, ununder det de korsade sig, »vi hafva icke tillräckligt dyrkat Gud och helgonen; derför hafva alla dessa olyckor drabbat oss!» För de ortodoxa *mushikerna* i allmänhet äro hungersnöd och pest ett slags sjelfständiga väsenden, utsända af vår herre eller den onda makten för att tukta eller plåga och förgöra människorna. För att aflägsna landsplågorna måste man derför allra först försona vår herre och helgonen medels böner, »korsprocessioner» ut på fälten, pilgrimsfärder o. s. v. Hjelper ej detta, måste man anlita trollkarlen, hvilken i många fall

underhålles af hela kommunen och har mycket större inflytande än presten. Hjelpa hvarken kyrkans processioner eller trollkarlens besvärjelsekonster, då äro alla mänskliga åtgärder icke blott fåfänga utan äfven farliga, ty de kunna förtörna Gud eller den onda makten, som beslutat att landsplågorna skola öfvergå folket.

Huruvida landets högsta myndigheter dela massans vidskepliga uppfattning eller icke är svårt att säga. Det saknas icke anledningar att tro, att så är. Det säges, att kejsarfamiljens underbara räddning under järnvägsolyckan vid Borki på högsta ort betraktas som särskildt bevis på, att Gud gillar den nu rådande panslavistiska politiken, samt att hungersnöden med hela dess här af elände anses som en följd af, att judar och sekterister finnas i landet, hvadan förföljelsen mot dessa måste skärpas. Många andra tecken, som tyda på samma sak, att förtiga.

Medan folket i tiotusental förgås af hunger och pest, syssla t. ex. de höga myndighetspersonerna, hvilka aldrig satt sin förnäma fot i någon af hunger och pest hemsökt by, med att diskutera och fatta beslut om sådana riksvigtiga saker som, att ungdomen ej får leka ute på bygatorna, så länge nöden fortfar;[1]) att judiska föräldrar ej få gifva sina barn kristna namn; att för alla bönder skall tilltalsordet »du» användas, samt att de alltid måste blotta sitt hufvud för personer af högre rang vid äfventyr af arrest, fängelse och prygelstraff i händelse af olydnad.[2])

---

[1]) Ett sådant ganska öfverflödigt förbud utfärdades i den trakt af Samara, der jag vistades; den utsvultna ungdomen var sannerligen ej mycket lifvad för att leka.

[2]) Vestnik Europi, pp. 383, 385, samt korrespondenser till »The Daily Chronicle», London.

XVII.

Bröd från Amerika.

En ojemn strid. — Det amerikanska mjölets ankomst. — »Amerika en rik *barin*». — Jobsposter. — Tal för *matushka*. — Gräslig nöd bland Bashkirerna. — Myndigheternas afvoghet mot frivillig nödhjelpsverksamhet. — En tacksamhetsskrifvelse.

I mina dagboksanteckningar för söndagen den 8 april förekommer följande skildring af den nästföregående veckans erfarenheter:

Första veckan af april har redan gått till ända, en vecka rik på vexlande erfarenheter i den kamp på lif och död, som föres här ute på de ödsliga stepperna mot en öfverväldigande härskara af nöd och elände — en ytterst ojemn strid, i hvilken tusenden, hvilkas namn aldrig skola återfinnas i några tideböcker, kämpa och dö en hjeltemodig död. Jag afser här icke i första rummet den skara unga män och kvinnor, som »gått till folket» för att såsom frivilliga bistå detsamma i dess kamp mot hunger och pest, utan framför alt dessa *mushiker*, som med en nästan öfvermänsklig tålighet och undergifvenhet lida hungerns och den brännande feberns outsägliga kval, för att antingen befrias af döden eller bringas i det yttersta tänkbara armod och ett olidligt slafveri. Nästan ingen dag har gått förbi utan att ett eller flera af dessa dystra liktåg, grupper af *mushiker* i armodets drägt med blottade hufvuden, under begrafningsklockans toner, sakta dragit fram efter bygatan till begrafningsplatsen på steppen utanför byn.

Men äfven deras erfarenheter, som söka bistå dessa olyckliga i deras ojemna och fruktansvärda kamp, likna i mångt och mycket krigarens: ständigt växlande mellan hopp och fruktan, mellan glädje öfver någon vunnen framgång och smärta öfver förluster och nederlag, oftast plötsliga och oförberedda.

Under den sista veckan hafva tvenne af våra sjuksköterskor insjuknat i fläcktyfus, och den förut insjuknade doktorns tillstånd har ytterligare försämrats.

Redan för en månad sedan mottog grefven underrättelse, att han skulle erhålla några vagnslaster af det mjöl, som skänkts från Amerika till de nödlidande i Ryssland. Med otålighet väntades dess ankomst vecka efter vecka, ty föret kunde hvilken dag som helst taga slut, så att det blefve omöjligt att frakta mjölet från jernvägen ut i byarna. Den annalkande vårbrytningen hotade nämligen att göra vägarne ofarbara i flera veckor. Vår oro är lätt förklarlig, om man besinnar, att omkring 15,000 hungrande måste dagligen mättas i de redan upprättade folkköken, och att ett 60-tal nya kök måste med allra första upprättas, om ej flere tusen nödstälda människor skulle bokstafligen förgås af hunger. Härtill fordrades ej småsaker, och grefve Tolstoy hade räknat på det utlofvade amerikanska mjölet. Så kom ändtligen den 3 april underrättelse, att en del af mjölet hade kommit till stationen. Grefve T:s förvaltare, Ivan Alexandrovitch Berger, begaf sig genast dit för att mottaga mjölet och ombesörja dess transport från banan. Till all lycka inträffade nu ganska stark köld, så att vägarne tillfröso: vattenflödet hämmades, och efter något öfver 2 dygn kommo omkring 50 lass, den första laddningen af den storartade gåfvan från Amerika, till vårt hufvudkvarter. Nu vardt det fröjd och gamman! Grefvens ansigte strålade af glädje, och författaren uppstämde instinktmässigt refrängen i negervisan:

»It must be now that the kingdom's come
And the year of jubilee!»

»Ja, ja», utropade grefven, »det här är början till tusenåriga riket, då alla folk skola anse och behandla hvarandra

som bröder!» under det vi betraktade den långa raden af mjöllass, som långsamt nalkades hans magasin, och de hopar af *mushiker,* som strömmade till från alla håll. Desse voro så glada, att de bokstafligen hoppade och skrattade af förtjusning! Jag kände mig starkt frestad att klifva upp på ett mjöllass och höja ett kraftigt lefve för Amerika, men tillbakahölls af tanken på den hemliga polisens tjensteandar, hvilka omgåfvo oss, och som kunde hafva tolkat detta såsom något folkuppviglingsförsök.

Man skulle för öfrigt storligen misstaga sig, om man trodde, att dessa *mushiker* tänka på Amerika och de goda amerikanarne, som sändt dem denna mängd af mjöl. De allra flesta af dem hafva nämligen ej den minsta aning om, hvad eller hvarest Amerika är. En *mushik* sade till mig: »Amerika måste vara en mycket rik och god *barin* (herre), som skänkt oss så mycket mjöl!» Kanske en af hundra bland dem vet, att det finnes ett land någonstädes långt borta, som heter Amerika. Men hvad *mushikerna* veta och förstå, det är, att de och deras familjer hafva *hungriga magar*, som måste mättas, att de hafva sjuka anhöriga, som behöfva lämplig föda, och att detta mjöl skall mätta dem *många* gånger.

*Hvar*ifrån eller *huru* det kommit, de känslor, som framkallat dessa gåfvor o. d., det tänka de ej på och torde i allmänhet ej förmå att fatta. Om du går till dem personligen gång efter annan och visar dem deltagande, skola de förstå, att du är en god och hjelpsam människa. Men dessa allmänna gåfvor uppfatta de endast såsom kommande någonstädes långt bort ifrån — kanske till svar på deras böner till Gud och helgonen. Många frukta äfven, att detta mjöl, i likhet med det som kommer från regeringen, skall betalas nästa år eller året derpå, och att de då skola blifva bragta till tiggarstafven.

Vi öppna en säck och låta dem se och smaka på det hvita och goda mjölet. Deras ansigten stråla af förtjusning, och ett allmänt jubel höres: »*Charashå! Charashå!* Skönt, skönt! Sött som socker! De' här ska vi äta af i påsk! *Charashå! Charashå!*»

»När påsken, deras förnämsta högtid, kommer», sade grefve Tolstoy, »och de, utblottade på alla egna tillgångar,

skola under glädje och fröjd äta sig mätta af *lapscha* (soppa på hvetmjöl m. m.) och bröd af det underbara mjölet, skola de känna djup tacksamhet i sina hjertan till de okände gifvarne». Och denna känsla skall blifva den varaktiga och oförgängliga behållningen af denna brödrakärlekens handling, hvilken skall omtalas från far till son och bilda en ljuspunkt i detta olyckliga folks mörka historia.[1] Och hvem vet, om

---

[1]) **Bref från en mushik till Amerikanarne**

Redaktionen af en Samara-tidning, »*Zelskij Vestnik*», erhöll för någon tid sedan nedanstående bref från bonden Theophan Polushkin från byn Vodjanoja, distriktet Samara i guv. Samara. Han skrifver: »Genom att läsa eder tidning har jag fått veta, att det någonstädes bortom hafvet finnes ett land, som heter Amerika, och att der bo godhjertade och barmhertiga menniskor, som under vår svåra nöd räckte oss sin hjelpande hand och sände stora fartyg med allmosor. Ehuru jag ej fick mottaga något af den storartade hjelpen från deras hand, tänkte jag likväl med glädje på att kunna på något sätt uttrycka för dem min tacksamhet till åminnelse af en sådan handling och den svåra nöd, som vi haft att utstå; och derför sänder jag tre färgade ägg till denna dag (påskdagen), då hela verlden fröjdas, och änglarne i himlen sjunga, och äfven vi syndiga menniskor här på jorden sjunga med våra dödliga läppar: '*Kristus är uppstånden!*' Så fröjda sig de arma menniskor, som fått mottaga hjelp af amerikanarne och jubla, sjungande: '*I dag är Kristus uppstånden!*'»

Polushkin sände till påskdagen närslutna bref till Amerikanarne samt tre färgade ägg, bedjande Red. af »Z. V.» att framskaffa dem. Brefvet var af följande lydelse:

»*Kristus är uppstånden!* Till barmhertiga välgörare, fattigas beskyddare, hungrandes födare, fader- och moderlösas vårdare, — *i dag är Kristus uppstånden!* Nordamerikanare! Måtte Gud sända Eder en engel till beskyddare, såsom han fordom sände sin ärke-engel Rafael till Tobias till vägvisare både på land och haf, — *i dag är Kristus uppstånden!* Måtte Gud gifva Eder ett fredligt och långt lif och välgång i Edert land, och måtte Edra åkrar frodas — *i dag är Kristus uppstånden!* Eder barmhertighet räcker oss en hjelpande hand, — *i dag är Kristus uppstånden!* Genom Eder barmhertighet hafven I mättat hungrande, — *i dag är Kristus uppstånden!* Och för Eder storartade almosa mottagen från mig denna ringa gåfva, hvilken jag sänder Eder, amerikanska sändebud och hela Amerika, för Eder storartade välgörenhet, från alla fattigas hjertan, uppfylda med känslor af fröjd, — *i dag är Kristus uppstånden!* Måtte Gud gifva Eder nåd till att väl tillbringa denna högtidliga helgdag och lefva ett lyckligt lif tills nästa påsk, — *i dag är Kristus uppstånden!* Måtte Gud gifva Eder en lugn och lycklig hemresa både på land och haf, likasom han gaf åt Kristoffer Kolumbus, — *i dag är Kristus*

ej denna storartade gåfva från den stora Republiken bortom Atlanten till Rysslands förtryckta och hungrande millioner en dag skall visa sig hafva burit varaktigare frukter än de lysande festligheterna med baler, skåltal och fyrverkerier vid de amerikanska ångarnes ankomst till de ryska hamnarna; varaktigare till och med än hungrens stillande hos tiotusentals nödlidande . . . Det godas frö är lifskraftigt, kan aldrig blifva fruktlöst.

Nu och då träffade jag *mushiker,* som visste, att Amerika icke var en »*barin*» utan ett land, och som ifrigt sporde, huru det var i detta land, och hvilket folk bodde der, som sändt dem så mycket godt mjöl. Då jag på min brutna ryska lyckades göra klart för dem, att en betydlig del af detta mjöl kommit från amerikanska »*mushiker*», samt huru det såg ut i deras hem, stodo de med vidöppen mun och lyssnade, under det de sågo på hvarandra och utropade: »*Oj, oj! Slysh! Slysh!*» (Hör! Hör!) Och då jag tillade, att i Amerika hafva de hvarken någon tsar eller någon »Helig Synod», utan folket styr sig sjelft, likasom fordom »*miren*», sågo de ännu mera förvånade ut.

Följande morgon kommo bondgummor, som fått profver af det amerikanska mjölet, och beklagade, att de ej kunde baka deraf; brödet, som de visade oss, var en hård degmassa.

Efter frukosten kom den sorgliga underrättelsen, att grefvens förvaltare, Ivan Alexandrovitch Berger, hade plötsligt insjuknat och låg i en eländig *izba* i närheten af jernvägsstationen. Under dagens lopp kommo flera andra jobsposter om hungrens och sjukdomens härjningar. På kvällen hålles råd hos prins Dolgorukow, och det beslutas, att grefve Tolstoy och en af doktorerna skola tidigt följande morgon begifva sig till den insjuknade förvaltaren.

---

uppstånden! Måtte Gud gifva Eder regent lika många lefnadsår, som han gaf åt Lamek (777 år) — *i dag är Kristus uppstånden!*

Eder i fröjd alltid tillgifne bonde från guv. och distr. Samara, bykretsen Starodvoranskij, byn Vodjanoj.

Theophan Lukianow Polushkin.

Den 15 mars (g. s.) 1893.

Följande dag inträdde dock en ljusning. Under det jag satt orolig vid tanken på möjligheten af, att äfven grefven sjelf kunde insjukna, och hvilka följder detta skulle medföra, inträdde han plötsligt med den hugnande underrättelsen, att de mött bud från förvaltaren, att han var bättre och hade begifvit sig till närmaste stad.

Té drickes nu under glad sinnesstämning, hvartill bidrager det ypperliga bröd, som »prestmor» bakat af det amerikanska mjölet och skickat oss. Jag föreslår mina bordskamrater, grefven och en af hans vänner, att de borde hemställa till »prestmor» att lära bondgummorna baka af det nya mjölet. Förslaget antages med acklamation, och det beslutas, trots min protest, att *jag* skall gå till prestmor och »hålla ett tal» för henne och tacka för brödet samt bedja henne lära bondgummorna baka!

Inga invändningar hjelpa; jag måste lyda. Som det är första gången jag skall hålla tal på ryska, i hvilket språk mitt kunskapsförråd är mycket inskränkt, måste jag först utarbeta och nedskrifva talet. Det är ej långt. Det lyder på konceptet som följer:

»*Sdrastvyjtje, Matushka! Vy atlitchno petchéte! Nautchite sdjesnich bab petch chlebi is amerikanskoje muki! Anjé jejå isportiat!*» (God dag, lilla mor! Ni bakar förträffligt. Undervisa bondgummorna här på platsen, huru de skola baka bröd af det amerikanska mjölet! De förstöra det!)

Med konceptet och brödprofver i fickan stöflar jag i väg i smutsen, men råkar under mitt kryssande öfver den smutsiga gatan blicka tillbaks till grefvens bostad och ser der ett par *ovanligt* glada ansigten i fönstret, en syn, som icke är egnad att styrka min redan förut svaga sjelftillit. Jag beslutar att icke vidare se tillbaka, utan marschera framåt! Jag är snart vid prestens bostad, en smakfull envåningsstuga af trä med sirade fönster- och dörrbågar. Jag träder in i en förstuga och sedan i en stor och ljus sal med måladt golf och väggarne prydda med helgonbilder. »Lille far» och »lilla mor» äro i rummet näst intill. Med en viss bäfvan träder jag in, gör en djup bugning för »*batushka*», lille far, som klädd i nattrock sitter i en länstol, och sedan för »*matushka*», hvilken sitter i

en soffa, hvarpå jag levererar inledningen till mitt tal: »*Sdrastvujtje!*» God dag! Den går lyckligt och väl af stapeln. Sedan tar jag upp brödprofven, sträcker på mig, hostar litet och ser mig omkring likasom efter en vattenkaraffin, utan att märka någon — och egentligen ej i afsigt att läska strupen —; tar ett par steg fram till »lilla mor», som ser mycket förlägen ut, hostar ett tag till och börjar: »Ni bakar utmärkt», o. s. v. Det går bra, tils jag kommer till ordet »förstöra» . . . här hakar det fast! »De . . . de» (hostar två hvarf) »de . . . de . . .», famlar i fickan efter konceptet, men hittar det ej. Svettdroppar börja bildas på pannan, men ett par hostattacker, åtföljda af beklagande, att jag har ondt i halsen — något som är med verkligheten öfverensstämmande — räddar situationen; ty jag erinrar mig nu ordet »*isportiat*», och hela talet är levereradt.

Nu är isen bruten. Jag inbjudes taga af ytterrocken och dricka »ett glas té», hvilken inbjudning naturligtvis mottages med tacksamhet. Sedan den officiela delen af mitt besök lyckligen undanstökats, känner jag en stor lättnad, och konversationen går nu rätt bra, oaktadt den måste föras på ryska. »Lilla mor» förklarar, att det är omöjligt att lära bondgummorna något. De skola alltid följa sina vanor. Med »lille far» samtalar jag ganska länge om nöden, sjukligheten, Amerika, hans familj o. s. v., under det vi dricka té. Det stannar hvarken vid *ett* eller *två* glas, utan den vänlige »*batushka*» nödgar mig dricka ett *tredje* glas, anförande ett ryskt ordspråk: »*Bog troitza ljubit*», Gud älskar treenighet, ett ordspråk, som användes, icke blott när det är fråga om att dricka té, utan äfven då »*vodka*» drickes.

Vid återkomsten från presten gick jag till den sjuke doktorn, der jag träffade hans moder och bror, som anländt under natten. Han var nu ytterst klen och kunde med möda tala. Tårar runno utför den febersjuke doktorns brännheta kinder, under det han rörde på handen för att peka på sin mor och sade: »Låt mig introducera min älskade moder för dig! — Så skulle jag ändå en gång till få se dig, min älskade moder! — Detta är min bror!» Derpå försjönk han ånyo i dvala.

Under dagens lopp ankomma nya underrättelser, den ena sorgligare än den andra, om feberns och hungerns förfärliga härjningar i byarne. Bland Bashkirerna t. ex. dö människor i massor af hunger och pestartade sjukdomar, som följa i dess spår. I andra byar hotas folket likaledes af hungersdöden, emedan böndernas fordringsegare tagit ifrån dem det mjölförråd, som utdelats af regeringen. Af de få kreatur, som finnas kvar efter vinterns nöd, dö en mängd både af hunger och köld ute på stepperna, dit de hafva drifvits för att söka

Grefve Tolstoy, junior, omgifven af hjelpsökande bönder.

sig föda af det gamla, torra gräset på de få bara kullarne, i en temperatur af 8 à 10 gr. Celsus. Efter vägarne påträffas en mängd kadaver af hornboskap och hästar. Och så nalkas såningstiden, utan att *mushikerna* hafva vare sig dragare eller utsädeskorn! Kommer ej någon extra undsättning på ett eller annat sätt, är det svårt att fatta, huru det skall gå. Man kan frukta, att nöden skall tvinga dess förtviflade offer till hvad som helst.

Inom några få dagar voro de 6 vagnslasterna af det ypperliga amerikanska mjölet, tack vare det fortfarande kalla vädret samt grefvens och hans medarbetares energi, lyckligt forslade från järnvägsstationen till de olika magasinerna i byarne, och bortåt 200 folkkök inrättade, der i rundt tal 20,000 hungrande fingo äta sig mätta två gånger dagligen. Dessutom upprättades och underhöllos provisoriska hospital för sjuka samt inköptes och utdelades utsädeskorn åt bönderna.

Äfven med inberäkning af den mänskliga svagheten hos de styrande och deras stora ömtålighet för alt, som kan tyda på den minsta inblandning i deras angelägenheter eller beröring af deras maktsfer, borde man ha kunnat vänta, att provinsens guvernör och ortens öfriga myndigheter skulle hafva gladt sig åt den enskilda välgörenhetsverksamhet, som räddade en betydlig del af provinsens nödlidande befolkning undan hungersdöden, samt på alt sätt uppmuntrat och understödt densamma — det ålåg ju i första rummet guvernören såsom främste representanten för *Gossudarens* faderliga regering att sörja för, att hans »barn» ej dogo af hunger och pest! Men detta var långt ifrån händelsen. Flera framstående personer skrefvo till guvernören och framstälde för honom den förtviflade ställningen bland folket. Till svar härpå uttryckte han sitt missnöje öfver, att enskilda personer uppehöllo sig inom hans provins och utöfvade välgörenhetsverksamhet bland folket. Samma missnöje märktes likaledes från de flesta af ortens civila och andliga myndigheter. Jag har redan meddelat, hur presten i Petrowka bemötte herr von Birukoff. En viss *Zemskij natchalnik* hade upprättat ett folkkök, der gästerna fingo alldeles otillräcklig föda. Dessa kommo då till grefven och bådo om att få litet soppa från hans folkkök till sina måltider. Detta vägrade han till en början; men då de upprepade gånger kommo och förnyade sin begäran, gaf han slutligen med sig och lät dem få soppa från något af sina kök. Häröfver blef *natchalniken* så uppbragt, att han helt enkelt stängde sitt folkkök, emedan han ej ville ha något som helst samarbete med grefve Tolstoy. Andra liknande fall att förtiga. Grefven skref en redovisning öfver influtna bidrag till de nödlidande, beledsagande densamma med en kort redogö-

relse öfver sin välgörenhetsverksamhet, och sände till distriktstadens tidning; men hela artikeln ströks utom redovisningen för de inkomna bidragen, hvilken var tryckt med så fin stil, att den knappt kunde läsas, under det den förnämsta tidningen i staden Samara innehöll artiklar, inspirerade af ortens högsta myndigheter, hvari det högtidligen förklarades, att det ej rådde någon verklig hungersnöd inom provinsen. Det var ej heller någon hemlighet, att detektiver, ofta i *mushikens* dräkt, höllo ett vaksamt öga på deras görande och låtande, som sysslade med att hjelpa de nödlidande. Jag vet ej, hvad den sorgligt ryktbara »Tredje Afdelningens» tjensteandar rapporterade till sina chefer i Petersburg. Men om deras rapporter voro sanningsenliga, kunde de ej säga något annat än att den enskilda välgörenhetsverksamhet, som bedrefs inom provinsen, uteslutande afsåg att hjelpa de nödlidande *mushikerna*, hvilkas uttryck af tacksamhet för denna hjelp äro i högsta grad lojala och visa, från hvilken synpunkt de betrakta densamma. Jag återgifver här en af deras tacksamhets»adresser» i en så bokstafligt trogen öfversättning som möjligt, och dess innehåll skall tala för sig sjelft i mer än ett afseende:

»*Tacksägelse*

å mötets vägnar i byn Samovolovka i Patrowska Distriktet från personer tillhörande spislokalen, hvilka utgöra 40, hvarken mer eller mindre, som, af hela sitt uppriktiga hjerta och med hela mötets enstämmiga samtycke, hafva äran att tacka, först och främst den himmelske tsaren och därnäst den jordiske tsaren, Alexander Alexandrovitch, med hela hans familj och den Allraheligaste Synoden med alla deras närmaste rådgifvare; och slutligen hafva vi äran tacka Ers Höghet, herr grefve Tolstoy, och Er, herr (gross)handlare, Paul Ivanovitch, för edra välgärningar mot oss, för eder mat; och om vi ej hade fått allmosor från båda hållen, från Hans Majestät Kejsaren och från Ers Höghet, grefve Tolstoy, skulle vi kommit i ett förfärligt tillstånd, och vi skulle näppeligen hafva varit vid lif. Af hela vårt uppriktiga och tacksamma hjerta tacka vi ytterligare Ers Höghet, grefve Tolstoy, och vi förblifva

mycket nöjda med edra anordningar, och vi skola tacka eder många gånger under många år. Vi skola vara mycket, mycket nöjda.»

Det tyckes verkligen, som om guvernören och sjelfva Pobedanostseff äfven borde vara »mycket, mycket nöjda» med en verksamhet, som framkallar sådana lojala och ortodoxa utgjutelser från *mushikernas* sida.

XIX.

Påskhelgen på stepperna.

Fastlagsgudstjenst. — Prestens förhållande till folket. — En prest i sin prydno. — En fattig *mushiks* begrafning. — Utdelning af kläder. — Kringströfvande föräldralösa barn. — Pinsamma kontraster. — En ädlings bostad på stepperna. — En stormig långfredagsnatt. — »Hungersnöden och våra synder». — Utflykter på steppen. — Påsknatten bland lefvande och döda. — »*Christos voskrese!*» — Rysk frikostighet. — En sanitetsexpedition från Amerika. — »Fältväbel» och »Jashka». — Tatarer och bashkirer. — 6 månaders fängelse och förvisning för att man vill hjelpa arbetarne. — Vårbrytning. — Stölder och polis.

Det är den »stora fastan» med dess många gudstjenster. Bittida och sent synes *popen*, iklädd sin »*rjassa*», (en lång kaftan med vida ärmar), med en lång staf i sin hand och på vederbörligt afstånd åtföljd af »psalmsångaren», med långsamma, gravitetiska steg gå upp till kyrkan, under det kyrkklockorna ringas i raskt tempo. Omedelbart efter presten och hans medhjelpare komma skaror af folk af olika åldrar och kön i gåsmarsch, bugande och korsande sig, under det de träda in i kyrkan.

Det är »*Blagovestshjenije*» (Maria bebådelsedag), mitt första tillfälle att besöka gudstjensten i vår by. En isande vind jagar den nyfallna snön öfver slätten, då jag åtföljer hopen in i kyrkan, hvilken fylles till trängsel. Den om flydda tider af välstånd vitnande barbariska glansen i kyrkans inre — talrika i silfver och förgylda ramar infattade helgonbilder, granna dekorationer i asiatisk stil — och de prålande ceremonierna bilda en skrikande kontrast till denna hop af utmärglade,

smutsstinkande och i lumpor höljda män, kvinnor och barn, som oupphörligt buga sig och göra korstecknet eller falla på knä med ansigtet mot golfvet, under det presten går omkring Jungfru Marias och Kristi bild, svängande »det heliga *Kadjilnitza*» eller rökelsekaret, och »psalmsångaren» sjunger messan med en väldig bränvinsbas, som likväl icke förmår öfverrösta det oupphörliga hostandet och barnskriket.

På hvardera sidan om »*ikonostas*» (ett stort »bildställ» framför altaret) står ett slags pulpet omgifven af ett träskrank, innanför hvilket en man sysslar med att försälja »heliga» vaxljus, af hvilka det utarmade folket vanligtvis köper den minsta sorten, som kostar endast 5 kopek, och tänder framför hvar sina favorithelgon. Med dessa »heliga» vaxljus, hvilkas pris höjes ofantligt sedan de blifvit »helgade» af presterskapet, bedrifves omfattande affärer, af hvilka nettobehållningen delas mellan kyrkan och presterskapet.

Luften inne i kyrkan blir snart, trots det kalla draget genom dörrar och fönster, till ytterlighet förskämd.

Hela denna gudstjenst, med dess maskinmessiga ceremonier, dess böner och sånger på ett språk, som folket ej förstår, och dessa arma människor, af hvilka många voro vanstälda af syfilis och smittkoppor, alla utmärglade af hungern och bärande den tydligaste prägel af det djupaste verldsliga och andliga slafveri, gjorde ett ytterst pinsamt intryck.

Under hungersnöden är folket flitigare än annars att gå till kyrkan, emedan de hoppas att derigenom blidka vår herre. De hysa hvarken kärlek eller vördnad till presterna; det är endast vidskepelse och fruktan, som binder dem vid deras välde. *Poperna*, såsom socken- eller bypresterna kallas, och hvilka tillhöra det s. k. »hvita presterskapet», hafva ingen bestämd lön utan hafva frihet att afpressa folket så mycket de förmå för sina kyrkliga handlingar, och de ega många medel att gifva eftertryck åt sina anspråk. *Popens* vackra bostad i vår by vitnade om bättre tider, som varit, och hans välfödda gestalt bevisade, att han ännu ej drabbats af någon egentlig hungersnöd, ehuru hans inkomster blifvit förminskade. Afgifterna för olika religiösa handlingar variera efter omständigheterna, t. ex. från 50 kopek till flera rubel för ett barn-

dop, 5 à 20 rubel för en vigsel, 1 till 10 rubel för en begrafning o. s. v. Dessutom erhåller presten under goda år mycket säd och andra matvaror af folket. Tio gånger årligen gör han sin rond i byarne, då hvarje familj måste gifva honom något. Vid de större festerna kommer han till hemmen och håller »*maleben*» eller bön, och då måste man ge honom minst 25 kopek, några »*pyroger*» (ett slags pastejer), 10 st. ägg o. s. v. I Patrowka finnas 400 hus, det gör ej så litet. Man må icke tro, att alt detta gifves godvilligt; nej, ofta måste hotelser af olika slag användas för att förmå bönderna att gifva. Det händer, att de fattiga föräldrarne måste gå ifrån presten med sitt barn odöpt, emedan de ej kunna betala den begärda summan; men både deras vidskepliga tro på dopets kraft och verkan samt deras fruktan för de yttre följderna af att uppskjuta dophandlingen tvinga dem att snart komma tillbaks och gifva, hvad presten begär. Då de skola vigas, är det ännu svårare att göra uppskof och på det sättet nödga presten att nedsätta sina fordringar. I många fall få kontrahenterna vidkännas en extra utgift: om de t. ex. ej kunna läsa de föreskrifna bönerna (hvilket ej sällan är fallet), få de punga upp med en femma till i form af mutor, då alt går bra.

Allra svårast är det att uppskjuta begrafningar. Detta händer likväl, så att obegrafna lik stundom lemnas i kyrkan eller vid grafven. Det hände en gång, att liket af en fattig kvinna lemnades öfver natten i en kyrka, emedan hennes anhöriga ej hade råd att betala hvad presten fordrade, och presten vägrade att förrätta begrafningen, innan det anskaffats. Men kvinnan, som endast var skendöd, vaknade till lif under natten, bröt upp locket på kistan och kröp ur densamma, men kunde ej komma ut ur kyrkan utan dog af köld.

Presterna stå vanligen på god fot med ämbetsmännen och procentarne, till hvilkas led de ej sällan sjelfva höra. Under hungersnöden är det i de flesta fall alldeles omöjligt för presterna att erhålla betalning för sina religiösa handlingar, om icke i form af arbetsförbindelser från bönderna. Mycket ofta begrafva äfven bönderna sina döda i smyg för att undgå prestens utpressningsförsök. I Patrowka, och för öfrigt öfver alt i landet, isynnerhet inom Volgaprovinserna, finnes dess-

utom ett stort antal sektanhängare, som aldrig begagna sig af presterna. Det är derför lätt förklarligt, att presterna för närvarande klaga mycket öfver hårda tider, ehuru de visst icke lida på långt när så mycket som bönderna.

Såsom belysning af förhållandet mellan folket och presterskapet må följande samtal mellan bönder i en jernvägskupé återgifvas. Händelsen tilldrog sig i byn F . . .: En bonde kommer till presten och anhåller om att blifva vigd.

»Tio rubel!» Bonden börjar pruta. »Nå, så får de' väl gå för fem då, men inte en kopek mindre.» Bonden bjuder tre; han är en fattig stackare. Men *popen* går inte in härpå. Han uppehåller bonden länge. Denne ger icke efter, ökar icke på. Man vet nog, att han inte har mycket att öka på med. Han är naken som en falk, såsom ordspråket säger. En vecka förflyter. *Popen* ser, att bonden ej är i stånd att betala mer än tre rubel, och samtycker att förrätta vigseln. Godt! Han börjar vigselceremonien. Han förer brudparet en gång kring *analoj*[1] och stannar.

Brudgummen säger: »Lille far, jag tror, att man enligt kyrkolagen skall föras tre hvarf omkring '*analoj*' och inte bara ett.»

»Tre gånger för tre rubel . . . !» utropar presten. »Nej, bror, du skämtar. *En* gång är nog för dej.»

Sedan ser brudgummen, att presten icke, enligt sedvanan, låter kronan hållas öfver brudparet, och säger: »Lille far, hvarför viger du oss utan krona?» — »Vill du kanske ha en krona för tre rubel . . . ? Du skämtar, bror. Det är bra så.»

Så vigde han dem utan att enligt det allmänna bruket gifva dem litet rödt vin, då ceremonien var afslutad. Brudgummen sträcker sig framåt:

»Lille far, får jag litet vin!» — Presten skriker åt honom: »Skulle du kanske ha vin också för tre rubel! Du är en listig filur du! Nej, bror, du skämtar!» och han gaf honom ingenting.

De lyssnande bönderna i kupén runkade ogillande på hufvudet och mumlade: »Aj — aj — aj! En sådan prestfar!»

[1]) Ett slags pulpet, på hvilken bibeln och liturgien ligga, och omkring hvilken brudparet enligt rysk sed föres af presten tre hvarf.

«Nej, hos oss i N . . . är presten temligen bra», börjar en annan resande bonde. «Han klår oss inte så mycket. Så'n der egennytta bryr han sig inte om, men . . .» — «Hvad?» Berättaren tillsluter ögonen och skakar på hufvudet. — «Super han då?» — «Jo, och det så det förslår. Och hvilka suptider han har! Aldrig sedan min födelse har jag sett någon vara så elak, då han varit på supsidan, som han! Han är förfärlig, då han är full. Så snart han blir full, börjar han slåss, eller ställer han till något annat spektakel. Härom sistens på natten, då vi knappt hunnit somna, hörde vi plötsligt larmklockan ringa. Hela byn störtade ut, från den minste till den störste, i den tron, att det var eldsvåda. Vi se oss omkring; ingen rök, ingen eld synes till . . . Hvad är å färde? . . . Och klockan ringer fortfarande. Vi springa till klockstapeln, och der se vi 'lille far' stående i skjortan och kalsongerna och med all makt dänga kolfven mot klockan. 'Lille far', ropa vi, 'hvad står på?' — 'Jag (hic) . . . har . . . (hic) slagits med (hic) . . . med käringen!'»

Allmänt skratt i vagnen.

Då jag kom ut från kyrkan, gick jag ett slag utåt slätten för att insupa frisk luft. Då jag vände mig om, såg jag på långt afstånd en liten grupp komma uppför bygatan. Då jag gått ett stycke till, igenkände jag i denna grupp en syn, som upprepades dagligen.

Det är ett begrafningståg, som kommer genom byn. Det är icke någon rik mans begrafning med silfverbeslagen kista, höljd af blommor och buren på katafalk af åtta à tio bärare, föregådde af prester i full ornat, sångare och kyrkotjenare, som bära fanor och bilder, samt efterföljde af en skara af den aflidnes vänner och bekanta, — det är endast fyra män, som med blottade hufvuden på sina skuldror bära en omålad likkista af grofva bräder. Jag stannar. Då de komma närmare, igenkänner jag i en af bärarne, en kraftigt byggd *mushik*-gestalt med regelbundna och vackra, men utmärglade drag, en bonde, hvilken föregående dag besökt grefven och erhållit ett par rubel till likkistan. Det är ej blott landets sed, som bjuder mig blotta hufvudet, — hjertat likasom sammanpressas, och någonting fuktigt framtränger under ögonlocken

En mushiks begrafning. Teckning af Joh. Tiren.

på mig, då dessa af nöden böjda gestalter sakta gå förbi, på väg till den dystra begrafningsplatsen ute på den ödsliga steppen med kvarlefvorna af en af sina bröder, som döden befriat från namnlöst elände . . . .

Bland gåfvor, som inflöto till de nödlidande, voro äfven 185 klädesplagg, som hade skickats från Moskwa, och hvilka det föll på min lott att utdela. Plaggen voro alla nya och särdeles praktiska: största delen fårskinnspelsar samt benkläder, fruntimmerskappor, filtstöflar o. s. v. Så snart det blef kändt, att jag hade kläder till utdelning, belägrades mitt logis af hjelpsökande i hundratal, hvilka kommo och stundom på knä bådo om ett klädesplagg för sig eller de sina. Det var ingen lätt sak att verkställa denna utdelning på ett nöjaktigt sätt. Nästan i hvarje *mushik*-familj rådde stor brist äfven på kläder, ty utom det att *mushikerna* ej hade råd att skaffa sig nya kläder i stället för de utslitna, hade många af dem af nöden tvingats att sälja eller pantsätta sina bästa kläder. Att förse alla med kläder var omöjligt, och att urgallra de allra fattigaste var nästan lika svårt. Sedan en lista på de mest behöfvande, och de plagg hvar och en skulle få, upprättats, skedde utdelningen på utsatt dag. P. I. Birukoff och bonden V. K. Kudrin infunno sig för att hjelpa till vid utdelningen. Medan plaggen ordnades, och listan ytterligare granskades och fulländades, samlades omkring 500 fattiga af olika åldrar och kön omkring mitt logis. Då alt var färdigt, uppropades namnen i den tur de förekommo på listan, och deras egare kommo fram och under djupa bugningar och uttryck af tacksamhet mottogo gåfvan.

Bland dem, som erhöllo kläder, fästes min uppmärksamhet särskildt på flera enkor med små barn, hvilkas fäder bortryckts af hungern och febern, några sjuklige unge män i sin bästa ålder samt gamla gubbar med snöhvitt hår, hvilka, höljda i lumpor, darrande af ålder och hunger, med blottadt hufvud blygsamt stapplade fram, bugade sig djupt och mottogo ett varmt plagg för sin utslitna och giktbrutna kropp.

När hela listan var genomgången, och alla kläder utdelade, stodo likväl hundratals fattiga kvar, som ej fått något plagg.

För följande dag, den 14 april, har jag antecknat bl. a. följande:

Fick ingen ro under natten. Vid midnattstid kommo flera kringströfvande uthungrade människor och bådo om mat Det ser ut, som om människorna skulle vara alldeles rådlösa och förtviflade. I yttre rummet var ett ständigt samtalande i halft hviskande ton, nu och då afbrutet af snyftningar eller högljudd gråt. I morgse upplystes jag, att flera tiggare kommit på natten från främmande byar, samt att tvenne personer i grannskapet under natten dött af fläcktyfus. De kringströfvande tiggarnes antal har ökats ofantligt. Hela dagen hafva stora hopar kommit och gått genom byn, och af dessa ett mycket stort antal barn. Medan jag satt och åt frukost i morgse, såg jag en skara tiggande barn komma gående öfver den öppna platsen framför kyrkan. Några gingo ned till byn och andra till stugan, der jag bodde, utanför hvilken de stannade. Det är visserligen ingenting nytt att se fattiga barn, men det gjorde ett pinsamt intryck att i den soliga aprilmorgonen se denna grupp af hungrande barn, som buro prägeln af det djupaste armod och elände. Särskildt ådrog sig en liten flicka, som bar ett litet barn på sin arm, min uppmärksamhet. Hon hade tydligen ännu ej uppnått 10 år, och likväl skulle hennes skrynklade panna mycket väl kunnat tillhöra en femtioårig kvinna. På litet afstånd från de öfriga står en gosse med blicken riktad mot marken och ett uttryck af hopplöshet öfver sitt barna-ansigte.

På min brutna ryska gjorde jag dem några frågor, hvilka de ordentligt besvarade.

»Hvarifrån kommen I, små barn?» — »Från G.» (en by i grannskapet). — »Hvem är den lille, som du bär i din famn?» frågade jag den lilla flickan med barnet. — »Min lille bror.» — »Hvar äro dina föräldrar?» — »De ha dött i 'sjukan'» (d. v. s. fläcktyfus). — »Har du inga slägtingar?» — »Många ha dött, de andra ha rest bort.» — »Hvad heter du?» frågade jag gossen, som stod på afstånd. — »Ivan Petrovitch A.» — »Hvar har du dina föräldrar?» — »Jag har inga föräldrar», hvarvid den stackars gossen brast i gråt. En af hans kamrater upp-

Hungrande föräldralösa barn.

lyste då, att hans far dött för en månad sedan, och att hans moder begrofs dagen förut.

Jag fann nu, att alla dessa barn voro föräldralösa; deras föräldrar hade dött i »sjukan».

Herr B. meddelade hemska underrättelser om hungerns och sjukdomens härjningar ute i byarne, särskildt bland bashkirerna. »De föräldralösa barnens antal uppgår till tusental i dessa trakter», sade han. Den för någon tid sedan i fläcktyfus insjuknade sjuksköterskan är i dag mycket sämre. Den andra, som nyligen insjuknat i samma sjukdom, blir äfven sämre. Besökte dem båda på middagen. Den förstnämda förmådde med yttersta möda öppna ögonen och helsa; den senare var mycket orolig.

I dag är det stark tö. Snön smälter hastigt; bygatan är på flera ställen öfversvämmad, och smutshögarne börja ånyo jäsa och utveckla giftiga ångor.

Jag kan knappast tänka mig någonting mera pinsamt än att oupphörligt, vecka efter vecka umgås med armod och elände, sjukdom och död. Den känsla af tillfredsställelse, som man erfar, när man på ett eller annat sätt kan bidraga till att lindra medmänniskors nöd och lidande, mer än motväges af den smärtsamma nödvändigheten att nödgas säga nej till så många nödlidande, hvilka komma och bedja om hjelp; för att ej tala om tanken på alla dessa millioner offer för ett gränslöst och hopplöst elände, hvilka aldrig nås af någon hjelp. Det påstås, att vanan skall med tiden utplåna denna plågsamma känsla; men jag har ännu ej märkt några symptom i denna riktning. Tvärtom har med det växande eländet alt omkring denna känsla tilltagit i styrka. Deremot har det blifvit klarare än någonsin för mig, att det är någonting helt annat att *se* nöden ansigte mot ansigte och *umgås med den* dag efter dag, än att *läsa* och *höra talas* derom samt filosofera deröfver. I senare fallet erfar man på sin höjd en flyktig känsla af medlidande med de olyckliga eller måhända tillfredsställelse öfver att man sjelf är förskonad från deras sorgliga lott, eller ock betraktar man kallt och känslolöst altsammans som en företeelse, hvilken har sitt intresse endast såsom en länk i händelsernas kedja, hvars orsaker och sannolika

följder man söker utröna. I förra fallet deremot måste man, om man vill eller ej, mer eller mindre lida *med* dem som lida: jag kan ej tänka mig en kall åskådare af detta gränslösa elände, som om dagen omgifver en på alla sidor och i alla möjliga former och under natten jagar sömnen från ens ögonlock! — Det synes ofattligt, huru snikenheten kan förvandla människor till sådana afgrundsandar som dessa »kulacker» och procentare, hvilka med kallt blod ockra på sina hungrande medmänniskors förtviflade nöd! — Äfven då man, uttröttad, lyckas slumra in och för en stund förlora medvetandet, är det blott för att åter uppvakna till samma intryck och samma erfarenheter. Slutligen börja ens kropps- och själskrafter duka under, och man längtar efter hvila och lindring i denna oupphörliga själsspänning.

Det var derför med tillfredsställelse som vi mottogo en vänlig inbjudning från en människovänlig ädling, hvilken bor på ett från kronan arrenderadt gods ute på steppen omkring 1 ½ mil från vårt hufvudkvarter, och hvilken tagit verksam del i arbetet bland de nödlidande, att tillbringa påskhelgen hos honom, och af hvilken inbjudning så många som möjligt begagnade sig.

Snön låg ännu djup på stepperna, då grefven, hans förvaltare och jag på eftermiddagen den 15 april, den ryska långfredagen, begåfvo oss till herr B:s »farm», åkande i en släde, dragen, efter rysk sed, af tvenne efter hvarandra förspända hästar.

Endast små fläckar på toppen och solsidan af kullarne äro bara, och på dessa synas några utmärglade kreatur lifnära sig af det knappa torra steppgräset från förlidet år på den ännu frusna marken bland kadavren efter boskap, som dukat under för hunger och köld. Det starka solljuset, som återkastas mot det ändlösa snöfältet, är här, om möjligt, ännu mera bländande än uppe bland fjällen. Ögat hvilar derför med så mycket större tillfredsställelse på dessa bara fläckar, hvilka sticka upp här och der likt öar i ett haf af snö och is, under det lärkan slår sina muntra drillar der uppe högt öfver våra hufvuden, och vattnet, som börjar lösgöras ur vintrens

tvång, höres porla här och der under det djupa snötäcket, sökande sig dolda vägar till sitt mål, trotsande alla hinder.

I vester synes den gyllene kupolen af byns kyrka höjande sig mot synranden öfver en mängd lerkojor och trästugor. Af idel förtjusning hålla vi in våra små springare ute på steppen och stiga ur åkdonet för att sträcka på oss, inandas den friska och rena stepp-luften och njuta i fulla drag af den härliga vårdagen.

Hvilken kontrast mellan denna sköna vårstämning och det gränslösa elände, vi nyss lemnat bakom oss! Vid tanken

Boskap betande på steppen.

derpå förefaller oss denna sköna dag med sin friska luft, sitt ljus, sin fågelsång nästan som en bitter ironi. Dessa bilder af hunger och elände, sjukdom och död, äro altför djupt inpräglade i vårt medvetande för att i hast utplånas eller ens för en stund undanskymmas af den skönaste vårstämning; tvärtom framstå de så mycket lifligare just genom den ytterliga motsatsen, och verkan häraf på ett öfveransträngdt nervsystem är ytterst plågsam; och det dröjer länge, innan den lugna reflektionen återvinner väldet öfver de upprörda känslorna.

Verkan af dessa yttre kontraster på ens inre framträder nu i annan form. Dessa frågor, som väl tusende gånger framstält sig för en, under det man rört sig bland de i elände försänkta bönderna, tränga sig nu inpå en mera pockande än någonsin. Hvilka äro orsakerna — de aflägsnare såväl som de närmare — till detta gränslösa elände i ett land med så ofantliga naturliga resurser som detta? Kan det afhjelpas, och huru? När och huru skall hjelpen komma? o. s. v. Man repeterar ofrivilligt dessa olyckliga bönders historia från deras förslafvande under det verldsliga och andliga tyranniet till deras »befrielse» från lifegenskapen för öfver 30 år sedan, och det gränslösa och godtyckliga utsugningssystem, för hvilket de varit utsatta sedan dess, och under hvilket deras tillstånd i vissa afseenden varit olidligare än under lifegenskapens dagar; man reflekterar på nytt öfver det närvarande hopplösa tillståndet, de sannolika följderna af hungersnöden, som är blott *en* faktor i böndernas elände, o. s. v.

Solen har redan hunnit nära horisonten. Under mina fantasier hade jag både glömt, hvad tiden lider, och förlorat väderstrecken. Genom någon idéassociation i samband med hoppet om bättre tider hade jag fått den föreställningen, att det var morgonsolen, som förgylde höjderna derborta vid synranden; men de växande skuggorna taga mig snart ur min förvillelse, och de mörka molnen, som uppstiga öfver Uralbergens utsprång i öster, och en annan molnvägg, bakom hvilken solen dyker ned i vester, bebåda mörker och storm, innan morgonsolen åter skall visa sig — det är ännu »Långfredag», lidandets och dödskvalens långa och mörka dag; dess afton är inne, och en mörk natt stundar; men så kommer väl en gång uppståndelsens morgon med nytt lif, ljus och frihet . . .

Vi äro nu snart vid målet. Der borta på södra stranden af den lilla floden *Matcha* synas taken till några hus, hvilka tyckas vara helt och hållet begrafna i snö. Ej ett enda träd möter ögat, endast snöhöljda, kala stepper omgifva detta nybygge, som på afstånd påminner om en farm på vestra Kansas prärier. Vid framkomsten se vi en mängd hästar och kreatur omkring husen sökande bland smutsen efter grässtrån, hvilka blottas, alt efter som snön smälter bort. Vår värd

kommer oss till mötes och välkomnar oss på ett hjertligt sätt samt bjuder oss stiga in i sin bostad, en enkel omålad envåningsbygnad af trä, innehållande 4 rum och kök. Gränsande till detta hus är ett slags pålbyggnad, betäckt med vide och gräs, som tjenar till stall och ladugård. I närheten finnas flera liknande byggnader för samma ändamål.

Herr B. arrenderar omkring 2,000 hektar jord af regeringen mot ett årligt arrende af 1: 25 rubel (omkr. kr. 2: 50) pr hektar, med vilkor att han i tur och ordning för hvarje år skall bruka endast en sjettedel af jorden.

Hästar sökande föda på den smältande snön.

Under de senaste hårda åren har hr B. endast haft förluster af sitt arrende, och sistlidne vinter har det varit synnerligen svårt att skaffa föda åt hans omkring 100 nötkreatur och lika många hästar, hvilka senare han håller i så stort antal hufvudsakligen för att bereda »*kumiss*». Bortåt ett halft hundratal sommargäster uppehålla sig nämligen härute under sommarmånaderna för att genomgå »*kumiss*-kuren», hvilken anses vara mycket välgörande för en mängd inre åkommor och nervlidanden. Denna egendomliga dryck beredes af hästmjölk, och endast bashkirer och vissa andra af Asiens herde-

folk anses kunna tillaga denna dryck, så att den blir »äkta». Här finnas en mängd bashkir-byar i närheten, och åtskilliga bashkirer och tatarer bo på hr B:s egendom och under sommaren bereda »*kumiss*».

Ju längre det lider på kvällen, desto tätare och mörkare blifva molnen, och då vi fram emot midnatt gå till hvila, ryter stormen öfver taket på det af höga snövallar omgifna huset, under det hagelblandad snö piskar mot fönstret till mitt

Tatarer på steppen. Kvinnor på lerhyddans tak i bakgrunden.

sofrum. Jag tillsluter ögonen och försöker sofva, men förgäfves. Det är icke blott stormen derute, hvilken skakar huset, så att det knakar i dess fogningar, eller haglet, hvilket hotar att krossa fönstret i spillror, som jagar sömnen från mina ögon . . .

Jag har under dagens lopp mottagit ett bref från södra Ryssland, hvars innehåll jag likväl ej hunnit läsa. Jag öppnar detsamma och läser deri bl. a. följande:

... »Familjefadren är förvist (på grund af affall från den ortodoxa tron). Hans maka, som myndigheterna ej tilllåta att enligt sin innerliga önskan begifva sig till sin man[1], har insjuknat i följd af sorg och lidanden och ligger nu omgifven af 6 hungrande barn utan några som helst tillgångar eller någon annan hjelp, än den han kan få af medlidsamma grannar, — men desse äro i de flesta fall sjelfva stadda i den djupaste nöd. Hon får ingen hjelp från myndigheterna — ty hon är sekterist.

Flera förföljda familjer befinna sig i liknande nöd ...»

Jag lägger ifrån mig brefvet och försöker att sofva, men förgäfves. Mina tankar kastas omkring likt landfoglar, som gripits af en cyklon och i nattens mörker slungas ut öfver det svarta, stormupprörda hafvet.

Det är omöjligt att beskrifva deras snabba irrfärder, och om det än vore möjligt, skulle jag väl hafva mod att offentliggöra en dylik beskrifning?

Under sin vilda flygt återkomma de oupphörligt till samma stråt och följa en viss riktning, likt föremål, hvilka gripits af en hvirfvelvind, efter att hafva slungats mot dess omkrets, alltid ånyo dragas in i dess centrum och följa dess lopp.

Korsande hvarandra i sin flygt sväfva de ut öfver det förflutna, det närvarande och det tillkommande. Ofta återkomma de till barndomslifvets skådeplatser och minnen. — Huru annorlunda tedde sig ej allting då! Alt var ljus och glädje, skönhet och harmoni. Kärlek, hopp och tro bodde i hjertat; ordning, rätt och sanning i verlden. Man lärdes att tro på en god och rättvis försyns ingripande vid hvarje steg, vakande öfver de goda och straffande de onda. Då solen förgylde fjällets topp och spred sin värma och glans i den blomstrande dalen, var det för att glädja alla de goda; och då stormen röt, och åskan dundrade, var det för att tukta och straffa de onda. I historiens tilldragelser lärdes man att lika tydligt se försynens hand, straffande det onda och gifvande slutlig seger åt det goda. Drabbades den rättfärdige af lidande, var det

[1]) Under det att t. o. m. de gröfsta brottslingar få åtföljas af sina anhöriga till förvisningsorterna, vägras *»stundisterna»* denna rättighet.

blott en öfvergående pröfning, som i sinom tid skulle vinna sin förklaring och bidraga till en ännu högre lycka. Om den ogudaktige hade öfverhanden, var detta blott stundens seger.

Men huru kort var ej denna lyckliga tid; hur grymt blef ej uppvaknandet ur den saliga barndomsdrömmen till lifvets hårda och iskalla verkligheter! I stället för den milda och kärleksfulla försynen framträdde ett blindt öde både uti naturen, uti historien och det närvarande lifvet.

Naturen nu som förr ej huldt och vänligt log,
Dess mildhet var blott svek, dess leende bedrog:
Se'n solen göt sin glans på grafven mörka, kalla,
Som i sitt sköte slöt den käraste af alla,
Hon syntes mera grym, ju mera skön hon var;
Den skönsta blomman, ack, blott törnen i sig bar.
En lag — förgängelsens — i allting synes råda,
Omutlig, blind och grym; i alt dess verk vi skåda;
För våra böner döf; som klippan hård och kall
För känslan i vårt bröst och våra tårars svall.

Vi tala om framåtskridande och tro oss i mänsklighetens historia märka en utvecklingens lag, ett utkast till ett gudsrike på jorden, till hvars förverkligande alt som skett och sker måste bidraga.

Hvar är denna plan, detta framåtskridande i den gamla verldens ofantliga riken, som med all sin civilisation spårlöst försvunnit; i alla dessa grymma slagtningar; i alt detta gränslösa lidande och elände, som några få despoter och tyranner bragt öfver millioner människor, blott för att tillfredsställa sina lidelser; i dessa strömmar af blod, som utgjutits; i dessa demoniska grymheter, som begåtts i den kristna religionens namn? »Den rättfärdiges blod är det godas utsäde», säger man. Men huru många länder hafva ej genomdränkts, huru många stränder sköljts af detta blod och likväl förblifvit lika ofruktbärande, kala som en öken!

Och hur är det med framåtskridandet och utvecklingen för närvarande, vid det nittonde århundradets slut? Under det massorna äro försänkta i okunnighet, i armod, i kroppslig och sedlig orenlighet; under det här i Ryssland trettiofem

millioner kämpa med hunger och pest, lefva de store i sysslolöshet och lyx, afpressa regeringarne den sista skärfven af den fattige för att användas till kanoner och kulsprutor, förkunna kristendomslärarne undergifvenhet, försakelse och väntan efter en evig salighet bortom grafven, under det de sjelfva lefva i maklighet och öfverflöd, girigt samlande åt sig jordens skatter, såsom om de för evigt skulle bo här, eller tolka de försoningens lära, under det de jaga och förfölja »kättare» såsom vilda djur!

Man behöfver ej vara filosof för att uppställa dessa problem — lifvets hårda och kalla verkligheter skola snart framställa dem för oss. Se på dessa arma människor, som trälat likt slafvar och ständigt hoppats på bättre tider, som aldrig kommit, utan i stället hungrens kval och fasor. De hafva ropat till Gud att rädda deras små från hungersdöden, men himlen har varit hård som koppar, intet svar har kommit på deras bön, under det att deras förtryckare, som riktat sig på deras svett och möda, vältra sig i öfverflöd. Hade den gamle siaren rätt, då han sade, att »den rättfärdige eller hans säd» ej behöfde »gå efter bröd»? Hvarför måste dessa gudfruktiga människor lida både förföljelse och hunger och fåfängt ropa till gud om bröd för sina små?

Gemensamma lidanden, äfven af svåraste slag, kunna uthärdas jemförelsevis lätt; men planmessiga, skriande olikheter i lefnadsvilkor utan botemedel genomborra hjertat likt dolkar!

Se dessa millioner utarmade, okunniga och hjelplösa offer för våldets och förtryckets arm, för orättvisor utan möjlighet till upprättelse — dessa fattiga och svaga som alltid ha orätt! — De förstå ingenting af det officiella samhällsskicket med dess former, dess lagar, dess etikett; de veta endast, att öfver alt detta orediga lysande virrvarr sitta lärde, vise, mäktige och domare, hvilka måste förstå deras sak, ty de hafva rättvisan på sin sida. De gå åstad att söka hjelp och upprättelse: de klappa på portar, som förblifva tillslutna; de tala till kallt och likgiltigt lyssnande; de skrifva knappt läsbara bref till de store utan att få svar; eller kanske få de utstå misshandel

och straff för sin djerfhet att begära rättvisa och skydd, som ej äro till för dem.

På mitt nattduksbord ligger en broschyr, innehållande en predikan, nyligen hållen af en tysk prest i Petersburg med titel »Hungersnöden och våra Synder», hvari det upprepade gånger framhålles, att denna förfärliga nöd är en straffdom, som gud har sändt för syndens skull.

Men hvarför drabbas just de mest oskyldiga af denna straffdom? Icke äro väl dessa arma, okunniga och förtryckta *mushiker* syndare framför alla andra, att de derför skulle utstå så gräsliga lidanden; och icke äro väl dessa millionärer, som riktat sig på *mushikernas* slafveri och nu ligga och roa sig i Petersburg, Paris och Nizza, sådana helgon och guds älskliga barn, att de derför skola så gynnas af vår herre? — Och dessa små föräldralösa barn, som i tusental ströfva omkring utan hem och utan stöd, uthungrade och förfrusna, tills de antingen blifva liggande efter vägarne att förgås eller öfverlemnas åt ett lif af hopplöst armod och namnlöst elände, *hvad* hafva väl *de* gjort att förtörna en helig gud och draga öfver sig en dylik straffdom? . . . .

Stormen ryter med ökadt raseri. Jag släcker lampan. Ögonen tillslutas småningom af trötthet. Men de oroliga tankarna kastas ännu omkring, tills de upplösa sig i ett oredigt virrvarr . . . .

På morgonen var stormen öfver, och solen gick upp på en molnfri himmel. Efter frukosten företogo grefve Tolstoy och jag en fotvandring ut på stepperna på vestra sidan om floden Matcha, der familjen Tolstoy eger en betydande jordsträcka. Sökande vår väg efter höjdsträckningar, der snön börjat smälta bort, påträffade vi här och der några utmärglade hästar och nötkreatur. På ett par kullar hittade vi förstenade hafsmusslor och »djefvulsfingrar» (*tjortovi paltzi*), lemningar från geologiska perioder, då dessa stepper utgjorde hafsbotten.

På eftermiddagen började folk begifva sig till närmaste by för att bevista de sedvanliga högtiderna i kyrkan under påsknatten. Största delen af denna natt tillbringas nämligen i kyrkan, der Kristi uppståndelse på ett teatraliskt sätt fram-

ställes under sång, musik och en mängd ceremonier. I samband med dessa religiösa ceremonier förekomma i många fall bruk, som vitna om hednisk vidskepelse. Så t. ex. brukar folket på vissa orter under påsknatten besöka sina anhörigas grafvar, på hvilka de lägga matbitar eller hälla ett glas bränvin, »om man så hafva kan», alt i den tron, att de döda under denna natt vakna till lif, stundom äfven stå upp och vandra omkring. Bönderna berätta, att de kunna höra de döda vända på sig i sina grafvar under denna natt, om de lägga örat mot grafven och lyssna; eller att de kunna höra dem tala eller äfven träffa dem personligen o. s. v. Då så mycken hunger var rådande bland de lefvande, skulle man kunnat tycka, att folket ej skulle haft något öfrigt att gifva de döda, men det är icke alls otroligt, att både bröd och soppa af det »underbara amerikanska mjölet», som utdelades till påsken, serverades på kyrkogården åt mer än en af dem, som hungrat ihjel under vintern!

Påskdagen randades klar och skön. På morgonen återkommo kyrkobesökarne, och några af det inbjudna sällskapet ankommo från olika håll, alla med de bedröfligaste underrättelser om hungersnödens och sjukdomarnes härjningar.

På påskdagen helsar man hvarandra med orden: »*Kristus är uppstånden!*» (*Christos voskresje!*) och en kyss, och denna helsningsformel begagnas sedan fortfarande i 40 dagar, icke blott då man träffas utan äfven i början af bref, hvad de nu än må handla om, samt affärshandlingar och vid hvarje högtidligt tillfälle. Bland den bildade klassen iakttages detta såväl som andra kyrkliga bruk blott undantagsvis. I sjelfva verket bry sig numera de bildade ingenting om kyrkan och dess ceremonier, utom då de äro tvungna, såsom t. ex. vid vigsel och begrafningar, hvadan de också af bönderna anses hylla någon särskild religion. De hafva visserligen äfven de i de flesta fall helgonbilder i sina hem, men aldrig eller ytterst sällan korsa och buga de sig inför dem.

Den okonstlade hjertlighet och oinskränkta frikostighet, hvarmed vårt värdfolk undfägnade oss med det bästa af hvad huset förmådde — drag, som äro oskiljaktiga från den äkta ryska gästfriheten — bidrogo i hög grad att göra denna påsk-

dag angenäm. De omgifvande förhållandena gåfvo en allvarlig prägel åt vårt samkväm, hvilket användes hufvudsakligen till tankeutbyte rörande den växande nöden och dess lindrande.

Under dagens lopp ankom ett nummer af tidningen »*Nedjela*» (Veckan), hvari förekom ett meddelande, att en amerikansk dam var på väg till Ryssland i spetsen för en sanitetsexpedition med en hel ångbåtslast af födoämnen för sjuka och svaga etc. för att upprätta folkkök för sjuka och konvalescenter i hungersnödsprovinserna. Denna underrättelse väckte allmän glädje, och det beslöts, att jag genast

»Herr Fältväbel».

skulle skrifva och sätta mig i förbindelse med henne för att erhålla hjelp för Samara, samt att jag i början af maj, då ångbåtstrafiken på Volga öppnats, skulle resa ned till södra delarne af guvernementet, der nöden var förfärlig, och till Saratow för att vidtaga förberedande åtgärder till upprättande af folkkök för sjuka. Jag skall längre fram meddela, hur det gick med denna sanitetsexpedition.

Till middagen serverades bl. a. den ryska påskrätten »*paskha*», hvilken nog smakade mycket bra för den som i flera veckor lefvat hufvudsakligen på té och groft rågbröd;

annars tror jag, att smaken måste odlas något, om den mäktiga rätten skall blifva riktigt njutbar.

På eftermiddagen trakterade oss en af doktorerna med sång till musik på en gammal, trasig guitarr.

Utom bashkirer och tatarer, som erinra om att vi befinna oss på Asiens gräns, finnes här en annan äkta asiat, nämligen en kamel, »herr Fältväbel», hvilken är allas gunstling, och på hvilkens rygg vi företaga små ridturer. Ett extra nöje beredde oss herr Fältväbel, då han med doktor B. på ryggen lade sig på en bar fläck ute på steppen, dit han vadat

»Jashka».

i djup snö, och envist vägrade att röra sig ur fläcken, tils en tatar med stor möda vadat till stället och förmådde honom att resa på sig och vända om hem. En annan asiat, som likaledes snart blef allas gunstling, var en liten, nästan hvit åsna, kallad *»Jashka»*, hvilken mycket påminde om mexikanarnes *burros*.

Här liksom öfveralt åtnjöto tatarerna stort anseende för sin pålitlighet och arbetsamhet. De tycktes äfven i intelligens stå högre än de ortodoxa ryska *mushikerna*.

På kvällen skingrades sällskapet; några återvände till sina olika poster, andra stannade kvar ett par dagar.

Ehuru stark tö hade inträdt, hvilken på ett dygn kommit den lilla floden att svälla högt öfver sina bräddar, och öfver alt ökat vattenmassorna, så att en af våra kamrater med sin häst varit nära att drunkna ute på stepperna, lågo likväl ännu snömassorna jemnhöga med husen på herr von B:s »farm».

Herr von B., hvilken tillhör en af Rysslands förnämsta adliga familjer och är en man med hög bildning, ädel och människovänlig karakter, var en af ett sjuttiotal upplysta och

Snödrifva framför B:s hus i slutet af april.

frisinnade ädlingar, hvilka ville fortsätta det reformarbete, som kejsar Alexander II påbörjade, och i arbetsklassens intresse vidtogo åtgärder för upprättande af ett kooperativt fabrikssystem, och härför, sedan den våldsamma reaktionen inträdt, blefvo kastade i Petro-Pavlowskfängelset, der de fingo sitta i sex månader och sedan utan ransakning och dom förvisades. Herr von B. (hvilken sjelf aldrig yttrade ett ord om dessa

förhållanden) är förbjuden att med sin fot träda inom Moskwa och Petersburg. Härute sysslar han nu med sitt jordbruk, sina barns uppfostran, för hvilka han sjelf är »informator», samt välgörenhetsverksamhet bland de hungrande, hvilka i stort antal komma till honom och begära hjelp. Han hade ock nyligen erhållit 3 vagnslaster af det amerikanska mjölet till sina folkkök.

Vårbrytningen gjorde det ytterst svårt att färdas mellan byarne, hvadan några af oss stannade kvar några dagar.

Bönder genombrytande en snödrifva i slutet af april.

Det härliga vädret lockade oss ut på en ridtur öfver höjderna på andra stranden af floden, der solen smält bort snön. Från en molnfri himmel sken solen varmt som på en sommardag utöfver de ändlösa stepperna, hvilka ännu voro höljda af djup snö, utom de högsta kullarne och sluttningarna mot solsidan. Från dessa af den starka solvärmen upptinande bara fläckar uppstego i den klara luften ångor så täta, att man kunnat tro, att det var rökpelare från jordbrand eller heta källor, som höjde sig öfver steppen. Mellan de bara höjderna och sluttningarne kunde vi med knapp nöd komma fram ge-

nom de djupa snö- och vattenflödena. Der marken börjat upptina, sågo vi en mängd murmeldjur, hvilka här anses som svåra skadedjur, dels derför att de gräfva upp jorden, och dels emedan de äta upp säden. Här finnes tvenne arter af dessa djur, nämligen det sibiriska murmeldjuret (på ryska »*suslik*») och det vanliga murmeldjuret (på ryska »*surok*»), det förra något större och ljusare till färgen än det senare.

Här och der påträffade vi hjordar af nötboskap och hästar, vaktade af tatarer till häst, släpande en ofantligt lång piska efter hästen. Vid en bergshöjd, kallad Ararat, sågo vi på ett fält stjelkar efter solblommor, hvilka här odlas i betydlig mängd för tillverkning af olja af dess frön, hvilken användes till maten, isynnerhet under fastan. Dessa frön äta bönderna äfven råa eller stekta, likväl mera som tidsfördrif vid deras samkväm än som födoämne.

På återvägen kunde vi med nöd komma öfver floden, hvilken nu hotade att bryta fördämningsvallen och bortföra bron, öfver hvilken vi skulle färdas. På e. m. ökades vattnet ännu mer, så att bron måste i hast borttagas, och fördämningsvallen öfversvämmades. En liten primitiv båt fick nu tjena som fortskaffningsmedel öfver floden, hvilken här bildade en liten sjö bakom den konstgjorda fördämningen.

Under den kalla natten sjönk floden lika hastigt, som den steg under den varma solhettan, emedan här ej finnes skog, som modererar klimatet och vattenflödet. Få platser på jorden torde förete så hastiga och stora temperaturvexlingar som dessa stepper. På våren händer det ofta, att hettan på dagen uppgår till + 35° Celsus i skuggan och på natten sjunker till — 5 à 10°. Medeltemperaturen i Samara, som ligger på 52:dra breddgraden, d. v. s. samma breddgrad som mellersta Tyskland, har samma medeltemperatur för hela året som Sundsvall, d. v. s. på nära 10° nordligare bredd.

Under vårbrytningens tid färdas derför resande mest nattetid eller tidigt på morgonen före soluppgången. En mängd utblottade och uthungrade vandrare voro äfven nu i rörelse på nätterna, mest österut på väg till Uralsk för att söka sig arbete.

Stölder och rån, som i allmänhet förekomma i mindre grad än man skulle tro, började vid denna tid tilltaga på ett oroväckande sätt, trots den stora polisstyrkan, hvilken egentligen ej synes vara till så mycket för att hålla efter verkliga brottslingar som icke fast mer för att trakassera och förfölja ärliga och samvetsgranna människor. »*Isprarniken*» eller polischefen är skyldig att flere gånger årligen regelbundet besöka hvarje by inom sitt distrikt, och dessutom alltid infinna sig, då hans närvaro påkallas; men »*isprarniken*» t. ex. i distriktet Nikolajevsk, hvilken utom sin lön, uppgående till 2,000 rubel årligen, uppbär 3,000 rubel i »hästpengar», reser nästan ingenting. Det finnes byar inom hans distrikt, hvilka han ej besökt på 11 år. På vissa orter råder ett annat system: bönderna hålla skjuts; och der resa polischeferna mycket mera, icke blott å ämbetets vägnar utan äfven för egna angelägenheter.

XX.

Om jordbruket.

Min första färd i *tarantass*. — Såningstid utan utsäde. — Bönderna förtviflade. — Myndigheternas oförsvarliga dröjsmål med utdelande af utsädeskorn. — Hungersnöd i äldre tider. — Jordbrukets försämrande. — Professor Issajeffs omdöme. — Officiella åtgärder till förbättrande af jordbruket. — Landtbruksskolor. — Sibiriakoffs anbud att bygga en åkerbruksakademi afslås. — En vattenreservoir och bränvinsfloden. — Emigration.

På återvägen från Nikolajevsk åkte jag för första gången i mitt lif i en *tarantass*.

Snön hade nu till största delen smält bort; endast några drifvor lågo kvar här och der och gåfvo åt de omgifvande skoglösa höjderna ett utseende, som påminde om sommarvyer bland högfjällen. På små fläckar af gräsmark mellan de vidsträckta plöjda svarta och bruna fälten prunka utsökt vackra tidiga steppblommor mellan det uppspirande gräset. I dalgångarne möter ögat en förödelsens styggelse, orsakad af det häftiga vårflödet: djupa hålor, långa grafvar, liknande remnor efter en jordbäfning, och högar af jord, såsom om jättemullvader skulle hafva uppgräft och underminerat marken.

Öfver dessa underminerade dalar och djupa forsande vårbäckar är det förenadt med verklig fara att färdas, och det händer ej sällan, att både människor och dragare drunkna på dylika ställen.

Under vårbrytningen är all posttransport afbruten på stepperna, emedan floderna sakna broar. Vi hade derför fått vänta i tvenne veckor på bref.

Tiden var nu inne för vårarbetet, men inga *mushiker* syntes ute på fälten, med undantag af några, som arbetade hos en kulack. Hvad skulle de stackars bönderna göra? De hade hvarken dragare, utsädeskorn eller några andra tillgångar. I byns offentliga magasiner fanns förråd af utsädeskorn, som anskaffats af regeringen till att utdelas bland *mushikerna;* men detta förråd var för litet för att ens tillfredsställa en tredjedel af de mest trängande behofven, och dessutom hördes det ej heller af någon utdelning deraf. Hundratals bönder samlades från hela distriktet vid »*pravleniet*» och sädesmagasinen, väntande dag efter dag att utdelning skulle ske, men för-

Regeringsbyggnaden och magasiner i Patrowka med bönder inne på gården. Efter fotografi.

gäfves. De sände bud till vederbörande myndigheter med anhållan, att utsädeskornet måtte utdelas, så att de skulle kunna börja med sådden. Tiden var långt framskriden — omkring tre veckor senare än den vanliga såningstiden. I sin förtviflan kommo de till grefve Tolstoy och bådo honom om hjelp. Väl hade något medel influtit för anskaffande af hästar och utsädeskorn åt bönderna, men endast ett jemförelsevis ringa antal kunde blifva hulpna dermed.

Rådlösa drefvo de nu omkring i byn och stodo i grupper här och der, ej vetande hvad de skulle taga sig till.

Vid denna kritiska tidpunkt erhöll grefve Tolstoy tvenne

större penningesändningar af medel, som influtit från våra vänner i Amerika, till uppköp af utsädeskorn och anskaffande af dragare åt bönderna för vårarbetet. Nu blef det brådska. I hast anskaffades utsädeskorn och lejdes ett antal dragare, och öfver 200 af de mest nödstälda bönderna erhöllo hjelp till att beså sina åkerlappar. Till vår vän von Birukoff hade likaledes betydliga penningebidrag influtit, så att han kunde plöja och beså många utblottade *mushikers* åkrar.

Det var sorgligt att se de öfriga *mushikerna*, som fortfarande fingo vänta på utdelandet af utsädeskornet från regeringen.

Bönder väntande på utdelning af utsädeskorn. Efter fotografi.

Det är svårt att fatta, hvarför myndigheterna ej utdelade de i magasinen liggande förråden, som voro bestämda för bönderna, under det såningstiden längesedan var inne. Det kunde ej gerna vara bristande tid, ty de hade tid att spela kort och festa, under det människor dogo af hunger rundt omkring dem. Att öfva böndernas tålamod synes icke heller vara rätta tillfället, då såningstiden går dem ur händerna. Man skulle ej heller kunna sätta tro till rykten om andra ännu sämre bevekelsegrunder till detta oförsvarliga dröjsmål, om ej de hjertlösaste handlingar af våld mot bönderna hörde till ordningen för dagen.

Många af *mushikerna* begåfvo sig ut för att söka arbete, men det var ej lätt att få sådant, då endast några få kapitalister och kulacker hade råd till att leja folk, och det fanns ett så stort antal arbetssökande. Lyckades de ändtligen erhålla arbete, nödgades de arbeta endast för födan, hvilken var af ytterst tarfligt slag.

Innan jag afslutar skildringen af mina erfarenheter och iakttagelser i Samara, vill jag framställa några fakta rörande jordbruksförhållandena i Ryssland och särskildt i Samara.

Det är en känd sak, att ju lägre ett lands kultur står, desto mer är det blottstäldt för missväxt och hungersnöd.

Sålunda inträffade i vestra Europa under medeltiden hvart 8:de eller 10:de år hungersnöd med stor dödlighet. I Ryssland har detta förhållande fortfarit ända tills nu. Under tiden mellan 1127—1303 uppräknar »Nikonska Krönikan» 11 hungerår. År 1128 lifnärde sig befolkningen inom Nishni Novgorods område af lindblad och björkbark. Liken af dem som dött af hunger lågo på gatorna, vägarna och torgen, »hvaraf», såsom historieskrifvaren naivt berättar, »uppstod en mycket svår stank, och många utvandrade». Under Boris Godunows välde uppåto mödrar sina barn för att stilla sin hunger, tre kvinnor lockade en bonde in på gården med list och dödade honom, styckade och saltade honom, människokött såldes på torgen o. s. v. Under åren 1213 och 1215 rådde äfven svår hungersnöd med stor dödlighet. Under åren 1129—30 rasade hungersnöden öfver hela det nordliga och mellersta Ryssland; i Smolensk ensamt dogo 32,000 människor o. s. v. Liknande fakta skulle kunna anföras från alla århundraden ända till nu.

Det är också lätt förklarligt, hvarför ett missväxtår medför hungersnöd i länder med låg kultur, der arbetsmetoderna äro ofullkomliga, och invånarne äro ur stånd att bekämpa den yttre naturens ogynsamma inflytelser. Jordens ringa afkastning gör det nästan omöjligt att spara något utöfver de dagliga behofvens tillfredsställande, och människorna hafva icke tillräcklig insigt eller förtänksamhet till att samla förråd för kommande hårda tider, och om sådana förråd än skulle finnas på någon ort, kunna de icke, i följd af de dåliga kom-

munikationerna, fortskaffas till den trakt der nöd råder åtminstone icke utan till så stora kostnader, att de blifva otillgängliga för de fattiga.

Till och med så långt fram i tiden som under missväxtåret 1841 kostade i distriktet Michailoff en *tschetwert* (2 hektoliter) råg 20 rubel 82 kop., i guvernementet Tamboff deremot endast 4 rub. 59 kopek; i Brjansk och Shisdra 27 rub. 50 kop., deremot i guvernementet Kostroma 6 rubel 11 kopek! Dessa sagolika siffror förskrifva sig visserligen från tiden före jernvägarnes byggande, men äfven sedan dess hafva liknande förhållanden inträffat.

Genom en stigande kultur höjes alltid inom ett gifvet område totalskördebeloppet och förminskas dess årliga vexlingar och dermed äfven antalet af verkliga missväxtår. Sålunda skördade man i England vid slutet af fjortonde och början af femtonde århundradet, äfven i allra bästa fall, ej mer än omkring 11 hektoliter hvete på 1 hektar jord; mot slutet af adertonde århundradet deremot gaf en hektar jord en medelskörd af omkr. 23 hektoliter, och under de följande 80 åren steg den till omkring 28 hektoliter, hvarunder vexlingarne i skörden äfven voro obetydande, eller visade en skilnad af 18 % mellan den minsta skörden (1886) och den högsta (1887).

I Frankrike och Tyskland visar sig samma förhållande, med den skilnad, att skörden der ej uppdrifvits fullt så högt som i England. I Ryssland deremot gifva råg och hvete 2 gånger mindre skörd än på Europas fastland och 3 gånger mindre än i England, oaktadt Rysslands jord i allmänhet är mycket bördigare; under det att vexlingarne i de olika årens skörd i en gifven del af tsarriket äro ofantligt stora, och missväxtåren ofta återkommande.

Under det de vesteuropeiska länderna årligen måste införa säd (den inhemska skörden räcker i Frankrike och Tyskland 10—10½ månader, i England och Irland 3½ månader af året), och deras befolkning likväl har medel att tillgå i händelse af missväxtår (hvilket sparkassestatistiken i dessa länder bevisar), äro de ryska bönderna ständigt utblottade.

Orsakerna härtill äro många och förut delvis påpekade; vi skola nu endast beröra några jordbruksförhållanden. De

hufvudsakliga tilldragelserna på landtbrukshistoriens område i Ryssland under de senaste 30 åren äro väl egnade att sprida ljus öfver missväxten och hungersnöden. Lifegenskapens upphäfvande och dermed sammanhängande förhållanden bilda naturligtvis grundlaget till hela denna historia. Vid emancipationen tilldelades bönderna, såsom redan påpekats, otillräcklig jord för att uppehålla sina familjer; och allra sämst lottade blefvo bönderna i de bördigaste eller s. k. svartjord-distrikten.

För att höja sitt jordbruk behöfde den ryske bonden oundgängligen både förrådsmedel och ett godt exempel hos sin omgifning — ty det är otänkbart att de, hvilka nyss varit slafvar, skulle genast på egen hand kunna uppfylla fordringarna på ett rationelt jordbruk — men båda dessa förutsättningar saknades. Bonden kunde med yttersta nöd slå sig igenom dag för dag; äfven i de bästa år skördade han ej så mycket af sin jordlapp, att han kunde lifnära sig och de sina utan måste härför tillgripa dagsverksarbete. Huru skulle han under sådana omständigheter kunna skaffa sig förråd att förbättra sitt jordbruk och sin kreatursskötsel?

Hos de stora eller medelstora godsegarne rådde i allmänhet bristande kännedom om landtbruket. Om några ibland dem höjde sig till ett rationelt jordbruk, kunde de ej tjena bönderna till föredöme: Hur skulle bönderna kunna skaffa sig dyra exemplar af hornboskap, redskap och konstgjorda gödningsämnen? Godsegarne åstundade likväl större inkomster af sina gods. Härtill stod endast ett medel till buds: fullständig utsugning af alla naturliga rikedomar. Men denna källa utsinar i längden, då hon tages alt för starkt i anspråk. Under ett och ett halft eller tvenne årtionden förlänar hon rosenfärg åt sin omgifning och kommer lättsinniga människor att tro, att hon är outtömlig. Dessa inkomstkällor voro jordens produktionskraft och skogen.

Samtidigt med böndernas emancipation började jernvägsbyggandet och utvecklingen af ångbåtstrafiken på de stora floderna. År 1858 fans det 700 kilometer jernvägar i landet, mot slutet af 80-talet omkr. 29,000 kilometer.

År 1854 trafikerades alla floderna af 115 ångbåtar, hvilkas antal 1885 vuxit till 1,382. Härigenom växte dagligen efter-

frågan efter byggnads- och bränslematerial både för jernvägsväsendet och ångbåtstrafiken såväl som de industrigrenar, hvilka genom de förbättrade kommunikationarna hade uppstått. Lägg härtill den stora afsättningsmarknad för Rysslands ofantliga skogsrikedom, som härigenom framkallades. År 1886 fraktades på Volga ensamt 53 millioner pud trävaror, på Dnjepr 10 mill. pud, och på Don, inom hvars område ej finnas några skogar, 1½ mill. pud. Nu började ett hejdlöst sköflande af skogarne, hvilka ej voro skyddade af några lagar, till oersättlig skada för hela det s. k. »svartjordområdet» både i Lill-Ryssland och Stor-Ryssland, hvilket alltid varit fattigt på skog. Härigenom har klimatet i dessa trakter i hög grad försämrats: temperaturvexlingarne äro plötsligare och större; regnmängden har förminskats; och den ringa nederbörden sker vanligen i form af störtregn, så att floderna plötsligt stiga öfver sina bräddar utan att lemna jorden tillräckligt förråd af fukt. Men bönderna förfogade ej öfver någon dylik inkomstkälla; endast de stora och medelstora godsegarne samt ämbetsmän och deras bundsförvandter öste med all makt derur.

De stora godsegarne inom »svartjordområdet» begagnade sig af jordens produktiva förmåga såsom inkomstkälla. Kommunikationsförbindelserna med Moskwa och de sydliga hamnarne höjde sädespriserna och jordarrendena; folkmängdens tillväxt och den brist på jord, hvaraf bönderna ledo, befordrade i ännu högre grad arrendeprisens höjande, hvilka stego år efter år, tills de nådde sin höjdpunkt under åren 1881—83. I de tätt befolkade guvernementen Tula, Orel, Kursk, Woronesh, Tambow, Charkow, Poltava och Chernigow stego de ända till 18—22 rubel per hektar för en enda sådd af vårsäde. Det var nu lätt för jordegare och kapitalister att skörda guld af jorden: det behöfdes hvarken fackkunskap, tungt arbete eller företagsamhet; det fordrades endast att förvandla mer och mer land till åkerfält och utarrendera åt befolkningen. Med förvånansvärd hastighet förvandlades också på adelsmännens och kapitalisternas gods ängar, betesmark och skog till åkerfält. Inom t. ex. distriktet Borissoglebsk i guvernementet Tambow förvandlades 80 proc. af jorden till trädgårds- och

åkerland. Detta var ej något undantagsfall utan kan anses som typiskt. På vissa orter upptog åkerjorden ända till 97 proc. af all jord.

Sådan var ställningen på privatgodsen för omkring 13 år tillbaka; och det är lätt att inse, huru jordbruket under dylika förhållanden måste gestalta sig. Sedan den höga arrendesumman afdragits, hade bonden-arrendatorn föga eller intet för sitt arbete — inträffade missväxt, gjorde han direkt förlust. Bonden kunde vid ett så högt arrende endast hålla sig uppe genom att draga den största möjliga nytta af jordens produktionsförmåga, hvilket skedde genom att plöja upp all odelbar jord. I hela »svartjordsområdet» utgör trädgårds- och åkerjorden i genomsnitt 80 proc. af all den jord, som innehafves af bönderna. I andra guvernement är förhållandet liknande.

Om jorden tjenade till näring för boskapen likaväl som för människorna, hvilket är händelsen, der »fruktvexlingssystemet» är infördt, skulle dessa anförda siffror ej hafva någon betänklig innebörd. Der gifver en del af fältet, som är besådt med gräs, boskapen nödigt foder, och den andra delen gödsel i ersättning för, hvad säd och andra växter tagit från jorden. Helt annorlunda är förhållandet med det ryska jordbruket. I de nordligare provinserna har gräsodlingen gjort märkbara framsteg, men i »svartjordsområdet» ligger den nere. Här producerar jorden nästan uteslutande säd. Härigenom blir naturligtvis jorden helt och hållet utsugen och ur stånd att bära frukt. Lägg härtill, att redskapen är primitiv, att jorden bearbetas dåligt, och att en alt för stor proportion deraf besås med säd, samt att antalet hästar och boskap är ytterst ringa[1] (i flera guvernement omkring 20 st. på 100 hektar), och att omkring 30 procent af alla bönder inom »svartjordsområdet» (år 1886) helt och hållet saknade både hästar och kreatur (f. n. har denna siffra stigit till omkring 60 %), och

---

[1]) År 1882 fanns inom det europeiska Rysslands samtliga bykommuner, enligt officiel uppgift (i »*Juriditcheskij Vestnik*»), 9,079,924 bondehushåll. 25 procent af desse eller 2,437,555 hushåll, representerande en befolkning af omkring 14 millioner af jordbrukareklassen, hade inga hästar. För närvarande har detta antal mer än fördubblats. I sanning ett slående bevis på böndernas utarmande!

det skall icke förvåna, att jorden blir mer och mer ur stånd att gifva någon afkastning. I de flesta fall beröfvas böndernas jord all näring, icke blott derför att så litet gödsel uppstår, utan äfven derför att affallet af deras kreatur dels användes till bränsle och dels *försäljes åt större jordegare*. På många orter är denna gödselhandel mycket utvecklad. Bönderna sälja på vintern för en spottstyfver gödseln åt godsegare, stundom för ett helt år på förhand, och sålunda utsugas systematiskt både bönderna och deras jord.

Det är under sådana förhållanden icke alls öfverraskande, att jordens fruktbarhet, hvilken redan är 3 gånger mindre än t. ex. i England, oupphörligt förminskas. Klagan i denna riktning höres från alla delar af landet. På sina ställen har man upphört att så hvete, emedan skörden blifvit så ringa, att det ej burit sig, t. ex. i distriktet Jelez i guvernementet Orel samt i guvernementet Tambow.

Öfver skördeförhållandena i distriktet Novo-Uzensk i guvernementet Samara hafva Zemstvo-myndigheterna samlat underrättelser, som sträcka sig öfver de senaste 50 åren, och af hvilka framgår, att på 40-talet inträffade 3 dåliga skördar, på 60- och 70-talet 4 och på 80-talet 5. Liknande fakta kunde anföras från en mängd olika orter, visande ständig minskning i skördebeloppet och ökning i missväxtårens antal.

Om än meteorologiska iakttagelser för längre tider saknas i många guvernement, gifves dock tillräckliga bevis för att klimatet i Rysslands bördigaste provinser under de senaste årtiondena försämrats — ofta inträffa nu för tiden häftiga stormar och orkaner, störtregn i stället för lugnt och jemnt regnfall och morgondagg, som verka så välgörande på växtriket — och öfveralt klagas öfver, att ogräset undantränger boskapsfodret. Upplöjandet af magra jordsträckor utan att gödsla dem har beröfvat jorden de växter, som gåfvo stadga åt grässvålen, så att vår- och regnfloder på oerhörda sträckor bortspola matjorden och göra marken otillgänglig för all kultur. Samtidigt framkallas betydande förändringar äfven inom djurverlden: många djur-, fogel- och insektarter försvinna hastigt och ersättas af skadliga, hvilka förökas, såsom t. ex. jordråttan (*Arctomys citellus*) och den hessiska flugan.

Dessa förhållanden måste helt naturligt medföra utbytandet af dyrare sädesslag, såsom hvete, mot billigare, såsom råg.

Enligt tillförlitliga uppgifter från hungeråret 1841, under kejsar Nikolaus I:s tid, gaf rågen på den tiden i genomsnitt sjette kornet. För närvarande ger rågen betydligt mindre. De samlade statistiska uppgifterna från alla delar af Ryssland för år 1890 visa följande skörderesultat för femårsperioden 1883—87: råg 4—6:te kornet, vinterhvete 5—3:dje, och sommarhvete 5—6:te.

Sådana äro några af de förhållanden, som utvecklat sig under det senaste årtiondet; och den senaste hungersnöden samt de sannolikt i framtiden ofta återkommande hungersnödsåren måste förnämligast förklaras ur dessa betingelser.

»Vilja vi ej strö sand i ögonen på oss», säger professor Issajeff i ett föredrag om hungersnöden, hållet i Petersburg 1891, och hvarur vi hemtat några af ofvanstående fakta, »vilja vi ej uteslutande tillskrifva detta års missväxt de yttre naturkrafterna, såsom vindens riktning, den ringa regnmängden och andra liknande omständigheter — dessa voro de närmaste orsakerna till missväxten —, så måste vi medgifva, att vid ett annat kulturtillstånd, vid ett försigtigare och klokare användande af våra naturliga rikedomar, skulle vi icke hafva öppnat ett så vidsträckt fält för dessa ödeläggande krafters verksamhet, och missväxten skulle ej hafva omfattat ett så ofantligt område och framträdt i så hemska former».

De åtgärder, som af myndigheterna vidtagits för att förbättra landtbruket, äro endast palliativ. År 1888 utkom ett digert arbete af en herr Ponomarew,[1] hvari författaren omständligt uppräknar äfven de allra obetydligaste åtgärder, som vidtagits till förbättrande af jordbruket. Granskar man närmare detta brokiga och hopgyttrade material, finner man, att en stor mängd åtgärder, såsom t. ex. för att befordra odlandet af bomullsört, skäggräs (*Andropogon*), humle och silkesmask, hafva endast en lokal betydelse; under det att en annan grupp af åtgärder, hvilka i och för sig hafva en mycket stor och allmän betydelse, såsom förbättrandet af jordbruket, bo-

[1]) »Historisk öfverblick öfver regeringsåtgärder för åkerbrukets utveckling i Ryssland». På ryska.

skapsskötsel och hästafvel samt landtbruksbildningen, både bedrifvas i en altför ringa skala och sakna nödig följdriktighet, hvadan de icke heller kunnat utöfva något märkbart inflytande på landtbruket i ett land, *der nittio millioner menniskor äro uteslutande beroende af jordbruksalster för sin näring;* för att ej tala om den mängd oregelbundenheter, som förekommit vid förvaltandet af medel, som anslagits för dessa ändamål. Domänstyrelsen har gjort försök i liten skala med att inköpa hornboskap från Holland och sprida i landet, men dessa försök hafva såsom misslyckade måst öfvergifvas. Detsamma måste äfven sägas om åtgärderna för hästafvelns förbättrande. I hela Ryssland finnes endast en landtbruksakademi, nämligen »*Petrowsko-Rasumovskaja-Akademien*» i Moskwa med ett ringa antal lärjungar, som sällan få tillfälle att använda sina kunskaper; 5 mellanskolor för landtbruk med 773 elever och 37 lägre skolor med 1,060 lärjungar. Af dessa sistnämda sysselsätta sig 18 med mejerihandtering och andra specialiteter. *I nio guvernement, hvilka företrädesvis bedrifva landtbruk, finnes ej en enda landtbruksskola*, nämligen Wolhynien, Orel, Padolien, Rjasan, Tula, Tchernigow, Tambow, Simbirsk, *Samara.*

Slående exempel på, huru ett rationelt landtbruk skyddar för missväxt, erbjuda baron Engelhardts och herr Khohols stora gods i distrikten Nikolajewsk och Novo-Uzensk i guvernementet Samara, hvilka på artificielt sätt vattna sin jord och erhöllo ypperliga skördar under sistlidet år. Detsamma kan ock sägas om Mennonitkolonierna, der ingen hungersnöd varit rådande.

En man med lika stor förmögenhet som varmt hjerta och klart förstånd, en herr Sibiriakoff, erbjöd sig att på egen bekostnad upprätta ett åkerbruksinstitut i Samara och donera detsamma med en million rubel. Han inlemnade en ansökan härom till ministeriet för de inre angelägenheterna. Efter *några års väntan* fick herr Sibiriakoff — *afslag; hans frikostiga anbud hade förkastats!* Guvernören i Samara, hvilkens utlåtande hade infordrats, hade nämligen förklarat, att det ej behöfdes något åkerbruksinstitut inom hans provins, samt

tillagt, att under herr Sibiriakoffs förslag troligen dolde sig några politiska planer.

Så var den saken expedierad, och hr S. sålde sina stora gods inom provinsen och lemnade den.

Detta är icke något enstaka fall. Öfveralt förhindras alla försök att höja folket och bereda dem bättre existensvilkor. Sådana personer, som kunde föregå bönderna med ett föredöme af nykterhet, flit och ett förnuftigt skötande af jorden, såsom t. ex. *stundister* och andra sekterister, hvilka alltid stå högt öfver de ortodoxa äfven i dessa afseenden, blifva kastade i fängelse eller förvista; och män sådana som en Sibiriakoff, hvilka vilja offra sin förmögenhet för att förbättra folkets ställning, få icke verkställa sina ädla afsigter!

Skogssköflingens inverkan på klimatet till dess försämrande har redan påpekats. Det är ett faktum, att jorden i Samara mer och mer uttorkas, så att der t. ex. vatten för tjugo år sedan påträffades på 6 meters djup, påträffas det nu först på 12 meters djup o. s. v.

Åtgärder, som vidtagits för artificiel vattning af jorden, något som är af så ofantligt stor vigt isynnerhet för stepp-provinserna, äro ända till löjlighet obetydliga. »Såsom den mest betydande byggnaden framstår inrättandet af en vattenreservoir i distriktet Novo-Uzensk i guvernementet Samara, hvilken rymmer inemot 30,000 vedro (eller omkring 3,500 liter) vatten», säger Ponomarow i sitt ofvannämda arbete. Och detta är den *största* reservoiren för vattnandet af de vidsträckta torra stepp-provinserna! — Om den bränvinsflod, som regeringen låter, till statskassans fromma och folkets förderf, flöda öfver provinsen Samara och vattna dess invånares torra strupar, skulle samlas i reservoirer af samma storlek som ofvannämda »mest betydande» vattenreservoir, som regeringen låtit bygga för att vattna provinsens törstande stepper, skulle den fylla ej mindre än omkring *tjugu stycken!* [1])

En annan fråga af allra största vigt för jordbruksförhållandena i Ryssland är emigrationen. Huru har den faderliga

---

[1]) Liknande uppbyggliga jemförelser kunna nog anställas äfven utom Ryssland!

regeringen sörjt för denna vigtiga angelägenhet? Den emigration, hvarom här är fråga, beröfvar ej landet vare sig folk eller förmögenhet, hvilken de emigrerande taga med sig till ett främmande land, utan det gäller endast ombyte af boningsort inom landet, hvarigenom både de utflyttande och de kvarstannande skulle draga fördel och blifva bättre i stånd till att uppehålla sig och sina familjer samt betala sina utskylder till staten. Befolkningen i Ryssland är visserligen ingenstädes så tätt, att en emigration skulle under normala förhållanden vara nödvändig; men i många kretsar inom de mellersta svartjords- och sydvest-guvernementen och på vissa ställen i Nishnij Novgorod uppnår befolkningen 60—80 »själar» på hvarje kvadratkilometer, och med det i landet rådande primitiva jordbruket är på sådana ställen en emigration alldeles nödvändig. Man skulle derför kunna tro, att regeringen på alt sätt underlättade densamma.

Under min visteise i Samara såg jag stora hopar *mushiker* med en grof säck på ryggen och en lång staf i handen vandra österut öfver stepperna, tiggande sig fram i byarna. På min fråga, hvart de ämnade sig, fick jag till svar: till Sibirien! Att till fots tigga sig fram flera hundra mil till Sibirien är också ett slags emigration!

Den 13 juli 1889 utkom en lag, som öppnar mellersta Asiens och Sibiriens ofantliga områden för invandraren, men i följd af dess många restriktiva bestämmelser samt trakasserier från myndigheternas sida både hemma, på gränsen och efter framkomsten samt det hopplösa armodet hos dem, som behöfde och borde emigrera, är den en död bokstaf. Under de tre åren efter utfärdandet af denna lag hafva endast 150,000 personer emigrerat, eller 50,000 per år på en bondbefolkning af nittio millioner! I dess nuvarande oordnade skick kunna ej andra än bemedlade, ovanligt driftiga och dugliga personer med framgång företaga sig att emigrera. Det händer icke sällan, att grupper af fattiga bönder, som, då de till fots eller efter häst uppnått Sibiriens gräns, helt enkelt blifva körda tillbaks, emedan de t. ex. tappat bort sina pass eller försummat någon af de många formaliteterna. Eller om de efter oerhörda svårigheter ändtligen lyckats komma till Sibirien och slagit sig

ned någonstädes, blifva de äfven der hjelplösa offer för brutala ämbetsmän och blodsugare, som förstå att hålla dem i armod. Jag hörde så hjertslitande berättelser om dessa emigranters lidanden, att jag kom till den slutsatsen, att deras lott är föga bättre än tvångskolonisternas eller fångarnes.

Lägga vi till ofvan i korthet påpekade fakta rörande jordbruket det af oss på annat ställe framstälda gränslösa ockrandet på bönderna och de enorma skattebördor, som de måste bära, är det ej att undra öfver, att största delen af Samaras bönder, hvilka öfverlefvat hungersnöden, helt och hållet förslafvats under kulackerna. Att döma af myndigheternas handlingssätt synes det äfven vara i denna ställning, som de velat bringa dem.

XXI.

Från Patrowka till Samara.

Sista dagen i Patrowka. — *Mushikerna* på kyrkogården. — Hemska dödlighetssiffror. — Afsked från Patrowka. — Festande ämbetsmän och hungrande bönder. — Liktåg. — En läkare liggande i fläcktyfus. — Öfver stepperna. — Äfventyrlig flodfärd. — Mystiska rop. — »Kom vid ingången utaf mig.»

I början af maj kom underrättelse, att ångbåtstrafiken på Volga öppnats, hvadan jag måste fortast möjligt bryta upp och begifva mig till södra Samara och Saratow att vidtaga förberedande åtgärder för upprättande af folkkök för sjuka. Sista aftonen af min vistelse i Patrowka användes till afskedsbesök hos vänner och bekanta. Jag fann tvenne af sjuksköterskorna ännu sjuka i tyfus ehuru på bättringsvägen. Den förutnämde doktorn, som legat i tyfus, hade börjat tillfriskna och rest hem. *Mushikerna* vandrade ännu hopplösa omkring väntande på det af regeringen utlofvade utsädeskornet, som var inlåst i magasinen.

Efter en genomvakad natt, den sista jag tillbragte i östra Samara, steg jag upp vid soluppgången och gick till begrafningsplatsen på steppen utanför byn för att göra ett afskedsbesök till de dystra grafvarna, i hvilka mina *mushik*-vänner från folkköken och tyfussjukhusen nu hvilade. Jag trodde ej, att någon människa skulle märka denna min lilla pilgrimsfärd. Alt var tyst och dödt i byn; ej ett lif märktes utom ett par tuppar af de få, som öfverlefvat hungersnöden och nu gol-

Bönder gräfvande grafvar åt sina anhöriga.

om hvarandra, samt en hop kråkor, som kraxade och hackade på en väldig smutshög.

Inga arbetare syntes ute på de oplöjda och osådda åkrarne, på hvilka ogräs redan börjat sticka upp. Men då jag kom ut på steppen och närmade mig kyrkogården, såg jag till min förvåning, att det rördes bland de hundratals nya grafvar, som uppstått denna vinter, och då jag kom fram, fann jag *mushiker* sysselsatta med att gräfva nya grafvar åt anhöriga, som nyligen skördats af febern. Tydligen lika mycket öfverraskade som jag blottade de sina hufvuden och helsade vördnadsfullt. Jag omtalade för dem på min brutna ryska mitt ärende, hvarvid de ånyo blottade sina hufvuden och gjorde korstecknet, hvarpå de omringade mig och under tårar frågade, om Löw Lvovitch (grefve Tolstoy) äfven skulle resa, och om de ej skulle erhålla mera mat. Jag lugnade dem med att grefve T., som utdelade mjölet och utsädeskornet, skulle stanna kvar ännu några veckor. Derpå bad jag dem gå till sitt arbete, och under det de flitigt uppkastade mullen ur grafvarne, tog jag ett sista minne från byn Patrowka i form af en ögonblicksfotografi af dessa *mushiker*, som sjelfva gräfva grafvar åt de sina.

Denna ofantliga mängd nya grafvar talade sitt stumma språk om hungerns förfärliga härjningar. Man kan med skäl antaga, att det aldrig kommer att ådagaläggas, huru många människolif, som skördats af hungersnöden. Om man likväl tar i betraktande, att dödlighetssiffran i Ryssland under vanliga förhållanden, enligt professor Janson (landets förnämsta statistiska auktoritet), i medeltal uppgår till 36 på tusendet — d. v. s. öfver 100 % mer än den normala siffran, som är 17 på tusendet — men att den på sina ställen, deribland i provinsen Samara, är mycket högre (varierande från 40 till öfver 60 på tusendet), och *att dödlighetssiffran t. ex. i de tyska Volgakolonierna, der ordentlig statistik föres af presterna, under vintern 1891—92 var 4 à 5 gånger större än under vanliga förhållanden, d. v. s. uppgick ända till bortåt 200 på tusendet, och att dödligheten i de flesta fall var ännu större i de ryska byarne*, kan man göra sig en föreställning om dödens skördar inom hungersnödsprovinserna. I en by med omkring 3,000

invånare dogo t. ex. i mars månad omkring 50 personer, *under det att i en annan by med omkring 2,000 invånare under samma månad dogo 95 personer*, enligt uppgift af tillförlitlig person! Hade jag haft tillfälle att räkna alla de nya grafvarne på kyrkogårdarne, skulle jag utan tvifvel kommit till häpnadsväckande resultat. Derom öfvertygades jag vid endast en hastig blick på de skogar af nya träkors, som under vintern uppvuxit på begrafningsplatserna.

Om man utgår från det icke alls osannolika antagandet, att dödligheten bland de hungrande millionerna i allmänhet uppnått samma höjd som i vissa byar inom de tyska Volgakolonierna, eller 200 på tusendet, och frånräknar den fastställdt normala dödlighetssiffran, d. v. s. 17 på tusendet, kommer man till det resultatet, att 183 på tusendet, eller 5,490,000 af alla hungersnödsprovinsernas 30 millioner invånare på ett enda år dött medelbart eller omedelbart af hunger! Frånräknar man den normala *ryska* dödlighetssiffran, 36 på tusendet, hvilken förfärliga siffra enligt den 1885 hållna ryska läkarekongressens utsago har sin grund i folkets brist på näringsmedel, d. v. s. permanent hungersnöd, får man likväl den sannolika fruktansvärda slutsumman af 4,920,000 människor, som dött i följd af hunger.

Det var med verklig saknad som jag tog afsked af mina vänner grefve L. L. Tolstoy och hans förvaltare samt öfriga bekanta i Patrowka och begaf mig på återresan till Samara.

Emedan det ej var alldeles tryggt för en främling att färdas ensam i dessa aflägsna trakter under den rådande nöden, önskade jag gerna hafva något ressällskap. Tillfälle härtill yppade sig äfven. En militärläkare hade nämligen, efter upprepade framställningar till myndigheterna om tyfusfeberns och andra sjukdomars härjningar, blifvit skickad dit ut för att taga kännedom om förhållandena, och denne skulle nu resa tillbaks. Med utsökt artighet beviljade han min anhållan att få göra honom sällskap. Enligt öfverenskommelse skulle jag sammanträffa med honom i byn Zemljanki, omkring en mil från vårt hufvudkvarter. Der träffade jag icke blott min blifvande reskamrat utan äfven en ung läkare från Petersburg, utsänd af »Röda Korset», hvilken låg svårt sjuk i fläcktyfus i en mörk

och fuktig *izba.* Under det den förutnämnde militärläkaren spisade middag hos ortens »*Zemski natchalnik*», som hade sitt residens i byn, hade jag god tid att se mig omkring i byn, ty middagen räckte i 4 timmar. Jag hann äfven besöka den sjuke doktorn. — Han ligger på en tältsäng i den låga kojan. Stora tårar rinna utför hans vackra ansigte, under det han med synbar ansträngning ser på mig och med bruten stämma säger på engelska: »Tack - tack - för - edert - vänliga - besök!» hvarefter hans ögon ånyo tillslutas, och han försjunker i dvala. Jag frågade en person, hvarför doktorn måste ligga i denna eländiga stuga, då både »*Zemski natchalniken*» och andra ämbetsmän i byn hade godt om rum i sina stora hus, och fick till svar: »De äro väl rädda för smittan.» Under det jag fortfarande väntade på min reskamrat, bevitnade jag en begrafningsprocession, föregådd af tvenne prester, hvilka stannade på flera ställen och läste böner icke blott för den döde utan äfven för den aflidne tsarens själ. Jag passade på och tog några ögonblicksfotografier af processionen (hvilka tyvärr alla misslyckades). Vår skjutsbonde, en liten komisk figur, hvilken stod i fyra långa timmar med hästarne förspända och väntade på doktorn, visade upprepade gånger sitt missnöje och förklarade, att vi omöjligt skulle hinna till stationen den dagen. »Jag ämnar inte köra ihjel mina hästar för det här högädla herrskapet», mumlade han för sig sjelf. Jag uppmanade honom ett par gånger att spänna ifrån hästarne och gifva dem något att äta, men han endast ryckte på axlarne till svar.

Ändtligen kom doktorn, åtföljd af *natchalniken*, för hvilken jag introducerades — det var samme *Zemski natchalnik*, under hvilkens ögon en ohygglig blandning af sågspån, agnar och smuts öppet utdelades af kulackerna åt de hungrande *mushikerna* i stället för mjöl. De båda välfödda herrarne, hvilkas skinande kinder glödde af vin och *vodka*, som spred sin doft omkring dem, voro synbarligen i hög feststämning. Om några minuter kom *natchalnikens* fina vagn, i hvilken doktorn och hans värd satte sig upp, och redan innan jag och skjutsbonden hunnit taga plats i vår »*tarantass*», voro de i väg. Efter att hafva kört i fullt traf omkring en mil stannade sällskapet hos presten i en stor by. Der serverades té och vin, alt under

växande feststämning. Doktorn föredrog på mästerligt sätt några vackra sångstycken till ackompagnement på guitarr och — sedan den brustit sönder — till fiol, hvilka båda instrument han lika skickligt handterade. Medan herrarne festade derinne, gick jag ut och tog ett par kodakbilder af byns gata. Då jag kom tillbaka, var feststämningen på sin höjdpunkt, och jag tillfrågades, om jag ej skulle vilja fotografera hela sällskapet, hvartill jag naturligtvis var beredvillig. Ehuru nybörjare i fotografikonsten påtog jag mig en trygg kännaremin, under det jag lät sällskapet gruppera sig kring tébordet: *matushka* och *batushka* bakom samovaren, *natchalniken* på högra sidan och doktorn på den venstra, med flaskor och glas framför sig. Jag kan ej neka till, att det var med en viss tillfredsställelse, som jag i min kodak upptog bilden af dessa välmående Samarabor, representerande den officiella ryska rättvisan, religionen och läkarevården, de dråpligaste kontraster man kunde tänka sig till de bilder af elände, som den redan innehöll.[1])

Efter ett hjertligt afsked — doktorn och *natchalniken* kysste hvarandra enligt rysk sed tre hvarf — stego doktorn och jag upp i vår *tarantass* för att fortsätta färden. Vår *isvostchik* var en liten spenslig och snedvriden figur, ur hvilkens små plirande ögon skälmen tittade fram. Han var ingen vanlig *mushik;* han hade i flera år varit åkare i olika städer. Klockan var nu redan 5, vi hade omkring 6 mil till stationen, en stor flod att passera på färja, och tåget skulle gå kl. 1 på natten. Det gälde derför att raska på. Vår *isvostchik* tog likväl saken mycket lugnt. Doktorn uppmanade honom att köra på. Gubben brydde sig ej det minsta derom. En kraftigare tillsägelse följde. *Mushiken* rörde ej på sig, och hästarne lunkade i sakta mak. Men doktorn visade sig snart veta, huru gubben skulle behandlas. Då vi kommit ett stycke ut på steppen, tillsade han honom att stanna, steg ur åkdonet, tog fram en bränvinsflaska och hälde derur i en stor bägare och räckte åt *mushiken,* hvilken med en min af skälmaktig

[1]) Till min förargelse misslyckades äfven denna fotografi likasom ett 40-tal andra, i följd af det dåliga fotografimaterial, som jag erhållit i Moskwa.

tillfredsställelse stjelpte i sig innehållet. Nu vardt det lif i både skjutsbonde och hästar. Det bar i väg med annan fart under gälla hvisslingar och högljudda rop på ett språk, som hästarne tydligen mycket väl förstodo. Den mängd epitet, som gubben härvid använde, varierade från de ömmaste smekord, såsom »*golubtchiki*» (små dufvor eller älsklingar), »*drugi*» (vänner) och »*bratzi*» (små bröder), till de mustigaste okvädingsord och svordomar. Jag har aldrig förut varit med om en dylik skjuts. På ej fullt 4½ timme tillryggalade vi nämligen 5½ mil med samma hästar, ett djurplågeri, som var mig ytterst pinsamt att åse.

Den grönskande steppen och drifvorna, som lågo kvar i dalarne och på kullarnes skuggsidor, erbjödo ett vexlande färgspel, som i synnerhet vid solnedgången var förtjusande. En sorglig kontrast till denna vårens fägring bildade den mängd skelett efter hästar och boskap, hvilka under vintern och våren dött af hunger och nu lågo bland uppspirande steppblommor. Här och der foro vi förbi bönder, som sysslade med vårarbete. I följd af ett opraktiskt skiftessystem hafva de i stora byar hopade bönderna sina små jordlappar spridda här och der på steppen ända till 2 à 3 mil från hemmet, hvadan de måste företaga långa, tidsödande färder, och under flera veckor i alla väder vistas ute på de kala stepperna för att utföra sitt arbete, utan annat skydd mot köld, storm och oväder än en kärra, ett tält eller en höstack. Det enda som utmärker dessa tillhåll för bönderna ute på de ofantliga steppvidderna är någon »*chasovnja*» (en kioskformig byggnad af trä eller sten, innehållande helgonbilder), något »*krest*» (ett kors försedt med ett helgonskåp) och en brunn.

Efter skymningens inbrott syntes böndernas lägereldar flamma. Vi foro förbi några af dessa, under det bönderna med ett slags groft och torrt steppgräs till bränsle kokade sin tarfliga kvällsmåltid.

Vid början af resan, medan doktorn ännu var i feststämning och mycket meddelsam, fick jag höra talas om hans vigtiga ämbetsbefattning, om hvilken han berättade mig på en med ryska uppblandad franska: »*Moi, je suis natchalnik*

de touts les docteurs militaires de Samara.»[1]) På min fråga, huru resultaten af hans inspektionsresa utfallit, svarade han: »*Je palutchil beaucoup d'informations sur la maladie.*»[2]) Han meddelade mig äfven, att på grund af hans rapporter om den sanitära ställningen hade 7 läkare och flera sjuksköterskor blifvit beordrade från Petersburg och voro nu stadde på resa till östra Samara.

Denna läkarehjelp kom visserligen flera månader för sent för att med hopp om någon väsentlig framgång bekämpa epidemien, men denna sanitetsexpedition fick åtminstone tillfälle att lära känna det förfärliga tillståndet, om den också ej kunde uträtta så mycket till dess afhjelpande.

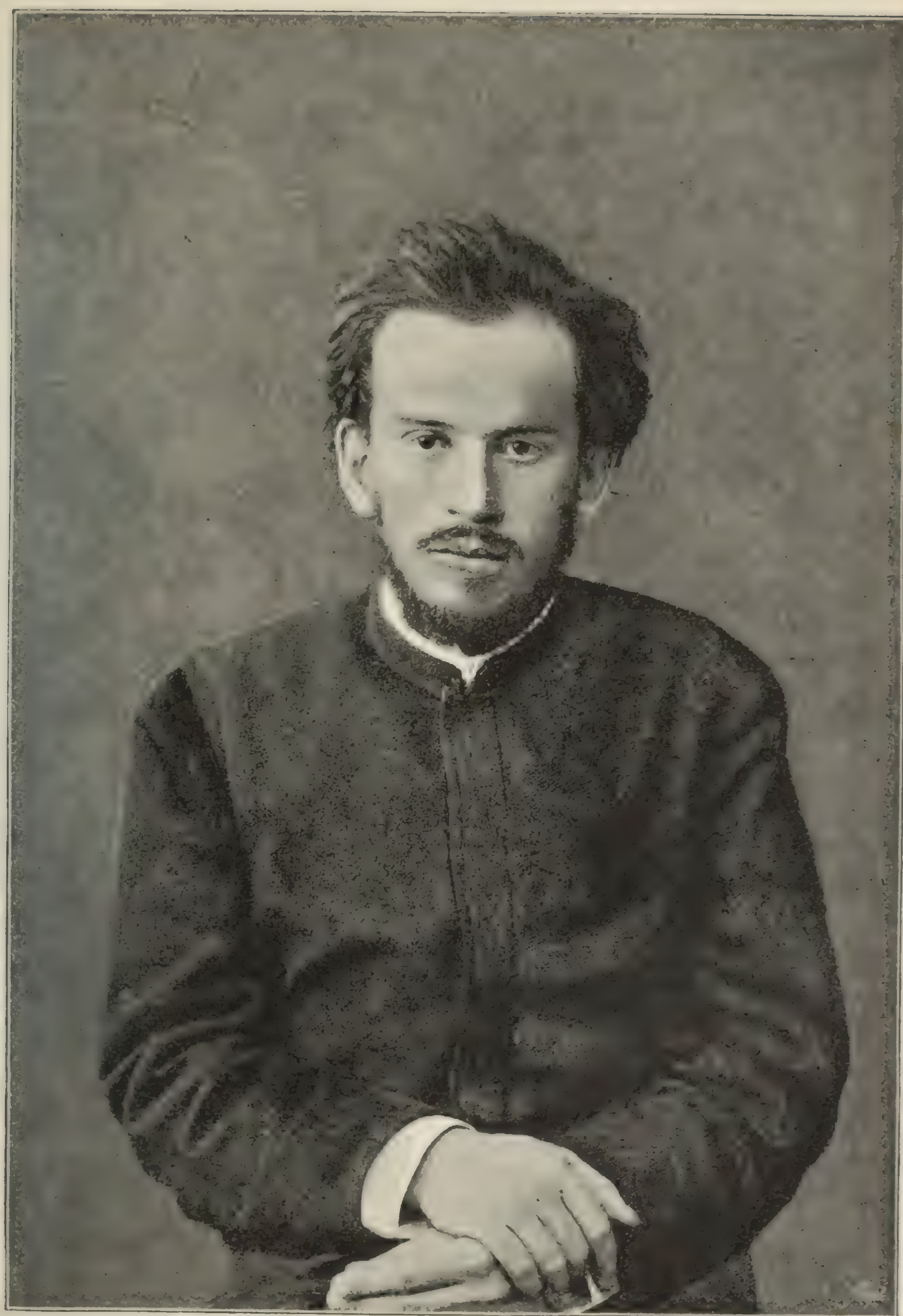
Det var sent och mörkt på kvällen, då vi kommo till en by, belägen några verst från floden Samara. Här stannade vi några minuter, medan kusken uppsökte byns *starost* och meddelade honom doktorns befallning att genast infinna sig vid färjan och beledsaga honom öfver floden, (då högre ämbetsmän färdas på landet, måste *starosten* och andra af byns ämbetsmän, om så fordras, beledsaga dem). Komna till floden stannade vår *isvostchik* vid ett litet skjul, hvarest stodo några *mushiker*. Nedanför skjulet låg den farkost, på hvilken vi skulle färdas öfver floden, en liten flotte, hvilande på två långa båtar, på ryska kallad »*parom*» (pråm). Vädret var lugnt och klart. Innan starosten kommit, och alt var klart till öfverfarten, hade månen gått upp och spred ett matt sken öfver vattenytan. Just som vi med vår bräckliga farkost lemnade land, hördes aflägsna rop och skrän från andra sidan floden, hvilket af doktorn sades mig vara »roddaresång», en uppgift som jag likväl sedan fick anledning betvifla.

Vi hade nu omkring 5 verst att färdas med denne »*parom*». Den romantiska stämningen i denna månskensfärd stördes på ett par ställen, der den starka strömmen svängde omkring farkosten ett par hvarf och höll på att sända dess innehåll ned i djupet. Sedan den egentliga floden passerats, kommo vi till en skog, som stod djupt under vatten. Genom denna skog var röjd en bred väg, efter hvilken vår färd styrdes. Då vi

---

[1]) Jag är chef för alla militärläkarne i Samara.

[2]) Jag har erhållit många underrättelser om sjukdomen.

Grefve L. L. Tolstoy, junior.

nalkades slutet af skogen, hördes från dess djup ej långt ifrån oss höga nödrop, som afbröto nattens tystnad och öfverröstade årornas regelbundna plaskande och roddarnes prat. Då vi kommo till andra stranden, der vi lade till vid ett stort kvarnverk, skyndade våra roddare efter en båt och rodde ut i den öfversvämmade skogen, hvarifrån nödropen kommo, och funno der en man stående i vattnet ända till midjan. På mina frågor, hvarför man låtit en människa stå en half timme, såsom det sades mig, i det iskalla snövattnet och fåfängt ropa på hjelp, under det en mängd folk och båtar funnos i närheten, svarades endast — »*nitcherå!*» — ett ord, som närmast betyder »ingenting», men i dagligt tal synes kunna betyda hvad som helst, alt efter omständigheterna, likasom de gamla orakelsvaren. Hvad det denna gång betydde, kunde jag ej fullt utröna, men af *mushikernas* svårförstådda pladdrande om hvarandra, inhemtade jag likväl så mycket, att denna mystiska tilldragelse med mannen, hvilken syntes vara en stilla och beskedlig person, stod i samband med det skrän, som sades vara »roddaresång».

Då vi kommo till stationen, frågade mig doktorn, med hvilken klass jag reste. »Jag brukar resa med tredje klass», sade jag. »Jag reser på första klass», upplyste han. För att få sällskap samt välbehöflig hvila beslöt jag för denna gång resa med första klass, helst som det var blott omkring fem timmars väg till Samara. Vi hade ännu ett par timmar, innan tåget skulle afgå, och stationschefen var icke tillstädes. Doktorn, som skulle träffa denne, lofvade skaffa biljett åt mig. Jag gaf honom 10 rubel till biljetten, som skulle kosta omkring 6 rubel, och lade mig sedan på en soffa och sof tills tåget kom. Vi gingo nu in i en första klassens kupé, der jag genast lade mig på ena soffan. Om några minuter, och innan jag hunnit somna, kom konduktören för att se biljetterna. Doktorn, klädd i sin uniform, gick honom ett par steg till mötes och yttrade i lågmäld ton, men likväl så högt att jag kunde höra, följande ryska ord, som jag händelsevis väl förstod: »*Etot gospodin poslan is Ameriki s'khlebom dlja golodajustchich i budjet jesdit besplatno.*» (Den här herrn är sänd från Amerika med bröd åt de hungrande, och han skall resa

fritt». »*Charasha!*» (godt) svarade konduktören och fortsatte vidare.

Jag spetsade öronen och lyssnade med förvåning till denna oväntade artighet mot mig. Väl visste jag, att personer, som reste i officielt uppdrag i och för välgörenhetsverksamhet, fingo resa fritt, men aldrig hade jag tänkt, att jag skulle få den äran. Jag höll på att genast resa mig upp och uttrycka min tacksamhet till doktorn, men som vi båda voro sömniga, beslöt jag spara dermed till återlemnandet af billjettpengarna. Med känslor af tacksamhet inslumrade jag och sof ända tills vi anlände till Samara. Jag ämnade nu vid afskedet säga något riktigt vackert till doktorn, »men kom vid ingången utaf mig», då jag fann, att biljettpengarne gingo min näsa förbi, och jag återfick endast några skiljemynt.

Doktorn hade under resan berättat mig om sitt tyfussjukhus, hvilket han inbjudit mig att besöka, samt om sin verksamhet bland de fattiga och uttryckt sin önskan att erhålla understöd af de amerikanska medlen. Jag ansåg, att jag bort rekommendera honom dertill, om han ej sjelf bragt mig på andra tankar.

XXII.

Genom de tyska kolonierna.

I staden Samara. — Min första färd pa Volga. — I Volsk. — En äfventyrlig båtfärd. — I Basel. — Förflutet välstånd, nu rådande nöd. — Husbesök. — »Röda Korsets» gåfvor skola betalas. — I Borodeifka. — I Desemdra. — »Lefvat 3 dygn på gamla gräsrötter.» — I Baronskij. — I Orlovskoj. — Dödligheten: 200 på 1,000! — Jordens vanskötsel. — Förryskning och hämmad industri. — Mennonitkolonierna.

I staden Samara rådde fortfarande stor sjuklighet. Ehuru tyfusfebern rasade i staden, var man likväl rädd för mig, som kom från sjelfva härden för pestsmittorna. Några derstädes bosatta tyskar läto dock alla betänkligheter fara och visade mig så mycken vänlighet, att jag, såsom *mushikerna* brukade säga, »skall tacka dem många gånger i många år».

Jag ämnade stanna endast ett dygn i Samara, ty jag hade kort tid på mig till att genomresa provinserna Samara och Saratow i mitt förut angifna ärende; men i följd af ett plötsligt illamående måste jag förlänga min vistelse ytterligare ett dygn.

Från Samara reste jag första gången i mitt lif på jättefloden Volga. Kaptenen på »Alexander Njevskij» — en af dessa storartade passagerarebåtar i amerikansk stil, hvilka trafikera Volga —, hvilken af en Samarabo blifvit underrättad om ändamålet med min resa, stälde till min öfverraskning en första klassens hytt afgiftsfritt till mitt förfogande, hvilket var så mycket mera värdt min tacksamhet, som mina medtagna krafter ej tilläto mig vara uppe mer än några få minuter och

njuta af den vackra färden *»pa matushki pa Volgi»* (på lilla mor Volga). Genom hvila och lämplig behandling blefvo mina krafter snart återstälda.

I staden Volsk, belägen på Volgas vestra strand i norra delen af provinsen Saratow, lemnade jag ångbåten för att fortsätta färden i roddbåt omkring 3 mil utför Volga till tyska kolonierna, hvilka äro belägna på östra sidan om floden i södra delen af provinsen Samara. I Volsk uppehöll jag mig några timmar och såg flera hundra fattiga *mushiker* bespisas af tvenne rika familjer i staden. I dessa trakter rådde stor nöd trots de ansträngningar, som gjordes af enskilda familjer till dess lindrande. Grefvinnan Schuvaloff, som eger ett stort gods i närheten, underhöll sålunda flera tusen hungrande.

Efter åtskilliga underhandlingar betingades af en företagsam »entreprenör» båt och tvenne roddare till Basel, en by i de tyska kolonierna. Jag hade ofta hört talas om de skickliga Volga-roddarne och hade äfven sjelf sett dem med kraftiga årtag under sång framdrifva sina långa och smala båtar, och med intresse motsåg jag detta tillfälle att göra bekantskap med båtrodd på Volga. Då jag kom ned till floden, fann jag till min obehagliga öfverraskning en liten gammal rutten trälåda och tvenne roddare med föga förtroendeväckande utseende. Jag beklagade mig för »entreprenören», men fick ej annat svar än det evinnerliga ryska »*nitcherå!*» Jag hade ej tid att underhandla med någon annan, hvadan jag beslöt att våga försöket.

Då vi lade ut från land, visade det sig, att den ene af mina roddare tydligen aldrig tagit i en åra förut. Vid hvartannat roddtag stötte han åran nästan lodrätt ned i djupet, så att han måste resa sig från bänken för att få upp den. Den andre roddaren, som tydligen ansåg sig vara kapten på skutan, drog helt lugnt in sina åror, steg upp och satte sig bredvid mig midt emot den förre, hvilken han kommenderade i mustiga ordalag, under det han sjelf rökte den ene cigarretten efter den andre. Jag skulle snart alldeles hafva förlorat tålamodet, om jag ej vid blicken på stränderna märkt, att den ovanligt starka vårfloden hade fört oss framåt med ganska rask fart oberoende af roddarne.

Då vi hunnit till midten af den omkring 8 verst breda floden, kom en liten gynsam bris. »Kaptenen» framtog ett stort trasbylte. På min fråga, hvad han ämnade göra, svarade han myndigt: »*Segla!*» En gammal åra framtogs att tjena som mast, och en båtshake som spristång. Nu hissades »seglet» under skrik och bråk, och »kaptenen» fattade en gammal åra och satte sig i aktern för att styra, under det den andre roddaren skulle sköta »seglet». Detta »segel» var det mest pittoreska jag någonsin sett. En del deraf påminde starkt om en missionskarta med »det svarta Afrika» och »de mörka öarne»; en annan del åter erinrade om randiga engelska turistbenkläder.

Seglatsen blef ej långvarig. En liten hvirfvelvindunge kom nämligen och dansade rundt tre hvarf med vår bräckliga farkost, hvarefter »seglet» måste nedtagas, hvilket ej lyckades bättre, än att hela härligheten med mast och alt hamnade i vattnet.

Då nu äfven »kaptenen» tog till årorna, kommo vi ändtligen till andra stranden. Här hade det starka strömdraget undergräft en hög sandbank, och jordras förekommo oupphörligt utefter stranden. Då jag såg, att båten drogs af strömmen för nära stranden, skrek jag till roddarne att styra utåt, hvilket besvarades med, att den vändes rakt mot stranden. I det samma inträffade ett ras alldeles bredvid oss, och det var ett under, att vi undgingo den öfverhängande faran. Nu tog mitt tålamod slut. Jag ryckte årorna ur händerna på båda roddarne, föste dem bort i aktern och rodde sedan sjelf båten omkring 1 svensk mil, tills vattnet blef lugnare. Först sent på eftermiddagen kommo vi till resans mål, då roddarne begärde en extra rubel för sitt »svåra arbete»(!). Jag fann nu, att »entreprenören» hade hyrt dessa odågor för en spottstyfver och sjelf stoppat största delen af roddarlönen i sin ficka.

Basel, den första by jag besökte i de tyska kolonierna, har omkring 3,500 invånare. När tyska kolonister på inbjudan af kejsarinnan Katarina II år 1762 började upprätta kolonier i dessa bördiga trakter, slogo de sig ned i stora byalag utefter Volga, dels för att lättare kunna tillgodogöra sig det på den tiden rika fisket samt kommunikationerna och dels för att bättre

kunna värna sig mot de halfvilda fientliga horder af bashkirer, tatarer och kirgiser, hvilka ströfvade omkring på de obebodda stepperna och ofta gjorde fientliga anfall på kolonierna. På detta sätt uppstod en hel kedja af folkrika byar efter Volgas strand, hvilkas egor likväl sträcka sig ända till 5 mil eller mera inåt stepperna. De tyska kolonisternas antal inom Volgaprovinserna i Samara och Saratow uppgår f. n. till omkring 350,000.

Bygnadsstilen och de breda gatorna i dessa byar förete stor likhet med de ryska byarne, men den renlighet och ordning, som man här öfveralt möter, utgör en angenäm kontrast till den ohjelpliga ryska snuskigheten och oordningen. Icke blott invändigt utan äfven ute på de breda gatorna sopas och pyntas hvarje dag, och de små trädgårdstäpporna, som finnas bakom nästan hvarje boningshus, påminna om kolonisternas hemland. Om man skulle döma af de ofta rätt stora och prydliga boningarne och de ännu praktfullare skolhusen, till hvilka intet motstycke finnes i de ryska byarne, samt de ståtliga kyrkorna, skulle man genast draga den slutsatsen, att invånarne vore mycket välmående; men tyvärr är alt detta blott minnen efter ett välstånd, som flytt.

Här likasom öfveralt, der hungersnöden härjar, har man att söka orsakerna till det gränslösa eländet icke blott i missväxten under de senaste åren, utan framför alt i andra skriande missförhållanden. Ett slående exempel härpå är det allmänna välstånd, som råder i de längre söderut belägna mennonitkolonierna, hvilka, trots missväxtåren, som drabbat äfven dem i likhet med de andra, icke blott kunnat reda sig sjelfva utan äfven bistå sina nödlidande grannar.

Om man går från hus till hus i dessa byar, finner man, att inom dessa bostäder, hvilkas yttre vitnar om välstånd, råder hunger, sjukdom och elände. Endast en liten del af befolkningen hade fått hjelp af myndigheterna — 1 pud mjöl i månaden för barn och åldringar —, och denna hjelp tog slut i maj månad. I Basel och närliggande byar hade ingenting erhållits af de amerikanska gåfvorna.

I några byar hade någon undsättning erhållits af »Röda Korset», men här likasom i andra delar af hungersnödsprovin-

serna fann jag, att de, som erhöllo mjöl af detta sällskap, hvilket mottagit ofantliga belopp i pengar och säd både från Ryssland och andra länder, *icke* få det gratis utan måste underskrifva en på ryska affattad förbindelse att återbetala dessa »gåfvor» inom en viss tid. Denna förbindelse är i svensk öfversättning af följande lydelse:

»Jag N. N., bosatt i . . ., förbinder mig härmed att för det åt mig utdelade mjölet, så och så mycket, till det och det priset, under loppet af 3 år lemna full betalning till Röda Korset.

Anm.! Denna skuld kan betalas med säd efter gångbart pris.»

Bland ryssarne träffade jag bönder, hvilka undertecknat denna förbindelse utan att veta, hvad den innebar. De blefvo ej litet förvånade, då jag upplyste dem om rätta förhållandet. De kunde ej förstå, hvarför de skulle nödgas betala för hvad barmhertiga människor skänkt till deras hjelp i nöden, och det kunde ej heller jag förklara för dem.

De oerhörda summor, som myndigheterna utdelat bland de nödlidande *mushikerna*, skola äfven återbetalas, ehuru under annan form.

I Basel tillbragte jag en dag med att gå från hus till hus. Se här några af mina iakttagelser.

I ett hem voro 5 sjuka, 3 i fläcktyfus och 2 i scorbutus. I ett annat lågo värden och värdinnan bredvid hvarandra i en liten säng, ett 5 års barn låg tvärs öfver samma säng vid fötterna, och på golfvet lågo 3 unga män, alla sjuka i fläcktyfus. I ett tredje hem låg modern i tyfus och 2 barn i scorbutus. Fadern hade nyligen dött. På ett fjerde ställe lågo 6 personer sjuka, 2 i hungertyfus och 4 utmattade af brist på föda o. s. v. Inom byn funnos 80 familjer, som hvarken hade hästar eller kor eller annan boskap, emedan deras kreatur antingen dött af svält, måst nedslagtas eller säljas. De få kreatur, som funnos kvar, voro så utmärglade, att de voro nästan gagnlösa: hästarne förmådde knapt tjenstgöra vid vårarbetet, och korna gåfvo ingen mjölk. Medel saknades till uppköp af boskap.

De få bemedlade familjer, som funnos inom kolonien, hade

gjort mycket för att hjelpa sina nödstälda grannar, och ganska betydliga belopp af gåfvor hade influtit utifrån, men det hade ej på långt när varit tillräckligt för att i någon betydande mån lindra nöden

Från Basel begaf jag mig efter häst norrut och besökte några andra byar. I Borodeifka, med omkring 2,700 invånare, fann jag något öfver 200 sjuka, mest i tyfus och scorbutus. Utom denna stora mängd sängliggande påträffade jag många så utmattade af hunger, att de ej kunde förrätta något arbete. Vid första påseende kunde man hafva trott dem vara mycket frodiga och välmående, men detta var endast bedrägligt sken, ty hela deras kropp var uppsväld, i synnerhet fötterna. 300 nödstälda bespisades i folkkök, och ett provisoriskt sjukhus var inrättadt för tyfussjuka, men här som öfveralt rådde brist på läkarevård och framför alt på lämplig föda åt de sjuka.

I Desemdra, som hade 249 hushåll, voro ej mindre än 81 familjer alldeles utan boskap. En mängd sjuka påträffades i hemmen; intet sjukhus. Här som i alla byar bespisades en del af de nödlidande i folkkök, men medel saknades för att utvidga denna verksamhet, och en stor del af de nödlidande saknade all hjelp.

Sent en kväll, då jag och mitt värdfolk voro redo att gå till hvila, kom en lidande och utmärglad kvinna och under tårar bad om litet mat åt sin man, hvilken i alldeles utmattadt tillstånd nyss kommit hem från steppen, der han varit 2 svenska mil från hemmet i tre dygn och sysslat med vårarbete utan annan föda än gräsrötter. En del bönder fångade och åto det här i mängd ute på stepperna förekommande murmeldjuret, men jämförelsevis få kunde förmå sig till att förtära detta slags »nödbröd».

Derpå fortsatte jag färden söderut omkring 60 verst genom alla koloniens byar vid Volga till Katharinenstadt eller Baronskij, såsom ryssarne kalla stället. Öfveralt var tillståndet lika eländigt. I de katolska byarne märktes mera smuts och oordning, men katolikerna hafva erhållit mycken hjelp från sina trosförvandter, hvilket likväl ej hindrade, att der rådde stor nöd.

I en mindre by, Orlovskoj, fann jag 70 sjuka, de flesta i tyfus. I Katharinenstadt hade en mängd nödlidande samlats

från alla delar af kolonien. Den driftige pastor Keller hade, dels med bidrag utifrån och dels med egna medel, upprättat bespisningsanstalter för 1,600 nödlidande, hvilka han äfven skaffat sysselsättning. Här funnos 2 sjukhus och omkring 300 sjuka.

Nöden i byarna ute på stepperna, hvilka jag ej fick tillfälle att besöka, sades vara ännu svårare.

Dödligheten i de byar, jag besökte, hade under året varit från 3 till 5 gånger större än under de närmast föregående åren, då den varierat mellan 30 och 40 på tusendet; d. v. s. den hade under hungersnöden på sina ställen altså uppnått 200 på tusendet.

Till sist några ord om orsakerna till nöden inom dessa kolonier. Den förnämsta orsaken, om vi bortse från de senaste missväxtåren, är att söka i de härstädes rådande orimliga jordbruksförhållandena. Såsom redan nämts, hafva de flesta kolonister sina bostäder i de stora byarne vid Volga, under det de hafva sina jordlappar stundom ända till 3 mil ute på stepperna, hvadan oerhördt mycken tid åtgår till att färdas till och från deras egor för att sköta vårarbetet och inberga skörden, för att ej tala om andra olägenheter af sedlig art, som detta lif ute på stepperna medför. Härtill kommer det ännu svårare missförhållandet, att dessa jordlappar genom lottning eller på annat sätt, alt efter vederbörande myndigheters bestämmelse, efter vissa år måste skifta egare. Det är lätt att förstå, att intet förnuftigt jordbruk kan komma till stånd under dylika förhållanden. Den ypperliga jord, som eges af dessa kolonister, har blifvit så vansköttt, att den ej ens gifver en fjerdedel af hvad den under normala förhållanden skulle gifva i afkastning.

En annan viktig orsak till det nu rådande armodet är de ryska myndigheternas skadliga ingrepp i koloniernas angelägenheter. Se här ett exempel. Under en längre följd af år har tobaksodling idkats inom kolonierna, och denna handtering uppblomstrade till den grad, att en stor del af befolkningen hade sin hufvudsakliga inkomst deraf. Men denna uppblomstring betraktades ej med blida ögon af de ryska myndigheterna, och för några år sedan riktades ett dödshugg åt denna

industri. Ett påbud utfärdades, enligt hvilket *all* tobak måste säljas till »*skladchiks*», fabrikanter, hvilka på grund af en hel del bestämmelser faktiskt hafva makt att betala hvad de vilja för varan. Då förut ett pud betalades med 2 rubel, betingar det för närvarande endast 50 à 60 kopek. Följden har blifvit, att endast 10 à 15 % af den mängd tobak, som förut odlades, för närvarande produceras, och fattigdomen tilltagit, tills de senaste missväxtåren bragt befolkningen i hopplöst armod.

En följd af detta förtryck är, att så många af kolonisterna, som kunna skaffa sig medel dertill, emigrera till Amerika eller Amurlandet i östra Sibirien, och förberedelser pågå för en massutvandring.

I de förut nämda mennonitkolonierna råda helt andra förhållanden. Mennoniterna erhöllo från början full rättighet till sin jord såsom enskild egendom. Hvarje kolonist eger omkring 60 *djesatin* eller omkring 100 tunnland jord i närheten af sin bostad, hvilken de sköta på ett utmärkt sätt. De äro nyktra och arbetsamma, och allmän välmåga råder ibland dem. Då stepperna i de omkringliggande distrikten äro skoglösa och kala, ha deremot de flitiga mennoniterna omgifvit sina kolonier med lummiga parker och blomstrande trädgårdar. I deras hem råder snygghet och ordning, och den allmänna intelligensen står högt öfver omgifningens. Väl hafva äfven mennoniterna varit föremål för förföljelser och trakasserier från myndigheternas sida, hvilka nödgat många af dem att emigrera till Amerika, der jag besökt några af deras blomstrande kolonier i staten Kansas, och för närvarande göras äfven försök att förmå dem att flytta till östra Sibirien, men de hafva ej kunnat så undertryckas såsom befolkningen i Östersjöprovinserna eller i de tyska Volga-kolonierna.

Emedan jag ej fick tillfälle att personligen besöka någon mennonitkoloni, har jag anmodat en sakkunnig person i Ryssland att författa en kort uppsats för detta arbete, hvilken här återgifves:

Emedan jag länge varit intresserad för mennonitkolonierna, hvilka i Ryssland äro beryktade för sitt välstånd och sin goda ordning, träffade jag öfverenskommelse med en bekant familj, som kände läraren vid döfstumskolan i kolonien Halfstadt,

guvernementet Taurien, att i dess sällskap besöka nämda koloni. Det var en het sommardag. Vi hyrde en täckvagn hos en *molokan*, emedan man i södern ej kan färdas i öppen vagn under heta sommardagar. Efter några timmars färd under den brännande solen öfver en dammig, vatten- och skoglös stepp, var det med en känsla af lättnad och behag som vi i fjerran fingo se en grönskande oas. Det var mennonitkolonien, till hvilken vi styrde kosan. Ju närmare vi kommo, desto mera blefvo vi frapperade af dess blomstrande utseende, midt på den solbrända steppen. Den var likasom begrafven i en yppig grönska, och denna kontrast med omgifningen gjorde den så mycket mera förtjusande i våra ögon. Vid en utkant af kolonien höjer sig en stor trevåningsbygnad — döfstum skolan. Denna skola underhålles af samtliga mennonitkolonierna och är afsedd för undervisning af döfstumma mennonitgossar och flickor. De uppfostras i mennoniternas religiösa åsigter, och undervisningen sker enligt nutidens nyaste metod, som i allmänhet är antagen i alla europeiska döfstum skolor. Efter närmare iakttagelse fann jag, att i skolan likasom i kolonien rådde god ordning, vitnande om befolkningens höga ståndpunkt på hyfsningens skala. Snygga och rymliga hus, belägna å ömse sidor af en bred gata, blickade vänligt fram mellan grönskande trädgårdar, hvilka alltid omgifva en mennonitgård. Husen äro icke sammanträngda utan omslutas af rymliga gårdar, försedda med hvar sin brunn, icke blott till hushållets behof utan äfven för att vattna köksträdgårdarne, som äro belägna bakom gårdarne. I bakgrunden af gården ser man välbygda ladugårdar och visthus. Alla dessa bygnader likasom gårdar hållas skrupulöst rena och i godt skick. På en öppen plats i en af byns utkanter är en gemensam brunn, vid hvilken är placerad en stor ho, ur hvilken kreaturen dricka.

Mennonitkolonierna äro i allmänhet icke stora. De bestå vanligtvis af 13—50 gårdar, af hvilka hvar och en eger rätt till 65 hektar af kommunens jord, med frihet att förvärfva mer, om den behagar. Likasom hvarje gård så är ock hela kommunens jordområde omslutet af en krans af skogsplanteringar. Hvarje hushåll på sin gård bildar i hvarje koloni

en jordbruksmedelpunkt, oskiljaktigt sammanbundna med hvarandra till en kommun. Den yngre generationen erhåller i sin tur jord af kommunen, inköpt för kommunens medel, så att hvarje mennonit, om han nämligen ej vill egna sig åt någon annan sysselsättning, har rättighet till ett stycke kostnadsfri jord, som han är skyldig att samvetsgrant bruka under kommunens öfverinseende.

Mennonitkolonierna i Ryssland hafva mycket fort uppnått ett märkvärdigt välstånd med mönstergillt god ordning. På torra stepper, der det hvarken fanns vatten eller träd, uppstodo likasom genom en magisk kraft blomstrande byar med friskt brunnsvatten i öfverflöd, stora planteringar af fruktträd, mulbärsträd och vanliga skogsträd; bördiga välskötta åkrar; talrika hjordar af utmärkta boskaps- och hästraser. Endast i denna bykrets uppgå trädens antal till omkring 12 millioner. Hvarje koloni har sin egen skola, eget skolhus och sädesmagasiner. Dessutom har mennonitsamfundet i sin helhet flera högre läroverk. De underhålla läkare, fältskärer, barnmorskor och sjukhus. De hafva sin särskilta brandförsäkringsanstalt, der samfundets hela egendom är försäkrad. Alla stadgar för denna anstalt äro upprättade af samfundet oberoende af regeringen. De hafva inga brandförsäkringsafgifter, utan vid hvarje inträffad eldsolycka fördelas förlusten på alla egendomsegare; och den brandskadade erhåller genast ersättning för sin förlust ur den gemensamma kassan utan att behöfva vänta, hvarpå de uttaxerade brandskadebeloppen inflyta till kassan. Den gemensamma kassan bildas af hvarje medlems afgift i förhållande till hans egendom eller arbetsförtjenst. Den som icke sköter sin jord eller icke vill arbeta, straffas af kommunen derigenom, att ingen vill hafva något att skaffa med en sådan; och om han ej bättrar sig, händer det, att han helt och hållet uteslutes och får reda sig bäst han vill. Hvarje familj innehar sitt bestämda jordstycke med dertill hörande ängsmark och skog, icke i skilda bitar utan sammanhängande med gården. Den öfriga jorden tillhör kommunen. Utskylderna fördelas mellan alla arbetsföra personer af båda könen från 14 till 60 års ålder.

I dessa kolonier råder allmänt välstånd, och inga nödlidande finnas, emedan kommunen sörjer för att alla arbets-

dugliga hafva lönande sysselsättning samt tar vård om dem som ej kunna arbeta. Ej heller finnas några öfvergifna föräldralösa barn, ty alla sådana upptagas i hemmen. Genom samfundets alla inrättningar och stadgar går en human anda till den enskildes och det allmännas bästa.

De på Katarina II:s tid till Ryssland inflyttade mennoniterna erhöllo rättighet att bibehålla sina inre inrättningar i enlighet med sina religiösa åsigter. De befriades sålunda från militärtjenst och ålades i stället att plantera skog; likaledes från edgång med rättighet att endast säga »ja» och »nej»; och i följd af denna frihet, som regeringen lemnade dem och fortfarande på det hela taget låter dem behålla på grund af deras mönstergilla uppförande, kunde mennonitkolonierna uppnå en sådan blomstring.

För att bättre skydda ordningen, jordbruket och sedligheten bland befolkningen, har regeringen på det strängaste förbjudit att upprätta krogar och bedrifva bränvinshandel i kolonierna, något som för öfrigt mennoniterna sjelfva skulle förbjuda såsom stridande emot deras religiösa och moraliska uppfattningar.

Mennonitbefolkningens praktiska sinne, förhållandena, som utvecklats i deras kommunallif, och deras rättsbegrepp hafva samverkat till att framkalla deras kommunalinrättningar och stadgar.

Efter dessa allmänna anmärkningar vill jag endast tillägga, att deras lif, enligt alla opartiska granskares samstämmiga vitnesbörd, motsvara den evangeliska lära, de bekänna. De taga nämligen kristendomens förnämsta bud om brödrakärlek på fullt allvar. Bland dem finnas inga ockrare; den ene söker ej att äta ut den andre, utan de söka tvärtom att hjelpa hvarandra, och deras exemplariska lif har stort inflytande på den omgifvande befolkningen. De underhålla intet särskilt presterskap, utan ledas deras församlingar af icke aflönade äldste, såsom bland de första kristna. Deremot underhålla de missionärer och missionsverksamhet.

H. von K.

XXIII.

I Saratow.

Stadens utseende. — Ockrare och hjelpare. — General Ustimovitch och »Brodershjelpen». — Tiggareskaror i stoftet inför guldsmidda helgon. — På *stundist*-möten. — Gömmer mina saker för polisen. — »Grefve Tolstoy skämmer bort bönderna.» — Åker till höger om en general. — En *pic-nic*. — Processioner och helgdagar. — Presternas »anslag». — »Hufvudet och svansen.» — Prester i sin prydno. — »Vatteninvigning.» — En ortodox missionär. — »*Karau-u-ul!*» — Sanningssökande prest och seminarist. — Intelligensen och kyrkan.

Från de tyska kolonierna begaf jag mig till Saratow, hufvudstaden i guvernementet med samma namn, vackert belägen på Volgas bergiga vestra strand, med en befolkning af 125,000. Om det icke vore för det stora antalet kyrkor i vanlig rysk stil, skulle man på afstånd lätt taga Saratow för en vesterländsk stad. Sedd från Volga erbjuder staden en ståtlig anblick, och dess breda med planteringar försedda gator göra intryck af snygghet och ordning. Förtjensten härför lär hufvudsakligen tillkomma den nästföregående guvernören Kossitch, som var en frisinnad och dugande man.

Jag hade ej tid att bese stadens sevärdheter utan måste egna all min uppmärksamhet åt mitt ärende. Jag uppsökte pastor Thomson, ordföranden i den tyska nödhjelpskomitén, och träffade dessutom flera framstående stadsbor och personer från olika delar af provinsen och tillgränsande guvernement. Af de upplysningar, jag erhöll från dessa, samt af mina per-

sonliga iakttagelser framgick, att nöden var mycket stor, om också icke fullt så förfärlig som i vissa delar af Samara.

Äfven i Saratow funnos kapitalister, som ockrade på nöden, bland hvilka må nämnas såsom särskildt anmärkningsvärda herrar Schmidt, Borell och Reincke, rika tyska spannmålsgrossörer, hvilka hade inköpt hvete för 50 à 60 kopek per pud och togo 3 rubel per pud under hungersnöden. Af de kolossala summor, som de sålunda förtjenade på de hungrande, gåfvo de endast en spottstyfver till de nödlidande. — Ryssarnes klagan, att tyskarne utsuga det ryska folket, saknar sålunda icke alltid grund; men de ryska kulackerna stå icke efter sina tyska bröder i samvetslös kapitaliseringskonst, utan utsuga lika girigt det nödlidande folket.

Men här funnos lyckligtvis dock några enskilda personer, som egnade sig åt välgörenhetsverksamhet. Bland dessa intager general Ustimovitch främsta rummet, en frisinnad och varmhjertad man, hvilken utgör själen i en vidsträckt och mångsidig välgörenhetsverksamhet, såsom folkkök, barnhem och dylikt. Denne märklige man utger äfven en månadstidning, »*Bratskaja Pomostsch*» eller »Brodershjelpen», som har till uppgift att befordra välgörenhetsverksamhet på praktisk kristlig grund. En dylik tidning, ehuru utmärkt väl redigerad, går naturligtvis med förlust. Generalen utger icke heller sin tidning för att förtjena pengar utan för att gagna en god sak; han utsänder den gratis i tusental exemplar till ämbetsmän och inflytelserika personer i alla delar af landet, äfvensom till kejsaren.

Äfven bland tyskarne på platsen funnos framstående män, hvilka i betydlig mon bidrogo till lindrande af nöden, såsom t. ex. en Zeifert.

I Saratow likasom öfveralt i städerna hvimlade det af tiggande och arbetssökande *mushiker* från landet. Utmärglade, höljda i trasor och smuts, en bild af hopplöshet och elände, syntes de än vandra i skaror efter gatorna, bärande en grof säck kastad öfver skuldran och en staf i handen, än trängas i stora hopar vid ångbåtsbryggor och jernvägsstationer eller ligga på knä i stora skaror framför någon kyrka, flitigt korsande sig och böjande pannan mot marken.

Dessa kyrkor, inför hvilkas tallösa bilder af s. k. helgon de okunniga, vidskepliga och hungrande massorna ifrigt bedrefvo en fetischdyrkan, äro ofantligt rika. Bland många vidriga synor, som mötte min blick i Ryssland, var denna en af de värsta — hungrande *mushiker* liggande på knä framför helgonbilder, prydda med guld och de dyrbaraste ädelstenar värda kolossala summor, som utpressats från det arma folket . . . På några ställen inom staden hade de andlige inrättat folkkök, men denna välgörenhetsverksamhet var mera en officiell ceremoni och en ren obetydlighet, i betraktande af kyrkornas rikedomar. Stor sjuklighet rådde inom staden, i hvars utkanter svartkoppor och tyfus härjade. I de öfverfylda fängelserna rasade tyfus utan hejd.

Rörande mina öfriga erfarenheter och iakttagelser i Saratow återgifver jag följande ur mina dagboksanteckningar: Söndagen den 8 maj. Lyckades träffa några s. k. *stundister* eller evangeliska kristna. Besökte på förmiddagen deras sammankomst i en enskild bostad. Lokalen, bestående af tvenne rum och en förstuga, var fyld af åhörare. Sedan en sång sjungits på ryska, uppträdde några af bröderna eller systrarne med korta böner, hvarvid de med dämpad, af rörelse darrande röst tackade Gud för hans beskydd och hjelp och bådo för sina af hunger, sjukdom och förföljelse hemsökta bröder, att Gud måtte hjelpa och uppehålla dem; för alla människor, att Gud måtte upprätta sitt rike i deras hjertan; för tsaren och hans familj, att Gud måtte förläna honom sina högsta och bästa välsignelser. Man kände, att dessa böner icke voro någon utanlexa eller någon vacker predikan inför vår herre, utan uttryck af själens djupaste behof och hjertats innerligaste trängtan. Sedan ytterligare en sång sjungits, uppträdde en stor och kraftigt bygd man med ett allvarligt och tänkande utseende och uppläste Ebr. 11: »*I tron hafva alla dessa dött, då de ännu icke hade fått löftena, men sett dem fjerran ifrån och helsat dem, bekännande sig vara gäster och främlingar på jorden.*» Lugnt och sansadt men med en känsla och öfvertygelse, som genast bemäktigade sig åhöraren, och med en reda och ett sammanhang, som väckte min förvåning, då jag af såväl hans dialekt som hans klädsel fann, att han var en

simpel *mushik*, talade han om trons kraft, som sätter själen i stånd att hoppas, der intet hopp synes, att segrande jubla midt i striden och det skenbara nederlaget och att tåligt utstå de svåraste lidanden. Medan han talade, hviskade mig någon i örat: »Den som talar är en fånge. Han är dömd till ett års fängelse och har redan börjat aftjena sitt straff i fängelset. Men fängelsedirektören fattade snart så stort förtroende till honom, att han, då tyfus utbröt i det öfverfylda fängelset, der han satt fången, släppte honom på fri fot och gaf honom ett pass, som berättigar honom att besöka sin familj och resa omkring efter behag.» På min fråga, hvilket brott han begått, svarades: »Jo, han har predikat evangelium i byarna, så att hundratals bönder slutade att supa och stjäla och buro sina helgonbilder till presten, förklarande, att de ej längre behöfde dem, emedan de hädanefter endast ville dyrka och tjena den ende och sanne Guden. För detta brott dömdes han till ett års fängelse.»

På uppmaning talade äfven jag några ord till de församlade. Jag erinrade om de starka band, som förena alla kristna; framförde helsningar från bröder och systrar i främmande land, hvilka med det varmaste deltagande följde sina trosbröder i Ryssland, och slutade med en uppmaning att i alla skiften fasthålla vid det sanna och goda, och att lida och dö derför, om så fordrades.

Med bön och sång afslutades mötet.

På eftermiddagen bevistade jag en liknande ännu mera talrikt besökt sammankomst, hvarvid äfven några detektiver sades vara närvarande. På uppmaning talade jag äfven nu några ord till de församlade: berättade mina erfarenheter bland de nödlidande, om familjen Tolstoys välgörenhetsverksamhet och om utländska, isynnerhet amerikanska menniskovänners varma deltagande för sina af hungersnöden hemsökta bröder i Ryssland. — Jag hyste ingen fruktan för polisen — de kunde endast sända mig utom ryska gränsen eller för en tid hålla mig i fängelset —, men jag ville passa tillfället att berätta om ett och annat, som vore särskildt lämpligt för detektiverna att rapportera för sina chefer.

På afton var jag på supé. Då jag på kvällen kom till

mitt logis, omtalade tjenstflickan, att en främmande herre hade varit der och frågat efter mig och ett par andra personer. Af hans spörsmål och andra omständigheter drog jag den slutsatsen, att det var en af polisen, hvadan jag genast gömde alla mina porträtt, anteckningar och dokument och gick till hvila.

Måndagen den 9 maj. Besökte flera personer, deribland general Ustimovitch, hvilken mottog mig vänligt. Träffade en annan framstående Saratow-bo, med hvilken jag samtalade om hungersnöden och grefve Tolstoys välgörenhetsverksamhet, hvilken han klandrade. »Grefven», sade han, »skämmer bort bönderna genom att öppna matställen, der de få äta utan ersättning vare sig i pengar eller arbete.» Jag genmälte, att det blefve nog svårt för bönderna att betala maten med penningar, då skatteindrifvarne och kulackerna icke blott afpressat dem alt, hvad de egt, utan äfven tvingat dem att pantförskrifva sitt arbete för framtiden, d. v. s. gjort dem till slafvar. Jag upplyste honom äfven om, att Tolstoy beredde sysselsättning åt så många bönder som möjligt, men att det ej var någon lätt sak att bereda arbete åt flera tusental människor, som under den stränga vintern höllo på att hungra och frysa ihjel.

General U. bjöd mig på att åka genom staden. Sittande i hans eleganta ekipage kom jag att tänka på mina olika erfarenheter: den ena dagen frukta för att falla i polisens våld och den andra dagen på en generals högra sida åka i den ståtligaste vagn genom stadens gator, vördnadsfullt helsad af polis och militär och underdånigt af den stora allmänheten! Jag försökte också antaga en min, som anstod en *velikij knjaz* (storfurste) eller en den heliga synodens generalprokurator. På generalens förslag beslöts, att vi kl. 6 på morgonen den 10 skola samlas en krets af vänner till en *pic-nic* på en höjd vid Volgas strand i närheten af staden.

Tisdagen den 10 maj. Kl. 6 i morgse sammanträffade vi med general U. och begåfvo oss till den öfverenskomna platsen, hvarifrån vi hade en härlig utsigt öfver staden, floden och stepperna, som utbredde sig mot synranden bortom jättefloden. Bland andra befunno sig i vårt sällskap en mushik och en tatar. Jag tog en kodakbild af detta intressanta sällskap, en

slags silhuett mot himlen, som visar generalen i midten samt en dam, som offrat både sitt och sig för sina medmänniskors väl, till höger en bibelutdelare, som gifver ett nya testamente till en *mushik*, till venster en annan bibelutdelare, som lemnar testamentet åt en tatar, hvilken liknöjdt tar mot detsamma. Sedan vi under gladt samspråk druckit té, hvilket kokades i en stor samovar, samlades en liten sångkör på en kulle och sjöng några sånger, deribland »Ren bådar morgonstjernan, att natten är förbi», på ryska språket. Generalen och jag stodo på afstånd och lyssnade. Under det den sistnämda sången sjöngs, såg jag stora tårar rinna nedför generalens kinder,

under det han pekande på sångarne vände sig till mig och sade på tyska: »*Und solche Leute werden verfolgt hier in Russland!*»[1]) »*Ja, das ist traurig, Herr General!*»[2]) svarade jag. »Ja», återtog han, »men vi hoppas på bättre tider. '*Ren bådar morgonstjernan, att natten är förbi!*'»

Generalen, som är jurist och tillhör domarekåren, har användt alt sitt inflytande för att skydda förföljda kristna mot det fanatiska presterskapets våld. Det berättades, att den heliga synodens generalprokurator, den beryktade Pobedanostseff, hvilken varit skolkamrat med general Ustimovitch, hade

---

[1]) Och sådana människor blifva förföljda här i Ryssland!

[2]) Ja, det är sorgligt, herr general!

tyckt sig finna något som ej var riktigt ortodoxt i den sistnämdes tidning, »Brodershjelpen», och skrifver derom till den senare, hvilken då skulle hafva svarat bl. a. följande: »Min tidning är icke något visst partis organ utan vill verka för människokärlek, och för öfrigt tillåter jag mig erinra dig derom, att Jesus hvarken var grekisk ortodox, romersk katolsk eller lutheran utan *Kristus* . . .» Det är ej bekant hvad prokuratorn svarade härpå.

Vid återkomsten till staden syntes smärre processioner, bärande kors och helgonbilder, tåga genom de förnämsta gatorna, under det kyrkklockorna ringde. På min fråga, om det var någon kyrklig högtidsdag, svarades, att det var en helgondag, och att det dessutom vid middagstiden skulle blifva en högtidlig »*Vodoosvjaststschenije*» (vatteninvigning), hvarvid sjelfva guvernören, som lär vara så from, att han ligger i timtal hufvudstupa framför sina helgonbilder, i full uniform tillika med flera af stadens dignitärer skulle tåga med i processionen ned till Volga för att inviga dess gröngula vatten.

Den ryska kyrkan har, som bekant, utom söndagarne ej mindre än 111 helgondagar att fira på året, af hvilka 39 äro obligatoriska, under hvilka en stor del af befolkningen går sysslolös. Det är nu den brådaste tiden på året både för stadsbor och landsbor, i följd af den nyligen öppnade trafiken på Volga samt det ännu pågående vårarbetet. Men det oaktadt hade t. o. m. i en så pass stor stad som Saratow bodarne stängts, och människor både från landet och staden voro i rörelse för att se på högtidligheterna. Sedan jag uträttat mina vigtigaste göromål, gick äfven jag ut för att öka de nyfiknas och sysslolösas antal. Under det jag promenerade framför den lilla täcka i midten af staden belägna stadsträdgården, fästes min uppmärksamhet på några egendomliga anslag på muren, hvilka jag gick för att närmare betrakta och fann då, att det var en hel mängd urklipp ur tidningar, innehållande orimliga och lögnaktiga historier om *stundister* och andra sekterister, på detta sätt utstälda för att befästa allmänheten i den enda saliggörande tron. De på detta sätt angripna och beljugna få naturligtvis icke i någon form ostraffadt uppträda till sitt försvar. I dessa utgjutelser af presterlig ofördragsamhet och

hätskhet beskyllas *stundisterna* för alla möjliga brott och nedrigheter. Ett urklipp ur tidningen »*Jushni Kraj*», innehållande ett utdrag ur ett föredrag af en ärkebiskop Ambrosius, stod äfven anslaget på muren, hvilket urklipp jag som profbit öfversatte. Ärkebiskopen säger: »*Paschkoffiterna* och *stundisterna* förstöra grundvalarne för vårt folks moraliska lif, emedan de förkasta de heliga sakramenternas kraft, förderfva de rättrognas innersta sträfvan efter dygden och deras andliga lifs erfarenheter. '*Stundan*' beröfvar den rättroende alt och gifver honom intet utom förkastelsedomar och förtal mot kyrkan; och Paschkoffs lära förkastar helt och hållet goda gerningars nytta till frälsning och på så sätt öppnar dörrarne för alla möjliga brott. Att detta verkligen är fallet bevisas af ynglingars lif bland folket, af tilltagande dryckenskap, röfverier, mordbrand, försök att plundra järnvägståg, föräldramord, barnamord o. d., hvilket alt man aldrig hört talas om förut.» Hela den ryska pressen har nu i öfver 20 år granskat och behandlat sekteristernas lif och lära. Den har upprepade gånger anklagat dem för att förkasta kyrkliga traditioner, ceremonier, bruk o. s. v.; men aldrig förr har den anklagat dem för brott mot moralen. Huru orimligt att anklaga dessa allvarliga evangeliska kristna, dessa Rysslands pietister, för omoraliska handlingar och vältra skulden på dem för brottens tillväxt! Till och med *stundisternas* hätskaste fiender, dessa samma ortodoxa prester och missionärer, som fördöma dem på sina uppspikade plakat, hafva upprepade gånger nödgats gifva dessa sekterister erkännande för deras stränga moraliska lif. Det stora ortodoxa missionsmötet i Moskwa sommaren 1891 t. ex. afgaf bl. a. följande förklaring: »Vi hafva betraktat *stundisterna* ur moralens synpunkt. De hafva ingen bestämd trosbekännelse utan försöka att bygga på en moraliskt-praktiskt kristlig grundval. I sitt yttre lif söka de att strängt uppfylla moralens fordringar. Tvert emot den omgifvande befolkningen hålla *stundisterna* söndagen helig, dricka aldrig rusdrycker, röka icke tobak, begagna aldrig fula ord, skymfa aldrig någon o. s. v.» Ett vitnesbörd af liknande art, egendomligt för att vara gifvet af en ortodoxa kyrkans biskop, kan jag här anföra.

Biskopen i guvernementet Odessa, vid namn Nikanor, höll

en predikan öfver 5 Mos. 28: 44. »Han skall låna åt dig, men icke du åt honom. Han skall blifva hufvud, men du skall blifva svans», hvari han bl. a. yttrade ungefär följande: »Dyre kristne bröder! . . . Jag reste en gång genom en by, och strax jag kom in i densamma, såg jag en krog. Jag gick in och frågade värden, om han var *molokan*, *stundist* eller ortodox, och fick till svar, att han var ortodox. Sedan frågade jag honom, hvilka voro hans förnämsta kunder: hans grannar mennoniterna, de ofvan nämda sekteristerna eller ortodoxa? 'Mennoniterna eller sekteristerna!' utropade han. 'Jag kan försäkra ers högvördighet, att man ej kan få dem in på krogen för någon penningesumma. Största förtjensten har jag, förstås, på ortodoxa.' Jag lemnade krogen mycket nedslagen och tänkte vid mig sjelf: bibelns ord, 'han skall blifva hufvud', gäller sekteristerna och mennoniterna, och 'du skall blifva svans', gälla eder, älskade ortodoxa kristna. Då jag gick efter gatan, fick jag se ett trefligt hus och gick in. Värden mottog mig mycket artigt, ledsagade mig in i ett enkelt men snyggt rum. Det fans inga bilder i vrån, men i dess ställe såg jag på ett bord, som var betäckt med en hvit duk, bibeln och nya testamentet. Jag frågade värden, till hvilken trosbekännelse han hörde. och fick veta, att han var *molokan*. På hans talesätt kunde jag märka, att det var en nykter och ordentlig man och dessutom väl hemmastadd i den heliga skrift. Då jag tog afsked af honom, gjorde jag samma reflexioner, som då jag lemnade krogen. Icke långt från detta ställe fick jag se ett annat snyggt och trefligt hus. Jag gick in äfven här. Värden var en *stundist*, lika vänlig, nykter och ordentlig som *molokanen*, men ännu mera förtrogen med bibeln. Utom bibeln såg jag på hans bord andliga sånger och psalmer. Jag tänkte nu på samma sätt, som då jag tog afsked af *molokanen*. Då jag fortsatte gatan längre fram, träffade jag en hop druckna karlar, som stojade och sjöngo oanständiga visor med sina hesa strupar. Jag kände i dem igen mina egna får och var färdig att gråta. Jag tänkte än en gång på Herrens ord: 'Du skall blifva svans.'»

Men hur står det till med moralen inom det presterliga ståndet? Till och med biskopar hafva upprepade gånger in-

Vatteninvigning.
Teckning af J. Tirén, efter fotografi, tagen af författaren.

tygat, att de ryska presterna äro okunniga, råa, drinkare, snikna och osedliga. Endast för några dagar sedan inträffade här i Saratow följande tilldragelse. Ett par prester från landet togo in på ett hotell. En afton kommo de hem i öfverlastadt tillstånd. Om en stund hördes buller och nödrop från presternas rum. Då dörren med polisens biträde öppnats, fann man ett par kvinnor i rummet, hvilka de öfverlastade presterna narrat in till sig, hvarpå de stängt dörren och sökt våldföra dem.

Om dylika presterliga bedrifter hörde till sällsyntheten, vore ej så mycket att säga derom, men då sådant lär höra till vanligheten, bör det anföras i sammanhang med ärkebiskop Ambrosii anklagelse mot *stundisterna*.

Då klockan gick på tolf, hade redan gatan, efter hvilken vatteninvigningsprocessionen skulle tåga ned till Volga, blifvit afstängd af polis och gendarmer. Med min fotografiapparat under rocken armbågade jag mig genom trängseln ned till floden och lyckades få plats i aktern af en stor ångare, hvarifrån jag hade en ypperlig utsigt af den för tillfället uppförda flytande »heliga paviljongen» eller »*Jordanj*», såsom den kallas på ryska, der sjelfva invigningen skulle ega rum. I midten af paviljongens golf var en öppning, omkring hvilken breddes ett hvitt kläde, hvarpå några »heliga» kärl ställdes. På bryggor, på stranden, i fönstren och på hustaken trängdes åskådare; floden hvimlade af roddbåtar, och på de stora ångbåtarne voro alla platser till trängsel upptagna af nyfikna.

Det dröjde ännu en timme, innan processionen kom. Såsom förebud visade sig en vigtig person vid »den heliga» paviljongen, en man klädd i svart med uppstående krage på den igenknäppta rocken, påminnande om våra prestrockar. Hela hans ansigte sken af presterlig högtidlighet, som väl öfverensstämde med hans slickade utseende för resten. Han var likväl ej prest utan »ortodox missionär», ett nytt ämbete inom ryska kyrkan, hvilket tillkommit för att i samband med polisen utrota sekterna. Jag hade redan förut sett denne man på nära håll och visste, att han var ett skinande ljus inom den ortodoxa kyrkan, visste med hvilken salfvelsefull svada han kunde uppträda inför de rättrogna massorna och upptända deras ortodoxa nit till den grad, att de öfverföllo

kättarne både ute och i deras hem, misshandlande och plundrande dem; visste, huru han genom sitt heliga nit lyckats uppspåra och öfverantvarda mer än en sekterist i polisens händer till att kastas i fängelse och sedan sändas med etapetransport till Trans-Kaukasien eller Sibirien, lemnande sin oförsörjda familj i armod och förtviflan; visste, huru den helige mannen under alt detta kunde vara sjelfva ödmjukheten och älskvärdheten, och att han t. o. m. kunde gå så långt i nedlåtenhet, att han öfvade innerlig umgängelse med de ringa och oansenliga — af det täcka könet. Jag gaf derför akt på honom med så mycket större uppmärksamhet. Med gravitetiska steg gick han ut på bron till »den heliga» paviljongen, hvilken ingen gemen fick beträda. Här stälde han sig och tittade omkring sig på folkmassan med en öfverlägsen min. Han mönstrade ångbåtsbryggorna och stranden, vände sig, böjde hufvudet bakåt och betraktade fönstren och hustaken, som voro fullsatta af folk. Högtidligt vred han sig, vände sig åter mot floden och sänkte sin blick till roddbåtarne, som lågo omkring paviljongen. Nu mulnade hans uppsyn vid upptäckten af några ynglingar i en båt, hvilkas grimacer ej voro lämpliga att stärka andakten.

»Nu komma de!» — En skog af standar och kors synes öfver folkträngseln röra sig sakta nedför gatan, under det kyrkklockorna ringa i raskt tempo. Nu har processionen kommit inom närmare synhåll. I spetsen tågar Saratows ärkebiskop med en juvelprydd gyllene mitra på hufvudet, hvilkens ädelstenar glittra i middagssolens ljus, en fotsid »*felonj*» (ett slags kåpa) af »*partscha*» (väfnad af hvitt siden, guld och silfver) hängande ned från skuldrorna och en staf i handen. Efter honom följa munkar och prester och sedan en lång rad nunnor, djeknar och sångare, bärande helgonbilder. Nu stannar plötsligt processionen, ärkediakon uppstämmer en sång med väldig bas, hvari öfriga sångare instämma, under det att tusentals rättrogna göra korstecknet och buga sig för helgonbilderna, hvarefter tåget ånyo sätter sig i rörelse.

Min blick faller åter på »missionären», hvilken med blottadt hufvud står vid ingången till paviljongen och än ser på processionen, än på folkmassan med en min såsom ville han

säga: »Se här, hvad *vår* kyrka har att komma med!» Under bugningar och korsningar träder ärkebiskopen, åtföljd af prester samt de högsta militära och civila ämbetsmän in på paviljongen. Först uppstämmes en »*maleben*» (en bön ur messan), hvarefter biskopen träder intill öppningen i paviljongens golf och gör korstecknet öfver vattnet, den »heliga» aktens kärnpunkt, under det sångarne uppstämma följande hymn:

»Herre, då du döptes i Jordan, hördes fadrens röst, som sade: 'Min älsklige son'. Den helige ande förkunnade om dig, herre Kristus, som kommit i verlden. Lofvad vare dig!»

Sedan vattnet sålunda blifvit »invigdt» och derigenom erhållit de mest underbara egenskaper, träder ärkebiskopen till paviljongens skrank med en penselformig viska i handen och, under det sången ljuder, stänker det heliga vattnet på folkmassan, som tränges att komma tillräckligt nära för att blifva delaktiga utaf stänket; ett par *mushiker* hafva redan på förhand vadat några steg ut i floden och stå med blottade hufvuden andäktigt väntande. Icke alla voro lika andäktiga. Utom ungdomarne i roddbåtarne, som oupphörligt förde nojs, såg man icke så få bland massorna, som grinade åt hela spektaklet, och t. o. m. inne på den heliga paviljongen tycktes ej andakten vara allmän. Jag lade särskildt märke till en fet herre i militäruniform, hvilken vände ryggen åt hela sällskapet, tittade utåt Volga och gäspade ett par tag under den högtidligaste delen af ceremonien med en min, som sade, att hans tankar voro mera upptagna med den stundande festmiddagen och dess viner än med detta hokus-pokus. Under ceremoniens lopp trängde jag mig fram med min kodak och tog ett par ögonblicksbilder af »den heliga akten». Dessa blefvo likväl ej tydliga nog för att kunna omedelbart reproduceras, utan har artistens ritstift i stället måst anlitas för att återgifva bilden af detta »ortodoxa» fåneri.

Kort efter återkomsten till mitt logis hördes rop af »*Karau-u-ul!*»[1]) och en mängd människor kommo springande efter gatan. Då jag tittade ut, fick jag se en tjuf gripas midt för mitt fönster.

---

[1]) Ett ryskt utrop, som användes då man vill ropa på hjelp.

Den 11 maj. Var ute på besök hela dagen. Träffade på ett ställe en ung prestman med ett förtroendeväckande och sympatiskt utseende, hvilken föreföll mig så uppriktigt söka sanning, att han fann sin presterliga ställning odräglig. På ett annat ställe inträdde en ung man med vackert men utmergladt ansigte, och för öfrigt sjukligt utseende. Sedan jag introducerats för den nykomne, ledde jag genast samtalet in på hans helsa och rådde honom till att föra hög diet. Under det jag ordinerade sötmjölk, ägg och biffstek åt honom, bredde sig ett ironiskt leende på hans läppar. Det berättades mig sedan, att denne unge man var elev i den ortodoxa missionsskolan, der han hade ett månatligt underhåll af 17 kr. till mat och logis, och der han undervisades i den ortodoxa dressyren i konsten att upptäcka och utrota sekterister. Att detta slags undervisning ej tillfredsställde hans själs behof kan man sluta af följande utdrag ur ett af hans bref till en vän:

»På sista tiden ha de s. k. *stundisterna* (inbegripande olika grenar af evangeliska kristna, baptister, separatister o. s. v.) uppstått och utbredt sig öfveralt, der strömmen från evangelii källa flödat fram. Jag känner icke till början och utvecklingen af alla denna rörelses olika grenar; och det är ej heller derom jag ville yttra mig. Jag tänker nu särskilt på, huru de s. k. ortodoxa anse dessa evangeliska kristna, samt huru de borde anse dem, samt hvad det är som gör, att deras lära vinner så stor spridning. De flesta ortodoxa med deras herdar i spetsen hafva samma omdöme om dessa kristna, som fariseerna på sin tid hade om de första kristna. Orsaken till detta åskådningssätt är den, att *stundisterna* icke besöka den ortodoxa kyrkan, icke låta döpa sina barn i densamma, icke gå dit för att taga nattvarden, låta viga sig eller begrafva sina döda o. s. v. Korteligen, de bereda inga förtjenster åt presterskapet. Det är den förnämsta orsaken. Den nästa orsaken är följande. De som icke låta leda och undervisa sig af Herren och ej lefva i hans gemenskap kunna ej uppfylla hans förnämsta bud att älska sin nästa, och detta gör, att de ortodoxa herdarne hata alla dem som ej kallas ortodoxa och ofta påstå, att *stundisterna* icke tro på Gud . . . Hvad som enligt min öfvertygelse bidrager till spridandet af *stundisternas* lära är

att de i ord och handling med kärlek och mildhet framställa Kristi evangelium och derigenom draga folkets hjertan till sig. Detta enkla förkunnande af evangelii lära behagar folket äfven derför, att de flesta af folket voro undertryckta genom skolastiska sofismer och ceremonier. Men Kristus säger, att hans ok är ljufligt och hans börda lätt.»

Träffade under dagens lopp en framstående kännare af ryska förhållanden, som på tal om kyrkan yttrade följande: »Den största delen af den bildade och tänkande befolkningen bryr sig ej det minsta om kyrkan och dess ceremonier och lemnar derför äfven sekteristerna i fred; men de äro så undertryckta af prest- och polisväldet, att de ej våga öppet uttala sin mening. Det är under de senaste 20 à 30 åren som den bildade klassen aflägsnat sig från kyrkan, så att det numera, utom massan, endast är ämbetsmännen, hvilka pligtskyldigast taga del i de kyrkliga ceremonierna, under det de le i mjugg åt altsammans. Man kan stundom få höra skolgossar resonera på följande sätt: 'Hvad skall du göra, när du slutat dina studier?' 'Jag skall predika frihet' o. s. v. Då den äldre generationen dött bort, och den yngre träder fram på skådeplatsen, komma presterna att få sätta benen i vädret, såsom vi bruka säga på ryska. Pobedanostseff och hans anhang, det är sant, göra alt för att återföra ungdomen under prestväldet, men de skola aldrig lyckas.»

XXIV.

På Volga.

»Puschkin». — Jemförelser. — Soldatsång. — Scener om bord. — En bibelspridare. — Presterskapet och bibelspridningen i Ryssland. — Bibelns betydelse för det ryska folkets odling. — En *mushiks* omvändelsehistoria.

Den 13 maj afreste jag från Saratow med ångaren »Puschkin» för att i sällskap med tvenne bekanta från sistnämda stad färdas uppför Volga till Njishni Novgorod. Ett stort antal vänner hade samlats vid bryggan för att säga farväl. Vädret var varmt och klart, då vi började vår färd uppför jättefloden. Vår farkost, uppkallad efter skalden »Puschkin» — flera af jätteångarna på Volga äro uppkallade efter ryska författare, bland hvilka äfven grefve Tolstoy — är ett flytande palats i amerikansk stil. Då man tagit plats i en af de rymliga och eleganta hytterna, skulle man lätt kunna tro, att man färdades efter Mississippi eller Hudson. Ur denna förvillelse blir man likväl tagen, då man kommer in i salongerna och får se några fula helgonbilder med granna ramar omkring sig, uppstälda i en vrå likasom för att skydda de rättroende resandena för det farliga inflytandet af de tankar och jemförelser, som dessa flytande representanter för den stora republiken i vestern kunde framkalla; eller då man går ned på däck och ser på de af trasor, smuts och ohyra höljda tredje klassens passagerare.

Bland däckspassagerarne var ett trettiotal soldater, alla af jemförelsevis hyggligt utseende. Dessa trakterade oss under de första två dygnen af färden med sång långt in på nätterna.

I hög grad anslående, nästan öfverväldigande voro dessa ryska folkmelodier, hvilka uttryckte en egendomlig blandning af vemodsfull vekhet med rå otyglad kraft. I dessa originella rundsånger, från ett knappt hörbart solo i pianissimo stigande i crescendo till det vildaste fortissimo med gälla hvisslingar och tjut, för att sedan gå ned åt diminuendo och dö bort i pianissimo, kunde fantasien utan ansträngning igenkänna steppens vind, som från den svagaste flägt växer till rasande storm, det dystra suset från de ändlösa skogarnas djup, som tilltager i styrka, tills det skakar furornas kronor och hviner mellan björkens grenar, för att sedan åter dö bort.

Af de stycken, som sjöngos, erinrar jag mig de vackra Volgavisorna: »*Vnis pa matushke pe Volgo*» (utför lilla moder Volga);

»*Ej, dubinishka, uchnjem!*» (Fatta stången, hej nu går det!) samt följande soldatvisa:

»*Soldatushki rebjatushki!*
(Soldater, gossar små!)
Gdjeshe vashi matki?
(Hvar äro edra mödrar?)
Nashi matki belija palatki.
(Våra mödrar äro de hvita tälten.)
Vot gdje nashi matki!» etc.
(Se der äro våra mödrar!)

Det första dygnet af resan fortfor den starka värmen (hvilken i Saratow uppgick ända till 35° Celsus i skuggan), och alla passagerarna uppehålla sig på däcken, hvilka framställa en brokig tafla. Låt oss göra en tur på nedre däck, der tredje klassens passagerare uppehålla sig. Ehuru vinden har fritt spelrum der nere, mötes likväl luktorganet af starka obestämbara dofter. En skara tiggande *mushiker* omringa oss och i korus tigga om bröd. Sedan vi köpt bröd och delat ut bland dem, fortsätta vi vidare. Der borta bakom en tunna sitter en af besättningskarlarne med en frodig bondtös på sitt knä och sjunger en glad visa, under det att längst bort i aktern synas tvenne små grupper på knä omkring föremål, utbredda på däcket. Vi träda närmare och finna, att här pågår jagt. Tvenne medelåldriga *mushiker* ha bredt ut sina pel-

sar på däck med ludna sidan vänd mot solen, hvars starka hetta framlockar pelsinvånarne, hvilka ej ana något ondt, förr än de blifva gripna och dräpta på stället eller hyfvade ned i Volgas djup. *Mushikerna* voro så ifrigt upptagna med denna jagt, att de hvarken yttrade ett ljud eller uppmärksammade åskådarne omkring dem. I närheten stå soldaterna i en grupp och hålla just nu på att förplägas af en herre med *vodka* till uppmuntran för sin sång. Vi vända oss om och få se en enkelt men snyggt klädd ung man med behagligt utseende, omgifven af en grupp *mushiker.* Vi träda närmare och finna, att det är en af Britiska och Utländska Bibelsällskapets bibelutdelare, som säljer biblar och testamenten eller ger bort delar af nya testamentet till dem af folket, som kunna läsa. Med stor vördnad betrakta och handtera *mushikerna* den heliga skrift. Om någon af dem t. ex. har pipan i munnen, lägger han genast bort den, då han får se någon komma med bibeln. Helt annat är förhållandet med några tyska arbetare, som sitta på några säckar vid fören. De icke blott fortsätta att röka utan äfven med förakt tillbakavisa bibelspridaren, då han vill gifva dem nya testamentet på deras språk.

Ofvannämda stora bibelsällskap har ända hittills fått bedrifva sin verksamhet i Ryssland med sin hufvuddepôt i Petersburg och flera filialer såväl i det Europeiska Ryssland som i Sibirien. Det betraktas likväl icke med blida ögon af ryska presterskapet, och det har ofta varit fråga om att indraga dess verksamhet, hvilken ej utan skäl anses såsom skadlig för den despotiska prestkyrkans intressen.

Bibelns betydelse för det ryska folkets andliga utveckling kan nämligen aldrig för högt uppskattas. *Mushiken* betraktar allting ur religiös synpunkt, hvilket förhållande tryckt sin stämpel på hans talesätt och hela hans uppträdande, så att t. o. m. då han stjäl med venstra handen, kan han korsa sig med den högra. Det är derför endast genom religionen såsom medium som ljuset kan tränga in i hans själ och väcka till lif dess slumrande krafter.

Ehuru den officiella ryska religionen är anlagd på att utestänga alt ljus från massan och kvarhålla den på fetish-

dyrkans ståndpunkt, hvilket är mest öfverrensstämmande med den absoluta despotismens intressen, har dock nya testamentet, och under vissa tider äfven hela bibeln, fått spridas bland folket. Det var genom de engelske prestmännen Patersons, Pinkertons och Henderssons outtröttliga bemödanden, som den ryska grenen af det Britiska och Utländska Bibelsällskapet kom till stånd 1812 och lyckades få utgifva, först den s. k. parallelupplagan af nya testamentet på ryska och slavoniska år 1818 och derpå en öfversättning af nya testamentet uteslutande på ryska år 1824, vid hvilken tid samma sällskap redan utgifvit nya testamentet på 41 olika dialekter, hvilka talades af de olika halfvilda stammarne i de aflägsna delarne af det ofantliga ryska riket. Två år senare undertrycktes den ryska grenen af nämda sällskap af kejsar Nikolaus I på grund af dåvarande undervisningsministern Shiskoffs och ärkeabboten Totius' utlåtande, att det var »ett revolutionärt sällskap, som afser att omstörta troner, kyrkor, lag, ordning och religion öfver hela verlden i afsigt att upprätta en universalrepublik»;[1] alla dess tillhörigheter konfiskerades, och under utgifning varande nya öfversättningar af bibeln slogos inom lås och bom. Endast nya testamentet fick under en mängd hämmande bestämmelser fortfarande spridas. Under Alexander II återupplifvades detta sällskap under den nya och blygsamma benämningen »Sällskapet för uppmuntran af sedlig och religiös läsning», hvilket i sin tur undertrycktes af Alexander III år 1884. Det Britiska och Utländska Bibelsällskapet har likväl erhållit rättighet att under den Heliga Synodens kontroll sprida nya testamentet men icke det gamla, utom tillsammans med de apokryfiska böckerna.

Man kan utan öfverdrift säga, att det är genom nya testamentets spridning, som de genomgripande religiösa rörelserna i Ryssland uppstått och utbredt sig. Då den okonstlade och entusiastiske bonden får lära känna nya testamentets innehåll och jemför dess bild af kristendomen med den ortodoxa kyrkans döda formalism och dess presters omoraliska lif, kan man lätt tänka sig den verkan, det måste utöfva pa hans uppfattning. De skrifna omvändelsehistorier, jag läst, och de person-

[1]) *Vestnik Europi*, 1868, vol. VI, p. 264.

liga bekännelser, jag hört, om *mushikers* omvändelser, bevisa nogsamt, att det är på denna väg de kommit till sinnesändring. Se här ett exempel.

Bland däckspassagerarne märkte vi en *mushik* i tarfliga, men rena kläder, hvilkens utseende förrådde mera intelligens än de andra. Den ena af mina reskamrater, en allvarligt religiös ryska, närmade sig honom och hade ett långt samtal med honom, hvilket hon skriftligen skildrar på följande sätt:

Jag bjöd honom en liten skrift med titel: »Beder du?» Han mottog den på ett sätt, som visade, att denna skrift var honom redan bekant. Han blickade på mig med glädjestrålande ögon och svarade, sedan han läst titeln: »Ja, jag beder alltid. Utan bön är det omöjligt att lefva enligt Guds vilja i denna verlden, som är lik ett stormande haf. Jag vänder mig till min himmelske fader i alla omständigheter i mitt lif: i frestelser beder jag honom att gifva mig kraft att stå emot synd; i pröfningar beder jag om tålamod och undergifvenhet under hans vilja; i bedröfvelser om tröst; i glädjen tackar jag honom och beder honom leda mig så, att jag ej glömmer, att alt godt kommer från honom. Och då jag vänder mig till honom som ett barn till sin fader, känner jag, att han leder och uppehåller mig som en moder sitt älskade barn.»

Hans ord och hans utseende förrådde en sådan mildhet och kraft, att jag blef högst intresserad för honom och frågade hvarifrån han var, och huru han kunnat komma till en så barnslig och på samma gång fast tro.

»Om det intresserar eder, skall jag berätta för eder min lefnadshistoria», svarade han. »Jag är en enkel och olärd bonde, såsom Ni redan kunnat märka på mitt talesätt. Jag är en son till fattiga föräldrar, som hade knapt 3 hektar jord. Jorden var god, men familjen var så talrik, och mina föräldrar hade att betala så stora utskylder, att vi blefvo nästan bragta till tiggarstafven. Min fader tjenade som *batrak* (medellös *mushik*, som måste hyra ut sig som frivillig slaf) hos en *kulack* i vår by. Min mor arbetade borta hela dagarne för att skaffa oss mat och kläder, emedan min fars förtjenst ej ens räckte till att betala utskylderna, och vi råkade småningom i så stora skulder, att vi ej kunde betala dem. Slutligen måste mina föräldrar arbeta utan betalning hos sina fordringsegare, kulackerna, och blefvo så godt som deras slafvar.

Vi voro sju barn, och min äldsta syster, på hvilken pligten att sköta oss hvilade, var endast 9 år. Hon kunde ej hålla ordning på så många, emedan hon var sjelf blott ett barn och ville ofta leka med sina nästan jemnåriga skyddslingar i stället för att se efter oss, och nästan nakna och utsvultna sprungo vi omkring eller vältrade oss i smuts bland kalfvar och grisar både ute och inne. Eftersom jag var det yngsta barnet, tog min mor mig med sig öfver alt, der hon arbetade, och jag låg ofta insvept i trasor, icke på mjuka kuddar i en vagga under ett förhänge, utan på bara marken, omgifven af flugsvärmar, och det hände ibland att en kalf eller en hund närmade sig mig, nyfiken att se hvad det var och slickade mitt ansigte, och det dröjde ibland länge, innan min mor fick tid att komma och jaga bort dessa närgångna besökare.

Mitt inträde i denna verlden skedde under ovanliga omständigheter, nämligen under öppen himmel vid höbergningen, och nästan under hela sommaren både i solhetta och regn gungade jag i en *ljulka* (ett slags hängande vagga) ute på fältet, der min mor arbetade.

Jag blef icke döpt på åttonde dagen efter min födelse, såsom det vanligen sker hos ortodoxa, utan nära sex månader derefter, för det första emedan jag föddes under den brådaste bergningstiden, då mina föräldrar ej hade tid att tänka på denna angelägenhet, och för det andra emedan presten begärde 40 kopek för den heliga förrättningen, och mina föräldrar ej egde en enda kopek, och vår själaherde ville ej frälsa min själ gratis från den eviga pinan (den ortodoxa kyrkan lär nämligen, att då barnet tre gånger neddoppas i dopvattnet, blir det frälst). Då *urjadniken* (ett slags bypolis) genom andra bönder, som af olika skäl voro missbelåtna med presten, fick veta om prestens vägran att döpa barnet, uppsatte han en anklagelseskrift och sände till guvernören och konsistoriet, och de högre myndigheterna tvingade den girige själaherden att fullgöra sin pligt. Han kunde nu naturligtvis ej trotsa sin öfverhets befallning af fruktan för att mista sitt ämbete, men han försökte likväl att visa sin harm på ett oskyldigt barn. Han doppade mig nästan i iskallt vatten (det var i november månad) och så hastigt, att jag höll på att kväfvas, enligt hvad mina föräldrar berättade. Jag insjuknade samma dag och var nära döden; men Herren hade beslutat annorlunda. Ehuru jag saknade den vård och näring, som ett sjukligt barn behöfver, tillfrisknade jag likväl och blef en stark och frisk gosse. Så uppnådde jag 6 års ålder, uppehållen och beskyddad af Herrens nåd. Till alla våra olyckor kom vid denna tid ännu en, som var större än alla andra. Förtviflad öfver att han ej kunde uppehålla familjen började nämligen min fader att supa, och inom en kort tid hade han supit upp de sista smulorna, som funnos att tillgå. Min mor nödgades ofta gå till goda människor och tigga ihop några kopek för att köpa bröd åt oss. Vi måste ofta vara utan mat till kl. 12 på dagen, tills

det lyckades henne att skaffa pengar och gå till bytorget att köpa mat.

Så lefde vi i några år från hand och i mun, såsom man säger, tills vår lilla egendom måste säljas för att betala våra skulder, och vi blefvo alldeles utblottade. Min mor skickade mig då till min äldsta syster, som vid denna tid blef gift med en bergad bonde i en grannby, för att lättare kunna uppehålla den öfriga familjen. Kläder fick jag af min mor. Huru hon skaffade dem, kan jag ej bestämdt säga; men hon arbetade verkligen i sitt anletes svett för att uppehålla familjen. Så vidt jag minnes, förtjenade hon litet genom att gå i gårdarne och tvätta; och det var hennes enda inkomstkälla, utom den hjelp, hon emellanåt erhöll af goda människor, ty hon var i allmänhet älskad af alla för sin ärlighet och arbetsamhet.

Den familj, i hvilken min syster blifvit gift, var mycket religiös, och jag lärdes från barndomen att läsa böner och sjunga psalmer. Om en lefvande tro kunde ingen undervisa mig, derför att ingen af min omgifning visste, hvad en lefvande tro vill säga. De lärde mig likväl att vända mig till Gud i alla omständigheter, ehuru de nödgade mig att ställa mig framför en helgonbild och upprepa inlärda böner, hvilka jag i flesta fall ej kunde förstå. Detta gjorde mig dock den nyttan, att jag uppväxte i ett slags gudsfruktan och ofta i hemlighet utgöt mina barnsliga känslor och önskningar inför Gud. Då jag fylde tio år, fick jag en oöfvervinnerlig åstundan att lära mig läsa; men som det ej fanns någon skola i vår by, och mina föräldrar dessutom voro så fattiga, att de ej skulle hafva kunnat skicka mig dit, om det än funnits någon, var jag tvungen att dölja denna min önskan i mitt hjertas djup. Men jag bad ofta Herren att hjelpa mig, och han bönhörde mig snart.

En soldat i vår by, som kunde läsa, visade deltagande för mig; och då han fick veta min önskan, erbjöd han sig att undervisa mig. Han undervisade mig efter den gamla metoden, benämnande bokstäfverna med gammalslavoniska namn, hvilket var mycket besvärligt för mig; men, tack vare min starka åtrå att lära, öfvervann jag denna svårighet. Under sommaren, då jag måste taga del i arbetet på fältet, glömde jag nästan alt hvad jag hade lärt mig; men på hösten började jag ånyo med flit att lära mig, och till våren kunde jag redan läsa temligen bra. Man kunde icke begära mera af mig, ty mina kunskaper voro mycket begränsade. Min skolunderbyggnad stannade här, och med dessa kunskaper lefde jag till 16 års ålder. Vid denna tid fick jag lust att lära mig läsa bättre. Jag skaffade mig med stor möda en kyrkokalender och en psalmbok och började läsa deri med flit. Mina bemödanden kröntes med framgång, och slutligen lärde jag mig läsa mycket bra efter den tidens förhållanden, så att byns

alla invånare bjödo mig att läsa psalmer öfver de döda.[1] Jag förtjenade temligen bra med denna sysselsättning.

Snart erfor jag en stark önskan att få lära mig skrifva, men nu uppstod den svårigheten, att jag ej kunde skaffa mig bläck. Jag tog bark af fläder och kokade den i vatten och på detta sätt tilllagade bläck. Sedan köpte jag på torget två gaspennor för 3 kopek, och då jag i min fars kista funnit en liten bit papper, på hvilken något var skrifvet, började jag afskrifva detta utan att förstå betydelsen af en enda bokstaf. Då min far märkte mitt bemödande, bad han byns skrifvare att skrifva en förskrift åt mig och visa mig, huru jag skulle skrifva. På detta sätt lärde jag mig skrifva, ehuru jag ej kan säga, att min stil var vacker.

Vid denna tid började jag få särskilt tycke för kyrkosången och trängde mig under gudstjensten fram till körens plats. Då jag såg, att de ej körde bort mig, började jag hjelpa till med att sjunga: »*Gospodi, pumiluj!*» (Herre, förbarma dig!), »*Podaj, Gospodi!*» (Herre, gif!) och »*Tjebe, Gospodi;*» (Åt dig, Herre, etc.). Psalmsångarne och djeknarne började anförtro åt mig att läsa psalmer i kyrkan före gudstjensten.[2] Mitt lif blef mera omvexlande och intressant. Byns invånare började värdera mig, och eftersom jag hjelpte psalmsångarne gratis, visade de mig sin tacksamhet genom att gifva mig honung ur en skål, som står på altaret och användes vid gudstjensten.

Presterna började också att visa mig sin gunst. På bröllops- och begrafningskalas samt vid processioner genom byn under påskhelgen åtföljde jag presten, bärande helgonbilder. Presterna betalade mig ingenting, men i stället gåfvo de mig bränvin, och på kalasen fick jag alltid den förnämsta platsen bredvid presten. Jag tyckte mycket om detta, och snart blef jag lika intim med presterna som med vänner af mina gelikar. Förut trodde jag, att presterna voro mycket mera moraliska än de okunniga lekmännen: men snart måste jag ändra min öfvertygelse, emedan jag såg, att det ej fanns någon skilnad mellan dem och de vanliga världsmänniskorna. Då jag såg, att de tilläto sig alla möjliga förnöjelser och drucko bränvin utan måtta, började äfven jag handla på samma sätt, men jag kunde icke fortfara länge med att föra ett sådant lif. Mitt samvete begynte förebrå mig, och jag började få afsky för mina andliga herdar, hvilka, i stället för att leda mig på den rätta vägen, förde mig till den eviga förtappelsen.

---

[1]) Enligt den ortodoxa kyrkans bruk skall, då någon dör, en person i tre dygn läsa psalmer öfver den döde. De tro, att den dödes själ härigenom blir frälst, om han dog i otro. Den, som läser öfver de döda, får litet ersättning derför.

[2]) Det är nämligen brukligt i ryska kyrkan att läsa psalmer före gudstjensten, hvarvid äfven lekmän kunna tjenstgöra.

Sådan var vägen, som Herren valde för att draga mig till sig. Ju mer jag studerade presterna och jemförde dem med det mönster, som är oss gifvet i nya testamentet, ju mer öfvertygades jag derom, att de ej voro sanna herdar, som vårda Guds hjord, utan legoherdar, hvilka lemna fåren till rof åt ulfvarne.

En gång då jag gick på marknaden, fick jag se en tafla, som förestälde den yttersta domen. Jag tog den i närmare betraktande och såg en skara människor af alla klasser med presterna och biskoparne i spetsen, hvilka alla föras af djefvulen till afgrunden.[1] Jag blef slagen af taflans sanning och förskräckt vid tanken på att förgås med hela denna skara. Om nätterna drömde jag om verldens undergång, om den yttersta domen; och jag tyckte mig höra Herrens röst, sägande till mig: »Gån bort ifrån mig, I förbannade, jag känner eder icke!» Jag vaknade med förskräckelse, började bedja, men kunde ej finna frid. Det största hindret bestod utan tvifvel deruti, att min uppmärksamhet var mera riktad på yttre frågor än på det inre och väsentliga, t. ex. hvilka helgdagar böra firas, de nytestamentliga eller de gammaltestamentliga; om omskärelsen är nödvändig för de kristna eller icke. Alla dessa frågor drogo uppmärksamheten från mig sjelf och hindrade mig att inse min egen nöd och rikta min blick på Kristus och mottaga honom i mitt hjerta till att befria mig från mina innersta lidanden. Vid denna tid kom en af mina kamrater till vår by, hvilken hade arbetat ett helt år i provinsens hufvudstad. Han hade der besökt *stundisternas* sammankomster, om hvilka sekterister jag ej hade någon personlig kännedom, men om hvilka jag hade hört de förskräckligaste rykten, att de voro de mest omoraliska personer. Min kamrat började vid årets första sammanträffande att tala vid mig om Kristus; men jag var då så blind i andligt afseende, att jag ej kunde förstå hvad han sade, fastän jag kände väl Guds ord. Ett bibelställe gjorde ett mycket djupt intryck på mig, nämligen Gal. 3: 10: »Ty alla de, som hålla sig till lagens gerningar äro under förbannelse, ty det är skrifvet: Förbannad vare hvar och en som icke blifver vid alt det som är skrifvet i lagens bok, så att han håller det!» Hvarhelst jag befann mig, hvad helst jag gjorde, förföljdes mitt oroliga hjerta af dessa ord, som ljödo i mina öron: »Förbannad vare hvar och en o. s. v.» Mitt samvete återkallade i mitt medvetande mina begångna synder, anklagande mig, och ordet »förbannad» jagade mig öfver alt. I stället för att ihågkomma Kristi kärlek och hans försoningsoffer försökte jag att öfvertyga mig, att alt detta ej hade något värde. Många lärde män säga ju, att det finnes ingen Gud, intet lif efter detta; men en röst inom mig vitnade om motsatsen. I min själ

---

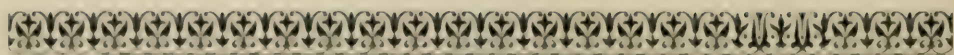
[1]) Denna tafla har utgifvits af de »ortodoxa» presterna för att skrämma folk för de »gammaltroende», hvilkas prester de på denna tafla låta djefvulen föra till helvetet. *Förf:s anm.*

pågick en så förfärlig kamp, att jag var färdig att taga lifvet af mig, men fruktan för döden höll mig tillbaka. Med särskild flit grep jag mig nu an med att läsa nya testamentet, och min uppmärksamhet fästes särskilt på Ebr. 10: 1—20.

Jag läste detta ställe om och om igen, stannade med eftertanke vid hvarje ord, och dervid vaknade upp i anden. Jag såg i tron på den korsfäste, och den börda, som tryckte mitt hjerta, föll af. En outsäglig sällhet fylde från denna stund min själ, då jag fick förvissning om att mina synder voro förlåtna för alltid, och att Kristi blod öppnat för mig en fri ingång till Guds rike. Från detta ögonblick blef allting nytt för mig. Jag kände, att jag började lefva. Mitt förflutna lif tedde sig för mig som en svår dröm. Alting omkring mig, himlen, jorden, liksom förvandlades. Det skedde med mig såsom med den blinde mannen: jag erhöll min andliga syn; och hvad som nu öppnade sig för min blick hänryckte mig. Ordet »förbannad» förföljde mig ej mera; utan följande ord ljödo i stället för mina öron: »Deras synder och deras öfverträdelser skall jag icke mer komma ihåg».

Mina föräldrar och alla mina grannar fingo snart veta om den förändring, som egt rum med mig, och hån och begabberi riktades mot mig från alla håll. Isynnerhet blefvo presterna uppbragta på mig, emedan jag blef en lefvande förebråelse mot dem. Jag begagnade mig af min gamla vänskap med dem och besökte dem, icke för att öfverlemna mig åt dryckenskap utan för att bringa dem till sjelfkännedom. Men i stället för att utöfva en gynsam verkan på dem, retade mina förmaningar dem till den grad, att det var nära deran, att de hade lyckats få mig förvisad till straffarbete. Men Herren, till hvilken jag alltid såg och fortfarande ser efter hjelp, frälste mig från deras onda anslag och stälde det så, att jag nu har möjlighet att öppet förkunna Guds ord i de omkringliggande byarne. Af sin stora barmhertighet drog han flera tiotal själar till sig genom mig, och jag erfar alltid hans kärlek till mig, ovärdige syndare. Ehuru jag är fattig, har jag likväl aldrig lidit af hunger, ty Herren har alltid uppfylt alla mina behof.

Sådan är i korta drag min lefnadshistoria. Jag skulle önska få höra eder lefnadshistoria; men beklagligtvis närmar sig båten den plats, der jag skall stiga utaf. — Adjö! Jag är mycket glad att så oväntadt hafva träffat en syster i anden.»

XXV.

Sektrörelsen i Volgatrakterna.

Sceneri och Volgalif. — *Starovererna.* — Kvarlefvor af hedendom. — Mystiska sekter. — Kyrkans och pressens förvrängningar. — En naturlig protest mot gränslös despotism. — Barbarisk grymhet och öfvermänsklig tålighet. — »Vandrarnes» sekt. — Tsarväldet är antikrist. — Berättelser inför domstol. — Fursten, som röfvar *starostens* dotter. — »Förnekarne». — Vasili Shyshkoff. — Köpmannen Chichkin. — »Varuutbyte». — »Vän och väninna». — En »yttersta dom». — Besök hos en fängslad »förnekare». — Sliter 300 par spö utan ett klagande ljud. — Huru Tchusmistoff blef förnekare. — Hård verklighetslogik. — »Hvilken välsignelse har folket af regeringen? — »Jag måste!» — Triumf öfver gräslig tortyr. — »De stumma». — En advokats berättelse. — Förvisning till Sibirien.

Vårfloden var ovanligt hög och gaf åt Volga med dess breda strömfåra och låga stränder utseende af en sjö. Dess bredd var på flera ställen mångdubbelt större än vid normalt vattenstånd. I följd af dess ofantliga bredd, som mot öster ofta nästan omärkligt gick upp i Samaras steppland, hvilket förlorade sig vid synranden i fjerran, fick jag det intrycket, att Volgas vattenvolym var betydligt större än Missisippis, ehuru jag visste, att förhållandet är tvertom. Men om också Volga är endast den tredje i ordningen af verldens jättefloder, är den likväl, från hvilken synpunkt den än betraktas, »*shirokojo rasdolje*» (storartad och omfångsrik), såsom ryssarna sjunga om sin »lilla mor Volga». Dess längd från Valdai till Kaspiska hafvet är omkring 390 mil, dess bredd nedanför Tzaritsin vid högt vattenstånd nära 50 kilometer; den begränsar 9 guvernement; på dess stränder stå 39 städer och mer än 1,000 byar och kolonier.

Det är en brokig tafla, som utbreder sig omkring oss, isynnerhet vid mera betydande platser, under det vi färdas

Korsprocession ut på fältet.

uppför jättefloden. Farkoster af för mig nya former och okända namn hvimla omkring oss, under det roddarne och seglarne uppstämma sina vemodsfulla sånger.

Sceneriet är ganska enformigt: flodens vestra strand, bestående hufvudsakligen af kalkberg, höjer sig abrupt från vattnet, under det den östra stranden är öfversvämmad, och vårfloden går långt in på stepplandet, hvarest på sina ställen en mängd hus och t. o. m. hela byar stå under vatten. Då man sett några af dessa byar med den röda eller hvita kyrkan höjande sig öfver de mörkgråa stugorna, har man sett dem alla. Ett pittoreskt afbrott i denna enformighet utgöra fiskarnes tält och kojor på holmarne och stränderna, somliga liknande våra lappkåtor. Det är först då man kommer till *Schibulovski gori*, Schibuli-bergen, norr om staden Samara, som naturen blir mera omvexlande. De skoglösa slätterna utbytas nu mot skogbeväxta bergshöjder. Sedan bergskedjan passerats, fortsätta likväl skogarna, och landet blir mera kuperadt. På flodens vestra strand resa sig här och der abrupta klippor eller bankar till en höjd af 2- à 300 meter, under det den mörka skogen speglar sig i dess yta. Hvitglänsande kyrkor synas här och der på kullarna, omgifna af byar, vanligen betydligt mindre än steppens, och deras ofta rödmålade stugor med prydligt sirade gaflar bilda en angenäm motsats till steppbyarnas dystra enformighet. Här och der genombrytes den höga vestra flodstranden af djupa med hasselbuskar och annan löfskog beväxta dalar, genom hvilka bördiga trakter framskymta der bakom, och emellanåt framglänsa de gyllene kupolerna och hvita murarne af ett ensligt kloster i någon undangömd vrå mellan bergen.

Våren är ovanligt sen, hvadan träden först nu (i medlet af maj) börja ikläda sig sin sommarskrud och den första grönskan uppspira mellan snödrifvorna, som ännu ligga kvar i undangömda vrår och klyftor efter stränderna. Temperaturen, som i Saratow under flera dagar uppgick till 35° Celsus i skuggan, sjönk på andra dygnet af färden plötsligt till endast 8 grader midt på dagen. Ännu har intet regn fallit, och stor oro råder af fruktan för ett nytt missväxtår. På ett par ställen syntes stora s. k. »korsprocessioner» tåga ut på fälten för att be-

veka vår herre att sända regn. Ett par af oss ådrogo sig en förkylning och nödgades hålla oss inne i vår hytt en hel dag. Detta var likväl ingen förlust, ty vi hade lyckan träffa en bildad ryss, som under olika tider af året genomvandrat Kasans, Kostromas och Vjatkas ändlösa skogstrakter vid öfre Volga, besökt dess vidt skilda byar och aflägsna nybyggen för att studera förhållandena bland folket, och hvilken hade en mängd intressanta erfarenheter och iakttagelser att meddela rörande den sektrörelse, som florerar i dessa aflägsna trakter.

Ända sedan de grymma förföljelserna mot *raskolnikerna* för öfver 200 år sedan, då de »gammaltroende» i tusental flydde till de ofantliga skogstrakterna vid öfre Volga, hafva dessa urskogar varit ett tillhåll icke blott för »*starovererna*» eller »gammaltroende», såsom de äldste ryska separatisterna kallades, utan äfven för andra sekterister. Trots den grymma jagt, som myndigheterna tid efter annan anstält på »kättarne» i dessa trakter, hafva de aldrig kunnat utrotas. I dessa urskogars dunkla djup dölja sig icke blott okunniga fanatiker, hvilkas mystiska läror och religiösa bruk utgöra en egendomlig blandning af slavonisk hedendom och medeltids mysticism, utan äfven upplysta och tänkande personer, hvilka af förtviflan öfver rådande missförhållanden, som de ej kunna bota, eller för att undkomma förföljelse dragit sig tillbaka från verlden. Det är en brokig blandning af andemakter, som lefva och regera i dessa skogar. Ännu döljer sig *Vodianoj* (vattnets ande) i sjöarnas och flodernas djup och bereder människorna lycka eller olycka vid fiske och båtfärder; ännu locka de silfverhudade och grönhåriga sirenerna *Rusalki* de unga till sig och draga dem ned i djupet; ännu vilseföres vandraren i de ofantliga skogarne af *Leschij* eller skogsandar, som på sina getfötter smyga omkring i skogarnes mörka djup; ännu gömmer sig den onde husanden *Domovoi* bakom ugnen i den ryske bondens *izba;* och till alla dessa gudomligheter offra de i dessa skogstrakter bosatte *mordviner*, *tchuvascher*, *tchermesser*, *votjaker* och äfven ryssar för att blidka dem, och dessa onda andars prester, trollkarlarne, utöfva stort inflytande på aflägsna orter och äro farliga medtäflare med de ortodoxa presterna; det händer t. o. m. att de underhållas af hela byar

samfäldt för att värna dem mot olyckor och bota deras sjuka både bland menniskor och djur. Dessa skogstrakter äro sedan århundraden hufvudtillhåll för gammaltroende, som, ehuru fanatiskt tillgifna den äldsta ryska ortodoxien, likväl äro flitiga bibelläsare och stå högt öfver de ortodoxa ryska bönderna i intelligens och moral; der påträffades äfven allvarligt gudfruktiga *stundister* och Paschkoffiter, samt mystiska sekterister af olika slag. Bland de sistnämda äro de följande de märkligaste: *Stranniki* (vandrarne), *Beguni* (flyktingarne), *Skoptsi* (stymparne), *Moltchalniki* (de stumma), *Prugoni* (hopparne) och *Chlisti* (gisslarne). Alla dessa med hvarandra nära beslägtade, för de ryska förhållandena kännetecknande och i många afseenden märkliga och intressanta sekter hafva hittills blifvit ytterst skeft framstälda, icke blott i den ryska pressen, hvilken innehållit hufvudsakligen grofva karrikatyrer af deras lära och lif, utan äfven af utländske författare, som hemtat sitt materiel ur de ryska tidningarnas grumliga källa. Ju mer de blifva kända, dessa föraktade och förföljda sekter, ju tydligare framstår den ytlighet och ensidighet, hvarmed de blifvit bedömda af en del författare. Hela deras uppträdande, äfven i dess mest vanvettiga och fanatiska former, är nämligen en medveten eller omedveten protest mot olidlig despotism och dermed sammanhängande missförhållanden. För att undkomma det »antikristiska tsarväldets» olidliga ok och ej besmittas af dess styggelser lemna »vandrarne» och »flyktingarne» sina hem och begifva sig ut på vandring eller taga sin tillflykt till urskogarne och de aflägsna stepperna, trotsande alla faror, uthärdande de svåraste umbäranden och lidanden. Lika mycket för att ej skaffa barn till denna onda och hopplöst förderfvade verld att endast lida och sedan förgås som för att döda köttet och frälsa själen, begå »stymparne», både manliga och kvinliga, det grymmaste våld på sin kropp. Att »de stumma» vägra att svara på frågor, som ställas till dem af myndigheter, som ej visa sig vilja rättvisa utan endast spioneri och förtryck, är på det hela taget en naturlig och kraftig protest mot tyranniet.

Hvem kan undra på, att svärmeri och fanatism förekomma bland dessa sekter? Ständigt blottstälda för råa ämbetsmäns

grymhet och godtycke, för hopplöst armod och elände af alla slag, ständigt fruktande för nya våldshandlingar, befinner sig det olyckliga och vidskepliga folket i en oupphörlig spänning, som framkallar dessa så vanliga hysteriska epidemier bland befolkningen, isynnerhet i landets nordliga och östliga delar. Jagade och förföljda, blottstälda för hunger och köld, är det alldeles naturligt, att dessa sekterister, då de, ofta nattetid, samlas på undangömda platser, skola falla i extas och se syner och uppenbarelser eller under hysterisk hänförelse hoppa och dansa.

I dessa sekteristers sånger likasom i deras lära afspeglas de förhållanden, som förklara dessa sektrörelser. Vi återgifva ett par profbitar ur »vandrarnes» sånger.

»Onda tider hafva kommit; svåra år ha drabbat oss.
Den sanna tron försvunnit har; den kristna tron förgåtts.
Orättvisa domare nu råda; kyrkans herdar äro råa drinkare.
Folket krossas under skatters tyngd, förtryckets ok.»

I en annan sång heter det:

»Jag kan ej hålla mig för gråt:
Fromhet tynar bort och dör;
Nu gudlösheten blomstrar öfver alt·
Andens lag är helt utrotad;
Prestens ämbete i silfverbojor slagits;
Oss laglöst våld i lagens rum regerar;
De som mutor taga herska uti alla städer;
Onda ämbetsmän på hvarje ort grassera;
Antikrist nu med sin ande oss tyranniserar —
Jag kan ej hålla mig för gråt.»

I sitt förhållande till hvarandra inbördes och till menniskorna i allmänhet äro dessa sekterister saktmodiga och milda, och under de grymma förföljelser, hvilka ofta drabba dem, ådagalägga de en nästan öfvermänsklig tålighet. Af det sätt hvarpå de ådraga sig de svåraste straff, hvilka de utan ett ljud af klagan utstå, skulle man kunna draga den slutsatsen, att de finna en viss njutning i lidandet. Se här ett exempel. För nära 20 år sedan inträffade följande i guvernementet Volodga. En bonde, vid namn Samarin, träder in i kyrkan under gudstjensten. Med ett brinnande ljus i handen rusar han till pre-

sten, griper kalken, som denne håller i handen, utgjuter dess innehåll på golfvet, kastar kalken samma väg och utropar, i det han trampar på den: »Jag trådar satans verk under fötterna!» Han blef naturligtvis genast gripen och ställd under förhör, hvarvid han med största frimodighet förklarade, till svar på domarens fråga, att han gjort detta för att väcka folket ur afguderiets slummer och protestera mot antikrists välde. Under det förfärliga straff, som han dömdes att utstå, yttrade han ej ett ljud af klagan.

Vi vilja med några exempel ur verkligheten närmare karakterisera några af dessa sekter.

Först några ord om »vandrarnes» eller »flyktingarnes» sekt. Denna sekt har djupa rötter i ryska folkets historia. Redan långt före lifegenskapens dagar, under 12:te århundradet, togo de fria halfvilda människorna i stort antal sin tillflykt till de aflägsna skogarne och stepperna för att undkomma det nyss upprättade despotiska moskovitväldets ok; sedermera flydde de från slafveriet under de tyranniska godsherrarne; för närvarande fly de undan skatterna, krigstjensten, ämbetsmännens tyranni, polisens förföljelser och annat namnlöst elände: det är folkets enda sätt att afskaka sig det olidliga förtrycket. Det är derför intet under, att »flyktingarnes» sekt är en af de mest talrika och vidt utbredda och betraktas af myndigheterna såsom en af de »farligaste».

Det var först för något öfver 30 år sedan som dessa »flyktingar» började antaga karakteren af en sekt. En viss Sovva dolde sig en längre tid i byn Marosova, guvernementet Olonjetsk, undan sina förföljare, der han i hemlighet lärde folket att fly bort i skogarne undan verldens ondska och myndigheternas förtryck och vann många anhängare. Myndigheterna sökte nu gripa honom, men han blef i tid varnad och flydde till Archangelsk. För närvarande säges sektens hufvudanförare vara en viss Nikanor, f. d. soldat, och åtnjuter stort anseende bland sina anhängare.

Sektens anhängare dela sig i tvenne afdelningar: *skritniki* (gömmare), hvilka omsorgsfullt gömma både sig och sina åsigter, och *pristano djershdjeteli* (de som hålla ångbåtsstationer), hvilka vanligtvis äro bosatta i närheten af ångbåts-

stationerna efter Volga och andra större floder, samt hafva sina hus försedda med lönndörrar, underjordiska gångar o. s. v. för att kunna mottaga och dölja sina vandrande bröder, hvilka vanligen infinna sig på nätterna.

Alla som förena sig med denna sekt måste förstöra sina pass och andra papper, som kunna upplysa något om innehafvarens person och ställning, ty ett dylikt dokument anses som ett satans verk; ett nytt dop meddelas dem, hvilket sker under följande ceremonier: några bräder läggas i form af en rektangel på en flod; kandidaten ställes fullkomligt naken mellan sina tvenne faddrar med ansigtet vändt mot öster. Derpå läser ledaren böner, i hvilka han förbannar satan, den andliga och verldsliga makten, sönderrifver kandidatens pass, till en sinnebild af att han nu för alltid brutit »med denna verldens välde», och neddoppar honom sedan i vattnet.

Efter denna ceremoni erhåller neofyten ett nytt namn och iklädes en hvit fotsid drägt; man föreskrifver honom en lång fasta och låter honom aflägga en högtidlig ed på att aldrig underkasta sig den andliga eller verldsliga makten, emedan de äro satans verk; att anse alla som lefva i de nu varande samhällsförhållandena såsom satans tjenare; att aldrig taga emot ett pass, betala skatt, fullgöra något slags ämbetsåliggande, att icke hafva någon fast bostad utan endast lefva som en kringvandrare.

Hvarje ny medlem eller broder måste känna följande hufvudgrunder i sektens lära: Antikrist står i spetsen för statens, kyrkans och samhällets nuvarande organisation. Kejsare, guvernörer, metropoliter och alla öfriga statens och kyrkans ämbetsmän äro antikrists tjenare. Den s. k. gudstjensten, sakramenterna, de religiösa ceremonierna etc. endast undertrycka den sanna och lefvande kristendomen. Man måste bedja i det fördolda utan några som helst ceremonier.

Alldenstund kvinnan anses fullkomligt fri och likställig med mannen, grundas den äktenskapliga föreningen på den mest oinskränkta frihet. »Det är icke den religiösa eller civila ceremonien, som gör det sanna äktenskapet, utan den ömsesidiga sympatien och harmonien», säga somliga. »Äktenskapet som ett sakrament och en borgerlig akt har lefvat ut sin tid:

män och kvinnor böra lefva tillsammans bäst de behaga för att hålla slägtet vid makt», säga andra.

Hos vissa grupper af denna sekt sker den äktenskapliga föreningen på följande sätt: Sedan sekteristen erhållit löfte af en kvinna eller en ung flicka, infinner han sig på en öfverenskommen mötesplats, der han med låtsadt våld[1]) tar sin förlofvade till sitt hem, om han hör till dem som hafva hus, eller annars ut i skogen, hvarefter de gemensamt föra sitt vandrande lif från by till by, från nybygge till nybygge, stannande längre eller kortare tid hos sina bröder och systrar[2]). Denna äktenskapliga förening fortfar, så länge makarne komma öfverens. Uppstår strid, går hvar och en åt sitt håll. Samma frihet lemnas äfven åt barnen, hvilka uppfostras till att föra samma vandrande lif.

På vissa ställen firas den fria äktenskapliga föreningen på sådant sätt, att kontrahenterna gå bredvid hvarandra genom en by och hålla i hvar sin flik på en näsduk.

I likhet med så många andra ryska sekter anse de tsaren vara antikrist personifierad, såsom redan påpekats. Man påträffar ofta ibland dem en kuriös tafla, på hvilken Rysslands kejsare är framstäld under bilden af antikrist bärande kronan och purpurmanteln, under det satan i egen hög person räcker honom ett ljus, sägande: »*Vare du verkställaren af min vilja!*» Vid tsarens sida är den ortodoxa kyrkan framstäld under bilden af en sköka.

Denna sekt tillväxer ännu i antal, oaktadt den förlorar mer och mer af sin mysticism och börjar småningom öfvergifva sin uppfattning om antikrist och i stället betrakta tsaren helt enkelt som den förkroppsligade despotismen, under hvars jernok det ryska folket dignar till marken och håller på att förgås.

En anhängare till denna sekt berättade bl. a. följande inför rätten: »Jag bodde i guvernementet R. och var en godsherres lifegen, men, tack vare min skrifkunnighet och skick-

---

[1]) En kvarlefva från den tid, då nomadstammarne röfvade unga flickor från grannstammarne.

[2]) Efter hvad jag hörde af i dessa förhållanden invigda ryssar, stanna dessa »vandrare» i regeln och arbeta hos sina vänner, tills de måste fly.

lighet att räkna, blef jag upphöjd till bokhållare på furst B:s egendom. — Denne furste var en mycket nedrig person: lättsinnig, slösaktig och tyrannisk ruinerade han *mushikerna* utan barmhertighet. Såsom bokhållare lefde jag bättre än de öfriga *mushikerna* och hade ingenting att klaga öfver, då en olycka plötsligt drabbade mig. Jag älskade *starostens* dottor Praskovia, och hon älskade mig tillbaka. Vår ömsesidiga kärlek var så stark, att vi ej kunde lefva utan hvarandra. — Det var en förträfflig flicka — vacker, stolt, karaktersfast. Alla gossar slogo för henne, men hon bevärdigade dem icke ens med en blick, hon var nådig endast mot mig. Vi började redan tala om giftermål, då, till vår olycka, vår egare, prinsen, anlände. Den unga flickan behagade honom ofantligt — han ville ega henne.

En dag grepo tvenne af furstens tjenare Paracha (hennes smeknamn) på gatan och förde henne med våld till fursten. — Den unga flickan sökte slita sig lös, bad om nåd, gret, ropade om förbarmande — intet hjelpte. Man instängde Paracha i furstens bostad, och jag vet ej, hvad som der tilldrog sig. Alt hvad jag vet, är att jag ej kunde uthärda denna förolämpning; jag förbannade böndernas lif, och en mörk natt satte jag eld på furstens bostad och flydde till skogen.

Jag vandrade från skog till skog, från guvernement till guvernement och kände ingen hvila hvarken natt eller dag, likasom Kain som hade dödat sin broder Abel. Jag ryckte till och darrade som ett löf vid hvarje buller, som hördes i skogen, fruktande att de skulle komma och häkta mig och kasta mig i fängelse. Det kunde hända mig, att jag på kvällen kom till en *izba* och tittade in genom fönstret. Alla sutto omkring *lutchina* (en brinnande vedsticka på ett träställ midt i rummet), husfadren flätade *lapti* (bastskor), dottern sydde, barnen byggde hus af träbitar; det var tarfligt, men de voro alla varma, hade ett förnöjdt utseende och fruktade ingen. — Och jag — jag var ensam, öfvergifven och hade ej något att luta mitt hufvud till!

Slutligen träffade jag i skogen en anakoret. En afton efter solnedgången såg jag en gammal man med snöhvitt hår komma ut ur ett slags björnide, betäckt med buskage; han

doppade sig tre gånger i floden, klädde sig, bugade sig mot de fyra väderstrecken och vände åter till sitt ide. Jag störtade emot honom. — 'Helige man!' utropade jag. 'Vägra mig ej ett godt ord!' — 'Hvem är du?' frågade mig den gamle. — 'Frukta icke, jag är endast en fredlig vandrare.' — 'Du är icke en röfvare?' — 'Nej.' — 'Hvad är din tro?' — 'Jag vet sjelf ingenting derom', svarade jag honom; 'jag har ej blifvit undervisad.' — 'Vill du lära känna den sanna tron?' — 'Ja.' — 'Nå väl, följ mig!' Vi trädde in i en underjordisk håla. Den var ganska rymlig men mörk. Väggarne voro af trä, ett bord af sten, en uppslagen bok på bordet. Ingen säng fans, men på stengolfvet låg en hud utbredd.

Den gamle bjöd mig sitta på en sten och började göra mig frågor. — Jag berättade honom alt utan att dölja något.

'Jag ser', sade eremiten, 'att du är olycklig, att du befinner dig i satans rike, och att du håller på att gå förlorad der. Vill du finna frid till din själ och vinna himmelriket?' — 'Jag vill!' — 'Välan, hör mig då! Jag, min son, har länge sökt den sanna tron; jag har pröfvat på alla religioner, och har till slut kommit till den öfvertygelsen, att den sanna tron ej finnes någonstädes; hela verlden vandrar i mörker. Myndigheterna förfölja oss, emedan de äro satans eller antikrists tjenare; folket vet ej hvad det skall taga sig till . . . Jag har derför beslutat vinna Guds ynnest genom fasta och bön. — Må människorna draga sig tillbaks till skogarne och öknarne för att undfly lögnen, förderfvet och satans rike! Fly verlden äfven du, fasta och bed, och du skall förstå den rätta tron, och friden skall nedstiga öfver dig!'

Jag tillbragte hela natten utan att tillsluta ögat efter samtalet med den gamle, som bad hela tiden, liggande på knä på hvassa stenskärfvor och glasbitar. På morgonen gick han ut ur sin håla, doppade sig tre gånger i floden och bugade sig mot norr, söder, öster och vester.

Den gamles ord, hans långa hvita skägg, hans utmärglade kropp, hans milda utseende, hans fotsida skjorta, utanpå hvilken ett groft tåg var bundet omkring hans midja, hans blödande fötter och knän, gjorde ett så djupt intryck på mig, att jag beslöt att blifva hans lärjunge.

Jag skall öfvergifva verlden och draga mig tillbaks till en ödemark! utropade jag för mig sjelf. Jag skall bedja och fasta; jag skall åtminstone blifva lugn, och jag skall vinna min själs frälsning. Jag gräfde mig en jordkula i skogen, der slog jag mig ned och pålade mig en sträng fasta — åt intet annat än bröd och vatten. Tre år förflöto på detta sätt, ryktet om mig spred sig vida omkring, och många kommo till mig och begärde råd rörande sin själs frälsning. Alla voro de sökande efter sanningen, efter den sanna tron, efter Gud. Alla sade de med en mun, att antikrist regerar öfver hela verlden, att det ej finnes någon sanning på jorden, att domrarne och myndigheterna endast begå orättvisor och våld, att de äro djefvulens tjenare.

Men jag visste ej mer, hvad jag skulle råda dem till, huru jag skulle kunna hjelpa dem; jag kunde endast gråta med dem, bedja och fasta, tills mina krafter blefvo uttömda.»

Så långt hans berättelse inför domstolen. Sedan blef denne fromme man lockad att åtfölja en bedragare och kom derigenom i myndigheternas våld och kastades i fängelse. Derifrån lyckades han dock fly, och sedan, likt den vandrande juden, irrade han omkring i hela landet ända från skogarne vid öfre Volga till Kaukasien, från Moskwa till Sibirien, varnande människorna för antikrists välde och uppmanande dem att fly från ett samhälle försänkt i synd och förderf. Endast på nätterna vandrade han, på dagarne höll han sig dold. Ofta blef han kastad i fängelse men lyckades fly. På myndigheternas frågor svarade han, att han var en Guds tjenare, som sökte att frälsa sin själ ur satans, hans tjenares och syndens våld, hvilken herrskade öfver alt.

Talrikast äro dessa sekterister i guvernementen Petersburg, Vologda, Jaroslavl, Tver, Olonjetsk, Kastroma, Kasan och Vjatka.

Nära beslägtade med *Beguni* äro *Nje Nashi* eller »förnekarne», hvilka i likhet med de förra föra ett kringirrande lif och vägra att hafva något att skaffa med myndigheterna, men förneka all religion. Såsom upphofsman till denna sekt nämnes en viss bonde, vid namn Vasili Shyshkow från guvernementet Saratow, hvilken nu är förvist till Sibirien. Han hade

tillhört olika sekter, der han förgäfves sökt ro till sin själ. Han öfvergaf då alla samfund och började att på egen hand studera den heliga skrift för att finna vägen till Gud. Men i stället för att finna hvad han sökte, fann han en mängd motsägelser i bibelns innehåll, och efter mycken inre kamp slutade han med att förneka både bibeln, religionen, Gud och ett lif efter detta. Detta skedde utan inflytande af de exakta vetenskaperna. På frågan: Huru blef verlden skapad? svarar bonden: Hon har icke alls blifvit skapad utan existerat från evighet.

För att gifva en föreställning om denna märkliga sekt vilja vi meddela följande rörande en af dess representanter. Köpmannen Chichkin, äfven han af bondeståndet, hade ungefär på samma väg som den ofvannämde blifvit en förnekare. Se här några af hans svar till domaren, då han stod för rätta:

— Hvem är du? frågar domaren. — Ser du ej, att jag är en människa? Är du blind? — Hvad är din religion? — Jag har ingen. — På hvilken gud tror du? — Jag tror ej på någon gud. Gud tillhör er. Det är ni som uppfunnit honom; jag behöfver honom icke. — Faller du då på knä för djefvulen och beder till honom? frågade domaren förargad. — Jag knäfaller hvarken för gud eller djefvulen, emedan jag ej behöfver bedja. Djefvulen är eder uppfinning. Gud och djefvulen tillhöra er likasom tsarerna, poperna och tschinovnikerna. I ären alle barn af samme fader; jag tillhör ej eder, och jag vill ej ha någon bekantskap med eder.

Denna sekt förnekar naturligtvis eganderätten i dess nuvarande betydelse. Chichkin skulle ha gifvit åt den förste som kommit både mat, kläder och pengar för att tillfredsställa hans verkliga behof; men han skulle ej hafva gifvit honom en enda kopek till tobak, vin e. d. »Jag skulle hellre kasta mina pengar i sjön än att hjelpa till att förgifta dig med tobak», svarade han dem som begärde pengar af honom för att tillfredsställa detta begär.

Om någon säger tack till honom, svarar han: »Prat! Du har fått hvad du ville, du har ätit; och nu gå din väg nöjd och glad.» I sin sträfvan att vara naturliga låta de hår och skägg växa, begagna aldrig spirituosa eller tobak för att ej

förderfva kroppens helsa och själens skönhet och kraft. De drömma om ett lif, hvari hvar och en arbetar för sig, tillfredsställer sina behof med jordens alster, och de tillverka sjelfva de föremål de behöfva, med undvikande af alt öfverflöd.

De låta aldrig tvinga sig till något som helst arbete, men äro villiga att frivilligt göra alt för att hjelpa sin nästa. När Chichkin blef insatt i fängelse, blef han rakad och skulle sedan enligt reglerna börja arbeta, men han vägrade. »Ni har tagit mig med våld», säger han; »jag hade ej bedt er fängsla mig. Ni får derför sjelfva föda mig och arbeta för mig. Släpp ut mig, och jag skall arbeta för mitt uppehälle och aldrig komma och be er om hjelp.»

Förgäfves slog man honom obarmhertigt, fastkedjade honom vid en skottkärra, stängde in honom i en ensam cell, gaf honom endast vatten och bröd — han förblef orubblig.

Dessa sekteristers »varuutbyte» är mycket enkelt: »Om du behöfver något, och jag gifver dig det, så tag det; då jag behöfver något af dig, skall du gifva mig igen.»

Kvinnan anse de fullt likställig med mannen, och föreningen mellan man och kvinna beror endast af fri kärlek. För att protestera mot det nu rådande äktenskapet hafva de utbytt orden »man» och »hustru» mot »vän» och »väninna».

Inför rätten föres en man, en kvinna och en liten flicka, anklagade för att tillhöra förnekarnes sekt:

— Är detta din hustru? frågar domaren. — Nej, det är inte min hustru. — Men du lefver med henne? — Ja; men hon tillhör icke mig, hon tillhör sig sjelf. — Är detta din man? frågar han kvinnan. — Nej, det är icke min man, svarar kvinnan. — Men hvad är han då? frågar domaren förvånad. — Jag behöfver honom, och han behöfver mig; det är alt. Men hvar och en af oss tillhör sig sjelf, svarade kvinnan. — Och den der flickan, tillhör hon er? återtog domaren. — Nej, hon är af vårt blod; men hon tillhör ej oss, hon tillhör sig sjelf. — Men ä' ni då galna! röt domaren otåligt. Den der pelsen, som du har på dig, tillhör han dig? — Nej, den tillhör icke mig, svarar sekteristen. — Hvarför bär du den på dig då? — Jag bär den, så länge du ej tar den ifrån mig. Denna pels var förr på ett fårs rygg, nu är den på min; i morgon

skall den kanske vara på din. Huru vill du, att jag skall veta, hvem den tillhör? Ingenting tillhör mig utom min tanke, mitt förnuft etc.

Ehuru de äro pessimister och »förnekare», tro likväl dessa sekterister på ett ideal, som skall förverkligas i en aflägsen framtid. Det skall komma en yttersta dom på jorden, en fruktansvärd strid mellan det goda och det onda, en kamp, i hvilken det goda skall segra, och ett sanningens och rättfärdighetens rike skall upprättas på jorden.

Ännu vet man ej särdeles mycket om denna sällsamma sekt. Den har naturligtvis hvarken någon bestämd organisation ej heller något ordnadt lärosystem, utan påträffas dess medlemmar än här och än der, alltid vägrande att lemna någon som helst upplysning om sin person och sina föregåenden.

För att ytterligare karakterisera denna sekt, låna vi ett par exempel ur en ämbetsmans berättelse. Vid ett besök i ett provinsfängelse träffade han en besynnerlig fånge: I en vrå af en liten cell satt en man med tankfull uppsyn. Jag blef frapperad af hans uttrycksfulla, forskande och djupa ögon; hans koppärriga ansigte var blekt och utmärgladt som på ett lik. — Hvarför är du här? frågade jag honom. — Jag är här af samma skäl som du, svarade fången, i det han fixerade mig. — Jag har kommit för att fråga, om jag ej skulle kunna vara dig till någon tjenst, sade jag till honom vänligt. — Jag har icke alls något behof af dig, och jag förmodar, att du lika litet har något behof af mig. — Som du behagar, sade jag honom. — Det sker hvarken som jag vill, ej heller som du vill, svarade fången filosofiskt. — Alt detta uttalade han i en mild, nästan vek ton, med ögonen riktade på mig. Hans kärfva ord motsvarades icke alls af hans milda ansigtsuttryck.

Detta original intresserade mig mycket. Jag frågade fängelsedirektören: Hvem är det? Hvarför är han här? — Det är en sekterist, svarade direktören. Han är inskrifven under namnet Rojkoff, oaktadt han ej lemnar någon upplysning vare sig om sitt rätta namn eller om sin samhällsställning.

— Hvarför är han i fängelset? — Det är svårt att säga. Han har skickats till östra Sibirien, emedan han ej haft något pass samt vägrat lemna upplysningar rörande sin person. På

vägen har han flytt; sedan blef han gripen ånyo och fick slita knutpiska. Han flydde för andra gången och blef ånyo gripen, och nu har han varit här i två år. Första dagen han var här, då det sedvanliga uppropet af fångarne skedde, svarade alla på sitt namn utom Rojkoff. Man ropade på hans namn ett tiotal gånger, men han förblef fortfarande tyst. Rasande af vrede gick då polismästaren fram till honom och röt:

— Hvem är du? — Se på mig, du är icke blind, svarade fången lugnt. — Jag frågar, huru man kallar dig. — Det är dig man kallar; mig kallar ingen. Man kallar mig ej på något sätt; lemna mig i fred, svarade fången i samma lugna ton. — Tag utaf dig hatten! röt polismästaren. — Tag utaf den sjelf, om du behöfver det; jag behöfver det icke. För öfrigt är det icke min hatt utan din.

Polismästaren lät piska honom. Man gaf honom 300 slag med långa fina spön, men han yttrade ej ett klagande ljud, ej en suck, under det hans rygg hudflängdes, tills den blef en enda massa af sår.

— Du kan slå mig, du kan till och med dricka mitt blod, men det är alt, sade han.

Jag trodde ej, han skulle öfverlefva detta straff, så grymt blef han slagen; men om en månad tillfrisknade han, och det började ånyo på samma sätt. På alla frågor, man stälde till honom, gaf han samma slags svar; han begärde ej något af någon, beklagade sig ej öfver någonting. Gifver man honom bröd, så äter han; om icke, så begär han ej något. Förgäfves sökte man förmå honom bekänna alt och berätta sanningen rörande sin person. — Om du har behof af sanningen, så sök den; jag har ej behof deraf, svarade han.

Jag beslöt att göra närmare bekantskap med denna originella varelse, och jag började besöka fängelset oftare; jag lyckades äfven göra honom vänligt stämd mot mig; men jag kunde icke få ur honom någonting. Jag fann, att han ej fordrade mer än en sak — att man lemnade honom i fred.

— Säg mig, har jag dödat någon? Har jag stulit? frågade han mig. Hvarför hållen I mig i fängelset? Hvarför dricken I mitt blod? Jag har ingenting gemensamt med edra angelägenheter. Hvarför lemnen I mig icke i fred?

— Men hvarför vägrar du uppgifva ditt namn? Säg oss hvem du är, hvar du är född, hvad din sysselsättning är. Vi skola skaffa oss underrättelser, och måhända kunna vi frigifva dig och förse dig med ett pass. Hvad vill du göra? Detta är nu en gång lag.

Han såg på mig och svarade under ett lugnt småleende: — Men alt det der tillhör eder — passet, underrättelserna lagarne och namnen. Jag har ingenting att skaffa med alt det der.

— Hvarför låter du dig släpas från fängelse till fängelse? Du har kanske en familj samt barn? — Hvilka barn? Hvilken familj? Alt det der är också er uppfinning; jag, som du ser, är ensam. — Men hvad vill du då? — Jag? jag vill ingenting. Det är I, som viljen åt mig. Jag vill blott, att man lemnar mig i fred.

Ett år senare blef jag underrättad, att han hade flytt från fängelset, och att han hade lemnat många anhängare efter sig.

Jag träffade äfven ett annat original af samma slag tillhörande samma sekt och likaledes i fängelset. Han hade inskrifvits i fångrullorna under namnet Tchuschmistow, ehuru ingen visste hans rätta namn, eller hvarifrån han var. Jag träffade honom i ett fängelse i Sibirien, hvarest funnos mer än åtta hundra fångar.

Denne man var mera mild och meddelsam än den föregående; det var derför lättare att inleda samtal med honom.

Han förnekade Gud och all religion, hufvudsakligen på grund af den fullkomliga frånvaron af tydliga och synliga bevis på Guds närvaro samt på hans nytta. Han påpekade motsägelsen mellan det verkliga lifvet och religionens lära:

— Presten säger eder, att Gud är god och rättvis, och att ej ett hår skall falla af människans hufvud utan Guds vilja. Det låter skönt. I detta fängelse äro vi nu ett antal af åtta hundra, och vi skola alla forslas till tvångsarbeten. Minst femtio personer af dessa äro fullkomligt oskyldiga; jag vet detta från säker källa, och många äro förvista just för sin tro på Gud och sin allvarliga gudsfruktan; de äro altså dömda orättvist. Jag talar icke om mig, jag tillhör ej de edra, och

eder gud har ingenting att skaffa med mig. Men hvarför försvarar och beskyddar han ej de oskyldiga? De tro ju på honom och dyrka honom. Några af dem bedja hela nätterna samt böja pannan ända ned till marken, under det de ligga på knä ropande till honom; men de blifva icke desto mindre piskade och skickas till grufvorna. Hur förklarar du detta?

Ämbetsmannen stod der stum inför den simple mannens hårda verklighetslogik.

Denne sekterist erkände ingen myndighet. — Hvad skola vi göra med den? frågade han. Hvilken välsignelse har folket af regeringen med alla dess *tschinovniker?* Hur kan en enda person tillgodose hundra millioner människors behof? Nej, regeringen är icke till för folkets skull, utan, som det nu är stält, är folket till för regeringens skull. Men alt det der rör inte mig.

Efter några ögonblicks paus fortfor han till ämbetsmannen: — Om man betraktar dig till exempel. Du är ingen elak människa, efter hvad jag finner. Du har också ganska godt förstånd. Nå väl! Kan du med handen på ditt hjerta samvetsgrannt säga, att du fullgör din pligt öfver alt? Kan du hafva ögat med öfver alt? Dina pligter äro dock icke så ofantligt vidtomfattande. Hur vill du då, att en regering skall kunna se alt, kontrollera alt, hafva ögat öfver alt? Följden blir allmän oordning, allmän lögn... Hvarför vill du då ha en regering?

— Man kan ej reda sig utan myndigheter, sade ämbetsmannen, sökande att öfvertyga honom; följden skulle bli oordningar, brott, stöld. Den starkaste skulle alltid få rätt, och han skulle herska öfver alt. Antag, att din väst behagar mig; jag är starkare än du och helt enkelt tar den ifrån dig. Hvad skall du göra med mig? — Hvad skall jag göra med dig? frågade sekteristen i sin tur. Västen kostar 3 rubel, och för att återfå den finge jag kosta på 10 rubel. Jag frågar, lönar detta väl mödan? Vidare, för att försvara min väst, måste jag betala åt dig, ämbetsman, underhålla polis, fängelser, domstolar: västen är sannerligen icke värd alt detta.

— Nå, hur vill du då ordna lifvet? — För det första vill jag ej ordna mitt lif alls. Jag är ensam, jag behöfver ingen.

Det är alt. Och för resten, om du är stark och vill göra mig orätt, skall det finnas 20 svaga som jag, och vi skola sköta om dig så bra, att du ej skall få lust på länge att börja om igen på samma sätt.

— Det skall sålunda bli ändlösa strider. — Bekymra dig inte! Vi skola reda oss mycket bra utan er! svarade sekteristen med öfvertygelse.

Hans åsigter om fosterlandet voro kosmopolitens.

— För eder, sade han, gifves det ryssar, tyskar och tatarer; för mig gifves det endast menniskor och bröder. Den enda skilnaden är, att de tala ett annat språk än mitt. Ni andra, ni träter ständigt, ni för krig, ni har aldrig nog utrymme; enligt min mening finnes det tillräckligt med jord, vatten och luft för hvar och en; gif folket frihet, lemna dem i fred, och det skall ej mer bli några strider.

Det var en mild och saktmodig man, oförvitlig i alt sitt förhållande till sina medmänniskor; han grälade aldrig, gjorde ingen menniska för när; tvertom kom han hvar och en till hjelp, då så behöfdes, och alla älskade honom, under det de betraktade honom som en besynnerlig person.

Men så tog han igen skadan inför myndigheterna! Då var han som en helt annan menniska. Han försummade aldrig tillfället att visa dem sitt förakt och protestera mot deras välde. En dag kom ortens guvernör, en despotisk tyrann, och besökte fängelset. Han undersökte alt, stälde till fångarne de vanliga frågorna om deras behof och önskningar. Alla stodo inför honom med mössan i handen, med undantag af sekteristen, som med hatten på hufvudet likgiltigt tittade omkring sig. Detta beteende ådrog honom guvernörens uppmärksamhet.

— Hvem är den der karlen, som ej tagit utaf hatten? Tag utaf dig hatten! sade guvernören till fången.

— Hatten tillhör dig, inte mig. Om du vill, behöfver du blott ta utaf mig den, sade sekteristen utan att röra på sig.

— Hur vågar du . . .? röt guvernören.

— I stället för att skrika så der, gjorde du bättre uti att ta grundlig reda på fångarnes hårda lott, sade sekteristen lugnt.

— Sätt handklovar på honom! Prygla honom! skrek guvernören utom sig af raseri.

Man grep den olycklige och förde bort honom. Han blef pryglad och det till den grad, att Mishla följande dag fann honom i sanslöst tillstånd i hospitalet. Der stannade han länge; men, tack vare hans kraftiga kroppskonstitution, kom han sig igen. På alla frågor, hvarför han betedde sig så mot guvernören, svarade han endast: Jag måste.

Någon tid derefter transporterades han till ett annat fängelse, och man hörde sedan endast dunkla rykten om honom. Gisslen, i stället för att förbättra honom, endast förhärdade och retade honom. Han ådagalade öfver alt en oerhörd karakterskraft. Han har uthärdat förfärliga saker. Man har piskat och pryglat honom oräkneliga gånger, man har beröfvat honom födan, man har under ett helt år hållit honom innesluten i en mörk och fuktig cell. Alt detta utstod han utan att gifva vika, utan att uppoffra sina åsigter.

Efter en gräslig prygelseance i ett af Sibiriens fängelser, fördes han med våld till tvångsarbetena. Hela tiden drefs han framåt med käppslag; men då han ändtligen uppnådde platsen, lade han sig på marken, och trots alla grymma slag lyckades man ej förmå honom att resa sig. Då stunden kom för att åter gå in i fängelset, måste soldateskorten skjuta honom i en skottkärra såsom en triumfator till alla fångarnes stora glädje. På ett eller annat sätt bibehöll han alltid segern. Vidare har jag ej kunnat utröna af mina sagesmän om denne märklige man.

Det bör här tilläggas, att det finnes flera af *Nje Nashi* eller »förnekarne», som tro på en gud, ehuru de förneka de ortodoxes gud. Den omsorg, hvarmed de dölja sina åsigter, gör det för öfrigt ytterst svårt att utröna, hvad de tro.

Nära beslägtade med *Nje Nashi* äro *Moltchalniki* eller »de stumma». Denna sekt upptäcktes för icke länge sedan i Saratow under en rättegång; men de hafva, likasom »vandrarne» och »förnekarne», sitt hufvudtillhåll i skogstrakterna vid öfre Volga samt i Sibirien. De anklagade voro bondfolk. De vägrade besvara frågor, som stäldes till dem rörande deras ålder, sysselsättning och samhällsställning; och under hela

rättegången yttrade de ej ett ord. De åhörde med största likgiltighet sin dom, hvilken lydde på förvisning till östra Sibirien, och lemnade salen utan att säga ett ord. Denna sekt räknar många anhängare, af hvilka några äro stumma äfven i sitt umgänge med hvarandra.

Följande berättelse, meddelad af en advokat, torde ej sakna intresse: Jag hade fått på min lott, säger han, att föra en dylik sekterists talan inför rätta. Jag infann mig i fängelset, der han var innesluten, och begärde att få träffa honom. Om några minuter förer man mig till en kraftigt bygd medelstor man. Han bar vida benkläder, utanpå hvilka voro dragna stöflar som räckte till knäna, samt en kaftan, den ryske bondens vanliga drägt. Långt hår, långt helskägg omgåfvo hans anlete, som hade ett uttryck af mildhet och resignation. Han tycktes vara omkring 40 år. Han närmade sig bordet och helsade mig tyst.

— Domstolen har anförtrott eder sak åt mig, sade jag, i det jag vände mig till honom. — Han lade sin högra hand på bröstet och bugade sig. — Vill ni, att jag skall försvara eder inför rätten? — Han bugade sig ånyo, i det han gjorde en vägrande gest med hufvudet. — Hvarför vill ni ej, att jag för eder talan? — Sekteristen pekade med handen på helgonbilden i cellens vrå. — Ni anförtror eder sak åt försynen? frågade jag. — Han gjorde en jakande gest med hufvudet. — Ja, men ni kan ej förneka, att en erfaren sakförares bemedling kan framställa eder sak i en fördelaktigare dager och underlätta edert frigifvande. — Han smålog med en tviflande min och ryckte på axlarna. — Glöm ej, att ni genom att envist tiga och dölja edert namn utsätter eder för att betraktas som en lösdrifvare, och att ni följaktligen löper fara att förvisas till rikets aflägsnaste delar. — Han gjorde en gest likasom för att visa att detta var honom alldeles likgiltigt, och fortfor att tiga. Ni vill ej tala? Nå väl . . . Kanske samtycker Ni till att skriftligt besvara mina frågor? Jag är ju icke eder domare utan eder sakförare, hvilken Ni ju ej kan betrakta som en fiende. — Sekteristen betraktade mig fortfarande med samma uttryck af mildhet och resignation utan att öppna sin mun. — Jag fann, att det var förgäfves

att söka öfvertala honom. — Gör som Ni vill, sade jag. Men tro mig, jag har ej något intresse af att syssla med edra angelägenheter; jag åstundar endast tjena eder. — Han lade armarne i kors öfver bröstet och bugade sig djupt.

— Nå, hvad säger Ni om honom? frågade fångvaktaren, då han förde mig ut från fången. — Denne man gjorde ett djupt intryck på mig. Han måste vara sinnesrubbad. — Jag ber om förlåtelse. Han är endast en förhärdad fanatiker. Det finnes många sådana i dessa trakter. Hans uppförande i fängelset är oklanderligt; han underkastar sig alla regler, arbetar med flit, vägrar aldrig en handräckning åt sina kamrater. Han är till ytterlighet nykter och religiös . . . Man kan inte förebrå honom någonting . . . Det är endast en sak: han skulle hellre låta döda sig än yttra ett ord.

Åtta dagar senare blef han dömd. Ingen sak af vigt hade blifvit lagd honom till last. Se här hvarom det var fråga: på torget i en liten by anhöll bypolisen en okänd man. Emedan han ej kunde få något svar på de frågor, han stälde till honom, förde han honom till poliskommissarien, hvarest han blef ransakad och befans vara utan pass. Emedan han vägrade uppgifva sitt namn och sitt yrke, blef han enligt de ryska lagarna betraktad som »*brådjagg*» eller lösdrifvare och öfverlemnad i rättvisans händer.

Trots alla uppmaningar från rättens ordförande förblef han stum, och ehuru domstolen ej hade något annat emot honom, än att han saknade pass och vägrade att tala, måste den döma honom att förvisas till östra Sibirien. Stum och med största lugn åhörde han sin dom. Ej en muskel rördes i hans anlete.

För bort fången! befalde rättens ordförande. Sekteristen, ständigt bibehållande sitt uttryck af lugn och likgiltighet, bugade sig för domaren och åtföljde vaktsoldaten.

Nu och då påträffas dessa »stumma» i större grupper, men i de flesta fall föra de ett isoleradt lif i aflägsna skogstrakter eller ute på de fjerran stepperna.

Dessa sekter, hvilka utan tvifvel draga till sig de djerfvaste elementen bland folket, räkna en mängd anhängare.

XXVI.

Chlister, Skoptser och Samoistrebitjeli eller sjelfförstörare.

Guds inkarnationer. — Huru blifva uppfyld af Gud? — Danilo Filipovitch. — Hel afhållsamhet. — Människovärde. — Ekstasens följder. — Intagningsceremonier. — Skoptsernas uppkomst. — Bonden Brumin. — Stympningsakten. — »Det andra snittet». — Sjelfoffer åt döden. — Förtviflans evangelium. — Munken Falalej. — Chadkin. — Upprörande tilldragelser.

I aflägsna byar på Samaras vidsträckta stepper finnes en mängd sekterister, deribland de s. k. *Christi* (krister) eller *Chlisti* (piskor) samt *Skoptsi* (stympare). Jag gjorde mig på ort och ställe närmare underrättad om dessa sekters ursprung och lära. Se här hufvudinnehållet af hvad som kom till min kännedom.

Kristerna eller »gisslarne» hysa den öfvertygelsen, att gudomen döljer sig, till möjligheten eller till verkligheten, hos hvarje människa. Människan, skapad efter guds beläte, är den enda gudomlighet, som vi kunna se och förnimma. Denna föreställning om den i människan dolda gudomen ansluter sig till den bibliska idéen om guds personifikation i Jesus Kristus. Likasom Jesus Kristus, som endast var en människa såsom vi, genom sin sjelfförsakelse och helighet beredde rum för gudomens upptagande och förverkligande i sitt lif och sålunda blef gud, så kan och bör äfven hvarje människa eftersträfva samma förvandling: »hvarje man kan blifva en Kristus och hvarje kvinna en helig Jungfru». Detta beror endast på arten och djupet af vår tro, på graden af vår sjelfförnekelse och

den deraf följande andliga extasen. Då extasen under hysteriskt hoppande och tjutande nått sin höjdpunkt, nedstiger nämligen den helige ande uti människorna och förvandlar dem till gudamänniskor.

Denna sekt säges hafva grundlagts af en bonde vid namn Danilo Filipovitch, från provinsen Kostroma, hvilken omtalas som en ovanligt from man. Han tillbragte många år i en grotta nära floden Volga, sysselsättande sig med bön och läsning af heliga böcker. Slutligen stoppade han alla sina böcker i en säck och kastade den i floden, förklarande att »uppenbarelsen kommer från den lefvande guden allena». Vid ett offentligt möte, der Danilo Filipovitch var omgifven af sina efterföljare, nedsteg härskarornas gud öfver honom och tog sin boning i hans kropp; sålunda blef han guds första inkarnation. Han fick många efterföljare, hvilka senare sammanslöto sig till ett vidt utbredt hemligt sällskap, hvars medlemmar voro spridda öfver alt i rikets större städer och i många provinser, och bland hvilka funnos ej så få personer ur de s. k. bildade kretsarne. De kallade sig sjelfve »*krister*», men de ortodoxa kallade dem på spe för »*chlisti*», piskor, emedan de brukade gissla sin kropp.

Filipovitch gaf sina anhängare en serie föreskrifter, af hvilka följande må anföras: »I unge, dricken icke berusande drycker, giften eder icke. I gifte män, lefven med edra hustrur såsom med systrar. Undflyn all orättfärdighet, lefven i frid med hvarandra inbördes. Döljen omsorgsfullt edra trosläror och förråden dem icke, ej ens inför knutpiskan, elden eller bilan.»

Med sin lära om guds inneboende i människan, eller hennes gudomlighet, är det naturligt, att dessa sekterister stälde människovärdet högt. Också finner man, att de upphöjde det gudomliga i människan till föremål för ett slags dyrkan. Vid deras *radjenije* eller sammankomster, hvilka i allmänhet höllos på nätterna för att undgå polisens uppmärksamhet, sutto deras ledare och ledarinnor — fullkomlig jemlikhet råder nämligen mellan de olika könen — i midten, under det sekteristerna, med blicken riktad på dem såsom uppenbarelser af gudomen, hängåfvo sig åt böner samt andra

kropps- och själsöfningar, såsom hoppande och dansande etc., som voro egnade att framkalla den eftersträfvade extasen.

Då äfven könsinstinkterna under dessa andliga orgier väcktes, slutade fordom dessa nattliga sammankomster ej så sällan med en *svalni grech* (allmänna våldsamma utsväfningar). Om man också ej kan sätta obetingad tro till officiella tidningars eller till ortodoxa kyrkan »omvända» *chlisters* uppgifter, lider dock intet tvifvel, att excesser förekommit och stundom ännu förekomma på deras sammankomster.

En till ortodoxa kyrkan återförd *chlist* afgaf följande berättelse inför myndigheterna. Han omtalade, att *chlisterna* yrka på ett lif i öfverensstämmelse med guds lag, att endast äta enkel föda, att icke gå på bröllop eller andra kalas, att icke dricka vin, att lefva i celibat och att tillbringa sitt lif under bön och gudaktighetsöfningar. Sökande sanningen och åstundande att frälsa sin själ, beslöt han förena sig med denna sekt. Man förde honom då till sektens ledare, hvilken framstälde för honom, huru han borde lefva, talade länge med honom, läste böner och evangelium för honom. Sedan ledaren öfvertygat sig om, att kandidaten uppriktigt sökte sin själs frälsning, gaf han order, att han skulle intagas. En sammankomst utsattes, och kandidaten anförtroddes åt en ung flicka, som skulle vara hans gudmoder.

Klädd i en hvit skjorta och med ett brinnande ljus i handen infördes han af sin gudmoder i salen, der alla de församlade sekteristerna sutto i en krets, hållande brinnande ljus i händerna. Följande sin gudmoders exempel bugade han sig djupt för församlingen, hvilken dervid reste sig upp. Den unga kvinnan närmade sig nu ledaren, bugade sig tre gånger, sägande, i det hon pekade på den nykomne: »Denne guds slaf söker sin själs frälsning.»

Ledaren tillsade honom nu stiga fram, rigtade ett långt tal till honom och bjöd honom aflägga ed på, att han skulle efterlefva samfundets alla föreskrifter, att han med kropp och själ skulle helga sig åt gud och de heliga tingen, och att han skulle hålla hemligt alt, hvad han skulle få se och höra.

När eden aflagts, började bönerna och de religiösa ceremonierna. Alla började snurra med en svindlande hastighet.

Först snurrade hvar och en af de närvarande på klacken af högra foten med växande fart; derefter uppstälde de sig i rad längs väggarne och började springa barfota efter hvarandra i en cirkel. Derpå stannade de, hoppade, gisslade hvarandra, gjorde allehanda underliga rörelser, utstötande obegripliga utrop.

Under ohejdadt skratt, tjut och snyftningar hördes följande ord: »O, Gud! O, konung! Frälsare! Ande! Ande! O!!...» Sekteristerna med sitt fotsida hvita linne på den nakna kroppen, sina bleka anleten, sina vilda rop i halfdunklet, företedde en bild af en andedans, och nykomlingen öfverväldigades. De dansande slutade med ett tygellöst uppträdande: män och kvinnor afsleto sig kläderna, kastade sig på golfvet, gingo på alla fyra, hoppade om hvarandra och hängåfvo sig åt lösaktighet.

Rörande förhållandet mellan könen råda olika åsigter. Somliga hafva upptagit den äldsta familjeformen och infört matriarkatet. Andra tillåta månggifte, under det andra åter hålla fast vid sin lärofaders bud att öfva absolut afhållsamhet och derför förkasta alt familjelif.

Det var ifrandet för denna absoluta afhållsamhet och fullkomliga renhet, som i betydlig mån bidrog till framkallandet af *skoptsernas* eller stymparnes sekt, hvilken hyllar samma grundsatser och öfvar samma ceremonier som *chilisterna*, men afviker från dem deruti, att dess anhängare i sin ifver för sedlig renhet tillgripa stympning såsom det enda medlet att döda köttet och frälsa själen. Under en rättegång med dessa sekterister berättade bonden Brumin, huru han kommit att antaga stympningen. Han började med att erfara afsmak för köttmat och lefde i ensamhet under fasta och bön. Sällsamma syner förföljde honom natt och dag, änglar och demoner kämpade om väldet öfver hans själ. Han önskade gå i kloster, men hans föräldrar satte sig deremot. Uteslutande upptagen med tanken på att frälsa sin själ, drömde han endast om fromma offer och goda gerningar. En dag, då han gick i skogen, mötte han en vandrande munk, som bad honom ledsaga sig in på stora vägen. Under vägen berättade Brumin

för munken om sin själsnöd och om sina syner. Pilgrimen lyssnade uppmärksamt och sade till honom:

»Om du vill frälsa din själ, måste du döda köttet.»

Brumin samtyckte att göra slut på detta kött, som stod i vägen för hans frälsning. Munken förrättade då på stället operationen och försvann, lemnande bonden i sanslöst tillstånd badande i sitt blod. Först mot morgonen återvaknade Brumin till medvetande och släpade sig med möda hem. Man upptäckte då, att samme munk hade stympat mer än 18 personer, bland hvilka voro många barn.[1]

Stympningen verkställes på hemlighetsfulla platser, i väl bevakade och isolerade hus. Skoptser berätta stundom inför rätta, att de undergått operationen i en badstuga, i ett kabinett, i en jordkula eller i en skog. En af deras mest fram-

---

[1]) Vi återgifva här på franska en beskrifning af denna stympningsceremoni: L'opération de la castration se fait de différentes manières. Elle consistait autrefois dans l'oblation des testicules avec une partie du scrotum, que l'on sectionnait au moyen du fer rouge. Plus tard, le fer rouge fut remplacé par des instruments tranchants, tels que: rasoirs, faux, couteauz, etc.; le fer rouge ne servait que pour arrêter l'hémorrhagie; cependant ils employaient aussi dans ce but d'autres moyens, tells que: des bandes de toile, de pommades spéciales, de l'eau froide, etc.

Ce genre de castration qui consiste à priver l'individu de ses testicules s'apelle le *petit sceau* ou le *premier degré de pureté*. Mais comme une castration de ce genre n'élimine pas le désir et les rapports sexuels, les *chlisti*, pour conserver la pureté parfaite, se font l'ablation complète de l'organe mâle.

Cette opération porte le nom de *second sceau* ou *second degré de pureté*, d'un ordre plus élevé.

Chez les *femmes skoptzy* on rencontre les stigmates suivants de castration: 1:o) l'ablation par les instruments tranchants ou le fer rouge du mamelon des deux seins ou d'un sein seulement; 2:o) l'ablation du sein au complet ou des deux seins, de sorte qu'à leur place ne reste qu'une cicatrice; 3:o) les différentes cicatrices symétriques sur les deux seins; 4:o) l'ablation des petites lèvres, des grandes lèvres, du clitoris, ou bien de tous ces organes à la fois. Ces mutilations des organes génitaux externes des femmes, qui se font avec des couteaux, des ciseaux ou des rasoirs, ne sont pas un obstacle absolu aux rapports sexuels et même à la grossesse.

Certains auteurs supposent qu'on extirpe parfois les ovaires. Mais cette supposition n'est appuyée sur aucun fait bien observé. D'ailleurs, il serait difficile de l'admettre, si l'on considère les instruments primitifs employés par les *skoptzy* et leur ignorance en medecine.

stående anhängare har afgifvit följande berättelse om sin stympning:

»Då jag samtyckt till att låta stympa mig, befalde ledaren mig att klifva upp på ugnen och värma mig. Jag steg dit och stannade på ugnen, tills jag började svettas. Jag befaldes nu stiga ned och afkläda mig. Anföraren undersökte mig, rakade bort håren och fästade *scrotum* öfver testiklarne med ett snöre, hvilket snördes till mycket hårdt. I ett ögonblick skar han utaf båda testiklarne — han förmådde knappt hålla mig upprätt, blodet rann i strömmar» . . .

Han var länge sängliggande sjuk efter operationen. Då han blifvit återstäld, öfvertalade ledaren honom att låta gifva sig »det andra snittet», d. v. s. afskära manslemmen. Trots den fasa, han erfor vid blotta tanken på denna operation, hade han likväl så stark tro till sin lärare, att han slutligen samtyckte. Den förre förrättade då operationen med en rakknif. Patienten svimmade och föll ned på marken. — »Då jag återvann medvetandet», berättar han, »erfor jag en fruktansvärd smärta, som fortfor i flera veckor. Blodet flödade, och jag blef alldeles utmattad. Först efter två månader kunde jag lemna sängen och börja gå.» Många af sektens anhängare hafva meddelat, att operationen utförts på dem i medvetslöst tillstånd, framkalladt af något bedöfvande medel, som gifvits dem.

Dessa sekterister äro talrikast i de stora affärsmedelpunkterna, såsom i Petersburg, Odessa och Saratow samt på vissa orter i Sibirien och i Bessarabien, och många af dem äro rika affärsmän.

På senare tiden hafva många ibland dem öfvergifvit läran om den yttre stympningen och yrka i stället på köttets dödande med andliga vapen samt hel afhållsamhet från alt könsumgänge. Dessa kallas »andliga skoptser».

De medlemmar af *chlisternas* och *skoptsernas* sekter, hvilka jag såg i Samara och på andra orter i Ryssland, skilde sig från sin omgifning endast genom sitt städade och intelligenta utseende; och alla, med hvilka jag talade om dem, afgåfvo det enstämmiga vitnesbördet, att de voro saktmodiga, nyktra och exemplariska i sitt förhållande till sina medmänniskor.

En af mina vänner meddelade, att han haft ett samtal med en af den sistnämda sektens ledare och sökt gendrifva

hans lära om stympningen och den absoluta återhållsamheten. Denne hade då, på tal om budet att föröka sig och uppfylla jorden, bland annat yttrat: »Tror du verkligen, att det är för att uppfylla detta bud, som män och kvinnor sammanlefva? . . . Är det för öfrigt din uppriktiga öfvertygelse, att det kan vara vår pligt att skaffa ännu flera människor hit till verlden att lida alt detta elände, som vi se omkring oss — att förgås till både kropp och själ?» . . .

De ofantliga skogstrakterna vid öfre Volga hafva varit skådeplatsen för de mest upprörande scener. Jagade och förföljde som vilda djur offrade sig i dessa skogar för 200 år sedan mer än 10,000 *raskolniker* i »eldsdopets» lågor för att ej falla i den antikristiske tsarens våld utan, renade och luttrade i martyrskapets eld, ingå i den himmelska härligheten. På flera orter visas ställena, der dessa massoffer egde rum, och skaror af *raskolnik*-pilgrimer besöka i hemlighet dessa heliga platser.

Ännu utspelas i dessa skogars mörka djup hemska tragedier. Ingen, som har någon kännedom om hvad de ryska bönderna i allmänhet och sekteristerna särskilt hafva att utstå, bör förundra sig öfver, att många af dem drifvas till förtviflan och komma till den slutsatsen, att den enda räddningen undan eländet är att göra slut på sin jordiska tillvaro. Också hafva sekterister uppstått, hvilka predika, att verlden är hopplöst förderfvad och skall snart förgås. Man måste derför fortast möjligt göra sig kvitt detta lif af lögn och synd; man måste dö.

Deras sånger kännetecknas af en hopplös förtviflan, af brinnande hat till lifvet. Se här ett exempel:

»Ej finnes frälsning här i denna verlden — den finnes ej!
Här smickret herrskar i alt, ja, smickret och smickret blott.
Oss döden, döden, — ja endast döden oss frälsa kan.
Ej fins en gud ens i denna verlden — han finnes ej —,
Blott lögn och dårskap, hvars tal ej räknas, ej räknas kan» o. s. v.

Under de senaste åren hafva de ryska tidningarne innehållit hemska beskrifningar på det sätt, hvarpå dessa sekterister verkställa sin dystra läras bud. Om vi också böra med

försigtighet upptaga de ryska tidningarnas uppgifter rörande sekteristerna, veta vi likväl från annat håll, att de i detta fall grunda sig på verklighet. Se här ett utdrag ur en tidning rörande dessa religiösa sjelfoffer åt döden:

»Proselyten uttrycker sin astundan att dö. Man för honom då i en obebodd izba, hvarest sektanföraren atföljer honom, under det han läser psalmer. Om en stund öppnas dörren, och in träder *sinnebilden af den blodiga döden:* det är en högväxt, kraftigt bygd man, iklädd en röd skjorta, och hvilken lägger en dyna öfver dödskandidatens hufvud, sätter sig derpa och sitter kvar, tills den olycklige fanatikern kväfves till döds.»

Om också detaljerna i denna beskrifning skulle vara oriktiga, så vet man dock, att ända sedan början af detta århundrade hafva på öfre Volgas område uppträdt predikare af olika sektläror, hvilka uppmanat folket att befria sig från Antikrists vederstyggliga välde genom att offra sig åt döden.

Bland dessa apostlar åtnjöt en viss munk, vid namn Falalei, ett betydligt anseende. Han lefde i en skog, sysselsättande sig med att bedja, läsa heliga böcker och samtala om religion med dem som kommo och besökte honom. Antikrist herskar öfver verlden, sade han. Människan har intet annat medel till räddning än sjelfmord. Det är omöjligt att lefva ett sant och heligt lif i denna lögnens och syndens verld: man måste dö för Kristus.

Denna dystra lära vann en mängd anhängare, hvilka endast ville dö för Kristus. En natt samlades 80 personer i en på förhand för ändamålet gräfd underjordisk håla nära floden Perevozinka. Man hade äfven hopat halm och tjärved i densamma för att kunna förgås i lågorna, i fall polisen skulle komma och upptäcka deras förehafvande.

Dessa förberedelser började med fasta och bön. Lyckligtvis begagnade sig en kvinna, som ej var riktigt fast i tron på dödsoffret, af nattens mörker och flydde. Hon sprang till byn och berättade för myndigheterna, hvad som händt. Byinvånarne begåfvo sig till stället. Inträdet till grottan var bevakadt af en af sekteristerna, som gaf allarm: »Antikrist kommer! Rädden eder!» — »Vi skola ej öfverlemna oss lefvande i fiendens händer!» ropade fanatikerna, i

det de satte eld på halmen. Bönderna sökte släcka lågorna. Ett förfärligt tumult uppstod. Polisen och bönderna sökte rycka flammorna ur de olyckligas händer. Dessa försvarade sig, kastade sig ånyo i elden och massakrerade hvarandra med yxor. — »Vi dö för Kristus!» ropades det från alla sidor. Man lyckades dock rädda några. Ledarne blefvo kastade i fängelse eller förvista, men de fortsatte icke desto mindre att utbreda sin lära. En af de fängslade, bonden Sukhow, rymde från fängelset och fortsatte att utbreda sina idéer om att öfvergifva verlden och offra sig åt döden. Han vann många anhängare, af hvilka 35 vid ett tillfälle enligt öfverenskommelse dödade hvarandra i en by, gående från stuga till stuga, tills det var blott en person kvar, hvilken bar hand på sig sjelf. En kvinna blef ofrivilligt vitne till det gräsliga skådespelet och gaf allarm, men polisen kom för sent — de olyckliga fanatikerna hade för alltid kommit undan dessa myndigheter, hvilkas despostiska tyranni gifvit upphof åt detta förtviflans evangelium.

I guvernementet Perm bortom floden Kama långt in i de mörka skogarna utspelades ett gräsligt drama, hvars förnämste aktör var bonden Chadkin. Genom läsande af fromma böcker och aktgifvande på händelsernas gång i lifvet omkring sig blef han alt mer och mer pessimistisk. Han såg å ena sidan folkets låga sedliga ståndpunkt, deras dryckenskap och sedeslöshet; å andra sidan myndigheternas våld och förföljelse, hvilka behandlade bönderna sämre än en boskapshjord. Chadkin kom slutligen till den öfvertygelsen, att det enda sättet att frälsa själen var att fly ur denna verlden, att dölja sig i en skog och göra ett slut på detta lif af synd och förnedring.

Han dolde icke sina idéer för sina grannar, och han hade snart hängifna efterföljare. Hans första lärjungar voro medlemmar i hans egen familj, hans mor, bror, svägerska och farbror. Bondfolk af båda könen slöto sig snart till dem. Alla delade de hans åsigt, att detta lifvet ej var värdt att lefva, och att den enda räddningen undan eländet var att dö. »Antikrist har kommit», lärde Chadkin, »och regerar verlden, hvars undergång är nära. Låt oss fly in i en skog, begrafva oss lefvande och dö af hunger.»

Komna djupt in i skogen började männen gräfva underjordiska »gallerier», och kvinnorna sysslade med att förfärdiga dödsdrägterna. Alla, som iklädde sig dessa drägter, afsvuro sig trenne gånger satan och hans verk. Då afsvärjelseceremonien var slut, stälde Chadkin följande ord till dem: »Nu hafven I afsvurit eder satan, och nu måsten I dö. Om I ej tagen in någon föda på tolf dygn, skolen I ingå i himmelriket.» Vid dessa ord kastade sig alla ned på marken och började bedja. Sedan började för dessa olyckliga dagar af förfärliga lidanden; plågade af hunger och törst bådo kvinnorna och barnen under gråt och högljudda rop att åtminstone få några droppar vatten för att stilla den törst, som förtärde dem. Chadkin förblef obeveklig: tårar, böner, lidanden rörde honom icke. Barnen vredo sig af smärta, tuggade gräs och löfblad och slukade sand. Två af fanatikerna kunde ej uthärda längre, hvadan de under nattens mörker flydde. Detta förskräckte Chadkin, och han beslöt att påskynda döden, som dröjde att infinna sig.

»Stunden är kommen att dö! Ären I redo?» frågade han.

»Vi äro redo, fader», svarade honom de olycklige.

Nu började de med att döda barnen, hvilkas kroppar begrafdes i jorden, och de öfverlefvande beslöto att fortsätta fastan. Men flyktingarne hade haft tid att underrätta polisen, som anlände. När de hörde polisens fotsteg, skyndade de sig för att undvika att komma i Antikrists våld, att döda först kvinnorna och sedan de svagaste männen. Endast Chadkin och tre andra män föllo lefvande i polisens händer samt förvisades till Sibirien.

Ofvannämda fall hafva anförts endast som exempel. En mängd andra liknande hafva beskrifvits, för att ej tala om de många, hvilka utan tvifvel aldrig kommit i dagen. Sålunda hände det en gång i provinsen Ufa, att femton personer flydde ut i skogen för att svälta sig till döds. De kedjade fast sig vid träd, låste fast kedjorna och kastade nycklarne i skogen. Flera dagar förflöto, under hvilka sekteristerna, marterade af hungern och plågade af miljarder mygg och andra insekter, fylde skogen med kvidande och klagorop. Vandrare, som af en händelse fingo höra deras rop, kommo och befriade dem

samt förde dem till en by, alldeles utmattade af de lidanden, för hvilka de blottstält sig.

Ännu förekomma en mängd liknande fall af sjelfmord både i massa och enskilt. Ett mycket vanligt dödssätt i dylika fall är korsfästelsen. Sekteristerna anse sig nämligen böra utstå samma lidande som Kristus för att blifva frälsta. För några få år sedan föresatte sig en bonde i Sibirien att lida och dö som Kristus för att frälsas från denna olyckliga verld med alt sitt onda väsende. Han fälde ett träd och tillyxade ett groft kors, hvilket han reste mot väggen till sin *izba*. Derpå tog han spikar och en hammare. Först spikade han fast sina fötter och sedan sin venstra hand; emedan han ej kunde fastspika den högra, hade han på förhand slagit en lång och hvass spik genom korset bakifrån och tryckte handen så hårdt mot dess spets, så att hon genomborrades. I detta läge funno honom hans grannar följande dag, togo ned honom och förde honom halfdöd till hospitalet.

Det lider intet tvifvel, att det är ytterst af samma anledning, å ena sidan det moraliska eländet och hopplösa armodet, och å andra sidan öfverklassens och myndigheternas våld och förtryck, hvilket alt bönderna hafva att utstå, som äfven människooffer förekomma i Ryssland. Det har, som bekant, händt mer än en gång, att mödrar under fasta och bön uppbränna sina barn till ett offer åt Gud och till deras frälsning, samt att fäder följa Abrahams exempel och slagta sina söner.

XXVII.

Från Kasan till Petersburg.

Fångtransporter till Sibirien. — I Kasan. — »Moli». — Muhamedanska och ortodoxa hotel. — I Njishni Novgorod. — »Okänd men dock känd». — Samtal med en liberal teologie professor. — En »ortodox» yngling, som »fastar» och »se'n tar igen skadan». — En komisk sjelfbiografi. — Religiös diskussion. — En tatars inlägg. — I Moskwa. — Storfurstens födelsedag. — Hvad de furstliga födelsedagarne kosta. — Utflygt till Sakolniki. — Besök hos Tolstoys. — Till Petersburg i sällskap med en *zemskij natchalnik*. — Hans uttalande om nöden. — Paschkoffs folkkök stänges af polisen, regeringens krogar få stå öppna. — En hemsk sjukdom. — Bref från förvista. — *Mushik*-gossen och tsaren.

På fjerde dygnet af vår färd uppför Volga passerade vi bifloden Kama, som kommer från Uralbergen på Sibiriens gräns och utflyter i Volga omkring 10 mil nedanför Kasan. Efter denna flod sker den ofantliga fångtransporten till Sibirien. I långa och smala flytande fängelser transporteras fångarne från Njishni Novgorod nedför Volga och sedan uppför Kama till Perm, derifrån med jernväg till Tjumén och sedan till fots eller med *telegas* till olika delar af Sibirien.

Vi hafva nu kommit till den mest trafikerade delen af Volga: mellan Njishni Novgorod och Kama trafikeras den nämligen under seglationstiden af omkring 450 ångare. Trafiken sades för tillfället vara mindre än vanligt. Då vi närmade oss Kasan, hvimlade likväl floden af farkoster af olika former och storlekar, från *tchelnoki* (små, lätta roddbåtar) till de palatslika passagerareångarne. I fjerran synes i förmiddagssolens belysning ett brokigt virrvarr af rödt, hvitt och grått, öfver hvilket höja sig hvita murar och en mängd torn med

guldglänsande kupoler och minareter. Det är den gamla tartarstaden Kasan. Om en stund lägga vi till vid en af dessa efter Volga vanliga skeppsbryggor, bestående af ett för ändamålet apteradt skeppsskrof. Ett antal vänner, som underrättats om vår ankomst, hafva kommit oss till mötes från staden, som ligger 7 verst från landningsplatsen, vid den lilla floden Kasanka. Ett tjog tatarer komma äfven ombord för att taga afsked af ett par *moli* eller prester, hvilka skola resa med båten. Presterna sätta sig vid ett bord, under det de öfriga stå på vördnadsfullt afstånd, samtalande i lågmäld ton på det mjuka tatarspråket. I ett nu sätta de tummarne i öronen och händerna framför ögonen, under det de röra läpparne. Det är en af deras många regelmessiga bönestunder, och de förrätta sin bön med öronen tillstoppade och ögonen dolda för att utestänga verlden.

Dessa tatarer lära vara mycket hyggliga människor. De äro fanatiskt tillgifna sin religion. De kalla de ortodoxa ryssarne »afgudadyrkare», emedan de så flitigt tillbedja sina helgonbilder; och ryssarne å sin sida kalla tatarerna för »hedningar», emedan de ej tillbedja Kristus. I Kasan hafva tatarerna de bästa hotellen: snygga och rena, och alt går ordentligt och hederligt till. I de »ortodoxa» hotellen deremot är det smuts, ohyra, dryckenskap, oljud och lättsinniga kvinnor.

Tidigt på morgonen den femte dagen af vår Volgafärd kommo vi till det pittoreska Njishni Novgorod, vackert beläget på Volgas höga vestra strand med utsigt öfver floden och de mörka skogarne der bortom. Denna stora, kuriösa marknadsstad, som mellan marknaderna är nästan öde, men under marknaden har en befolkning af öfver en half million, representerande nästan alla land och folk under solen, samt varor till ett värde af 300 millioner, företedde vid vårt besök ganska stor rörelse, emedan den stora marknaden närmade sig. Efter att hafva besett staden, begåfvo vi oss till jernvägsstationen för att fortsätta resan med tåg till Moskwa, hvilken min reskamrat i det följande skildrat:

Medan vi väntade på tåget vid järnvägsstationen i Njishni Novgorod, märkte vi en ung man, som satt midt emot oss. Hans utseende ådrog sig vår uppmärksamhet. Vi började

observera honom och fingo en stark åstundan att göra hans bekantskap. Att döma af hans utseende föreföll han oss höra till de frisinnade. Han hade en skarp och genomträngande blick, var magerlagd och blek, reste sig ofta från sin plats och spatserade fram och tillbaka med raska steg med en plaid kastad öfver ena skuldran, blickande tankfullt framför sig, under det han rökte en cigarett. En af mina reskamrater beslöt att försöka inleda samtal med honom. Han lemnade sin plats med sin vanliga raskhet och började promenera, så att han skulle möta hans blick. Den unge mannen hade tydligen märkt, att vi uppmärksammat honom, och höll likasom med flit blicken vänd nedåt. Men om några minuter möttes likväl deras blickar, och de tittade på hvarandra med ett småleende. Min reskamrat lyfte på hatten och bad om tillåtelse att få veta hans namn.

»Jag är teologie professor vid universitetet i staden X, och mitt namn är . . . .», svarade han vänligt. »Får jag lof att veta edert namn?» — »Jag är . . . ., från staden . . . . Mitt namn är . . . . Mina bekanta der borta, som jag åtföljer, äro på resa till utlandet. Kanske vore det angenämt för Er att göra deras bekantskap. De kunna meddela eder mycket af intresse.»

»Ja, det skulle vara mycket angenämt att få göra deras bekantskap. Jag är på resa till Moskwa. Tåget ankommer dit i morgon förmiddag, och jag skulle under resan vilja samtala med intelligenta personer.»

»I sådant fall skall jag presentera eder för dem», sade herr X.

I samma ögonblick ringde det till tågets afgång. Hvar och en grep sina ressaker och sprang till platformen. Äfven vi togo våra saker och följde med till utgången, gifvande akt på i hvilken riktning professorn gick för att komma in i samma vagn. Det ringde för andra gången. Några, som följt med slägtingar och vänner in i vagnarne, skyndade sig ut och stälde sig framför vagnsfönstren, fortsättande samtalet med sina vänner. Andra skyndade sig för att hinna säga alt hvad de hade på hjertat. Somliga snyftade vid afskedet från sina vänner, under det andra stodo och sågo på med en min

som om de önskade, att tåget måtte afgå så fort som möjligt. Det ringer för tredje gången, brådskan blir ännu större, och vi taga farväl af vår reskamrat från Samara. En hvissling höres, och tåget sättes i rörelse. Man hör ett sista farväl, och näsdukar vifta från vagnsfönstren och perrongen, hvilken med alla derpå stående försvinner ur vår åsyn.

Till att börja med tycktes professorn vara litet besvärad för att närma sig oss, men slutligen kom han och bad om tillåtelse att sätta sig bredvid oss.

»Var så god!» sade jag. »Vi äro mycket glada att få samtala med Eder, men tyvärr kan icke min kamrat tala ryska tillräckligt för att ledigt konversera.»

»Det var skada», sade han. »Till hvilken nation hör han?»

»Han är svensk, men är hitsänd af amerikanare att hjelpa de nödlidande. Han har i tre och en half månad samverkat med grefve Tolstoys familj bland den nödlidande befolkningen i guvernementen Rjasan och Samara, och nu är han stadd på hemresa till Sverige.»

»Hvilka språk talar han, så att jag skulle kunna samtala med honom?»

»Utom sitt modersmål talar han flytande engelska, franska och tyska.»

»Jag kan litet franska, men icke så mycket, att jag kan uttrycka mig. I alla händelser skall jag försöka.»

Nu inleddes samtal mellan honom och professorn, men det gick ej bra, ty professorn var ej i stånd att besvara frågor, som ställdes till honom, och några af dem kunde han ej begripa, hvadan jag måste komma dem till hjelp i egenskap af tolk. Det förnämsta samtalsämnet var dagens brännande fråga: hungersnöden.

Enligt professorns mening var en framstående orsak till hungersnöden den, att bönderna ej hade begrepp om rätta sättet att sköta jorden, hvilken de endast utmagrade utan att göda den och ersätta dess utsugna kraft. Men han tillade, att detta var icke den enda eller förnämsta orsaken; den låg djupare. De jordlotter, som tilldelades bönderna vid emancipationen, voro ej tillräckliga till att underhålla deras familjer. Derför försöka de att utsuga ur jorden alt, hvad den kan

gifva, för att på något sätt betala skulderna samt utskylderna och föda sig. Om de också skulle vilja göda sin jord, skulle de likväl ej kunna det, emedan de hafva ett mycket ringa antal boskap, och i följd deraf äro de tvungna att beså ogödslad jord. Skogarnes uthuggande har också bidragit till att framkalla regnbrist och torka och, såsom dess oundvikliga följd, missväxt. Den hjelp, som de nödlidande hade fått af regeringen, gjorde dem ej den nytta, man skulle kunnat vänta, hufvudsakligen derför att den utdelades på ett mycket oförnuftigt sätt. Många af de verkligt nödlidande erhöllo ingenting, och då de fingo något, var det för sent att rädda dem från hungersdöden. I regeringens stora depôter och magasiner lågo stora förråd af mjöl, skänkta till förmån för de nödlidande, under det att i byarne hundratals människor omkommo af hunger och köld. Den hjelp, som skedde genom enskilda personer, var mera verklig, emedan den tillämpades på ett mera praktiskt sätt, och der nöden var störst. Den enskilta välgörenhetsverksamheten, i hvilken många kvinnor togo en framstående del, räddade många olyckliga från en oundviklig undergång, under det att den hjelp, som utdelades genom myndigheterna, endast bidrog till att rikta ämbetsmän men att icke lindra befolkningens nöd. En verksamhet, hvilken bedrifves af personer sådana som grefve Tolstoy, grefvinnan Schuvalow, en Sibiriakow m. fl., hvilka drifvas af en innerlig kärlek till sina arma och lidande bröder och äro beredda att uppoffra sina bekvämligheter och alla sina privilegier för sin nästas skull, måste vara mera effektiv än den förra och förtjena större erkännande.

»Presterskapet ligger också som en tung börda på folkets rygg», sade teologie professorn med ett uttryck af harm. »Om det berodde på mig, skulle jag utrota all s. k. missionsverksamhet, som endast suger kraft ur befolkningen utan att göra det minsta gagn vare sig för själen eller kroppen.»

»Om hvilken mission talar ni?» frågade jag, begagnande mig af tillfället för att leda samtalet in på religiösa ämnen.

»Om den mission, som bedrifves af det ortodoxa presterskapet. Jag känner ingen annan. Jag tänker, att man måste

lemna rättighet åt hvarje människa att tro och tänka som hon vill utan att kränka samvetet», sade professorn.

»Ni har fullkomligt rätt häri. Men tror ni, att all slags missionsverksamhet är egnad att kränka de människors samveten, på hvilka den är riktad?» genmälte jag.

»Ja, jag tänker så, ty jag har aldrig haft tillfälle lära känna någon annan missionsverksamhet än den, som använder grofheter och våld mot samvetena. Derför har jag kommit till den öfvertygelsen, att det vore bäst att utrota den.»

»Hvilken mening har ni om den mission, om hvilken Kristus talar?» frågade jag.

»Om hvilken särskild mission talar Kristus?» frågade professorn med synnerlig förvåning.

»Att förkunna för verlden det glada budskapet om frälsning, utan att tvinga människornas samveten och genom ett kristligt lif, verklig kärlek till nästan och sjelfuppoffring bevisa sanningen af Kristi lära, som man bekänner.»

»Deri instämmer jag med Eder», sade professorn. »Men hittills har jag aldrig, vare sig inom den grekiska ortodoxien, den romerska katolicismen eller lutheranismen, sett någon annan mission än samvetstvång i Kristi namn. Till och med krig föres i Kristi namn, och Guds välsignelse nedkallas deröfver. Icke allenast för hvarje härnadståg utan äfven vid hvarje gudstjenst bedes det till Gud, att han skall gifva seger öfver fienderna och lägga dem under våra fötter, såsom det heter i våra ryska kyrkoböner. Det finnes mycket annat, som är långt ifrån att öfverensstämma med mina åsigter om religionen, och derför har jag på sista tiden kommit till den öfvertygelsen, att det är bättre att lämna människorna utan religion än att påtvinga dem något, som ej öfverensstämmer med deras åsigter.»

»Hur kan Ni, som är teologie professor, helt och hållet förneka all religion?» frågade jag.

»Det är mycket naturligt», sade han. »Jag undervisar i teologi såsom i ett annat ämne och finner, att det är mycket intressant att studera religioner och jemföra dem med hvarandra, och det är just genom dessa mina studier, som jag kommit till de åsigter, hvilka jag redan nämnt för Eder.»

»Hva', säger Ni, att man inte behöfver nå'n tro?» inföll i en ton, blandad af förvåning och förolämpning, en tjock och rödblommig yngling, som satt snedt emot min kamrat och hade hela tiden lyssnat på samtalet, af hvilket han tydligen förstod ingenting annat än att professorn fann brister i den ortodoxa läran.

»Hva' finner Ni för fel med vår ortodoxa tro? Är det så svårt för Eder att göra korstecknet framför en bild? Det fordras ju ingenting annat!» Och han utbrast i ett sjelfbelåtet skratt, kastande sig bakåt mot ryggstödet af bänken och tillslutande sina i fett nästan helt och hållet begrafna små ögon, under det hela hans välfödda jovialiska gestalt skakade. »Och då den stora fastetiden kommer, äter man under den sista veckan kål med kvass och lök, så mycket själen behöfver, går sedan till popen och lemnar sina synder åt honom för en tjugo kopek, tar sedan det heliga altarets sakrament (vid dessa ord gjorde han en from grimace); och efter midnattsgudstjensten på påsknatten tar man igen skadan med ägg, fläsk, smör och ost, och sedan på påskmorgonen börjar man roa sig och rumla ända till nästa fasta. Nej, det finnes inte en bättre tro i hela verlden än vår ortodoxa tro! Är de' inte sant, farfar?» sade han till en äldre »gammaltroende» borgare, som satt midt emot honom, och hvilken med ett faderligt småleende tittade på den sjelfbelåtne unge goddagspilten. Gubben svarade honom ingenting, endast klappade honom på skuldran och sade för sig sjelf: »Ack, ungdom, ungdom! Om blott ungdomen hade förstånd och erfarenhet och ålderdomen kraft!» anförande ett ryskt ordspråk.

»Hör du farfar! Vill du, att jag berättar dig, hur jag tillbringar dagen?» fortsatte ynglingen, lemnande det religiösa samtalet.

»Berätta, berätta! Kanske du vill ha råd af en gammal man?»

»Kanhända», och den rödblommige ynglingen utbrast ånyo i ett barnsligt och sorglöst skratt. »Ser du, min mor har en egen handelsbod, och det är jag som sköter hela affären. Jag har ingen far. Han dog, då jag var bara en liten unge. Det är endast tre år sedan jag blef värd, om jag så får säga.

Men förut, då jag gick i skolan, var det min mor, som skötte hela affären. — Usch! Det är ett tröttsamt göra den här handeln, farfar! Men så sofver jag också som en sten, då jag kommer hem om kvällarne vid 9-tiden. Då äter jag mig mätt af söta bakelser och *piroger* (ett slags pastejer), som min mor bakar åt mig, och sköljer ner med lite' té, och så kastar jag mig i sängen och sofver till kl. 11 eller 12 följande dag. De' ä' inte värdt att försöka väcka mig förr, ty jag vaknar inte ändå. — Är det synd att sofva så länge, farfar, eller hvad säger du om det? Vid Gud, jag kan icke hjelpa det; man må göra med mig hvad man vill. Jag tycker inte sjelf om'et, men det är alldeles omöjligt att öfvervinna det.»

»Sof, sof, mitt barn, så länge det går», sade gubben. »Då ålderdomen kommer och samvetet börjar förebrå för ungdomens tanklöshet, skall sömnen fly. Då skall du önska sofva; men det går då inte att tvinga sig dertill.»

»Nå, farfar, skall jag stå till svars för Gud för att jag gör korstecknet med tre fingrar och endast en gång om dagen?» frågade han gubben med ett skälmaktigt småleende (han hade förut frågat gubben, till hvilken tro han hörde, och hade fått till svar, att han hörde till de »gammaltroende», hvilka korsa sig med två fingrar).

»Det hör ej oss till att afgöra den saken, mitt lilla barn», svarade den gamle. »Det är inte vi som inrättat alt detta, och vi behöfva ej svara derför. Oss tillhör att älska Jesus Kristus vår Gud och tro hans ord. Alt det öfriga måste vi uppfylla, såsom våra förfäder anbefalt oss. 'I allehanda folk, den som fruktar Gud och gör rättfärdigheten, han är honom täck'.»

»Deri har Ni rätt», sade i en mild ton en äldre snyggt klädd tatar, hvilken satt på en bänk bakom min kamrat, och hvilkens uppmärksamhet väcktes, då samtalet antog en religiös karakter. »Jag tror också, att i allehanda folk, den som gör Guds vilja är honom täck. Men tillåt mig att fråga Er, hvar det står, att Kristus är Gud? I vår Koran heter det, att han var endast en profet, och att Gud är endast en.»

»De' må stå hva' de vill i eran Koran!» utbrast ynglingen under uppflammande harm. »Hvad som står der är

ingen lag för oss. Vår ortodoxa tro är bättre och rättare än eran!»

»Vore det ej bäst att upphöra med detta samtal», inföll jag, då jag märkte, att själfviskhetens känsla uppväktes hos alla de tre konverserande, och fruktade, att det skulle öfvergå till ordstrid.

»Var så god och se», sade tataren, i det han vände sig till mig. »Äfven jag högaktar Jesus Kristus som en stor profet; men jag tror icke på honom som på en Gud. Jag har en bok, som jag köpte i Petersburg, och som behandlar denna fråga mycket tydligt. Den är tryckt på ryska, och om Ni önskar, kan jag låna Er den.»

»Det skulle nog vara mycket intressant att få läsa den, men det är redan sent, och jag hinner ej läsa den under resan, ty jag är trött och vill hvila», svarade jag, emedan jag ej ville inlåta mig i något längre samtal med honom i religiösa frågor, ty muhamedanerna i allmänhet utmärka sig för religiös fanatism, och ett sådant samtal skulle varit ännu farligare i närvaro af den ortodoxe ynglingen, hvilken helt och hållet saknade förmåga att styra sina känslor och ord samt var ytterst ofördragsam mot olika tänkande.

Småningom började den ene efter den andre af passagerarne lägga sig till hvila. Ynglingen fortfor ännu med att i hemlighetsfull ton berätta sina pojkstreck för sin likgiltige granne, som fortfarande tittade på honom med ett faderligt småleende, isynnerhet då han midt i sina berättelser utbrast i ett sjelfförnöjdt skratt. Men snart utbredde äfven han sin rock på bänken, och knappt hann han sträcka ut sina runda lemmar, förr än han drog tunga timmerstockar.

Så långt min kamrats skildring af resan till Moskwa.

Vid framkomsten till Moskwa följande morgon, flaggades öfver alt, bodarne voro stängda, det skramlade i en mängd kyrkklockor, och hela staden företedde en festlig anblick.

»*Kakoj segodnja prazdnik?*» (Hva' ä' de' för högtidsdag i dag?) fråga vi vår ***nosilstjik*** (bärare).

»*Roshdjenije naslednika, vashe blagorodije.*» (Storfurstentronföljarens födelsedag, ers välborenhet), svarar han höfligt.

Om man slår upp en rysk kalender, ser man vissa dagar

utmärkta med en krona, angifvande att de äro kejserliga högtidsdagar, på hvilka enligt kejserligt påbud särskilda gudstjenster skola firas öfver hela landet, alla bodar stängas och alt arbete inställas. Dessa kejserliga högtidsdagar äro till antalet 7. Om man antar, att endast hälften af Rysslands hundra millioner invånare äro arbetsföra, representera dessa 7 kejserliga högtidsdagar en arbetstid för en arbetare af 350 millioner arbetsdagar eller omkring en million arbetsår, som årligen åtgå till firande af kejserliga födelse- och namnsdagar, för att ej tala om de kolossala summor, som användas till festliga processioner och tillställningar. Utom dessa obligatoriska högtidsdagar och söndagarne hafva ryssarne 76 helgondagar om året att helighålla med sysslolöshet, kyrkosång och dryckjom. Lägger man härtill 50 söndagar och de 7 kejserliga högtidsdagarne, får man den vackra siffran af 133 helgdagar per år, förutom alla extra högtidsdagar och »frimåndagar».

Min gästfrie värd i Moskwa bjöd mig att åka ut i hans sällskap och öka de festfirandes antal. Vi åkte med spårvagn till det vackra *Sakolniki* (falkparken), der familjer och andra smärre sällskap voro spridda i hundratals små bersåer, sittande omkring samovaren, gemytligt språkande och drickande sitt té, eller promenerande i den utomordentligt vackra parken. Värmen var stark, och damerna gingo nästan alla barhufva, hvilket gaf åt festen en hemtreflig prägel. Den klara himlen, vårens ljusa och färska grönska, de lekande barnen och de gemytliga grupperna omkring téborden i bersåerna gjorde denna tafla i hög grad idyllisk. Äfven vi slogo oss ned vid ett bord i en berså och drucko té samt åto hårdstekta ägg, en mycket vanlig rätt. Feststämningen stördes likväl af tiggare och månglare, som oupphörligt belägrade oss.

Sedan vi druckit té bland den stora publiken, gingo vi till den ståtliga paviljongen, der aristokratien uppehöll sig. Vid vår återkomst till staden på aftonen, möttes vi öfver alt af tiggande *mushiker* från landet, hvilka komma vandrande i täta skaror, som måste fösas åt sidorna af polisen för att bereda rum åt de fina ekipagerna, hvilka i full karrier åkte genom staden.

Följande dag besökte jag familjen Tolstoy, der jag endast

fann äldsta dottern, Tatiana, och de yngre barnen hemma. Grefvinnan hade rest till sin man i Rjasan, hvilken insjuknat i ett njurlidande, hvaraf han sedan några år lider.

Efter ett par dygns vistelse i Moskwa afreste jag till Petersburg. Af min värd underrättad, att det finnes sofvagnar äfven med tredje klass mellan Moskwa och Petersburg, köpte jag biljett till en dylik plats. Den ene af mina kupékamrater var en *zemski natchalnik* från en af hungersnödsprovinserna i södra Ryssland, hvilken i sällskap med sin hustru var stadd på resa till Petersburg. Han talade franska, hvadan vi kunde ledigt samtala. Jag fann snart, att han icke var någon vanlig *natchalnik*. Under det jag skildrade för honom den nöd, jag bevitnat i Rjasan och Samara, såg jag stora tårar falla utför hans fårade kinder.

»Det är förskräckligt», sade han. »Äfven i våra trakter råder förfärlig nöd. Jag har sjelf upprättat flere folkkök. Nyligen har en talrikt befolkad by nedbrunnit, och invånarne stå alldeles utblottade. Jag är nu stadd på resa att söka hjelp för dem.»

Då jag märkte, att han var en intelligent och sympatisk person, ledde jag samtalet in på flera i samband med nöden stående frågor och fann, trots hans försigtighet och väl afvägda uttryck, att han mycket väl insåg såväl nödens orsaker som dess rätta botemedel. »Ställningen är förtviflad», sade han. »Bönderna äro ej blott ur stånd att betala skatterna till staten och amorteringen å sin jord, utan måste sjelfva underhållas af regeringen. Ni kan sjelf tänka eder, hvad detta betyder, då omkring 35,000,000 bönder äro utblottade — bragta till tiggarstafven. Äfven under de gynsammaste förhållanden kommer det att dröja många år, innan det blir något bättre.»

På min fråga, huru nöden bland bönderna skall kunna afhjelpas, svarade han: »Det är mycket svårt att säga. Men man skulle dock kunna nämna en rationelt ordnad utvandring till Sibirien samt praktiska skolor för bönderna.» — »Jag är öfvertygad», sade jag, »att amerikanarne, som lemnat så frikostiga bidrag till lindrande af hungersnöden, gerna skulle bidraga t. ex. till upprättande af industriskolor och barnhem för de tio tusentals barn, som denna vinter förlorat sina för-

äldrar genom fläcktyfus och hunger, om de finge utöfva något inflytande på dessa skolors organisation och hafva någon bestämmande rätt öfver deras ledning; men jag befarar, att de ej finge tillåtelse dertill, eller hvad tror Ni?»

»Nej, det finge de icke», svarade *natchalniken* i lågmäld ton, under det han tittade ut genom fönstret och betraktade en kyrka, som vi foro förbi, utan att, såsom min andre reskamrat, korsa sig.

Natchalnikens fru var en intressant personlighet. I likhet med de flesta bildade ryska damer talade hon franska med stor ledighet och elegans. Under dagens lopp kom jag i lifligt samtal med henne om förhållandena i Ryssland. Hon var mycket mera frispråkig än sin man och berättade bl. a. flera saker af intim och ömtålig natur rörande lifvet inom högaristokratiska societeten och hofvet i Petersburg. Hennes man, som promenerade i korridoren, tittade stundom med orolig blick på sin ifrigt språkande fru, och jag flyttade mig med flit och intog min plats så, att hon ej skulle störas af hans blickar. Jag skall dock icke göra mig skyldig till den indiskretionen att offentliggöra hennes meddelanden . . .

Natchalniken, som under hela resan visat mig den mest utsökta vänlighet och artighet, bjöd mig ett hjertligt farväl vid vår ankomst till Petersburg, uttryckande sin varma tacksamhet för hvad jag gjort för hans hungrande landsmän, hvilken tacksamhet jag bad att få öfverflytta på de menniskovänner, som genom mig lemnat bidrag till våra nödlidande bröder i Ryssland.

Under min vistelse i Petersburg erfor jag, att den förut nämda sanitetsexpeditionen, som väntades från Amerika, och i spetsen för hvilken stod en miss Thomas, måst inställas — af *politiska skäl!* De historier, som »*Novoje Vremja*» och andra halfofficiella tidningar uppdukade rörande miss Thomas, den ena dagen förklarande: »Hon kommer», den andra: »Hon kommer inte», voro tydligen afsedda att förvilla den stora allmänheten, som ej var invigd i det rätta sakförhållandet. Dessa nedslående underrättelser omintetgjorde planen att upprätta folkkök för sjuka i Samara och Saratow, hvartill jag gjort förberedelser.

Ehuru någon egentlig hungersnöd ej var för handen i Petersburg, rådde likväl äfven der mera nöd än vanligt, dels i följd af arbetsbrist och dels emedan en mängd nödstälda från hungersnödsprovinserna kommit dit. Bland enskilda välgörare, som arbeta på lindrande af denna nöd, intager den bekante för sin religiösa tro landsförviste öfverste Paschkoff en framstående plats. Af sin stora förmögenhet använder han stora summor till lindrande af folkets nöd öfver alt i Ryssland. För omkring 12 år sedan inrättade han, utom andra välgörenhetsanstalter i Petersburg, ett storartadt folkkök tilllika med en vårdanstalt för fattiga barn i förstaden *Viborgskaja*, hvarest dagligen 4 à 500 personer bespisades och omkring 100 värnlösa barn erhöllo vård. — Nämda inrättning hade nu blifvit — *stängd af polisen!* Endast en del af barnen fingo fortfarande vårdas derstädes. Om denna genuint ortodoxt ryska tilldragelse meddelades mig följande från fullt tillförlitligt håll. Under vinterns lopp började folkköket blifva föremål för de ortodoxa presternas nit. I den för folkköket och barnhemmet uppförda byggnadens olika lokaler voro anbragta några bibelspråk på väggarne, dels målade och dels inristade i marmortaflor. Dessa bibelspråk, hvilka voro af allmänt evangeliskt innehåll, kunde presterna icke fördraga, helst som det ej fans några helgonbilder i lokalerna. De sände derför polisen till inrättningen, hvilken tillsade, att dessa inskriptioner skulle borttagas. Inrättningens vårdarinnor svarade, att de ej kunde göra någonting häråt, innan de skrifvit till anstaltens egare, som är bosatt i Paris. Denne vägrade att borttaga bibelspråken. Då erhöllo föreståndarinnorna tillsägelse att stänga lokalen, hvilket de vägrade, förklarande, att polisen sjelf finge verkställa dylika åtgärder. De hade fått i uppdrag att hålla lokalen öppen för de spisande, ej att tillsluta den. Polisen tillsade likväl, att alla bibelspråk skulle vara borttagna inom en månad. På utsatt dag infann sig polisen och såg efter, om de voro borttagna. Nej! På den ena väggen mötte deras blickar nu som förr orden: »Ty så älskade Gud verlden etc.»; och på den andra: »Kommen till mig, I alle, som arbeten och ären betungade» o. s. v. Med mulen uppsyn återvände de. På kvällen, då alla spisgäster hade aflägsnat

sig, infunno sig tvenne polismän. »Nu är det slut», sade de till föreståndarinnorna och befallde dem att uppsätta ett tillkännagifvande på dörren, att folkköket var stängdt. Men dessa vägrade, förklarande, att polisen fick sjelf skrifva och säga, att *den* hade stängt folkköket. Polisen anslog då på dörren endast, att lokalen var stängd.

Följande dag höllo extra polismän vakt vid hvarje gatuhörn i närheten af det stängda folkköket, och de hundratals fattiga, som dagligen stillat sin hunger derstädes, och intet ondt anande äfven nu kommo att äta sig mätta såsom förr, fingo ej ens närma sig lokalen. — *Detta skedde i Petersburg på yrkande af »Den Heliga Synodens» generalprokurator Pobedarostseff och under tsarens ögon — hungeråret 1892!* . . . .

Jag besökte den med stora kostnader uppförda präktiga inrättningen, som omgifves af en lummig park. Den var fortfarande stängd, under det att krogar stodo öppna altomkring — men de voro försedda med helgonbilder! Endast barnhemmet fortfar. Polisen hade varit der och frågat föreståndarinnorna, hvarför de ej hade helgonbilder i rummen eller kors på barnens hals. Vid ett tillfälle, då barnen skulle spisa, och en af föreståndarinnorna höll på att nedkalla Guds välsignelse öfver måltiden, infann sig en prest och förebrådde henne för att hon ej lärde barnen göra korstecknet o. s. v.

Det hade beslutats i de högsta kyrkliga kretsarne att stänga äfven barnhemmet, men på en hög ämbetsmans allvarliga föreställningar hade detta beslut ej verkstälts — ännu.

Ur mina dagboksanteckningar från Petersburg må ytterligare följande återgifvas:

Hörde en gammal gumma berätta om sin pilgrimsfärd till Jerusalem för många år tillbaks. Hon hade varit förfärligt sjösjuk på Medelhafvet, hvarunder hon fåfängt anropat vår herre och alla helgon. Hon blef då ännu mera förtviflad öfver sina synder och beslöt göra sitt yttersta för att vinna Guds ynnest. Hon vandrade då i brännande hetta till Jordan, i hvars heliga vatten hon döpte sig sjelf tre gånger för att aftvå sina synder. Hon hade nu kommit på andra tankar om sättet att vinna rening från sina synder.

Träffade en godsegare från Voronesch, som meddelade

att en hemsk pestartad sjukdomsform utbrutit derstädes, hvilken läkarne hvarken kunde förklara eller bota. Då personer, hvilka lida af scorbutus (som härjade allmänt), angripas deraf, uppstå bölder och varbildningar i kroppen, *och ögonen värka ut*. En mängd människor hade redan på detta sätt blifvit blinda...

Förevisades ett bref från en till Transkaukasien förvist sekterist. Hans brott? Jo, han hade läst evangelium tillsammans med några personer. Presten hade fått veta det, hvarpå han utan vidare blifvit gripen och kastad i fängelse tillsammans med inbrottstjufvar och mördare. I fängelset hade han blifvit medel till en mördares omvändelse. Derpå hade han i likhet med de gröfsta brottslingar blifvit halfrakad, slagen i tunga jernbojor och nödgats vandra med dessa, så att handklofvarne och fotbojorna skafvit hans händer och fötter in på bara benen!...

Läste ett bref från en annan till samma trakt förvist sekterist. Han hade frågat, hvarför han blifvit dömd. Han tillfrågades då: »Läser ni bibeln?» — »Ja.» — »Beder ni med egna ord?» — »Det är just orsaken.» Äfven denne hade blifvit halfrakad, slagen i bojor och kastad i fängelse.

Erhöll flera meddelanden, hvilka påminde om en illustration med text i en utländsk skämttidning, som någon sett hos en af storfurstarne: En hungrande *mushik*-gosse står framför tsarens palats. Tsaren öppnar fönstret och frågar: »Hvad vill du, min gosse?» — »Jag håller på att dö af hunger. Ge mig litet mat, lille far!» — »Vänta litet, du skall genast få!» och tsaren vänder sig till sin närmaste man sägande: »Tag denna silfverskål med päron och gif den der hungrande gossen!»

»Skall ske, ers majestät»; hvarpå han stoppar de största päronen i sin ficka och lemnar de öfriga till sin närmaste man, hvilken i sin tur stoppar några päron i sin ficka och lemnar de öfriga till sin närmaste man, o. s. v. genom hela raden af underlydande, så att endast ett päron är kvar, då turen kommer till den lägste tjenstemannen. Denne stoppar det sista päronet i fickan och ger gossen stjelken....

XXVIII.

En ruinerad familj.

Äldste sonens historia: uppfostran, studier, förvisning till Sibirien. — Familjen plundras. — En af döttrarnas sjelfbiografi: uppfostran, förföljelse, arbete bland de nödlidande. — En annan af döttrarna studerar medicin, blir förbjuden, sjuksköterska i Sibirien, angripes af fläcktyfus, blir vansinnig. — Yngre brodern vansinnig af sorg.

Ruinerade familjer finnes det godt om i Ryssland, icke blott sådana som genom öfverdådigt lefverne ruinerat sig sjelfva, utan äfven arbetsamma och ordentliga familjer, som blifvit sköflade af »den faderliga» regeringen. De kunde uppräknas i tusental dessa familjer, hvilkas lycka krossats under despotismens Juggernaut-vagn.

Jag träffade på olika ställen spillror af den förödda familjen, hvilken var känd och högt aktad i vida kretsar. En af döttrarna har meddelat mig ur sin familjs historia ett i Ryssland ofta förekommande exempel på, huru nästan alla ovanligt begåfvade män hamna i fängelset eller i Sibiriens ödemarker, der de med sina snillegåfvor och sin energi lefvande begrafvas. Somliga af dem dö, emedan de icke kunna uthärda de svåra förhållanden, i hvilka de förvista i Sibirien befinna sig. Många mista förståndet, och de som härda ut, komma ur striderna med brutna krafter både till kropp och själ. På detta sätt gå ofta Rysslands bästa krafter förlorade. Berättelsen återgifves här ordagrannt:

Min bror X. är son till en rik godsegare, som hade 1,400 hektar jord i två guvernement, mycken boskap och ett stort antal

slafvar samt bestod sig och sin familj en rik ädlings alla bekvämligheter. Han hörde likväl icke till de godsegares antal, som använda sin tid och sina inkomster på vin, kortspel, jagt och lukulliska middagar, utan höll sig på afstånd från alla utsväfningar. I besittning af framstående och mångsidig teknisk bildning, använde han sina inkomster bl. a. till att förvärfva sig olika slags jordbruksmaskiner för införande af ett rationelt jordbruk.

X. föddes 1860. Redan från sin tidigaste ungdom ådagalade han stora anlag för mekanik och matematik samt stor förkärlek för maskiner och deltog med sin fader, då denne sysslade med mekaniska arbeten.

Vid 12 års ålder arbetade han utmärkt bra i verkstaden, och ehuru han var mycket upptagen med sina studier i realskolan, sysslade han likväl på lediga stunder med klensmidesarbete för att utbilda sina mekaniska anlag.

Under denna tid var fadren sysselsatt med att utarbeta ett förslag till förbättringar vid byggande af järnvägar, då han plötsligt drabbades af slag, så att han ej kunde använda sin högra arm. Alt finare klensmidesarbete anförtroddes då åt den unge sonen. X. gjorde en modell till ett lokomotiv och en järnvägsvagn med så stor skicklighet, att t. o. m. sakkännare blefvo förvånade öfver hans arbete och förespådde honom en lysande bana på det mekaniska området. X. ådagalade verkligen ovanliga gåfvor i alla afseenden. Enligt hans kamraters och lärares vitnesbörd utmärkte han sig framför alla sina medlärjungar.

Vetgirig och begåfvad med ett genomträngande förstånd och en skarp omdömesförmåga började han redan vid femton års ålder att med kritisk blick betrakta de förhållanden, som omgåfvo honom, och analysera de rådande tingens ordning, så långt han kunde fatta den. Han började läsa åtskilliga böcker af allvarligt innehåll, hvilka kunde förklara för honom frågor, som voro svårfattliga. Snart samlades omkring honom en ganska stor krets af jämnåriga kamrater, bland hvilka många voro allvarliga och tänkande ynglingar, men andra åter hade blott dragits med af kamraternas exempel och endast under deras inflytande tycktes vara besjälade af kärlek till mänskligheten och bered-

villighet att uppoffra sig för sin nästas väl; men så snart de trädde in på sin egen lefnadsbana, satte de sina egna intressen framför mänsklighetens och följde med den stora allmänna strömmen, riktande sig sjelfva på sin nästas bekostnad.

Den ofvannämda kamratkretsen samlades på lediga stunder till läsning och tankeutbyte rörande åtskilliga samhällsfrågor, som intresserade dem. Här lästes sådana böcker som »Nationalekonomi» af Stuart Mill och diskuterades i samband dermed stående frågor; de utgåfvo t. o. m. en tidning, i hvilken alla deltagarne utbytte sina tankar och försökte lösa dagens brännande frågor. Alt detta skedde naturligtvis i hemlighet, så att ej lärarne och andra myndigheter skulle få kännedom derom och angifva dem för polisen.

Så förflöto omkring tre år. Emedan myndigheterna af erfarenhet utrönt, att jäsning i sinnena vanligen brukade uppstå inom skolans högsta klasser, samt fruktade, att oordningar skulle uppkomma, beordrades skolans lärare af undervisningsministern att hålla sträng bevakning öfver skolynglingarne i de högsta klasserna. Men denna stränghet kunde ej medföra önskadt resultat. Ungdomen bättrade sig icke utan tvärtom. Hafvande förlorat alt tålamod i följd af ständiga trakasserier och förargelser från myndigheternas sida och, understödda i sina liberala åsigter af sina slägtingar och bekanta, blefvo de ännu mera hårdnackade, och i några skolor inträffade allvarsamma oroligheter. I många skolor kom det ända till handgripligheter. Skolmyndigheterna uteslöto då några ur skolan såsom oförbätterliga. De öfriga bestraffade de med stränghet och hotade att utesluta dem, om de ej bättrade sig.

Eftersom X. var den mest framstående lärjungen i skolan, tvekade myndigheterna att utesluta honom, och beslöto i stället att utöfva den strängaste uppsigt öfver honom. Hans ordningsman och några af hans kamrater fingo i uppdrag att bevaka honom äfven i hans enskilda lif: taga reda på, hvilka böcker han läste, hvilka personer han besökte, och hvilka besökte honom, huru dags de skildes åt o. s. v. Denna ständiga främmande inblandning i hans personliga lif utöfvade ett så menligt inflytande på hans nervsystem och hans helsa, att

han beslöt att lemna skolan och resa till sitt föräldragods för att hvila sig.

Vid denna tid dog X:s far och lemnade en stor familj efter sig. Såsom äldste son måste han åtaga sig alla omsorger för familjen och godsets skötande. Under sin vistelse på landet satte han sina frisinnade idéer i utöfning. Lemnande alla ståndsfördomar å sido klädde han sig i enkel nationaldräkt, utförde det gröfsta arbete på jordbruket tillsammans med bönderna och aflade i allmänhet alla herrskapsvanor, hvilka endast kosta en massa pengar och uppresa en kinesisk mur mellan den privilegierade herreklassen och de förtryckta bönderna. Hafvande uteslutande ett mål i sigte, böndernas materiella och framför alt moraliska lyftning, vinnlade han sig om att genom enkelhet och hjertlighet i sitt umgänge med dem vinna deras förtroende, väl vetande, med hvilken misstänksamhet de betraktade »herrarnes» inblandning i deras personliga lif och enskilda angelägenheter. Det var ej svårt för honom att förvärfva sig deras vänskap, ty de kände honom från vaggan och betraktade honom såsom en af de sina. De mottogo med tacksamhet alla hans råd, som kunde vara dem till nytta.

Men icke ens i sitt föräldrahem fick han lefva länge i fred. Lokalpolisen började oroa hans moder med frågor, hvarför han klädde sig så enkelt, arbetade som en bonde på fältet och umgicks så intimt med bönderna. Då polisen såg, att han uppförde sig ett eget litet hus ett stycke från familjens *corps de logi*, misstänkte de, att han ämnade hålla nattliga revolutionära möten der.

De började göra honom oväntade besök både dag och natt och anstälde husvisitationer, men kunde ej upptäcka någonting olagligt, ty han hade helt enkelt uppfört detta hus för att ostördt få egna sig åt sina studier och sina mekaniska arbeten. Men trots frånvaron af alla bevis fortforo polistjenstemännen — eggade af kulackerna i grannskapet, hvilka ville aflägsna X. från godset för att röfva det till sig — att trakassera honom på alla möjliga sätt.

Ett sådant lif blef så outhärdligt för honom, att han beslöt lemna godset för en tid. Han reste nu till Moskwa och

inträdde i tekniska institutet derstädes, der han snart tillvann sig allmän aktning för sitt allvar och sina ovanliga framsteg i studierna. Hans lärare voro stolta öfver honom, och hans kamrater älskade honom för hans mildhet och värderade honom för hans fasthet i karakter och öfvertygelse. Här likasom i realskolan samlades snart en krets af unge frisinnade män omkring honom. Myndigheterna, hvilka i synnerhet i de stora städerna höllo sträng bevakning öfver studenterna, fingo snart kännedom derom. En hans vän och rumskamrat var äfven misstänkt.

Då X. en dag lemnade institutet för att begifva sig hem, kom en af hans kamrater, en son till en prest, som varit en fiende till hans fader, och lemnade honom ett litet paket, hvilket han sade, att han skulle taga med sig hem.

Intet ondt anande stoppade X. paketet i fickan och fortsatte sin väg. Då han öppnade dörren till sitt rum, ser han till sin häpnad tvenne gendarmer derinne, hvilka gripit hans kamrat. Liksom träffad af förlamning stannar han ett par ögonblick på tröskeln, hvarpå äfven han gripes. Han gör intet motstånd, ty han vet sig ej ha begått något brott. Gendarmerna, som redan genomsökt rummet och funnit några frisinnade verser, skrifna af hans kamrat, börja nu ransaka äfven honom sjelf och hitta i hans rockficka ett paket, innehållande nihilistiska proklamationer . . .

De arresterade nu äfven X. »i hans höga Majestät Kejsarens namn på grund af brottsliga papper», som påträffats hos honom likasom hos hans kamrat. Utan att gifva de båda studenterna tillfälle att säga ett ord till sitt försvar förde de dem nu direkt till fängelset och insatte dem i enskilda celler . . .

Man kan lätt tänka sig modrens förskräckelse, då hon fick veta om sin sons plötsliga arresterande. Hon reste genast till Moskwa för att taga reda på, hvilket brott han hade begått samt för att söka utverka hans befrielse. Men alla hennes försök voro förgäfves. Ingen kunde lemna henne tillförlitliga underrättelser. Hon fick endast veta, att de högsta myndigheterna befalt, att alla misstänkta skulle arresteras och hållas i fängelse, tills deras sak skulle ställas under ransakning och dom. Hon hade sålunda ingenting annat att göra än under-

kasta sig. Efter mycken möda erhöll hon tillåtelse att besöka sin son i fängelset. Hon blef alldeles förskräckt, då hon såg, hur förändradt hans utseende blifvit på en kort tid. Han var blek och utmärglad, hans ansigtsuttryck dystert, och i hans ögon lästes förtviflan.

De höllo honom instängd i en enskild cell öfver ett år, innan hans sak upptogs till ransakning.

Under loppet af detta år utstod han större lidande än under hela sitt lif. Man kan lätt tänka sig, hvad en ung och energisk man, full af lifskraft, måste lida i en enskild cell, der han icke blott är beröfvad frihet att utbyta tankar med andra, utan äfven att uttrycka dem på papper eller läsa böcker, som kunde leda hans uppmärksamhet från sig sjelf. Lyckligtvis fick han tillåtelse att lära sig skomakeriyrket, och denna sysselsättning blef det räddningsankare, som frälste honom från att ryckas ned i vansinnets afgrund. Slutligen kom den dag, då hans öde skulle beseglas. Ingen främmande fick tillåtelse att infinna sig i rättegångssalen, utom hans moder och syskon. Han blef tillika med sin kamrat dömd till 15 års straffarbete i grufvorna i östra Sibirien med förlust af alla medborgerliga rättigheter. Domstolen behandlade honom med ytterlig stränghet, emedan han ej ville namngifva sina kamrater, hvilka tillhörde hans förtroliga vänkrets.

Hans moder och tvenne äldsta systrar begåfvo sig till generalguvernören för att söka utverka lindring i hans straff. Efter att hafva undersökt hans sak och funnit, att han icke uppnått myndig ålder, utbytte guvernören det ådömda straffarbetet i grufvorna, hvilket var detsamma som dödsstraff, mot förvisning till Sibirien som straffkolonist för en tid af 8 år. Detta straff var utan tvifvel mildare, men för en ung man, som, så att säga, blott börjat lefva och var full af framtidsförhoppningar, erbjuder det föga skilnad. Han måste lemna alt: sitt hem, sina närmaste och vänner, sina menniskovänliga planer och goda föresatser att egna sitt lif åt sin nästas väl; han såg nu framför sig en landsförvists tröstlösa lif i en nästan öde och långt aflägsen trakt under ständig polisbevakning, utan hvilkens tillåtelse han icke kunde aflägsna sig ett steg från det föreskrifna området eller skicka ett bref till sitt hem.

Tack vare hans moders och systrars bemedling fick han resa till förvisningsorten på egen bekostnad i stället för med vanlig fångtransport. Denna resa under soldatbevakning i en klumpig öppen kärra var föga bekväm, men han blef likväl glad, då dagen för afresan var inne.

Ehuru han denna dag måste säga farväl till alt som var kärt för hans hjerta, var det likväl en befrielsedag från det odrägliga fängelset. Han längtade att åter få se folk, höra deras röster, iakttaga dem i deras dagliga verksamhet, beundra naturen, hvilken med sin rika omvexling kunde förströ hans sinne.

Omkring fyra månader räckte hans resa till bestämmelseorten, en liten eländig by i guvernementet Irkutsk omkring 200 kilometer från guvernements-staden. Här skulle han nu tillbringa 8 år utan att lemna platsen.

Hans rumskamrat blef skickad till samma ställe. Detta var en verklig lycka för dem båda. De kunde nu uppehålla hvarandras mod och utbyta de intimaste tankar med hvarandra. I annat fall skulle en tillvaro i en eländig och aflägsen by långt bort från den öfriga verlden utan böcker eller tidningar vara föga bättre än i den enskilda fängelsecellen.

De började nu odla en liten jordlapp, till hvilken de hade blifvit hänvisade, och sysselsatte sig dessutom med skomakeriyrket för att på något sätt skaffa sig uppehälle. Men som de hvarken kunde skaffa sig nödigt material ej heller sälja sitt arbete, nödgades de lemna detta yrke. De tillgrepo nu den ena sysselsättningen efter den andra, men med bundna händer var det omöjligt för dem att arbeta, och de blefvo ofte bragta i förtviflan. Från hemmet erhöllo de mycket sällan underrättelser, endast omkring två gånger om året, ty posten, som under vintern, då vägarne äro goda, kommer fram på tre månader, kräfver under vår- och höstbrytningen sex månader. Dessutom måste alla bref och paket, som äro adresserade till de förvista, gå genom så många myndigheters händer, att t. ex. vintersaker, afskickade i god tid, stundom erhållas först på sommaren, då de ej längre behöfvas o. s. v. X. och hans kamrat fingo ofta lida af hunger och köld i följd af den lång-

samhet och oregelbundenhet, med hvilken pengar, bref och paket framskaffades.

Deras helsa försämrades.

De vände sig till myndigheterna med begäran att hänvisa dem en boningsort närmare stad, der de lättare skulle kunna skaffa sig uppehälle. Detta beviljades dem slutligen, ehuru polisbevakningen icke mildrades, och de ej återfingo sina medborgerliga rättigheter. De blefvo likväl glada öfver, att de hade utsigt att förtjena litet mera till sitt uppehälle.

X. blef nu i stånd att spara litet pengar och köpa sig en klensmidesverkstad med nödiga verktyg. Snart började folk göra beställningar hos honom. Han blef känd för sin skicklighet. Han fick beställningar icke blott af sina närmaste grannar utan äfven af sådana som bodde ända till 200 kilometer derifrån. Men polisen, som fruktade, att han skulle sprida sina frisinnade åsigter i grannskapet, förbjöd honom att aflägsna sig så långt.

Detta tryck gick ända till ytterlighet: de ville icke ens tillåta honom att gifta sig, på grund af att äfven hans fästmö var beröfvad sina medborgerliga rättigheter. X. vände sig nu till myndigheterna med begäran att åtminstone inskrifva honom som bonde, så att han kunde få *några* rättigheter att existera. Han väntade en lång tid utan att få något svar. Då reste han till sin fästmö utan att invänta myndigheternas svar. Polisen fick snart kännedom om hans bortovaro och sände med detsamma telegram åt alla håll om hans rymning. Han blef ånyo gripen och förd under soldatbevakning till sin förra bostad. Han skulle kanske länge fått framsläpa en dylik tillvaro, om ej till hans lycka generalguvernören öfver östra Sibirien, en välvillig man, hade kommit till trakten af Irkusk, der han besökte alla förvista. Då han märkte, att X. icke var en vanlig person, och fick veta, att han var en skicklig mekaniker och arkitekt samt hade grundliga kunskaper i ingeniörsvetenskapen, och att han dessutom var en mild och fredlig människa, befalde han, att han skulle erhålla en plats på en mekanisk verkstad vid guldgrufvorna i N. Snart återfick han äfven sina medborgerliga rättigheter, och efter 8 års martyrskap, beröfvad icke blott medborgerligt förtroende utan

äfven rättighet att skaffa sig dagligt bröd genom sina egna händers arbete, blef slutligen hans tillvaro jemförelsevis drägligt, ehuru han aldrig blir kvitt polisbevakningen, ty förvista ryssar, t. o. m. efter den lagliga strafftidens slut, förblifva fortfarande under polisuppsigt, om icke den offentliga så dock den hemliga, hvilket är ännu värre.

Angående X:s kamrat gjorde han flera försök att rymma från Sibirien men blef ånyo gripen och svårt straffad. Slutligen försvann han spårlöst, och för närvarande vet ingen af hans slägtingar, icke ens hans far, hvarest han finnes. Hans moder dog redan för flera år sedan af sorg.

Det kan hända, att han lyckades undfly sina väktare och finna sin tillflykt i något friare land. Det kan också hända, att han icke lefver mera. I alla fall äro båda dessa begåfvade studenter för närvarande afväpnade kämpar och kunna icke mera räknas bland män, som fritt verka för tankens och den personliga frihetens sak, och sådana krafter förgås icke i tiotal utan i tusental i det vidsträckta Ryssland, hvars myndigheter icke blott utsuga landets materiella resurser utan äfven föröda dess bästa moraliska och andliga krafter och sprida sorg och förtviflan i tusentals hem.

Så långt dotterns skildring. Då nu äldste sonen var röjd ur vägen, kunde familjens fiender fritt röfva åt sig dess gods och plundra dess egendom, så att den värnlösa, af sorg förkrossade enkan måste lemna sitt hem . . .

Men familjens lidanden voro ej slut härmed, alt detta var tvärt om endast början. Om sina erfarenheter meddelar en af döttrarna följande: — Jag blef i likhet med mina syskon uppfostad i den ryska tron och vandes från barndomen att anse den ortodoxa kyrkan som den enda rätta. Men alla de böner, mina uppfostrare lärt mig, och som jag hvarje morgon uppläste framför en helgonbild, kunde ej tillfredsställa min själ, ehuru jag var blott ett barn. När jag slutat uppläsa dessa böner, brukade jag med egna ord framlägga mina behof för Gud, ehuru jag aldrig hört någon göra detta.

År 1871 blef jag satt i skola för adliga flickor i staden S., der jag undervisades i språk, konst och andra ämnen, som höra till programmet för dylika undervisningsanstalter. Re-

ligionen behandlades som en död form. Jag hyste likväl i mitt hjertas djup en innerlig gudsfruktan. Men snart blefvo verldens lockelser för starka för mig, som var så svag, och mitt barnsliga förtroende till Gud började försvinna.

År 1877 förflyttades jag till Storfurst Oldenburgs seminarium för adliga flickor i Petersburg. Jag var då 16 år. I denna stora stad med alla dess frestelser, omgifven af verldsliga slägtingar och bekanta, blef jag fullkomligt öfvervunnen af verlden. Jag fortfor likväl att iakttaga kyrkliga bruk, helt maskinmessigt. Under min vistelse i Petersburg var jag ofta inbjuden till hofvet, men dess glans slog aldrig an på mig.

På vintern 1879 dog min fader, och svåra pröfningar började drabba vår familj. På våren samma år slutade jag min kurs och erhöll en mycket förmånlig plats som lärarinna i en kejserlig skola i södra Ryssland med omkr. 3,000 kronors lön samt fria husrum med uppassning. Jag sökte nu min lycka i nöjen, men tröttnade snart. Jag började då med ifver läsa filosofiska arbeten och hoppades derigenom stilla min själs hunger, men förgäfves. Jag kom i svåra tvifvel om hela tillvarons betydelse. I min törst efter sanning blandade sig fruktan för döden. Dessa inre strider dolde jag omsorgsfullt för andra.

År 1881 blef min broder förvist, kort derpå beröfvades vi vårt gods, och en syster insjuknade svårt. Dessa och andra pröfningar förmådde mig att börja läsa det under så många år föraktade nya testamentet. På sommaren sammanträffade jag med min sjuka syster på en badort. Hennes helsa blef sämre för hvarje dag, och jag förstod, att slutet nalkades. Från denna tid började jag med allvar tänka på min egen död.

Jag skulle följa min syster till hennes hem. Hon var ytterst svag, och vi beslöto stanna några dar hos min mor i S. Volga-båten kom dit efter midnatt, och vi beslöto stanna ombord tills på morgonen. Natten var så skön och stilla. Jag gick ut på däck för att möta morgonrodnaden. Det var en oförgätlig morgon — för första gången fick jag se en skymt af »den klara morgonstjernan»; den var så underskön, att jag beslöt i mitt hjerta, att den skulle blifva min ledstjerna för lifvet . . .

Jag måste snart lemna min moder och min syster, hvilkens tillstånd var hopplöst — jag var nästan förtviflad vid afskedet.

Jag studerade nu med ifver nya testamentet och fann snart, att jag ej längre kunde besöka den ortodoxa kyrkan, kyssa helgonbilder o. d. Jag tillkännagaf då för föreståndarinnan, att jag måste lemna skolan, samt skälen derför. Både hon och mina medlärarinnor ansågo, att detta var galenskap och bådo mig stanna kvar. Det var sent på kvällen, och de bådo mig ifrigt stanna kvar åtminstone öfver natten, men jag kände en inre maning, som sade mig: »Dröj icke, i morgon kan det vara för sent!» Det var min lycka, att jag ej stannade.

Man telegraferade nämligen omedelbart till mina slägtingar, att jag blifvit galen, och ville instänga mig på dårhus; andra togo mig för upprorsmakerska mot staten och kejsaren och angåfvo mig för polisen. Hela staden kom i rörelse. Jag måste derför fly till staden X. Men här fingo presterna snart reda på mig och skrefvo till guvernören, nödgande honom att sätta polisen i rörelse; dessutom eggade de en fältskär att afgifva ett falskt vitnesbörd mot mig och sökte på annat sätt förmå domstolen att döma mig till Sibirien. Dessa onda planer gjordes likväl om intet. Just som jag stod i begrepp att lemna staden X., drabbade mig en ny olycka; alla mina pengar bortstulos ifrån mig, så att jag stod utblottad. Genom försynens underliga ledning blef jag hulpen ur denna svåra belägenhet . . .

Så långt hennes egen berättelse. Denna allvarligt gudfruktiga och fredliga kvinna blef jagad från ort till ort af prester och polis, tills hon slutligen måste fly till ett främmande land och uppehålla sig der någon tid. — »Jag längtade likväl beständigt tillbaka till Ryssland», säger hon. »Den upplysning och frihet, jag fann i vesterländerna, i stället för att försvaga denna längtan gjorde den ännu starkare, ty då jag tänkte på det andliga mörker, som råder i Ryssland, fyldes mitt hjerta af djupt medlidande med mitt fäderneslan», och hon lyckades äfven återvända dit men endast för att ånyo förföljas och jagas från ort till ort. Med outtröttlig hängifvenhet, trotsande både förföljelse, köld, hunger och pest, har hon under den förfärliga hungersnöden arbetat på att lindra

folkets såväl andliga som timliga nöd, tills hennes helsa och krafter dukat under.

Dagen för min ankomst till Petersburg afreste en annan dotter i samma familj derifrån till Sibirien att såsom »frivillig» egna sig åt sjukvård bland tyfussjuka. Hon hade börjat studera medicin i Petersburg, tills hon i likhet med alla kvinliga medicine studerande blef förbjuden att fortsätta sina medicinska studier.

Hon upptog nu naturvetenskapliga studier, tills en menniskovän satte henne i stånd att begifva sig till Sibirien och använda sin medicinska bildning som »sjuksköterska». Målet för hennes resa var den sibiriska staden Tiumén, hvarest fläcktyfus rasade förfärligt bland såväl fångar som den öfriga lägre befolkningen. Om ett par veckor angreps äfven den unga kvinnan af fläcktyfus. Hennes kamrater hade intet hopp om hennes återställande. Febern lemnade henne dock till sist, men först efter att hafva åstadkommit så förfärliga härjningar, att hon t. o. m. förlorat förståndets bruk — —

I detta tillstånd måste hon föras hem till sin stackars moder . . .

Men pröfningarnes bägare var ännu icke fyld. Den yngre hemmavarande sonen, hvilkens nervsystem redan tagit skada under familjens olyckor, kunde ej uthärda att se sin älsklingssyster — vansinnig; äfven *hans* förstånd omtöcknades, och han måste intagas på en vårdanstalt för sinnessjuka . . .

XXIX.

Den ortodoxa kyrkan och den nyare sektrörelsen.

Presten Bellustin och »Bysantinismen». — Tsaren och kyrkan. — Ortodox själaspis. — Ortodoxa medgifvanden rörande folkets okunnighet och sekternas högre upplysning. — Pobedanostseffs program. — Allmänt belägringstillstånd. — Lagen och våldet. — Sektrörelsens historia. — Den nyare sektrörelsen. — Grym förföljelse. — Olika omdömen om *stundismen*. — Bref från en *stundist*bonde. — Skändligheterna i Charkow och prins Khilkows m. fl:s protester. — Myndigheterna egga pöbeln till våldsgerningar. — En rättegång mot *stundister*. — Lefvande begrafna i klosterfängelser. — Fångarne i klostret Solovetskij.

I det föregående har den ortodoxa ryska kyrkan i olika sammanhang berörts: dess obskurantism, dess ofördragsamhet, okunnigheten och råheten hos dess presterskap o. s. v. hafva direkt och indirekt påpekats. Det är derför med så mycket större tillfredsställelse som vi här kunna anföra ett sällsynt undantag från sistnämda förhållande. För någon tid sedan insände en rysk prest, vid namn Bellustin, en af honom författad artikel, under rubriken »Bysantinismen i kyrka och stat», till en kyrklig rysk tidning. Af denna artikel fick endast inledningen offentliggöras som ett bevis på prestmannens i fråga »djupa fall» och en välkommen anledning att genom förvisning rödja honom ur vägen. Vi beklaga, att vi ej lyckats erhålla en afskrift af denna artikel i dess helhet; men redan inledningen är af så märkligt innehåll, att vi anse oss böra återgifva utdrag derur:

Frågan om samvetets och den religiösa öfvertygelsens frihet hör ännu till de oafgjorda spörsmålen. Hvarför? Kristendomen i dess

evangeliska betydelse bär sannerligen ej skulden härför. Kristendomen är, enligt dess grundläggares idé, en ovilkorligt fri öfvertygelse om den kristna lärans sanning, fri från allt tvång — icke blott tvång från en yttre makts sida utan äfven från inre våld mot tanke eller samvete. »I skolen förstå sanningen, och sanningen skall göra eder fria.» Detta är enligt Kristi Jesu lära kristendomens grundval, dess kardinalprincip. Att förstå och erhålla en lifserfarenhet af den evangeliska lärans sanning, detta är att vara en Kristi Jesu lärjunge d. ä. en kristen i ordets verkliga mening. Att detta verkligen förhåller sig så, det har han, kristendomens grundläggare, på ett för hvar och en tydligt sätt ådagalagt. Hans lära om köttet och anden kunde många af hans lärjungar ej fatta; och emedan de ej hade begrundat och fattat den, lemnade de mästaren för alltid. Hvad gjorde då mästaren? Utslungade han öfver dem förbannelsens åskor, använde han något våldsmedel, såsom menniskorna i allmänhet göra, för att tvinga dem som en gang slutit sig till hans lärjungars leder att aldrig lemna honom? Visst icke. Alldeles tvärt om. Han vände sig till de tolf, som ännu voro kvar, och sade till dem: »Icke viljen också I gå bort?» D. v. s., om I icke ären fullkomligt öfvertygade, kunnen I fritt lemna mig. På detta sätt handlar sanningen, och den kan icke handla annorlunda, emedan den minsta handling af våld ovilkorligen måste leda till fariseism, d. v. s. lögn under sanningens täckmantel. Antag, att de som lemnat Kristus skulle med våld eller yttre fördelar ånyo hafva tvingats in i de kristnas leder, hvad skulle de hafva bragt öfver hans verk på jorden annat än skada genom sin fariseism? Några få sanna kristusefterföljare voro kvar af den stora mängden kristendomsbekännare, men det var just dessa få som pånyttfödde judendomens och hedendomens murkna och förfallna verld. Det är också lätt förklarligt, hvarför den som är öfvertygad om sanningen icke tvekar att bekänna den, icke förråder den för alt i verlden utan följer den genom alla marter och plagor, ja, in i sjelfva döden.

Men om det förhåller sig så — och det gör det verkligen och otvifvelaktigt —, hur har då inom de till namnet kristna samfunden kristendomens grundläggares kardinalgrundsats kunnat blifva så förvrängd? Detta har mänskligheten det bysantiska väldet att tacka för, ty det var under detsamma som kristendomen helt och hållet förvandlades till fariseism med dess fanatiska dogmatism, med dess nit för ritualistiska former — till en moraliskt rutten i stället för en sedligt uppbyggande makt, som den dock förvisso borde vara enligt dess grundläggares idé, och som den äfven varit under de trenne första århundradena af dess tillvaro. Huru och när skedde denna förvandling och för hvilket ändamål?

Den skedde under den tid — så entusiastiskt skildrad af våra historici, hvilka beskrifvit, icke kristendomen sådan den uttryckte sig

i lifvet, utan »kyrkan», d. v. s. representanterna för ett parti, som kallade sig »ortodoxt», — då Konstantin, kallad »den Store», stälde kristendomen under statens förmyndareskap. Konstantin, hvilken handlade antingen af blindt nit eller med politiska beräkningar — här är icke platsen att undersöka den frågan — ville med sin magt göra ett slut på biskoparnes inre strider, hvilka fördes, icke så mycket öfver läran om Gud som icke fast mer af personliga orsaker, hvarpå bevis skola anföras längre fram. Hvad uträttade han då genom att blanda sig i en angelägenhet, som ej rörde honom? Det enda han uträttade var detta: han förvandlade den andliga striden först till en social och derpå till en politisk kamp. Sedan han först tagit de ortodoxas parti, kunde han i egenskap af herskare ej annat än förfölja det motsatta partiet; arianismens representanter blefvo straffade såsom vanliga brottslingar med landsförvisning och fängelse.

För att ej låta det förra partiet blifva för starkt och för att undertrycka de sista kvarlefvorna af den romerska friheten, tog han sedermera arianernas parti: återkallade de landsförviste, återinsatte dem i sina förra ämbeten och understödde detta parti till sin lefnads slut, förföljande de ortodoxa, särskildt deras förnämste talare Athanasius af Alexandria. Det är från denna tid som kristendomen varit förvandlad till ett vapen för vinnande af politiska syften och ett redskap för människans sämsta lidelser. Denna s. k. »kyrkans frid», hvilken skänktes af Konstantin, var början till alla våldshandlingar i kristendomens namn, hvilka gjort den till en barbarismens och blodsutgjutelsernas religion i högre grad än t. o. m. de flesta hedniska religioner. I dag är det det ortodoxa partiet, som med kejsaren i spetsen triumferar och med den verldsliga makten förföljer kättarne, såsom de brukade kallas; i morgon är det kättare, som, likaledes med kejsaren i spetsen, triumfera och ännu mera grymt förfölja de ortodoxa — i båda fallen landsförvisningar, plundring af kyrkor och enskild egendom och strömmar af kristnas blod, men icke längre utgjutet af hedningar utan af de kristna sjelfva. Sådan är det bysantinska väldets historia ända till slutet af dess tillvaro, och hvars inflytande, till mänsklighetens sorg, icke upphörde med dess slut.

. . . . Och detta är hvad statens förmyndareskap har lyckats bringa öfver kristendomen på mindre än ett århundrade: det förvandlade den till en fariseism mera oförsynt, mera förderflig än den, mot hvilken Kristus Jesus uppträdde under sitt lif på jorden, förvandlade kyrkans representanter till nesligt lismande hofmän och smickrare, såsom en Eusebius af Cæsarea under Konstantin och en hel mängd af liknande oratorer och loftalare öfver »den allragudomligaste kejsaren», och legioner af likadana män i senare tider, hvilka bekymrade sig oändligt mycket mera om den kejserliga gunsten än om Kristi sak på jorden och för ernående deraf alltid voro redo att välsigna hvilken illgerning som helst, lofva strafflöshet från Gud för hvilket brott som

helst. Samma fariseism möjliggjorde dessa fasansfulla tilldragelser inom den bysantinska dynastien, hvilka historien omtalar, från de »andra Flavianerna» — hvilkas representant, Konstantin den store, strypte sin son och tronarfvingen Crispus, sin hustru Fausta, dödade sin svärfader Maximianus, sin svåger Licinus etc., under det att båda hans söner började sin regering med att döda tvenne bröder och sju nevöer och slutade med att döda hvarandra — ända till den sista dynastien, *Paleologernas*, af hvilka hvar och en utan undantag utmärkte sig för illgerningar, hvilka skulle vara tänkbara i en verld af hedendom, men hvilka man icke ens skulle anse möjliga inom kristendomen, om ej historien bekräftade dem. Och inför de mest fasaväckande gerningar lugnades gerningsmännens samveten fullkomligt genom den »fullkomliga förlåtelse och absolution», som kyrkans representanter tilldelade dem i utbyte mot vissa »prerogativ», mot tillräcklig belöning — m. e. o., för att tillfredsställa sitt penningebegär och sin maktlystnad offrade de alt som är heligt och vördadt inom mänskligheten.

Efter att hafva framstält det förderfliga inflytande på staten sjelf, som statens förmyndareskap öfver kyrkan utöfvade, fortsätter författaren:

Den verldsliga makten gick förut, och hela samhället följde efter på den olycksdigra vägen: i stället för att sträfva efter sedlig förbättring, hvari, enligt evangelium, hela kristendomens väsende består, riktades all uppmärksamhet på teologiska hårklyfverier, förläggande den högsta kristliga dygden i strider *om*, i stället för lif och vandel *uti* tron. Alla föreställningar och begrepp blefvo till den grad förvirrade, inskränkta och förmörkade, att samhällets mest oundgängliga behof försummades, t. ex. massornas intellektuela och moraliska utveckling — dessa behof, utan hvilkas tillfredsställande samhället i längden nödvändigt måste gå under . . . .

Ryssland erhöll kristendomen från Bysanz. Men det var icke kristendom i detta ordets sanna mening, utan snarare en religion af yttre former och ceremonier med en fanatisk dogmatism, en fariseisk ofördragsamhet af alt hvad tanke- och samvetsfrihet heter.

Apostlarnes bysantinske efterträdare, som kommo till väldet öfver de religiösa angelägenheterna i Ryssland, förde äfven med sig sina bysantinska tendenser i öfrigt. De, öfver hvilka man på detta sätt regerade, kunde naturligtvis ej annat än göra uppror mot deras tyranni.

Från de s. k. Strigolnikerna [1]) till Judaiserarnes sekt, hvilka sekter förnämligast protesterade mot simonien, biskoparnas och klostrens missbruk, ända till de senare separationerna i massa från den herskande kyrkan, följde revolt på revolt. Ehuru dunkelt och svagt var

---

[1]) »Strigolnik» = klippare, så benämda efter sin ledare Carpus från Novgorod, hvilken idkade barberareyrket.

dock Ryssland genomträngdt af medvetandet att bysantinismen icke är den sanna tron, den gudomliga religionen, som kan tillfredsställa människans medfödda sanningskraf. Häraf det allmänna frågandet, äfven bland massorna, efter böcker rörande »gudomen och de gudomliga tingen». Men den yttre myndigheten trädde mellan och straffade efter bysantinskt mönster alla som protesterade med fängelse, tortyrer och bål. Hvad blef då resultatet annat än hvad som alltid och allestädes måste följa på religiösa valdshandlingar: separationerna från den herskande kyrkan icke blott ej upphörde utan äfven ökades!

Men dessa separationer äro endast den yttre formen för protester mot den från Bysans ärfda religionen. Det gifves ännu en annan inre protest, oändligt mera allvarlig och betydelsefull än alla dessa separationer och affall, hvilka framkalla strider inom samhällslifvet och ej kunna vara annat än skadliga för samhällsorganismen.

Det enda medel, hvarigenom vi kunna kämpa oss ut ur den närvarande ställningen, är en ovilkorlig frihet för samvete och religiös öfvertygelse. Det är ovigtigt för staten, om en person erkänner det ortodoxa eller det »gammaltroende» presterskapet, eller om han ej erkänner något presterskap alls, om han omgifver sin gudstjenst med de mest lysande ceremonier eller tillfredsställer sina andliga kraf i den enkelhet, som evangelium bjuder. Hvad som är af vigt det är att kristendomen utöfvar inflytande på det sedliga lifvet i samhället, och detta inflytande åstadkommes genom den af Kristus Jesus åt mänskligheten uppenbarade sanningen, hvilken är full, fri och ren från alla mänskliga påfund.

Kristi rike är icke af denna verlden, och denna verlden med alla lagar för dess tillvaro har intet att skaffa med detta rike; dess kraft ligger i dess eget väsende och ej i något mänskligt förmyndareskap. Alla dessa förmyndareskap och alt detta skydd — mänskligt skydd för Guds verk på jorden! — äro ej blott icke befalda af Kristus Jesus utan t. o. m. bestämdt och tydligt förbjudna. Alla som draga svärdet till skydd för hans verk på jorden skola förgås med svärd, har han sjelf sagt. Och hans ord har icke förgåtts under de 19 århundraden, kristendomen existerat på jorden, utan bekräftat sig sjelft tusen gånger.

Vi hafva ofvan påpekat biskoparnes missbruk, hvilka fortplantades från Konstantinopel till Ryssland, och de protester, som framkallades mot dem från folkets sida.

Efter att hafva skildrat utpressningar och grymheter, till hvilka kyrkans tjenare gjorde sig skyldiga — dervid bl. a. anförande en viss Theodorus, som, efter att af metropoliten i Konstantinopel hafva köpt biskopssätet i Rostow, plundrade, brände och korsfäste några af sina underlydande, under det han afskar näsa och öron på andra samt skändade deras kvinnor och derpå kokade dem lefvande i kittlar o. s. v. — säger han:

»Om vi taga i betraktande, att Teodorus icke alls var något undantag, må vi väl fråga: Kunde väl ett dylikt biskopsämbete vara det ljus för Ryssland, som borde gifva det en sedlig väckelse och göra dess inbyggare fruktbringande för det goda; det ljus, hvilket, enligt Kristi Jesu lära, borde sättas på en ljusstake? De bysantinske ljusbärarnes efterträdare af ryskt ursprung gingo till största delen samma väg . . . .

Här kommer Bellustins artikel till ett plötsligt slut. Censuren, som låtit det föregående passera endast för att så mycket lättare kunna komma åt och rödja denne liberala prestman ur vägen, tillät ej mera af den märkliga afhandlingens bäska sanningar offentliggöras. Presten blef omedelbart derpå instämd inför en kyrklig domstol för att stå till svars för att hafva anfallit den bestående ordningen, hvarefter han om någon tid förvisades.

Den heliga synodens generalprokurator, den beryktade Pobedanostseff, har nyligen i en skrifvelse, offentliggjord i en engelsk tidskrift, upprepat den gamla ryska satsen, att den ortodoxa ryska kyrkan står under Kristi omedelbara öfverhöghet, och att tsaren icke är något annat än en »son» till denna kyrka, likasom öfriga rättrogna ryssar. Detta sista påstående skulle ega sin riktighet, om den ryska kyrkan endast vore en gren af den österländska ortodoxa kyrkan, hvilken egentligen är en konfederation af flera kyrkor, men tillämpadt på den förstnämda kyrkan är det grundfalskt. I landets grundlagar beskrifves tsaren såsom »den högste försvararen och bevararen af den herskande trons dogmer», och omedelbart derpå heter det, att »sjelfherskaren utöfvar sin makt och sitt välde i den kyrkliga administrationen genom den allraheligaste synoden, hvilken väljes af honom sjelf»; dess förslag kunna aldrig blifva lag utan kejsarens stadfästelse, och dess påbud utfärdas aldrig i kyrkans utan i tsarens eget namn. Hvarje provins utgör ett biskopsstift under en biskop, som tillika med sitt råd lyder under den heliga synoden. Den kyrkliga administrationen ligger uteslutande i händerna på det aflönade »svarta» presterskapet (munkar och biskopar), som måst lefva i celibat, till skilnad från det »hvita» presterskapet, som icke åtnjuter någon lön, och för hvilka äktenskapet är obligatoriskt.[1])

---

[1]) De få likväl ej gifta om sig, i fall hustrun dör, men väl hafva frillor. Detta med stöd af Pauli ord, att en äldste skall vara »en enda hustrus man».

Dessa »hvita» prester, vanligen mycket råa och okunniga, lefva af hvad de godtyckligt utpressa från folket. — Från tsaren utgår sålunda det andliga såväl som det verldsliga väldet.

Begreppen stat och kyrka äro i folkmedvetandet ett och detsamma. Om t. ex. en ortodox rysk undersåte eller ett samhälle öfvergår till någon af de många sekterna, kallas de icke längre »ryska» utan »sekteriske» o. d. Häraf följer med nödvändighet, att det måste vara kyrkans förnämsta omsorg att hålla folket nere i okunnighet och fullkomligt slafveri under det despotiska tsarväldet.

Rörande den för sistnämda ändamål afpassade andliga vård och själaspis, som den ryska ortodoxa kyrkan består sina »barn», hänvisa vi till skildringar af kyrkliga förhållanden, hvilka förekomma på andra ställen i detta arbete. Här må dock några exempel anföras. För folket hafva de kyrkliga dogmerna föga eller ingen betydelse. De allra flesta äro okunniga om deras innehåll, och om några af dem än inlärt åtskilligt af kyrkans läror, begripa de likväl ej deras innehåll. Ur en skrifvelse, som vi erhållit från en med sitt folks religiösa ståndpunkt grundligt förtrogen ryss, återgifva vi följande:

»Ehuru den grekiska kyrkan icke lärer, att bilderna eller *ikonerna* skola dyrkas såsom hedniska afgudar, intaga de likväl samma plats som afgudabilder i den stora massans föreställningssätt.

För några få dagar sedan besökte jag en ensam kvinna i en bykoja och frågade henne, om hon icke kände det ensligt och dystert att lefva ensam i sin koja. Hon svarade mig: 'Jo, jag är i sanning ensam i min koja, ensam med *gudarne!*' [1]) i det hon pekade till vrån, der bilderna hängde. Detta är ju intet annat än groft afguderi under kristendomens täckmantel. Visserligen kallar ingen rysk prest dessa bilder för gudar, men genom att lägga denna stötesten i det okunniga folkets väg, uppfostra de dem i sjelfva verket till afguderi. Vidare finnes det en bön i den grekiska kyrkans bönebok, kallad '*Bönen till Herrens Kors*', öfver hvars innehåll hvarje lefvande kristen måste blygas. Den begynner med orden i 68:de Psalmen: 'Må Gud stå upp! Må hans fiender förskingras!' och vidare heter det: 'O, du allravördnadsvärdaste och lifgifvande Herrens kors! hjelp du mig tillika med den heliga Jungfrun, Guds moder, och alla helgon för evigt! Amen!' Stundom kan man komma öfver ett tryckt blad,

---

[1]) Stundom får man höra bönder, när de skola köpa bilder på torget säga »*bogi*» (gudar), under det de mena bilder. *Förf.*

på hvilket tio helgonbilder äro tryckta, och hvilket kallas: '*Förteckning på olika helbregdagörelse-nådegåfvor, gifna af Gud åt olika helgon, samt dessas åminnelsedagar'*. Der läses bl. a. följande: 'För öppnandet af en blinds ögon, bed till den allraheligaste Guds Moder i Kasan. Den 8:de juli. — Om helande af ögonsjuka — till den heliga martyren Mina från Egypten. Den 11:te november. — Om deras frälsning, hvilka hafva dött i obotfärdighet — till den helige Paisius den Store. Den 19:de juni. — Om botande af hufvudvärk — till den helige martyren Antipas. — Om kunskap i konsten att måla helgonbilder — till aposteln Johannes den gudomlige. Den 26:te september.' Utom listan på olika sjukdomar finner man en uppgift på de helgon, till hvilka man bör bedja i händelse af torka, missväxt, eldsvåda, åskslag eller skeppsbrott; att förekomma bråddöd, upplysa studerandes förstånd, afhålla onda andar från människor och boskap, bota för dryckenskap, återfinna förlorade föremål och bevaras för trolleri. Jag vet från god källa, att en framstående och inflytelserik rysk prestman yttrat om denna 'Innehållsförteckning': 'Det är en skam för vår kyrka, att sådana saker få tryckas och spridas inom dess område.'»

Nära tusen år har den ortodoxa kyrkan oinskränkt herskat öfver massorna, och likväl har det stora flertalet af dess medlemmar ej ens kännedom om dess förnämsta dogm, treenighetsläran. Grefve Tolstoy, hvilken sökt utröna, huru stor procent af bönderna visste, hvilka de tre personerna i gudomen, enligt treenighetsdogmen, äro, har kommit till det öfverraskande resultatet, att »icke en bonde på tio — knappast en på hundra — har det minsta begrepp om kyrkans treenighetslära.» »Jag måste», säger han, »hafva frågat några hundratal pilgrimer, hvilka de tre personerna i gudomen äro. De flesta hafva svarat: Jesus, den Heliga Jungfrun och den Helige Nikolaus.» De bibehålla i sjelfva verket en mängd hedniska föreställningar under formkristendomens tunna omhölje, likasom den ortodoxa kyrkan i likhet med alla statskyrkor ej är något annat än en hednisk institution under namn af kristendom.

Den själaspis, af hvilken massan af folket hufvudsakligen lefver, nämligen helgonsagorna, är ofta alt annat än ortodox. Så framställes i sagan om »Noa den gudlige» djefvulen såsom Guds yngre broder, och i andra sagor, såsom i »Djefvulen och Skomakaren», framställes djefvulen som en hygglig »kamrat». I sjelfva verket är i den ryske bondens föreställ-

ning vår herre, hvilken representeras af böndernas plågare, ämbetsmännen och presterna, en mycket grymmare potentat än djefvulen, som företrädes af trollkarlarne, hvilka äro böndernas likar och uppträda som deras vänner. Sålunda spelar djefvulen ofta rolen af bondens hjelpare. Äfven helgonen använda djefvulen i sin tjenst, såsom i sagan om »Den Helige Johannes och Djefvulen»:

Då den helige Johannes en dag satt utanför sin koja försjunken i heliga tankar, kom djefvulen och kröp ned i en tunna bredvid honom. Johannes slog ett kors öfver tunnan, så att djefvulen ej slapp ut. Efter att hafva suttit flera dygn i denna fångenskap började djefvulen bedja Johannes släppa ut honom. Johannes, som ville komma till apostlarne i Jerusalem, men ej kunde, sade då till honom: »Om du låter mig rida på din rygg till messan i Jerusalem, skall du få komma ut.» Detta gick djefvulen in på, och Johannes fick en hastig skjuts till Jerusalem, der han fick träffa de andre apostlarne.

I andra helgonsagor kifvas helgonen och bedraga både hvarandra och vår herre. I legenden om »Den underbara Korntröskningen» berättas sålunda, hurusom den helige Johannes, »den godhjertade», en dag var ute och vandrade här nere på jorden i sällskap med de andra apostlarne. Det blef sent på kvällen, och, uttröttade, knackade de på hos en *mushik* och begärde logis; denne vägrade, då han såg, att de voro så många, men gaf slutligen med sig, då de lofvade att på morgonen hjelpa honom tröska hans korn. Då *mushiken* tidigt på morgonen kom och ropade på dem, voro alla apostlarne villige att gå och tröska, men Johannes öfvertalade dem att sofva litet längre. Då *mushiken* efter en stund kom tillbaka och fann dem sofvande, tog han ett ris och gaf den som låg närmast ett kok stryk, och detta råkade vara Johannes den godhjertade. »Stopp!» skrek Johannes, »vi skola genast komma.» Men då bonden gått, sade Johannes: »Bah! Han slår oss, som om vi vore pojkslynglar, och vill ändå, att vi skola tröska åt honom. Nej, pass, låt oss sofva ett tag till»; och apostlarne somnade på nytt, medan Johannes smög sig längst bort till väggen. Om en stund kom bonden ånyo, och Johannes sträckte på sig helt lugnt. Men bonden tänkte som så: »Hvarför skall jag slå samme man?» och började bearbeta honom som låg längst bort. — Samma löfte upprepades, men bröts på samma sätt, och Johannes lade sig denna gång i midten, men fick äfven för tredje gången stryk, då bonden kom, hvarpå han med sina kamrater gick och tröskade.

I legenden »Den Helige Elias och den Helige Nikolaus» berättas om en bonde, som var mycket nitisk i att dyrka den Helige Nikolaus men helt och hållet försummade den Helige Elias. Då de båda helgonen en dag gingo förbi hans åkerfält, hvilka grönskade af

den uppspirande brodden, utropade den Helige Nikolaus: »Hvilken rik skörd får ej denne man; och det är bara rättvist, ty han är en god bonde, som fruktar Gud och ärar helgonen. Rikedomen kommer till den rätta personen.» — »Ah», svarade den Helige Elias, »det återstår att se», och det vredgade helgonet sade, att han skulle sända hagel och storm på åkern. Då Nikolaus fick veta detta, sprang han till bonden och rådde honom att genast sälja sin åker till *popen* i den Helige Elias' kapell. Några veckor senare gingo de båda helgonen i sällskap samma väg. »Se», sade Elias, »huru väl jag bearbetat bondens åker. Knappt en kärfve finnes kvar!» — »Det är sant», sade Nikolaus, »men du har förstört skörden för *popen* i ditt eget kapell, hvilken köpt åkern af bonden.» — »Gör ingenting», sade Elias, »jag skall löna min *pop* och låta honom få dubbelt större skörd än någonsin». — Den Helige Nikolaus sprang till bonden än en gång och rådde honom att återköpa grödan, hvilket han gjorde med stor vinst. Så fortgår striden: Elias vredgas och hotar, Nikolaus hjelper sin skyddsling med all slags list. Till slut, då alla hans planer omintetgjorts, utropar Elias: — »Broder, du har bestämdt omtalat för bonden, hvad jag sagt.» — »Nonsens!» utropade den Helige Nikolaus, »huru kan du beskylla mig för något sådant?» — »Du må säga hvad du vill, jag är öfvertygad om, att du ställt till alltsammans. Men du kan vara öfvertygad om, att bonden skall få höra utaf mig än en gång!» — »Men hvad ämnar du göra honom?» — »Det är min sak, som jag ej skall anförtro åt dig.» — Den Helige Nikolaus skyndade till *mushiken* och befalde honom köpa två ljus, det ena tjockt som hans vrist och värdt en rubel, det andra smalt som ett halmstrå och värdt endast en kopek, samt att infinna sig på vägen på viss tid och ort.

»Hvart går du?» frågade de båda helgonen, som mötte honom. »Till kyrkan för att ställa det här ljuset framför den Helige Elias, min välgörare, hvilken varit så frikostig mot mig.» — »Och det der smala ljuset?» — »Det duger nog åt den Helige Nikolaus», sade bonden och fortsatte sin väg. — »Hvad säger du derom, Elias?» sade den Helige Nikolaus. »Du anklagade mig för att hafva skvallrat för bonden. Jag hoppas du nu inser, att du tagit fel.»

Till och med ryska kyrkans egna myndigheter medgifva, att det är sämre beställdt med upplysningen bland kyrkans medlemmar än bland sekterna. I en predikan mot sekteristerna säger biskop Nikanor i Charkow bl. a. följande:

»*Stundismen* ter sig, i jemförelse med det mörker, hvari vårt ortodoxa folk befunnit sig, för mången som ett ljus . . . ., och den är ett ljus, som belyser. De lära sig alla läsa och skrifva; alla läsa de både i hemmet och offentligt bibeln, utlägga, predika och studera den . . . . Hvarje protestant är skyldig att lära sig läsa. T. o. m.

vår ryske tatar, en muselman, är skyldig att lära sin gosse och sin flicka läsa. Hvarje *mulla* (prest) är sjelfskrifven lärare för gossarne, och hvarje *mollas* (hustru) är förpliktad att undervisa flickorna.... Om vi betrakta *raskolnikerna* inom vår kyrka, så finna vi, att äfven bland dem erhålla barnen bättre undervisning än inom ortodoxa familjer. I hvilken tro, i hvilken kyrka kan en troende födas, lefva och dö utan att studera sin tro och sin kyrkas läror? Endast hos oss. Det är bedröfligt skamligt men sant.... Endast 20 barn på 2,000 invånare bevista någon skola; endast 1 till hälften läskunnig finnes på 100, som icke kunna läsa; endast 1 som till hälften känner vår troslära på 100, som äro fullkomligt okunniga derom, och hvilka i hvarje helgonbild se en gudomlighet. Om nu en sådan medlem af den ortodoxa kyrkan öfvergår till *stundismen*, så blir det genast klart för honom, att han varit en afgudadyrkare.» [1])

Liknande medgifvanden af framstående kyrkans tjenare förekomma i mängd, icke blott rörande okunnigheten bland massorna utan äfven bland det lägre presterskapet, hvars medlemmar af en biskop betecknas såsom »råa och okunniga». [2]) En del af det grekiska presterskapet, som utbredde kristendomen i den slavoniska verlden, voro bärare af en rudimentär kultur, hvilken slog rot bland elfte och tolfte seklets ryssar, men som ånyo bortsopades under en trehundraårig kamp mot inkräktande nomadstammar.

Genom denna långvariga kamp afbrötos alla intellektuela sträfvanden. Presterna upphörde att studera grekiska, som var den tidens kulturspråk; de t. o. m. glömde gammal slavoniska, hvarpå den heliga skrift blifvit öfversatt, och på hvilket språk gudstjensten förrättades. Läskunnighet blef ytterst sällsynt; de flesta af presterna kunde ej läsa utan inlärde liturgien utantill af sina företrädare. Under det att vesterlandet småningom höjde sig ur medeltidens barbarism, återföll Ryssland i ett tillstånd af nästan hedniskt mörker, dess officiella religion nedsjönk till en blandning af fetischism och shamanism under namn af kristendom, och i detta tillstånd har den befunnit sig till den dag som i dag är.

Under det ryska folkets kamp för sin tillvaro gent emot tatarernas välde, och sedermera polackar och svenskar, hvarvid

---

[1]) Tidningen »Jushni Krai» för d. 28 mars 1885.

[2]) En biskop i Tomsk säger i en predikan om sekterismen, att presternas råhet och okunnighet är orsaken till sekternas tillväxt.

ryssarne alltid haft att göra med fiender af en annan tro såväl som af en annan nationalitet, har den halfhedniska ortodoxien sammanväxt till ett med nationen, så att den ryska statsreligionen under det ryska väldets tillväxt blifvit identisk med den högryska patriotismen.

Detta förklarar delvis, ehuru det visst icke rättfärdigar, de ryska myndigheternas absoluta ofördragsamhet mot alla sekterister. Ehuru många af det högre ryska presterskapet till sin öfvertygelse äro ateister, uppträda de likväl såsom de mest nitiska renlärighetsifrare gent emot sekteristerna. Ytterst få af den ryska öfverklassen tro på kyrkans läror eller hysa någon vördnad för dess ceremonier. De gå sällan eller aldrig till kyrkan och betraktas af det lägre folket såsom tillhörande en annan religion, men icke desto mindre ifra de — med undantag af det växande liberala framstegspartiet — för ortodoxiens upprätthållande.

De medel, som användas för den hastigt tillväxande sekterismens bekämpande, äro öfverhetens svärd och kyrkans bannstrålar, d. v. s. förföljelse, hvartill motstycken i barbarisk grymhet endast kunna påträffas i den äldsta kyrkans historia och under inkvisitionens tidehvarf.

Den ryske inkvisitionsgeneralen och den förkroppsligade panslavismens idé, den Heliga Synodens generalprokurator Pobedanostseff, hvilken utgör den ledande anden i Rysslands nuvarande regering, säger i en af sina senaste rapporter till tsaren bl. a. följande, hvilket i få ord betecknar den ryska statskyrkans politik gent emot andra trosbekännare:

»Den Heliga Synoden och inrikesministeriet hafva träffat öfverenskommelse att vidtaga de strängaste åtgärder för att bevara ortodoxien och med rötterna utrota det otäcka tyska ogräs, som vuxit upp på vår kära ryska jord, och hvilket mer och mer kväfver den, ju mer man visar sig svag och undfallande gent emot detsamma. Vi hafva icke blott att göra med några ceremonier utan med sekterister, som äro ytterst skadliga för vårt samhällslif. Hvilka de än må vara — ryssar, tyskar, fransmän — det gör detsamma: vi måste utrota dem och behöfva icke aflägga räkenskap inför någon för våra handlingar.» [1])

Ofvan anförda uttalande lemnar i fråga om tydlighet in-

[1]) Ur tidningen »Jushni Krai», för den 16 juni 1892.

genting öfrigt att önska. Pobedanostseffs program är statskyrkosystemets följdriktiga genomförande och tillämpning i de minsta detaljer. Han skyr inga konsekvenser, ryggar ej tillbaka för de omänskligaste grymheter, som måste begås för systemets genomförande: han har verldens förnämste sjelfherskare med en millionhär bakom sin rygg.

Likasom den största och mest befolkade delen af det ryska riket befunnit sig i belägringstillstånd eller under krigslag alt sedan den nuvarande kejsarens tronbestigning, med myndighet för guvernörer, *natchalniker* och polischefer att utfärda utomordentliga order och bestämmelser i alla saker rörande bibehållandet af allmänt lugn och statens trygghet, att förbjuda alla offentliga och t. o. m. enskilda möten och sammankomster, att bestämma öfver öppnandet och tillslutandet af alla kommersiella och industriella inrättningar, att utan dom och ransakning fängsla och förvisa personer endast på grund af misstankar eller rent af godtycke, att anställa ransakning i såväl enskilda bostäder som offentliga inrättningar, likaså har den ortodoxa ryska kyrkan, den verldsliga despotismens högra hand, så att säga, proklamerat ett andligt belägringstillstånd, med utomordentlig makt för dess tjenare att, utom en mängd lagar, *ukaser* och »order» rörande kyrkans värnande och utbredande, vidtaga hvilka utomordentliga åtgärder de finna för godt för bekämpande af kätteri och stärkande af kyrkans makt. En kinesisk mur af lagar och *ukaser* är uppförd omkring denna kyrka med portar öppna för tillträde men tillslutna för utträde, vaktade icke blott af stridsmän med andens vapen utan äfven af gendarmer och polisbetjente. Endast en hastig blick på den ryska strafflagen, »titeln» II, hvari förekomma »sektioner», som handla om »brott mot tron», skall öfvertyga härom. »Sektionen» 188 t. ex. bestämmer, att om en person öfvergifver den ryska kyrkan, skall han öfverlemnas åt de kyrkliga myndigheterna att förmanas och undervisas; hans omyndiga barn skola tagas ifrån honom och ställas under regeringens förmyndareskap, hans fasta egendom skall lämnas i händerna på en »administrator», och familjefadren skall ej hafva någon kontroll öfver någondera, tills han högtidligen afsvurit sig sina villfarelser. »Sektionen» 196 för-

klarar, att alla personer, som göra sig skyldiga till att bidraga till utbredande af någon af de befintliga sekterna eller till bildande af någon ny sekt, skola beröfvas alla medborgerliga rättigheter och förvisas på lifstid antingen till Sibirien eller Transkaukasien. Dessa anförda »sektioner» angifva grundtonen i den ryska kyrkliga lagstiftningen. En hel volym skulle kunna fyllas af »förordningar» och »*ukaser*» af liknande art. Men då alla dessa lagar, undantagslagar och bestämmelser visat sig oförmögna att skydda kyrkan mot kätteri, tyckas de högsta kyrkliga myndigheterna hafva öfverlemnat åt de lokala andliga och verldsliga myndigheterna att vidtaga hvilka åtgärder de behaga för kätteriets utrotande. Det är lätt att inse, och det följande skall visa, hvilket gränslöst godtycke och hvilka grymheter ett sådant förhållande måste framkalla.

Den separatistiska rörelsen inom den ortodoxa ryska kyrkan var ursprungligen en protest mot den af patriarken Nikon 1659 utgifna reviderade messboken och några i samband dermed införda förändringar i ritualen, hvilka, ehuru en återgång till grekiska kyrkans bruk, af folket betraktades som nyheter af antikristiskt ursprung. Dessa förändringar, i våra ögon idel bagateller — såsom t. ex. att göra korstecknet med tre fingrar i stället för två, att skrifva namnet Jesus med *J* i stället för *I*, att använda det likarmade schweiziska korset på hostian i stället för det romerska med tvärbjelken kortare än stammen, att vid kyrkliga processioner först vända sig »mot solen» (åt öster) i stället för »med solen» (åt vester) o. s. v. — hade så stor betydelse för den tidens separatister, att de hellre än att underkasta sig desamma sleto knutpiskan in på bara benen, läto sig marteras på sträckbänken eller dödas på stupstocken och på bålet. Detta fanatiska motstånd mot dylika meningslösa obetydligheter[1]) finner sin enda förklaring i den ortodoxa moskovitiska fetichismen, enligt hvilken den är god kristen, som står upprätt under gudstjensten, kysser korset, helgonbilderna och ikonerna utan att andas eller öppna läpparne, förtär oblaten utan att låta den krossas mellan tänderna.

[1]) Efter Peter den Stores uppstigande på tronen riktades *raskolnikernas* protest äfven mot honom, hvilken de betraktade som antikrist, och derigenom erhöll denna rörelse en varaktigare betydelse.

bugar sig morgon och afton tre gånger för *ikonerna* (bilderna), så att han vidrör golfvet med pannan, eller åtminstone så att ryggen bildar en rät vinkel mot benen o. d.

Denna protest mot samvetstvånget, om hvars innebörd troligen ingen af den tidens separatister hade någon aning, var en surdeg, som lades i den ryska samhällskroppen, och dess första verkan var att gifva upphof åt de äldsta *raskolnikernas*[1]) sekt med dess olika förgreningar.

Delvis ur denna mer eller mindre ortodoxa rörelse och delvis bredvid och oberoende af densamma har uppstått en högst märklig och intressant rationalistisk sektrörelse, hvilken alt mer och mer gripit omkring sig, trots den grymmaste och mest ihållande förföljelse från myndigheternas sida, och hvilken rörelse utan tvifvel utgör en betydelsefull faktor i den omdaningsprocess, som försiggår inom det ryska samhället. De första yttringarne af denna rörelse märka vi redan så tidigt som 1370, då en prest, vid namn Nikito, och en barberare, vid namn Karp, gåfvo upphof å *strigolnikernas* sekt (af ordet *strigolnik* = barberare), som förkastade presterskapet, sakramenterna och bikten och t. o. m. förnekade bibelns ofelbarhet. Denna sekt utöfvade dock föga inflytande. Hundra år senare, eller omkring 1470 uppstod i staden Novgorod de s. k. »*Judaiserarnas*» sekt genom en judisk lärd, vid namn Shkari eller Sakarias. Denna märkliga sekt, hvilken vann många anhängare inom den ortodoxa kyrkan, deribland det fria Novgorods siste furste Alexander Olelkovitch, förnekade på strängt logiska grunder treenigheten, sakramenterna, bilder- och helgondyrkan och motsatte sig munk-celibatet såsom stridande mot människonaturen.

Sedermera utvecklade sig inom *raskolnikernas* sekt, isynnerhet bland en af dess förgreningar, de s. k. *bespopovtsi* (de prestlöse), olika rationalistiska sekter, såsom *chlisterna, dukhobartserna* och *molokanerna* m. fl., hvilka alla förkastade den ortodoxa kyrkan eller t. o. m. betraktade henne tillika med tsardömet såsom antikrists välde.

I den senaste utvecklingen af sektrörelsen i Ryssland

[1]) Ordet *raskol*, som ordagrant betyder *söndring*, brukas dock mest om de gammaltroende och med dem närbeslägtade sekter.

hafva de s. k. *stundisterna* spelat en framstående rol. Ehuru utgången från den tyska pietismen, hvilket sektens benämning, *Stunda*,[1]) angifver, kännetecknas likväl denna rörelse af större frisinne än den germaniska pietismen. Oberoende af hämmande dogmsystem och hierarkiska inflytelser, hvilka hämmande inverkat på den vesterländska pietismen, har denna rörelse fritt utvecklat sig efter sin inre art, hvadan den, ehuru i allmänhet hyllande de s. k. evangeliska lärorna, likväl lägger hufvudvigten vid en lefvande och praktisk kristendom. Man finner derför inom denna sekt olika åsigter i dogm- och ceremoni-frågor, hvilka likväl ej hindra den broderliga endrägten. Somliga hylla t. ex. de troendes dop, under det andra bibehålla barndopet, medan en del helt och hållet förkasta alla s. k. sakrament, hvadan för närvarande under benämningen *stundister* ofta inbegripas evangeliska protestanter, baptister, kristna, hyllande samma åsigter som kväkarne o. s. v. På senaste tiden hafva många af dessa sekterister tagit inflytande af Tolstoyismen, hvilken har så mycket gemensamt med en mängd af Rysslands moderna sekter.

Såsom ett sorgligt betecknande sakförhållande måste i detta sammanhang i sanningens intresse påpekas, att dessa *stundister*, hvilka äro föremål för den mest barbariska förföljelse från de ryska myndigheternas sida, stundom äfven trakasseras af *lutherska* prester i Ryssland.[2]) Det har sålunda händt mer än en gång, att luterska prester hafva angifvit *stundister* för de ryska myndigheterna. Detta skamliga hand-

[1]) En rysk bonde, vid namn Mikael Ratushni, arbetade hos en tysk pietistisk kolonist i den tyska kolonien Rorbach i södra Ryssland, bevistade de tyska pietisternas uppbyggelsestunder, hvilka de benämde »*Stunde*», och greps dervid af den evangeliska rörelsen, hvilken han fortplantade bland sina grannar, och som sedan spridt sig som en löpeld, snart sagdt öfver hela det vidsträckta riket, isynnerhet i dess sydliga delar.

[2]) I en nyligen anländ skrifvelse från en tillförlitlig person i Saratow heter det: »Tyska baptisterna hafva erhållit tillåtelse af guvernören i Saratow att inom staden öppna en samlingslokal för sina religiösa sammankomster, men luterske pastorn X har skrifvit en ansökan till guvernören, att han måtte förbjuda de tyska baptisterna att hålla sammankomster, och försöker på alla möjliga sätt att hindra dess verksamhet.»

På andra orter hafva likaledes luterska prester öfverantvardat sekterister i de ryska myndigheternas händer!

lingssätt af ett protestantiskt presterskap, som sjelft förföljes i Ryssland, skulle förefalla otroligt, om ej historien erbjöde alt för många exempel på ofördragsamhet och förföljelse mot olika tänkande äfven från det prostetantiska presterskapets sida i olika länder.

I nära samband med *stundisterna* stå *Paschkoffiterna*, så benämda efter den bekante öfverste Paschkoff, hvilka hylla de s. k. Plymouth-brödernas tendenser.

Efter dessa förutskickade anmärkningar skola vi återgifva utdrag ur dokument, hvilka vi lyckats skaffa oss, och hvilka äro egnade att sprida ljus öfver den moderna sektrörelsen i Ryssland samt de grymma förföljelser, för hvilka den är utsatt.

Det ligger i sakens natur, att den ryska sekterismen måste rekryteras från den mest vakna och intelligenta delen af befolkningen, och att dess anhängare skola utmärka sig för högre upplysning och moral än den omgifvande ortodoxa befolkningen. Att det verkligen så förhåller sig, måste äfven de ortodoxa sjelfva gång efter annan medgifva. Sekteristerna lära sig alltid läsa, äfven om de äro komna till högt framskriden ålder, och förråda ofta en förvånande grad af kunskaper och tankeskärpa, naturligtvis hufvudsakligen inom det religiösa området. De påståenden i motsatt riktning, som förekomma i den högryska pressen, äro idel förvrängningar och förtal, oftast framstälda i föredrag mot sekteristerna. Sålunda heter det i ett i den sydryska tidningen »Jushni Krai» återgifvet föredrag af ärkebiskopen Ambrosius bl. a. följande:

»*Paschkoffiterna* och *stundisterna* förstöra grundvalen för vårt folks moraliska lif, emedan de förkasta de heliga sakramenternas kraft, dess innersta sträfvan efter dygden och dess andliga lifs erfarenheter. — *Stundan* beröfvar vårt folk alt och gifver den intet utom förtal och förkastelse af kyrkan; och Paschkoffs lära förkastar helt och hållet goda gerningars nytta till frälsning och öppnar på detta sätt portarne för alla möjliga brott. Detta bevisas af unge mäns lif bland folket, nämligen dryckenskap, röfverier, försök till plundring af järnvägståg, föräldramord, barnamord o. d., något som man aldrig hört förut».

I alldeles motsatt riktning uttalar sig icke blott den verldsliga pressen utan t. o. m. det på Pobedanostseffs föranstaltande af den Heliga Synoden[1]) sammankallade »Ortodoxa mis-

[1]) I n:o 5489 af »Novoje Vremja», som innehåller en notis om detta

sionsmötet» i Moskwa 1891. Detta möte, hvars särskilda uppgift var att motarbeta sekterismen, säger i sin rapport bl. a. följande:

»Vi hafva betraktat *stundisterna* ur moralens synpunkt. De hafva ingen bestämd trosbekännelse utan försöka bygga på en moralisk kristlig grund. I sitt yttre lif vinlägga de sig om att strängt uppfylla moralens fordringar. I rak motsats till den omgifvande ortodoxa befolkningen hålla *stundisterna* söndagen i helgd, dricka aldrig bränvin, röka icke tobak, begagna aldrig fula ord, skymfa aldrig någon o. s. v.»

I tidningen »Golos», n:r 165, 1881, läses följande:

»*Stundisternas* äldste, *Rjaboshapka* [1]), en bonde i byn Lubomirka, har insändt till inrikesministern (Loris Melikoff) en böneskrift, hvari han begär lagliga rättigheter för den sekt, han tillhör, att förrätta religiösa handlingar, förklarande, att han och hans meningsfränder icke tillhöra *stundisterna* utan kallas för *baptister*. Han beledsagar petitionen med samfundets trosbekännelse och framhåller, att de tyska *baptisterna* i Ryssland redan ega de rättigheter, han begär. Hvad som ger honom anledning framställa denna begäran, är äfven det förhållandet, att hans bröder varit så förföljda, att han i deras namn anhåller om lindring i deras betryck.»

Med anledning af denna petition yttrar tidn. »Parjadok»:

»Denna sekt är så mycket mera aktningsvärd, som dess lära är grundad på nya testamentet samt framkallar och utvecklar hos människan höga moraliska egenskaper. Dessa sekterister utesluta genast alla dem, som falla i lyx, för att ej tala om gröfre synder. Lastbarhet är omöjlig bland dessa sekterister.»

Det är mot dessa fredliga, moraliska och gudfruktiga människor, som de ryska myndigheterna rikta sin barbariska och grymma förföljelse. — Om vi skulle återgifva alla de fullt bestyrkta skrifvelser och trovärdiga handlingar rörande dessa förföljelser, hvilka kommit i vår ego, skulle de fylla en diger

beslutade »missionsmöte», läses bl. a. följande om detta mötes ändamål: 1:o) Vidtagande af särskilda mått och steg att förhindra *stundisternas* utbredning; 2:o) om förbud för dem att undervisa sina barn; 3:o) om förbud för *stundisterna* att komma tillsammans; 4:o) förkortande af rättegångar rörande *stundisters* brott mot tron, så att de må dömas så raskt som möjligt; 5:o) det snabbast möjliga verkställandet af domar, fälda öfver *stundister*». Härtill bör läggas, att allmänheten numer icke eger tillträde till *stundist*-rättegångar.

[1]) R., den äldste ryske baptisten i Lillryssland, är en rysk bonde, hvilken är lika mycket beryktad för sin kristliga karaktär som för sitt skarpsinne och sin grundliga bibelkunskap. Han har flera gånger suttit i fängelse och har nu sedan en tid varit förvist.

volym. Vi måste här inskränka oss till några utdrag, hvilka kunna tjena som belysande exempel.

I februari 1891 skrifves från Donska kosack-området: »Bröderna från byn Gapkino, till antalet sex, försmäkta sedan flera månader i fängelset i byn Konstantinovski, der de ligga med tunga jernbojor om fötterna. I sådant tillstånd sågo vi dem i sept. 1890. Deras barn hafva ryckts ifrån dem och lemnas kvar på platsen, under det de sjelfva skola sändas till Transkaukasien. Deras egendom är konfiskerad. Fyra bröder från byarne Kasinka och Vladimirskoj hafva anklagats och stälts inför rätta för att hafva offentligt predikat, ehuru de endast inför en folksamling samtalat med den ortodoxe missionären Lashkin. — Br. Eleazar från Rostow står likaledes anklagad inför domstol för att hafva förledt någon till affall. Hans egendom är konfiskerad. — I en skrifvelse från Vladikavkas heter det: »För närvarande äro vi på alla sidor omgifna af spioner. En af dessa rapporterade för polisen, att en br. O., som gästade hos oss, uppmanat församlingen bedja för kejsaren, att han måtte omvändas till baptisternas tro. Bröderna hade visserligen bedit för tsaren, men endast för hans kropps helsa och hans själs frälsning, emedan han såsom menniska behöfver båda delarne. För detta är nu nämde broder ställd till laga ansvar . . .» I en annan skrifvelse heter det: — »Det är förunderligt, att enfaldiga *mushiker*, som endast hemtat sin visdom från den heliga skrift, icke kunna öfvervinnas af lärda och höga personer i denna verlden. Desse senare, moraliskt maktlösa gent emot *stundismens* framgång och spridande bland folket, tillgripa allehanda lögnaktiga beskyllningar och bl. a. anklaga de fredliga sekteristerna för politiska stämplingar och sålunda göra den trognaste delen af befolkningen misstänkt inför regeringen. På detta sätt uppstå de flesta förföljelser, såsom i byn Sakonjort i provinsen Terskaja (i norra Kaukasien). Der finnes en liten evangelisk församling, som i all sin svaghet visat sig oöfvervinnelig i kampen mot ortens kyrkliga myndigheter, hvilka farit ut i de råaste hotelser mot densamma. Ju råare de blefvo i sina angrepp, ju ifrigare bad församlingen för dem, att Gud ej måtte tillräkna dem det. Till sist anmodade presten *ataman* (kosack-chefen) att förskingra kättarne. Denne arresterade dem genast och kastade dem i fängelse, men der sjöngo sekteristerna psalmer. Presten gick då ännu längre: han lät konfiskera alla deras böcker, och *med myndigheternas tillhjelp försökte han tvinga dem till skriftlig afsägelse af sin tro genom att svälta dem i fängelset*, något som lagen strängt förbjuder. Han stälde till dem följande fråga, hvilken skulle skriftligen besvaras: »Om regeringen befaller eder att, trots edra åsigter, besöka den ortodoxa kyrkan, skolen I då lyda?» Frågan var abrupt. Fångarne ville tillägga följande ord: »Vi lyda regeringen i alla jordiska saker, men rörande själens angelägenheter måste vi lyda Gud allena»; men det tilläts dem ej att bifoga detta. De arresterade funderade på saken, men skrefvo

slutligen, att *de ej kunde lyda.* Presten och *ataman* hotade dem då med att förevisa dem till de sandigaste stepper. Nu veta vi ej hur det kommer att gå . . .»

I sept. 1891 skrifves: »I Odessa hafva stränga mått och steg blifvit vidtagna mot de troende, hvilka erinra om Upp. 13: 17, der det heter: 'Och gör så, att ingen kan köpa eller sälja, utom den som har märket'. Det har nämligen påbjudits derstädes, att sådana som tillhöra *stundisternas* och baptisternas sekt icke få innehafva några ämbeten eller anställningar, och att alla som innehafva sådana genast skola aflägsnas. Likaledes äro de strängt förbjudna att hafva sammankomster, m. a. o. de äro förbjudna att existera.» Från Kiev skrifves: »Den 8 nov. (1891) dömdes af ortens domstol bonden Glotchenko inför slutna dörrar att förvisas till Transkaukasien samt beröfvas alla medborgerliga rättigheter.» Från ett annat guvernement skrifves: »Vår församling befinner sig f. n. i yttersta trångmål. I vintras började polisen affordra oss skriftligt löfte att ej samlas, hvilket vi vägrade att afgifva. Derpå konfiskerades alla våra böcker, den hel. skrift inbegripen, och vi stäldes under sträng polisuppsigt. Två af våra bröder dömdes till böter af 50 rubel eller 2 månaders arrest, och en broder förvisades, sedan hans egendom konfiskerats, endast för att han predikat Guds ord.»

Trots dessa förföljelser har sektrörelsen mer och mer tillväxt. Men i stället för att af historien och erfarenheten låta sig undervisas om det okloka — för att ej tala om det omänskliga och barbariska — i sin förföljelsepolitik, hafva myndigheterna gått alt längre och längre i förföljelsernas skärpande, så att de numer i barbarisk grymhet mycket väl kunna täfla med medeltidsinkvisitionen på höjden af sin makt.

I tidningen »Jushni Kraj» för den 16 juni 1892 läses bl. a. följande:

»Ministeriet för de inre angelägenheterna i Ryssland är för närvarande sysselsatt med att utarbeta ett förslag för att göra slut på *stundismens* spridande i Ryssland. Den Heliga Synoden och justitieministeriet skola samverka med ministeriet för de inre angelägenheterna för utrotande af detta onda. För att förverkliga ofvan nämda plan skall den Heliga Synoden genom presterskapet på hvarje ort samt missionärer bekämpa detta kätteri, under det att justitieministeriet skall sysselsätta sig med att utarbeta lagbestämmelser om straff för personer, som hafva öfvergifvit den ortodoxa kyrkan. I allmänhet hafva ofvannämda regeringsinrättningar kommit till den slutsatsen, att *stundismen* är ett sådant kätteri, som ej kan tålas i en väl ordnad stat, så mycket mindre nu, då *stundisterna* protestera öppet mot den ortodoxa kyrkan, icke sällan hånande den. Alla ämbeten i byarna,

såsom byfogde- och byäldste-ämbetena etc., skola skyddas från att blifva besatta med sådana personer, som på ett eller annat sätt tillhöra *stundismen*, och likaledes skall det förbjudas ortodoxa att vara i tjenst hos dessa sekterister. Det lider intet tvifvel, att *stundismen* endast kan med framgång bekämpas med tillhjelp af en stark regeringsmyndighet. Ministeriets för de inre angelägenheterna inblandning i denna sak bör derför anses som en glädjande företeelse, som gifver hopp om, att ortodoxien, måhända snart nog, skall blifva skyddad för irrlärares onda afsigter. Ända tills på senaste tiden var kampen mot *stundismen* helt och hållet öfverlemnad åt de kyrkliga myndigheterna. Dessa kämpade af alla krafter mot detta onda, men kunde, i följd af flera orsaker, ej uträtta mycket. De ortodoxas öfvergång till *stundismen* var så långt ifrån att afbrytas, att den tvärt om för hvarje år erhöll alt större och större utveckling och spridning, såsom t. ex. i guvernementen Kiev och Cherson.

Vi se i *stundismen* ett fräckt angrepp mot den ryska nationaliteten och den ortodoxa tron, d. v. s. mot det som utgör Rysslands förnämsta makt; m. e. o. den är ett sådant ondt, mot hvilket man måste kämpa med all makt . . .

Stundisterna förlora smaningom alt som är ryskt och upptaga alt som är tyskt, sålunda förnekande icke blott sin tro utan äfven sin nationalitet.

Skulden till *stundismens* spridande faller på oss sjelfva. Tyskarne hafva tillfört oss en smitta, och vi, i stället för att utrota den med detsamma, hafva lemnat den möjlighet att uppnå sin närvarande spridning och styrka. Var skuld består deri, att vi behandla *stundismen* på samma sätt som vi i allmänhet behandla alla tyska försök att på smygvägar tränga sig in i Ryssland, nämligen att se genom fingrarne med dem. Ända tills dessa dagar hafva vi ej, ehuru den tyska kolonisationens utbredning är långt ifrån att vara passande och bekväm för Ryssland, vidtagit nödiga åtgärder för att skydda vårt land från utländskt inflytande.»

Icke alla tidningar hysa samma åsigt om orsakerna till *stundismens* spridning. I »*Odessi Vjestnik*» läses följande:

»På sista tiden läsa vi ofta i pressen den åsigten, att *stundismen* är resultatet af våra fiender tyskarnes propaganda. Det har skrifvits icke litet om *stundismen* i den andliga pressen; men beklagligtvis vilja icke nutidens forskare i denna fråga begagna sig af alla de material, som röra densamma. Förskräckta öfver *stundismens* snabba framsteg och den fruktlösa missionsverksamheten till hämmande af denna rörelse börja nutidens forskare att söka förklaringen på detta faktum der den ej finnes. Vi vilja blott anmärka följande: I gränsprovinserna i Polen är det tyska elementet mycket starkare än i södra Ryssland. Den ursprungliga befolkningen i Polen står mycket mer under tyskarnes inflytande än hvad fallet är hos oss, och likväl hör

man der ingenting om *stundismen*. I ryska provinser, som gränsa till Östersjöprovinserna, och i det protestantiska Finland, hör man likaledes ingenting om *stundismen*. Vi hafva anfört dessa fakta derför, att vi anse en falsk belysning och en oriktig tolkning af samhällslifvets förhållanden vara högst skadliga för denna fråga.

Den, som känner vårt folk, skall se med förvåning på dem som försäkra, att det är möjligt att personer öfverga till *stundismen* i följd af politiska förespeglingar. En allsidig och opartisk undersökning är nödvändig, annars skola vi oupphörligt irra vidt omkring och söka efter *stundismens* urkälla i andra länder, under det att dess orsaker finnas alt omkring oss och, så att säga, inbjuda oss att göra deras bekantskap. De äro att söka inom den ortodoxa kyrkans eget sköte.»

Nedanstående bref från en *stundist*-bonde, som upplästes vid ett tillfälle af grefve Tolstoy, är mycket betecknande både för *stundisternas* och deras förföljares moral som ock för det sätt, hvarpå dessa fredliga sekterister behandlas:

Ni önskar höra ifrån mig, och jag vill nu i korthet berätta för eder några af mina senaste erfarenheter. Ett stycke från Kursk bor en broder i Kristus, som har en liten jordbit. Vi önskade bo tillsammans, hvadan jag flyttade till honom och erhöll en del af jorden, omkring 2 hektar, på hvilka jag sådde olika slags säd, som snart började växa och mogna. Vi önskade, som sagdt, bo tillsammans, och gladde oss nu åt Guds välsignelse öfver vårt arbete — men så kom en storm öfver vårt hufvud.

Den 15 juli började vi tidigt på morgonen att skära hafren. Just som vi ätit frukost, gick min broder till hästen, och jag började slipa lien. Så kom en polis och röt till mig: »*Håll upp!*» tog från mig lien och förde mig till polisstationen. Kommen dit ropade han: »Hvar är polisen?» Om en stund kom polischefen, och polisen säger till honom: »Här är aposteln Mosdra!» Denne tog nu till ordet och var ovettig på mig, för att jag var barfota och utan hatt.

»Hvad går du här och latas för?» — »Jag latas ej utan arbetar.» — »Du, skurk, du är ju utan både skor och hatt!» — »Det är hett, och jag blir ändå svettig när jag arbetar.» — »En arbetare kläder sig ordentligt.» — »Jag har kläder, men fick ej tillfälle taga dem på mig, innan jag fördes hemifrån.» — »Hvarför går du ej till kyrkan?» — »Jag följer Kristus och hans ord och anser det hvarken nödigt eller uppbyggligt att gå till kyrkan. Gud bjuder oss att älska vår nästa som oss sjelfva och vara kärleksfulla äfven mot våra fiender. Det är gudsfruktans kärna. Gör ni det, herr polischef?»

Polischefen svarar med att draga sin värja, i det han ryter till underpolismannen: »Slå honom med knutpiskan!» Jag svarade med Jesu ord: »Salige ären I, när människorna förfölja Eder.» Polis-

chefen vrålade nu: »Din satans —[1])! Samtalet fortsattes i samma stil. Sedan lemnades jag i vård åt folket i huset. Polischefen kommer sedan tillbaka och säger till sin underlydande polisman att syssla med sådant som icke als hör till tjensten och som ej rör honom.

Derpå skickades jag 12 verst längre bort, hvilka jag måste vandra i solhettan. Gud ske lof, det började dock regna, och mitt solbrända hufvud svalkades. Då vi kommit fram, fördes jag åter inför Polisen. Här tillfrågades jag: »Hvarför fullgör ni ej er tjenst som '*dizaski*'[2])? — »Jag har lejt min far att fullgöra den.» — »Du måste göra det *sjelf;* om icke, så skall du få se på *annat!*»

Jag svarade, att jag icke kunde göra det. Derpå instängdes jag i fängelset tillsammans med mördare och andra grofva brottslingar, som väntade på sin dom. Bland dessa fann jag i trängsel och smuts min syster i Kristus (förut omtalad). Följande dag sändes vi tillsammans till en annan plats under köld och blåst — jag fortfarande utan skor och hatt — till fots 20 verst under bevakning af gendarmer. Här fördes jag åter inför polisen och erhöll tillsägelse: »Ni måste gå och göra er pligt som *dizaski!*» — »Jag kan det icke.» — »Hvarför?» — »Emedan jag är en kristen. Jag kan ej göra en tjenst, som tvingar mig att stå som polisman öfver mina bröder. Kristus var allas tjenare, och den som vill vara Kristi efterföljare kan ej innehafva någon annan plats än såsom sina bröders medtjenare och medbroder.» — »Vi äro ju kristna allesamman, som hafva den rätta tron.» — »Jag vet ej, om eller huru mycket ni är kristen. För min enskilda del säger mig mitt samvete åtminstone, huru en kristen bör vara. Vi äro kristna nätt och jemt så mycket som vi efterfölja Kristus uti vårt lif.» — »Gör du korstecknet?» — »Är det bevis på sann kristendom? Kristus säger, att endast de som *göra min vilja* och *hålla mina bud* äro mine rätte lärjungar.»

Polistjenstemannen befalde mig ånyo fullgöra den tjenst, hvartill man ville tvinga mig. Jag vägrade. Då fördes jag till polisfängelset och visste ej hvad det skulle blifva af mig. Dömmen sjelfva, om det kan vara kristligt, att myndigheterna på sådant sätt behandla dem, som vilja af hjertat följa Kristus och älska sin nästa som sig sjelfva och derför ej kunde förrätta en tjenst, som innebär en kränkning af lydnaden för Kristus och kärleken till nästan. — Medan jag var här, kom polischefen och ännu ytterligare befalde mig att fullgöra tjensten: »Gå och gör din tjenst!» — Jag svarade: »Jag kan ej göra en tjenst, der jag skall stå som öfverordnad i förhållande till mina bröder.»

Vid det här laget kom en prest in och flera andra personer, deribland några herrar. Presten säger: »Gifven kejsaren det kejsaren

---

[1]) Det ord, som här användes, är så groft, att det ej kan återgifvas.

[2]) Ett slags polistjenst, som måste fullgöras i tur och ordning af bönderna.

tillhörer. Jag svarar: Detta gör jag; men hvad som tillhör Gud, får jag ej gifva kejsaren. *Kroppen* gifver jag åt kejsaren, men *viljan* åt Gud.» Presten frågar: Är du rysk?» — »Jag är Herrens.» Presten: »Alla tillhöra vi Gud och äro kristna, om vi ha den rätta tron. Jag svarar: »Den rätta tron är att följa Kristus och göra hans vilja, och hans vilja är, att vi alla skola älska och behandla hvarandra som bröder och t. o. m. älska våra fiender.» Presten: »Ja, vi älska våra fiender, och vi vilja göra dem bättre i fängelserna.» — »Ja», svarar jag, »förr brukade kyrkan bränna människorna till döds för att frälsa dem.» Presten: »Men det göra vi aldrig.» Jag: »Nej, nu pinas de långsamt till döds i fängelserna eller få dö af hunger. Fastän man älskade mig, tog man från mig mitt arbete och bragte mig i nöd, och nu, då jag funnit en tillflykt och fått en liten torfva hos en broder, så ryckes jag äfven derifrån med våld som en annan illgerningsman, fast jag intet ondt gjort.

Nu har jag blifvit förd tillbaka igen och är i fred för tillfället; men om en vecka fruktar jag för ännu svårare förföljelse.

Mot slutet af 1892 skrifves:

Stundisternas ställning i Ryssland blir alt svårare för hvarje dag. I höstas blefvo 40 familjer från olika guvernement sända med *etape*-transport till Transkaukasien. För närvarande äro de i Elisabetpol. Många af dem lida brist på föda, kläder och alt. De flesta äro bönder, som voro vana att lefva på sitt eget jordbruk på landet, och nu måste de lega bort sina barn, äfven minderåriga, åt andra, och sjelfva gå de äfven i tjenst, emedan de äro förbjudna att skaffa sig jord på landet. Det är bedröfligt, att familjemedlemmarne så måste skingras åt olika håll, och de hafva icke mod att börja någon affär i staden, ty de äro ej vana vid stadslifvet, isynnerhet lillryssarne. Storryssarne skaffa sig alltid lättare arbete i staden. Många utaf de förvista äro alldeles odugliga till arbete, såsom gamla män, kvinnor och lemmalytta.

Till städerna i Kaukasien komma förvista sekterister i mängd, alla stadda i det största armod. En del af dem tillåtas att under polisuppsigt gå omkring och söka få allmosor, något som ej är lätt, ty allmän fattigdom råder.

Som ytterligare exempel på den ryska kyrkans handlingssätt mot sekteristerna återgifva vi en skrifvelse från Kiew, Rysslands Rom, hvars innehåll bestyrkts från flera olika håll — vi hafva från fem olika delar af Ryssland erhållit bekräftelse på dess riktighet — och som ensamt vore tillräckligt att framkalla allmän indignation i hela den civiliserade verlden. Skrifvelsen lyder:

Den 8 sept. 1892. — Vi få härmed underrätta eder, att i byarne Kapustintzi och Skibentzi, bykretsen Babenpetskaja, distriktet Skvirsky, guvernementet Kiew, skickas de troende männen på befallning af distriktets *natchalnik* och *ispravniken* hvarje dag till kommunens arbeten för att under soldatbevakning arbeta från soluppgången till sent på kvällen. Derpå sändas de åter att tjenstgöra som nattväktare. Endast kvinnorna och barnen lemnas hemma. Medan männen sålunda äro borta, samla bykretsäldsten och bypolisen i egenskap af ämbetsmän och med ämbetsinsignierna på sina bröst en skara druckna bofvar, tränga in i de värnlösa kvinnornas och barnens hem, skända kvinnorna och på det raaste misshandla deras barn, slå sönder fönsterrutorna och förstöra alt hvad de komma öfver. I vissa stugor tända de eld på afskräden och sedan instänga de arma människorna och låta dem pinas i rök hela natten. Med soluppgången sändas männen ånyo till kommunens arbeten åt ett håll, barnen och kvinnorna åt ett annat. Om några af dessa *stundister* hafva hästar, så tagas äfven de till kommunens arbeten, der de måste arbeta hela dagen, och på natten få de stå utan foder. I allmänhet är det omöjligt för dessa olyckliga människor vare sig att köpa eller sälja eller laga mat åt sig. De behandlas i sjelfva verket värre än straffångar; och alt detta göra de åt dem för evangelii skull. Då de arbeta eller tjenstgöra såsom nattväktare, stå de alltid under vaktsoldaters uppsigt. *En sådan plåga öfvergår våra krafter*», skrifva de. »*Alla våra böcker togos ifrån oss. Vi äro till den grad förtryckta, att vi icke ens kunna ropa för att blifva hörda af någon.*»

I ett annat bref från samma provins heter det:

»Käre bröder i Kristus! *Vi bedja Eder innerligt under tårar att taga detta papper Ni eller någon som helst annan, som kan ropa högt. Kanske skall någon höra oss i denna förtviflans tid. Man håller oss för närvarande i strupen, så att vi icke skola kunna ropa så att vi blifva hörda. Vi stå alltid under vaktsoldaters uppsigt. En fruktansvärd och förskräcklig olycka har drabbat oss*» . . .

Detta upprörande handlingssätt har väckt uppmärksamhet t. o. m. i Ryssland och framkallat skrifvelser af ogillande, hvilka stälts till myndigheterna. Af några af dessa protester hafva vi lyckats erhålla afskrifter. En framstående människovän, general Ustimovitch, i Saratow, säger i en skrifvelse till direktören för det kejserliga hufvudkvarteret, Otto Borisovitch, rörande denna sak bl. a. följande:

Tillåt mig bedja eder, som är nästan kejsarens närmaste ämbetsman, att få fästa eder nådiga uppmärksamhet på närslutna öppna bref . . . Det är omöjligt, att icke äfven ers höga excellens skulle hafva uppfylts af harm öfver de nedrigheter, som i ortodoxiens namn

begåtts mot *stundisterna* i guvernementet Kiew. Om det verkligen är kejsarens vilja att motverka *stundismens* spridning, så kunna de i brefvet skildrade nidingsdåden ej hafva något att skaffa med sättet för denna viljas uppfyllande. Hvarje kristens hjerta måste uppfyllas af rysning vid alla de nedrigheter, som drabba de fredliga *stundisterna* från barbarer, hvilka räknas till ortodoxien, och detta i en sådan tid, då en så betydlig del af den ortodoxa kyrkans barn nästan fördränkas i dryckenskap, lättja, okunnighet och ogudaktighet. Det är ju glädjande att se, huru i närheten af Moskwa, ehuru endast der, korsprocessioner med hundratusentals deltagare ega rum till åminnelse af den allrahögst prisvärde och det renaste helgonet i Kristus den allra heligaste Sergius, undergöraren och ljusbäraren, men det är sorgligt att veta, att samme Kristus, i hvilkens namn alla helgon firas, helt och hållet förgätes på andra trakter i Ryssland och t. o. m. hånfullt och gudlöst förolämpas. Det är tillräckligt att se att i samma lilla stad, der den helige Sergii stoft hvilar, äras denne Kristi apostel, hvilken kunde tjena såsom exempel på ett lif af renhet och kärlek till Kristus, så litet i detta ordets sanna betydelse. Det är äfven nog att veta, att det i klostren upptäckes de sorgligaste exempel på munkarnes förräderi mot Kristus och hans evangelium. Det är ej nödvändigt att tala om den för hvarje ryss motbjudande ryske *popens* typ, hvilken aflägsnats så mycket från Kristi sanna lärjungars förebild, och i allmänhet om bristen på goda och lysande exempel på kristlig fromhet och vishet i de framstående kretsar, hvilka borde känneteckna den sanna civilisationens framsteg. Alt detta är mer eller mindre kändt, likasom det förhållandet, att våra andliga läroverk på långt när icke äro några plantskolor för utbildande af sanne herdar och tjenare under den människoälskande Kristi spira. — Men hvarför föröka det onda, hvilket endast uppmuntrar folkmassan tillika med bymyndigheterna till så groft våld mot den fredliga delen af befolkningen? Ett sådant system är näppeligen politiskt klokt, emedan de förtryckta och plågade, genom att blifva martyrer i sin egen öfvertygelse och sina liktänkandes ögon, vinna i sin svåra ställning den kraft, hvilken snarare är benägen att utvecklas än försvagas.

Det lider intet tvifvel, att kejsaren ingenting vet om de i brefvet skildrade gräsligheterna. Om de vore kända för hans majestät, skulle ändamålet med förföljelsen mot *stundismens* propaganda i Ryssland uppfattas på annat sätt, åtminstone bland lokalmyndigheterna på de orter, der förföljelserna pågå.

Furst D. Khilkow sände med anledning af ofvan beskrifna nedrigheter såväl till guvernören i Kiew som till justitieministern i Petersburg följande skrifvelse:

Ers excellens! Jag närsluter härmed två bref, som jag har fått från bönder i Kiew, hvilka äro förföljda för evangelii skull. Jag

sänder eders excellens dessa bref derför, att jag har svårt att tro, att alla de vidunderligheter, som begås i de nämda byarne, föröfvas i enlighet med eders excellens' befallning. Jag kan icke begripa, att fulla karlars våld på värnlösa kvinnor och barn, att rycka plaggen från kvinnornas hufvuden[1]), att fylla stugorna med vatten o. s. v. kunna vara de åtgärder, som vidtagas för att bekämpa *stundismen* i guvernementet Kiew. En stor skam är det, att dessa medel till *stundismens* bekämpande och de affälliges återförande till den grekiska ortodoxa kyrkans sköte användas under natten och i öfverlastadt tillstånd af kyrkans egna barn. Ers excellens skall utan tvifvel instämma med mig deruti, att sådana åtgärder som de gröfsta förolämpningar mot kvinnor nattetid näppeligen kunna ingifva stor aktning för dessa bekännares tro.

Slutligen beder jag eders excellens, att så mycket som står i eder makt lindra de förföljda kristnas svåra ställning i nämda trakter.

För skams skull hafva myndigheterna nödgats anställa s. k. »rättslig undersökning» af denna sak — en af dessa vanliga komedier, hvilkas utgång på förhand är gifven.

I ett annat bref, dateradt den 3 febr. 1893, sänder furst Khilkow till ärkebiskopen i Charkow en skrifvelse af följande lydelse:

Eders Högheliget!

Det är angenämt för hvar och en, som är stadd i verksamhet, att se frukter af sitt arbete. Beundra då, ers högheliget, frukterna af eder verksamhet.

De upprepade upprop, som utfärdats af eders högheliget och likasinnade andliga herdar, hvilka beskrifvas i Joh. 10, hafva vunnit gensvar i bypolisens hjertan i guvernementet Kiew. Fröjden eder nu! De plakat, som på eder befallning uppspikades på kyrkornas murar, och i hvilka en del af befolkningen uppmanas till hat mot den andra; broschyren »Den Förbannade Stundisten», som så ifrigt spreds af eders högheliget, samt edra egna och edra medhjelpares predikningar i kyrkorna hafva ändtligen fullbordat det syfte, hvarför de skrefvos och uttalades (om man skulle tänka sig något annat syfte, skulle man nödgas frånkänna eder och edra medarbetare sundt förstånd). Hus förstöras; fönster blifva inslagna; husgerådssaker sönderkrossas; stugor fyllas med rök och vatten för att än ytterligare plåga invånarne; nya ifrare för korstecknet uttänka ett originelt medel att förmå kvinnorna att korsa sig! . . . — Nedriga skändligheter! . . .

Vid den rättsliga undersökningen blifva nog endast de »lägsta» handtlangarne skyldiga, likasom vid alla jernvägsolyckor vaktkarlarne alltid äro de skyldige. Men hvilka äro då de som uppegga dessa

[1]) Detta anses som en grof förolämpning bland folket i Ryssland.

blinda redskap? I byn Pavloka i distriktet Sumi förebrådde en polistjensteman, i sällskap med en prost och två af ortens prester, bönderna på ett sammanträde, att de tåla *stundister* ibland sig. »På andra ställen i Ryssland rifver man sådana i stycken», sade de, dermed förmodligen syftande på guvernementet Kiew och önskande att äfven der framkalla samma oordningar, som förekommit i bykretsen Babenjetskaja. Är icke det upphetsning att tala om att »rifva i stycken» *stundister* ibland sig, såsom man gör på andra ställen?

Lyckligtvis är kommunen i Pavlovka, tack vare den vaknande tron på Kristi lära, icke längre en lämplig jordmån för ett dylikt utsäde. Annars skulle äfven här ortodoxiens ifrare kunna framträda i samma anda som i Kiew.

Om man förnekar, att man upphetsat till ofoget i bykretsen Babenjetska, framställer sig sjelfmant följande fråga: »Hvar voro då de andliga herdarne i samma bykrets, under det att dessa lägsta 'rättstjenare' utöfvade sitt ofog, hvilket varade icke en eller två dagar utan flera månader? Hvar voro då polischeferna — dessa andliga herdar och polischefer, hvilkas argusögon ej förbise någonting, icke ens ett kokt höns i en af böndernas grytor på en fastedag, och hvilkas ramar med slående framgång aflägsna »detta onda» (hönsen) från böndernas hem.

Dessa lägste af polisens och presternas blinda redskap blifva nog bestraffade — men upphetsarne? Justitieministerns hand når icke dem, men desto säkrare måste deras samvete straffa dem, ifall det finnes något sådant hos dem.

Jag beder på det allvarligaste eders högheligheț att upphöra med edra upphetsningar. Ni ser ju, att intet godt kommer deraf och ej heller kan det. Besinna, att det att förkunna sin tro är en sak, och spridandet af en broschyr sådan som »Den Förbannade Stundisten» är något helt annat. Måtte ofoget i Babinjetska vara det sista! Laga åtminstone så, att ingen kan förebrå eder att hafva medverkat till åstadkommande af dylika illdåd. Jag tänker, att man af dessa frukter ofelbart kan döma om det träd, som frambringar dem.

Från den trakt, der ofvan omskrifna förföljelser mot *stundisterna* egt rum, skrifves i ett bref, dateradt den 25 jan. 1893, följande om en af de förföljande presterna:

»I fjol på pingstaftonen skyndade invånarne att sluta med sina husliga göromål för att ej komma sent till gudstjensten och afvaktade endast det första klockslaget för att gå till kyrkan. Presten kom före alla andra och, som vanligt, kunde han knappt stå på sina ben i följd af berusning. Kyrkvaktaren frågade honom, om det var tid att börja gudstjensten. Presten stirrar på honom med sina röda ögon som ett djur och säger: 'Det blir ingen gudstjenst!' *Starosten*, som känner hans dåliga lynne och som dessutom är missbelåten med pre-

sten, går likväl till klockstapeln, tar i repet och börjar ringa. Presten styr sina steg till byn utan att fästa någon uppmärksamhet vid ringningen. *Starosten*, som är van vid dylikt handlingssätt från prestens sida, fortsätter att ringa, väntande att presten skall komma tillbaka. Denne vänder verkligen om och säger, att det ej blir någon gudstjenst, emedan han har mycket ondt i hufvudet, och vänder åter till byn. *Starosten* fortsätter likväl att ringa. Presten måste på detta sätt vända om tre gånger, och då han såg, att väktaren ej ville låta bli att ringa, spottade han med otålighet och gick in i kyrkan för att förrätta gudstjensten.»

Från byn Pavlovka i distriktet Sumi (prins Khilkows hemort) i guv. Charkow skrifves för någon tid sedan följande: På ett kommunalsammanträde, hvarvid ortens polischef och 3 prester närvoro, förklarade prosten för kommunen, att regeringen ville, att kommunen skulle afsta jord till en ortodox skola. Kommunen förklarade, att den ej hade någon jord att afstå för detta ändamål, emedan den hade många familjer, som höllo på att förgås af svält. Presten sade då, att orsaken till denna vägran var, att det fans *stundister* ibland dem, och det var en skam för dem, och andra kommuner hånade dem härför. Polischefen tog nu till orda och sade: »Hvad ser ni hos *stundisterna,* då ni låter dem vara i fred? I skolen stå till svars för både Gud och människor derför, att ni ej gör dem något. På andra orter sönderslita de ortodoxa *stundisterna* i stycken.» En af kommunens medlemmar höjde nu sin röst och sade, att *stundisterna* äro goda människor, och att om alla lefde som de, skulle det stå bra till i verlden. »Är du *stundist?*» frågade polischefen. »Nej, jag är ortodox, har fastat och tagit nattvarden af presten», svarade mannen; men chefen trodde henom ej utan började fara ut i hotelser mot såväl denne man som hela kommunen.

Någon tid derefter blefvo 14 bönder kallade till polischefen. Då de kommo till hans bostad, frågade han dem: »Hvarför har ni burit edra helgonbilder till presten? Jag skall ställa eder till ansvar härför inför domstol!» Vi svarade intet. »Hvarför svaren I icke?» svarade han. Vi genmälte, att vi ej behöfde dem. »Behöfver ni icke bilderna!» utropade han. »Guds bild och Kristi bild! Veten I icke, att Kristus efterlemnade sin bild på en handduk,[1]) och derför måste vi hafva bilder och hålla dem för heliga.» Vi frågade honom då, i hvilken bok detta står skrifvet. »I nya testamentet i Apostlagerningarne», svarade han. »Var god», sade vi, »och visa oss stället, ty vi läsa nya testamentet hvarje dag, men hafva aldrig läst

---

[1]) Enligt en sägen torkade Kristus en gång sitt ansigte på en handduk och lemnade sålunda sin bild på densamma. Denna bild skall Lukas sedan hafva afritat. — Dylika barnsagor åberopar polischefen som stöd för sitt våld på böndernas frihet!

något sådant.» Då sade han häftigt: »Det var (prins) Khilkow, som lärde eder att ej dyrka bilder.» Vi förklarade, att vi lärt det ur Guds ord . . . »Jag råder eder», sade han då, »att taga tillbaka edra bilder, gå till presten, fasta och taga nattvarden.» Vi svarade, att vi aldrig skulle göra detta. Då sade han: »Kejsaren fastar och dyrkar bilderna, och alla metropoliter, prester och ämbetsmän göra det. Hafven I då mera förstånd än de?» Vi tego. »Man skall förvisa eder», sade han. »Det är eder sak», sade vi. »Tron I kanhända, att man skall sända eder till samma trakt som prins Khilkow? I skolen blifva förskingrade åt alla håll, så att ej ens två af eder skola få vara tillsammans. Vänta bara, jag skall vidtaga stränga åtgärder mot eder. Gån till edra hem!»

Omedelbart derpå återlemnade ytterligare 4 bönder sina helgonbilder till presten, och 3 bönder vägrade aflägga ed samt bära vapen. Man räckte ett gevär åt en af dem, men han lemnade det tillbaks till öfversten, hvilken frågade honom: »Hvarför lemnar du tillbaka geväret?» — »Emedan jag ej behöfver det.» — »Jag skall sätta dig i fängelse», förklarar öfversten. — »Ni får sätta mig hvart ni vill, jag är icke rädd.»

Dessa 3 bönder blefvo dömda af krigsrätt till 1 år och 4 månaders fängelse. På rättsordförandens fråga, om de ej ville vädja till högre rätt, svarade de: »Det tillkommer ej oss att vädja, emedan I hafven dömt icke oss utan Kristus.»

I ett bref från samma ort, dateradt maj 1893, skrifves bl. a. följande: »För närvarande lida följande bönder af mina bekanta för evangelii skull: Bonden Izjumtchenko i guvernementet Kiew. Han hade tjenstgjort som soldat i lokalkommenderingen. På andra året af sin tjenst bar han sitt gevär till befälhafvaren, förklarande, att han ej behöfde det mera, ty han hade kommit till tron på evangelium. Han blef nu dömd till tre år i »disciplin-bataljonen» och sedan att sändas som tvångskolonist till Sibirien.

Vidare bonden Droztchin, hvilken vägrade att tjenstgöra som soldat. Han blef dömd till »tre år i disciplin-bataljonen» och sedan att sändas som tvångskolonist till Sibirien. Han blef förfärligt pinad. Bonden Kolosnikow blef »på administrativ väg» förvist på 3 år till staden Jarensk i guvernementet Vologda. Han skrifver, att det är mycket svårt att lefva der, ty en fullvuxen man får i dagspenning för tröskning endast 5 kopek! Semjon Izjumtchenko blef satt i fängelse på 3 månader, för att han läst evangelium. Ännu ytterligare två bönder blefvo förvista från guvernementet Charkow.

Härom dagen fick jag ett bref från byn Pavlovka i distriktet Sumi, i hvilket meddelas mig, att vid sista mönstringen vägrade 4 bönder att tjenstgöra som soldater. Flera bönder lemnade sina helgonbilder till presten. Till straff för vägrandet att taga sina barn till popen för att döpas och inskrifvas i kyrkboken gripas de skyldiga

och jagas af beväpnade soldater till polischefen, men förföljarnes åtgärder äro förgäfves, rörelsen icke blott fortfar utan äfven tillväxer.»

Utrymmet tillåter oss ej återgifva skildringar af de förvistas lidanden under färden till Sibirien eller andra förvisningsorter. Det är alltid samma historia: hjertslitande scener vid skilsmessa från hem och anhöriga, brutalitet från soldaternas och myndigheternas sida, öfverfylda stationsfängelser, hvimlande af ohyra och genompyrda af smuts o. s. v.

Emedan för allmänheten tillgängliga rättegångsförhandlingar med *stundisterna* i ej ringa mån bidragit till *stundismens* spridning i Ryssland, hafva de ryska myndigheterna på senare tiden påbjudit, att dessa skola föras inom slutna dörrar. Det är, kan tänka, mera »demoraliserande» för det »rättrogna» ryska folket att höra t. ex. en enfaldig rysk bondes bekännelse om, huru han förlorat tron på presterna och kyrkan och i stället omfattat evangelium, än att lyssna till de ruskiga detaljerna i t. ex. en mordhistoria, hvilka alla hafva rättighet att åhöra! Det är likväl svårt, t. o. m. för de ryska myndigheterna, att hemlighålla *alt*, hvad som händer och sker inom lykta dörrar. Denna ynkliga ljusskygghet eggar naturligtvis nyfikenheten så mycket mera, och folket skaffar sig på ett eller annat sätt kännedom om hvad som försiggår vid dessa hemliga förhandlingar.

Vi hafva lyckats erhålla en intressant, på ryska affattad skildring af en dylik rättegång mot *stundister* i Charkow, verkstäld af ett ögonvitne. Utrymmet tillåter oss likväl endast att ur det intressanta referatet återgifva en del af ett märkligt anförande af *stundisternas* advokat:

»Det är ingen lätt sak att uppträda till försvar för dem, som här äro anklagade. Hvar och en skulle nämligen kunna förebrå mig för att jag, som är ortodox, uppträder såsom försvarare för *stundisternas* kätteri, såsom också en framstående person redan anmärkt: 'Huru kan en ortodox kristen försvara sekterister?' Jag måste förklara, att jag icke försvarar sjelfva läran eller, såsom man kallar den, kätteriet, utan endast de anklagades personer. Regeringen förfogar öfver många medel att bekämpa sekterna och betrygga ortodoxien mot förförelsen. Derför ären också I kallade hit, icke för att bekämpa sekterister, utan för att skipa rättvisa mot dessa personer, som ryckts med i den religiösa rörelsens ström. För att kunna afgöra denna sak enligt rättvisa och samvete måsten I vara fördomsfria och undvika de frestelser, som omgifva oss på alla sidor. Denna sak är ej lätt att afgöra, emedan de anklagade ej tillhöra den ortodoxa kyrkan utan äro dess motståndare, och det är nästan omöjligt att opartiskt döma en fiende, och derför varnar jag eder för denna frestelse. Det är ej obekant för eder, att domen öfver dessa personer börjar, icke i domssalen, utan på gatan bland folkhopen och sedan inträder i literaturen — i tidningar och skrifter, der *stundisterna* framställas som kättare.

De förvista vid Sibiriens gräns.
Ur »Century Magazine».

De undergräfva, heter det, grundvalarna icke blott för kyrkan utan äfven för samhället och staten. Detta kätteri förbannas från predikstolen: 'En ulf har framträdt! Akten eder, ortodoxa kristna!' Hans namn är '*Stunda*'.

Hvad är det som gör dessa ulfvar så farliga? Vi höra utsagor om deras brottslighet: De läsa bibeln, de sjunga andliga sånger. — Ack, till hvilken punkt vi hafva kommit i vår civiliserade tid i vårt ortodoxa Ryssland! Att läsa bibeln, en högt aktad bok i den ortodoxa kyrkan, är ett brott! Denna kyrka vill tvinga alla att tro och dyrka Gud efter ett på förhand uppgjordt program, och den som icke vill låta sitt samvete intvingas inom dylika begränsningar, han blir stämplad med benämningen kättare och ställd på de anklagades bänk. Nej, jag är säker derpå, att den som råkat i en svår pröfning, icke skall uppsöka den 3:dje eller fjerde sid. i sin bönebok, utan af hjertat framställa sin nöd eller sin fröjd för Herren. Så handla också dessa anklagade och afsäga sig icke sin tro, och detta anses vara ett brott, som bör straffas.

Vidare måste jag fästa domstolens uppmärksamhet derpå, att i alla tider har det varit människan medfödt att söka Gud, så att hvar och en känner behof af att dyrka honom i enlighet med sin tro, och detta sökande efter sanningens Gud skall ej försvinna från vår jord, så länge mänskligheten varar. Det har aldrig lyckats att förhindra dylika rörelser med förföljelser och tvång. Kommen ihåg kristendomens spridning bland judarne och hedningarne. Hvilka svåra lidanden, hvilken neslig död måste ej de första kristna utstå! Och blef Kristi lära tillintetgjord? Nej, visst icke, hon spreds ännu kraftigare, och just då de kristna martyrerna brändes på bål och dödades på alla möjliga vis, tillströmmade nya Kristi och evangelii anhängare. Vidare kommen ihåg inkvisitionens dagar med alla deras förfärliga tortyrer och förföljelser med eld och svärd. Kunde den tillintetgöra eller förhindra reformationens spridning i vestra Europa? Nej utan ju mer man marterade och stekte kättarne på halster, desto mer tilltogo de i kraft och utbredning och öfvergåfvo aldrig sina åsigter utan hellre föredrogo att lida än att öfvergå till sina plågare, såsom I här också hafven hört utaf en af de anklagade: 'Jag öfverlemnar eder min kropp; I kunnen döma och hugga mig i stycken, men min själ tillhör Herren.'

Jag varnar domstolen för de frestelser, som framställas för eder från predikstolen och från den anklagande myndigheten, hvilken lägger lagens bila i eder hand, på det att I såsom ortodoxiens nitälskare skolen använda den mot dessa fem personer, hvilka tagit sig friheten att tolka bibeln och bedja efter sitt eget förstånd och draga andra härtill. Jag beder eder än en gång att taga eder till vara för dessa frestelser samt att använda den makt, som lagen gifvit eder, till rättvisans och nådens fullkomliga seger.

Leshepjokow anklagas.

1). För att hafva öfvertalat kolförsäljare att öfverga till sin tro och bekännelse, men det finnes inga bevis derför.

2). Att hafva utdelat uppbyggelseböcker (tillatna af Censuren).

Dessa böcker hafva förklarats skadliga af konsistoriet i Charkow, 'men deras skadlighet består icke uti det som är tryckt i dem, utan i det som är med flit utelemnadt'. Följaktligen är ett blad otryckt papper farligare än det som är tryckt, endast derför att man skulle kunna trycka på detsamma de farligaste saker! Och då en människa tiger, är hon också farligast, derför att om hon öppnar sin mun, så kan hon uttala hädelser och farliga ord. Dylika anklagelser äro utan grund och idel hypoteser, på grund af hvilka det är farligt att ställa människor inför brottmålsdomstol. Jag kan ej underlåta att fästa domstolens uppmärksamhet pa det sorgliga faktum, att genom vittnesbörden rörande Maklakow den mörka ställning ådagalagts, i hvilken vårt folk befinner sig. Vittnet Krivonossow sade t. ex., att Maklakow hade köpt åt honom ett nya testamente för hans egna pengar, men sade ej ett ord om, att Maklakow hade undervisat eller öfvertalat honom. Krivonossows fader skymfade sin son, derför att han läste nya testamentet, ehuru sonen öfvertygade byns skrifvare, att detta nya testamente var riktigt och förklarade detta för sin fader — men hvad gjorde fadern? Han, en ortodoxiens nitälskare, kastar i sonens frånvaro boken på elden och bränner upp den. Hvilken okunnighet, hvilken skam! I det ortodoxa Ryssland uppbrännas böcker, som innehålla gudsmännens heliga ord, och ingen fäster sin uppmärksamhet derpå, men att Maklakow köpte ett testamente, det anses vara ett brott, som förtjenar att straffas genom kriminallagens tillämpning. Och då i den by, der Krivonossow bor, ryktet spreds, att der uppträdde *stundister*, var det ej en prest utan en polis, som skulle återföra dem in på rätta vägen! — Och hvad göra våra andliga herdar? Hvarför lära de ej sina får att vörda och hedra lifvets ord, pa hvilket den ortodoxa tron är grundad? De borde ingifva sin hjord kärlek till detta heliga evangelium; då skulle det ej inträffa dylika sorgliga händelser som att uppbränna heliga böcker, emedan detta måste i vår civiliserade tid anses, isynnerhet bland ortodoxa, såsom den yttersta okunnighet.

Slutligen anklagas Chitkow för att han läser bibeln i sin familj. Således är det i vår civiliserade tid brottsligt att läsa bibeln, och detta i vårt ortodoxa Ryssland! Dock enligt min mening skulle vi alla handla mycket förståndigare, om vi alla läste bibeln i stället för att göra visiter eller besöka operan; och derför vill jag icke längre trötta eder med mina bevis för Chitkows oskuld, ty den är sjelfklar och fordrar inga särskilda ansträngningar för att försvaras. Jag hoppas, att I skolen med lugnt samvete fälla det utslaget, att han är oskyldig. Slutligen har jag att säga domstolen, att det har aldrig lyckats att

kväfva en religiös rörelse genom tvång och straffåtgärd, utan det har alltid skett tvärt om. Det har alltid skapat fanatism, som ej kunnat släckas i strömmar af blod, hvilka flutit för de orimligaste åsigter; och detta har ej skett i något främmande land utan på vår egen vidsträckta ryska jord. Vid *Raskols* uppkomst var det en tid hos oss, då alla ortodoxa gjorde korstecknet med två fingrar. Sedan sades det, att det ej var rätt att »bedja» (korsa sig) med två fingrar: det är kätteri. Man bör »bedja» (korsa sig) med tre fingrar. På samma sätt med *ikonerna*. Det ena partiet sade, att man måste tillbedja de gamla bilderna och ansåg endast detta vara rätt; det andra åter sade, att det var nödvändigt att tillbedja nya bilder. Slutligen kommo i vår tid några personer till den åsigten, deribland våra anklagade, att man ej bör bedja framför bilder, ej heller göra korstecknet, utan man bör tillbedja Gud i ande och sanning af hjertat och ej efter böneböcker. Och det är väl kändt, att Gud och hans heliga föreskrifter ej blifvit förändrade, utan det är vi dödliga människor, som förändras. Vi äro icke blott böjda för att sjelfva förändras, utan vi vilja äfven, att andra skola förändras på samma sätt, och om de ej vilja följa vårt exempel, äro vi färdiga att stämpla dem med benämningen kättare och fordra, att de skola straffas som brottslingar.»

Sällan vågar en sakförare uttala så beska sanningar inför en rysk inkvisitionsdomstol, ty derigenom ådrager han sig icke blott presternas ogunst och allehanda trakasserier utan stundom t. o. m. fängelse och förvisning. Dylika anföranden äro naturligtvis »farliga» för kyrkans och statens intressen, hvadan också dessa kättarerättegångar icke blott äro stängda för allmänheten, utan vitnena få icke ens vara närvarande längre än under förhöret med dem, hvilket eger rum med en och en i sender.

Såsom ytterligare belysning af den ryska inkvisitionens gränslösa barbarism må följande fakta anföras:

År 1880 upptäckte en i Suzdal i provinsen Wladimir bosatt korrespondent till tidningen »Golos», att i klosterfängelset i ofvannämda ort sutto tvenne biskopar och en ärkebiskop tillhörande »de gammaltroendes» sekt. En af dessa biskopar hade sutit innesluten i en ensam cell i nämda klosterfängelse i 17 år, den andre i 22 år och ärkebiskopen i 26 år. Underrättelserna härom väckte så stort uppseende t. o. m. i Ryssland, att myndigheterna ansågo det vara klokast att frigifva dessa fångar, hvilka icke gjort sig skyldiga till något annat »brott» än att hylla en från den herrskande kyrkan något afvikande mening. — Tidningen »Golos», som offentliggjort nämda biskopars långvariga fångenskap, blef härför straffad med att under en månads tid ej trycka några som helst annonser.

Man skulle taga mycket fel, om man trodde, att den allmänna indignation, som underrättelsen om ofvannämda barbariska fångenskap framkallade, skulle hafva gjort ett slut på detta sätt att rödja sekterister ur vägen genom att lefvande begrafva dem i enskilda klosterceller. Detta hör tvertom ännu till det vanliga. Solovetskij är ett af de för nämda ändamål mest anlitade klostren, troligen i följd af dess aflägsna läge (norr om polcirkeln). Som ett exempel på arten af fångenskapen i detta kloster meddela vi följande, i mer än detta afseende betecknande skildring, författad af en ryss, som på ort och ställe tagit kännedom om förhållandena:

För en tid sedan meddelade tidningarne, att en deputation från befolkningen i guvernementet Perm besökt Petersburg i afsigt att utverka befrielse för en viss Puschkin, hvilken i öfver 20 år enligt myndigheternas befallning suttit fängslad i klostret Salovetskij. Denna underrättelse åtföljdes af ett meddelande af några fakta ur Puschkins förflutna lif och verksamhet. Men eftersom dessa uppgifter äro i många afseenden icke riktigt noggranna och sanningsenliga, fordra de väsentliga rättelser.

För det första är den uppgiften, som tidningarna meddela, att Adrian Puschkin 1868 »uppträdde offentligt med predikan, i hvilken han försäkrade, att han är Kristus, kommen för att frälsa verlden», falsk. Ingenting sådant kunde hafva händt redan af det skäl, att Puschkin år 1868 satt instängd bakom sju lås i klostret Solovetskij.

Den 19 nov. 1866 blef Puschkin plötsligt arresterad, plaserad i en vagn och omedelbart sänd under soldatbevakning till klostret Solovetskij. Många af befolkningen i Perm komma ännu ihåg denna arresteringsscen, då Puschkin, blek som ett lik, af gendarmerna fördes utför trappan till sitt hus, på afstånd åtföljd af sina förskrämda, gråtande barn, under det hans hustru snyftade af förtviflan. Puschkin lemnade efter sig 7 barn, af hvilka den äldsta sonen var blott 13 år och den äldsta dottern 10 år. Båda gingo i ortens gymnasiiskolor. Efter Puschkins förvisning blef hans familj alldeles utan medel till sitt uppehälle: penningar saknades icke blott till att betala barnens skolafgift, utan äfven till deras uppehälle. Modren tog dem ifrån skolan och satte dem i tjenst.

Den äldste sonen (den yngste var vid fadrens arrestering endast ett år gammal), som var mycket känslig, var mer än alla de andra fästad vid sin fader. Man kan lätt tänka sig det stackars barnets sorg, då det så oväntadt mistade sin varmt älskade fader. Puschkins hustru skrifver med anledning häraf i ett bref till en tidningsredaktör i Petersburg följande: »Jag kan ej säga nu, derför att jag ej minnes, hvad som försiggick med honom (äldste sonen) på hans faders och min mans förvisningsdag. Jag var då i ett medvetslöst tillstånd och gick liksom i en dimma. Några månader efter fadrens förvisning framträdde hos gossen de första symptomen till hans sjukdom i form

af ryckningar i ansigte och armar. Sedan, då jag i följd af brist på medel att uppehålla mina barn, blef tvungen att sätta mina äldsta söner i tjenst, utvecklades sjukdomen hos den stackars gossen ännu starkare bland främmande menniskor, så att, då han var en fullvuxen yngling (vid 18 eller 19 år), vägrade de öfver alt att taga honom i tjenst i följd af hans sjukdomsanfall, och han måste framsläpa sina ynglingaår på sjukhuset.»

»I allmänhet», anmärker fru Puschkin, »inverkade min mans förvisning ytterst svårt på hela familjen. Jag tänker t. o. m., att denna förorsakade mina trenne döttrars död. Sedan han var borta, led hela familjen sorg, hunger och köld . . .»

Så ödelades en hel familjs lycka . . . Och hvarför?

Det är nödvändigt att anmärka, att Puschkin i allmänhet »aldrig framträdde med offentlig predikan», såsom vissa tidningar försäkra. Alla sina asigter utbredde han uteslutande i de styrandes kretsar, hemlighållande dem för societeten och folkmassan. Derför äro tidningsmeddelandena om, att »Puschkins sekt» (hvilken i sjelfva verket aldrig existerat) genom hans anhängares propaganda utbreddes, falska.

Adrian Puschkin, född i Perm, var lifegen hos grefve Stroganoff, som anförtrodde åt honom uppsigten öfver ett af sina gods i guv. Perm. År 1853 köpte han sig fri, lemnade tjensten hos grefven och gick in i handelsståndets andra klass; men han blef aldrig kapitalist. Då han lemnade tjensten hos grefven, hade han endast några hundra rubel till sitt förfogande, men eftersom manga rika män hade förtroende för honom, hade han alltid möjlighet att komma ut ur svåra lägen. Han var en framstående kommunalman i sin stad.

År 1858 tog han det första steget på den väg, som sedan förde honom till klosterfängelset i Solovetskij. Vid denna tid led han af häftig hjertklappning, stark nervretlighet och exaltation. Följderna af ett dylikt psykiskt tillstånd voro hallucinationer och oroande drömmar. Så t. ex. visade sig frälsaren för honom i drömmen, sådan han är framstäld på bilderna, och sade till honom: »De hafva icke erkänt mig». Alt detta alstrade sedan i hans hjerna ett slags fixidé, hvilken han framstälde dels i bilder och dels i afhandlingar, som han insände till olika myndigheter, hvilka antingen återsände eller ej brydde sig alls om dem. Han företog då resor till Petersburg, men förgäfves.

»En lång tid har jag arbetat på mina afhandlingar, i hvilka jag framstält mina åsigter rörande Messias ankomst», sade Puschkin till mig sommaren 1879, då jag genom en lycklig omständighet fick träffa honom på fängelsegården i klostret Solovetskij. »Då jag afslutat dem, lemnade jag dem till olika högt stående personer, bedjande dem att granska dem. Men jag mötte öfver alt endast motstånd. Ingen af dem ville egna dem någon uppmärksamhet, ingen ville höra mig. Jag visste ej, hvad jag skulle göra. Jag sände då en ansökan till provinsstyrelsen i Perm tillika med alla mina afhandlingar, anhållande

att styrelsen måtte öfversända dem till senatens påseende. Guvernören kallade mig och sade: »Lemna denna sak.» Grefve Stroganoff tillrådde mig detsamma. Men da jag ej ingick derpå, blef han förargad på mig; men kunde jag lyda dem? Andra hånade mig; men jag begärde endast en sak: att de skulle utse lärda män på min bekostnad, som skulle granska mina afhandlingar och afgöra, hvem som hade rätt. Man började betrakta mig som vansinnig. Det bestämdes, att jag skulle undersökas. Jag fördes till guvernementsstyrelsens ämbetslokal. Det var en högtidlig session: Guvernören, alla styrelsens medlemmar, stadens borgmästare, prosten, fem läkare. De stälde 200 frågor till mig och befalde mig att besvara dem skriftligt. De hade tvenne sessioner. Sedan sände de mig till hospitalet för sinnessjuka. Der kvarhöllo de mig i flera månader. Fyra af läkarne ansågo mig vara sinnessjuk. Endast en af dem sade: »Han är frisk! Om ni anser honom farlig, sätt honom då i fängelse, men ej på dårhus.» Denne läkare var Koroboff. Den läkare, som öfvervakat Puschkin på sjukhuset, afgaf följande utlåtande om honom: »Puschkin är en beskedlig, anspråkslös och höflig man, men han har en fix idé, bestående deruti, att han ständigt läser bibeln.» Eftersom det ej fanns något direkt bevis för Puschkins sinnessjukdom, blef han förvist på obestämd tid till klostret Solovetskij. Officielt motiverades Puschkins förvisning dermed, att han var sekterist, och att med hans aflägsnande sektens propaganda upprycktes med rötterna. Sålunda blef han instängd i ett kalt och fuktigt rum i klosterfängelset, der han kvarhölls till nästföljande sommar, då hans hustru, hvilken kom för att besöka honom, hos klostrets arkimandrit utverkade, att hennes man skulle förflyttas till ett bättre rum; och i 14 år ifrån den tiden försmäktade Puschkin innanför klosterfängelsets tjocka murar bakom lås och bom samt bevakad af soldater. Men denne fånge hade ingen afsigt att rymma. Det var verkligen en man, som icke var af denna verlden. »Nu är han glömd af alla», sade hans hustru om honom. »Endast jag fortfar att medla för honom. Under 14 års tid har jag icke vågat besvära myndigheterna med min ansökan om hans befrielse. Nu, då förföljelsen för religiösa åsigter har upphört,[1]) skulle nog min mans femtonåriga fångenskap kunna tillräknas honom som straff för hans brott i att skrifva förutnämda afhandlingar, och derför beslöt jag att begära hans befrielse för att återfå honom åtminstone som en femtiosexårig gubbe.»

Hvilka äro då de »afhandlingar», med hvilka Puschkin besvärade de ryska myndigheterna, och som till sist förde honom i fängelset? Hvaruti bestod den lära, de idéer och grundsatser, hvilka fordrade ett så svårt straff? Om grundidén i hans afhandlingar kan man döma bland annat af den allmänna titel, hvarmed han beteck-

[1]) Detta skrefs 1881.

nade hela samlingen af sina afhandlingar: »Material för att bevisa Messias ankomst i vår tid, eller grunderna för alla kyrkors förening.»

Under mitt samtal med honom år 1879 i klostret utvecklade han grundidéen för sin lära på följande sätt:

»Verlden är ännu icke frälst. Se, huru mycken synd, huru många olyckor och lidanden finnas alt omkring oss! Hvar är då frälsningen? Messias har ännu icke kommit. Kristus var icke gudamänniska, ty han har icke frälst verlden från synd, lögn och sorg. Kristus har gjort mycket, men det återstår ännu mera att göra. Ja, verldens och människornas frälsare måste komma, och vi måste bereda oss för att möta honom. Och kunna vi veta, när frälsaren kommer ibland oss? Huru skola vi känna igen honom, och hvem kan gå i borgen för, att vi på ett värdigt sätt skola möta honom? Hvem kan svara för, att gudamänniskan icke blir kastad i fängelse, piskad med spö? . . . Sorgen växer på jorden, och människornas lidanden blifva alt svårare och svårare för hvarje dag. Folken slåss som vilda djur med hvarandra, och människorna lefva som fiender. Snart, mycket snart nalkas vi gränsen; tiden för domen och mänsklighetens pånyttfödelse kommer. Då kommer en ny himmel och en ny jord; sanningens ande skall taga sin boning på jorden; frid och sanning skola göra sitt intåg; Guds rike skall upprättas på jorden, d. v. s. sanning, frid och fröjd i den helige Ande. Människornas förstånd och hjerta skola finna ett ankarfäste, en hvila; de skola blifva tillfredsstälda. Ty hvad är det som vårt förstånd och vårt hjerta trängta efter? Att finna sanningen . . . ! Och då skall sanningens ande förkroppligas i människornas lif.»

Då jag lyssnade till denne man, som hade tillbragt långa år i en svår fångenskap, och hvilken, oaktadt alla sina lidanden, likväl behöll ungdomens eld och lif, tänkte jag ofrivilligt vid mig sjelf: Hvad är detta för en människa? En fanatiker, en idealist med en karakter af järn, en okuflig vilja, eller en sinnessjuk, hvilken behöfver en klok läkarevård i stället för fångenskap i en ensam cell, som ännu mera utvecklar hans sinnessjukdom?

Rörande de vilkor, under hvilka Puschkin lefde i klostret Solovetskij, erinra vi följande. Puschkin hade tillbragt tio år i sin klostercell utan att ens gå utom dörren — —. Först för någon tid sedan fick han tillåtelse att på vissa tider gå ut och göra små promenader på den trånga klostergården, på alla sidor omgifven af en hög, massiv stenmur, och likväl måste han göra dessa promenader under bevakning af soldater. Sålunda var Puschkin beröfvad all möjlighet att utom sina fångvaktare se ett enda lefvande ansigte, att höra ett enda ord.

Af ryska resande hade, såvidt jag vet, ingen, utom den som skrifver dessa rader, någon möjlighet att träffa denne intressante »kät-

tare». För att få sammanträffa med honom var det ej nog att få tillåtelse af chefen för fångvakten, utan det var nödvändigt att utverka en »särskilt välsignelse» af arkimandriten, men saken är den, att denna »välsignelse» kunde man aldrig erhålla .... Den långa fångenskapen hade till sist beröfvat Puschkin alt hopp om att någonsin blifva befriad från detta förskräckliga slafveri, att någonsin få återse ljus, lif, människor, att ånyo återvända till sin familj, sina slägtingar och närmaste. På min fråga, om han hoppades att någonsin blifva befriad från fängelset, ryckte han på axlarna med ett obestämdt ansigtsuttryck. »Jag vet icke», sade han, »hvari mitt brott består, hvad jag är anklagad för, och derför kan jag icke försvara min sak. Man säger mig: 'Gå till kyrkan! Lemna ditt kätteri, och du blir genast frigifven!' Men kan jag göra detta? Jag har satt all min förmögenhet, min familjs lycka, mitt eget lif på spel. Hur kan jag nu återgå från mina åsigter? Tiden måste rättfärdiga min sak, och han skall göra det. Jag litar derpå. Men om jag är i villfarelse, om alt detta endast förefaller mig vara sanning, får klosterfängelset blifva min graf ....»

Jag erinrar mig äfven en af munkarnes berättelser, hurusom de ortodoxa missionärerna »förmanade» Puschkin. »Det hände», berättade munken, »många gånger, att den förre arkimandriten sade till honom: 'Ödmjuka dig, Puschkin! Afsäg dig ditt afskyvärda kätteri! *Gå till kyrkan! Tillbed Guds helgon!* och du skall *på minuten* blifva fri, du skall få resa hem till din familj. Du skall på nytt få lefva som en annan människa, som sig bör. Låt bli denna din dumhet. Men om du icke lyder, skall det gå dig illa: du skall dö i detta fängelse, du skall här förruttna lefvande, du skall aldrig få se Guds ljus! ...»

Man söker altså med lock och pock återföra honom till kyrkan; man tror sig genom fångenskap kunna lösa hans samvetsknutar, återbörda honom till den ortodoxa kyrkan, och då han vänder sig bort från detta tempel (vi skola ej säga hvarför), instänger man honom i en fuktig och kall fängelsehåla. Ett af de tu, säger man honom — kyrkan eller fängelset! Om du går till kyrkan, blir du fri: lef och njut af lifvet! Om du ej går; sätt dig då bakom fängelsets lås i en mörk håla; glöm alt hvad ditt hjerta håller kärt i lifvet; säg farväl åt alla och alt och vänta tåligt, tills döden kommer för att befria dig från ensamheten, förtviflan, vansinne och fångenskapens alla plågor och fasor — »du skall förruttna lefvande.» Hvad är nu detta? ...

Hans hustru ville resa till Petersburg för hans skull, men han afrådde henne, förklarande, att de skulle fordra en skriftlig afsägelse af hans villfarelse, hvilket han ej kunde göra.

Vi hafva redan anmärkt, att det finnes icke få människor, hvilka stå i samma ställning som Puschkin. Fängelserna i klostren Solovetskij, Spaso-Jefimievskij i staden Sozdal i guvernementet Vladimir,

Sviaschskij och flera andra tjena ännu till inspärrningsplatser för affälliga från den ortodoxa tron. Vilkoren för inspärrning i alla dessa kloster äro nästan lika. Det hände för icke långt tillbaks, att vederbörande myndigheter glömde bort klosterfångarne. Ett sådant inträffade t. ex. i klostret Solovetskij med en gammal anhängare af skoptsernas sekt. Denne olycklige hade suttit i 30 år i en ensam cell i klostrets fängelse. Såsom hundraårig gubbe blef han befriad derifrån. Han hade under fångenskapen blifvit vansinnig, och då man förde honom ur fängelsets mörker ut i Guds fria ljus, var han redan ur stånd att omtala hvem han var, hvarifrån han var, om han hade slägtingar o. s. v. Klostrets myndigheter visste ej hvad de skulle göra med honom, och de lemnade honom kvar i klostret, der han dog några år derefter.

De, som inneslötos i klosterfängelset, återfingo i allmänhet sällan sin frihet, utan klostret blef vanligen deras graf. Ett sådant öde drabbade icke blott personer ur de lägre klasserna, representanter för den stora massan, utan äfven medlemmar af societeten. För några år sedan dog i klostret Svijaschskij underlöjtnanten Laletjin, som i början af sextiotalet inneslöts i klostrets fängelse. Han hade före sin förvisning innehaft en plats i styrelsen för en bruksrörelse i Uralen, och hade blifvit misstänkt, emedan han slutit sig till ett religiöst sällskap, som uppstod der på femtiotalet, och som kallades »Högra sidans broderskap», eller »Jehovister». Detta sällskaps stiftare var artillerikaptenen Nikolai Sozontovitch Iljin, och dess medlemmar nämda styrelses ämbetsmän och officerare samt några bönder. År 1858 anklagades Iljin och hans vänner för att hafva bildat ett hemligt religiöst sällskap, affallit från kyrkan och spridt en lära, som icke öfverensstämde med den ortodoxa kyrkans dogmer. Myndigheterna uppträdde med mycken skärpa mot Iljin och hans vänner, särskilt derför att Iljin skoningslöst afslöjat deras missbruk. Af detta skäl blefvo nu icke endast Iljin, utan alla hans närmaste och bekanta föremål för en grym förföljelse. De arresterades och instängdes i ortens fängelse och derefter sändes till fästningen Petro Pavlovsk i Petersburg. Till och med en prest, Johan Snjegiroff, som var alldeles oskyldig, blef gripen. Hvad vidkommer Iljin sjelf, så fick han sitta tjugo år i klosterfängelset. Först skickades han (år 1860) till klostret Solovetskij. Full af kraft och helsa beträdde han ön Solovetskij, men den långa och ensamma fångenskapen ödelade hans krafter och gjorde honom gammal i förtid. Tecken till sinnesrubbning började märkas hos honom. Han tilläts då göra promenader inom klostret.

Troligen erinra sig många af klosterbesökarne fångens frappanta gestalt, höljd i en grå mantel med ett blekt och utmagradt ansigte, ett långt och hvitt skägg. Ensam som ett spöke med en stolt hållning, hvilken kontrasterar mot idealistens svärmiska blick, spatserade denna gestalt fram och åter längs klostermuren. Dixon berättar, att

befolkningen i klostrets grannskap kallade honom »spöket». Klostermyndigheterna höllo sträng bevakning öfver att denne kättare icke skulle få tillfälle att utså sina tistelfrön, och sågo noga till, att icke munkar, pilgrimer eller turister skulle komma i beröring med honom. Han hade icke ens rättighet att samtala med någon annan än arkimandriten, och var på det strängaste förbjuden att svara på frågor, som kunde ställas till honom. Men alla dessa åtgärder voro förgäfves: Några munkar och soldater omfattade Iljins lära. En af noviserna rymde t. o. m. från klostret och begaf sig till Uralen, der han träffade Laljetins familj och gifte sig med en af döttrarne.

Från klostret Solovetskij flyttades Iljin till klostret Spaso Jefimjevskij i Sozdal och instängdes ånyo i en ensam cell. Här framträdde fångens sinnesrubbning ännu skarpare. Till följd af slägtingars ifriga bemödanden blef han slutligen befriad och sänd till en stad i Östersjöprovinserna för att der tillbringa sina sista dagar. Många ansågo honom vara fullt vansinnig, men det hindrade ej ortens polis att strängt bevaka honom.

År 1879 funnos i klostrets fängelse 4 fångar, Adrian Puschkin, bonden Leontjeff från guv. Novgorod, en munk och en novice, som fängslats tillika med munken.

Munken och novicen hade inneslutits i klosterfängelset, emedan de affallit från den ortodoxa kyrkan och öfvergått till »en skadlig sekt» och trots alla »missionärers» öfvertalningsförsök ej ville afsäga sig sin villfarelse. Orsakerna till Leontjeffs förvisning voro okända t. o. m. för ortens myndigheter, men hvad man visste var, att regeringen lemnade 6 rubel i månaden till hans uppehälle. Puschkin berättade, att hans förvisning stod i samband med upprättandet af en skola.

Många fantastiska rykten äro i omlopp rörande klosterfängelset och deri inneslutna fångar, något som alltid inträffar, då man söker bibehålla sträng hemlighetsfullhet, så att det är omöjligt att uppgifva det korrekta antalet på fångarne och deras namn.

Till slut önska vi af all vår själ, att klostren, dessa »boningar för frid, kärlek och förlåtelse», måtte upphöra att spela rolen af fängelser och instängningsplatser, och att munkarne måtte befrias från det ruskiga fångvaktare-ämbetet, som icke passar för deras kall.»

Sedan ofvanstående lemnats till pressen, hafva skrifvelser ankommit från Ryssland med de mest upprörande underrättelser om nya förföljelser mot de evangeliska kristna derstädes. Sålunda hafva sekteristerna på en ort af myndigheterna beröfvats all sin jord, så att de hade intet att lefva utaf. Dertill hafva de äfven beröfvats sina pass, så att de ej kunna begifva sig från sina hem för att söka sig arbete. De hafva vändt sig till ortens guvernör med anhållan om hans skydd mot de lägre myndigheternas våld, men fingo till svar: »*Detta sker eder, emedan I ären sekterister!*»

I en skrifvelse från Kiew, daterad juli 1893, läses bl. a. följande:

»Som bekant sammanträdde en ortodox konferens för två år sedan i Moskwa för att uttänka medel att utrota den med hotande hastighet tillväxande *stundismen*. Såsom en följd häraf och i ofvan nämda syfte hafva icke blott utfärdats en mängd ukaser af regeringen, hvilka i barbarisk grymhet täfla med medeltidens inkvisitoriska åtgärder till kättarnes utrotande, utan, eggad af presterna, har dessutom den ortodoxa pöbeln på många orter begått de gröfsta illdåd mot sekteristerna och deras familjer. Men följden af dessa grymma förföljelser har visat sig blifva en helt annan än den förföljarne väntat sig. I stället för att utrotas tillväxa sekteristerna i antal och utveckla större lifaktighet än någonsin. Inom Kiew och Cherson samt delvis Charkow hafva hundratals familjer nyligen brutit med ortodoxien och öfvergått till *stundan*, och tusentals andra dela deras åsigter eller sympatisera med dem.

Den Heliga Synoden har nu i följd häraf sett sig nödsakad att sammankalla en ny konferens tills i höst att råda ytterligare bot mot den växande sekterismen. Särskilta inbjudningar till denna konferens hafva sändts till prester, bosatta i trakter, som äro besmittade af kätteri. Naturligtvis komma nya och, om möjligt, ännu grymmare åtgärder att blifva en följd af denna konferens. Vi, som haft tillfälle att på nära håll bevitna den redan pågående förföljelsen, hafva svårt att fatta, huru den skall kunna skärpas ytterligare. Att t. ex. rycka barnen från de sekteriske föräldrarne, att förvisa den ene sekteriske maken till en ort och den andra till en annan, att fråntaga sekteristerna deras jord och andra tillhörigheter, att beröfva dem deras pass eller på passet utsätta, att de äro sekterister — hvilket är detsamma som att beröfva dem möjligheten att förtjena sitt uppehälle, ty de ortodoxa äro förbjudna att hafva sekterister i sin tjenst, och sekterister äro förbjudna vistas hos hvarandra —; att fängsla och förvisa dem till de mest ogästvänliga trakter till att förgås af nöd och elände; att m. e. o. behandla dem värre än de gröfsta missdådare, synes oss vara lika svårt som att bränna upp dem i lågorna, steka dem på halster o. s. v. En jemförelsevis hastig död, huru plågsam den än må vara, synes oss nämligen vara att föredraga framför att långsamt pinas till döds af svält, af namnlöst elände af alla slag. — Men våra prester med sin chef, den Heliga Synodens generalprokurator, i spetsen äro uppfinningsrika, och vi kunna vara öfvertygade om att få bevitna nya utsökta prof på modern rysk inkvisitorisk uppfinningsrikhet såsom en frukt af den stundande ortodoxa konferensen.»

XXX.

Bland förvista sekterister i Transkaukasien.

Af K.[1])

Tiflis. — Européer och asiater. — Fängelset Metjech. — De förvista sekteristerna och infödingarne. — *Stundister* och *molokaner*. — Flykt från Tiflis. — Bland sekterister i Batum. — En sanningssökande enka. — Förföljelse och flykt från Batum. — Elände bland förvista. — Bland sekterister i Vladikavkas. — Flyr ut på stepperna. — Bland förvista sekterister från Mogilew. — Inrättar skola för deras barn. — Hvarför förvista? — Ny förföljelse. — Beväpnade kosacker sändas att bevaka oss, men blifva sjelfva träffade af sanningens svärd. — Bröderna M. trakasseras. — Hos en förföljd familj. — Jagad från ort till ort. — En böneskrift till tsaren. — En sjuk 80-åring förvises till Transkaukasien. — Amerkhanjanz m. fl:s förvisning. — »Missionären» Isidor. — En talande lista. — De förvistas barn få ej medfölja föräldrarne. — Flykt till Amerika. — En förvist moder dör af hunger.

Tiflis, fordom det georgiska rikets hufvudstad och för närvarande Kaukasiens centralpunkt, har sedan länge utgjort en förvisningsort för sekterister. Till sitt utseende är denna stad mycket originel och intressant för turister. Den består af tvenne skarpt skilda delar: den nya europeiska och den gamla asiatiska. I den europeiska delen fästes främlingens uppmärksamhet särskilt på de breda, väl stenlagda gatorna med rymliga trottoarer af asfalt, skuggrika bulevarder, utan hvilka det skulle vara omöjligt att gå ut i staden under som-

---

[1]) I stället att sjelf efter de rika material, som erhållits, skildra tillståndet bland de förvista sekteristerna i Transkaukasien, har författaren föredragit att uppdraga åt en bildad rysk evangelisk »sekterist» med rik erfarenhet, hvilken vistats och verkat i åratal på ort och ställe, att efter personliga iakttagelser beskrifva ställningen derute, hvarigenom skildringens värde och intresse måste i hög grad förhöjas.

marens brännande sol. I denna stadsdel ser den resande till sin öfverraskning höga stenhus, byggda i europeisk stil; skolor, högre läroanstalter och andra allmänna inrättningar; boklådor och mode-magasiner; storartade hotell; spårvagnar m. m., hvilket alt ådagalägger europeisk civilisation. Men de mörka österländska typerna, de pittoreska asiatiska kostymerna och alla möjliga orientaliska dialekter, som frappera turistens öra, påminna honom, att han icke är i Europa utan i Asien. Detta medvetande stärkes hos honom ännu mera, då han kommer till »*Majdan*», medelpunkten för den asiatiska stadsdelen. Det första intryck, som man får, då man kommer till detta torg, är sådant, att man ofrivilligt frågar sig: »Har jag kommit till helvetet?» Alt omkring hvimlar det af mörka asiater med sina mångfärgade smutsiga drägter och höga fårskinnsmössor (*papácha*), som gifva dem ett särdeles vildt utseende. Skarpa strupljud af obekanta dialekter, skrik af barn, som springa omkring i trängseln, rop af fruktförsäljare, bärande stora med frukt fylda träfat på sina hufvuden; knarrande af osmorda »*arbi*» (kärror med två hjul); alt detta bedöfvar eder till den grad, att ni blir yr i hufvudet. De smala krokiga gatorna, de rykande koleldarne vid ingångarne till husen, öfver hvilka asiaterna steka sin »*shishlik*» (fårkött stekt på spett), fullända den dystert pittoreska bilden, och ni känner en oemotståndlig önskan att snarast möjligt komma ut ur detta pandemonium i Guds fria ljus. Spårvagnen är det enda, som påminner om europeisk civilisation i denna stadsdel. Här på Koras strand i närheten af Sions domkyrka, byggd i 6:te århundradet, i hvilken de georgiska konungarne kröntes, höjer sig det dystra kastellet *Metjech*, hvilket sedan nästan lika långt tillbaka tjenstgjort som fängelse för brottslingar. Detta kastell är bekant för nästan alla förvista sekterister, som sändas med *etape*-transport till Transkaukasien. Endast få af dem lyckas undkomma detta dystra, fuktiga och öfverfylda fängelse. Härifrån sänder guvernören dem vanligen till Elisabetpol, hvarifrån de distribueras till olika orter i Transkaukasien. Ehuru de måste slå sig ned bland infödingar, beblanda de sig likväl icke med dem utan skilja sig skarpt från dessa genom sina seder och sitt lefnadssätt: de äro fredliga, gudfruktiga; deras

tarfliga hus äro snygga, de tycka om arbete, och deras kvinnor äro äfven arbetsamma, under det att asiatiska kvinnor aldrig deltaga i arbetet utan ligga hela dagarne på mjuka »*tachti*» (ett slags soffor) efter att på morgonen hafva sminkat sitt ansigte. [1])

Transkaukasiens första befolkande med ryska sekterister hade stort inflytande på detta lands ekonomiska förhållanden. Före deras ankomst dit låg jordbruket nere, och de kunna med rätta kallas Transkaukasiens första jordbrukare. Jag gjorde min första bekantskap med några af dessa sekterister hösten 1887. Från första ögonblicket gjorde de ett mycket gynsamt intryck på mig genom sin gästfrihet, sin snygghet, sin stora beläsenhet — somliga af dem hafva skaffat sig en aktningsvärd boksamling —, sin högre själsodling än de ortodoxa bönder, med hvilka jag kommit i beröring. Den förnämsta fråga, som intresserar sekteristerna, är naturligtvis den religiösa. Så snart två eller tre sekterister sammanträffa, hvarest det än må vara — på gatan, på bröllop, vid tébordet —, börja de nästan genast att ifrigt behandla någon biblisk fråga. Äro de af olika uppfattning, förekomma lifliga diskussioner mellan dem, men dessa urarta aldrig till grofva förolämpningar eller fiendskap, emedan de lägga stor vigt vid frälsarens bud: »Salige äro de fridstiftande, ty de skola kallas Guds barn.» Om det någon gång förekommer hårda uttryck, är det vanligen från *molokanernas* sida, aldrig från *stundisternas*.

Jag erinrar mig lifligt, att vid mitt första sammanträffande med sekterister behandlades frågan om den Helige Ande, hvilken särskilt intresserar dem. Vi sutto alla enligt rysk sed vid ett gästfritt bord omkring den kokande samovaren. Ryssarne i allmänhet tycka om att föra samtal vid tébordet, och sekteristerna tillgripa ofta denna nationalvana för att undgå trakasserier från polisens sida, hvilken t. o. m. förbjuder två eller tre sekterister att samlas till bön och religiösa samtal.

---

[1]) Transkaukasiens infödingar utgöras af flera olika folkstammar, såsom grusiner, imeretiner, mingrelier, ossetiner, hvilka tillhöra ortodoxa kyrkan; armenier, hvilka tillhöra den gregorianska kyrkan; tatarer, lesginer och perser, som äro mohamedaner. Alla dessa folkslag, hvilka förete stora olikheter i fråga om karakter och moraliska egenskaper, lefva hufvudsakligen af frukt och boskapsskötsel, i synnerhet får.

Efter de första vanliga betydelselösa fraserna om väder och vind och tilldragelserna för dagen frågade en *molokan*-äldste, om någon af de närvarande hade den Helige Ande. Bland gästerna funnos några evangeliska troende. En liflig diskussion uppstod nu, hvarunder *molokan*-äldsten förifrade sig litet. Värden förstod dock att lugna sinnena genom att leda samtalet in på en ny sida af frågan.

Det intryck, *molokanerna* först gjorde på mig, var ej synnerligen fördelaktigt, men då jag fick närmare lära känna dem, erhöll jag bättre tankar om dem. De dela sig i olika rigtningar men ena sig alla i följande: de uppfatta den heliga skrift »andligt», d. v. s. de förneka alla yttre ceremonier; afhålla sig strängt från all slags föda, som är förbjuden i gamla testamentet; förbjuda strängeligen kvinnorna att bedja eller tala på sammankomsterna och hålla dem i allmänhet mycket underordnade, nästan i en slafvisk ställning. De skilja sig från hvarandra deri, att en del erkänna, att den Helige Ande kan bo i människans hjerta, men sjelfva tro de icke, att de kunna mottaga honom. Andra förneka helt och hållet denna möjlighet och tolka på sitt sätt de ställen i den heliga skrift, hvilka handla derom. Andra åter säga, att människan får den Helige Ande efter döden. En del tro icke alls på den Helige Andes tillvaro och erkänna i den heliga skrift endast det som kan bevisas genom erfarenheten. Dessa sistnämda äro minst sympatiska af alla. Ofvan nämde äldste tillhörde denna sista kategori.

Jag fick ej stanna länge i Tiflis, emedan polisen misstänksamt betraktade min ständiga beröring med sekteristerna och ansåg mig som en politisk uppviglare. Jag måste derför i hast lemna staden och söka komma undan polisen. Jag begaf mig nu till Batum, i hopp om att myndigheterna under min frånvaro skulle glömma mig, och jag skulle lemnas i fred, men mina förhoppningar blefvo svikna genom följande tilldragelse: Samma natt som jag anlände till Batum med tåget, blefvo alla mina pengar och saker stulna. Jag måste genast göra anmälan derom hos polisen, och medan undersökningen fortgick, blefvo mitt namn, min personlighet och äfven min vistelseort kända för de andliga och verldsliga myndigheterna.

Fångar på väg till förvisningsorten.
Ur »Century Magazine».

Detta blef det förnämsta hindret för min verksamhet i denna stad. Jag tog in hos en fattig baptistfamilj, som bott länge i denna stad och kände mycket folk derstädes.

I deras sällskap besökte jag fattiga i deras hem och på sjukhus, sökande att hjelpa dem både i lekamligt och andligt afseende; dessutom hade vi hvarje kväll talrika sammankomster med sådana som törstade efter evangelium. Bland dessa voro många *molokaner*, några ortodoxa och luteraner, icke blott fullvuxna utan äfven en mängd barn. De voro alla så okunniga i den heliga skrift och hade en sådan törst efter sanningens ord, att jag icke kunde tillfredsställa alla som ville samtala med mig. Samtidigt fick jag göra bekantskap med en gammal enka, hos hvilken dagligen samlades en massa af alla möjliga menniskor. Hon var en på sitt sätt mycket märkvärdig person. Hon meddelade mig följande om sitt lif: »Redan som mycket ung började jag törsta efter sanningen», berättade hon mig en gång. »Jag är född ortodox och har varit mycket ifrig i uppfyllandet af kyrkans föreskrifter. Jag besökte kyrkor och kloster, kysste helgonbilder och reliker för att få frid till min själ, men ju mer jag lärde känna ortodoxiens väsende, desto mera svalnade mitt nit för densamma. Jag lemnade den och öfvergick till de gammal-troende, men der fann jag endast okunnighet och andligt mörker. Jag slöt mig då till *molokanerna* i hopp att tillfredsställa min sanningstörst, men ehuru de stå mycket högre än de gammal-troende och ortodoxa, fann jag likväl snart, att deras lif icke alltid stämmer med evangelii lära. Jag kom alldeles i förtviflan, och nu står jag i en vandrares ställning, hvilken gått vilse på en ändlös stepp under en vinterstorm och ej kan upptäcka ett spår af väg och ej vet, i hvilken riktning han skall gå för att hitta hem. Och under alt detta», sade hon med tårar i ögonen, »känner jag, att en tung syndabörda hvilar öfver mig, och att oundviklig undergång väntar mig.» Jag kände stort deltagande med denna gamla kvinna, som genomgått så många erfarenheter, och försökte att så tydligt och så enkelt som möjligt framställa för henne den evangeliska sanningen, påpekande särskildt de bibelställen, som efter min mening voro egnade att hugsvala henne. Hon blef djupt rörd, då hon för

första gången fick höra Guds enkla och lättfattliga ord, och bad mig besöka henne så ofta som möjligt. Jag gick följande afton till henne och såg, att hennes stuga var öfverfyld med folk: Gumman hade till min ankomst samlat så många bekanta, som hennes lilla rum kunde rymma. Hennes stuga var så dålig, att man utifrån kunde genom springorna se och höra, hvad som försiggick derinne, så att det är en gåta för mig, huru myndigheterna kunde lemna mig så länge i fred, då ryska lagen strängt förbjuder alla slags sammankomster, och dessa egde rum nästan uppenbart för alla.

Tack vare denna gumma fick jag göra bekantskap med en massa människor, hufvudsakligen fattiga. I denna stad, som är nästan uteslutande befolkad med asiater, råder stor okunnighet och mycket elände. Med tillhjelp af mitt värdfolk försökte jag göra, hvad jag kunde, för att höja dem ur deras förnedring. Stadens prester fingo snart veta derom, ty många af deras får lemnade den ortodoxa kyrkan och slöto sig till oss. Presterna beslöto att aflägsna mig från staden. För detta ändamål skrefvo de till ortens guvernör, framställande mig som en upprorsstifterska, hvilken utbreder förderfliga läror. De skaffade falska vitnen och lyckades bringa mig inför rätta. Om jag då icke genom en oväntad hjelp af vänner lyckats fly från staden, skulle jag oundvikligen blifvit sänd till Sibirien.

Jag tillbragte öfver ett år utomlands, och under denna tid tycktes myndigheterna glömma mig, såsom vänner i skrifvelser meddelat mig. Jag återvände till den stad, der jag först blef förföljd, för att ånyo försöka arbeta för folkets upplysning. Jag gick från hus till hus, hufvudsakligen bland *molokaner*, undvikande ortodoxa familjer för att ej ånyo väcka presternas uppmärksamhet. Jag upprättade en skola för barn, och ehuru jag icke ämnade mottaga ortodoxa barn, kunde jag likväl ej tillbakavisa föräldrarna, då de bådo mig undervisa deras barn. Detta gjorde, att de andliga myndigheterna snart fingo veta om denna skolas tillvaro. De beskylde mig då för, att jag skänkte pengar åt fattiga och hjelpte dem för att vinna deras barn och på denna väg sprida mina kätterier. I tre månader fortsatte jag likväl denna verksamhet utan att bry mig om dessa trakasserier, men under sista veckan måste

jag dölja mig för den förföljande polisen genom att flytta från det ena stället till det andra. Vid ett tillfälle kom polisen till den familj, hvarest jag höll mig dold, der de träffade en liten gosse, som ej förstod bättre än att till svar på deras fråga upplysa dem, att jag bodde der. Jag måste nu skyndsamt lemna staden, emedan jag såg, att jag ej kunde göra någon nytta genom att stanna. Följande dag tidigt på morgonen stod, tack vare mina vänners omtanka, en vagn förspänd med fyra starka och vackra hästar framför min tillfälliga bostad, och om en half timme var jag redan utan hinder utom stadens tullar och ilade bort i snabb fart efter den utmärkta grusinska chausséen. Jag kände nu ingen oro öfver att blifva hindrad i min verksamhet af polisen. Till en början erfor jag endast en känsla af glädje vid tanken på, att jag lyckades komma undan mina förföljare. Men småningom ersattes denna känsla af allvarligare och sorgligare tankar, som uppväcktes hos mig af motsatsen mellan den vackra naturen, som omgaf mig, och de sorgliga tilldragelser, till hvilka den var ett stumt vitne nästan hvarje dag.

I samband härmed erinrade jag mig två fattiga lill-ryskor, hvilka kommo till mig i Tiflis och anhöllo om hjelp, och hvilka under högljudd gråt berättade mig om sin olyckliga ställning. De tillhörde två baptist-familjer, som voro förvista till Transkaukasien för sina religiösa åsigter. I mitt minne framstodo tydligt dessa utmärglade kvinnor med hvar sitt späda barn på armen och med en hel skara små halfnakna barn, hvilka hängde vid deras kläder gråtande och jämrande sig, under det de med största ansträngning släpade sig fram efter vägen för att hinna medfölja sina män, hvilka, klädda i gråa fångdräkter och slagna i järnbojor, marscherade till fots under soldateskort omkring 200 verst öfver de snöhöljda kaukasiska alperna. De stackars barnen och kvinnorna hade särskildt svåra lidanden att utstå: det lyckades dem sällan få åka, emedan de ej hade något att betala med, hvadan de måste tillryggalägga största delen af vägen till fots. Deras tarfliga skodon och klädsel i allmänhet hade nötts på vägen, och de måste gå nästan barfota i den djupa snön, som betäckte bergen (det var i slutet af november). Föräldrarnas

Förvista sekterister i Gerusi. Efter fotografi.[1])

[1]) Ofvanstående och nästföljande illustration är reproducerad efter en fotografi, hvilken en resande lyckats taga, och som vi haft turen att kunna skaffa oss. En af de förvista, hvilkas bilder äro återgifna i ofvanstaende grupp, herr Kalveit, hvilken står till venster med bibeln framför sig, skrifver från Girusi, att i denna stad finnes endast perser och armenier utom de förvista ryssarne, hvilka uppgå till ett antal af 110 och befinna sig i stor nöd, emedan de ej kunna erhålla något arbete.

hjertan blödde, då de hörde sina barns gråt och jämmer och voro ur stånd att hjelpa dem.

Vid deras ankomst till Tiflis sattes fäderna i fängelset, och de utmattade, sjukliga och nödstälda mödrarna hade ingen annan utväg än att gå omkring och tigga ihop litet mat och kläder för att uppehålla lifvet hos sig och barnen. Från Tiflis skickas de förvista sekteristerna efter obestämd tid — några veckor eller kanske ett helt år — till de platser, som af guvernören bestämmes.

Dessa förvista sekteristers ställning efter framkomsten till förvisningsorten är i regeln lika svår om ej svårare än under färden dit. Intet skydd mot den skarpa vinterkölden eller den brännande sommarhettan; ett kalt bergdistrikt, bebodt af halfvilda nomadstammar, som hata eller, i bästa fall, äro alldeles likgiltiga för de förvista och deras nödstälda belägenhet; intet tillfälle att förtjena sitt uppehälle, och om något sådant yppar sig, polisbestämmelser, som i många fall förbjuda dem att sysselsätta sig med sådant, som de äro vana vid och ega skicklighet uti, och inskränka dem inom ett trångt område. Följden häraf är, att det stora flertalet bland dem befinna sig i det största armod och elände. Men äfven om deras ekonomiska ställning skulle vara dräglig — något som likväl mycket sällan är händelsen —, är likväl den hastiga öfvergången från ett verksamt andligt lif, en brinnande religiös hänförelse, som med fröjd lider motsägelse och förföljelse för sanningens skull, till tvungen overksamhet i en dyster omgifning nästan outhärdlig.

Förvista sekteristfamiljer i sådan ställning kunna räknas i hundratal. Förteckningar på till Transkaukasien förvista sekterister, hvilka upprättats af personer, som besökt förvisningsorterna, vitna mera vältaligt än de mest lifliga skildringar om den mängd ärliga ryska arbetare, som ruineras, och nyttiga medborgare, som förvandlas till hemlösa tiggare, tack vare regeringens religiösa ofördragsamhet.

Jag återgår till min resa. Tack vare den utmärkta chausséen och de snabba hästarne, var jag redan följande dag i staden Vladikavkas, belägen på andra sidan kaukasiska bergskedjan. Här visste ortens polis ännu ingenting om min

»kätterska propaganda» eller min flygt från Tiflis, hvadan jag kunde i lugn tillbringa några dagar bland vänner i denna stad, flyttande, som vanligt, från den ena familjen till den andra för att så länge som möjligt dölja mig undan polisens uppmärksamhet samt lära känna sekteristernas ställning.

I Vlavdikavkas finnes en mängd sekterister, och de hafva alla slagit sig ned tillsammans i en del af staden, hvilken kallas »*molokanskaja slobodka*» (*molokan*-förstaden). Så vidt jag kunde fatta, är deras ställning här mycket bättre än på andra ställen i Kaukasien. På min fråga, hvarför de njöto större frihet än andra, svarade sekteristerna, att ortens generalguvernör (numera död) var en mycket frisinnad och klok man, som värderade sekteristerna för deras arbetsamhet och den nytta, han ansåg dem göra åt orten såsom flitige och och duglige jordbrukare. Likväl sågo presterna redan nu snedt på dem, och de fruktade, att de snart skulle få säga farväl åt sin frihet, likasom andra sekterister. Någon tid derefter fick jag veta, att den i Ryssland bekante ortodoxe missionären Isidor flera gånger besökt denna stad för att hålla »offentliga samtal» med sekteristerna, och följden deraf blef, att flera framstående sekterister blefvo ånyo förvista, bland andra baptistäldsten Bogdanow till Lodz i Polen på fem år.

Fruktande att genom längre uppehåll i denna stad ådraga mig presternas uppmärksamhet och endast skada sekteristerna i stället för att tjena dem, skyndar jag att lemna staden och begifva mig till Svartahafs-stepperna. Här, tänkte jag, under det jag åkte öfver dessa ändlösa slätter, i detta vidsträckta område måste herrska frihet i alla afseenden. Hvilka oändliga frodiga betesmarker, hvilka vidsträckta åkerfält af svart fet jord! Här bruka sädes- och höskördarna vara så rika, att dessa stepper skulle kunna föda ett flerfaldigt större antal människor och boskap än som nu finnes der. Här måste man vara främmande för hunger och nöd. Men redan innan jag kom till målet för min färd, skingrades mina angenäma drömmar. Några verst ifrån den gård, der jag skulle bo, måste jag åka genom en liten by, bestående af små jordkojor, hvilka knappt syntes öfver marken. Jag frågade min reskamrat, hvilka människor bodde i denna by. »De äro förvista från

guvernementet Moghilew», svarade han kort. »Från Moghilew?» frågade jag. »Ni får noggrannare underrättelse om dem vid framkomsten till eder bestämmelseort. Hvarje söndag samlas de alla hos traktens egare eller hos hans bror, 20 verst härifrån, och der kan ni få tillfälle att personligen samtala med dem.» Första söndagen efter min ankomst begaf jag mig till sammankomsten, som denna gång skulle ega rum hos min värds bror. Sammankomsten hölls i en rymlig *izba*,

Staden Girusi. Efter fotografi.

uppförd för detta ändamål. Här var allting ytterst enkelt, såväl lokalen som människorna, hvilka samlades der till gudstjenst. Under den enkla framställningen af evangelium och den konstlösa sången rådde stor frihet i anden, och från folket uppsändes så uppriktiga och varma böner, att jag genast kände mig hemmastadd i deras krets och började älska dessa mer än tarfligt klädda obildade landsmän. Efter sammankomstens slut närmade de sig mig, den ene efter den andre, och helsade mig välkommen med otvungen enkelhet och hjertlighet. Jag begagnade mig af detta tillfälle till att bedja dem

om tillåtelse att få besöka dem i deras hem. En barnslig glädje blandad med förvåning framlyste ur deras ögon, då de fingo höra, att en »adlig människa», som de uttryckte sig, icke försmådde deras tarfliga jordkojor.

Vid första tillfälle begaf jag mig till dessa föraktade och af presterskapet förföljde sekterister. Deras jordkojor voro gräfda så djupt ned i jorden och deras tak så låga, att man måste stiga ned några trappsteg och böja sig nära intill marken för att komma in i dem. Jag hann knappt stiga in, förr än en fuktig, med kolsyra mättad stinkande luft slog emot mig, så att jag blef yr i hufvudet. Jag måste göra en kraftig viljeansträngning för att öfvervinna anfall af kväljning och svimning, och då jag blef litet van vid detta halfdunkel och såg mig omkring, märkte jag värdfolket och en skara små barn, hvilka med nyfikenhet betraktade mig. Oaktadt den bjert framträdande fattigdomen och den stora trängseln (i yttre rummet voro höns, ankor, kalkoner, kalfvar och lam), var det tydligt, att de försökte att hålla sin koja så ren och snygg som möjligt.

»Hur kom ni att flytta hit?» frågade jag dem, åstundande att få veta närmare om förloppet vid deras förvisning.

»Vi äro här kända under benämning *Mogilevtzi* (Mogilow-bor), såsom ni väl redan hört, derför att vi äro från guvernementet Mogilew. Vi hörde fordom till den ortodoxa kyrkan, men för några år sedan lemnade vi den och upphörde att dyrka bilderna. I början voro vi endast några få, men inom kort började nästan hela byn intressera sig för den evangeliska läran, hvilken vi förkunnade så godt vi kunde. Presten började oroas öfver att hans får lupo ifrån honom, och han var i fara att mista all sin inkomst. Han uppeggade bypolisen emot oss, uppmanande den att vidtaga stränga mått och steg för att afbryta vår sekteriska propaganda. *Uriadniken* började efterkomma prestens önskan på sitt vis, hvilket han ansåg vara det bästa, nämligen med användande af knutpiskan och knytnäfven. Den, som ansågs vara vår ledare, misshandlades särdeles grymt: de ryckte af honom en stor del af hans hår och skägg och kastade honom sedan sargad och sönderslagen i fängelse. Om några dagar kom en skriftlig order från ortens guvernör, att vi genast på administrativ väg skulle förvisas till Svartahafs-stepperna. Vi fingo ej ens tid att sälja våra stugor och vår öfriga egendom för att skaffa oss litet pengar till resan. Våra män sändes med *etape*, och vi med våra barn och gamla anhöriga begafvo oss till fots efter dem. Hvad vi fått lida af köld

och hunger, vet endast Gud. Knappt hunno vi komma hit till dessa trakter, förr än vi blefvo öfverfallna af vinterköld — utan mat, utan hem och utan kläder. Utan hjelp af bröderna M. (min värd och hans bror) skulle vi kanske alla hafva dött af scorbutus och tyfus, som uppstodo ibland oss i följd af hunger och köld. De gåfvo oss jord, byggnadsmaterial, litet boskap och arbetsredskap för att bereda oss möjlighet att lifnära oss med jordbruk samt rädda oss och våra familjer undan hungersnöden. Vi åtnjuta här mera frihet än hemma, emedan vi bo långt ifrån *atamans* residensby. Gud vare lof, vi hafva nu erhållit egna hem, och om myndigheterna icke komma att oroa oss, skola vi ej hafva skäl att knota.»

Jag besökte flera af dessa jordkojor och såg öfver alt samma fattigdom, men likväl klagade ingen af deras invånare, utan tvärtom ansågo de som en nåd af Gud, att de funnit en vrå, der de kunde bo, samt en bit bröd till att stilla sin hunger. Jag erbjöd dem att inrätta en tillfällig skola för deras barn, emedan jag tyckte synd om dem, ty ingen tog riktig vård om dem, och ingen kunde undervisa dem. Många af föräldrarne kunde visserligen läsa, men de hade hvarken tid eller förstånd till att uppfostra sina barn. De blefvo mycket glada åt detta förslag, men till en början gjorde de likväl invändningar, derför att deras barn voro så dåligt klädda, att de skämdes skicka dem till skolan. Jag öfvervann likväl deras motstånd, och skolan kom till stånd.

Jag fick dock ej arbeta der längre än fyra månader. Byns prest fick veta, att vi höllo sammankomster, till hvilka samlades en massa folk, icke blott af *molokaner* och luteraner utan äfven af ortodoxa. Han uppeggade *atamanen* att sända kosacker att bevaka oss under våra sammankomster. Den första söndagen derefter sågo vi med förvåning och någon fruktan fyra beväpnade kosacker stående vid ingången till bönhuset. Vi fortsatte likväl gudstjensten som vanligt. Kosackernas ansigten, som i början föreföllo oss stränga, fingo småningom ett mildare uttryck under bönens och sångens inflytande, och ur den enes ögon runno stora tårar. På detta sätt fortgick det under sex veckor. Vi väntade hvarje dag order från myndigheterna om »administrativ förvisning» af dem ibland oss, som ansågos vara särskildt »farliga», men ingen befallning om vår förvisning kom, utan myndigheterna

blefvo tvärtom välvilliga: saken var den, att kosackerna meddelade *atamanen*, att vi voro fredliga och ärliga menniskor; att vi gjorde ingenting olagligt eller opassande på våra sammankomster, och att vi voro tsarens trogna undersåtar, ty vid hvarje sammankomst bådo vi för tsaren och Ryssland.

Detta gjorde tydligen ett lugnande intryck på *atamanen* och presterskapet. Inom kort förändrades likväl detta förhållande. En af kosack-vakten hade blifvit så berörd af den evangeliska sanningen, att han lemnade den ortodoxa kyrkan och slöt sig till oss, likasom äfven en annan kosack-familj från en grannby. Denna tilldragelse kunde icke blifva oförmärkt för de lokala civila och andliga myndigheterna, och de upprättade en ännu strängare bevakning för att göra slut på denna förhatliga kätterska propaganda.

Om en kort tid reste jag derifrån till mitt hem och fick genom bref veta, att bröderna M. måst lemna de stepper, som de arrenderat af regeringen, och att de olyckliga sekteristerna ånyo lida nöd. Deras äldste blef fängslad och för andra gången förvist, efter att hafva beröfvats alla medborgerliga rättigheter, derför att han hade »förledt ortodoxa att öfvergå till sin sekt.»

På vägen till mitt hem stannade jag på en *molokan*-gård, på hvilken min värdinnas farfar, moder och syskon bodde. Familjens namn var Levashow. Gamle farfar hade i sin ungdom varit en mycket energisk och intelligent man. Hans far eller farfar hade blifvit förvist till guvernementet Tauris för sina *molokanska* åsigter. Sjelf flyttade han sedan med sin familj till de donska stepperna i följd af bristande tillgång på jord i Tauris; men här voro vidsträckta stepper med jungfrulig jord, och befolkningen var så gles, att röfvareband stundom anföllo enskilda gårdar. Gamle farfar tappade likväl ej modet, och, tack vare hans energiska arbetsamhet, blef hans egendom snart oigenkänlig. Han byggde sig en gård, upprättade jordbruk och boskapsskötsel och på en kort tid blef en välbergad jordegare. Hans söner blefvo lika energiske jordbrukare och byggde sig äfven gårdar på något afstånd från fadersgården. Oaktadt den nytta de gjorde som landtbrukare, behandlades de af myndigheterna såsom misstänkta,

emedan de voro *molokaner*. En af hans barnbarn blef dömd att förvisas till guvernementet Elisabetpol, emedan han korresponderat med några ortodoxa kosacker och i sina bref alt för tydligt uttryckt sina evangeliska åsigter. Han sattes i fängelse, tills domstolen skulle närmare besluta om hans förvisning; och om några månader sändes han som en vanlig brottsling, med halfrakadt hufvud och slagen i kedjor, till Elisabetpol. Hans fängslande och förvisning var icke blott ett svårt moraliskt slag för hans familj utan ödelade äfven hela hans ekonomiska välstånd. Efter sin ankomst till Elisabetpol fick han länge lida nöd, innan han kunde skaffa sig sysselsättning.

Knappt hade han hunnit komma sig före så pass, att han kunde underhålla sin familj, förr än han ånyo förvistes till en annan ort för spridande af sina åsigter och för att ha »förledt» ortodoxa till att omfatta sitt kätteri. Samtidigt dömdes äfven hans nära 80-årige farfar till förvisning, ehuru han led af fetsot i en sådan grad, att han icke ens med tillhjelp af kryckor kunde släpa sig fram. Dylika gamla fångar, som ej förmå att gå till fots, forslas i ett slags kärror eller »*telegas*». Hans gamla hustru, som led af emfysem, begaf sig till Petersburg för att der personligen söka utverka hans benådning, men klimatet i Petersburg inverkade så skadligt på henne, att hon måste återvända hem utan att hafva fått veta resultatet af sina bemödanden. Några dagar efter sin återkomst hem dog hon. Om farfars ytterligare öde vet jag ingenting vidare med visshet, och derför kan jag icke heller meddela någonting bestämdt. Kanske har han redan förflyttats till den eviga hvilan.

Här slutar K:s berättelse. Till ytterligare belysning af förhållandena derute må följande meddelas. Redan af föregående berättelse framgår tydligt, att de sekterister, som befinna sig på förvisningsorterna, så långt ifrån att ens der lemnas i fred, tvärtom på alt sätt trakasseras och förföljas. Vi kunna endast ur högen meddela några exempel härpå. Äfven i en del af den svenska pressen lästes för några år sedan notiser om den framstående filologen och etnografen Amerkhanjanz, hvilken, ehuru icke ryss utan armenier, för

sin lutherska bekännelse blef förvist från Tiflis. Förloppet härvid skildras af en på stället bosatt ryss i bref till författaren på följande sätt:

Den 15 april 1887 litet före klockan 7 på morgonen, innan Amerkhanjanz hunnit stiga upp, inträdde en polistjensteman i hans hem och tillsade honom att genast åtfölja sig till distriktpolisens kontor. Här uppläste underprefekten för A. ett dokument, enligt hvilket han till sin stora förvåning skulle förvisas till Orenburg på 4 år för att hafva »lärt och spridt stundistiska och baptistiska kätterier». A. uppfordrades derpå att underskrifva en förklaring, att dokumentets innehåll meddelats honom. Från distriktpoliskontoret fördes han till polischefens byrå, der fullmakt utfärdades för hans fängslande. A. fick ej veta någonting annat än, att detta dokument kommit från Petersburg. Derpå fördes han af polisen till ett af stadens fängelser. Inne på fängelsegården fann han 70 à 80 fångar. Trenne rum vette mot denna gård, och i dessa rum tillbragte fångarne natten, men innan A. släpptes tillsammans med dessa, måste han ikläda sig fångdräkt, bestående af en blus och benkläder af grof säckväf, ett par gamla underkläder, ett par gamla skor, en grå kappa och mössa. Han fick icke behålla sina underkläder, och fångdräkten kunde ej skydda honom för köld, hvadan han under natten frös mycket. A. beskrifver omklädningsrummet »såsom den smutsigaste och mest motbjudande syn, han någonsin sett». Fångkläder lågo huller om buller, alldeles såsom de blifvit kastade af fångarne: all slags ohyra, såsom löss och vägginsekter, krälade öfver dem i otalig mängd; alt var smutsigt och afskyvärdt. Af dessa kläder skulle han välja dem som bäst passade honom. »En rysning for öfver min varelse», säger han, »under det jag upptog det ena efter det andra af dessa vedervärdiga plagg.» Derpå fördes han ut på fängelsegården tillsammans med tjufvar och mördare, några af de värsta brottslingar i detta land af förbrytare! Läsaren bör icke förgäta, att A. är en oförvitlig man med hög bildning, hvilken utan ransakning och dom på detta sätt behandlas som den gröfste brottsling.

Fångarne samlades småningom omkring A. för att få veta, hvilket brott han hade begått, och detta gaf honom anledning att förkunna evangelium för dem. På kvällen fann han anordningarne i fängelset helt enkelt gräsliga. I rummet, der A. var, funnos 17 andra fångar. Några bräder voro lagda på det kalla stengolfvet, och på dessa bräder skulle fångarne sofva — inga sängar, inga kuddar, inga täcken. En tunna var ställd midt på golfvet för tillfredsställande af fångarnes naturbehof, från hvilken stanken var värre än från en smutspöl. Rummet, i hvilket dessa förträffliga anordningar utgöra de enda prydnaderna, är lagom stort för 6 à 7 man — nu voro 19 instufvade der. A. kunde ej sofva ett ögonblick denna natt. Kölden,

den otäcka stanken, de hvimlande insekterna, de hårda bräderna och de dystra tankarne på framtiden jagade sömnen från hans ögon. Den andra natten tillbragtes på samma sätt som den första. På kvällen fick han en lycklig idé: han tog utaf sig sina fångskor och lade dem under sitt hufvud till hufvudkudde. På tredje natten, under det han låg orolig och sömnlös, kom en af fångarne krypande till honom. A. frågade honom, hvad han ville. Brottslingen svarade: »Jag har sett, att ni ligger obekvämt, och jag skall ge er en kudde». Det var ett gammalt stycke säckväf, hopsydt till en grof påse, hvari han stoppat sina linnebyxor och sin blus! A. säger: »Det var en förskräckligt smutsig kudde, men jag blef djupt rörd af mannens vänlighet, ty han gaf mig alt hvad han hade — jag kunde ej tillbakahålla mina tårar.» Flera försök gjordes af A:s vänner att lindra hans belägenhet, men utan synnerlig framgång. Han fick endast tillåtelse att, mot borgen, vistas i det fria i fyra dygn med skyldighet att hvarje afton infinna sig på poliskontoret.

Hans arrestering och myndigheternas ovillighet att lindra hans belägenhet i fängelset framkallade ganska mycken rörelse i Tiflis. Under en af de dagar, då allmänheten hade tillträde till fängelset, söndagen den 5:te april, hade han besök af omkring tre hundra personer, och vid ett tillfälle under dagens lopp stodo ej mindre än femtio droskor framför fängelseportarne. Tack vare hans inflytelserika vänners energiska bemödanden, erhöll han slutligen rättighet att färdas på egen bekostnad under soldatbevakning till Orenburg. Det var väl, att A. erhöll dessa fyra dagars permission. Hans stackars hustru och barn voro så förtviflade och hjelplösa, att de utan hans bistånd skulle hafva varit alldeles ur stånd till att vidtaga de många och hastiga förberedelserna för en sådan resa. Alting utom det allra nödvändigaste måste försäljas inom fyra dagar, hvilket naturligtvis orsakade honom stora förluster . . . .

Utom Amerkhanjanz blefvo flera oförvitliga män vid samma tid eller senare förvista från Tiflis för sina religiösa åsigter, såsom t. ex. en Pavlov, en Kalveit m. fl., somliga till Orenburg, andra till Transkaukasien. Efter att hafva uttjent sitt »straff» — fem års förvisning — hafva flera af dem *ånyo* förvisats och nödgats lemna sina familjer i armod och elände.

I det föregående har påpekats, att äfven dessa aflägsna trakter hemsökas af ortodoxa missionärer, af hvilka en äfven nämnts vid namn, nämligen munken Isidor. Emedan denne man spelat en framstående rol såsom ett af den ryska inkvisitionens mest framstående redskap både i Kaukasien och andra delar af Ryssland, torde det ej vara ur vägen att med-

Det inre af ett ryskt fängelse. Ur »Century Magazine».

dela följande rörande hans verksamhet och ändalykt. En mycket framstående person skrifver i ett bref, dateradt jan. 1893, från Transkaukasien bl. a. följande »om seminarii-inspektorn i Tiflis, munken Isidors verksamhet», följande:

Hans missionsverksamhet liknar mera en detektivs verksamhet. Sålunda blefvo efter hans genomresa i byn Worontsovka i distriktet Bortchalin två bönder från byn Alexandrowka, Maxim och Jelnikov, slagna i jernbojor och transporterade till Tiflis, derför att de hafva lemnat sina helgonbilder åt presten. I Tiflis blefvo de lössläppta och skulle få vara på fri fot tills »det gemensamma dopet» (jag förstår ej sjelf hvad det betyder, men så meddelades det för mig).

För att ytterligare karakterisera Isidors verksamhet, sänder jag eder ett utdrag ur ett bref af B., en anhängare till Tolstoy, f. d. godsegare i guvernementet Charkow, hvilken blifvit »på administrativ väg» förvist till Kutias (en stad i mellersta Kaukasien):

»Den sista aftonen före min afresa från Tiflis till Kutais, söndagen den 23 november (1892), var jag på besök hos en *molokan*, hvarest samlats omkring 50 personer. Vi sutto alla omkring ett bord, drickande té och fridfullt samtalande. *Molokanerna* sjöngo härunder någon af sina psalmer, då plötsligt sjelfva Isidor uppenbarade sig midt ibland oss, åtföljd af sina handtlangare, hvilka i korus stälde följande fråga till mig: 'På hvilken grund befinner ni er här?' Jag svarade, att jag var der på besök. 'Hvarför?' 'För att samtala med min nästa och så godt jag kan uttrycka min kärlek till mina bröder.' Efter ytterligare några liknande frågor fran hans sida och några liknande svar från min sida, aflägsnade han sig. Men efter en kvarts timme kom en polistjensteman och tillsade mig att infinna mig på poliskontoret; men der inträffade, mot min förväntan, ingenting obehagligt. På polischefens frågor svarade jag småleende — jag tyckte verkligen det var komiskt att se en munk i polisens tjenst . . .»

Från Petersburg skrifves om samme »missionär» i ett bref, dateradt i juni 1893, följande från fullt tillförlitliga personer:

Arkimandriten Isidor var känd för sekteristerna i Kaukasien som en ortodox missionär, hvilken ej skydde några medel för uppnående af sina ändamål. Då det efter upprepade samtal med *molokanerna* icke lyckades honom vinna en enda af dem för den ortodoxa kyrkan, tillgrep han följande medel: På ett sammanträde af »Sällskapet för Kristendomens spridande i ortodox anda» säges det, att han på sina knän bad de närvarande att skrifva ett protokoll mot flera *molokaner*, hvilka syntes honom vara särskildt envisa i sin fiendskap mot ortodoxien, för att få dem förvista från staden. De närvarande samtyckte slutligen, och protokollet blef skrifvet. Protokollet sändes till exarken i Grusien, nuvarande metropoliten i Petersburg (Isidor var en favorit hos Palladius, hvilken kallade honom »mitt

hjertas dotter»), men exarken vägrade likväl underskrifva protokollet och lade det under bordsduken. Sålunda lemnades dessa *molokaner* i fred; men Isidor fortfor med sin verksamhet. Midt i en *molokansk* by byggde han en missionskyrka för att bedrifva sin missionsverksamhet, men utan framgång. Icke en enda *molokan* öfvergick till ortodoxa kyrkan. Till sina samtalsmöten bjöd han icke alltid *molokanerna* på ett vänligt sätt. En gång t. ex. kommo två poliser till *molokanernas* äldste, som låg sjuk, tog honom ur sängen och med våld förde honom till *molokanernas* samlingslokal för att samtala med Isidor. Några särskildt ifriga ortodoxa, hvilka ville med jernspett bryta sig in i samlingslokalen, uppmuntrade han med berömmande ord, och om polisen icke hade tillkommit, hade dessa ortodoxa sönderbrutit dörren.

I början af 1893 blef Isidor kallad hit till Petersburg, och här uppträdde han bland ryska protestanter som arkimandrit Isidor i sällskap med en annan munk. Han uppenbarade sig första gången på en sammankomst af ryska protestanter mycket sent på kvällen, sade dem, att han hade beredt sig till detta besök genom bön, och att han önskade samtala med dem på Guds ords grund och öfver den text, som skulle öppnas för dem, om de sloge upp bibeln. Stället, som uppslogs, var Joh. 15 kap. Enligt hans ord betydde afskärandet från vinträdet separation från den ortodoxa kyrkan. Samtalet fortfor till kl. 12 på natten, då man sade at honom, att barnen behöfde gå till hvila. Han upprepade ofta sina besök, men fick aldrig mer öfvervara någon sammankomst utan måste nöja sig med att samtala med dem som bodde i huset. De förklarade för honom öppet sina åsigter, ehuru de visste, att de hade att göra med en sådan menniska, i hvilkens spår polisen följde. Eftersom värdfolket i huset, som han besökte, voro endast kvinnor, kände de sig besvärade af hans besök och bådo honom att ej komma om nätterna. Ehuru han ej mer infann sig på nätterna, var han likväl så enträgen, att de ifrigt längtade att blifva befriade från honom. Att denna befrielse skulle komma så snart och på ett så oväntadt sätt, kunde ingen hoppas. Eftersom de kände de ortodoxa missionärernas taktik — efter några samtal med sekterister skrifves vanligen ett protokoll mot dem, som kunnat fångas med något ord, och de förvisas vanligtvis utan dom, d. v. s. på administrativ väg till Transkaukasien — väntade alla, att detsamma skulle ske med dessa kvinnor, som samtalat med Isidor. Isidor hade icke ännu hunnit utföra sitt verk i Petersburg, innan Guds hand träffade honom. Patriarkens favorit kom icke mera till de ryska evangeliska kvinnornas hem.

I tidningen »Svet» för den 1 maj 1893 lästes följande notis:

»Inspektören för Den andliga Akademien i Petersburg, arkimandriten Isidor, har på grund af sin dåliga helsa rest till Palestina. Det går ett rykte, att han äfven skall lemna sin befattning som

akademiens inspektör. Fader Isidor har på en kort tid hunnit göra sig känd som en begåfvad predikant och en energisk polemiker mot sekteristerna.»

En dag öfverraskades de ofvan nämda evangeliska kvinnorna af ett budskap från en ortodox prest, som tydligen var ledsen öfver, att Isidor ej rätt uppfattat sin pligt som ortodox missionär. Detta budskap, som bevisar att sanningens salt i den ortodoxa kyrkan ej helt och hallet förlorat sin kraft, lyder som följer: »Meddelen dem som samtalat med Isidor, att han icke mera kommer till dem. Herren har straffat denne skurk, som förföljt Guds barn.» Då protestanterna fingo veta orsakerna till Isidors försvinnande, kunde de icke tvifla på att Guds hand drabbat honom. Om det i tidningsnotisen talas om hans dåliga helsa, måste man fatta detta i bildlig och rent andlig betydelse. Ja, Isidor är sjuk, men när blef hans helsa dålig? Eller har han någon gång varit frisk? Gud allena vet det. Vi vilja endast påvisa det sakförhållandet, att han under sin befattning som 'Den andliga Akademiens' inspektör rakade i den fördömelse, som omtalas i Rom. 1: 27, hvilken aposteln Paulus förkunnar mot hedningar, och att alla studenterna i 'Den andliga Akademien' i Petersburg blefvo så indignerade, att generalprokuratorn öfver Den heliga Synoden på en enda dag fick 300 bref, fordrande hans skyndsamma aflägsnande. Isidor är icke längre i Petersburg, och vi kunna endast önska, att han måtte använda sin resetid till att af hjertat bättra sig, på det att Gud måtte gifva honom nåd till frälsning. Hvad vidkommer metropoliten Palladius och generalprokuratorn för Den heliga Synoden, för hvilka Isidors verksamhet som sekteristernas motståndare icke var okänd, önska vi af hela vårt hjerta, att de måtte besinna sig och lemna sin villfarande mening, att kyrkan har rättighet att tillgripa polisåtgärder, der endast kärlek kan verka, och om kärleken fattas, förnekas derigenom sjelfva kyrkans tillvaro som en Kristi kyrka. Den ortodoxa kyrkan är i sjelfva verket ingen kyrka utan en samling af hedniska förföljare, hvilka uppresa sig emot dem, som ej följa deras exempel.

Till sist må anföras följande böneskrift till tsaren från förvista sekterister i provinsen Elisabetpol i Transkaukasien. Den är uppsatt af förvista kosacker, åtföljes af en lista på alla förvista inom guvernementet och har följande lydelse:

Ansökan till Hans Majestät den allrahärligaste innehafvaren af spiran, den store herren Alexander III, hela Rysslands kejsare etc. etc.

(de petitionerande kosackernas namn.)

»Gud tillhör en sak fördölja, men konungarne en sak att undersöka». Derför våga vi med djupaste tillgifvenhet och kärlek nedlägga vår ödmjuka ansökan för Eders Majestäts fötter. Vi hafva

blifvit förvista för vår evangelistiska baptistiska bekännelses skull till guv. Elisabetpol på 5 år. Vi hafva blifvit helt och hållet ruinerade, och några af oss äro tvungna att gå och tigga. Dessutom hafva våra barn blifvit beröfvade sina föräldrar, och vi kunna ej uppfylla Herrens bud att uppfostra våra barn i gudsfruktan. Vårt lidande är så mycket större, emedan dessa lidanden hafva förorsakats oss af evangelii bekännare, och likväl har Kristus sagt: 'Jag är icke kommen att förförderfva utan att frälsa människorna'. Och hvarför hafva vi icke blifvit behandlade efter evangelii anda? Kanske derför att våra bojor skulle vara ett vitne inför Gud om det våld, som utöfvas af evangelii anhängare öfver vårt samvete? De orter, dit vi blifvit förvisade, äro förskräckliga både med afseende på klimatet och de ekonomiska förhållandena, så att de flesta af oss äro beröfvade medlen till sitt uppehälle och äro prisgifna åt undergång bland tatarer och armenier, der de ej kunna skaffa sig arbetsförtjenst. Vår ställning försvaras ännu mera derigenom, att vi äro förbjudna att begifva oss till andra handelsstäder, och vår bedröfliga belägenhet tvingar oss att ropa till Eders Kejserliga Majestät om hjelp. Vi äro öfvertygade, att Gud har lagt pa eder omsorgen om alla edra undersåtar utan afseende på religion. Eders Kejserliga Majestät skänkte oss religionsfrihet den 27 mars 1879 och ytterligare bekräftade densamma den 3 maj 1883 genom följande *ukas:* »Alla sekterister få fritt utöfva sin gudsdyrkan enligt sin trosbekännelse samt bygga bönehus för detta ändamål». Men nu hafva förhållandena ändrats, och vi som då betraktades som oskadliga anses nu som skadliga och hafva blifvit beröfvade friheten att dyrka Gud enligt vårt samvete, och i följd af orättvisa beskyllningar från presterskapet hafva vi blifvit underkastade förföljelse och förvisning.

Om vi verkligen hafva felat inför Gud genom att förvända hans ord, såsom man beskyller oss, så öfverlemda vi oss åt hans dom. Vi lyda Eders Kejserliga Majestät i alt hvad den verldsliga lagen fordrar: vi fullgöra skatter, militärtjenst och andra skyldigheter och vinlägga oss om att vara Eders Kejserliga Majestäts ärliga och trogna undersåtar. Men hvad vidkommer vår gudsdyrkan, sådan vi förstå den enligt Guds ord, så skola vi aldrig afsäga oss den, emedan den är vår högsta skatt, hvilken vi högt värdera i vår själ, och vi vilja hellre offra vårt lif och dö af hunger än afsäga oss Herren. Vi skola vinlägga oss om att i alt efterfölja Kristi exempel, hvilken lidit och utgifvit sitt lif för oss. Om någon svår pröfning drabbar oss, skola vi fröjda oss, att vi för Kristi skull äro värdiga att lida en smädefull död. Vi nedlägga med allra största ödmjukhet för Eders Kejserliga Majestät listan på alla dem, som äro förvista till guv. Elisabetpol och bedja Eders Majestät att benåda oss och tillåta oss återvända till våra hem med våra familjer för att slippa dö en förtidig död, såsom många af oss redan hafva gjort i följd af hunger och outhärdliga klimatiska förhållanden.

Vi veta ej, om denna petition nått tsaren. Huru härmed än må vara, lär det väl ej under nuvarande regime vara att hoppas på någon lindring i den ryska regeringens barbariska grymheter mot sina fredligaste undersåtar. Sådana dokument som det ofvanstående hafva likväl betydelse som vitnesbörd för samtid och efterverld om förhållandena i Ryssland vid det nittonde århundradets slut.

Vi hafva lyckats förskaffa oss en förteckning på de förvista sekteristerna i en provins i Transkaukasien, nämligen Elisabetpol. Den innehåller 223 »nummer», utom de förvistas anhöriga, som åtföljt dem till förvisningsorten, och hvilkas antal utgör 342, mest kvinnor och barn, eller tillsammans 565. Utrymmet tillåter oss ej återgifva hela den långa listan, hvadan vi måste inskränka oss till en öfversättning af dess rubriker och några namn som prof. Den har följande utseende: (Se sid. 426).

Af detta anförda utdrag framgår sålunda, att bland dessa förvista sekterister representeras olika åldrar från 21 till 82 år, flickor och ynglingar, gifta kvinnor och gifta män, samt enkor med och utan barn, af hvilka somliga varit landsförvista öfver 25 år. Det händer ofta att hustrun i en familj förvisas åt ett håll och mannen åt ett annat, under det att barnen vägras att åtfölja föräldrarne. Af de på denna lista antecknade förvista sekteristerna hafva många blifvit förvista, innan det blef förbjudet för deras barn att åtfölja dem, hvadan många hafva sina familjer med sig. — Denna lista talar sitt stumma, men vältaliga språk om förhållandena i Ryssland. Kan det verkligen bidraga till att stärka den ryske sjelfherskarens makt och anseende, att han förvisar unga flickor, åttioåriga gubbar och enkor att förgås af elände i de aflägsnaste och ogästvänligaste delarne af hans ofantliga rike endast derför, att deras samvete och öfvertygelse ej tillåter dem hylla statsreligionen? Kan hans kejserliga majestät verkligen sofva tryggare i medvetandet af att unga flickor och orkeslösa gubbar aflägsnats till de yttersta gränserna af hans rike? Eller är den allena herrskande ortodoxa kyrkans sak så svag, att hon fruktar för flickors och gamla gubbars inflytande? Dessa och andra liknande frågor framställa sig sjelfmant vid genom-

Transport af åldriga och sjukliga fångar.

Utdrag ur en förteckning på förvista sekterister i Elisabetpol.

Namn.	Ålder.	Af hvilken sekt.	Gift, enkling, enka eller ogift vid tiden för förvisningen; om den förviste åtföljes af familj, hvilka och huru gamla dess medlemmar voro.	När, af hvilken domstol och hvarför de blifvit förvista.	Tiden för ankomsten till Elisabetpol.
Aksinia Kuzmina	21	Chlist	Flicka	Af kretsdomstolen i Novotcherkask	Den 5 april 1880
Agata Alivantsova.........	42	»	Gift. 2 söner och 4 döttrar	» » i Kasan för spridande af »kätteri»	» 2 okt. 1879
Mikael Vasiltchenko	40	Gam. troende	Hustru och 7 barn	» » i Novotcherkask	» 27 april 1887
Ivan Goljatkin	80	Chlist	Enkling	» » i Simbirsk.	juni 1888
Jemilian Polikanow	82	Molokan	Gift	» Högre domst. i Orenburg	» 1 aug. 1892
Georgi Petjelin	75	Gam. troende	»	» » » i Pultava	» 4 maj »
Alexandra Tchernobajeva	56	»	Enka	» » » i Novotcherkask	» 21 aug. 1888
Stefanida Suchovejewa ...	50	»	»	» » » i Vladikavkas	» 26 sept. 1892
Axija Homjakowa	60	Gam. troende	»	» » » i Orenburg	» 6 dec. »
Akulina Satchjova.........	33	Chlist	Enka med 3 barn	» » » i Simbirsk	» 13 nov. 1889

läsandet af denna lista. Men den omänskliga grymhet och barbarism, hvarom detta förvisningsväsende vitnar, har för alla kommande tider brännmärkt Alexander III:s regering såsom den mörkaste skamfläck i det nittonde århundradets historia. Eller hvad synes om följande utdrag ur fullt bestyrkta skrifvelser från olika delar af Ryssland:

»En förvist sekterist, Kostromin från Nikolajevsk i guv. Don, sände en petition eller klagoskrift till tsaren genom senaten, med anledning af att ministern för det inre ej tillät hans hustru, moder och barn att åtfölja honom till förvisningsorten. Senaten svarade, att ministern har fått i uppdrag att skydda de omyndiga för kätteri och uppfostra dem i den ortodoxa kyrkans anda, och att följaktligen hans omyndiga barn icke kunna få åtfölja honom till förvisningsorten; att hans myndiga barn måste sjelfva vända sig till ministern för att få tillåtelse att åtfölja sin fader, och att hans hustru och moder kunna åtfölja honom, om de behaga.»

Från Vladikavkas skrifves till en förföljd sekterist, som lyckats undkomma till Amerika: »Jag har läst ditt bref och göt tårar af glädje, då jag fick höra, att du med din familj lyckligt kommit öfver hafvet. Våra bröder här i Ryssland skola snart blifva kallade att utstå ännu förfärligare lidanden, ty lokalmyndigheterna blifva alt mer och mer hätska, och de hafva fått i uppdrag af regeringen att utrota oss med snart sagdt hvilka medel som helst. I följd häraf hafva många sekteristfamiljer tänkt att försöka fly från Ryssland. Äfven jag tänker detsamma.» I ett annat bref skrifver han: »Jag måste nu berätta dig, att jag nyss fått meddelande från myndigheterna, att jag på administrativ väg skall om några timmar förvisas till persiska gränsen på fem år. Jag glädes öfver att vara värdig lida något för Herrens sak.»

Angående en förvist syster skrifver han sedermera från förvisningsorten: »Syster K. har dött af hunger och feber och begrafdes, under det vår broder, hennes man, tillika med barnen ligga hemma hjelplösa af samma orsak. Den förtviflade smärta, vår broder ådagalade, då han sedan återfick sansen och erhöll kännedom om, att hans hustru dött af svält, står ej att beskrifva! Hvad som gör ställningen ännu svårare är att han och broder L., derför att de hafva tröstat oss med Guds ord, hafva dömts att skiljas både från oss och från hvarandra och förvisas, den ene till Dechsbrail och den andre till Teriejo (namnen otydligt skrifna), der de skola vara ensamma bland vilda tatarer och blifva föremål för deras mordiska anfall. Broder W. försmäktar fortfarande i bojor för sin tro. Våra lidanden och vår nöd äro svårare än vi kunna beskrifva dem.»

I ett bref från Transkaukasien, dateradt den 14 maj 1893, skrifves följande:

Jag vill underrätta eder om mig och de förhållanden, hvilka hemsökt oss under tiden från den 19 dec. 1892 till den 8 maj 1893. Enligt order från ministern för de inre angelägenheterna erhöllo vi tillsägelse att lemna Moskwa den 19 dec. 1892 och förvisas till Transkaukasien på 5 år och genast ställas under omedelbar polisbevakning, men eftersom vi ej hade egna medel, bådo vi myndigheterna att få resa på kronans bekostnad, och vi blefvo sända med *etape* under soldatbevakning, och i följd häraf måste vi genomgå 6 fängelser och 11 *etape*-stationer, från och med centralfängelset i Moskwa till och med fängelset i staden Erivan. Vi genomgå alla dessa vedermödor tillika med våra tre små barn. Fängelserna äro öfverfyldа med löss, loppor, väggohyra, af tjufvar och mördare, hvilka uppsåtligen hafva skaffat sig denna tillflyktsort, och i dessa usla tillhåll fingo vi, och särskildt våra små barn, lida köld, hunger och höra fula ord och hån från de grymmaste människor, som bry sig om ingenting, och för hvilka det ej finnes någon Gud. Men jag tackar Gud, som har gifvit mig och min familj tålamod och kraft att uthärda alt detta. Det var särskildt svårt för våra små barn under de sista 11 dagarne, att färdas från stationen Akstafa till staden Erivan, då vi måste släpa oss fram 173 verst i alla möjliga obekväma kärror, för det mesta dragna af oxar . . . .

Jag vill äfven meddela eder, mina älskade bröder, om en tilldragelse, som hände mig och min familj på Rostow-järnvägen. På vägen från Rostow till Novorossisk sammanstötte den 27 januari 1893 i närheten af Jekaterinodar vårt tåg med en vagn, lastad med ved, drifven af vinden mot vårt tåg. Vid denna olyckshändelse fingo jag och min familj följande skador: Vår vagn blef förstörd, taket och bakväggen ramlade ned öfver oss, och jag hörde jämmerrop från min hustru och våra barn, hvilka icke utan hjelp kunde komma fram undan spillrorna. Jag blef skadad i venstra örat och halsen och båda tinningarne, och bröstkorgen på mig blef klämd mellan väggarne. Vi fingo alla svåra skador, hvaraf vi ännu lida följderna.

I en sådan ställning befinner jag mig med min skadade familj, alt detta i följd af järnvägstjenstemännens slarf. Några råda mig att insända till vederbörande en klagoskrift mot järnvägstjenstemännen för att erhålla skadeersättning för min familj, men jag vet icke, huru eller till hvem jag skall vända mig. Jag har ännu ej kunnat skaffa mig någon förtjenst i staden Erivan och har inga utsigter . . . . och vår materiella ställning är mycket svår för närvarande. Jag hoppas, att Gud skall leda alt till en god utgång och uppfylla alla mina behof.

Michael Ivanow
f. d. Brit.-Utl. Bibels:s kolportör.

Då man besinnar den råhet och barbariska grymhet, hvarmed myndigheterna i allmänhet behandla sekteristerna och

särskildt de s. k. »evangeliske», skulle man ej förundra sig öfver att hos desse senare endast finna bitterhet mot de förra. Detta är likväl långt ifrån att allmänt vara händelsen. Tvärtom ådagalägga desse pinade och misshandlade sekterister i allmänhet samma sinne som Jesus, hvilken bad för sina plågare och förföljare. Vi återgifva här i öfversättning några »betraktelser af en rysk förvist sekterist», hvilka sätta oss i stånd till att blicka in i dessa moderna martyrers själar och se hvad som rör sig derinne. Skrifvelsen från Charkow är af följande lydelse:

Den 2 sept. arresterades i våra trakter Mitrofan Alochin, derför att han befann sig inom gränsen af guvernementet Charkow, der han var förbjuden att vistas. Då jag fick veta om hans arrestering, gick jag till distriktets poliskontor, men de hade redan sändt honom till närmaste distriktsstad. På återvägen hem träffade jag *uriadniken*, hvilken sade mig, att en bypolis väntade mig i mitt hem. Då jag kom dit, var han ej der, men min hustru meddelade mig, att han skulle snart komma för att lemna någon handling, som han ej ville visa henne. Om en stund kom bypolisen och lemnade mig med uttryck af ledsnad en skriftlig order, som lydde, att jag på inrikesministerns befallning skulle förvisas till Transkaukasien på fem år under offentlig polisuppsigt. Några af mitt tjenstefolk och min hustru voro närvarande. Vid första ögonblicket tycktes denna nyhet ej göra något intryck på mig, men om en stund erfor jag en stor glädje i min själ. Min hustru deremot råkade i svår sorg, hvilken ökades så mycket mera som det meddelades mig, att jag hade endast 2 à 3 timmar till att göra mig i ordning till afresan. Det var mycket svårt för mig att se hennes sorg, emedan jag fruktade, att hon skulle bli sjuk, och att det skulle hafva menliga följder äfven för hennes dibarn. Om två eller tre timmar, hvilka jag icke alls använde till förberedelse för resan, emedan jag ej ville göra några förberedelser, var jag redan på väg hemifrån, åkande i en *troika* med en polisman vid min sida. Mitt afsked från mitt husfolk och alla andra, som fingo veta om min arrestering och hunno infinna sig, var mycket gripande och framkallade tårar hos mig. Alla afskedsord, hvilka enkla ortodoxa bönder sade mig, deras knäfall framför mig, i trots af mina protester, gjorde ett outplånligt intryck på mig. Vi anlände till närmaste stad vid 10-tiden på kvällen, och jag tillbragte min första natt som fånge på en poststation i sällskap med bypolisen. Följande dag fick jag en annan öfverraskning, nämligen att jag ej skulle fortskaffas med en särskild transport utan med vanlig *etape* från fängelse till fängelse i sällskap med allmänna fångar, och att jag skulle tillbringa flera månader till Tiflis, då det annars tar ej fullt en vecka. Jag väntade

en lindrigare behandling, men måste nu finna mig i mitt öde. Vid middagstiden var jag redan i fängelset. Här måste jag tillbringa en hel vecka, tills jag skulle sändas till nästa fängelse 40 verst härifrån, och sedan till det nästa o. s. v. Under de första timmarne, som jag tillbragte innanför lås och järngaller, erfor jag hvad jag aldrig förut erfarit, och hvilket är nästan omöjligt att beskrifva för den som ej förnummit något dylikt: ett tillstånd emellan medvetande och medvetslöshet. Jag kände intet spår af sorg eller förtviflan, men jag erfor ej heller någon glädje. Endast sådana tankar och frågor rörande framtiden, hvilka voro egnade att alstra ledsnad, uppstodo i min hjerna; men jag försökte att ej lemna dem fritt spel och började läsa nya testamentet, men samma tankar och frågor undanskymde betydelsen af hvad jag läste. Så fortfor det till kl. 3 e. m., då alla fångarne utsläpptes på fängelsegården. Jag gick också ut och satte mig i solen, då jag plötsligt såg en ventil öppnas, genom hvilken syntes Mitrofans långa gestalt. Jag tillropade honom gladt. Vi kysste hvarandra med glädje, och ifrån den stunden förminskades betydligt min plågsamma känsla af ensamhet.

Nu befinner jag mig ånyo ensam i min cell, och samma tankar rörande min familj, mot hvilka jag kämpar af all makt, störa mig och lemna mig ingen ro. Under denna korta tid har jag lärt mig förstå mycket som jag visserligen insåg förut, likväl endast mekaniskt abstrakt och liflöst, men som jag nu känner lifligt i min själ.

Jag lärde mig i första rummet inse hvarifrån det onda i verlden utgår. Jag insåg det af egen erfarenhet. Utan tvifvel hade det onda för tillfället gripit mig i sina klor: Jag var beröfvad min frihet, satt slagen i bojor och erfor det ondas tryck öfver mig, och icke endast jag utan t. o. m. min maka och mitt späda barn, hvilket måste lida i följd af moderns sorg. Hvad var det då som bragte mig under detta ondas tryck? Hade jag sjelf framkallat det? Fanns det det minsta onda i det som framkallade förföljelsen mot mig? Jag visste, hvad som gifvit anledning till denna förföljelse: Det var icke för mina gerningars skull utan för mina ords skull, och hufvudsakligen derför att då myndigheterna fordrade utaf mig en skriftlig förbindelse, att jag ej skulle sprida någonting i sekteristisk anda, jag skref, att jag icke tillhörde någon sekt och icke kunde förstå meningen med denna förbindelse, som man fordrade af mig, och att jag i stället gaf dem en annan förbindelse, nämligen att jag alltid och allestädes skulle sprida Kristi lära enligt evangelii föreskrift. Innesluter nu denna förbindelse den minsta skugga af ondt, som skulle kunna gifva anledning till det andra onda, som nu drabbat mig? Utan tvifvel icke. Det är klart för hvar och en, att det ej finns något spår af ondska eller hat i min förbindelse. Jag kan ej heller peka på någon människa särskildt, ifrån hvilken det onda, som drabbade mig, utgick. Alla de människor, som känna mig, t. o. m. de som omedelbart

transporterat mig till fängelset och instängt mig deri, nämligen olika rättstjenare, ej blott icke hade något emot mig utan tvärtom behandlade mig, hvar och en af dem, med deltagande, och jag vet, att deras deltagande är fullkomligt uppriktigt, ty jag har erfarit det. Hvar och en af dem var villig att lindra min lott, t. o m. i alla småsaker; t. ex. då de antogo, att det skulle vara svårt och skymfligt för mig att gå i fängelse i sällskap med fångvaktaren, befalde polismyndigheterna honom följa mig på något afstånd. Jag hörde denna befallning af en händelse, tackade polisen innerligt för denna order, men begagnade mig ej af denna rättighet. Jag tänker t. o. m., att de ämbetsmän inom ministären, som med sina egna namnteckningar bekräftat min förvisning, d. v. s. hvar och en af dem enskildt, icke skulle hafva tillfogat mig det onda, som nu drabbat mig. Jag vet, huru det tillgick. Den ene hade uttryckt sin mening, den andre antecknat den; den tredje rapporterade den för ministern; den fjerde underskref, och sålunda gjorde de alla tillsammans, hvad hvar och en af dem enskildt icke skulle hafva gjort; och jag förstod, att det största onda, som sker i verlden, det väsentligaste onda, det dödliga onda, icke utgår från en utan från alla. Den enskilde i och för sig är god och fördragsam, hyser ej onda afsigter mot någon, men i följd af olika ressonnement och slutledningar tillåter sig hvar och en i sitt beteende några afvikelser från tydlig och klar rättvisa, och det endast i följd af vissa åsigter om pligt och skyldighet, förgätande att den sanna pligten består deruti att icke afvika från den tydliga rättvisan, ty likasom af enskilda sandkorn tillsammantagna bildas vidsträckta öknar, så bildas af små afvikelser från den tydliga rättvisan, med hvilka namn man än må söka dölja dem, alla olika slag och grader af ondt. Af sådana obetydliga afvikelser från den klara rättvisan, såsom att af mig affordra en skriftlig förbindelse; att fångvaktaren under suckan och klagan förde mig till fängelset; att polistjenstemannen, som hyste deltagande med min ställning, uppsatte en handling, i hvilken han beskref mitt signalement, såsom det sker med alla andra fångar; att fängelseföreståndaren stängde och låste dörren till min cell; samt att soldater skulle eskortera mig utan att bega något våld mot mig — af sådana obetydliga smadelar af ondt bildas djefvulens rike i verlden, dess organisation, dess anda. Och nu äro hans ord så tydliga för mig: »Jag skall gifva dig makt öfver alla riken på jorden och dess härlighet, ty den är gifven åt mig, och åt hvem jag vill gifver jag den» (Luk. 4: 6). Jag förstod, att vid en sådan tingens ordning kan det icke finnas något brott, någon pina, som ej kan orsakas människorna af andra människor, icke onda utan goda. Den ene hade endast anvisat det ställe, der Jesus af Nazaret var; andra endast arresterat honom; den tredje parten endast skingrades af förskräckelse; ännu en endast sade: »Det är bättre, att en dör, än att hela folket förgås», och att Jesus derför måste utrotas, om han ock

vore rättfärdig; andra åter, önskande göra sina herdar till viljes, utan att förstå hvad de gjorde, ropade: »Korsfäst!» ännu en annan, tväende sina händer i oskyldighet dervid skjutande från sig all delaktighet i denna handling, på samma gång befalde att korsfästa Jesus; somliga anskaffade hammare och spikar; andra afklädde Kristus; andra åter fastspikade honom på korset, under det de mahända erforo en plågsam förebraelse i sina hjertan; och den siste, som såg efter, om alt hade skett enligt order, stack ett spjut i Kristi sida.

Hvar och en af dessa handlingar i och för sig innebar ej någonting förskräckligt, men hvilken outsägligt förskräcklig handling utgjorde de ej alla tillsammantagna! Den lefvande Gudens son, sjelf sann Gud, den mildaste och oskuldfullaste af alla människobarn, förkunnaren af kärlek, frid och sanning, blef hånad och dödad af dem, för hvilka han utgifvit sitt lif till att skänka dem glädje och lycka. Jorden skakades på sina grundvalar, då denna gudlösa gerning fullbordades, solen förmörkades, men människorna förblefvo likgiltiga, efter att samfällt hafva föröfvat en outgrundlig handling. De nedföllo ej med ansigtet mot jorden, upplyfte ej sina händer till himlen i bön, emedan icke hvar och en af dem hade märkt eller ville erkänna sin delaktighet i brottet. Det var ej tillräckligt att människorna under föregifvande af att skydda Guds lag hånade och dödade Kristus, utan de bådo äfven myndigheterna att befria en mördare i stället för frälsaren; och ifrån den tiden ända tills nu sker en samfäld korsfästelse af Kristus, och man gifver djefvulen lös i stället för Gud; och detta är mindre förskräckligt än vid Pilati tid, men i följd af brottens sönderstyckande på många ställen samtidigt märka människorna det ännu mindre och finna ännu större orsak till ursäkt. Och djefvulen, i denna verldens furstars gestalt, fortfar att herrska öfver människorna, lefvande och verkande i dem, hvilka underhålla våld och hat bland människorna. De erkänna honom som sitt lif och lemna sig åt hans tjenst, och han utrotar dem till slut spårlöst, emedan han är mördaren.

Men det har ej alltid varit så och skall ej alltid bli så. Det har skett och skall ske såsom Kristus förutsagt, men mänskligheten måste genomgå bittra erfarenheter, olyckor och lidanden, till hvilka hon oemotståndligt rusar, icke sättande sin tro till den lifgifvande kraften i den lefvande Gudens bud af kärlek och tåligt fördragande af det onda utan till mänskliga lagar af våld och yttre anordningar. Och då den olycksdigra nödvändigheten af uppfyllelsen af Kristi profetia blef klar för mig, förstod jag, att inga ansträngningar och offer, inga ord och gerningar kunde förr än efter en viss tid öppna den blinda mänsklighetens ögon. Offren äro nödvändiga, men endast för att rädda de offrande och visa andra frälsningsvägen. Mänskligheten kan likväl ej af sig sjelf frälsas. Sedan blef jag ytterligare öfvertygad, icke genom erfarenhet utan genom medvetande af att efter mitt fängslande hade mitt inflytande tillväxt i hög grad och stadfästats,

hvar jag än må befinna mig, i fängelse, i Transkaukasien eller på galgen.

Slutligen vill jag säga några ord om fängelset. Jag skall icke beskrifva anordningarne i fängelset .... Jag hade ej väntat bättre .... Mina medfångar slogo mig med förvåning: enligt en gammal förutfattad mening trodde jag, att fängelseinvånarne snarare liknade vilda djur än människor; men jag fick se annat. Om en grupp människor på hvilket ställe som helst i en stad skulle blifva arresterade, iklädas fångdrägt och sättas i fängelse, skulle de icke i något afseende skilja sig ifrån de fängelseinvånare, bland hvilka jag befann mig. Och denna min tanke grundar jag icke endast på bekantskap med fängelset utan äfven på följande resonnement. Före krisen i mitt lif var äfven jag en tjuf och våldsmänniska, ehuru icke inför den verldsliga lagen, var bekant med många tjufvar och våldsmänniskor af samma slag, och jag visste dessutom, att om alla som voro brottsliga enligt strafflagen skulle i ett nu öfverbevisas och sättas i fängelse, skulle icke många människor få behålla friheten. Jag visste äfven, att människorna öfverbevisas om brott endast genom mänsklig svaghet, och att icke de som äro mest förderfvade och brottsliga enligt strafflagen komma i fängelserna, utan de hvilka utföra sina brott på mindre listiga vägar.

Farväl, jag skulle vilja säga: Tills vi mötas härnäst! Jag helsar alla edra familjemedlemmar och förblifver eder tillgifne B.

XXXI.

Bland Stundister.

Två dagar hos *stundister*. — Rjaboschapkas förvisning. — *Stundist-typer*. — Ivan Tchaika. — Ustim Dolgolenko. — Tolupa. — Ivan Drala.

En ortodox ryss har lemnat oss följande skildring af ett två dagars besök i en *stundist*-by:

Efter att med postskjuts hafva rest öfver 300 verst genom några byar kom jag sent en kväll till byn Ljubomirka. År 1874 hade jag i egenskap af medlem af en nämd haft tillfälle att bevista en rättegång mot tvenne spridare af *stundism* och baptism, Ivan Rjaboschapka och Gerasim Balaban, bönder från byn Ljubomirka. Utom dem sutto flere män och kvinnor på anklagelsebänken, hvilka likväl ej gjorde något särskilt intryck på mig, under det att de förstnämde föreföllo icke endast mig utan hela rätten och publiken vara ovanliga personer. Nu för tiden träffar man sällan människor så fasta i sin öfvertygelse, så uppriktigt och orubbligt följande ett ideal. De glänste ej genom vältalighet, de t. o. m. ofta syndade mot logiken, men det oaktadt gjorde deras ord ett djupt intryck på alla de närvarande. Desse män voro ett slags apostlar. Före denna tid hade jag föga kännedom om *stundisterna*, och vid ofvannämda rättegång fick jag ej heller veta mycket mera om dem: ehuru de anklagade talade med stor värma och öfvertygelse, uttryckte de sig likväl i en så mystisk och abstrakt ton samt vägrade att beskrifva sektens religiösa bruk, och de till denna fråga hörande protokollen voro af polisen så otydligt affattade, att man icke kunde få någon upplysning derur; de t. o. m. stodo i uppenbar strid mot sanningen. Jag fattade intresse för denna ytterst märkliga sekt och försökte finna svar på några frågor rörande *stundismen*, hvilka väcktes hos mig vid genomläsandet af några otydliga tidningsartiklar.

Jag är öfvertygad om, att de flesta af dessa artiklars författare skulle kunna säga mycket mera än de hafva gjort, men emedan de bästa artiklar, författade af personer, som studerat *stundismen* på platsen, trycktes i sådana provinstidskrifter, hvilka äro särskilt bevakade, måste de med tystnad förbiga mycket eller endast på omvägar beröra detsamma. Alt detta förmådde mig att vika af från min uppgjorda marschruta för att personligen iakttaga dessa »nya människors» lif — dessa »*tchassister*», såsom folket kallar dem. Jag erkänner, att den tid, jag valde dertill, icke var särdeles lämplig, men jag fick likväl se och höra åtskilligt och vill meddela läsaren mina iakttagelser.

Byn Ljubomirka är belägen i en vacker och mycket pittoresk trakt på stranden af en liten flod, vid namn Liska. Denna ganska stora by är liksom begrafven bland frodiga träd och buskar. På en hög kulle midt i byn står en liten men vacker kyrka, omgifven af en blommande häck. Gatorna äro temligen breda och jemna och sakna dessa lifsfarliga gropar, som annars äro så vanliga. Alla stugor äro omgifna af salixartade och andra slags träd, hvilka tjena till skydd mot eldsvådor, dessa vanliga och fruktansvärda plågoris i alla ryska byar.

Redan från första ögonblicket blef jag mycket öfverraskad. Hvad som först frapperade mig var, att alla stugor i början af byn sågo eländiga ut och hade ingången åt gatan, under det att i den öfriga delen, hvarest tydligen mera välbergade bönder bodde, stugorna voro likasom gömda inne på gården bakom höga flätade staket. Sedan fick jag veta orsaken till denna skilnad. I den förstnämda delen af byn bodde medlemmar af ortodoxa kyrkan, hvilka uppfylde alla kyrkliga bruk och icke hade någon orsak att frukta, att någon på aftonen skulle titta in i stugan genom det upplysta fönstret eller lyssna till deras intima samtal; under det att i den andra delen bodde endast *stundister*, hvilka försökte att dölja sina nattliga sammankomster undan polisens ögon.

Efter att hafva färdats förbi kyrkan och en lång byggnad med stora fönster och förstugukvistar, öfver den ena af hvilka lästes: »Byskola i Ljubomirka», och öfver den andra: »Bypoliskontoret», stannade jag vid en stor gård. Kusken hoppar ned från *telegan* och knackar på den nya träporten. En hund börjar skälla inne på gården, och om några ögonblick höres en röst fråga: »Hvad vill ni?» »Öppna, en resande vill ha logis öfver natten», svarar kusken. Bakom porten höres ljudet af nyckelns kringvridande och låsets öppnande. Den lilla dörren i den stora porten öppnas, så mycket låskedjan tillåter, och ett mansansigte med borstlika utstående mustascher och skägg och ett missbelåtet uttryck i sina gråa ögon, tittar ut. Efter att under några sekunder hafva betraktat mig försvinner ansigtet, och porten öppnas med detsamma. Mitt löddriga trespann åkte in på gården under bjellrornas och klockans klang. En stor hund, bunden

vid ett visthus i närheten af en stor våg, rusar fram skällande af alla krafter och försökande att slita sig lös. Jag stiger ur *telegan* och ser mig omkring. Det är en temligen rymlig gård med en mängd visthus och skjul, hvilka vältaligt vitna om husbondens välmåga. Öfveralt märkes oklanderlig renlighet och ordning. Vid en stor vagn står en välfödd häst och äter hafre ur en säck. Den högväxte och bredaxlade husbonden låser noga igen porten, lägger den stora kedjan på den lilla portdörren och, efter att hafva befalt hunden att tiga, ledsagar mig in i gästrummet. Vi gå genom en rymlig förstuga med jordgolf, hvarest en mängd kärl och hushållssaker äro uppstaplade, och komma in i ett stort rum med en präktig trämöbel och ett rent trägolf. Här är allting enkelt men snyggt. Jag tänder en cigarett och börjar ett samtal med husbonden, en afskedad soldat, vid namn Jegor Kushnir. Han är temligen talför och berättar för mig öppet, att han förvärfvat mycket pengar, medan han var i krigstjenst (han var nämligen proviantörkapten i ett kavalleriregemente). Då han tog afsked från tjensten och ärfde en gård efter sin far, öppnade han en »*postojalij dvor*» (ett slags frivilligt gästgifveri) och förtjenade bra. Efter att hafva samtalat omkring en timme med Kushnir bad jag att få en *samovar*, och han lemnade mig. Lemnad ensam framtog jag några nödvändiga saker och tände ljus, emedan det redan var temligen mörkt. Först då märkte jag en egendomlighet, som ej lemnade något tvifvel öfrigt, att jag befann mig hos en *stundist:* det fanns ingen helgonbild i rummet. På främre väggen hängde, utom en liten spegel, ett fotografi. Jag betraktade det närmare och såg till min stora förvåning, att det var bilden af en af våra mest kända författare. Hur kunde detta porträtt ha kommit hit? tänkte jag. I samma ögonblick inkom en äldre kvinna i rummet, klädd i en snygg mörk klädning med ett svart förkläde. Hon helsade tyst på mig, stälde en kopparbricka med téservis på bordet och skulle gå ut, då jag hindrade henne med följande fråga: »Var snäll och säg mig, hur ni erhållit detta porträtt?» »Min herre, skollärarinnan har skänkt det åt vår gosse i vintras, emedan han gjorde goda framsteg. Efter examens slut skänkte hon sådana porträtt åt flera gossar, men hvad ska' vi göra med det? Om det ändå vore en general, nu vet man inte, hvem han är. Han har inga ordnar, han ser ut som vår *starost.* För någon tid sedan på våren reste en herre genom vår by och ville köpa det. Han bjöd två rubel; men gubben och jag voro icke hemma, ser du. Vi voro på marknaden i E., och vår dotter sålde det inte», tillade hon med en suck af ledsnad. Vid dessa ord kände jag mig frestad att skratta, på samma gång som jag erfor en känsla af harm. Huru många år måste förflyta, innan vårt folk lär sig värdera »dessa herrar utan ordnar» och intressera sig lika mycket för dem som för generaler? Jag kände ännu mera missnöje med lärarinnan, som skänker gossen ett fotografi men lemnar honom utan böcker under hela

sommaren. Men som jag önskar erhålla litet närmare kännedom om den besynnerliga lärarinnan, frågar jag gumman: »Hvar är den der lärarinnan nu? Är hon här?» »Nej», svarade gumman, »hon bor ej här på sommaren utan i E. hos sin bror, som är en rik godsegare och adelschef inom guvernementet samt medlem af *semstron*. Hon återkommer på hösten, då vi afslutat skördearbetet.» »Får jag bese skolan?» frågar jag. »Hvarför icke? Det fins en vaktmästare på poliskontoret, som har nycklarna till skolhuset. Han skall ledsaga eder.»

Följande dag gick jag tidigt på morgonen ut i byn, utan något visst mål. Öfveralt började jordbrukarens verksamma lif framträda. Bondkvinnorna drefvo sina kreatur från sina gårdar till samlingsplatsen, der herden redan länge stått och väntat, klädd i en stor filthatt och bastskor, otåligt blåsande i en hvisselpipa. Längre fram samlades fårahjorden. Boskapen och fåren voro talrika. Längs gatorna gingo hela rader bönder med sina liar öfver skuldran och krukor hängande vid sina bälten. De voro slåtterkarlar stadda på väg till ängar och skogar för att afmeja gräset. Det var stadigt och vackert väder, och derför hade de brådt med höskörden, ty Peter Paulsdagen nalkades, och då skulle sädesskörden börja. Pojkar redo under hvisslande på magra hästar utur byn till skogen och träsket. Rök uppstiger ur alla skorstenar. Kvinnor brådska med att tillaga middagen, innan de skola begifva sig åstad för att rensa hampa, köksträdgårdar och tobaksland, korteligen, hvar och en är sysselsatt, och man kan ej träffa någon som är sysslolös.

På stranden nära vattnet syntes en liten vacker gård, som liknade en herrgård. Jag fick veta, att det var presten, som bodde der. Jag kom då att tänka på att gå till honom och spörja honom om *stundisterna*, men ihågkommande ett fall, då jag en gång vände mig till en prest för att erhålla upplysning rörande en viss fråga, men i stället endast vilseleddes, afstod jag derifrån. Jag t. o. m. vidtog försigtighetsåtgärder för att ej träffa herden för de skingrade fåren. Jag fick likväl sedan veta, att mina farhågor voro grundlösa, emedan presten för tillfället var i E.

Jag vände om och gick flera gånger genom byn i hopp om att någonstädes få se den klassiska skylten: »*Raspivotschno i na Vinos*» (att dricka på platsen eller hemta). Trots den tidiga morgonstunden hoppades jag träffa någon af invånarna för att skaffa de underrättelser, jag behöfde. Oaktadt jag ströfvade omkring nära en timme, kunde jag till min stora förvåning ej upptäcka en krog, men jag kunde ändå ej tro, att det i en så stor by ej fanns någon krog, och då jag såg en kvinna, som kom från en gård, frågade jag henne: »Var snäll och säg mig, hvar ni har krogen?» Hon såg på mig med största förvåning och svarade kort: »Här har inte varit någon krog på tre år. Det var inte värdt att ni kom hit för det.» Detta svar

gjorde mig litet förlägen. Jag vek af till höger och gick genom en stor frodig äng och kom in i byn från andra sidan och gick i riktning åt skolan.

En äldrig afskedad underofficer i en gammal och lappad uniform, med ett uniformsmärke i skrikande färg på ena ärmen, utvisande att han tjenat utöfver pensionstiden, höll på att sopa trapporna framför skolhuset. »Goddag! Gud hjelpe dig!» »Jag önskar er helsa, ers välborenhet! — Tackar allra mjukast!» svarade han med en militärisk helsning. Min uniformsmössa med kokard bragte honom tydligen i förlägenhet. »Är du vaktmästare här?» frågade jag. »Just så, ers välborenhet», svarade han på soldatmanér. »Kan jag få bese skolan?» »Ja, det går an. Behagas det att se den nu?» »Ja, om du har tid att ledsaga mig.» Den gamle soldaten sprang hem efter nycklarna.

Vi kommo in i en liten korridor, som delar skolan i tvenne ojemna delar; den venstra, som är minst, innehåller två rum, af hvilka det ena tjenar till tuktrum för olydiga barn och det andra till plats för reservbänkar, skåp och andra saker. Den högra bestod af ett stort rum med fyra stora fönster åt söder. Detta var skolsalen. Midt i salen stodo fyra bänkrader med bläckhorn inskurna i bänkarne. Framför bänkarne på en liten upphöjning stod ett litet rundt bord, som liknade en kateder, och bakom densamma en mjuk länstol. Katedern och länstolen voro öfvertäckta med ett öfverdrag af lärft Jag lyfte upp det: katedern och länstolen voro gjorda af mahogny, vackert snidade och försedda med inskurna prydnader af koppar. Längre fram vid frontväggen stodo tre bruna skåp, fullpackade med böcker. Öfver det första stod en förteckning öfver läroböckerna. Att döma af titlarna på böckernas ryggar voro här samlade nästan alla i Ryssland kända läroböcker. En så fullständig samling af läroböcker och i så stort antal exemplar hade jag ej haft tillfälle se i någon skola, och jag har sett flera hundra sådana. Öfver det andra skåpet stod följande inskription: »Åskådningsundervisning och 'lek'». Det var fullt med askar af alla storlekar, af figurer etc. Öfver det tredje stod: »Biblioteket». Det innehöll ett mycket rikt urval af böcker, icke endast för de lägsta klasserna utan äfven för äldre lärjungar. Utom böcker af religiöst och moraliskt innehåll, samlingar af historiska berättelser o. s. v., märkte jag ibland dem: »Ryska Historien i Biografier, af Kostomarow», »Djurens och Foglarnes Lif, efter Brehm», flera populära reseskildringar och två arbeten af Jules Verne. Det var klart, att dessa böcker icke voro skänkta af *zemstvon* utan köpta för bykommunens pengar eller skänkta af någon. Emedan jag önskade utröna detta, frågade jag gubben: »Vet du, hvem som har köpt dessa böcker åt skolan?» »Kommunen anslår hvart år 100 rubel till böcker, och dessutom skänkte herr S, skolrådets föreståndare, mycket till skolan, sedan hans syster blef anstäld som lärarinna här.

Alt hvad som är här — möbler, skåp, geografiska kartor o. s. v. — har han köpt», svarade gubben.

Till venster på väggen hängde 6 ypperliga kartor midt emot en tabellarisk illustration af människoraserna och bakom bänkarna en naturvetenskaplig atlas och en liten jordglob. Till sitt yttre liknade skolan i allmänhet en af de lägre klasserna i ett gymnasium, hvilket mycket angenämt öfverraskade mig, i betraktande af hvad jag var van att se.

Då jag lemnade skolan, styrde jag mina steg till mitt logis, der jag ej beräknade träffa någon hemma, men det blef tvertom. Värden och värdinnan, sönerna och deras hustrur voro visserligen icke hemma, men i den lilla trädgården satt en ung flicka, värdfolkets dotter, sysselsatt med att sy. Det var en verklig typ för en lillrysk skönhet. Det hvita ansigtet med de röda kinderna upplifvades af svarta, stralande, mycket intelligenta ögon; en lång, tjock fläta, i hvilken ett rödt band var inflätadt, räckte nästan till marken. Hon var klädd i den vackra lillryska nationaldräkten, hvilken utomordentligt prydde denna landtliga skönhet. Hon var förmodligen familjens älsklingsbarn. När jag kom in på gården, ämnade jag gå till mitt rum, då jag plötsligt hörde en röst från trädgården, som frågade: »Behagar ni dricka té?» »Med nöje», svarade jag, emedan jag verkligen var hungrig, ty jag gick ut tidigt på morgonen. — Om några minuter uppenbarade sig på det lilla bordet, som stod framför en träbänk, den muntert kokande samovaren, hvetbröd, smör och tjock grädde. Jag började att med aptit dricka té och rådde Domacha att följa exemplet.

Jag blef snart god vän med Domacha. Hon började spörja mig om Petersburg, Moskwa och andra städer och öfverraskade mig så med sina kunskaper, att jag frågade henne: »Har ni lärt känna alt detta af resandes berättelser?» »Nej, jag har läst derom i de böcker, som vår lärarinna gifver mig.» — »Har ni en bra lärarinna?» »Mycket bra, mycket snäll och ovanligt lärd: hon vet alt hvad man frågar henne om», svarade flickan med hänförelse. Under det vi samspråkade på detta sätt, ledde jag slutligen samtalet in på det ämne, som mest intresserade mig — *stundismen*. Flickan ville till en början ej inlåta sig på detta ämne utan svarade undvikande, men sade slutligen: »Det är sant, att hela vår familj och hälften af invånarne i i Ljubomirka äro *stundister.*» — »Men är ni inte en ämbetsman?» frågade hon plötsligt.

Jag skyndade att försäkra henne, att jag sporde henne endast af nyfikenhet och förklarade för henne det verkliga ändamålet med min resa (att studera yrkes- och slöjdväsendet bland bönderna i södra Ryssland), hvilket hon tydligen trodde, emedan hon började visa mig mera förtroende.

»Ser ni, jag kan icke förklara för eder, hvarför min far och *stundisterna* i allmänhet affölло från kyrkan och gingo öfver till

stundismen. Denna lära har blifvit förd till oss från Nikolajew genom några afskedade soldater. Först slöto sig endast några få till dem, och sedan småningom hela byn, så att snart skall det ej finnas en enda kyrklig. Våra fiender se, att vi hafva blifvit mera välmaende, sedan vi gingo öfver till *stundismen.* Männen i vår by dricka ej bränvin, hjelpa hvarandra vid hvarje inträffande olycka, och derför se de, att öfvergangen till oss endast gagnar dem, så mycket mer som vår tro icke alls är sämre än eder, tvertom bättre. Ni erkänner evangelium sasom den allraheligaste boken, ni läser det ständigt, hör det i kyrkan, men huru många fins det af de kyrkliga som handla såsom det är skrifvet der? Vi anse också evangelium såsom den allraheligaste boken, läsa det ständigt, och om vi förstå någonting, försöka vi att förklara det för hvarandra, och dessutom försöka vi att lefva som Kristus befalt. Man förföljer oss, derför att vi ej dyrka helgonbilder, men detta kunna vi ej göra på grund af det andra budet.» På grund af helgondyrkan vilja ej *stundisterna* besöka den ortodoxa kyrkan.

»Om ni ej hade bilder, skulle vi besöka den. Vi hafva vår egen kyrka, hvilken liknar den evangeliska. Kommer ni ihåg, att det står i nya testamentet: 'Hvar två eller tre äro församlade i mitt namn, der är jag midt ibland dem', det är den sanna kyrkan. Dessutom samlas vi till bön och samtal i våra hus turvis. Hvarje fredag samlas *stundisterna* till bön hos någon. I dag blir sammankomsten hos oss.» — »Kan jag få vara närvarande vid eder gudstjenst?» »Det kan ni visst. Vi förbjuda ingen att bedja med oss och äro t. o. m. glada åt hvarje besökande.» Jag blef mycket glad deröfver och fortsatte att spörja Domacha om olika sidor af deras lära. »Eftersom ni skall sjelf bevista vår sammankomst i kväll, behöfver jag ej berätta för eder, huru det tillgår vid våra uppbyggelsestunder. Jag skall hellre berätta för eder, hvad ni icke får tillfälle att se.» Jag meddelar här, hvad jag fick höra af henne:

»Gudstjensten ledes alltid af en äldste, biträdd af en diakon. Först hade vi Rjaboschapka till äldste och Balaban till diakon, men sedan de blifvit för mycket kända i den här trakten och förföljda, tack vare prestens förtal, beslöt hela kommunen att icke välja någon föreståndare, utan fick den medlem af kommunen, hos hvilken gudstjensten hölls, i uppdrag att leda sammankomsten; och detta är ännu bättre och mera i öfverensstämmelse med Guds ord. Då alla gingo in på denna förändring, reste Rjaboschapka och Balaban till guvernementen Poltawa och Chernigow. De blefvo sände, emedan de voro mera erfarna. Hvar och en af dem känner evangelium nästan utantill. Vigsel och dop för de nyomvända förrättas mycket enkelt. Dopet förrättas vanligtvis sent på kvällen eller under natten i en flod eller i en sjö. Altarets sakrament kalla vi brödsbrytelse, och den förrättas på samma sätt som lärjungarnes första nattvard. Om någon vill

lemna kommunen och sluta sig till någon annan sekt eller återgå till kyrkan, lemna vi honom frihet och hämnas icke på honom. Vi hylla fullkomlig religionsfrihet. Vi erkänna inga helgdagar utom söndagen. Somliga *stundister* fira dessutom ännu af gammal vana några andra helgdagar.» »Förföljer icke polisen eder sekt?» »Jo, mycket svårt», svarade Domacha. »I början, då *stundismen* uppträdde, voro förföljelserna särdeles grymma. *Stundisterna* arresterades, man gjorde husvisitationer hos dem; man kastade dem i fängelse, dömde och t. o. m. förvisade dem till Sibirien. Men sedermera blef det litet friare, och vi började redan andas litet lättare, då den gamla förföljelsen ånyo bröt ut, i synnerhet då upprorsförsök inträffade i stora städer, och socialisterna började förökas. Det skulle ej vara så svårt för oss, om vi vore kvitt *uriadnikerna:* de lemna oss ingen lefvandes ro. En *uriadnik* arresterade en gång en socialist i en by, befolkad endast af *stundister*, och från den tiden kalla ortens myndigheter oss för socialister och hota att utrota oss från verlden; men vi äro långt ifrån att vara socialister: grunden, på hvilken vårt samfund är bygdt, är religiös; under det att socialisterna förneka all religion. Myndigheterna veta förresten bättre: de se bättre», sade Domacha ironiskt och bad mig att icke berätta för någon hvad hon meddelat.

Vid åttatiden på kvällen kom värdfolket hem. Gumman med sin sonhustru började sköta boskapen, mjölka korna, instänga fåren, och snart gjorde de eld i ugnen. Värden tillika med äldste sonen sysslade med hästarne. För att icke genera dem gick jag och satte mig bland buskarne i trädgården, hvarifrån jag lätt kunde observera alt hvad som tilldrog sig inne på gården utan att sjelf bemärkas. Snart gnisslade det i gångjärnen på portdörren, och män och kvinnor började en och en komma in i stugan. På en half timme räknade jag 57 stycken. Det var tid för mig att gå in; jag styrde mina steg till samlingsrummet, hvilket låg t. v. från förstugan. Det var ett stort rum, snyggt och högt. Efter väggarne stodo långa bänkar ordnade i tvenne rader. Till höger sutto männen och till venster kvinnorna. Midt emot dörren stod ett litet bord, betäckt med en hvit duk, på hvilket lågo ett nya testamente och en liten svart bok. Vid detta bord satt värden, och midt emot honom en liten kraftigt bygd bonde med rödt bockskägg. Min närvaro tycktes störa dem, men ingen af dem uttryckte sitt missnöje, och männen till och med makade åt sig för att gifva mig plats på första bänken. Det blef tyst. Värden, hvilken tjenstgjorde som äldste, höll en bön *ex tempore* af ungefär följande innehåll: »Herre, upplys och led främlingen på den rätta vägen. Gif honom nåd att rätt förstå vår lära. Om han har något ondt uppsåt emot dina trogna tjenare, bevara oss då för all fara, som kunde uppstå deraf. Bröder, låtom oss bedja, att Guds nåd må hvila öfver honom.» Derpå sjöngo de alla gemensamt en lång sång, som liknade en psalm. Derefter uppläste han bergspredikan

och förklarade hvarje mening af dess innehåll på ett så tydligt och fattligt sätt, att det skulle gjort heder åt en prest. Stundom, såsom jag sedermera fick veta, betraktade de vid sina sammankomster olika frågor, hemtade ur bibeln, hvarvid äfven kvinnorna togo del. Denna sammankomst lemnade ett mycket fördelaktigt intryck hos mig. Alt gick ordentligt, förnuftigt och vördnadsfullt till.

Då jag lemnade bönsalen, gick jag, lockad af det vackra månskenet, flera gånger genom byn. På hela sydsidan af byn rådde fullkomlig stillhet. Alla stugor voro stängda; endast nu och då hördes en hund skälla, under det att på andra sidan hördes sånger och ringdans: Här bodde nämligen ortodoxa, under det att på motsatta sidan bodde *stundister*. Följande dag besökte jag byns ämbetsverk; der behandlades en *stundists* ansökan gent emot en ortodox. *Stundisten* klagade, att den ortodoxe hade med flit låtit sin häst beta utaf hans hafre. Saken behandlades icke länge. Den skyldige nekade icke till sitt fel, och domstolen, som bestod af några aktningsvärda gamla gubbar, under *starostens* ordförandeskap, fälde det utslaget, att den skyldige skulle ersätta den afbetade hafren in natura. Båda parterna förklarade sig nöjda med utslaget. Vid slutet af sammanträdet inlät jag mig i samtal med den ortodoxe målseganden och frågade honom om hans mening om *stundisterna*. Jag kunde med skäl vänta ett mer eller mindre partiskt svar; men till min förvåning uttryckte han sig fördelaktigt om dem. Enligt hans ord voro de fredliga, arbetssamma och snälla människor. Förut funnos två krogar i byn, men *stundisterna* hade genom sitt inflytande fått dem stängda, och för de pengar, som härigenom inbesparades, bestälde de en ångspruta från Odessa. Äfven från många andra människor, som kände *stundisterna*, hörde jag endast goda omdömen. *A. J.*

Sedan ofvanstående skildring skrefs, har en tid förflutit, hvarunder förföljelsen mot *stundisterna* antagit en långt grymmare karakter. *Stundisterna* i det ofvan skildrade Ljubomirka och särskilt deras ledare, Rjaboschapka och Balaban, hafva varit mycket förföljda, och den förstnämde har nyligen på gamla dagar blifvit förvist. Härom skrifves i »Novorossiskij Telegraf» för den 14—20 april 1893 följande:

Stundisterna i Ljubomirka och omgifvande byar äro upprörda i följd af deras ledare, den kände *stundist*-propagandisten, bonden från Ljubomirka, Ivan Gregorievitch Rjaboschapkas nära förestående förvisning. Han har blifvit dömd till förvisning till Transkaukasien på 5 år. Det lyckades honom skaffa sig tillåtelse att begifva sig till förvisningsorten på egen bekostnad. Försedd med denna tillåtelse försålde Rjaboschapka sin lösegendom, utarrenderade den honom tillhöriga väderkvarnen och gården, och den 29 jan. tillsammans med sin hustru

i en förvagn, förspänd med 2 dugtiga hästar, begaf sig från Ljubomirka på den långa färden, hoppandes kunna tillryggalägga hela vägen med egna hästar och komma fram i rätt tid till förvisningsorten. Vid hans afresa samlades ett oräkneligt antal *stundister*. Hvarje gård offrade en rubel, hvilket utgjorde en betydlig summa. Utom denna så att säga obligatoriska insamling inflöto ytterligare extra offer. Det lyckades likväl icke Rjaboschapka att resa långt. Den 5 februari återkom Rjaboschapka till Ljubomirka under polisbevakning. Han blef i Elisabetgrad anhållen af polisen och återförd till sin by, till dess nyupptäckta saker mot honom hunnit undersökas . . . .

Hans förvisningstid har nu fördubblats. Rjabaschapkas förvisning tillika med hans hustru, hvilken frivilligt åtföljer honom, skall ske enligt allmän lag med *etape*-transport mot slutet af april, hvilket utan tvifvel icke kommer att ske utan öfverflödande offer från »fåren» till den falska »herden».

På detta sätt uttrycker sig den ortodoxa tidningen om förvisandet af en oförvitlig 60-årig man, som genom sitt inflytande förvandlat befolkningen icke blott i sin fädernebygd utan i vidsträckta omgifvande trakter från att vara försänkta i timligt och andligt elände till upplysta, dygdiga och välmående samhällsmedlemmar. — Men sådan är den vedergällning, som vederfares alla Rysslands verklige välgörare.

För att gifva en lefvande bild af *stundismen* återgifva vi nedanstående skildring af »*stundist*-typer», författad på ryska språket af en framstående ortodox ryss:

Eftersom jag under min vistelse i södra Ryssland haft tillfälle iakttaga utvecklingen af *stundismen*, denna den ryska sekterismens kvintessens, uppstod en önskan hos mig att göra mina läsare bekanta med några typer, som äro särskilt mottagliga för *stundisternas* lära, och med detta mål i sigte har jag utarbetat en serie skisser. I hvarje skiss framställer jag en kort karakteristik af en gifven person, hvarvid jag söker betona de moment i hans lif, då ett sträfvande efter något annat, något nytt börjar vakna. Jag vågar hoppas, att mina skildringar i all sin anspråkslöshet icke skola helt och hållet sakna intresse.

Ivan Tchaika.

Ivan Tchaika var alltid en i hög grad from bonde. Ingen i byn läste böner och korsade sig så nitiskt som Tchaika, ingen köpte så dyra helgonbilder, ingen gjorde så ofta pilgrimsfärd till Kiew o. s. v. Att döma af hans egna berättelser, lågade liksom en andlig brand i hans inre: förgäfves läste han böner, förgäfves lyssnade han till sången i kyrkan, förgäfves stod han i flera timmar på knä, bugande sig upprepade gånger ned mot den fuktiga jorden. Han kände sig likväl otillfredsställd; han tyckte alltid, att han icke fullkomligt uppfylde sin

kristliga pligt, att hans himmelske fader ännu ej var tillfredsstäld med honom.

Följande tilldragelse gjorde ett outplånligt intryck på honom. Då han ännu var en ung gosse, var han bekant med en flicka, vid namn Paraska. Paraska var en fattig, föräldralös flicka i tjenst hos en jude, som var krögare i deras by. Enligt Tchaikas uppgift var denna flicka, ehuru vacker och ståtlig, likväl »litet besynnerlig». Hon hade ett tankfullt uttryck, och hennes stora ögon voro ständigt likasom tårfylda. Hon gapskrattade aldrig såsom andra flickor i byn utan smaskrattade med en egendomlig silfverklang i rösten; på långt håll kunde man snarare taga hennes skratt för snyftning. Ofta ryckte hon till utan synlig orsak, och då man kom bakifrån och tilltalade henne, blef hon mycket skrämd. Hon tyckte ej om tungt kroppsarbete. I byn kallade man henne för »adelsfröken», med hänsyftning på hennes moders bekantskap med en adelsman . . . .

En gång kom Ivan till sin Paraska. Det var sent på kvällen. Månen sken, och stjernorna spredo en matt glans från den klara, lugna himlen. Ivan kommer till judens stuga och hör, att Paraska talar med någon inne i den mörka krogen. Ivan närmar sig tyst, och hvad ser han? Paraska står på knä framför en bild och tyckes snarare omtala något för Guds moder än bedja till henne. Och huru talade hon ej! Till en början reste sig håren på Ivans hufvud, derpå kände han, såsom om myror börjat krypa i hans kropp, till sist fyldes hans ögon med tårar. Han vardt upprörd till sin själs innersta djup af hennes hjertegripande röst, hennes uppriktiga bekännelse, hennes varma uttryck, hennes sorgsna ton; denna syn var så mycket mera slående, som månen liksom ansträngde sig att kasta sitt bleka sken på hennes anlete, så att det strålade, och hennes kropp, som förblef i dunklet, antog ståtliga, nästan magiska former . . . . Af alt hvad Ivan hörde, inpräglades följande i hans minne: »O, du, Guds moder, gudaföderska, förbarma, förbarma dig öfver mig arma föräldralösa flicka! Låt mig icke förgås, icke förderfvas! Herre, hur skall jag lefva i verlden utan föräldrar, utan slägt och vänner! O, Guds moder, se huru svag och hjelplös jag är!» Till sist utbrast hon i ett vildt onaturligt förtviflans utrop: »O, lilla moder, jag kommer att förgås, förgås! . . . .» Ivan började snyfta högt och sprang fram till Paraska . . .

Kort derefter började Paraska föra ett dåligt lif och dricka med drinkare på krogen. Men denna månskensnatt, denna rena, oskuldsfulla Paraska, som då bad så varmt och samtalade med Guds moder, inpräglades outplånligt i Ivans minne. Många gånger efteråt försökte han bedja på samma sätt. Men huru mycket han än plågade sig, huru mycket han än gjorde våld på sina nerver, var alt förgäfves. »Om jag icke kan bedja såsom hon», tänkte han, »måtte jag åtminstone få känna detsamma som då jag hörde henne bedja!» Men alla

hans ansträngningar förblefvo fruktlösa! Ivan tycker ständigt, att någonting fattas honom: han önskar att atminstone ännu en gång sasom under den der minnesvärda aftonen fattas af denna alt förtärande eld, som förorsakade honom smärta, men pa samma gang uppväckte hos honom en helig, angenäm känsla. Förgäfves. Hvarken den högtidliga gudstjensten, knäfall, den ensamma bönen eller tillbedjande af reliker kunde hos honom uppväcka den åstundade känslan.

Men för någon tid sedan lyckades det Ivan att få genomlefva liknande gudomliga stunder, att fa erfara uppskakande förnimmelser. Men ännu mera: en källa uppenbarades för honom, hvarur han alltid kunde ösa liknande förnimmelser.

En viss Ustim Dolgolenko var gift med Ivans syster, och Ivan får till sin förskräckelse veta, att Ustim och hans hustru Olena bränt upp sina helgonbilder, slutat att besöka kyrkan o. s. v. Tchaika, som var af hjertat tillgifven ortodoxien, uppfyldes af harm ända till djupet af sin själ och begaf sig till sina slägtingar för att leda dem tillbaks in på rätta vägen, men, ack, han råkade sjelf i samma villfarelse och öfvergick till *stundismen.* Hvad Ivan i början erfor, hvilka lidanden, hvilken inre kamp han utstod, hvilka tvifvel plagade honom, hvilka samvetsförebråelser oroade honom, det kan icke min svaga penna återgifva. Elektricerad pa *stundist*-sammankomster trampade Ivan hädiskt under fötterna hvad som förr varit honom heligast — sina helgonbilder. Men efter detta förföljdes han pa nätterna af en gräslig mara; alla helgon stodo vredgade och fruktansvärda framför honom med hotelser och förebråelser. I syner såg han sig sjelf redan i det fasansfulla helvete, som var måladt på en af de bilder, hvilka han förkastat; han erfor en oförklarlig fruktan, nagonting plagade och kväfde honom. Följande dag, da Ivans ko fick en dödfödd kalf, tänkte han, att det kanske var den helige Nikolaus, som ville hämnas. Sömnlösa nätter och det plågsamma tviflet förändrade honom ända till oigenkänlighet: hans ansigte magrade, bleknade och antog ett melankoliskt uttryck, hans ögon liksom förstorades och erhöllo en ovanlig glans. Han började tycka om ensamheten och sky människors umgänge. Om nagra veckor efter olyckan med kon insjuknade familjens älsklingsson i difteri och dog; Tchaikas hustru sade honom snyftande och tjutande, att orsaken till alt detta utan tvifvel var helgonens hämd. Ivan skyndade till Ustim, denne läste och förklarade för honom den heliga skrift och på detta sätt botade han honom för hans oro. På alla de frågor och tvifvel, som plågade honom, erhöll han svar och förklaring. Tchaikas tro stadgades och befästades. Han afgick med seger ur sin inre kamp . . . . För närvarande är Ivan läskunnig, och närhelst man kommer till honom, finner man honom sysselsatt med att läsa nya testamentet, som han lärt sig nästan utantill.

Åstundande att för en gång skämta litet med honom, sade jag till honom: »Nå, Ivan, du vardt rädd i första taget.» Ivan betrak-

tade mig med en lugn och majestätisk blick och sade till mig följande betydelsefulla ord: »Min herre, hvarför hånar ni oss, dumma bönder? Om vi bönder fått något i sinnet, skola vi dock komma till målet, hvilka svårigheter än må ligga i vägen. Det är sannt, att det i början var svårt att lemna kyrkan, presterna, fastorna, helgonen, helgdagarne och alla traditioner — jag har likväl lemnat dem. Nå väl, I herrar, som ären bättre än vi, hvarför kunnen I icke öppet lemna edra vanor, alla möjliga inrättningar, som I ej tron på, och dumma tillställningar? Nej, det är bekvämare att tiga!» — »Hvarför kallar du mig för herre? Jag är ingen herre.» — Ni är ju mycket lärd. Ni känner många olika vetenskaper. Det är inte som med oss. Vi äro stadda i mörker och okunnighet.» — »Ja, och derför vilja vi upplysa eder. Vi vilja, att I skolen älska oss. Vi önska och försöka handla så, att I icke mån sky oss.» — »Vet ni, jag skall säga eder rent ut: om I icke kommen till oss med en varm tro, med en kristlig kärlek; om I icke kommen med evangelium i handen och Kristi ord i munnen, skola vi hvarken mottaga och älska eder ej heller tro på edra goda afsigter.» Han framtog ur fickan en liten bok, öppnade den och sjöng följande sång:

»Lyssna, Herrens stämma ljuder:
'Hvem vill gå till verket ut?
Fälten hvitna, skördar vänta,
Skördetiden snart är slut.'
Högt och kraftigt mästarn kallar,
Riklig lön han bjuder dig.
Hvem vill gladt och villigt svara:
'Här är jag, sänd mig, sänd mig'»!

Ustim Dolgolenko.

Ustim Dolgolenko är en högväxt bonde med breda axlar, bruna uttrycksfulla ögon, mycket tjock näsa med röda prickar, fabulöst långa mustascher, sådana som man träffar på endast i sagor. Han talar litet genom näsan. Ustim är byns poet, komiker, satiriker och sångare. Han kan sjunga verser för eder om »*popen* och hans hustru», om »ärkebiskopen och nunnan» etc. Han är den djerfvaste och grofkornigaste i byn, kurtiserar kvinnorna, dricker, korteligen en förlorad varelse, — den förnämste och starkaste brottningskämpe i hela byn, den skickligaste till att slå hö, den bäste arbetaren. Hans lynne är böjligt, hans hjerta är vekt, han är öppen och ärlig, mycket humoristisk, hans tunga är en rakknif. Man behöfde icke bedja Ustim att spela ett styggt spratt åt byäldsten, *popen* eller kulacker och »*mir*-ätare», att på deras bekostnad sprida någon anekdot, hitta på ett öknamn eller ordstäf för att odödliggöra deras namn i byn och dess omgifningar. Om Ustim har pengar, bjuder han alla på dryckjom;

om han har bröd, bjuder han hvar och en som är hungrig att äta; han är redo att gifva bort sitt sista plagg åt den förste behöfvande som kommer, och vägrar aldrig hjelp åt någon. Alla i byn älska honom trots hans skarpa tunga; på kalas och andra samkväm berättas anekdoter om hans bedrifter, upprepas hans kvickheter, sjungas hans visor. Trots sin gigantiska styrka får han ofta stryk, men detta grämer honom ej mycket; han är i allmänhet icke långsint: ett glas bränvin återställer friden. Krögarn förtjenar bra på honom. Det har redan gått så långt, att Ustim druckit upp sin ko, sin häst, sin stuga. Han har ännu kvar säden på fältet. Han utarrenderade sin jord på två år på förhand och begaf sig till tyska kolonister och tog plats som arbetare. Hans tyska grannar kände honom som en utmärkt arbetare och hans hustru (som han ofta slog och misshandlade) som en förträfflig arbeterska, och derför bjödo de dem en mycket hög arbetslön. Ustim arbetar åt dem i två år, är nykter, försakar allting, återvänder sedan till sin by med pengar, köper sig en stuga, börjar på nytt sitt jordbruk och sitt bränvinssupande.

I hans grannskap bor en »andligt sinnad» person, en »evangelisk». Det är omöjligt att uppräkna alt han, alla anekdoter och visor, som utgått från Ustim mot hans granne, *stundisten*. Ustim t. ex. svor på, att han på möten, som höllos hos grannen, med egna ögon sett människor med svinhufvuden, hvilket likväl icke hindrade dem att tjuta som hundar; han hade sjelf sett det. Han hade sjelf sett djeflar med likadana lockar som krögaren, juden, komma dit med små påsar fulla af guldmynt. Hvarje gång han återvände hem från krogen, skrek han regelbundet, när han gick förbi granngården: »Halla, *stundist!* Halla, djefvulens fadder! Gif mig åtminstone ett par guldmynt!» Detta åtföljdes vanligtvis af skrik, hvisslingar, hån och fula ordlekar.

En gång, då Ustim sent på natten var stadd på väg hem från krogen med en half flaska bränvin i handen och med en betydlig mängd spritångor i hufvudet, märkte han ljus hos sin granne. Om ett par ögonblick bryter han upp dörren och uppenbarar sig i stugan, som var full med folk. De höllo på att sjunga en andlig sång, och vid en sådan gästs inträde tystnade de alla. »Och vattnet brusar och vassen susar, och gufar drar en gös åt kär'ngen sin!» (början af folkvisa) gapskriker Ustim och börjar dansa. »Stopp! Tyst!» utropade han först i en myndig ton, föreställande en vigtig general.

En af de evangeliska systrarna, en ung kvinna med blekt ansigte och stora, uttrycksfulla ögon, såg stadigt på Ustim, blickade sedan omkring sig på alla de närvarande; hennes kropp började skaka såsom af frossa; hennes läppar darrade, och det ryckte i hennes ansigte. Plötsligt faller hon på knä, alla utom Ustim följa hennes exempel. »O, du barmhertige Gud!» utropade den unga kvinnan. »O Jesus, vår frälsare, huru länge skall du lemna oss svaga utan din

hjelp? Huru länge skola vi gå som får utan herde, som fader- och moderlösa barn! Se till, o Herre, huru vi äro förströdda omkring hela jordens yta; se, huru vi äro svaga och krympliga, syndiga och skuldbelastade inför dig! O Herre, uppehåll oss, gif oss kraft, gif oss möjlighet att uppfylla dina heliga bud, led oss, vår frälsare, på den smala vägen, men icke på den breda! O, öppna våra ögon, att vi måtte se, i hvilket mörker vi befinna oss! Uppmjuka våra hjertan, att vi måtte älska vår nästa! Förbarma dig, Herre, öfver alla syndare, som äro här, och bestraffa oss icke för våra missgerningar, ty vi äro så svaga och bristfälliga . . . .» Hon afbröt sin bön under snyftningar. Många af systrarna gräto högljudt. Ustim vardt blek och kröp ihop, men då hela församlingen under högtidlig stämning började sjunga:

»Kom till Jesus som du är» etc.,

blef Ustim med ens nykter; han kände det som om myror krupit öfver hela hans kropp, han erfor en känsla af smärta och någonting angenämt på samma gang. En obekant känsla uppstod hos honom. Hans kärleksfulla hjerta klappade häftigt, en känsla af kärlek och vördnad bemäktigade sig hela hans varelse Just i detta ögonblick kommer en ny besökare, en af de evangeliska bröderna, in i rummet och, efter att hafva helsat pa alla bröder, närmar sig äfven Ustim och tilltalar honom i den hjertligaste och varmaste ton: »God afton, käre bror, frid vare äfven dig!» sluter honom i sin famn och kysser honom innerligt. Ustim skakar; han känner likasom en elektrisk stöt; strida tårar börja flöda utför hans kinder. Han faller på knä och utropar: »Mina kära bröder, mina kära systrar, förlåten, förlåten mig! Jag visste icke . . . jag tänkte . . .»

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

För närvarande är Ustim Dolgolenko en af de frommaste och trognaste *stundister*. Han för ett nyktert och förnuftigt lif; han har redan lärt sig läsa och anses såsom en af de mest begåfvade predikanter. Han har sjelf komponerat musiken till flera sånger, ingen på sammankomsterna sjunger så vackert och stämningsfullt, ingen beder så ofta och så ifrigt som Ustim Hans hustru har återvunnit helsa och lefnadslust; de lefva nu lyckliga som två dufvor.

Panass Pantilimonovitch Tolupa.

Panass Pantilimonovitch är en afskedad underofficer i Svartahafsflottan; han har deltagit i Krimkriget, innehar flera medaljer. Hans stränga långa ansigte ser ännu längre ut i följd af hans tunna, mörkbruna och långa polisonger, hvilka äro liksom fastklistrade vid hans magra kinder. Hans ögon äro svaga och fyllas lätt med tårar; han är ovanligt lång. Hvarje söndag brukar P. P. regelbundet sätta på

sig sin gamla gulnade uniform med en mängd prydnader på armar och skuldror, — hänger på sitt bröst alla möjliga regalier och, stödjande sig på sin plommonkäpp, marscherar stolt och vigtigt fram, styrande sina afmätta steg till Guds tempel.

P. P. kan icke fördraga nutidens soldater; han har gifvit dem det föraktliga öknamnet »murmeldjur». »Hva' ä' de för en soldat!?» brukade han häftigt utropa. »Han hinner knappt lära sig hålla geväret i handen, förr än man låter honom gå hem till sin käring? Nej, om han hade fått smaka på lika mycket prygel som jag, skulle han veta hvad det vill säga att vara i krigstjenst. Det är nog sannt, att i vår tid var det mycket strängt, och i början tyckte man, att tjensten var mycket svår. Jag höll sjelf på att hänga mig på lilla masten af förargelse och skrämsel; men sedan man tagit mig ur snaran, vårdat mig på hospitalet och gifvit mig välbehöfligt stryk, bortdunstade all bonddumhet ur mitt hufvud.»

Grannarne, som känna P. P. såsom en häftig och äregirig man, skämta ofta öfver honom. Han blir särskilt retad, då någon skämtar öfver hans krigaretapperhet. Då gormar han, skriker och stundom äfven spottar sin motståndare i ansigtet. Men alt detta hindrar icke hans grannar att innerligt vörda och älska honom. Och kan man underlåta att vörda en man, hvilken för ett nyktert lif, aldrig tar något som tillhör en annan människa, tillbringar hela vintern med att göra skor och på sommaren sköter sin köksträdgård, aldrig begär något af någon, lefver med sin hustru så att de äro som två dufvor, sägande »Ni» åt hvarandra, regelbundet besöker kyrkan, på helgdagarne läser hemma »Helgonens Lif», eger ett rikt bibliotek, bestående förnämligast af sådana böcker som »Den heliga Theodora», »Beskrifning på Helvetet», »De tretton lidandena efter Döden» etc.? Kan man låta bli att vörda P. P., hvilken aldrig ljuger (de enfaldiga förstodo naturligtvis ej, att han öfverdref, då han berättade sina krigareerfarenheter — han blir särskilt lifvad, då han berättar om sin eskaders fabulösa hjeltemod), hvilken aldrig bedrager, hvilken åtnjuter så stort förtroende, att krögaren på helgdagarne anförtror honom sin bränvinsankare utan att mäta dess innehåll och tar emot pengarne utan att räkna dem? Hur kan man låta bli att vörda en man, som t. o. m. då han sitter på den smutsiga krogen bibehåller en amirals värdighet, och om någon börjar bete sig otillbörligt, kommenderar han: »Tyst! Ut med dig!» och ordningen återställes? Hur kan man annat än vörda en man, hvilken aldrig krusar för en *stanavoj* (bypolis), hvilken en gång på ett sammanträde af *miren* kallade bykretsäldsten drinkare och mut-tagare, hvilken, slutligen, är intim vän med psalmsångaren Agathon?

Det var omöjligt att icke älska P. P.: det var en rättvis, medlidsam man, som aldrig vägrade hjelp åt någon. Han framträder alltid som den svages försvarare mot den starke, han uppträder öppet

mot den kulack och *mir*-ätare, som söker undertrycka någon stackare. I hans närvaro vågar icke en grobian förolämpa sin hustru, hårdhjertade föräldrar misshandla sin felande son. P. P. har i princip ingenting emot ett måttligt kroppsstraff. »Man måste, och det är behöfligt, att straffa», brukar han säga, »men man måste göra det med förstånd» .... P. P. har ingen jord, och detta grämer honom djupt. »Huru?» brukade han utropa. »En obildad bonde, som aldrig slagits med en turk, som aldrig latit sitt blod flyta för tsaren och fosterlandet, eger jord och gård, och jag, underofficern Tolupa, som är känd af de högre myndigheterna, som sjelfve generalen Kornilow mer än en gång klappat på axeln, som blifvit sårad tre gånger — Tolupa måste på gamla dagar lida nöd som en tiggare, utan jord, utan hem!» I början var Tolupa beredd att lemna alt och begifva sig till fots till Petersburg för att personligen framställa sin svåra belägenhet, men han betänkte sig och beslöt att behandla saken på ett mera rationelt sätt. »Vi hafva väl i Ryssland heliga lagar», brukade han säga, »jag måste behandla denna sak enligt lagen, och då vinner jag den bestämdt.» I allmänhet hyste han djup vördnad för lagarne, och alla hans omdömen i detta afseende utmärkte sig genom en barnslig enfald.

Tolupa upptog denna sak med mycken ifver. Han vill icke blott utverka något för sig sjelf, utan han vill sammansluta hemlösa veteraner och verka för dem samfält. För att öfvertyga andra soldater i sin by och i grannbyarne använder han ett halft år, en mängd energi, krafter och ord. Försedd med en inlaga, undertecknad af hundra män och intygad af byns ämbetsverk, begifver han sig, efter att hafva bestält en messa för sakens lyckliga utgång, till fots till distriktstaden. Han är öfvertygad, att hans sak skall krönas med framgång: han behöfver endast hålla sig till lagen. I staden skaffar han sig en »bränvinsadvokat», hvilken för tio rubel skrifver en ansökan åt honom till distriktets myndigheter. Hans ansökan förkastades först och främst derför, att den var så oredigt uppsatt, att det var omöjligt att fatta, hvarom den handlade. Tolupa tar plats som portvakt för några månader, förtjenar pengar och skaffar sig en skickligare advokat, som skrifver en redigare ansökan åt honom.

Denna gång upptäcka distriktmyndigheterna, att hans inlaga ej dugde, emedan den ej var uppsatt enligt den lagliga formen. Tolupa återvänder till sin by, fortsätter sitt arbete, samlar sina medsökande och utrustar sig slutligen med en duglig inlaga. Jag vill ej omständligt beskrifva hela förloppet af denna sak. Jag vill endast meddela, att mer än två år förflöto, innan Tolupa blef öfvertygad, att det ej var så lätt att vinna sin sak.

Då han insåg, att distriktmyndigheterna ej kunde tillfredsställa honom, tog han afsked af sin hustru och begaf sig till guvernementsstaden. Hemma åtnjöt han några bekvämligheter, omgifven som han

var af sin älskade hustrus ömma omsorg, men nu under vandringen fick han gå genomblöt, sofva under bar himmel, äta torrt bröd o. s. v. Hans organism, förut järnstark men redan sliten, kunde icke uthärda alla dessa umbäranden: han kunde knappt komma till staden, der han fick tillbringa omkring fem veckor på stadens sjukhus. Guvernören mottog hans ansökan och återsände den till distriktstaden för närmare undersökning . . . . Efter ett år se vi P. P. igen marscherande långsamt med en påse öfver skuldran till guvernements-staden. Under denna tid har han betydligt åldrats och sjunkit ihop: Han är alltid orolig, alltid i själsspänning; i drömmen och i verkligheten, i arbete eller hvila tänker han på sin sak. Han har under denna tid fått utstå många förolämpningar, sorger och svikna förhoppningar, men detta plågar honom icke så mycket som det, att de, hvilka efter hans mening äro satta för att vaka öfver lagens efterlefnad, trampa den under fötterna. »De äro ej *tsarens* tjenare», sade han med harm, »utan trotsare af hans vilja.»

Då saken slutligen hänsköts till Petersburg, andades P. P. lättare. »Nu har vår sida vunnit. Det är icke längre små herrar, obetydligheter, hvilka ingenting begripa i lagar och författningar; det är ministrar!» Det skulle vara ännu angenämare för honom, om ministrarne vore militärer. »En militär», sade han, »är alltid rättvis om också sträng och afviker aldrig från lagarna.» Särskilt tyckte han om militärerna från Nikolai tid. »Hur är det nu för tiden? Nu taga de sig mycket friheter!» Härvid syftade han ofta på *stundisterna.* »Se, der! råa, obildade bönder afsäga sig den heliga kristliga tron och tillbedja öppet afgudar, och man skonar dem! I mina dagar skulle de hafva fallit i bödelns händer och med utskurna näsborrar fått marschera till Sibirien. Hur är det nu? Nu för tiden fins det inga lagar — hvar och en får göra som han vill!»

Man måste medge, att grannarne på sista tiden började att mera sällan besöka P. P., och många af dem undveko honom helt och hållet: alla hade helt enkelt tröttnat på honom. Så snart man kommer till honom, omtalar han för en hela rättegangssaken i dess minsta enskildheter; härvid framtar han ofelbart ur sin koffert en hel hög papper: kopior, rapporter, meddelanden och åtskilliga resolutioner, och om ni är läskunnig, förmår han eder att genomläsa alt detta; om ni icke är läskunnig, föreläser han sjelf, läsande mycket långsamt, stafvande sig fram och på sina ställen tillkrånglande orden på ett högst egendomligt sätt.

Ett mycket svårt slag för gubben var en handling från Petersburg, hvilken, efter att hafva genomgått alla instanser, i tidens längd slutligen nådde P. P. I denna handling meddelades, att saken icke kunde hänskjutas till senaten, emedan några handlingar rörande densamma voro affattade på ostämpladt papper. »Jaså, det fordras stämpel! . . . Är det på det sättet den visa lagen bjuder?» utropade han

upprörd, slog knytnäfven mot bröstet och hostade. Då hans hustru med tårar i ögonen började bedja honom att icke oroa sig, svarade han: »Hvarför skall jag lefva i den här verlden? Men vet du, att jag numera icke kan gå ut på gatan: icke endast dumma bönder utan äfven barn skola peka med fingrarna åt mig och ropa: 'Hallå, Pantilimonovitch, har du vunnit saken? Du känner ju lagarne!'»

P. P. lugnade sig likväl, då saken slutligen hänsköts till senaten. »Nu har jag då ändtligen ingen orsak att vidare oroa mig. Det är icke förgäfves som senaten kallas helig.» Han förvexlade senaten med synoden.

Man kunde vänta, att om gubben förlorade sin sak i senaten, skulle han ej kunna öfverlefva ett sådant slag, emedan hela hans lifsintresse tydligen var koncentreradt på utgången af denna sak, för hvilken han offrat så mycken tid, krafter, energi och helsa. Men raka motsatsen inträffade. Då han efter mer än ett år erhöll ett otillfredsställande utslag, bleknade han endast till litet, ett halft ironiskt och bittert leende utbredde sig öfver hans ansigte, och ur hans mun framträngde endast följande korta ord: »Gud dömme dem!» Saken förklarar sig mycket enkelt: P. P. hade under denna tid hunnit förvandlas från en verldslig krigare till en Kristi stridsman. Under samma tid, då Tolupas ansökningar och petitioner lågo på något ämbetsverk gömda under bordsduken, utan att någon brydde sig om dem, — under samma tid gick lifvet med alla yttringar af sin mangsidiga verksamhet rastlöst framåt, under sitt lopp verkande olika förändringar, förflyttningar och förbättringar. En gren af denna framåtskridandets ström genom tiden ryckte af en händelse P. P. med sig — detta ännu oförderfvade gamla naturbarn, och i hans lif, hans verldsåskådning och uppfattning skedde en kris. — Hans omvändelsehistoria är ytterst kort och enkel. Hufvudrolen i denna tilldragelse spelade en liten bok — evangelium. Jag vet ej, om I skolen sätta tro dertill, men det är ett faktum: P. P. hade ända till sitt 68:de år aldrig läst nya testamentet, oaktadt han kunde läsa rätt bra. Han reste en gång på järnväg 12 verst från sin by till en anhaltstation. Han måste vänta två timmar till tågets ankomst. Det var ingen vid stationen. P. P. gick ut på platformen, der han träffade en person, som det tycktes en gårdfarihandlare, hvilken äfven väntade på tågets ankomst. P. P., en sällskaplig och språksam man, närmade sig genast den obekante, helsade, satte sig bredvid honom och inledde samtal med honom. Om de hade samtalat länge, vet jag ej, men hvad jag vet är, att denne gårdfarihandlare, som var en kolportör, öppnade sin väska, tog ut ett ex. af nya testamentet och, efter att med en blyertspenna hafva märkt åtskilliga ställen, hvilka han ansåg vara särskilt intressanta, lemnade honom denna bok som gåfva.

P. P. började med en ynglings värme läsa denna bok. »Huru kunde jag anse mig vara en kristen utan att läsa denna bok!» ut-

ropade han med öfverraskning; och han började med ännu större ifver läsa och studera evangelium. Hvad han under rättegångstiden fick utstå — förolämpningar, förargelser, förebråelser och trakasserier från sina kamraters sida, andras han — alt detta förmådde honom att söka ensamheten, alt detta dref honom att söka tröst i denna bok, som tycktes honom vara en helande och vederkvickande källa. Läsandet af denna heliga bok väckte ofta hos honom olika betraktelser. Mycket tycktes honom vara otydligt och ofattligt. Han försökte att förklara det för sig på något sätt; att tränga in i djupet af det fördolda; att blicka tillbaka in i det förflutna; att rycka undan slöjan från det närvarande; och besynnerligt nog, utan att känna *stundisterna*, utan att hafva någon idé om deras verldsåskådning, kom han sjelf nästan till samma slutsatser och uppfattning. Och samtidigt inträffade denna soldaternas rättegång, hvilken gaf honom många vigtiga praktiska lärdomar, hvilka kommo honom att mera kritiskt betrakta åtskilliga saker och tilldragelser: hans barnsliga enfald erhöll hårda slag. P. P. visste t. ex. äfven förut, att presten Ivan aldrig förseglade en likkista [1]), innan man gaf honom två rubel. Han visste äfven, att »fader» Ivan tvang bönderna att arbeta för honom på söndagarne, att han söp sig full till ytterlighet, att han ofta hånade psalmsångaren Agathon med grofva skällsord, men han tyckte, att detta skulle så vara; men nu retar det honom, uppväcker harm och stöter bort honom: vår krigare började plötsligt anställa analyser . . . .

Då han en gång fick veta om en harmväckande handling af fader Ivan, tog han på sig sin uniform och begaf sig till honom i en uppriktig afsigt att omvända honom och leda honom in på sanningens väg, men han aflägsnades på ett skamlöst sätt. En kort tid derefter upphörde P. P. att besöka kyrkan, började öppet förkunna ett evangeliskt lif och klandra omgifningens sedeslösa lif.

De evangeliske behöfva endast komma och upptaga honom i sin gemenskap, hvilket de ock gjorde. Fem år förflöto. P. P. hann under denna tid sitta i fängelse för sina åsigter och ännu en gång marschera till staden, men denna gång med *etape*-transport för att afgifva en förklaring inför ärkebiskopen. Alla, både gamla och unga, håna honom nu; grannarne anse honom som en besynnerlig människa, ynglingarne ställa till obehagligheter och spela honom olika spratt, men han uthärdar alt detta med en filosofs stoiska lugn. P. P. har åldrats och grånat, hans tunna polisonger hänga ännu på sidorna om hans magra och skrynkliga ansigte. Ehuru något böjd bibehåller han likväl ännu sin stolta gång och majestätiska hallning, endast skärpan och den befallande tonen saknas i hans hållning. Om ni kommer in till honom på morgonen, får ni höra, hur han med sin hustru sjunger en morgonpsalm, före måltiden en måltidssång, på aftonen en aftonpsalm, men den militära ådern lefver ännu hos honom, och derför

[1]) I Ryssland förseglar presten likkistan, innan den sänkes i grafven.

sjunger han oftast och med särskild hänförelse sådana andliga sånger som handla om strid, såsom t. ex.: »Upp, kamrater, se baneret» o. s. v.

Man aktar och t. o. m. fruktar honom i församlingen, emedan ingen så skarpt, uppriktigt och djerft uttalar sanningen i ansigtet som var underofficer Panass Pantilimonovitch.

Ivan Drala.

Hans verkliga familjenamn är icke Drala utan Doroschenko. Historien känner hvarken uppkomsten af detta öknamn, ej heller orsakerna till detsamma. Vi veta endast, att Drala härstammade från *dvorovije*, d. v. s. slafvar, hvilka användes som tjenare på godsen, att han i sin ungdom var vallpojke och blef tagen till herrgården; han tjenstgjorde som lakej hos godsherren och blef många gånger pryglad för sin slarfaktighet, tafatthet och klumpighet. Han säger sjelf, att ingen kan slå sönder så många tallrikar som han gjort, under det han var lakej hos sin godsherre. En gång fick han af sin herre en så kraftig örfil, att öronhinnan brast, och det högra örat blef för alltid förstördt. Om ni dessutom får veta, att Drala lider af ögonsjukdom — han har, såsom man säger i byn, »hönsblindhet» —; om ni får veta, att smittkoppor hafva gjort sitt yttersta för att vanställa hans ansigte genom att plöja djupa fåror, — har ni en trogen bild af honom.

Drala är timid, obeslutsam och svarar aldrig på förolämpningar. Af det apatiska uttrycket i hans ansigte kan ni aldrig sluta till hvad som försiggår i hans inre andliga verld . . . . De lyckligaste åren af sitt lif tillbragte han som vallgosse. Ännu är det hans största nöje att ligga på rygg med ansigtet vändt mot solen och återkalla i minnet olika enskildheter under denna lyckliga period af hans lif. Han kommer ännu ihåg, huru angenämt det var för honom att ligga på någon graf och derifrån betrakta den omgifvande naturen. Hvita moln simma på himlen; han följer dem länge, undrande hvart hän de styra sin kosa; stora, orörliga, svarta moln hänga öfver jorden; han fixerar dem och ser afbildningar af vidunderliga djur; en hvirfvelvind uppstår någonstädes långt derifrån och ilar efter landsvägen, — det är den onda makten, som hastar efter något offer; och hvilka sånger sjöng han ej då! Huru vackert spelade han ej på herdeflöjten! Han tyckte äfven om att svärma på den tiden. Han brukade tillsluta ögonen, och den lätt bevingade fantasien förde honom bort till någon sagoverld. Der såg han sig än som Ivan *tsarevitch*, än som en gammal trollkarl, än som ärkeengel, än som en tapper, hjeltemodig *ataman*. Hans sjelsstämning vexlade med väderleksförändringarne. Om det var friskt och ljust, sjöng han glada sånger; om det var hett, låg han på rygg och svärmade. Om det blåste kallt eller regnade hårdt, stod han och sjöng högt någon militärsång, under det han slog takten med stafven eller armarna. Då det var grått väder, sjöng han ändlösa melankoliska sånger, i de flesta fall af egen tillverkning. Vid sådana stunder framkallade han oftast i minnet sin mors bild,

hvilken han knappt kom ihåg, och för hvilken han i vemodsfulla toner utgöt sin sorg. Musiken spelade den förnämsta rolen; texten åter bestod hufvudsakligen af följande ord: »O min *njänka* (vardarinna), o, min mamma!»

Han hade ärft tre saker från sin herdetid. För det första — lättja och motvilja för kroppsarbete. För det andra — sångens konst, ehuru jag måste medgifva, att han sjunger endast för sig sjelf, då han är ute i det fria. Trots sin döfhet på ena örat utför han ännu med en konstnärs skicklighet några »*dumki*» (ett slags melankoliska sånger). Han tycker särskilt om sådana sånger, som hafva en svärmisk karakter och gå i moll och påminna om något aflägset, längesedan förflutet och på samma gång innerligt och kärt . . . . För det tredje — förmågan att begrunda och koncentrera sina tankar (ingen anar, att han eger en sådan förmåga). Många tilldragelser inom både den fysiska och sociala verlden uppväcka hans tankar och komma honom att draga vissa slutsatser, men han delar aldrig med någon sina iakttagelser, meddelar aldrig åt någon sina slutsatser.

Ivan lefver ytterst tarfligt, har ingen jord och kan intet yrke. Hans barn äro i tjenst hos främmande menniskor; äfven han med sin hustru lejer ut sig under skördetiden. Ivan är föremål för allas förakt. Alla anse honom som en dum, lat, slarfvig och oordentlig menniska. De gamla håna honom, de unga begabba honom, barnen försöka att reta honom. Han tiger envist, likasom om känslan af harm vore honom främmande. Hans hustru är en förträfflig arbeterska, hon arbetar för alla. Hon har en skarp tunga, tillåter ej att någon förolämpar honom i hennes närvaro; sjelf dricker hon ofta, och i rusigt tillstånd kan hon gifva honom rätt kännbara örfilar. Till och med hans egna barn skratta åt honom, hvarken lyda eller akta honom. Detta hån och begabberi mot Ivan antaga stundom en sorglig karakter, t. ex. då han fullgjorde sin tjenst som polisbiträde i byn, läto byskrifvaren och byäldsten piska honom på förstugutrappan till polisstationen endast för att roa sig på hans bekostnad. Det hände äfven, att ynglingarne, då de träffade honom på gatan, genast omringade honom, knuffade honom mellan sig, stötte honom från den ene till den andre, tills han vardt alldeles uttröttad och nedföll sanslös. Vår Drala teg likväl under alt detta. »Han har intet hjerta», försäkra hans grannar. »Han har ett hönshjerta», säga andra.

Men Ivan har ett hjerta, ett godt, mänskligt hjerta. Efter hvarje svår förolämpning börjar det koka i detta hjerta; då gro deri de vildaste planer af hämd, han begrundar noggrant och allvarsamt alla detaljer för utförande af sin plan: yxa, knif och bloss framträda på skådeplatsen. Men då stunden för utförandet inträder, ryggar hans hjerta tillbaka, och han öfvergifver sitt beslut. Han tänker oftast på sjelfmord, men fruktan att äfven gå miste om himmelriket håller honom tillbaks.

Det var ett missväxtår, dertill en sträng vinter och hungersnöd. Dralas familj var i stor nöd: de hade inga förtjenster, men många munnar. Vår Ivan försökte att hålla modet uppe, utstod hunger och köld, uthärdade förebråelser och trakasserier från familjens sida; men i längden öfversteg det hans krafter: han försvann.

I två år hörde man intet från honom, på det tredje året kom han sjelf till byn. Man kunde svårligen tro, att det var samme Ivan. I stället för en tarflig bonddrägt var han klädd i jacka; i en af fickorna hade han en näsduk; i stället för bastskor hade han präktiga svarta stöflar, som t. o. m. knarrade. Korteligen, hela hans utseende var hyggligt, ordentligt och aktningsbjudande. Jag vill i korthet berätta, hvad som hade skett med honom.

Ivan Drala hade händelsevis kommit till en tysk koloni, belägen 60 verst från deras by och hufvudsakligen bebodd af baptister. I denna koloni tog han tjenst som boskapsherde på ganska fördelaktiga vilkor. Der erfor han för första gången hvad det vill säga att behandlas som en människa. Här fick han göra bekantskap med *stundismen* och blef döpt af en bonde, hvilken i sällskap med många bönder från olika trakter kom till denna by på en konferens. Ni tror kanhända, att det var lätt för *stundisterna* att omvända Ivan. Långt derifrån! Det är sannt, att han icke talade mycket utan satt med ögonen riktade nedåt och lyssnade. Men deremot hände det ibland, att han gjorde någon fråga, som öfverraskade predikanten och gjorde honom förlägen. Om det erhållna svaret icke tillfrdsstälde honom, vände han sig till någon annan för att erhålla förklaring. Slutligen, då han ej mer hade några frågor att göra — predikanten visste ännu ej, huru långt han hade avancerat — kom han och sade: »Bröder, förlåten mig! . . . .»

För någon tid sedan flyttade en af *stundisterna* från byn N. till provinsen Kuban. Han öfverlemnade på brödernas tillrådan sin gård och sina jordlappar åt Ivan att få bruka den för egen räkning gratis, och denne kom nu för att hemta sin familj.

Jag måste säga, att *stundisterna* i början ej voro glada åt sin nye anhängare. Han tycktes dem vara en likgiltig person; på sammankomsterna teg han alltid envist. Hans ansigte uttryckte aldrig tillfredsställelse, hänförelse, andlig fröjd eller extas. Äfven nu tiger Ivan nästan alltid på sammankomsterna; men hvad hans hjerta känner, — derom kunna endast de tårar, som i mängd falla ur hans ögon nedför hans icke vackra koppärriga ansigte, vitna. Men de voro icke tårar af sorg, knot eller olycka; de voro tårar af innerlig rörelse, glädje och lycksalighet . . . . Jag kan icke säga, i hvilken hänförelse Ivan bragte hela församlingen, då han stundom afbröt tystnaden och tre toner högre än alla andra uppstämde en andlig sång med sin klara, fylliga och ännu friska tenor; men detta hände icke ofta.

XXXII.

Bönderna och deras vårdare.

Tolstoys samvetsreligion. — De första *mushik*-forskarnes öfverraskning. — Den demokratiska rörelsens begynnelse. — Den ryske bondens rättsbegrepp. — *Miren* förr och nu. — *Mushikens* naturdygder satta på hårdt prof. — Attentat på *miren*. — Den »faderliga regeringens» ombud. — *Mir* och *tschin*. — Hvad är en »*tschinovnik*»? — *Mirens* förslafvande under ämbetsmannaväldet. — *Pisáren*, *ispravniken* och *uriadnikerna*. — Hur ämbetsmännen husera. — Gräsligheterna i *Borki*. — Logoshino-affären. — Ur en sorglig dagbok. — Tolstoy skildrar en bondepiskning. — Spö-statistik.

»Jag är en *sovestnik*», en »samvetsmänniska», svarade Leo Tolstoy, den yngre, då han vid ett tillfälle tillfrågades, hvilken religion han hyllade. Detta svar innebär hufvudsumman af hans fader L. N. Tolstoys »religion». *Sovestnik* kommer af ordet *sovest*, samvete, och betyder således en människa, som låter sitt lif bestämmas af samvetet. Det är högst betecknande och anmärkningsvärdt, att grefve Tolstoy, med sin omfattande lärdom, sitt genomträngande snille och sin djupa människokännedom, i sitt försök att grundlägga en samvetsreligion hänvisar sina bildade landsmän — *till bönderna*, hvilka han lärt känna såsom ingen annan.

Då för något öfver ett halfsekel tillbaks, eller bortåt tjugo år före lifegenskapens upphäfvande, sådana män som en Dal, en Jakushkin, en Kirejevski började studera lifvet bland de ryska bönderna, hvilket förut varit en *terra incognita* för den bildade allmänheten, funno de till sin öfverraskning bland denna förtryckta klass sådana naturdygder, som väckte deras beundran.

Ytterligt misstänksamma och skygga gent emot herreklassen ådagalade de i sitt förhållande till hvarandra inbördes en ärlighet och pålitlighet samt en sjelfuppoffrande hängifvenhet för sina kommuners intressen, som bildade en skarp kontrast till de högre klassernas korruption. De bibehöllo under den ytliga formkristendomens omhölje en mängd hedniska tänkesätt och vanor, men de ådagalade i sina originella rättsbegrepp och sin moral ett djup af praktisk visdom, som våra professionella rättslärde och samhällsbevarare ännu icke uppnått.

Det är från tiden för dessa banbrytande *mushik*-forskares offentliggörande af sina forskningsresultat som den demokratiska rörelsen i Ryssland leder sitt ursprung. Sedan dess hafva tusentals män och kvinnor bland den högre klassen »gått till folket» för att lära känna dess lif och draga sitt strå till igenfyllandet af den klyfta, som gapar mellan *mushikerna* och den bildade klassen. Många af dessa hafva äfven lemnat högst intressanta och värderika bidrag till kännedomen om olika sidor af *mushikernas* lif.

Alla tiders lärde, skalder och vise hafva med en mun prisat jordbruket såsom mest egnadt att utbilda ett både i kroppsligt och andligt afseende sundt och kraftigt slägte. Ryske *mushikerna* hafva alltid icke blott arbetat på jorden, utan äfven, åtminstone i sin uppfattning, varit jordegare. Trenne århundraden af slafveri hafva icke försmått utplåna ur deras medvetande denna nedärfda föreställning.[1]) Desse

---

[1]) Enligt ryska böndernas uppfattning om jordbesittningsrätten — hvilken uppfattning äfven var rådande bland alla vesterländska folk, innan de händelsevis föllo offer för någons eröfring — betraktas jorden, hvilken är lika nödvändig för alla, men hvilken ingen producerat, icke såsom egendom i vanlig mening utan såsom en gemensam tillhörighet, och hvartill besittningsrätt endast tillkommer den, som för tillfället bearbetar jorden; när han upphör att arbeta den, upphör äfven besittningsrätten. Uttrycket »vår jord» i den ryske bondens mun inbegriper derför sammanfattningen af den jord, han för tillfället innehar, vare sig det, enligt en senare lagstiftning, är hans enskilta »lagliga» tillhörighet, bykommunens egendom, jord arrenderad af godsegarne, eller den jord han arbetar åt godsherrarne; m. a. o. arbetet utgör grundvalen för besittningsrätten. — Då lifegenskapen infördes, och hälften af odlingsjorden tillika med de 23 millioner människor, som bodde på densamma,

lifegne, som voro tvungne att utan ersättning odla sina herrars jord, innehade alltid en jordlapp, som de odlade för egen räkning. Till namnet hörde visserligen äfven denna jord, likasom dess innehafvare, till godsegarne, men så kraftig var sedvanan, att godsherrarne sjelfva hade nästan förglömt, att de hade någon rätt till böndernas jord.

Vi hafva redan i ett annat sammanhang beskrifvit *mir*-inrättningens yttre konturer. Vi vilja här tillägga några anmärkningar rörande den betydelse, den haft och har. Enligt lag åtnjuter *miren* ännu en betydlig grad af sjelfbestämningsrätt. Den afgör kommunens ekonomiska angelägenheter, såsom jordens och skatternas fördelning o. s. v.; väljer byäldste och bykretsäldste, hvilka åtminstone till namnet stå under dess kontroll; och bykretsen eger dessutom rättighet att å allmänt möte välja de tio s. k. bykretsdomarne, hvilka alla måste vara bönder samt medlemmar af någon *mir*. Denna bondedomstols jurisdiktion är ganska vidsträckt, omfattande alla civila och många kriminala mål. Dessa domstolar äro icke strängt bundna vid den officiella lagboken, utan skipa de ofta rättvisa i enlighet med böndernas nedärfda rättsbegrepp och sedvanor. Dessa bondedomstolars förhandlingar och utslag sprida ett intressant ljus öfver böndernas uppfattning af juridiska frågor. Enligt böndernas föreställning har t. ex. den enskilde ingen uteslutande rätt till jorden, hvilken är allas gemensamma egendom. Hänvisande till hvad vi redan på annat ställe, vid beskrifningen af *miren*, påpekat rörande denna sak, vilja vi här framställa några drag af böndernas uppfattning rörande vissa rättsfrågor, såsom lösegendom, arfsrätt och civilrätt i allmänhet, hvilken företer åtskilliga märkliga egendomligheter. Hvad som härvid i första rummet ådrager sig vår

---

småningom blefvo adelns egendom, var det mindre svårt för bönderna att finna sig i sitt slafveri än att begripa den lag, enligt hvilken jord utskiftades till sådana, som ej plöjde den. De bibehöllo den föreställningen, att det blott var genom en tillfällig orättvisa som jorden beröfvats dem — de skulle nog en dag få igen den, då »lille far» i Petersburg fick veta, hur det hängde ihop. »*Mi vashi, zemlja nasha*», vi äro edra, men jorden är vår, sade bönderna till sina herrar. Denna till ordspråk vordna fras uttrycker i fyra ord böndernas uppfattning af sin ställning under lifegenskapen.

uppmärksamhet är, att bland bönderna, hos hvilka det patriarkaliska föreställningssättet är så starkt, och blodsbanden hållas i så stor helgd, slägtskap likväl icke berättigar till arf. Den enda grundval, på hvilken eganderätten hvilar, är det personliga arbetet. Vid afgörandet af alla tvister om besittningsrätt, är det arbetsrätten, som enligt böndernas häfdvunna åskådningssätt, afgör. Trots den vördnad, man skänker en döendes sista vilja, annuleras likväl testamentet både af *miren* och domstolen, i händelse den klagande parten är känd för flit och arbetsamhet.

Vid all utskiftning af egendom, vare sig lös eller fast, är det arbetet och icke slägtskapen, som afgör. Om t. ex. adopterade barn lefvat och arbetat i en familj under tillräckligt lång tid — en tio år eller så —, erhålla de fullkomligt lika rättigheter med bröstarfvingarne, under det att en laglig son i familjen uteslutes derifrån, om han ej tagit del i dess gemensamma arbete — alt detta i rak strid mot den civila lagens bestämmelser såväl i Ryssland som i de vesteuropeiska länderna. Detsamma gäller i fråga om kvinnans rättigheter. Den ryska lagen berättigar kvinnan till endast $^1/_{14}$ af familjearfvet. Böndernas sedvanerätt innebär ingen sådan begränsning; kvinnan behandlas i alla afseenden lika med mannen. Alldenstund arfsrätten grundar sig endast på arbetet, göra bönderna vid utskiftande af arf ingen åtskilnad mellan lagliga och icke lagliga hustrur. Af intresse är äfven att anmärka, att mannen ärfver hustruns egendom endast i det fall, att de sammanlefvat tillräckligt länge — omkring 10 år —, annars återgår hustruns egendom till hennes föräldrar.

Denna grundsats om arbetet såsom grundvalen för eganderätten framträder äfven vid böndernas afgörande af sina rättstvister. Om t. ex. en man besått ett stycke af sin grannes åker, skulle han enligt den allmänna lagen frånkännas all delaktighet i den blifvande skörden; men ehuru de ryska bönderna hålla lika strängt på faststälda gränser som andra jordbrukande folk, skulle de i ett sådant fall som det ofvannämda fördela skörden mellan båda parterna: har förbrytaren besått den andres jord ovetande, behåller han hela skörden och betalar arrende å jorden samt ett litet belopp derutöfver; har

han gjort det med vett och vilja, får jordegaren hela skörden, men måste betala den andre för utsädet. Om en bonde huggit ved i sin grannes skog, afdömes tvisten efter samma grundsats.

Enligt böndernas föreställning omfattar *mirens* myndighet alla områden för deras lif, och om icke polisen och andra representanter för de högsta myndigheterna lade sig emellan, skulle den äfven tillämpas. Det gifves också en mängd fall, då *miren* fattat beslut i rak strid såväl mot statens som kyrkans lagar. Sålunda hafva de stundom t. o. m. beviljat medlemmar af *miren* äktenskapsskilnad eller beslutat antaga en ny religion för hela kommunen. *Miren* har i sjelfva verket utgjort en verld i smått för sig. Dessa förtryckta bönder hafva i denna inrättning funnit ett verksamt skydd för sina högsta intressen och under detta skydd utfört storverk, som icke kunna registreras i tideböcker eller beräknas med matematiska värden. De hafva under det svåraste tänkbara förtryck upprätthållit och utvecklat den fornslaviska grundsatsen att regera utan att förtrycka: att afgöra alla offentliga angelägenheter genom *enhällig* votering, aldrig med blott enkel majoritet, något som bland människor af olika slags lynnen och olika moraliska egenskaper aldrig kunnat ske förutan en hög utveckling af rättskänsla, sinneslugn och försonlighet. Vi vilja härmed icke säga, att dessa *mushiker* äro några englaväsenden, som endast fara efter andras bästa. Deras lott har varit och är alt för hård, för att de skulle förgäta att tänka på sig sjelfva, men i den hårda kampen för tillvaron hafva de funnit, att de befordra sina egna intressen bäst genom att söka *mirens* bästa, d. v. s. genom att hjelpa hvarandra. Detta förklarar också den ryske bondens välkända välvilja och gästfrihet, hvilken öfvergått till ett ordspråk. Liksom han betraktar hvarje medlem af *miren* med en känsla af familjetillgifvenhet, så anser han äfven hvarje främling, han kommer i beröring med, såsom en broder. Den ryske bonden lefver i fred med sina grannar, de må tillhöra hvilken nationalitet och religion som helst.

Lika stor fasa som den ryske bonden hyser för pappersdokument och lagböcker, lika stor vördnad hyser han för

mirens samfälda beslut. Det är m. a. o. icke yttre regler, utan hans samvete, det enskilda såväl som det allmänna, som är bestämmande för hans handlingssätt. Det är denna samvetslag, som framträder i den ryske bondens uppfattning af eganderätten, arfsrätten, afgörandet af rättstvister och dömandet af en felande broder. Det är samma lag, som framträder i hans djupa deltagande, icke blott med de svaga, utan äfven de djupt fallna, hvilka alla han tillika med de gröfsta brottslingar gifver den gemensamma benämningen *»olyckliga»* och behandlar såsom sådana. Ingenting kan t. ex. vara mera rörande än det praktiska medlidande, som de ryska bönderna visa sibiriafångarne eller de olyckliga flyktingarne från fängelserna, åt hvilka de hvarje kväll lägga ut ett stycke bröd utanför fönstret till sin bostad.

Likasom *miren* utgör *mushikens* verld, så yttrar sig också hans naturliga patriotism i hängifvenhet för *miren.* Han sätter sin ära i att arbeta och »lida för *miren.*» Den konstlade patriotism, som krigsmaktens och prestväldets representanter söka inprägla hos folket, har aldrig funnit någon genklang bland de stora massorna.

Hvad vi nyss sagt om den ryske bonden och hans *mir*, gäller hufvudsakligen för de tider, då den nuvarande upplösningsprocessen ännu icke börjat. Alla öfverdrifter, all sentimentalitet i uppfattning och skildringar af den ryske bonden tillhöra det förflutna. Den prosaiska verkligheten har utplånat alt sådant, men *mushikens* kraftiga gestalt, fältets och plogens hjelte, har på det hela taget icke förlorat på att afklädas dessa fantastiska prydnader.

Det är alldeles naturligt, att grym, cynisk egoism och djupt moraliskt förfall måste åtfölja den fruktansvärda kris, i hvilken det ryska folket f. n. befinner sig; det är ett under, att det ännu ådagalägger så mycket icke blott af dess ofvan beskrifna dygder utan äfven har att uppvisa, icke blott enstaka fall utan äfven en konstant uppenbarelse af hjeltemodig och sjelfuppoffrande kamp för sanning och rätt, hvilken finner sitt motstycke endast i den första kristna tiden. För att göra sig en föreställning om de hårda prof, på hvilka ryska böndernas motståndskraft och uthållighet sättas, måste vi

kasta en blick på den »faderliga» regeringens förhållanden till sina »små barn», bönderna.

Från den dag, då lifegenskapens upphäfvande på allvar sattes i fråga, började byråkratiens representanter uppgöra planer till att upphäfva *mir*-inrättningen med dess fri- och rättigheter för att så mycket lättare kunna beherrska de frigifna slafvarne. Lyckligtvis segrade det frisinnade elementet, representeradt af lokalkomitéerna och pressen, och *mir*-inrättningen bibehölls. Men trots den välvilja för bönderna, som vid denna tid gjorde sig gällande i de högsta regeringskretsarne, kunde man likväl ej lemna *miren* alldeles oförändrad — en inrättning till sitt väsende och sin tendens snörrätt stridande mot ämbetsmannaväldet. »*Miren*» och »*tschin*» representerade, så att säga, tvänne olika världar, det lefvande samvetets och de döda stadgarnes. »*Tschin*» är en kollektiv benämning på alt hvad till ämbetsverlden hörer, och »*tschinovnick*» är en ämbetsman, hvilken i likhet med sina bröder i den öfriga verlden anser, att hela mänskligheten skulle gå under, om det icke vore för hans pennkörande på stämpladt kronopapper, hans digra portfölj, späckad med sigillerade protokoll och handlingar; hvilken anser människonaturen vara så förderfvad, att det ej finnes i hela verlden någonting att lita på utom hans dokument och pappersluntor. En sådan inrättning som *miren*, en sjelfstyrande korporation utan minsta spår af byråkrati eller rangrader, och hvilken hyser en afgjord motvilja för alla skrifna handlingar, litande mera på folkets samvete och samfälda visdom än på döda stadgar och stämpladt papper, måste naturligtvis te sig som ett samhällsvådligt ondt för hvarje äkta *tschinornik*. Det gälde derför att neutralisera eller om möjligt utrota detta onda. Huru skulle nu detta ske? Jo, genom att förvandla *mirens* folkvalde ledare, den ringe byäldsten, till en *tschinornik* och dermed sammanlänka folket med byråkratien; men detta hade sina svårigheter. Byäldsten kunde äga godt förstånd, rik erfarenhet och praktisk visdom, men han saknade i allmänhet den vigtigaste kvalifikationen för en *tschinornik* — han kunde icke skrifva. Han måste derför förses med en skrifkunnig sekreterare, hvilken ålades att föra en mängd protokoll och

»register», uppgående för hvarje *volost* till ett antal af sextiofem. Denne sekreterare eller »*pisàr*» beklädes med ganska vidsträckt makt, hvilken han förstått att använda på ett sätt, som gjort honom alt annat än väl känd. Man kan lätt tänka sig, hvilka tillfällen till missbruk han hade bland den okunniga massan. Det vill äfven synas, som om regeringen skulle hafva med flit velat göra honom till en vanryktad personlighet genom att uttryckligen förbjuda, att denna plats skulle få beklädas af män med uppfostran: — ingen som genomgått gymnasium får bekläda denna post! Den folkvalde byäldsten blef i sjelfva verket helt och hållet beroende af skrifvaren, men han hade i stället obegränsad makt öfver kommunen, tack vare de nya anordningarne. Han bekläddes nämligen med rättighet att ådöma böter till 1 rubel åt gången samt ett dygns fängelse eller tvångsarbete. Dessutom bekläddes by- och bykrets-äldsten med uteslutande makt att sammankalla kommunen eller bykretsen till allmänt sammanträde samt att efter behag upplösa detsamma. Men detta i *miren* inympade byråkratiska element måste sättas i organisk förbindelse med den öfriga byråkratien. Sedan det under den frisinnade regimen vid början af 60-talet till förebyggande af öfvergrepp inrättade »medlareämbetet» afskaffats (efter det polska upproret), kom *miren* småningom under *ispravnikens*, d. ä. den lokala polischefens, kommando. — Detta var ett äkta sataniskt påhitt. Härmed inleddes detta vålds- och utpressningssystem, der knutpiskan och prygelbänken spela förnämsta rolen. Dessa folkets bödlar hafva oaflåtligen gjort sig skyldiga till de skamligaste utpressningar, de gröfsta våldsgerningar. Öfver *ispravnikerna* stå provinsernas guvernörer, och generalguvernörer öfver grupper af provinser, i sin tur omsvärmade af *tchinovniker* med »rätter», »kamrar» och »byråer», genom hvilka den »faderliga» regeringen vårdar och fostrar sina barn. Utpressnings- och röfverisystemet antager i dessa högre regioner en mera raffinerad form och bedrifves i gigantisk skala, såsom på andra ställen påpekats.

För att fullkomligt förslafva bönderna under ämbetsmannadespotismen upprättades 1878 ett nytt landspolisämbete, då 5,744 *uriadniker* (ett slags poliskonstaplar) tillsattes. Dessa

lägste representanter för »lille far» i Petersburg hafva visat sig vara riktiga odjur i människohamn — deras råhet och skamliga utpressningar hafva ingen gräns. Dessa plågoandar äro beklädda med nästan oinskränkt makt att blanda sig i böndernas alla angelägenheter ända till familjelifvets intimaste förhållanden, hvilket gör deras djerfhet och oförskämdhet gränslös. Vi återgifva här ur högen några exempel på, huru dessa ordningens upprätthållare husera:

En viss *uriadnik*, vid namn Makorin, i Samara kom en morgon till byn *Vorony Kust*, der ett sammanträde hölls i byns ämbetslokal. Här träffade han sina bekanta, deribland en förmögen bonde, vid namn Chaibol, som bjöd honom tillika med andra vänner hem till sig på ett glas. Då de öppnade porten för att köra ut, begagnade en stor sugga tillfället och sprang ut. Suggan fick i sitt hufvud att springa efter *uriadniken;* trots bondens högljudda protester eskorterade hon honom ända till hans värds gård. Denne dignitär tog detta som en grof förolämpning mot sin värdighet från suggans sida och — sköt ned henne. På atervägen mötte *uriadniken* och hans värd, som voro i upprymdt tillstånd, en krögare, den skjutna suggans egare, hvilken fordrade betalning för henne. Öfver denna djerfhet vardt *uriadniken* så uppbragt, att han förklarade, att »han egde rättighet att skjuta icke blott suggor utan äfven människor; det fanns nämligen en lag, som gaf honom denna rättighet.» En f. d. soldat, som var närvarande, förklarade, att äfven han tjenat tsaren, men aldrig hört talas om en sådan lag. Utan att säga ett ord rusade *uriadniken* på denne och slog honom till marken, hvarefter han under misshandel släpade honom med till rättegångslokalen. — En annan *uriadnik* kom in i en stuga och fann en kalf bunden vid foten af ett bord. Utan vidare drog han sin värja och högg kalfven i stycken. — På ett ställe sköt *uriadniken* skarpt midt i en hop obeväpnade människor; och på ett annat ställe åter red han midt i en hop bönder, som höllo på att släcka en eldsvåda, och högg med blank värja till höger och venster o. s. v. — I distriktet *Bogorodsk* brukade *uriadniken* på nätterna stjäla hafre af bönderna. Gripen på bar gerning hotade han låta fängsla egarne, förklarande, att han var »stadd i utöfning af sin pligt», drog sin revolver och gick triumferande midt genom den rasande bondehopen. Saken rapporterades för myndigheterna, men *uriadniken* blef ej ens afsatt. Groft våld mot kvinnor hör till vanligheten, och äfven grym tortyr användes af dessa demoner i människohamn. Listan på deras illdåd skulle kunna förlängas snart sagdt i oändlighet. Ett exempel må nämnas. I byn *Borki* nära Petersburg tilldrog sig vintern 1886, under min vistelse i Ryssland, följande, som äfven blef föremål för domstolsbehandling. *Uriadniken* Gerassimow underkastade

bonden Marakin och tvenne bröder Antonow den grymmaste tortyr. De olyckliga offren fördes ned i en iskällare, hvarest de afkläddes nakna, hvarpå de bakbundos och med ett rep *fästadt vid händerna* hissades upp, sa att de endast med täspetsarne nadde det iskalla golfvet. I denna ställning fingo de nu hänga *i flera timmar*, under det *uriadniken* nu och da infann sig och under hugg och slag sökte tvinga de arma offren att ingå pa sina önskningar. Pa vägen till denna tortyr underkastades bonden Marakin, enligt vitnens utsago, följande behandling. *Uriadniken* lät binda bonden till händer och fötter, hvarpå han fäste hans fötter vid bakre delen af kärran och körde sedan i galopp, släpande bonden i smutsen — — —. Dessa fakta äro hemtade dels ur domstolshandlingar och dels ur rapporter till *zemstvo*-tidningarne.

Vi hafva på andra ställen påpekat, huru ämbetsmännens bundsförvandter, *kulackerna*, behandla bönderna. Härtill komma presterna, hvilka gjort gemensam sak med folkets förtryckare. Tager man alt detta i betraktande, kan man göra sig en föreställning om de inflytelser, som hota att moraliskt ruinera bönderna, likasom de redan äro ekonomiskt ruinerade, och man måste med så mycket större deltagande följa dem i deras tysta kamp mot det gräsliga förtrycket.

Vi vilja anföra ytterligare ett exempel på det sätt, hvarpå myndigheterna behandla bönderna. Det fall, vi här afse, är kändt under benämningen Logoschino-affären. Ehuru brotten begingos 1874, blefvo de ej föremål för rättslig undersökning förr än 1881, och de skulle i likhet med så många andra brott af samma slag hafva passerat utan rättslig undersökning, om ej parti-intressen inom de högsta regeringskretsarne bragt saken på tal. Den förnämste förbrytaren, general Tokarjev, hade efter brottets begående från att vara guvernör i Minsk utnämnts till kommissionär för Röda Korset i Bulgarien och var nu tillika med sin medbrottsling, general Loschkarjev, medlem af ministerrådet. Den tredje brottslingen, öfverste Kapger, hade blifvit utnämnd till riddare af Vladimirorden. Det var rättegången mot Vera Zassulitsch, hvilken bragte i dagen en mängd oerhörda grymheter från höga ämbetsmäns sida, som äfven gaf anledning till Logoschino-affärens uppgräfvande ur sin graf.

År 1874 hade Potapov tillåtit sin efterträdare och underlydande Tokarjev, guvernör i provinsen Minsk, att taga flera tusen hektar jord från bönderna i Logoschino. Detta dåd begicks under särskilt försvårande omständigheter. Bönderna gjorde flera gånger »uppror», hvilka kufvades med knutpiskan. De framlade då sina klagomål för senaten och vunno efter två års process sin sak. Logoschino-bönderna voro tillfredsstälda öfver utgången och hyste ingen tanke på att anklaga sin förre guvernör för hans förra förbrytelser. Men Potapovs motståndare, som utgjorde flertalet i ministeriet, bragte saken inför första departementet i senaten. Men här var Potapovs parti så starkt

representeradt, att Potapov undslapp med en lindrig skrapa. Derpå diskuterades saken i ministrarnes kabinett, och det beslöts att rapportera den för kejsaren, rekommenderande denna förbrytelse till allvarlig näpst. Till denna »rekommendation» vidfogade kejsaren egenhändigt ordet »förvisso». Det oaktadt lyckades Potapovs parti att i tre år förhindra verkställandet af det kejserliga beslutet.

Efter polska upprorets underkufvande (1863—64) konfiskerades omkring sjuttio tusen hektar jord, tillhörande sådana godsegare, som deltagit i upproret. Detta byte var likväl icke tillräckligt att tillfredsställa de rofgiriga *tschinovnikerna*, utan företogo sig dessa äfven att plundra bönderna. En af dessa *tschinovniker* var den ofvannämde guvernören i Minsk, general Tokarjev, hvilken af ortens generalguvernör Potapov erhöll en jordsträcka på tre tusen hektar, hvilken lemnade en årlig inkomst af nio tusen rubel. Men denna jordsträcka tillhörde bönderna i Logoschino, hvilka kunde tydligen bevisa sin eganderätt till densamma. Då bönderna fingo veta, att deras jord skulle öfverlåtas åt guvernören, sände de sina ombud till den senare för att förklara, att jorden tillhörde dem, och medsände på samma gång en vigtig åtkomsthandling till guvernörens ombud, en viss Sevastianov. Men guvernören lyssnade ej till ombuden, och böndernas fastebref »försvann» spårlöst. Då inrikesministeriet, hvartill Logoschino-bönderna hade vädjat, infordrade förklaring från Minsk, svarades, att böndernas anspråk voro ogrundade, och att jorden utan tvifvel var statens egendom.

Under tiden var general-guvernören icke overksam. Då han fått veta, att fem bönder skickats från Logoschino som ombud till Petersburg, sände han en rapport till ministeriet, att dessa bönder voro revolutionära agitatorer. De blefvo följaktligen kastade i fängelse samt utan ransakning och dom förvisade till norra ishafvets kust. Då nu alla hinder undanröjts, erhöll Tokarjev år 1874 formlig eganderätt till ofvannämda jordområde. Men då han sände sina agenter för att uppbära arrendet å jorden, vägrade bönderna att betala och drefvo bort polisen. Tjugosex bönder arresterades nu och kastades i fängelse, och Tokarjev sände små afdelningar soldater för att tvinga bönderna till lydnad samt att uppbära pengarne. Då soldattrupperna uppställdes framför bönderna, försökte dessa att genombryta linien, men stöttes tillbaka af gevärskolfvar, och då soldaterna affyrade en gevärssalfva med tomma patroner, drogo de sig tillbaka. Tokarjev telegraferade *fyra dagar innan* rapporten om böndernas motstånd mot soldaterna hade nått honom till Petersburg, att Logoschino-bönderna gjort uppror och tillbakaslagit trupperna. Ministeriet ditsände genast general Loschkarjev från Petersburg med vidsträckt fullmakt. Den 25:te oktober 1874 anlände generalen till Minsk, erhöll en bataljon soldater af Tokarjev med 250 kosacker och marscherade emot »rebellerna». Nu framträder äfven öfverste Kapger på skådeplatsen så-

som redskap i guvernörens hand. Dennes första åtgärd var att instufva flera lass björkspön i polisstationen i Logoschino. Derpå infann han sig den 31 oktober i byn och uppträdde inför bönderna, eskorterad af tvenne polismän. Han började på det gröfsta sätt förolämpa bönderna och tillkännagaf, att »en armé var i antågande mot dem under anförande af en general med fullmakt att begrafva dem lefvande, piska dem till döds, nedskjuta dem, behandla dem såsom upprorsstiftare — m. e. o. göra hvad han behagade med dem, om de icke genast underkastade sig.» De förskrämda bönderna sade, att de ville underkasta sig och sände skyndsamt tre sändebud för att försona den förskräcklige generalen. De mötte honom några mil ifrån byn och sade, att bönderna ville betala arrendet till guvernören. Men det hjelpte ej. Loschkarjev intågade på kvällen i Logoschino i spetsen för sina trupper och befalde genast kosackerna att bevaka byn från alla sidor, »på det att ingen må undkomma». En ny deputation infann sig hos honom med bröd och salt till tecken af underkastelse. Men generalen svarade, att han icke befattade sig med »rebeller», innan de gjort bot och betalat 500 rubel på arrendet för 1874 samt 5,000 rubel resterande arrende för 1873 — altså för ett år innan guvernören kom i besittning af jorden! Sålunda blefvo Logoschinobönderna icke blott beröfvade sin jord, utan måste dertill betala arrende derpå, belöpande sig för två år till 12,000 rubel! De stackars bönderna kunde ingenting annat göra inför denna hop beväpnade soldater. De endast bådo om några dagars anstånd för att hinna sälja en del af sina egodelar och åstadkomma den begärda summan, men intet anstånd beviljades dem. Generalen tillsade dem, att de måste inom fyrtio timmar samla och öfverlemna i hans händer 5,500 rubel, annars skulle han tvinga dem att betala hela summan, 12,000 rubel. Derpå drog han sig tillbaka och lemnade kommandot åt *ispravniken* Kapger. Denne vägrade vänta på pengarne ens till följande morgon. Som en galning rusade han på bönderna, förolämpade dem, slog och sparkade dem, under det han ropade: »Hit med spön! Jag skall piska eder till döds! Jag skall flå eder lefvande!» Han befalde derpå, att hvar och en af byns 233 familjer genast skulle utbetala till honom 25 rubel. De som sade, att de icke hade pengar att betala med genast, sändes till polisstationen, der de pryglades, tills de måste anskaffa pengar genom att sälja sina egodelar till byns judar för en spottstyfver eller låna pengar af dem mot en ränta af 3 % i veckan. — De arma bönderna misshandlades på det grymmaste. Af vitnesmålen framgick bland annat följande: Bonden Korolevitch blef så grymt misshandlad, att han aldrig kom sig. Lukashevitch, en 69-årig bonde, bad *ispravniken* om några dagars anstånd, men denne gaf honom tvenne våldsamma slag i ansigtet, så att han föll till marken, hvarpå han befalde, att han skulle pryglas, hvilket ock skedde under Kapgers egen uppsigt så grundligt, att den gamle gubben med nöd

kunde föras från stället. Kapger fordrade äfven pengar af en gammal blind tiggare, och då denne förklarade, att han ej hade några, slog han honom i ansigtet och hotade att prygla honom, men den gamle gick ut i byn och »för Kristi skull» tiggde ihop 10 rubel. — Soldaterna huserade likaledes som röfvare, något som var mindre att undra på. En soldat, som kom midt i natten till en bonde för att hemta honom till polisstationen, slog, medan bonden klädde sig, hans hustru, som var hafvande, på ryggen så våldsamt med en hästpiska, att hon svimmade och följande dag fick missfall.

På detta sätt indref Kapker hela summan på två dygn, hvilken sändes till guvernören. Trupperna drogo sig tillbaka, general Lashkarev återvände till Petersburg och rapporterade för tsaren, att ordningen var återstäld i Logoshino, samt att upproret kufvats utan användande af skjutvapen *eller något våld*, tack vare *ispravniken* Kapgers mod och skicklighet, hvilken lyckats öfvertala pöbeln att godvilligt underkasta sig sin godsherres rättmätiga anspråk! General Loshkarev belönades af kejsaren med särskild tacksamhetsbetygelse, under det Kapger dekorerades med en af de högsta militärordnar.[1]

Sedan ofvanstående skrefs, hafva vi erhållit följande skildringar från Ryssland, hvilka äro egnade att ytterligare sprida ljus öfver ställningen bland bönderna och det sätt, hvarpå de behandlas af regeringen:

Ur en sorglig dagbok. — Snöstormen rasar, tjuter obarmhertigt. Om man kommer ut på gatan, blir man betäckt från topp till tå med fuktig, genomträngande snö och bränd i ansigtet af en kall, skarp stormil. Då man sitter i ett varmt rum, tänker man ofrivilligt med vemod och en halft medveten samvetsförebråelse på resande, som öfverraskats af ett dylikt oväder. Jag vet icke, om det då är bättre för den som färdas till häst eller den som färdas till fots. En fotvandrare löper fara att tröttna och begrafvas i de hopade snömassorna, den som färdas till häst är i fara att förgås tillika med sin dragare. Men för oss, som vistas och verka i en hungersnödstrakt, är det en hvilodag. Inga hjelpsökande trängas framför dörren, och vi kunna tillbringa några timmar för oss sjelfva, öfverlemna oss åt våra tankar, sysselsätta oss med några hushållsgöromål, kasta en allmän blick öfver det förflutna arbetet, uppgöra planer för kommande arbete, ordna mängden af de intryck vi erhållit. Jag vill begagna mig af tillfället för att anteckna något af hvad jag genomlefvat för någon tid sedan.

. . . En underbar vinterafton. Det är öfver 20° (R.) kallt; solen är undanskymd. Genom den gråa himlen synes endast en röd remna vid solnedgången. En frostdimma, som omsluter närmaste och aflägsnare kullar likasom med ett skärt flor, uppfyller luften.

Jag går ut på Dons strand. På den branta stranden midt emot

---

[1]) Se *Poriadok,* 1881. N:r 330—340.

mig ligger en by. Den synes mig vara så vacker, såsom om den vore af porslin. Jag ser en regelbunden rad stugor med skära, afrundade nedhängande tak, och nedanför dessa en ravin, som löper ned i Don, mot hvilken hopade snödrifvor likasom glida ned i fint mejslade former. Och alla konturer äro likasom uppmjukade af den genomskinliga frostdimman.

Jag hade att gå genom denna by och började vandra ned mot en bro, som var slagen öfver Don. Fran andra sidan kom mig en liten gestalt raskt till mötes. Snart igenkände jag i den en liten flicka af omkring 10 år. Då hon kom mig så nära, att hon kände igen mig, framsade hon med späd och barnslig röst de inlärda vanliga tilltalsorden: »Jag kommer till ers nåd.» — »Hvad vill du?» — »Min mor håller på att dö.» — »Kom, jag skall följa dig.»

Vi gingo upp för den branta sluttningen, och ju närmare vi kommo till byn, ju mer försvann den vackra synvillan. Till en början såg jag, att fran somliga tak hade redan halmen nedtagits, så att endast stommen stod kvar, liknande afgnagda benrangel. Derpå framträda under de framskjutande taken stugornas väggar, mer än till hälften begrafna i snö. I dessa snödrifvor äro gräfda öppningar, som leda till små frosthöljda fönster, hvilka nästan helt och hållet höljas bakom högar af smuts och afskräde. Vi kommo in i sista stugan på gatan. Den var af tegel. Dess egare hade byggt den under ett godt år. För närvarande lider man mycket mera i dessa hus än i trästugor. Inne i stugan var mörkt, fuktigt, kallt och kvaft. Jag erinrade mig, att dagen förut hade en liten flicka kommit från detta hem och bedt om pengar »till gasen», d. v. s. till fotogen. Jag vägrade henne. De måste då vända sig till en rik bonde i samma by för att låna fotogen. Flickan tog ett kärl och sprang ut, smällande igen dörren efter sig. Då mitt öga vant sig vid dunklet der inne i aftonskymningen, kunde jag urskilja föremålen i stugans inre. Dörrar, fönster, vrår och sprickor i taket samt väggarnes nedre del voro betäckta med rimfrost. Det öfriga af taket och väggarnes öfre delar, der något värme bibehållits från föregående dag, voro våta, och det droppade och rann på sina ställen ifrån dem. På ugnen låg en hög trasor och gamla kläder. Derifrån hördes ett ljud midt emellan stönande och snarkande; från ett annat håll nådde mig ett doft ljud, men jag kunde ej urskilja hvarifrån. På bänken kunde jag icke se någon. Flickan kom tillbaka och tände ljus. »Hvar är din mamma?» frågade jag henne. — »Inne i ugnen, och far ligger uppe på ugnen.»

Hon tog bort locket till ugnen och stack hufvudet in i öppningen och ropade på sin mor: »Mamma, kom ut, *barin* är här.»

Jag kände denna familj sedan någon tid tillbaka. Flickan var icke deras barn utan oäkta dotter till en soldathustru och barnbarn till gumman. Hon kallade gumman mamma, emedan hon uppväxt under hennes vård. »Gumman höll på att dö», d. v. s. hon var sjuk.

Gubben hade redan länge legat sjuk, och man brydde sig ej mera om honom. Då han hörde våra röster, reste han sig upp, framstönade någonting och lade sig på nytt. Dagen förut hade de eldat med gödsel, utsatts för os och hade ännu ej hunnit komma sig.

Kort efter min ankomst inträdde en ung bondkvinna, gummans dotter, som med sin familj bodde vid andra ändan af byn. Hon kom för att besöka sin mor. Då hon fick se mig, utbrast hon i klagan öfver sin nöd. Hennes familj led också brist på ved och bränsle. »Jag kom hit för att flytta dem till mig. Här kunna de icke lefva. — Men hvilket lif väntar oss icke! Gud hjelpe! Jag har sjelf sju stycken barn. Vår stuga är mindre än den här, men den är af trä: när den är omsluten af snö på alla sidor, är den varmare, men här är det odrägligt.»

Jag gillade hennes plan och lofvade hjelpa henne med bränsle. Det var en familj, som höll på att göra slut på sina sista tillgångar. Vi hafva många sådana familjer. Vi äro derför tvungna att följa denna metod och sammantränga 2 à 3 familjer i en stuga, och en sådan stuga förse vi med bränsle. Det skulle ej räcka till för alla, men vi hafva ej mod att uppmana familjerna att på detta sätt sammansluta sig. Detta sammangyttrande, denna trängsel och förskämda luft äro så förskräckliga, att man omöjligt kan sträfva efter eller förorda en dylik sammanslutning af familjer. Den erbjuder endast en fördel: mindre fara för att frysa ihjel.

»Vi måste flytta i dag med detsamma, ty i morgon reser min man bort», började den unga bondkvinnan mana på de gamla, under det hon stoppade något i en säck. — »Hvart skall han resa?» — »Till *volost* (bykretsens hufvudort).» — »Hvarför?» — »*Stanavoj* (bypolisen) kommer dit för att upptaga skatterna.» — »Hvarför skall då din man resa dit?» — »Man drifver ihop dem allesammans ifrån hela bykretsen — alla som ega en jordlapp.» Jag trodde henne icke och begrep ej gummans osammanhängande prat utan gick till *starosten.* Han hörde till »invånarne», d. v. s. han hade en ko och två hästar och ansågs derför såsom »bofast» och behöfde ej gå omkring och skaffa sig arbete, något som hör mer och mer till sällsyntheterna nu för tiden. Men han hade en stor familj, och hans ställning var icke afundsvärd. Han hade tjenat som soldat. På min fråga, om det var sant, att man dref ihop dem alla till *volost*, svarade han: »Jo, så är det, ers välborenhet», men icke heller han kunde nöjaktigt förklara, huru det hängde ihop med denna sak. Han visste endast, att alla fått befallning att infinna sig kl. 8 på f. m. i bykretsens ämbetslokal samt att *stanavoj* och kanhända sjelfva *ispravniken* (polischefen) skulle komma dit.

Då jag lemnade starosten, var det lika ljust som på dagen. Det hade klarnat upp. Kölden hade tilltagit, och den silfverglänsande månen göt sitt bleka sken öfver snöhöljda kullar och dalar. Jag styrde

mina steg hemåt. Snön knarrade under fötterna med ett skrikande ljud. Efter att hafva gått öfver Don och beträdt min egen strand, vände jag mig om och kastade ånyo mina blickar på den vackra byn. Den såg ännu vackrare ut i det glänsande månskenet. Jag erinrade mig bypolisens befallning rörande sammanträdet följande morgon och beslöt att begifva mig dit för att se utgången af denna sammankomst.

Följande dag ämnade jag begifva mig i väg så tidigt som möjligt för att hinna fram till förhandlingarnas början, men några göromål hindrade mig, så att jag kom först senare i väg. Alla hade fått befallning att infinna sig kl. 8. Jag reste hemifrån i hopp om att nå dit kl. 11 och var orolig vid tanken på, att jag skulle komma för sent. Kölden var ännu skarpare. Jag kom in till byn, der bykretsens ämbetsverk är beläget, och min uppmärksamhet fästes genast på den stora folkskockningen. Vid flera stugor stodo tiotals bondslädar med hästarne frånspända, men icke afselade. Hästarne stodo med nedhängande hufvuden, under det de stundom skälfde till öfver hela kroppen. Somliga stodo och tuggade på en liten halmtapp, som kastats åt dem, andra hade icke ens detta tarfliga foder; och slädarne voro tomma, endast i några få låg litet torrt löf på botten. Bönderna stodo i sammanträngda grupper på gatan. Byns invånare mottogo ogerna gäster i sina stugor.

Jag hade för en kort tid sedan besökt denna by och undersökt familjernas tillstånd. Jag kände väl till dessa fuktiga och kalla stugors inre — den allmänna vintertypen för stugor i våra trakter. Man är mycket rädd om värmen, och icke många vilja låna ut sin stuga åt främmande menniskor. Endast de som hade slägtingar fingo logis. Då jag for förbi bondgrupperna, såg jag bekanta ansigten. Denna bykrets var mig mycket väl bekant. Jag hade besökt hvarje by och i somliga byar varit i nästan hvarje stuga, och hvarje bekant ansigte påminde om något särskildt lidande, någon särskild nöd, under hvilka jag hade lärt känna dem. Denna bykrets var en af de fattigaste i hela distriktet.

Af misstag hade detta distrikt blifvit räknadt till dem, som fått god skörd, och tre bykretsar inom detsamma, hvilka hade lidit af missväxt mer än i fjol, vägrades undsättningslån, och redan nu fordrar man, att de skola betala det undsättningslån, som de erhöllo i fjol, och upptar skatt af dem . . .

Jag nalkades ämbetsverkets lokal. Äfven der trängdes bönder, och der fans ännu flera slädar med ömkliga hästar och sorgsna bönder. Jag inträdde i ämbetsverket. I förstugan och inne i sjelfva sessionssalen trängdes likaledes bönder Jag trängde mig fram till bordet; der sutto ortens myndigheter — *starshina* eller bykretsäldsten samt *pisar* eller byskrifvaren.

»Har *stanavoj* icke kommit ännu?» frågar jag. — »Icke ännu», svarade *starshina*, en kortväxt bonde, klädd i en bondrock af kläde, med glest, mörkt hår hängande ned från hjessan och ett oroligt, fegt och på samma gång envist uttryck i ansigtet. Hans små, mörka ögon sökte min blick, och tonen i hans röst lämpade sig efter min blick, vexlande från uttryck af rädsla till lismande kryperi, från den djupaste ödmjukhet till hersklystnad och medvetande af sin egen makt. Skrifvaren, en ung man, klädd i ett slags jacka, hade ett ansigtsuttryck af skepticism blandadt med rutinmessig noggrannhet. — »Hvar är då *stanavoj?*» — »I grannbyn. Det berättas, att en gammal gumma har frusit ihjel der, så att liket har hindrat honom», svarade *starshina*. Jag lemnade ämbetslokalen efter att hafva gifvit order, att man skulle sända efter mig, då *stanavoj* skulle komma, och for till ett närgränsande sjukhus, hvarest bodde en bekant distriktläkare, för att värma mig der.

Under färden genom byn tittade jag in i flera stugor, dit jag hade ärende. Sedan tillbragte jag ett par timmar hos doktorn, väntande på bud, men det kom icke.

Jag begaf mig då ånyo till ämbetsverket. Det var kl. 4, och polischefen hade ännu icke kommit. Hungrande och frusna menniskor stodo ute på gatan likasom på morgonen. Det hade bildats större grupper framför krogarne. Hvad söpo de väl upp der? Sitt sista får? Pantsatte sin blifvande skörd? Jag vet icke. Kölden och hungern hade tvingat dem taga sin tillflykt till detta gift. Vi få ej döma dem . . . Jag närmade mig en af grupperna. Jag omgafs genast af en hop folk. — »Har han icke kommit ännu?» frågade jag. — »Nej, och vi veta icke heller, när han kommer.»

Det var smärtsamt att se på dessa menniskor. Hvarför hade de samlats hit på morgonen? Jag begaf mig ånyo till ämbetsverket. *Starshina* satt nu som förr framför ett litet bord. Omkring bordet trängdes folket. — »När kommer *stanavoj?*» — »Jag kan icke veta det. Någonting har hindrat honom» Hans uttryck var ännu mera fruktande och oroligt. — »Hvarför upplöser ni icke sammanträdet?» — »Jag kan icke göra det. Han kan komma hvilken stund som helst.» — »Men vi ha ju redan natten in på oss. Hvad skall då *stanavoj* göra här?» — »Det vet jag icke, men jag har ej rättighet att låta folket gå.»

Jag rådde likväl *starshina* att upplösa sammankomsten och begaf mig på väg hem. Då jag hade färdats ett litet stycke, såg jag långa rader af slädar och menniskor, som lemnade byn. *Starshina* hade tydligen upplöst sammanträdet.

Sedermera fick jag veta, att *starshina* kvarhållit *starosterna*, och att polischefen ankommit kl. 7 på kvällen, och att han på det strängaste befalt att indrifva skatterna under hotelse att sälja böndernas sista tillhörigheter och rest derifrån.

Hvarför och hvartill behöfvas dessa onödiga lidanden?

Det är afton. Snöstormen tjuter ännu vildare. I dag har jag besökts af endast en hjelpsökande. Under detta förfärliga väder har han färdats 6 verst. Då han kom in och fick se mig, föll han på knä framför mig. »Laten mig icke frysa ihjel!» sade han med darrande röst. »Vi ha ej eldat på två dar . . . Familjen . . . barnen . . . barfota . . . !»

Jag vände mig bort ifrån honom. Skref i hast en anvisning på 5 pud ved och lemnade den åt honom, under det jag försökte undvika hans blick. Han lemnade mig . . . (Öfversatt från ryskan.)

X.

Så långt den insända skildringen. I ett annat bref från samma trakt meddelas, att dessa utarmade bönder på myndigheternas befallning blifvit *offentligt piskade på det obarmhertigaste*, emedan de ej kunde utgöra skatterna . . .

Grefve Tolstoy skildrar efter personlig iakttagelse, i slutet af sitt sista under utgifning varande arbete, »Guds rike i människan», denna de ryska myndigheternas faderliga tuktan på följande sätt:

Den 29 sistl. sept. (1892), på min resa till hungerdistrikten, såg jag vid en jernvägsstation en general ånga fram å ett extratåg med en liten afdelning soldater, på väg till Tula för att straffa några upproriska bönder, hvilka hade vågat göra motstånd mot en ung godsegare, då han uppenbart trampat deras rättigheter under fötterna. Att bestraffningen skulle försiggå med exemplarisk stränghet, derpå fans ej något tvifvel, ty få månader förut hade några bönder i guvernementet Orlow uppväckt missnöje hos en junker, som hastigt och skoningslöst bragt dem till tystnad . . .

Jag beskrifver ej denna tilldragelse, såsom om den skulle innebära något ovanligt, utan emedan den är den enda, som jag personligen öfvervarit, och för hvars samvetsgranna framställning jag kan åtaga mig ansvaret . . .

Trupperna voro uppstälda framför distriktdomstolens dörr. En trupp polismän med nya röda bälten, i hvilka den laddade revolvern hängde, hade placerats omkring den lilla skaran af brottsliga bönder, som afvaktade straffet för sin förbrytelse. På något afstånd hade några tusen män, kvinnor och barn infunnit sig såsom åskådare. Sedan generalguvernören ankommit, steg han ur sin vagn och höll ett kort och gripande tal, hvarefter han befalde att skaffa fram en bänk. Först förstod man honom ej, men polisofficeren, som åtföljde guvernören, och hvilken var skyldig att se till, att bestraffningen grundligt och ordentligt utfördes, förklarade kort och godt, att hans excellens önskade en bänk, på hvilken man kunde grundligt piska någon. En

bänk var också snart funnen, en förut tillagad knippa spön framsattes, och exekutionstjenstemännen kallades framför fronten. Det var ett par förrymda straffångar, ty ingen soldat skulle vilja låta bruka sig till en spögubbes yrke.

Då alt var ordnadt, befalde guvernören att framföra den förste af de 12 bönder, hvilka af godsegaren betecknats som upprorsmakare. Offret var en familjefader på 40-talet, hvars rättskaffenshet var vorden ett ordspråk och som åtnjöt sina medborgares aktning och förtroende. Han befaldes att kläda af sig och lägga sig pa bänken. Bonden gjorde sig ej nagon möda att bedja om nåd; han visste, att en dylik bön skulle vara fåfäng. Han gjorde tigande ett korstecken och lade sig ned. Två polismän sprungo fram att kvarhölla honom pa hans plats. En läkare stälde sig bredvid delinkventen för att, om så behöfdes, lemna läkarehjelp.

Straffångarne spottade i näfvarne, slogo ett hugg i luften med sina spön och började bestraffningen. Bänken visade sig vara alt för smal, och det var svårt att halla kvar den derpå sig vridande, torterade människan. Generalen befalde, att en bredare bänk skulle hemtas och ett bräde fastgöras å ömse sidor. En af soldaterna saluterade och svarade: »Skall ske!» samt skyndade sig att i all ödmjukhet fullgöra den store mannens order.

Under tiden stod den arme, halft afklädde mannen der med dyster min och sänkta ögon, hans underkäk skalf, och hans nakna ben darrade. Sedan den andra bänken framförts, bands han fastare, och spömännen aterupptogo sitt arbete. Med hvarje slag blefvo de gapande såren förfärligare och grymmare. Rygg, sidor och lemmar voro öfverströmmade af blod, och efter hvarje nytt slag utstötte den plågade ett doft ljud af smärta, hvilket han förgäfves sökte undertrycka. Från den kringstående mängden kunde man höra snyftningarna af hustrun, modern och barnen till den käre martyren, liksom det förfärade, snabbt kufvade skriket af dem, hvilkas tur först skulle komma.

Den olycklige generalguvernören, som i berusningen af sin makt inbillade sig följa pliktens röst, räknade vid den godmodigt rökade cigaretten, som en tjensteifrig adjutant höll i brand medels en höfligt framräckt tändsticka, på fingrarne antalet slag.

Sedan mer än 50 slag utdelats, upphörde bonden att stöna och röra sig. Den lärde läkaren, som stält sina tjenster och sin vishet till disposition för provinsial-guvernement-lasarettet, trädde fram till den marterade varelsen, kände på hans puls, lutade sig ned för att höra, om hjertat ännu slog, och anmälde för den kejserliga maktens representant, att offret vore medvetslöst och att en fortsatt bestraffning kunde vara lifsfarlig.

Men generalguvernören, mer än någonsin berusad af sin korta maktfullkomlighet, blef vid anblicken af blodet vild som ett odjur, han påbjöd bestraffningens fortsättande, och tortyren började ånyo tills

det 70:de slaget fallit. Det tyckes, som om af obekanta grunder talet 70 skulle vara det heliga tal, hvilket man ej kunde stiga under utan att skymfa rättvisan.

Derpå tog guvernören sin cigarett ur munnen och sade:

»Nog! För fram den nästa!»

Om den omfattning, i hvilken dylika barbariska handlingar — om hvilka de upplysta representanterna för de öfriga ländernas regeringar ej yttra ett ord af ogillande — föröfvas, kan man göra sig ett begrepp genom följande »statistiska» meddelande:

I tvenne byar inom distriktet Slobodski i provinsen Kasan blefvo år 1878 ej mindre än 618 familjefäder piskade, för att de ej betalt skatt.[1] Mellan åren 1878 och 1881 piskades af samma skäl i en enda bykrets, Kaigorodsk, 797 familjefäder bland bönderna af ett sammanlagdt antal af omkring 1,200.[2] År 1884 blefvo 178 af 414 bönder i 3 byar i provinsen Kiew piskade för resterande skatter.[3] Under en tid af mindre än 6 veckor blefvo i 10 byar inom distriktet Novo Ladoga i provinsen Petersburg 224 familjefäder af 517 piskade till straff för sin oförmåga att betala skatterna till »den faderliga regeringen».

---

1) »Sjelfstyrelseskizzer», af S. A. Priklonski, Petersburg 1886, p. 173.

2) »Fäderneslandets Annaler», maj 1882, p. 159.

3) »Sjelfstyrelseskizzer», p. 356.

XXXII.

Hvad är att göra?

Grundorsaken till nöden. — En kvacksalfvare konsultation. — Bortdöda organer. — Framtidsmänniskans utseende. — Gymnastik. — Samhällets särdelning. — Maskineriet går sönder. — »Sammanslutning i kärlek». — Den rådande arbetsfördelningens onaturlighet. — Den rätta arbetsfördelningen. — Måste kastväsendet alltid fortfara? — Dess resultat. — Något att lära af kineserna. — Att plöja djupt. — En moralisk omhvälfning inom hela samhället. — Öfverklassens lyx. — »Folket lyckligt i sitt armod». — Tolstoys »munkaskés». — Anföranden af Tolstoy. — *La marche dans le peuple.* — De religiösa rörelserna. — Skall drömmen om »sammanslutning i kärlek» någonsin förverkligas?

»Grundorsaken till det allmänna och ständiga eländet bland massorna ligger i den onaturliga klyfta, som gapar mellan öfverklassen och underklassen», sade vår vän Kudrin, i det han fylde ett glas té ur den kokande samovaren, som stod på ett klumpigt bord i en liten *izba.* Han talade med sitt vanliga lugn och i en ton, som förrådde en fast öfvertygelse, vunnen under mångårig erfarenhet af lifvet både bland öfverklassen och bönderna. Född och uppfostrad i en förnäm familj hade han nämligen i yngre år, efter fullbordade akademiska studier, umgåtts i de högre kretsarne, tills han, lemnande både sin rang och förmögenhet, »gick till folket», bland hvilka han i flera år lefvat och arbetat för att bistå dem både i materielt och moraliskt afseende. Utom honom sutto tvenne personer omkring samovaren i den låga och fuktiga bondstugan, der de samlats på kvällen efter fullbordadt dagsarbete bland de nödlidande. Den ene af desse var en ung jovialisk läkare, både till utseende, karakter och lifsåskådning raka motsatsen till den allvarlige K.

»Nöden och det förfärliga eländet bland bönderna kunna ej varaktigt botas på annat sätt än genom upphäfvandet af den onaturliga klyfta, som gapar mellan massorna och den s. k. intelligensen».

»Utveckla närmare din uppfattning om nödens grundorsaker och deras varaktiga häfvande», uppmanade jag K.

»Nej, låt oss i stället hafva en konsultation», svarade K. »Vi äro ju kvacksalvare, som dagligen arbeta bredvid de legitimerade samhällsdoktorerna. Låt oss nu hafva en kvacksalvare-konsultation!»

»*Bien, allons!*» instämde doktorn, i det han afbröt en folkmelodi, som han gnolade på, och började dricka ett nytt glas té.

»Vi utgå från den satsen», började K., »hvilken åtminstone för mig har axiomatisk giltighet, att det tillhör hvarje människa att tänka och handla i öfverensstämmelse med sitt väsens daning, tillfredsställa sin kropps och sin själs verkliga behof och befordra sin sunda utveckling». »Ursäkta, att jag genast afbryter dig med en invändning mot ditt axiom», inföll jag. »Du vet, att professor Metcherkajeff, i sin kritik i 'Vestnik Europi' af grefve Tolstoy och hans lifsåskådning, förnekar denna sats, påpekande, att människan har lemningar efter organ, som under hennes utvecklingsprocess dött bort och utplånats. Alltså, påstar professor M., kan man ej draga den slutsatsen, att ett organs förefintlighet med nödvändighet innebär pligten att bruka och utveckla detsamma. Hvad säger du härom?»

»Ett organs utplånande på detta sätt», svarar K., »kräfver tusentals år. Endast i den händelse att bruket af ett organ ersättes med bruket af ett annat, inträffar det förras bortdöende. Det låter visserligen tänka sig, att en del af människoslägtet, om den nuvarande kulturutvecklingen skall fortfara oafbrutet i några årtusenden, kommer att mista både armar och ben». — »Ja», inföll doktorn skämtande, »vår välfödde vän grosshandlar P:s afkomlingar komma då att ta sig ut som pumpor uppburna af tandpetare, professor M:s som bofister, och våra damer, tillhörande *le beau monde*, komma slutligen, sedan de några århundraden sett ut som getingar, att gå af på midten . . .»

»Jag tror likväl», fortfor K., »att det kommer att dröja, innan utvecklingen hinner till denna punkt. Sjelfva professor M. och hans meningsfränder tyckas medgifva, att människan för att lefva ett sundt lif behöfver anstränga ej blott hjernan utan äfven händer och fötter. Detta bevisas bl. a. deraf, att de så varmt förorda den institution, som kallas gymnastik, hvilken skall ersätta det naturliga arbetet med konstlade kroppsöfningar.

I våra dagar är det bland förnämt folk stordåd att kunna handtera järnkäglor med lätthet och finess; att ådagalägga utomordentlig skicklighet i att klättra, hoppa och löpa utan annat ändamål än att vara den främste; och om dessa stordåd telegraferas det jorden rundt, skrifves långa tidningsartiklar, utgifvas böcker och stiftas dyrbara inrättningar, under det våra medmänniskor, som behöfva vår hjelp i kampen för tillvaron, lämnas åt sig sjelfva.

Jag vidhåller alltså mitt påstående», fortsatte K., sedan han besvarat några invändningar, som doktorn gjort, »att det tillhör människan att lefva och verka i öfverensstämmelse med sin natur: att förskaffa sig medel till kroppens uppehälle, skydda den mot skadliga

inflytelser, upprätthålla dess sundhet och gifva både kropp och själ kraft att handla, skapa och njuta af lifvet och sålunda uppnå det högsta möjliga goda. Men en onaturlig särdelning har uppstått i denna harmoniska verksamhet, så att en del af mänskligheten arbetar endast med hjernan eller själen, och den andra endast med kroppen. Men likasom en maskin icke kan arbeta bra utan maskinist, så kan det ej heller vara godt att kroppsarbetet bedrifves utan hjernans, själens och intelligensens ledning Likasom hjernan kan utföra stor verksamhet inom fantasiens och teoriens område, men ej förse kroppen med dess nödtorft, så har ock den hjernarbetande delen af mänskligheten blifvit idel teori- och fantasi-människor, under det kroppsarbetarne, beröfvade tillbörlig förnufts- och själsodling, nedsjunka till lastdjur, till själlösa maskiner. Om maskinisten lemnar sin maskin, kan maskinen visserligen fortfara att röra sig för en tid, men förr eller senare kommer den att upphöra att arbeta: vattnet i ångpannan upphör, bränslet tar slut, tapparna nötas ut, måhända fatta eld, eller inträffar något annat, och maskinen stannar eller förstöres. — Vi se den stora massan kroppsarbetare, beröfvade fördelarne af ett intelligent arbete, likväl arbeta både länge och nyttigt, men förr eller senare uttömmes deras *force inerte*. Maskinisten, som lemnar den maskin, han var kallad att sköta, kan ännu länge fortfara att drömma och skapa genialiska teorier, tröstande sig med sina snillefoster; men till sist skall han dö af brist och hunger, om han ej återgår till maskinen, som producerade det nyttiga och nödvändiga för lifvets uppehälle.

Vi se nu, huru den s. k. intelligensens representanter trösta sig med sina lysande teorier, hvilka flyga i luften som en ballong, som har förlorat sin ballast. Men den afgörande krisen nalkas. Om den närvarande onaturliga särdelningen fortfar, skall både maskin och maskinist förgås. 'Det rike, som söndrar sig mot sig sjelft, kan icke blifva beståndande'. Riket är människan, maskinisten är förnuftet, och maskinen kroppsorganisationen. Genom särdelning af dessa element i sin natur måste den enskilda människan förgås, och förgås måste äfven det samhälle, som består af sålunda särdelade människor. Sådan är ställningen för närvarande: hos en del människor är förnuftet dödt och overksamt, hos andra åter hafva de kroppsliga organen satts ur stånd att användas för sitt ändamål, och dessa människor hafva blifvit improduktiva drömmare».

»Men din jemförelse är ej fullt korrekt», invände jag. »Dina motståndare, drömmarne, göra just anspråk på att vara mänsklighetens 'maskinister', och kroppsarbetarne betraktas som maskiner. Detta hör, enligt deras påstående, till arbetsfördelningens första grunder och har i deras ögon nästan axiomatisk giltighet».

»Vänta litet, jag skall snart närmare förklara mig. Jag vet, att all jemförelse är haltande; ingen bild framställer sanningen helt; den belyser blott en viss sida deraf. Att ett fåtal personer upphäfva sig

till 'maskinister' öfver alla andra, hvilka de manipulera såsom maskiner, det veta vi nog min sann utaf; men att detta handlingssätt skulle hafva axiomatisk giltighet, det är då orimligt. Min jemförelse är haltande, ty härvidlag kunna ej maskinisten och maskinen vara atskilda. Jag har med denna bild velat belysa den tanken, att i alt hvad som rör människan får man ej ställa maskinisten öfver maskinen annat än *i en och samma organism*. Det är först då deras ömsesidiga verksamhet är fri och naturlig, som de kunna fylla sin bestämmelse; särdelade, skola de aldrig lyckas. Ömsesidig harmonisk verksamhet kan ej ernås med våld. Då våldet sätter samhällsmaskineriet i rörelse, förstör det snart hela maskineriet och orsakar allmän ruin. Men det gifves ett annat medel än våldet till åstadkommande af ömsesidig verksamhet; ett medel, som icke skadar utan gifver lif och kraft, och detta är sammanslutning i kärlek *(l'association de l'amour)*. Den moraliska kärleken kan ena de olika elementen. Men det är mycket sällsynt, att denna kärlek får tillfälle att bevisa sin kraft.

Jag förnekar icke arbetsfördelningen i allmänhet, men den *nuvarande* arbetsfördelningen förkastar jag på det bestämdaste. Den rådande arbetsfördelningen inneháller tvenne hufvudfel: 1:o Den är ej grundad på fritt utbyte utan på den svages slafveri under de rika och mäktiga. 2:o Arbetets specialisering sker utan afseende på dess hygieniska vilkor och lefnadsförhållandena i allmänhet. Huru stridande mot alla hygieniska, alla humanitetens första kraf, mot all sund utveckling är icke den fullständiga särdelningen mellan intellektuelt och fysiskt arbete: å ena sidan det själlösa mekaniska kroppsarbetet och å andra sidan det opraktiska och illusoriska fantiserandet och teoritiserandet!

Detta missförhållande kan ej botas på annat sätt än genom att på nytt förena dessa tvenne slag af verksamhet hos en och samma varelse. Endast så kunna de blifva fruktbärande och nyttiga.

Den arbetsfördelning, hvars enda rättmätighet grundar sig på det särskilda arbetets största produktionskraft, skall alltid fortfara. Den kan äfven ytterligare utsträckas till nytta för arbetet, men med vilkor att våldet och tvånget undertryckes och en lag blir gällande, hvilken ålägger nödig hänsyn till hvarje enskild arbetares sanitära, moraliska och intellektuela vilkor och behof. I samhället måste den sanningen inskärpas och göra sig gällande, att det gifves intet 'svart' eller 'hvitt' [1]), lägre eller högre arbete; att det icke gifves något i sig sjelft nödvändigtvis nyttigt eller skadligt arbete, någon moralisk eller omoralisk sysselsättning, utan att man tar i beräkning det värde, som den arbetande gifver åt arbetet i fråga. Man kan ej särdela arbetet mellan människor uti intellektuelt och fysiskt, ty med en sådan särdelning måste människan förgås. Man kan fördela arbetet i intellektuelt och fysiskt efter arten

---

[1]) På ryska kallas s. k. grofarbete »svart» och det finare arbete »hvitt».

af hvarje särskilt arbete. Hvarje människa bör utföra både fysiskt och intellektuelt arbete, men då hon ej kan omfatta alt arbete, bör hon bekväma sig till det intellektuella och fysiska arbete, för hvilket hon har största anlag, och en sådan fördelning bör ej bero på någon klasskilnad eller några ståndsprivilegier.»

»Det har alltid varit och måste alltid förblifva klasskilnad med olikheter i yttre vilkor. Det ligger i sakens natur», anmärkte doktorn.

»Inför en så gräslig kronisk nöd som denna i ett land med så stora naturtillgångar som vårt är det oförlåtligt att stå overksam, är det lättsinne att tala om, att ett sådant tingens tillstånd måste i följd af sakens natur existera. Ingenting kan väl vara onaturligare än detta! De botemedel, vi föreslå, anses likväl vara så nymodiga, att de göra både sig och oss misstänkta. Den hungersnöd, som nu rasar, är icke från igår, den har förberedts under många år, och de ogynsamma väderleksförhållandena hafva endast blottat det förefintliga kroniska armodet och arbetskraftens ständiga försvagande hos arbetaren, beröfvad som den är all intellektuel näring, genom våld undertryckt och riktad åt orätt håll. Man invänder, att denna nationalolycka är tillfällig och lokal; att vi skola få ett par års god skörd, och att alt då skall bli bra igen. Detta år har det varit en mycket god skörd i Kaukasien, och det finnes ännu säd på andra orter i Ryssland såväl som i hela Europa och Amerika. Jag svarar: Det är sant, att det kan bli en god skörd; men detta skall ej afhjelpa denna nöd. Ljuslågans hastiga uppflammande är icke något glädjande tecken; — det fordras ej mycken iakttagelseförmåga och ärlighet för att inse, att om vårt folks ställning skall fortgå i samma riktning som för närvarande, den kan liknas vid ett utslocknande ljus — det brinner ännu, men är nära att slockna. Ett tillfälligt uppblomstrande af bättre tider kan ej afhjelpa nöden. Detta skenbara helsotecken liknar den illusoriska hektiska rodnaden på kinden, som blott är tecken till den kroniska sjukdomens härjningar. Man säger, att det finnes mycken säd i Kaukasien, men det är ju ej många år, sedan man började sköfla jorden dernere, hvadan der ännu finnas stora naturliga tillgångar; man kunde äfven säga detsamma om central- och syd-Ryssland samt om Amerika; men hvad vidkommer vestra Europa, så lefver det ju till stor del af främmande bröd och förgås med dem som föda det. Den närvarande nöden i Ryssland har redan ett dåligt inflytande på vestra Europa, som lefver till stor del på produktionen af lyxartiklar, alt möjligt onyttigt skräp, som det utprånglar i alla delar af verlden.

Om den nuvarande arbetsfördelningen, eller rättare sönderstyckningen af människorna i tvenne delar, skall fortfara, måste det med nödvändighet leda till snar undergång. Räddningen ligger endast i de styckade delarnes sammanfogande och hela varelsens helande.»

»Om en dylik sammansmältning mellan det andliga och rent kroppsliga arbetet, mellan den s. k. intelligensen och arbetsklassen,

ar möjlig , inföll jag, hvarför har den da, öfver hufvud taget, aldrig existerat, och hvarför existerar den f. n. ingenstädes? Tvertom har klasskilnad eller kastväsende i en eller annan form förekommit i alla tider och bland alla folk.»

Det är sant, att kaster funnits, ännu finnas och troligen komma att finnas; men hvad har det blifvit af dessa stater och folk, bland hvilka kastväsendet florerat? Alla hafva de förgatts med hela sin kultur och civilisation eller ock blifvit besegrade af andra folkstammar. Så förgicks den indiska, egyptiska, grekiska, romerska, spanska och moriska civilisationen. Så förgås för närvarande den franska, och så skall äfven den tyska och engelska civilisationen förgås. Hvad återstår af slafvarnes sekellånga trälande under tyrannernas ok? Egyptens pyramider, Roms Coliseum, i hvilka stenarne äro sammanfogade med trälarnes svett och blod. Det varaktiga arf, som dessa folk lemnat efter sig i form af nyttigt vetande och fruktbringande tankar, är icke en frukt af kastväsendet utan har tillkommit trots detsamma.

Af den nuvarande europeiska civilisationen skall komma att återstå ruinerna efter gigantiska fästningsverk, tempel och palats, minnesvårdar af mänsklighetens olyckliga särdelning i öfverklass och underklass och den senares andliga och kroppsliga försvagande och brutaliserande under ett olidligt soldat-, prest- och mammonsvälde.

Skola vi då följa dessa folks exempel? Hvarför kunna vi ej göra ett annat experiment än denna farliga och förderfliga delning? Detta andra medel har redan satts i erfarenhet. Den kinesiska civilisationen har utvecklat sig pa detta sätt, och denna nation har öfverlefvat alla den gamla verldens folk flera årtusenden, och den lefver ännu, hotande att öfversvämma och tillintetgöra de angränsande mindre folken.»

»Vill du nu göra oss till kineser också?» inföll doktorn, i det han serverade sig ett glas té.

»Jag talar ej om att tillegna oss den kinesiska civilisationen, endast om att upptaga *ett* af dess drag — grundsatsen om arbetets (särskilt jordbrukets) förnuftighet och för alla bindande karakter. Och hvem kan förutsäga, hvilka storartade frukter denna grundsats kan komma att bära, då den en gång blir planterad i vår unga slaviska jord, hvars kraft ännu ej är uttömd, och på våra ofantliga slätter, som föda hela verldsdelar?»

»Hvad är då att göra för att omskapa edert sociala lif och så radikalt förändra dess riktning?» frågade jag.

»Detsamma som man gör med den jord, som har upphört att gifva afkastning och som är betäckt med ogräs — man måste plöja den på nytt, *plöja den djupt*, helt och hållet vända torfvan, så att det som fordom var högst blir lägst; och tvertom — så att det som f. n. ligger under bördan och trycket, kommer öfverst för att inandas frisk luft, lif och kraft. Hela samhällsordningen måste omge-

staltas, mänsklighetens lif omdanas — man måste börja lefva på nytt. Endast i en dylik lifsförnyelse och samhällspånyttfödelse är räddning att hoppas undan den rådande förfärliga och ständiga nöden. Huru stora offer den än må kräfva, hvilka fruktansvärda tilldragelser än måste föregå och åtfölja en sådan förnyelse, gifves det dock ingen annan räddning; och alt som kan drifva oss till en dylik omdaning af vårt lif böra vi helsa med glädje. Det är icke någon förändring af formerna för vårt lif som kan rädda oss, utan sjelfva grundprinciperna, på hvilka det är bygdt, måste radikalt förändras.

Till svar på några af mig framstälda anmärkningar förklarade K. uttryckligt, att inga yttre omstörtningar kunna ensamt åstadkomma denna genomgripande förändring; det är här framför alt fråga om en moralisk omdaning. Likasom grundorsakerna till det svalg, som gapar mellan underklassen och öfverklassen och hotar vårt samhälle med undergång, äro af moralisk art — fåfänga, njutningslystnad, girighet, herrsklystnad — så äro äfven hufvudbotemedlen att söka endast inom det moraliska området. Öfverklassens lefnadssätt i allmänhet, icke blott då det är erkändt öfverdådigt och lösaktigt, utan äfven då det anses ordentligt och fromt, måste betecknas som omoraliskt, ur etisk-kristlig synpunkt betraktadt. Hur kan det vara annat än omoraliskt att t. ex. lefva i lyx och öfverflöd, under det min medmänniska förgås af brist och nöd?»

Doktorn, som gick fram och åter på golfvet, afbröt nu K. och sökte visa, att lyx är nödvändig för staten, utom det att den är angenäm för den enskilde och en sporre till samhällets utveckling. Man måste nämligen, för att civilisera ett folk, allra först väcka dess lystnad efter öfverflödsartiklar; tillverkandet af lyxartiklar bereder utkomst åt en mängd arbetare o. s. v.

»Du måste ursäkta, att jag i stället för att gilla din mening föredrar att instämma med de Laveleye, M. Say och andra framstående nationalekonomer, hvilka utdöma all lyx såsom omoralisk, orättvis och omänsklig. Lyx består uti att, för tillfredsställande af konstlade behof, förbruka sådant, hvars producerande kostat mycket arbete. Då bortåt 40 millioner af våra landsmän lida verklig nöd och förgås i hundratusental af brist på det nödvändigaste, kan det då vara nyttigt eller moraliskt att använda en mängd kapital och arbete till producerande af öfverflödsartiklar, hvilkas användande i många fall icke blott är onyttigt, utan äfven skadligt? Man räknar ett arbete, för hvilket kapital erhålles i utbyte, till ett folks tillgångar. Men icke kan man räkna t. ex. opium, rusdrycker o. s. v., hvilka endast medföra skada och förderf, till ett folks rikedom, lika litet som skökolefnad o. d., ehuru för alt sådant stora penningesummor utbetalas. Alt arbete, som icke producerar någonting verkligt nyttigt, måste utdömas icke blott som värdelöst utan äfven skadligt. Men de som ej behöfva arbeta sjelfva besinna ej, hvilken mängd arbete deras lyxartiklar kostat.

Om hvarje människa, såsom naturen bjuder, skulle sjelf arbeta för sitt uppehälle, huru daraktigt skulle det ej förefalla henne att t. ex. använda 2 à 3 år af sitt lif till att förfärdiga ett juvelsmycke, som ej skulle vara till ringaste nytta vare sig för henne sjelf eller någon annan! Det är, såsom de Laveleye säger, endast varuutbytesföreteelserna, som dölja det absurda i dessa konstlade värden. Men om vi betrakta hela mänskligheten som en enda varelse, hvars behof måste tillfredsställas genom arbete, då kunna vi tydligt inse det daraktiga i att bortslösa dyrbar tid på att slipa ädelstenar, om hon ännu saknar bröd på bordet, bränsle till värme och skor på fötterna. En af Kinas kejsare sade en gång: 'Om en af mina undersåtar underlåter att utföra något nyttigt arbete, finnes det någonstädes i mitt rike någon annan, som lider af hunger och köld.'

Men icke nog härmed. Lyxen väcker och närer en mängd låga böjelser icke blott hos de rika, bland hvilka den framkallar epidemisk fåfänga, ej sällan högfärdsgalenskap, utan äfven bland de lägre klasserna, hos hvilka den upptänder afund och hat. Öfver alt möter ögat denna skriande motsats mellan lyx och öfverflöd å ena sidan och yterligt armod å den andra; mellan lysande och förfinad last och lasten i dess mest brutala form — deras brott, som söka både hämd och delaktighet i denna rikedom, som krossar dem. Och detta anses vara mänsklighetens normala tillstånd!»

»Men», inföll doktorn, »dessa människor, som lefva i armod, äro i allmänhet lyckliga i sitt elände och åstunda ej att komma derur. De lefva ju för öfrigt efter ditt och Tolstoys ideal — de använda ej lyx och reda sig med så litet som möjligt.»

»Ditt skämt», återtog K., »skulle jag ej fästa mig vid, om det ej för många vore rent allvar. Det är icke sant, att dessa människor äro 'lyckliga' i sitt elände. Väl hafva många af dem blifvit så förslöade och förderfvade, att de ej ens förmå hysa en önskan att komma ur sitt armod, men detta är blott en så mycket svårare dom öfver det samhällsskick, som alstrar och närer sådant gränslöst elände. — Kunna vi förebrå dessa människor, att de erhålla så litet för sitt arbete, att det drifver dem till hålor, der en ordentlig landtbrukare ej ens ville ha sina svin? Till och med i det rika Frankrike saknar det stora flertalet sådana bostäder, kläder och näringsämnen, som kroppens sundhet kräfver. Hvad Tolstoy vidkommer, så tyckes ej hans arbete bevisa, att han anser våra hungrande bönders ställning vara 'normal' och 'lycklig'. Hvad är det som utgör hans lifsuppgift om icke just att hjelpa bönderna ur deras timliga och andliga armod? Men det är med helt andra medel än lyxen han söker väcka dem ur deras försoffning. Är det icke öfverklassens — lyxens och öfverflödets — representanter, som icke blott sökt att hålla vårt folk i dess 'lyckliga' armod utan äfven mer och mer afvänja detsamma från lifvets nödtorft? Du såsom läkare vet nog, att de lyckats så väl här-

utinnan, att vara bönders tarmkanal under tidernas lopp, enligt läkares påstående, blifvit längre än andra menniskors för att kunna smälta näringsmedel ofta sämre än kreaturens, hvarmed de under mansåldrar mäst lifnära sig. I vinter hafva de, som du vet, gått så långt, att de gifvit dem sand och lera i stället för bröd; men det har ej lyckats uttänja vårt folks matsmältningsapparat därhän, att den kunnat smälta oorganiska ämnen . . . Resultaten af dessa experiment har du också dagligen tillfälle att iakttaga i tyfusfeberns och andra sjukdomars härjningar. För öfrigt vet du ju, att Tolstoy är föremål för klander, just derför att han arbetar på folkets räddning ur dess nöd.»

»Både i tal och skrift», inföll jag, »har på sista tiden förekommit uttalanden, att Tolstoy numera skulle förkunna ett slags opraktisk munkaskés, att han m. a. o. helt och hållet skjuter öfver målet i sitt reformarbete.»

»Dylikt klander är ingenting nytt; alla samhällsreformatorers åsigter och handlingssätt misstydas och förvrängas. Hvari består Tolstoys' 'munkaskés'? Hans ideal är den kristliga fullkomligheten, d. v. s. att efterlikna Kristus. Det första steget i denna Kristi efterföljelse är sjelfförsakelse, hvilken med nödvändighet innebär återhållsamhet. Men nu hafva icke blott 'verldsmänniskorna' utan äfven de 'kristna' med få undantag kastat öfverbord t. o. m. de första grundvilkoren för ett lif i Kristi efterföljd, så att de anse sig kunna lefva i lyx och fråsseri — hvarigenom de djuriska lidelserna eggas och näras, och våra medmänniskor skadas — och likväl vara goda kristna. Det är alldeles naturligt, att dessa människor icke kunna fördraga Tolstoys uppfattning af dygden och kristendomen, hvilken med ens bryter stafven öfver hela deras lif.

Jag har i min ego en uppsats af Tolstoy [1]), i hvilken han behandlar dessa frågor. Några utdrag derur torde gifva en föreställning om arten af hans 'munkaskés'.» K. tar fram manuskriptet och läser derur följande bitar:

»Oaktadt hela evangelii lära är full af fordringar på sjelfuppoffring och beständigt hänvisar på sjelfförsakelse såsom den första betingelsen för kristlig fullkomlighet; trots så klara ord som dessa: 'Den som ej tager sitt kors . . . ., den som ej öfvergifver fader och moder . . . ., den som ej uppoffrar sitt eget lif' . . . ., försäkrar man sig sjelf och andra, att man kan älska sina medmänniskor, oaktadt man icke blott ej afsäger sig sådant, hvarvid man vant sig, utan t. o. m. icke ens afstår från hvad man behöfver för att representera sitt stånd.

Så tala falska kristna, och på samma sätt tala och skrifva äfven de människor, som förkasta icke blott den yttre utan äfven den sanna kristendomen, fritänkarne.

---

[1]) Denna uppsats offentliggjordes i majnumret (1892) af den ryska tidskriften »*Voprosi Filosofi i Psikologi*» (Filosofiska och Psykologiska Frågor) såsom inledning till ett till ryska öfversatt engelskt arbete »*The Ethics of Diet*».

Dessa människor försäkra sig och andra, att man kan tjena mänskligheten och människorna, d. v. s. föra ett godt och dygdigt lefverne, utan att det minsta inskränka sina behof eller kufva sina lustar.

Man har förkastat den hedniska successiva dygdeutvecklingen utan att tillegna sig den kristliga läran i dess sanna betydelse; äfven läran om de kristliga dygdernas utveckling i deras nödvändiga ordningsföljd har man förkastat och blifvit alldeles utan ledtråd.

På ett annat ställe heter det: »I vår tid och i vår verld anser man sträfvan att tygla sina lustar icke als vara nödvändig. Tvärtom anses stegringen af våra behof vara någonting lofvärdt, ett tecken till framåtskridande. Allra tydligast framhålles detta i vårt och i näst föregående århundrades skönliteratur. Hurudana äro dessa hjeltar och hjeltinnor, hvilka skildras som dygdeideal? I de flesta fall äro de män, som skola föreställa något upphöjdt och ädelt — från Child Harold ned till Feuillets, Trollopes och Maupassants sista hjeltar — intet annat än liderlige lättingar, som ej göra någon den minsta nytta, och hjeltinnorna äro likaledes intet annat än odågor, männens älskarinnor, hvilka bereda dem njutning och omgifva sig med lyx och öfverflöd .... Samma tendens visar sig inom uppfostran. Man icke blott sorgfälligt undviker att vänja barnen vid återhållsamhet, hvilket de gamle hjeltarne strängt iakttogo, och vid sjelfförsakelse, såsom alla sanna kristna måste göra, utan man vänjer dem afsigtligt vid förvekligande, overksamhet och lyx .... Ju mer en människa ger åt andra, och ju mindre hon begär af dem, desto bättre är hon; och ju mindre hon ger åt andra, och ju mer hon behåller för sig, desto dåligare är hon .... Vi äro så vanda vid att beljuga oss sjelfva och höra andras lögner — det är så fördelaktigt för oss att icke lägga märke till andras lögner, på det att icke heller de må uppmärksamma våra lögner — att vi icke als förundra oss, när man försäkrar oss, att det kan finnas dygdiga, ja, stundom äfven heliga människor, hvilka föra ett alldeles sedeslöst lif, och att vi icke als tvifla på detta påstående. Den bildade nutidsmannen sofver på en elastisk bädd med två madrasser och två rena strukna lakan, har kuddöfverdrag och hvilar pa dunbolster. Framför hans säng ligger en matta, så att han ej behöfver känna golfvets kyla, när han stiger upp, oaktadt tätt intill sta tofflor. Andra nödvändiga föremål finnas äfven, så att han ej må behöfva gå ut. Fönstren äro försedda med förhängen, så att ljuset ej skall väcka honom, och han sofver så länge han förmår. Vidare är det ordnadt så att det är varmt om vintern och svalt om sommaren, på det att buller, flugor eller andra insekter ej må besvära honom. Medan han sofver, bäres kallt och varmt vatten till honom att tvätta sig i, och vidare hålles rakvatten färdigt. Man kokar åt honom stimulerande drycker, té och kaffe, hvilka drickas strax efter uppstigandet. Stöflar, skor och ytterskor af olika slag,

som han nedsmutsade i går, rengöras, så att de glänsa som en spegel. Så rengöras äfven hans öfriga kläder från föregående dag, och han har kläder icke blott för vinter och sommar utan äfven för vår och höst, för regnigt, fuktigt och varmt väder. Man lägger i ordning tvättadt, stärkt och glänsande struket linne med knappar och kragar åt honom, hvilket alt på förhand besigtigas af dertill anstälda personer. Är han verksam, stiger han upp tidigt, d. v. s. kl. 7 — alltid 2 à 3 timmar senare än de som ombesörja alt detta för honom. Utom klädesplaggen för dagen och täcken har han kläder och fotbetäckning för påklädningstiden: nattrockar, tofflor; och nu går denne man att tvätta och kamma sig, hvartill han behöfver olika borstar, tvålar och en stor mängd vatten. Derpå kläder och kammar han sig framför en särskild dertill bestämd spegel, oaktadt speglar hänga i nästan alla rum; tar de nödvändiga föremålen, t. ex. glasögon, pincenez eller lorgnett; derpå stoppar han en ren näsduk i fickan för att snyta sig o. s. v. — För fruntimren är klädandet ännu mera kompliceradt: korsett, hårprydnader, långt hår, smycken, band, gummisnören, kragar, hårnålar, knappnålar, broscher.

Nu är alt färdigt; dagen börjar vanligen med att äta: det tilllagade kaffet eller téet drickes, och dertill hör en mängd socker; man äter semla, bröd af bästa hvetemjöl med mycket smör, stundom äfven med svinkött (skinka). Männen röka dertill oftast cigarretter eller cigarrer och läsa den inburna färska morgontidningen. Derpå begifver man sig ut, antingen till sina ämbetsgöromål eller sina affärer, man åker i särskilda ekipage, som underhållas enkom för att befordra sådant folk. Så kommer frukosten, bestående af dödade djur, fogel, fisk, och derpå ett liknande middagsmål, som, då det är mycket tarfligt, består af 3 rätter utom någon söt dessert och kaffe; derpå spel — kortspel, musik, teater — vidare lektyr eller konversation, hvarunder man sitter i mjuka med springfjedrar försedda länstolar; så kommer ytterligare té, man intager supé och lägger sig slutligen åter i den bekvämt bäddade sängen. De rengjorda nattkärlen stå på sin plats.

Så förflyter dagen för en man, som för ett enkelt lefnadssätt, om hvilken man säger — om han har en mild karakter och inga för andra ovanligt obehagliga vanor — att han är en god man och lefver ett sedligt lif. Men ett godt och sedligt lif är en sådan mans, hvilken gör andra godt; huru kan nu en människa göra andra godt, hvilken lefver *så* och är van vid att så lefva? . . . . Han kunde, likasom Markus Aurelius, sofva på en kappa på golfvet, hvilket vore mycket helsosammare; då behöfdes ej alt detta dagliga arbete af flera personer bortslösas för hans skull . . . .

Ett godt och moraliskt lefverne har aldrig funnits och kan aldrig finnas utan återhallsamhet. Hvarje sträfvan efter ett sedligt godt lif måste börja dermed . . . . En omåttlig människa är icke i stånd att bekämpa lättja, och en lättjefull frässare kan aldrig hafva kraft att

öfvervinna könsbegäret. Sträfvan efter ett sedligt lefverne måste derför börja med kampen mot frasseri — med fasta.»

Detta är den 'munkaskés', som Tolstoy förkunnar. »Se blott», säger han, »vår tids sällskapsmänniskors ansigten och gestalter — många af dessa menniskor med hängande haka och kinder, frodiga lemmar och oformliga magar bära ett utsväfvande lifs outplånliga stämpel. Och det kan icke annorlunda vara. Betrakta blott med uppmärksamhet vår tids lif, se hvad som intresserar flertalet af våra verldsmänniskor; frågen eder, hvad som utgör deras hufvudintressen? Huru mycket man än må söka dölja det, är likväl bordets njutningar, '*das Fressen*', hufvudintresset i det stora flertalets lif.»

Läsningen afbröts nu af en bonde, som kom in midt i natten och under tårar bad doktorn följa sig hem, emedan hans hustru höll på att dö.

»Jag tror att Tolstoy har rätt», fortfor K. »Vårt samhälle måste genomgå en sedlig pånyttfödelse, om det skall räddas från undergång.» På min fråga, om några tecken voro förhanden till en dylik pånyttfödelse, svarade han:

»I det ryska samhällslifvet yttrar sig f. n. en märkvärdig företeelse, som är blott föga eller intet känd i andra nationers samhällslif, nämligen *la march dans le peuple* (*chåshdjénie v'naråde*). Denna rörelse, 'att gå till folket', är icke blott sedan i går; den är nu snart ett halft århundrade gammal. Intelligenta personer af båda könen, mest unga och medelåldriga, begifva sig ut bland folket, egnande all sin tid och alla sina krafter åt att hjelpa och höja det ur dess förnedring. De medel, de hafva användt, äro olika, och nästan alla hafva hittills ej haft någon större synbar framgång; men detta kan ej hindra denna växande rörelse. Dessa män och kvinnor söka nya medel; de finna dem och gå med dem till folket. — De blifva hånade och beledda af 'den progressiva intelligensen'; de blifva förföljda af kyrkan och staten; det okunniga och vidskepliga folket eggas stundom att bemöta dem med ovänlighet — det gör ingenting, de äro besjälade af en allsmäktig idé, och de skola alltid fortfara att 'gå till folket'. För närvarande gå de dit i större antal än någonsin, och hvad de föra med sig är mycket anmärkningsvärdt och betecknande — icke några lärda teorier, utan en mycket enkel och naturlig känsla, deltagandets och medlidandets. Af all rörelse af denna art torde den närvarande minst af alla grunda sig på vissa filosofiska och sociala teorier utan på nämda känsla, denna lefvande kraft, och om de i ödmjukhet gå med ett sant och praktiskt deltagande till sina bröder, lida och arbeta med och för dem, skall det icke vara förgäfves. I lidandet renas karakteren, härdas kraften, pröfvas och stärkes kärleken, som skall förena bröderna och bidraga till att hela denna sargade och sönderstyckade organism och sammansmälta i skön harmoni dessa båda krafter, den intellektuella och den fysiska eller produktiva.

Jag skulle vilja tillropa alla bröder, som hafva gått ned till folket: *Förblifven der!* I, som ännu ej hafven gått dit, men hafven ett hjerta i barmen, som klappar för edra bröders och systrars nöd, *gån genast åstad!* — Och detta är mitt svar på frågan om nödens grundorsaker och botemedel.»

På min fråga, om han ej ansåg de religiösa rörelser, som pågå bland folket, vara en långt vigtigare faktor i samhällets förnyelseprocess än några öfverklassmänniskors »*marche dans le peuple*», svarade han:

»Utan tvifvel. Men begge dessa rörelser, som i grunden hafva så mycket gemensamt, äro nödvändiga för att komplettera hvarandra. Våra öfverklassmänniskor — såsom du kallar dem — som 'gå till folket', komma ej till dem såsom moraliska och religiösa missionärer — folket har en oändligt rikare fond af sund moral och religiositet än de förra, något som mer än uppväger de senares 'bildning' — utan helt enkelt som bröder till bröder, hvilka på ett onaturligt sätt hållits skilda från hvarandra; men hos folket lära de sådant som gör dem till missionärer bland öfverklassmänniskorna. Verkan af deras 'gång till folket' blir derför tvåfaldig.»

Vårt samtal afbröts af doktorns återkomst från sjukbesöket. Tiden hade framskridit långt utöfver midnatt, och vi gingo till hvila. Det förda samtalet hade väckt många tankar och frågor, gamla och nya, hvilka höllo mig vaken, tills morgonrodnaden började synas genom fönstret i den låga stugan: — Skall Kudrins sköna dröm någonsin förverkligas? Skall denna afgrund, som gapar mellan öfverklass och underklass, kunna igenfyllas, innan den nuvarande samhällsordningen störtar samman och begrafves i dess djup? Skall den organiserade egoismens alt förödande, af lagar, myndigheter och officiel religion upprätthållna och skyddade välde någonsin ersättas af en allas »sammanslutning i kärlek»? Till stöd för möjligheten af en sådan utgång af den kris, som Ryssland för närvarande genomgår, framhålles, att det ryska folkets traditionella starka samhörighetskänsla, yttrande sig i deras *mir*-väsende, deras *artel* eller arbetsassociationer o. s. v., och deras nedärfda uppfattning om jordens gemensamhet samt framför alt de kraftiga, ständigt växande andliga rörelserna bland folket, som gifvit denna samhörighetskänsla en religiös karakter, utgöra starka förutsättningar för en radikal omgestaltning af alla samhällslifvets grundvalar. Huruvida dylika framtidsförhoppningar äro grundade, kan framtiden ensamt utvisa.

I alla händelser utgöra dessa tusental män och kvinnor, som offra alt ända till sin personliga frihet och sitt lif för detta framtidsideal, allas förbrödring och »sammanslutning i kärlek», ett lefvande bevis på, att t. o. m. i detta egoismens tidehvarf verka äfven andra krafter i mänskligheten än de enskilta intressena; och kanske skall deras gränslösa sjelfuppoffring en dag hedras med en annan benämning än

fanatism, deras framtidsmål visa sig vara ej blott en *chimère*. Att döma efter hvad som för ögonen synes, äro utsigterna visserligen icke ljusa, men det finnes osynliga krafter, som verka i det fördolda, hvilka hafva större betydelse än den råa styrkan, det yttre våldet.

»Den kristna mänsklighetens belägenhet», säger Tolstoy i sitt sista arbete, (Gud i oss (förbjudet af censuren i Ryssland), »med sina fängelser, sina galèrer, sina galgar, sina fabriker, sin konsentrering af rikedomar, sina skatter, sina kyrkor, sina krogar, sina offentliga otuktsnästen, sina ständigt växande krigsrustningar och sina brutaliserade millioner människor, färdiga att likt hundar rusa på dem, mot hvilka deras husbonde hetsar dem, skulle vara ännu förskräckligare, än den är, om den vore endast en produkt af våldet; den är likväl framför alt en produkt af den allmänna meningen. Men det som upprättats af den allmänna meningen kan äfven afskaffas af densamma.

Dessa summor, som räknas i hundratals millioner, dessa tiotals millioner disciplinerade män, dessa förstörelsevapen af oerhörd styrka, en organisation bragt till den högsta grad af fulländning, en legion män med särskilt uppdrag att bedraga och hypnotisera folket, och alt detta åtlydande (tack vare elektriciteten, som upphäfver afstånden), män, hvilka anse denna organisation såsom fördelaktig för dem, och hvilka veta, att de utan densamma skulle försvinna: hvilken oöfvervinnelig styrka synes icke detta vara! Och likväl skulle det vara nog att inse, till hvilket förderf vi rusa, skulle det vara tillräckligt, att man blygdes att taga del i våldet och draga fördel deraf, likasom man blyges för bedrägeri, stöld, tiggeri och lätja — för att denna invecklade och kraftiga organisation skulle försvinna af sig sjelf utan någon kamp. Och härför behöfves icke, att någonting nytt inträder i människosamvetet, det fordras endast, att det töcken, som döljer den rätta betydelsen af vissa våldsgerningar för människorna, skingras; den allmänna meningen och de kristna tänkesätten, som utveckla sig, skola absorbera de hedniska tänkesätten och sederna, hvilka tilläto och rättfärdigade våldet, men hvilkas tid är förbi. Och det går framåt i denna riktning ehuru långsamt. Men vi märka det icke, lika litet som vi märka rörelsen, då vi vända oss rundt tillika med alting omkring oss som vänder sig.

Det är sant, att den sociala organisationen i sina hufvuddrag bär samma drag af våld som för tusen år tillbaka, och ännu hårdare i vissa afseenden. Det torra trädet ser lika solidt ut som förut, det ser t. o. m. mera solidt ut, emedan det har blifvit hårdt, men dess hjerta är ihåligt, och dess fall nalkas. På samma sätt ock med den nuvarande på våld grundade samhällsorganisationen. Dess yttre utseende är detsamma — samma förtryckare och samma förtryckta — men deras syn på tingens ställning har förändrats. Förtryckarne utgöra icke längre som fordom samhällets grädda . . . I våra dagar finns förtryckare, som öfvergifva sin ställning och gå till folket.

De rikes klass blir för hvarje dag mindre och mindre, och deras moraliska nivå sjunker mer och mer . . . I Ryssland och i Turkiet likasom i Amerika och i Frankrike äro de flesta ämbetsmännen giriga, fala och så föga rekommendabla i moraliskt afseende, att de icke ens motsvara de mest elementära fordringar på ärlighet, som regeringarna ställa på dem. Också hör man ofta de styrandes naiva klagan, hvilka förvåna sig öfver, att de bästa bland oss befinna sig i oppositionens läger . . .

Sedan han påpekat flera exempel på, att opinionen förändrats till ett bättre bland några, äfven bland de styrande sjelfva, säger Tolstoy vidare:

»Alla dessa företeelser skulle kunna synas vara undantagsfall, om man ej märkte den säregna orsaken, likasom man i april skulle förvåna sig öfver den första brodden, om man ej kände den allmänna orsaken, våren . . .

Den tid skall komma, då alla inrättningar, grundade på våldet, skola försvinna.

Men när skall detta inträffa?

Svaret är det samma som den vises, till hvilken en vandrande vände sig med en fråga, huru lång tid det fordrades för att komma till staden, och hvilken svarade: *Gå dit, så får du se!*»

Om man än ej har en lika stark tro på det godas seger som Tolstoy, kan man likväl ej annat än instämma i den brinnande trängtan efter ett bättre, hvilken uttalas i följande ord, hemtade ur en »julbetraktelse», som stod att läsa i den ryska tidningen »Ruskaja Shisn» för den 25 dec. 1892:

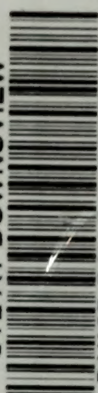
»Under nitton århundradens lopp har den europeiska verlden kallats kristlig, men äro vi kristna? Hafva vi skapat en kristlig civilisation? Hvarest och hvaruti består hos oss endrägten och broderskapet? Det är icke Kristi verld. Det är en verld af skoningslöst uppätande af hvarandra, der den hedniska grundsatsen: menniskorna äro som ulfvar mot hvarandra, herrskar oinskränkt. Den rasande kampen mellan folkklasser och nationer, svärdets dyrkan och den blodiga konkurrensen, växer från år till år, utan att man hoppas något slut derpå. Det är en verld, i hvilken tron på heliga ideal har slocknat, och köttets dyrkan med dess lustar har proklamerats; och denna verld, hvarest oupphörliga jämmerrop genljuda, hvilken öfversvämmas af blod och tårar, hvilken utspärrar sina lansar och spjut likasom en igelkott sina taggar, med en oändlig mängd af krut och kulor, har öfver alt detta upprest korset, symbolen för allmänt broderskap och kärlek! Är det icke en hädelse mot den store läraren? Fortsätta vi icke hvarje timme att korsfästa honom? Och under det att vi kalla oss hans lärjungar, bjuda vi stenar i stället för bröd åt vår nästa,

ropa på ömsesidigt utrotande af hela folk och i hemlighet slipa lansar och svärd. O, kristna, kristna, i hvilket afseende är eder kristliga civilisation bättre än den afskaffade hedniska? Hvar finnes detta rike af frid och kärlek? Se, i morgon skola kyrkklockorna ringa, templen skola upplysas af hundratals ljus och till trängsel uppfyllas af tillbedjande kristna; hvilken mening ligger i denna högtidliga klockringning? Skulle icke Kristus, om han plötsligt hade uppenbarat sig för dessa kristna, utropat nu som för nitton århundraden sedan: 'Hvarför kallen I mig Herre, Herre och gören icke min vilja? I skrymtare och fariséer, gån och lären hvad det vill säga: Jag har lust till barmhertighet och icke till offer!' Kristus födes! O, om vi uppvaknade vid det sedvanliga firandet af Kristi födelse och finge se jorden förvandlad i öfverensstämmelse med hans förbund; om vi finge bevitna en broderskapets och kärlekens jubelfest, en allmänt jublande bannlysning af denna verldens grundsatser och dess förvandling uti den store Andens endrägt och sjelfuppoffring i brödrakärlekens namn och finge under glädjetårar och i medvetande af, att en ny himmel och en ny jord uppenbarats, utropa: 'Vi båda eder en stor glädje!' Kristus är född! På jorden råda frid och välbehag bland människorna . . . .»

(På grund af denna artikel blef lösnummerförsäljningen af denna tidning förbjuden den 8 jan. 1893).

SLUT.

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 12 21 06 14 025 1